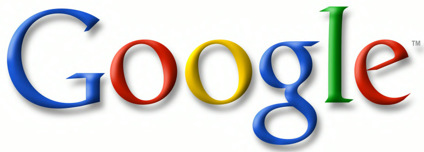

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

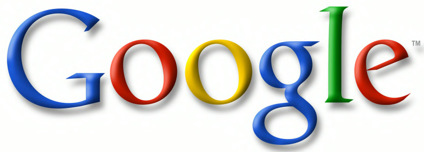
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

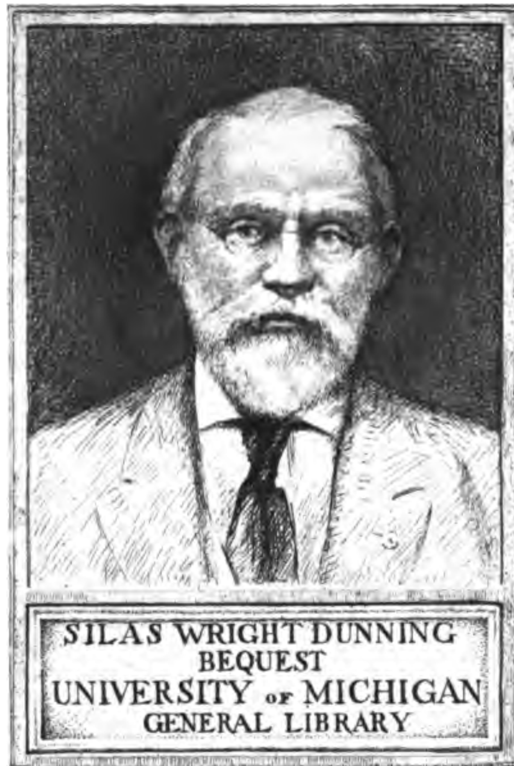
Vi beder dig også om følgende:

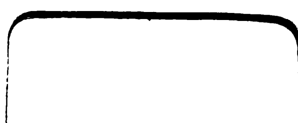
- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
  Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
  Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
  Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
  Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

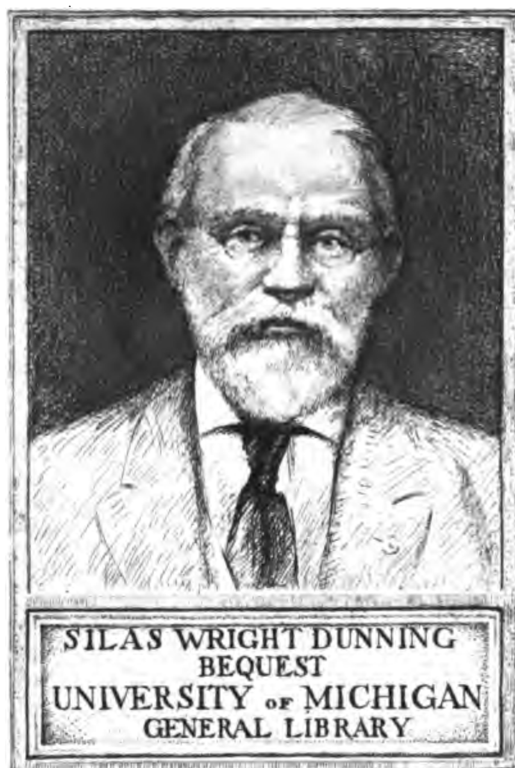
Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på `http://books.google.com`

N: aa; 34
v.

SILAS WRIGHT DUNNING
BEQUEST
UNIVERSITY OF MICHIGAN
GENERAL LIBRARY

Π: aa; 34
V.

SILAS WRIGHT DUNNING
BEQUEST
UNIVERSITY OF MICHIGAN
GENERAL LIBRARY

Denmark. Rigsarkivet.

AARSBERETNINGER

FRA

DET KONGELIGE GEHEIMEARCHIV,

INDEHOLDENDE

BIDRAG TIL DANSK HISTORIE
AF UTRYKTE KILDER.

UDGIVNE

AF

C. F. WEGENER.

FJERDE BIND.

KJÖBENHAVN.

I COMMISSION HOS C. A. REITZEL.

BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI VED F. S. MUHLE.

MDCCCLXVI—MDCCCLXX.

Dn
103
.U4
v.4

Det fjerde Bind af Aarsberetninger fra det Kongelige Geheimearchiv er udgaaet i fem Hefter fra Aaret 1866 til Aaret 1870, hvert Hefte indeholdende, ligesom de foregaaende, to eller tre Afdelinger, der ved Indbindingen af det hele Bind maae udtages af Hefterne og ordnes i Bindet efter den paa hvert Ark angivne Signatur og Pagination, saaledes at Bindet begynder med samtlige Archiv-Efterretninger, derpaa optager Bidragene til Dansk Historie af utrykte Kilder og slutter med Tillægene og de i Flugt med disse paginerede Registre.

Ved Udgivelsen af dette Bind har jeg fulgt ganske de samme Grundsætninger som ved de foregaaende: da de to sidste af disse havde det Held ligesom det förste at finde en grundig og bifaldende offentlig Bedömmelse (i Hist. Tidskr. 3 R. VI. 530—55), har jeg ikke havt Anledning eller Anviisning til at forandre Planen.

Den förste Afdeling, de korte Uddrag af den aarlige allerunderdanigste Indberetning til Hans Majestæt Kongen, har jeg, saa gjerne jeg end vilde det, dog ikke troet at kunne indskrænke til et mindre Rum, naar den dog nogenledes skulde give en Forestilling om den daglige Virksomhed her i Archivet.

Den anden Afdeling, hvorved jeg nærmest önskede at give dette Skrift nogen Betydning for Dansk Historie, indeholder trende Stykker. Det förste er Slutningen af den Samling diplomatiske Aktstykker til Forhandlingerne med Frankrig, England og Skotland, som i det tredie Bind var begyndt; jeg skal derved blot bemærke, at Rapporten S. 3 no. 81 ikke vel kan henföres til 1536, men rimeligviis maa være af 1535, da den omtaler som endnu levende Churfyrste Joachim af Brandenburg og K. Christian IIIs Söster Anna, der begge döde i sidstnævnte Aar, og at det S. 89 no. 113 a anförte Brev er af 24 Februar 1538. Det andet Stykke vedkommer Forhandlingerne mellem Danmark og Sverrig i Kong Hanses Tid, og jeg skal her tilföie den Oplysning, at det S. 335 i Noten omtalte Segl no. 5 vel har et ganske ukjendeligt Vaabenmærke, men en sikker Bogstavindskrift L B. Det tredie Stykke angaaer Bandssagen mellem Dronning Dorothea og Steen Sture, og det der S. 428 under no. 17 meddeelte Indlæg turde maaskee rettest være at henföre til Aaret 1489. — I alle disse

Stykker vil man finde mange Huller udfyldte efter gamle Copier eller lignende Hjælpemidler, hvilket udtrykkelig paa hvert Sted er bemærket; men man vil ogsaa, og navnlig i det sidste Stykke, finde en Udfyldning alene efter Gisning, der selvfölgelig stedse ved Klammer er betegnet, og disse Gisninger skyldes fornemmelig Archivsecretair Plesner, hvis heldige Blik i denne Retning jeg kjender. At vi just allevegne skulde have truffet det Rette, vil jeg ingenlunde paastaae; men jeg har troet, at den, der saa vedholdende har sysselsat sig med Materialet, maatte have vundet nöiere Kjendskab til dette, end de fleste Læsere vilde kunne tilegne sig, og at jeg gjorde Historieforskere en Tjeneste ved at meddele, hvad en kyndig, heldig og dog maadeholden Conjectural-Kritik havde udfundet. Klammerne ville i ethvert Tilfælde vise, hvad der beroer paa Gisning, saa at ingen forstandig Læser kan vildledes.

Den tredie Afdeling indeholder nogle Smaastykker, som leilighedsviis tilböde sig, nemlig et Tillæg til de i tredie Bind meddeelte Aktstykker til Helsingörs Historie, et Par Breve fra Keiser Maximilian til Kong Hans og nogle ganske mærkelige Brevskaber fra det sextende Aarhundrede, der formeentlig ville kunne være deres Plads værd. Jeg skal derved alene bemærke, at det S. (11) optagne Anbefalingsbrev fra K. Jacob for Alexander Leyel, om hvis Datum vi havde været i Tvivl, er af 7 Marts 1539.

Iövrigt har Arbeidet ved dette Bind været fordeelt mellem os ligesom ved de foregaaende og er udfört under mine Öine i Archiv-Contoiret. Jeg har selv gjort de korte Uddrag af mine Aarsberetninger og samlet det förste Register; Archivsecretair Plesner har samlet det andet og besörget de fleste Afskrifter af de meddeelte Aktstykker, hvori dog ogsaa Archivsecretair Matthiessen, og hvad de to sidste Hefter angaaer, Assistent Krarup have deeltaget. Men disse Afskrifter have alene været brugte i Officinet, hvorimod alle Correcturer ere læste efter Originalerne, de to förste af Hr. Plesner og i de sidste Hefter undertiden af Hr. Krarup, den tredie altid af mig, og som oftest en Revision af Hr. Matthiessen.

Det Kongelige Geheimearchiv, den 21 December 1870.

INDHOLD.

Archiv-Efterretninger.

Bidrag til Dansk Historie af utrykte Kilder.

Tillæg.

AARSBERETNINGER

I UDDRAG.

XVIII.

UDSIGT OVER DET KONGELIGE GEHEIMEARCHIVS TILSTAND OG VIRKSOMHED I AARET 1865.

Den allerunderdanigste Beretning om det Kongelige Geheimearchiv for Aaret 1865 blev den nittende Februar 1866 indsendt til Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet og af dette Hans Majestæt Kongen forelagt. Den samme Beretning, i det sædvanlige korte Uddrag, skal her meddeles.

I.

Geheimearchivets Samlinger ere i det sidstforlöbne Aar blevne forögede ved forskjellige Leveringer og Gaver, deels fra Hans Majestæt Kongen, deels fra Regjeringsdepartementer og andre Auctoriteter, deels fra Private.

A. Hans Majestæt Kongen har behaget at lade indlemme i det Kongelige Huus's nyere Familie-Sager fölgende Stykke:

Beretning om höisalig Kong Frederik den Syvendes Helbredstilstand, Sygdomme og dödelige Afgang, efter allerhöieste Befaling forfattet af Livlægen Conferentsraad Lund. — Denne Beretning blev leveret under otteogtyvende April til Bevaring i Geheimearchivet ved de foregaaende Kongers Historia valetudinis, morbi et mortis, og den allerunderdanigste Revers blev indsendt den förste Mai.

B. Ministerier og offentlige Auctoriteter have, af de i den forrige Aarsberetning anförte Grunde, ei heller i dette Aar leveret ret meget, og de enkelte til Geheimearchivet indsendte Lister over formeentlig kassable Acter have sjeldent givet Anledning til at udtage noget for dette Archiv.

1. Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet skyldes dog middelbart de i Aaret 1865 modtagne Lengnickske Samlinger. Ministeriet havde nemlig den syvogtyvende Juli 1859 underrettet Geheimearchivarius om, at Regjeringen havde kjöbt alle disse Samlinger for en aarlig Pension, saaledes at de efter Samlerens Död ifölge en af ham den attende Juli s. A. udstedt Declaration skulde tilfalde det Kongelige Geheimearchiv, og paalagt Geheimearchivarius i sin Tid at iagttage det Fornödne. Efterat Fordringen var anmeldt i Boet og efterat et paa nogle Stykker anbragt urigtigt Mærke var skriftlig erklæret ugyldigt, bleve disse Sager den toogtyvende Marts leverede til dette Archiv og derhos en Forsikkring, at der ikke fandtes andet eller mere, som ifölge hiin Declaration skulde afleveres. Samlingen bestaaer deels i nogle faa Böger med haandskrevne genealogiske Antegnelser, deels i særlige haandskrevne Excerptböger, navnlig Udtog af Kirkeböger, af Enkekassens og lignende Stiftelsers Böger, samt Registre dertil, nogle Stamtavler og en Samling af Correspondancer vedkommende genealogiske Materier. Derefter blev det den fireogtyvende Marts indmeldt til Ministeriet, at det Lengnickske Boes Forpligtelser til Geheimearchivet vare opfyldte.

2. Udenrigsministeriet leverede den fjortende Marts nogle trykte diplomatiske Memoirer vedkommende de dansk-tydske Forhandlinger i Aaret 1864.

3. Indenrigsministeriet sendte den tyvende Juni en Liste over formeentlig kassable Archivalier, og da disse ved Eftersyn befandtes ganske eensartede med de i forrige Aar (see III B., S. LII) tilbudte, blev intet deraf anseet for passende til Opbevaring her.

4. Finantsministeriet leverede den femogtyvende April en Deel ældre Archivalier, navnlig nogle nederlandske Assignationer og Obligationer af Aaret 1679, henhörende til Sager, som Geheimearchivet forud eiede, og modtog den syvogtyvende April den skyldige Revers derfor. Samme Ministerium leverede fremdeles den toogtyvende Juli en Erklæring, hvorved K. Frederik den Sjettes privatretlige Arvinger havde fraskrevet sig deres formeentlige Fordringer paa Frederiksværk Gods, og modtog to Dage efter Geheimearchivets Revers derfor. Samme Ministerium sendte den niende August Fortegnelse over en Deel til Kassation udseete gamle Zahlkammer-Regnskaber; men Geheimearchivarius udbad sig den fjortende September, at man deraf dog vilde bevare tre Protocoller over Kongelige Ordrer og Resolutioner og enkelte andre Stykker, der iövrigt var for nye til strax at optages i dette Archiv.

5. Krigsministeriet anmeldte den niende Mai, at nogle Regnskabsböger i dets Archiv, som Geheimearchivarius tidligere (den ellevte Februar 1863. Jfr. Aarsb. III, S. XL) havde önsket opbevarede, vilde fordre en overmaade stor Plads, og oplyste derhos, at det historiske Indhold af samme paa andre Steder var bevaret.

Efter fornyet Overveielse svarede Geheimearchivarius den toogtyvende Mai, at han i sidste Tilfælde ikke vilde holde paa Bevaringen af overflödige og unyttige Archivalier.

C. Fra private Givere er ogsaa i Aaret 1865 enkelte meer eller mindre interessante Stykker komne til det Kongelige Geheimearchiv:

1. Cand. Phil. A. Larsen forærede den fjortende Februar til Archivet en af ham udgiven Svensk Haand-Ordbog for Danske og Norske, Kjöbenhavn 1865.

2. Kammerraad Rasmussen paa Gisselfeldt forærede Archivet den femogtyvende April en af ham nedskreven Stamtavle over Grev Christian Gyldenlöves Descendenter, og modtog samme Dag Archivets Revers og Taksigelse derfor.

3. Professor Schiern forærede Archivet den anden Mai en haandskreven Opsats af G. L. Baden om Stiftamtmændenes og Amtmændenes Embedsförelse efter Souveraineteten indtil Udgangen af det attende Aarhundrede, og modtog samme Dag Archivets Revers og Taksigelse.

4. Etatsraad Olrik i Helsingör forærede Archivet den fjortende Juni et Skjödebrev af 1546 og et Thingsvidne af 1610, vedkommende Helsingör, begge paa Pergament, og modtog derfor Archivets Revers og Taksigelse samme Dag. Senere föiede han dertil den tredie August Copier deels af et Kaldsbrev, hvorved den svenske Overfeltpræst og Biskop i Sjelland under Occupationen, Dr. Zacharias Klingius, den fjortende December 1659 indsatte en Præst i Helsingör og Provst over Kronborg Lehn, Henrik Henriksen, deels af en gammel Fortegnelse over Documenter fra det sextende og syttende Aarhundrede i St. Olai Præstearchiv.

5. Capitain P. L. C. Uldall, Byfoged i Svaneke, forærede Archivet den niende August en Samling af Breve og deslige, hidrörende fra hans Farfader, den bekjendte Generalfiskal Justitsraad P. Uldall. Revers og Taksigelse blev Giveren tilstillet under attende August.

6. Oberst Tscherning forærede Archivet den treogtyvende August nogle Optegnelser angaaende de danske Hjælpetropper under Prinds Eugen i Begyndelsen af det attende Aarhundrede, nu nylig nedskrevne af en österrigsk Hauptmann Anthon Schalhammer, og modtog derfor under fireogtyvende August Archivets Revers og Taksigelse.

7. Lærer H. G. Strandgaard forærede Archivet den enogtredivte August Afskrifter af nogle ved Rydningen af en Gravhvælving i Selde Kirke fremkomne Epitaphier over Personer af Familierne Due og Stjernhjelm og fra en Hvælving i Aasted Kirke over nogle Ulfeldter; og han modtog derfor den fjerde September Archivets Revers og Taksigelse.

8. Det Kongelige Svenske Samfund for Udgivelsen af Haandskrifter, rörende Skandinaviens Historie, sendte den niogtyvende April som Fortsættelse: Historiska Handlingar, IV Deel.

9. Rigsarchivarius Nordström i Stockholm havde under femtende November 1864 tilsendt Archivet som Fortsættelse Handlinger rörende Sverrigs Historie, förste Serie, Gustav Is Registratur, og anden Serie, Lovforslag i K. Carl IXs Regjeringstid. Sendelsen kom först hertil den niogtyvende Mai 1865.

10. Foreningen for Meklenborgsk Historie i Schwerin sendte den tolvte Januar det nye Meklenborgske Diplomatarium I—II Bind, og modtog derfor under fjerde Marts Archivets Revers og Taksigelse. Senere i October fulgte som Fortsættelse Diplomatariets III[die] Bind.

II.

Det Kongelige Geheimearchivs Samlinger have i Aaret 1865 ikke været undergivne nogen væsentlig Forandring hverken med Hensyn til Indhold eller til archivalsk Anordning. En Skrivelse af syvogtyvende October blev modtaget fra Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet om disse Forhold.

III.

De daglige Arbeider i Geheimearchivets egen Tjeneste ere igjennem hele Aaret udförte i Archiv-Contoiret og i de lovbestemte Timer af Embedsmændene og Stipendiarierne efter den trufne Fordeling mellem disse.

Förste Archivsecretair og Registrator Lieut. Plesner har hver Dag af de Samlinger, som han nærmest förer Tilsyn med, fremtaget og atter henlagt de Documenter, der til offentlig eller privat Brug have været benyttede. Han har dernæst fortsat Henflytningen af adskillige Archivsager til den nye Hvælving, den saakaldte Christian den Fjerdes Hvælving, og ordnet dem i samme. Han har afskrevet en Deel Actstykker til det trykte Archiv-Program og læst de förste Correctur-Ark af det udgivne Hefte. Forsaavidt disse hans specielle Pligters Opfyldelse levnede nogen Tid, har han taget Deel i det almindelige Registratur-Arbeide og fuldendt Registreringen af nogle gamle Membraner, for det meste Adkomstbreve, der bleve indordnede i Topographisk Samling paa Pergament. Ligeledes har han registreret en Deel af de her bevarede „Danske Selskabs Samlinger" og deraf afskrevet adskillige Stykker for Geheimearchivets store haandskrevne Diplomatarium.

Anden Archivsecretair og Inspector Matthiessen har ganske analoge saavel specielle som almindelige Pligter. Han har saaledes daglig fremtaget og henlagt

Archivalier, henhörende til visse Samlinger, naar saadanne til Regjeringens eller til Privates Afbenyttelse blive forlangte; han har derhos ordentligviis fört Archivets Copibog over de herfra udgaaende Skrivelser, ligesom han ogsaa i Regelen har læst de sidste Correcturer eller Revisionen af det trykte Archiv-Program. Den liden Tid, som derefter blev tilbage indenfor de bestemte Contoirtimer, har han anvendt til det almindelige Registratur-Arbeide, og har navnlig registreret en stor Deel af Afleveringen af det forrige Danske Cancellies ældre Sager. Ligeledes har han afskrevet de Stykker, der ere blevne sendte til fremmede Lærde i Schwerin og Wismar.

Stipendiarius Secher har alene deeltaget i det almindelige Archivarbeide, Registraturen, og har derved fortsat den store Samling, den saakaldte „Danske Kongers Historie", Fasciklerne 452—485, bestaaende af flere hundrede Stykker.

Stipendiarius Krarup, der efter endt Krigstjeneste atter tiltraadte sin Plads, har ogsaa alene været sysselsat med Registratur; han har fortsat Samlingen af „Forhandlinger med fremmede Magter", og har udfört dette Arbeide paa henved tusinde Registrant-Sedler. — I Aarets to förste Maaneder under hans Fraværelse besörgede Cand. Phil. Larsen hans Forretninger, og registrerede hundrede og tyve No. af den samme Samling.

Den extraordinære Medhjælper Prof. Becker har ligeledes alene beskjeftiget sig med at registrere, og han fortsatte med Skjöder og Mageskifter Lit. K—M, i Alt omtrent tusinde Stykker, der indlemmes i den topographiske Samling paa Papir.

Geheimearchivarius har hver Sögnedag i Aaret stedse arbeidet i Archivet den hele lovbestemte Contoirtid; hvorledes han derved har været optaget, vil Aarsberetningen gjennem alle dens enkelte Dele kunne vise. Det almindelige Detailarbeide har han ordentligviis ikke kunnet deeltage i.

IV.

Hans Majestæt Kongen har i det forlöbne Aar ikke umiddelbart forlangt nogen Meddelelse eller Oplysning fra Allerhöistsammes Geheime-Archiv, hvorimod enkelte Ministerier, meest Udenrigsministeriet, der tillige repræsenterer det Kongelige Huus's Ministerium, og nogle offentlige Auctoriteter have givet Geheimearchivet eller Geheimearchivarius adskillige Arbeider at udföre.

1. Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet havde i Slutningen af forrige Aar forlangt en Betænkning af Geheimearchivarius angaaende Fortolkningen af den Wienske Fredstractats tyvende Artikel, som tidligere (Geh. Arch.s Aarsb. III B., S. LVI) anfört. Dette Arbeide, der fordrede en temmelig udförlig Afhandling, blev den ellevte Januar fuldendt og indsendt til Ministeriet, og de deri udtalte Principer bleve billigede af Udenrigsministeriet ved forskjellige Skrivelser af eenogtredivte Marts og toogtyvende Mai.

2. Udenrigsministeriet anmodede Geheimearchivarius den niogtyvende Januar om at fuldstændiggjöre den af ham tidligere (Aarsb. III B., S. XLV) conciperede Familie-Convention af tolvte September 1863 ved en Paategning for Hendes Majestæt Dronningen, Hans Kongelige Höihed Kronprindsen og for Hans Majestæt Kongen i Allerhöistsammes Egenskab som det höikongelige Huus's Chef. De tvende förste Stykker indsendte Geheimearchivarius den tredie Februar, men troede at det tredie paa Grund af de forandrede Forhold maatte gives en anden Form end den oprindelig paatænkte; da imidlertid Ministeriet den syvende Februar fastholdt samme Begjering, blev det forlangte Udkast tre Dage efter leveret. Endnu i Begyndelsen af April havde Geheimearchivarius nogle Forhandlinger med Udenrigsministeriet denne Sag vedkommende.

3. Samme Ministerium forlangte og modtog den ottende Marts nogle Meddelelser af Renunciations- og Cessionsacterne fra 1851. — Det forlangte og modtog den sjette Marts, hvad her havdes angaaende en vis Karnowitz, der i Aarene 1761 og 1762 stod i Tjeneste hos den russiske Storfyrste Peter (III). — Det forlangte og modtog den eenogtyvende Marts nogle Oplysninger angaaende tidligere Formælinger i Kongehuset med specielt Hensyn til Anvendelsen af Procura og andet Ceremoniel.

4. Udenrigsministeriet forlangte den anden Mai, modtog den syttende s. M. Efterretninger om den grevelige Limburg-Stirumske Families Slægtskab med den i Aaret 1640 afgangne Schauenborgske Mandsstamme, og udbad sig derefter verificerede Copier af adskillige denne Sag vedkommende Documenter. Disse bleve leverede den anden Juni. — En lignende Copie af Ægtepagten mellem Prinds Frederik af Hessen og Storfyrstinde Alexandra Nicolajewna blev forlangt den anden September og indsendt den syvende næstefter.

5. Udenrigsministeriet forlangte den attende October Betænkning over visse Forhold ligeledes angaaende det Lauenborgske, og derefter fulgte Geheimearchivarii Svar af tyvende October, en Skrivelse til ham fra Kirke- og Underviisningsministeriet den syvogtyvende October, og en Expedition fra ham til Udenrigsministeriet den fjerde November.

6. Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet forlangte den ellevte August Oplysning om en mellem Beboerne og Sognepræsten paa Mandöe formeentlig den ellevte December 1719 sluttet Overeenskomst om Præstens Befordring til Fastlandet, der antoges at have Kongelig Confirmation. Den fra Geheimearchivet den fjortende August indsendte Forklaring viiste, at hiin Overeenskomst var af trettende December 1719 og at Stiftsövrighedens Confirmation deraf paa en Maade var stadfæstet ved et kongeligt Missive af trettende Februar 1722.

7. Curatores for Vemmetofte Kloster, Geheimeraad Treschow og Lehnsgreve Moltke, udbade sig den attende September Oplysninger om, hvorvidt nogle Medlemmer

af Familien Bülow henhörte til de Linier, der maatte ansees for optagne i den Danske Adelstand. Geheimearchivarius meddeelte disse Oplysninger i en Skrivelse af otteogtyvende September, hvori han uden at indlade sig paa visse meget omtvistelige og af Regjeringen aldrig practisk anerkjendte, men indirecte ofte forkastede Lovfortolkninger, alene holdt sig til den reent historiske Undersögelse, om vedkommende Personer kunde opvise en Stamfader, der enten för Souveraineteten havde været i anerkjendt Besiddelse af Dansk Adels Rettigheder, eller i Perioden 1693—1730 havde beklædt Embede i en af de tre förste Rangklasser, eller ved Kongeligt Patent var ikke alene naturaliseret, men naturaliseret som Dansk Adel. — En nogle Uger efter af Curator for Vallö, Lehnsgreve Moltke, gjort Forespörgsel vedkommende en anden Familie, blev den sexogtyvende October besvaret efter de samme Grundsætninger.

V.

Mange Mænd have som sædvanligt ogsaa i Aaret 1865 hentet Oplysninger for deres private Studier eller borgerlige Interesser, og i denne Anledning havt Adgang til Archivcontoiret, naar Geheimearchivarius for dem havde den fornödne ministerielle Tilladelse til at aabne dem denne Adgang. Dette gjælder baade Landsmænd og Fremmede.

A. Landsmænd, som i det nævnte Aar saaledes have arbeidet i Archivets Contoir, ere:

a. ifölge tidligere for dem given Tilladelse:

1. Professor Dr. Allen (d. 26 Octbr. 1843). 2. Cand. chir. Begtrup (d. 26 Aug. 1838). 3. Collaborator Brasch (d. 30 Juni 1864). 4. Dr. Burman Becker (d. 2 Aug. 1832, Jan. 1847 og 17 Febr. 1852). 5. Polytech. Cand. Friis (d. 9 Novbr. 1859). 6. Prof. theol. Dr. F. Hammerich (d. 26 Aug. 1845). 7. Studios. Hancke (d. 6 Novbr. 1860). 8. Procurator Hansen af Odense (d. 15 Septbr. 1856). 9. Pastor Dr. Helweg af Odense (d. 15 Decbr. 1849). 10. Secretair Kierulff (d. 26 Septbr. 1833, 6 Juli 1837, 4 Juni 1852 og 12 Octbr. 1864). 11. Overlærer Königsfeldt af Frederiksborg (d. 14 Juli 1859). 12. Ritmester Langhorn (d. 22 Novbr. 1864). 13. Cand. mag. Oluf Nielsen (d. 30 Septbr. 1858). 14. Fuldmægtig A. Petersen (d. 31 Aug. 1863). 15. Cand. theol. Kall Rasmussen (d. 28 Juni 1854). 16. Kammerraad Rasmussen paa Jettehöi ved Gisselfeld (d. 19 Decbr. 1864). 17. Pastor H. F. Rördam (d. 18 Jan. 1854 og 13 Febr. 1858). 18. Prof. Dr. Schiern (d. 28 Octbr. 1854 og 17 Octbr. 1861). 19. Cand. philol. Seidelin (d. 6 Septbr. 1862). 20. Justitsr. Selmer (d. 3 Marts 1864). 21. Kammerherre Stemann (d. 15 April 1864). 22. Stud. Weeke (d. 26 Novbr. 1852).

b. Efter Bemyndigelse i afvigte Aar:

23. Stud. theol. V. Bang; den femtende December blev det tilladt at meddele ham Oplysninger til Nörrejyllands Topographie og ældre Historie. 24. Pastor Crone i Herrested i Fyen; den niende Juni blev det tilladt at meddele ham Efterretninger om Eiler Brokkenhuus til Sandagergaard. 25. Grosserer Henrik Jacobsen; den förste November blev det tilladt at meddele ham Oplysninger til Skaanes Topographie og Historie. 26. Maler Kornerup i Roeskilde; den fireogtyvende Januar blev det tilladt at lade ham benytte Diplomer og Sigiller, vedkommende Danske Kirker og Klostre. 27. Capitain Madsen; den femtende December blev det tilladt at meddele ham Bidrag til Krigshistorien.

B. Fremmede, som i Aaret 1865 have arbeidet i Geheimearchivet for der at söge Oplysninger, vare — deels ifölge tidligere for dem given Tilladelse, deels efter Tilladelse fra samme Aar — fölgende:

1. Assistent Huitfeldt ved det Kongelige Norske Rigsarchiv, ifölge ældre Tilladelse af tiende September 1860. 2. Hr. Jarochowski af Posen, der ifölge ældre Tilladelse af syvogtyvende August 1861 har i dette Aar under sin Fraværelse ladet afskrive adskillige Stykker. 3. Ritmester Möller til Skottarp i Halland, ifölge ældre Tilladelse af ellevte October 1852. 4. Lieutenant A. Peters af Christiania, for hvem det den otteogtyvende December 1865 blev tilladt at meddele ham Oplysninger angaaende den Norske militair-mathematiske Skole. 5. Assistent Sars ved det Kongelige Norske Rigsarchiv, ifölge ældre Tilladelse af trettende April 1858. 6. Mag. Styffe, Universitetsbibliothekar, ifölge ældre Tilladelse af niogtyvende Juni 1850. 7. Mag. Weibull, Docent i Lund, ifölge ældre Tilladelse af syvogtyvende August 1863.

VI.

Det skeer temmelig ofte, at saavel Landsmænd som Fremmede, der af forskjellige Grunde enten ikke vel personlig kunne indfinde sig i Archiv-Contoiret eller ikke selv ere istand til at benytte Archivalier, udbede sig en eller anden Meddelelse til videnskabeligt eller practisk Brug. Saaledes ogsaa i Aaret 1865. Naar saadanne Meddelelser ikke krævede for megen Tid og overhovedet vare af den Beskaffenhed, at de paa eget Ansvar kunde gives, ere de i Regelen ikke blevne nægtede Nogen.

A. Landsmænd, der paa denne Maade ere blevne understöttede i Aarets Löb, ere: Fuldmægtig Arlaud under Generalpostdirectionen, Ritmester J. Jo. F. Beck, Biskop Daugaard i Ribe, Biskop Dr. Engelstoft i Odense, Cancellieraad Erslew, Etatsraad Flor, Adjunct Helms i Ribe, Höiesteretsadvocat Henrichsen, Cand. jur. Hinden-

burg, Lieut. i Söetaten Irminger, Hospitalsforstander Kühl, Höiesteretsadvocat Liebe, Fuldmægtig Lütken, Hs. Exc. Overhofmarskal Oxholm, Læge E. Paulli, Lieut. Trojel.

1. Fuldm. Arlaud eftersaae blot et Document, vedkommende Soröe Academies Historie. 2. Ritm. Beck modtog den fjortende December et Vidnesbyrd om sin Families Optagelse i den Danske Adelstand. 3. Biskop Daugaard modtog den fireogtyvende Marts nogle Oplysninger til Dansk Klosterhistorie. 4. Biskop Engelstoft modtog den trettende Marts nogle Efterretninger om Maren eller Mette Friis, Söster til Cantsler Jo. Friis, og den ellevte August nogle Bemærkninger om de forskjellige Maader, hvorpaa Kongers Regjeringsaar ere blevne beregnede. 5. Cancellieraad Erslew modtog flere Gange, i April, Mai og August, enkelte biographiske Oplysninger til Brug for sit Literatur-Lexicon. 6. Etatsraad Flor erholdt den ellevte October Collation af et Document i det store haandskrevne Diplomatarium til Brug for sin Danske Læsebog. 7. Adjunct Helms fik Tilladelse til at lade aftegne et gammelt Sigil, der viser Domkirken i Ribe, men har endnu ikke benyttet den. 8. Advocat Henrichsen modtog den sjette Januar nogle Oplysninger af Sjellandske Registre, Tegnelser og Indlæg for 1735. 9. Cand. Hindenburg modtog den femtende September en vidimeret Afskrift af et Rescript angaaende Handelen paa hellige Dage med fremmede Söfolk i Helsingör af femogtyvende September 1739. 10. Lieut. Irminger eftersaae den syvende October nogle ældre Skibs-Journaler. 11. Hospitalsforstander Kühl modtog den tredie October for Overtoldinspectör Justitsraad Castenschiold et Vidnesbyrd om, at dennes Familie var optagen i den Danske Adelstand. 12. Advocat Liebe modtog den syttende Mai en skriftlig Betænkning over Alderen af en i Thorstedlunds Archiv funden Optegnelse angaaende Gaardens Forpligtelse til Aardestrup Hospital efter Gregers Krabbes Fundats af tredivte August 1637. Samme erholdt den ellevte November nogle Meddelelser deels af det store haandskrevne Diplomatarium, deels af de Grönlundske Afskrifter af Ribe Stiftskistes Breve. 13. Fuldmægtig Lütken erholdt den fjerde Marts nogle Oplysninger af Krigsministeriets ældre Sager fra 1709. 14. Overhofmarskal Gehrd Oxholm önskede den toogtyvende November at vide, om der maatte haves nogen nærmere Oplysning om en Grotte, som K. Frederik VI i sin Barndom personlig skulde have arbeidet paa i den saakaldte Kronprindsens Plantage ved Fredensborg, navnlig til hvilket Aar det maatte henföres. Efterat have sögt allevegne i Archivet, hvor muligen saadanne Efterretninger kunde findes, svarede Geheimearchivarius den syvogtyvende November, at her intet kunde opdages om denne Sag, men at man formodentlig maatte med störst Rimelighed gjætte paa Aarene 1777—1780. 15. Cand. med. E. Paulli modtog den femtende Februar nogle Efterretninger til sin Families ældre Historie. 16. Lieut. Trojel modtog den niogtyvende December nogle personalhistoriske Oplysninger.

B. Fremmede, som i Aaret 1865 have sögt og modtaget enkelte kortere Meddelelser fra dette Archiv, ere: Hr. Baier i Stralsund, Archivarius Dr. Burkhardt i Weimar, Hr. Gottfr. Bülow i Lausanne, de svenske Landmænd V. Dahlberg og Andr. Matisson, Archivraad Dr. Lisch i Schwerin, Hr. von Lücke, Andr. Maanson i Fyreboo, Ritmester Möller til Skottarp, Provst Pätterson i Haaslöf, Herredshövding Thorslow, Hr. E. H. Wichmann i Hamborg, Dr. Wigger i Schwerin. 1. Hr. Baier modtog under ottende November Oplysning om et Klostersegl fra Ravensberg i Bispedömmet S. Omer. 2. Dr. Burkhardt modtog under tredivte Dec. nogle Bidrag til en Udgave af Luthers Breve. 3. Hr. Bülow modtog under tyvende April nogle Meddelelser til sin Familiee Historie. 4. V. Dahlberg og A. Matisson modtoge den syvende Juni Oplysninger vedkommende Igneberg Kirkehemman i Skaane. 5. Archivraad Lisch modtog den fjerde Marts, niogtyvende Mai, förste August og ottende November adskillige Bidrag til det Meklenborgske Diplomatarium. 6. Hr. Lücke modtog den toogtyvende Juni nogle Meddelelser af den gamle Danske Familie Lykkes Stamtavle. 7. Andr. Maanson modtog den fireogtyvende Juni nogle Meddelelser vedkommende Fyreboo. 8. Ritmester Möller modtog den eenogtyvende November og femte December nogle vidimerede Afskrifter af Acter til Skaanes og Hallands Historie. 9. Provst Pätterson modtog den anden October et Afrids af Trelleborgs Vaaben efter de Langebekske Sigiller. 10. Herredshövding Thorslow modtog den eenogtyvende September genealogiske Efterretninger om Gyldenstjernerne til Svanholm. 11. Hr. Wichmann modtog den femtende og fireogtyvende Juli Oplysning om det i Altonas Privilegier af 1664 nævnte Kaldin. 12. Dr. Wigger modtog den ottende November og trettende December nogle Efterretninger til den Blücherske Familiees Historie.

Den trykte Aarsberetning for 1864 eller III Binds femte og sidste Hefte blev den anden October i det bestemte Antal af hundrede og otteoghalvtredsindstyve Exemplarer indsendt til Ministeriet.

VII.

Ved Archivbygningen er i Aaret 1865 ikke udfört noget betydeligere Arbeide, og den nye Hvælving er begyndt at tages i Brug. Inspectionen med Bygningsvæsenet er ifölge Ministeriets Skrivelse af sexogtyvende Juli gaaet over fra Justitsraad Prof. Hansen til Justitsraad Kornerup.

2. Tvende oeconomiske Aars-Regnskaber have i afvigte Aar været til Revision, og Geheimearchivarius modtog den otteogtyvende Juni fuld Qvittering for Finantsaaret 1863—64, den fjerde December for Finantsaaret 1864—65.

3. Geheimearchivets Regnskab for sidstforlöbne Finantsaar blev den eenogtredivte Marts 1865 efterseet af Departementschefen Etatsraad Linde, og udviiste en

contant Beholdning af 21 Rdr. 64 Sk., hidrörende derfra, at det maanedlige Stipendium for Juni 1864 paa Grund af Stipendiarius Krarups Udskrivning ikke var bleven anvendt, og denne Beholdning blev den förste Mai indbetalt i Finants-Hovedkassen. Regnskabet selv for Finantsaaret 1864—65 blev indsendt den tiende Mai. Iffölge samme var der bevilget i Alt 8057 Rdr., Korntillæget iberegnet, nemlig til normerede Lönninger 5272 Rdr., til Assistance 728 Rdr., til extraordinair Lönning 1460 Rdr., til Archiv-Udgifter og Aarsberetningens Trykning 597 Rdr. Den samlede Udgift belöb sig til 8035 Rdr. 32 Sk., og Besparelsen blev saaledes, som ovenfor anfört, 21 Rdr. 64 Sk.

4. Finantsloven for 1865—66 vedkommende Geheimearchivet blev meddeelt af Ministeriet den femogtyvende Marts. Den hele Bevilling var 7797 Rdr., nemlig 5100 Rdr. til normerede Gager, 2100 Rdr. til Assistancen, deriblandt til den extraordinaire Lönning 1400 Rdr., til Archiv-Udgifter og Aarsberetningens Trykning 597 Rdr., sidste Post altsaa forögét med et Tillæg af 100 Rdr., fordi et Bind af Aarsberetningen i Aarets Löb ventedes sluttet.

5. Budget-Forslaget for Finantsaaret 1866—67 blev indsendt til Ministeriet den tiende Mai, men kunde selvfölgelig kun anföre Udgifterne i Penge efter Normalreglementet. Den hele Udgift blev da 7697 Rdr., nemlig 5100 Rdr. til de normerede Embedsmænds Lönninger, 2100 Rdr. som Assistancesum, hvoraf Lönningen for den extraordinaire Medhjælper udredes med 1400 Rdr., og endelig til Archivudgifter og Aarsberetningens Trykning 497 Rdr. — Senere, den syvogtyvende August, forlangte Ministeriet med Hensyn til den bebudede Revision af Lönningsloven Betænkning om, hvorvidt nogen Forandring for Geheimearchivets Vedkommende maatte ansees for önskelig. I denne Anledning tillod Geheimearchivarius sig den förste September under Henviisning til flere tidligere motiverede Udtalelser at yttre det Önske, at der maatte tilstaaes tvende af hans Medarbeidere, for hvilke intet Alderstillæg var bestemt, et saadant i Lighed med den förste Archivsecretair.

VIII.

Archivpersonalet i det Hele vedkommende ere i Aaret 1865 et Par Expeditioner modtagne eller udgaaede. Ministeriet sendte den attende October samtlige af Hans Majestæt Kongen allernaadigst confirmerede Bestallinger for Archivets Embedsmænd. Senere, den fjerde November, begjerede Lignings-Commissionen for Indkomstskatten den sædvanlige Oplysning om Archivpersonalets Gager og Indtægter, og denne blev given den femtende December med Henviisning til de tidligere Indberetninger.

2. Geheimearchivarius, for hvem ingen Arbeidstid i bestemt Timetal er foreskrevet, har gjennem hele Aaret arbeidet i Archiv-Contoiret i den Tid, dette er aabent, i al Fald kun med Undtagelse af en enkelt Time, naar hans Nærværelse andetsteds var nödvendig. Han har ingen Ferie sögt eller havt.

3. Förste Archivsecretair Lieut. Plesner har ligeledes arbeidet i Archivet i den normerede Tid Kl. 10—2 hver Sögnedag, og kun en enkelt Gang ved Upasselighed deri været forhindret. Han har ikke begjeret eller havt i dette Aar nogen Sommerferie.

4. Anden Archivsecretair Hr. Matthiessen har paa samme Maade hver Sögnedag arbeidet i Archivet i de reglementerede Timer og kun en enkelt Gang af Helbreds-Hensyn været forhindret. Han önskede en Sommerferie og fik denne fra sjette Juli til syvende August.

5. Stipendiarius Secher har arbeidet daglig i den for Stipendiarierne bestemte Tid Kl. 11—2. Da hans Triennium den eenogtredivte October vilde udlöbe og han önskede det fornyet, blev Geheimearchivarius den nittende September bemyndiget til at tilstaae ham dette. Han udbad sig og havde en Sommerferie fra den anden August til den fjerde September.

6. Stipendiarius Krarup, der endnu i Aarets to förste Maaneder maatte gjöre Krigstjeneste, i hvilken Tid Cand. Phil. Larsen besörgede hans Partes, indtraadte igjen i sin Stilling den förste Marts. Kort efter var han syg i nogle Uger, men har siden den Tid med Flid og Nöiagtighed arbeidet her i de reglementerede Timer. Han har ingen Ferie havt.

7. Extraordinair Medhjælper Prof. Becker har besörget sine Forretninger som sædvanligt, og havt en Sommerferie fra tolvte August til eenogtyvende September, samt fra tredie til nittende October, foruden mindre Ferier ved Paaske- og Juletiden.

XIX.

UDSIGT OVER DET KONGELIGE GEHEIMEARCHIVS TILSTAND OG VIRKSOMHED I AARET 1866.

Den befalede allerunderdanigste Aarsberetning til Hans Majestæt Kongen om Geheime-Archivets Virksomhed i Aaret 1866 blev den syvogtyvende Februar indgivet til Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet og af dette Allerhöiststamme forelagt. Et kort Udtog deraf skal her som sædvanligt blive meddeelt.

I.

Det Kongelige Geheimearchiv har i Aaret 1866 modtaget adskillige Afleveringer deels ifølge Hans Majestæt Kongens Befaling, deels efter den vedtagne Plan fra Ministerierne og andre offentlige Auctoriteter, deels som Gave fra Private.

A. Iföige allerhöieste Befaling af förste November 1865 indleverede Skiftecommissionen i afg. Prinds Ferdinands Bo den sjette Marts, med en Skrivelse, dateret den toogtyvende Februar, den i Boet holdte Skifteprotocol med tilhörende Bilag. Revers for Modtagelsen blev givet samme Dag.

B. Ministerier og offentlige Auctoriteter have i samme Aar deels afleveret enkelte Stykker, deels meddeelt Fortegnelser over formeentlig kassable Archivalier, for — i Overeensstemmelse med Conseilspræsidiets Skrivelse af otteogtyvende September 1860 — at give Geheimearchivet Leilighed til at vælge deraf, hvad der muligt kunde have historisk Interesse.

1. Conseilspræsidiet leverede den anden August de til Statsforfatningens endelige Ordning henhörende nyere Love, nemlig: a. Grundlovsbestemmelsen af syttende November 1865 angaaende Ophævelse af Grundloven af attende November 1863. Original paa Papir med paatrykt Segl. b. Grundlovsbestemmelsen af otteogtyvende Juli 1866 angaaende Ophævelsen af Grundlovsbestemmelsen af niogtyvende August 1855 om Indskrænkning af Grundloven af femte Juni 1849. Original paa Papir med paatrykt Segl. c. Danmarks Riges gjennemseete Grundlov af femte Juni 1849, givet den otteogtyvende Juli 1866. Original paa Pergament med vedhængende Segl i gylden Kapsel. Geheime-Archivets Revers derfor blev indsendt den fölgende Dag.

2. Udenrigsministeriet leverede den tolvte December de Hendes Kongelige Höihed Prindsesse Dagmars Formæling vedkommende Acter, nemlig: a. Ægtepagt mellem H. K. H. Prindsesse Marie Sophie Frederike Dagmar og H. Keiserlige H. Storfyrst Thronfölgeren Alexander, dateret Tzarskoe-Selo den $^{1}/_{13}$ October 1866. Original paa Papir. b. Den dertil hørende Separat-Artikel af samme Dag og Sted. Original paa Papir. c. Samme Ægtepagt og Separat-Artikel med Ratification af Hans Majestæt Keiseren, dateret Tzarskoe-Selo den anden October st. v. 1866. Original paa Pergament i rödt Flöiels-Bind med vedhængende Segl i gylden Kapsel og en dertil hörende auctoriseret Oversættelse paa Fransk af Ratifications-Actens i det Russiske Sprog affattede Begyndelse og Slutning. d. Udvexlings-Acten i Form af Procès-verbal, dateret St. Petersborg den $\frac{5 \text{ Novbr.}}{24 \text{ Octbr.}}$ 1866. Original paa Papir. Geheime-Archivets Revers for Modtagelsen blev givet den trettende December.

3. Indenrigsministeriet sendte den otteogtyvende Juni en Liste over formeentlig kassable Archivalier af sit Archiv og tilböd deraf, hvad Geheime-Archivet maatte önske at bevare. Saadant fandtes dog ikke; men med Hensyn til enkelte Stykker, der nærmest berörte Holsten eller Slesvig, maatte man henvise til Commissionen angaaende Archivsagers Udlevering efter Wienerfreden.

4. Finantsministeriet leverede den treogtyvende Januar fölgende Stykker: a. Rescript af sexogtyvende Mai 1854 angaaende Hertug Carl af Glücksborgs Afstaaelse af Glücksborg Slot. b. Hertug Carls Afstaaelse af Slottet, dat. niogtyvende Marts 1854, med Samtykke af hans Moder og Brödre, og c. Overleverings-Acten til Kongen af tredie October 1854 med Bilag. Revers derfor blev givet den fireogtyvende Januar. — Samme Ministeriums Departement for Statsactiverne sendte den enogtredivte August en blandt dets ældre Sager funden forseglet Couvert med Udskrift: Original Gegenerklärung von Ihro Maj. der Königin Juliane Maria, so nach erhaltenen allergn. Königl. Befehl der Königl. Versicherungs-Acte vom 29 Juli 1784 versiegelt beigelegt werden soll. Revers for Modtagelsen gaves tredie September. — Samme

Ministeriums Directorat for Colonierne afleverede den syttende Marts en allerede for fem Aar siden til Aflevering ordnet Samling af Archivalier vedkommende Colonierne. Reversen for denne blev givet samme Dag.

5. Amtmanden over Randers Amt indsendte ved Skrivelse af trettende Juni en Deel ældre Justitsprotocoller fra Herreder og Birk i Amtet. Revers derfor blev ham tilstillet under den femogtyvende Juni.

6. Skiftecommissionen i Kong Frederik den Syvendes Bo afleverede den syttende November en Deel gamle Regnskabssager fra Aarene 1834—1848, der havde været bevarede paa Christiansborg og af Overhofmarskallatet vare Commissionen tilstillede. De blev her forenede med andre af Kongens lignende Samlinger.

C. Private Mænd have ligeledes i Aaret 1866 velvillig givet Geheime-Archivet adskillige Stykker.

1. Rigsarchivar Birkeland i Christiania som Udgiver af Kildeskrifter til Norges Historie sendte den ellevte Januar, som Fortsættelse af tidligere Gaver, Norske Rigsregistranter III Binds andet Hefte og Flatöbogen III Binds förste Stykke; ligeledes den treogtyvende November „Meddelelser fra det Norske Rigsarchiv", I Hefte.

2. Justitsraad Bruun, Bibliothekar ved det Store Kongelige Bibliothek, forærede den ellevte Januar sine „Meddelelser fra det Store Kongelige Bibliothek", I Hefte.

3. Rigsarchivar Nordström i Stockholm sendte under förste Februar, som Fortsættelse af tidligere Gave, K. Gustaf den Förstes Registratur, III[die] Bind; ligeledes under attende Juli „Svenske Rigsarchivets Pergamentsbreve fra 1351", I Bind.

4. Justitsraad Dr. Uldall i Holbek sendte den ellevte April en af hans Bedstefader Höiesteretsadvocat Uldall nedskreven kort Chronologie. Revers og Taksigelse blev givet den sextende April.

5. Consul Nielsen i Hjörring havde tilsendt Museet for Nordiske Oldsager et originalt Markeskjel af 1580, og Museet, der ikke havde Brug derfor, overlod det til Geheime-Archivet, som den fjerde Juli takkede Giveren for samme.

6. Etatsraad Olrik i Helsingör forærede Archivet den trettende Juli et lidet trykt Skrift: Arnholtz, Bidrag til Helsingörs Historie.

7. Ritmester Langhorn forærede Archivet den tolvte September sin Afhandling om de Danske Moltker, og modtog den attende s. M. Revers og Taksigelse derfor.

8. Cand. Phil. A. Larsen forærede Archivet den sjette August det nye Oplag af sin Svenske Ordbog for Danske og Norske.

9. Dr. S. Rördam tilsendte Archivet den femtende November som Fortsættelse fra Kirkehistorie-Selskabet: Nye Kirkehistoriske Samlinger, IIIdie Bind.

II.

I det afvigte Aar er intet udgaaet af dette Archivs Samlinger, og da disse ikke udgjöre noget Regjerings-Archiv i egentlig Forstand, men ere at betragte deels som Kongehusets Archives privées, deels som en historisk Manuskriptsamling til videnskabeligt Brug, er det at haabe, at en retfærdig Fortolkning af Wienertraktaten vil lade Kongens Geheime-Archiv urört.

III.

Geheime-Archivets dobbelte Opgave, at holde de mangfoldige her bevarede gamle Acter i god og brugbar Orden og at understötte offentlig og privat med Oplysninger om Fædrelandets ældre Forhold og Tilstande, har man ogsaa i det afvigte Aar sögt at löse efter bedste Evne. Her först om Arbeiderne i Archivets egen Tjeneste.

Förste Archivsecretair Lieut. Plesner har, i Forbindelse med Anden Archivsecretair, den daglige Forretning at fremtage og henlægge de Stykker, som benyttes i Archiv-Contoiret, og denne Forretning har han udfört specielt for de Samlingers Vedkommende, der nærmest ere ham overdragne. Ligeledes har han taget Afskrifter af de Stykker, som trykkes i Archiv-Programmet, og besörget de förste Correcturer af samme. Ved Siden deraf har han, naar Tiden tillod det, registreret en Deel af Danske Selskabs Samlinger og begyndt at gjennemgaae og ordne den store Masse af gamle Jordeböger, som ere leverede hertil deels fra Indenrigsministeriets, deels fra Justitsministeriets Archiver.

Anden Archivsecretair Hr. Matthiessen har ligeledes hver Dag fremtaget og henlagt Archivalier, som bruges i Archiv-Contoiret, navnlig naar disse henhörte til visse Afdelinger i Archivet eller naar Förste Archivsecretair ikke kunde overkomme alt det Arbeide, som han pleier at udföre. Han har ogsaa deels afskrevet Stykker til det trykte Archiv-Program, deels ved enkelte Leiligheder excerperet Materialier til Brug for Arbeider, som Geheime-Archivarius paa Embeds Vegne havde at besörge. Han har i Regelen fört Copibogen over de udgaaende Expeditioner. Endelig

har han begyndt at ordne og forelöbig summarisk registrere en Deel af de store Samlinger fra Indenrigsministeriets Archiv.

Stipendiarius Secher har ikke havt andet Arbeide end Registratur, og har fortsat denne over Samlingen „Danske Kongers Historie", Fasc. 486—491 b., samt nogle Tillæg til tidligere af ham registrede Afdelinger, saaog Hannibal Sehesteds Breve paa Papir og Pergament.

Stipendiarius Krarup har ligeledes alene deeltaget i det almindelige Registratur-Arbeide, og navnlig fortsat den begyndte Samling „Forhandlinger med fremmede Magter" paa henved nittenhundrede Registrantsedler. Kun en enkelt Gang har han besörget nogle Afskrifter, som herfra skulde leveres.

Extraordinær Medhjælper Prof. Becker har ogsaa blot arbeidet paa Registraturen, og af Samlingen „Skjöder og Mageskifter" gjennemgaaet Bogstaverne M til R, hvoraf over tusinde Stykker bleve indordnede i den topographiske Samling paa Papir.

Geheimearchivarius kan ikke let tage Deel i dette almindelige Detailarbeide, men han har uden Undtagelse hver Dag i hele Contoirtiden arbeidet i Archivet, personlig besörget enhver derfra udgaaende Expedition og iövrigt sögt at opfylde sine Pligter, som denne hele Aarsberetning vil vise.

IV.

Geheime-Archivets Arbeider i Statens Tjeneste ere ordentligviis grundede paa og betingede af de haandskrevne Samlinger, som her findes, og da disse — med Undtagelse af Kongehusets egne Sager — henhöre til en ældre Tid, kunne de Arbeider, som herfra fordres, kun være historiske eller i al Fald stöttende sig fornemmelig til historiske Acter og Manuskripter.

1. Udenrigsministeriet udbad sig aldeles confidentielt den otteogtyvende Februar en nærmere Oplysning og Betænkning angaaende visse i den förste Halvdeel af det attende Aarhundrede förte Forhandlinger med en fremmed Magt. Efterat Geheimearchivarius havde faaet samlet det fornödne Materiale, der ikke alt her var tilstede, udarbeidede han en temmelig udförlig Afhandling i tvende Afdelinger, som han den fjortende April indsendte, og for hvilken han den anden Mai modtog Tilkjendegivelse af Ministeriets Tilfredshed.

2. Samme Ministerium udbad sig ved Midten af Mai historiske Oplysninger om den diplomatiske Forbindelse mellem Danmark og Rusland, navnlig om Begyndelsen til og den fölgende Række af faste russiske Gesandtskaber i Kjöbenhavn. Geheimearchivarius leverede derom den sexogtyvende Mai en liden Afhandling.

3. Samme Ministerium anmodede Geheimearchivarius den enogtyvende September om at levere Udkast til en fra Russisk Side forlangt Renunciationsact for Hendes Kongelige Höihed Prindsesse Dagmar ganske saaledes, som disse Acter her tidligere pleiede at udstedes af Danske Prindsesser. Skjöndt dette Forlangende, efterat Prindsesserne ere berövede deres tidligere Arveret, syntes noget besynderligt, kunde det dog vel indtil en vis Grad opfyldes, og den fjortende October blev Udkastet indsendt, ledsaget af en temmelig udförlig Memoire. Udenrigsministeriet tilkjendegav den syvogtyvende October sin Tilfredshed dermed, men meddeelte derhos, at det allerede forud havde forestillet det russiske Kabinet de her forandrede Forhold og og vundet dets Samstemning for denne Forestilling.

4. Samme Ministerium forlangte den tyvende December Meddelelse af et Brev fra den engelske Cantsler Frants Baco af Aaret 1620, som den herværende storbritanniske Minister havde udbedet sig. Geheimearchivarius sendte den fireogtyvende December fire Breve fra Fr. Baco til K. Christian den Fjerde, naturligviis kun i videmerede Copier.

5. Samme Ministerium forlangte og modtog desuden forskjellige mindre Meddelelser, saasom den sjette Februar, den enogtyvende Marts o. s. v.

6. Finantsministeriet forlangte den anden Marts Oplysninger angaaende Stiftelsen af den Kongelige Particulærkasse, navnlig efter Cabinetsordre af tredivte Juni 1771. Men da Samlingen af Cabinetsordrene i sin Tid temmelig ufuldstændigt var afleveret hertil og det omtalte Stykke savnes, kunde Begjeringen ikke opfyldes.

7. Krigsministeriet forlangte og modtog den fireogtyvende Juli Meddelelse af en Kongelig Resolution og Ordre til Commissariatet af 1763. — Samme Ministerium udbad sig den toogtyvende December Oplysning om de Grunde, ifölge hvilke man i Aaret 1764 havde calculeret Garnisonen i Kjöbenhavn til en Styrke af 16160 Mand. Undersögelsen af dette Spörgsmaal maatte blive temmelig vidtlöftig og Resultatet af den kunde först meddeles efter Aarets Udlöb.

8. Marineministeriet forlangte og modtog den syttende Mai Meddelelser af nogle Kongelige Resolutioner vedkommende Söetaten i Aaret 1743.

9. Directionen for Vemmetoft udbad sig den attende November Erklæring om, hvorvidt en angiven Familie kunde henregnes til den Danske Arveadel. Svaret, som blev givet den fölgende Dag, var stöttet paa de her bevarede genealogiske Samlinger og de reent historiske Undersögelser og Grundsætninger, som Geheimearchivet stadig fölger og som ovenfor S. IX ere anförte.

10. Kjöbenhavns Magistrat udbad sig og modtog den treogtyvende Januar Meddelelse af et Mageskiftebrev med Kronen om Kalvehaven i Aaret 1621.

V.

Ogsaa adskillige Private have i Aaret 1866 begjeret og erholdt Meddelelser fra dette Archiv, idet de enten personlig have indfundet sig i Archiv-Contoiret for at modtage samme eller fra Archivet have faaet dem tilsendte, naar Tiden har tilladt det.

A. Landsmænd, som saaledes personlig have benyttet Archivalier her i Contoiret, ere:

a. ifölge tidligere Geheimearchivarius given Tilladelse til at meddele samme:

1. Professor Dr. Allen (d. 26 Octbr. 1843). 2. Dr. Burman-Becker (d. 2 Aug. 1832, Jan. 1847 og 17 Febr. 1852). 3. Procurator Hansen af Odense (d. 15 Septbr. 1856). 4. Pastor Dr. Helweg af Odense (d. 15 Decbr. 1849). 5. Overlærer Hundrup (d. 20 April 1854). 6. Overlærer Kinch af Ribe (d. 2 April 1855). 7. Ritmester Langhorn (d. 22 Novbr. 1864). 8. Hofmarskal Lövenskjold (d. 31 Januar 1857). 9. Capitain Madsen (d. 15 Decbr. 1865). 10. Dr. Oluf Nielsen (d. 30 Septbr. 1858). 11. Fuldmægtig A. Petersen (d. 31 August 1863). 12. Kammerraad Rasmussen af Gisselfeldt (d. 19 Decbr. 1864). 13. Pastor H. F. Rördam (d. 18 Jan. 1854 og 13 Febr. 1858). 14. Professor Dr. Schiern (d. 28 Octbr. 1854 og 17 Octbr. 1861). 15. Cand. Philol. Seidelin (d. 6 Septbr. 1862). 16. Justitsraad Selmer (d. 3 Marts 1864). 17. Kammerherre Stemann (d. 15 April 1864).

b. ifölge Tilladelse given i Aaret 1866:

18. Studios. med. C. F. Bloch, for hvem det den syttende December blev Geheimearchivarius tilladt at meddele ham Oplysninger angaaende Byen Grenaa og tilhörende Landsogne i historisk og statistisk Henseende. 19. Justitsraad Bibliothekar Bruun, for hvem det den sjette September blev tilladt at meddele Bidrag til Frederik Rostgaards Historie. 20. Cand. theol. Gjellerup, for hvem det den ottende Januar blev tilladt at meddele Bidrag til Biskop Jens Dinesen Jersins Historie. 21. Student Haderup, for hvem det den femtende October blev tilladt at meddele ham Bidrag til Laalands Topographie og Historie. 22. Dr. E. Holm, Docent ved Universitetet, for hvem det den sjette September blev tilladt at meddele Oplysninger til Danmarks Historie efter Enevoldsmagtens Indförelse indtil Slutningen af det attende Aarhundrede. 23. Lieutenant i Söetaten Holm, for hvem det den anden Juni blev tilladt at meddele ham Bidrag til Dansk Personalhistorie. 24. Professor Höyen, hvem det den tiende September blev tilladt at meddele Oplysninger til Viborg Domkirkes Historie. 25. Cand. mag. H. C. A. Lund, hvem det den ottende December blev tilladt at meddele Oplysninger til Kongerne Frederik den Tredies og Christian den Femtes Historie.

26. Assessor Lunn til Knabstrup, for hvem det den sjette Marts blev tilladt at meddele ham Oplysninger til Knabstrups Historie. 27. Oberstlieutenant Mansa, hvem det den syvogtyvende October blev tilladt at meddele Bidrag til en topographisk Beskrivelse af Morsö. 28. Cand. jur. Matzen, hvem det den treogtyvende Januar blev tilladt at meddele Documenter vedkommende Dansk Retshistorie.

B. Fremmede, der til samme Tid, deels efter ældre for dem given Tilladelse, deels efter Tilladelse af Aaret 1866, have sögt og modtaget Oplysninger i Geheimearchivets Contoir, ere:

1. Docent A. Boeck af Christiania, for hvem det den syttende Januar blev tilladt at meddele enkelte genealogiske Oplysninger. 2. Professor Bugge af Christiania, hvem det den treogtyvende Juli blev tilladt at meddele Bidrag til Norsk Sagnhistorie. 3. Docent L. Daae af Christiania, hvem det den tiende October blev tilladt at meddele Bidrag til den Danske og Norske Historie i det sextende Aarhundrede. 4. Professor Fryxell ifölge ældre Tilladelse af 29 Mai 1834 og 4 Juli 1850. 5. Baron Carl Gyllenstjerne til Krapperup, hvem det den toogtyvende Februar blev tilladt at meddele Oplysninger om de Slægter, der havde ejet Krapperup; men Baronen döde i de samme Dage. 6. Ritmester Möller til Skottarp, ifölge ældre Tilladelse af 11 October 1852. 7. Lieutenant Peters af Christiania, ifölge ældre Tilladelse af 28 December 1865. 8. Assistent Sars af Christiania, ligeledes efter ældre Tilladelse af 13 April 1858.

VI.

Meddelelser fra Archivet ere givne til Adskillige, baade Landsmænd og Fremmede, der enten fraværende have anholdt derom eller nærværende af en eller anden Grund ikke personlig have kunnet indfinde sig i Archiv-Contoiret. Selvfölgelig kunne saadanne Begjeringer kun opfyldes, naar Opfyldelsen ikke beröver Archivet formegen Tid og Meddelelsens Indhold ikke har nogen Betænkelighed eller udkræver nogen forudgaaende höiere Tilladelse.

A. Landsmænd, som under saadanne Omstændigheder have modtaget enkelte Oplysninger, ere: Studiosus Bartholin-Pagh, Assistent Calundan, Fröken Francisca Carlsen, Procurator Delbanco, Cancellieraad Erslew, Studiosus Galskjöt, Cand. th. Gyldendal, Professor juris Holck, Professor Höyen, Proprietair Krieger til Kastrup, Höiesteretsadvocat Liebe, Etatsraad Olrik, Generalauditör Kherre Scheel, Oberst Schöller, Lieutenant Sehested, Kammerjunker Séréne d'Acquéria, Lieutenant Trojel. 1. Studios. Pagh erholdt den niende October nogle Efterretninger om sin Familie.

2. Assistent Calundan ligeledes den eenogtyvende Marts nogle Familie-Oplysninger. 3. Fröken Carlsen modtog den ottende og trettende Juni samt otteogtyvende August enkelte Notitser til Gammel-Kjögegaards og Omegns Historie. 4. Procurator Delbanco modtog den attende Juli en Erklæring om den historiske Betydning af en indsendt gammel Jordebog for Snöde Præstekald. 5. Cancellieraad Erslew erholdt den niende Februar, den trettende og otteogtyvende Marts, den syvogtyvende Juli, den tiende og treogtyvende August, den tredie og niende October, den fjerde og eenogtredivte December enkelte Notitser til Brug for sit Literatur-Lexicon. 6. Studios. Galskjöt erholdt den femtende Juni nogle genealogiske Oplysninger om sin Familie. 7. Cand. theol. Gyldendal modtog ligeledes den attende og tyvende October samt anden November nogle Familie-Efterretninger. 8. Prof. Holck modtog den treogtyvende Mai et Vidnesbyrd om sin Families Optagelse i den Danske Adelsstand 1810. 9. Prof. Höyen modtog den femte September nogle Oplysninger om de i ældre og nyere Tid Viborg Domkirkes Bygning tilfaldne Gaver. 10. Proprietair Krieger erholdt den toogtyvende Februar en Meddelelse om, at Viceadmiral Johan Cornelius Krieger i Aaret 1797 var optaget i den Danske Adelsstand. 11. Höiesteretsadvocat Liebe modtog den sjette April en Meddelelse af Waisenhuus-Privilegierne af 1740. 12. Etatsraad Olrik i Helsingör modtog den tredivte Juli nogle Bemærkninger til et indleveret Haandskrift om Helsingör og Kronborg. 13. Kammerherre Scheel modtog den otteogtyvende August og femte September adskillige Notitser vedkommende hans Familie paa fædrene og mödrene Side. 14. Oberst Schöller modtog den femogtyvende October nogle Oplysninger om Familien Falkenskjolds Optagelse i den Danske Adelsstand i Aaret 1716. 15. Lieutn. Sehested modtog den syttende December nogle Familie-Efterretninger. 17. Kjkr. Séréne d'Acquéria erholdt den otteogtyvende April en Meddelelse om sin Families Nobilitation i Aaret 1817. 17. Lieut. Trojel erholdt den fjerde Januar ligeledes nogle Familie-Efterretninger.

B. Fremmede, der til samme Tid efter Begjering have erholdt Oplysninger af större eller mindre Omfang fra Geheimearchivet, ere fölgende: Archivarius Dr. Burkhardt i Weimar, Hr. Kamptz i Schwerin, Professor Yrjö Koskinen (ogsaa kaldet Georg Forsman) i Helsingfors, Dr. Matthiessen i Husum, Ritmester Möller til Skottarp i Halland, Hemmans-Eier Johannes Nilsson i Halland, Hr. E. H. Wichmann i Hamborg. 1. Archivarius Burkhardt, der i forrige Aar havde modtaget herfra nogle Bidrag til sin forehavende Udgave af Luthers Breve, udbad sig den tyvende Januar nogle yderligere, der ogsaa den anden Februar bleve ham sendte. 2. Hr. Kamptz udbad sig den nittende Juli og modtog den syvogtyvende s. M. nogle Efterretninger om Medlemmer af sin Familie, der havde været i Dansk Tjeneste. 3. Professor Koskinen udbad sig den otteogtyvende April Oplysning om Dateringen af et til Sverrigs og

Finlands Historie henhörende Document og en Afridsning af Finlands Segl under de Finske Stænders Confirmationsbrev af 1457; begge Dele bleve sendte under fireogtyvende Mai. 4. Dr. Matthiessen udbad sig den tolvte og modtog den niogtyvende December nogle Efterretninger om Familien Gude. 5. Ritmester Möller modtog den eenogtredivte December nogle Meddelelser angaaende Steen Rosensparre (1565) og Christian Barnekow (1612). 6. Hemmans-Eier Johannes Nilsson, anbefalet af den herværende svensk-norske Legation, udbad sig og modtog den anden Marts Meddelelse af Mandtalsregisteret fra Laholms Amt til Pengeskatten ved Martini 1643, forsaavidt det vedkom Byen Ballinge, Voxtorp Sogn, Högs Herred. 7. Hr. Wichmann udbad sig den syvende Januar og modtog den tredie Mai yderligere Bidrag til et Supplement fór sin Historie af Altona.

Flere Fremmede end disse have ikke i Aaret 1866 sögt Oplysninger her, og naar Pastor Grote i Harz ved Hildesheim i Kahnis' Zeitschrift für die historische Theologie Jahrg. 1866 og derhos i et Privatbrev til en herværende Mand fortæller paa en Maade, som man ikke skal characterisere, om den Uvillie til at meddele videnskabelige Oplysninger, der skulde være ham viist fra Danske Lærde og fra dette Archiv, maa det for Archivets Vedkommende være nok at bemærke, at Geheimearchivarius aldrig nogensinde directe eller indirecte har modtaget nogensomhelst Anmodning fra Hr. Grote og finder de övrige af ham anförte Omstændigheder derved lidet sandsynlige.

Archiv-Programmet for 1866 med det trykte Uddrag af Aarsberetningen for 1865 var færdigt fra Pressen i Begyndelsen af August og blev den fjerde s. M. i det bestemte Antal Exemplarer indsendt til Ministeriet.

VII.

Hvad Archivbygningen angaaer, er det i Aaret 1866 bleven overdraget Stadens Brandmajor at före Tilsyn med de herværende Vandhaner og at indöve Archivbudet i Brugen af de her anbragte Brandredskaber, hvorfor en liden aarlig Godgjörelse betales af Contoir-Pengene.

2. Regnskabsbogen over Archivets Indtægter og Udgifter i Aaret 1865—66 blev den eenogtredivte Marts efterseet af Departementschefen Etatsraad Linde, og Regnskabet selv derefter den femte Mai indsendt til Ministeriet. Den i Finantsloven bevilgede Indtægt udgjorde i Alt 7797 Rdlr. og Udgiften svarede dertil i det Hele og hver enkelt Post, nemlig til de normerede Lönninger 5100 Rdlr., til Assistancen 700 Rdlr., til Contoir-Udgifter og Archiv-Programmets Udgivelse 597 Rdlr. og til extraordinær Lönning 1400 Rdlr.

3. Finantsloven for Aaret 1866—67, for Geheimearchivets Vedkommende, blev meddeelt fra Ministeriet den sexogtyvende Februar og den syttende Marts. Bevilget var 7697 Rdlr., der paa Grund af Sædepriserne forögedes til 8951 Rdlr., og var fordeelt paa fölgende Conti: til de normerede Embedsmænds Gager 5924 Rdlr., til Assistancen og den extraordinære Lönning 2530 Rdlr., til Contoir-Udgifter og Archivprogrammets Udgivelse eller Trykning 497 Rdlr.

4. Budget-Udkastet for Finantsaaret fra 1 April 1867 til 31 Marts 1868 skulde denne Gang — ifölge Ministeriets Skrivelse af sjette Februar — indleveres inden den femtende Marts. Det blev indsendt den toogtyvende Februar, beregnet alene efter de normerede Special-Summer, uden Hensyn til muligt Sædtillæg. Den hele Udgift blev saaledes anslaaet til 7697 Rdlr., hvoraf 5100 Rdlr. til de normerede Embedsmænds Lönninger, 2100 Rdlr. til Assistance og 497 Rdlr. til Archiv- og Contoir-Udgifter samt Archiv-Programmets Trykning; men Geheime-Archivarius tillod sig derhos at andrage paa en Forögelse efter Anciennetet af den extraordinære Lönning under Assistance-Summen, som derved vilde blive foröget med dette Tillægs Belöb.

VIII.

Archivets Embedsmænd og Functionærer i det Hele vedkommende forlangte Skattelignings-Commissionen den niogtyvende October til Brug ved Indkomst-Skattens Bestemmelse en Meddelelse herfra over Gager, Vartpenge, Pensioner og Emolumenter, der oppebæres under Geheime-Archivet. Dette Forlangende blev opfyldt den tiende December, idet man tillige henviste til de foregaaende Anmeldelser af 27 December 1861, 19 Januar 1863, 24 December 1864 og 15 December 1865.

2. Geheime-Archivarius har det hele Aar igjennem arbeidet personlig i Archivet i al den for hans Medarbeidere bestemte Tid, nemlig hver Dag Kl. 10—2, kun med Undtagelse af nogle Dage i October Maaned, da han var hjemsögt af en temmelig haard Brystaffection. Ferie har han ikke sögt eller havt. Derimod sögte han den anden April om at fritages for at indtræde som Formand i den Commisson, som Ministeriet havde nedsat til at undersöge Soröe Academies Stilling og gjöre Forslag til at realisere Academiets Formaal som en fri höiere Dannelsesanstalt, fordi han ialmindelighed troede sig mindre skikket til at arbeide i Commissioner og specielt angaaende Soröe, ved hvis Reorganisation det formeentlig var nödvendigt at tage Hensyn til den hele nyere Omdannelse af vort Underviisningsvæsen, for hvilket han nu i en Snees Aar var ganske fremmed, og dernæst fordi hans Embede og dermed forbundne eller i Forbindelse satte Arbeider fordrede al den Tid og Kraft, som han

i sin Alder raadede over. Ministeren var saa god at opfylde det fremsatte og motiverede Önske.

3. Förste Archivsecretair Lieutenant Plesner har ogsaa paa en enkelt Sygdoms-Forhindring nær arbeidet daglig i Archivet i den bestemte Contoirtid. Han havde en Sommerferie fra den syvende August til den tiende September.

4. Anden Archivsecretair Hr. Matthiessen har ligeledes hver Sögnedag arbeidet i Archivet i Contoirtiden Kl. 10—2 og kun sjeldent ved Sygdom været forhindret. Hans Sommerferie gaves ham fra nittende Juni til nittende Juli.

5. Stipendiarius Secher har arbeidet i Archivcontoiret daglig i de for Stipendiarerne bestemte tre Timer Kl. 11—2, med Undtagelse af enkelte Sygdoms-Forfald. Sommerferien, der altid maa indrettes saaledes, at Archivet, som aldrig lukkes og ingen almindelig Ferie har, ikke skal savne den fornödne Tjeneste, deeltes i to Afsnit, fra treogtyvende Juni til tiende Juli og fra fjerde til toogtyvende August.

6. Stipendiarius Krarup, der stadig har arbeidet her i den reglementerede Tid, har i dette Aar faaet Stipendiet fornyet. Den ældre Udnævnelse var nemlig udlöben med den tredivte Juni; men den tyvende Juni tillod Ministeriet, at han fremdeles maatte beholde Stipendiet for det fölgende Triennium fra förste Juli 1866 til tredivte Juni 1869. Han havde en kort Ferie fra den ellevte til den eenogtredivte October.

7. Extraordinær Medhjælper Prof. Becker har i Aaret 1866 arbeidet her som sædvanligt, og havt Sommerferie fra trettende August til sexogtyvende September, samt nogle mindre Ferier navnlig i Forbindelse med Aarets store Festtider.

XX.

UDSIGT OVER DET KONGELIGE GEHEIMEARCHIVS TILSTAND OG VIRKSOMHED I AARET 1867.

Den sædvanlige Aarsberetning til Hans Majestæt Kongen for Aaret 1867 blev den attende Februar 1868 indsendt til Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet og derefter af samme allerunderdanigst forelagt. Et kort Udtog af denne Beretning skal gives paa de fölgende Blade i den vante Form.

I.

Geheimearchivets Samlinger af Acter især til Fædrenelandets Historie ere i Aaret 1867 blevne forögede ved Afleveringer, deels efter Hans Majèstæt Kongens egen allerhöieste Befaling, deels efter Ministeriers og offentlige Auctoriteters Foranstaltning, saa og ved enkelte Gaver af Private.

A. Efter Hs. Maj. Kongens Befaling af fjortende Marts indsendte Curator i Dödsboet efter sl. Kong Frederik den Syvende under toogtyvende s. M. den af Skiftecommissionen förte Skifteprotocol med tilhörende Bilag no. 1—322. Revers for Modtagelsen gaves samme Dag.

B. Ministerier og offentlige Auctoriteter have, nærmest som Følge af den i Conseilspræsidentens Skrivelse af otteogtyvende September 1860 udtalte Regjerings-Beslutning om Afleveringen af ældre historisk vigtige Sager, deels indsendt adskillige Stykker, deels tilbudt Geheimearchivet at udtage, hvad der muligen for Historiens Skyld kunde fortjene at bevares af nyere Sager, der ellers var udseete til Kassation i de specielle Regjerings-Departementers Archiver.

1. Conseilspræsidenten indsendte den femtende Marts den af Hans Kongelige Höihed Kronprindsen i Overeensstemmelse med Grundlovens § 7 den trettende Marts 1867 afgivne edelige Forsikring om ubrödelig at ville holde Rigets Grundlov, Original paa Papir. Revers for Modtagelsen gaves den sextende Marts.

2. Udenrigsministeriet leverede den tolvte Januar og enogtredivte Juli som Fortsættelse nogle fra den Kongelige Legation i Brüssel og Haag indsendte Bind af Inventaires des Archives de la Belgique, publiés par ordre du gouvernement sous la direction de M. Gachard, nemlig Archives des chambres des comptes, Vol. II og IV, Cartes et plans, og Notariat général de Brabant, Bruxelles 1845, 1848, 1862 og 1865, folio.

3. Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet sendte den toogtyvende Marts gjennem det geistlige Departement nogle Archivalier, der vare fundne ved Behandlingen af en ældre Sag. Disse Archivalier, Sjellandske Indlæg og Concepter til Missive af tredie December 1681 og til Aabne Breve af anden Marts 1686, henhörte til Samlinger, som for længe siden vare optagne i Geheimearchivet, og bleve nu indlemmede i disse.

4. Justitsministeriet sendte den tiende og fjortende December gjennem Lehns-Contoiret Gjenpart af det Frisiske Grevepatent for Linien Krag-Juel-Vind-Frijs og af den til Grund for samme liggende Kongelige Resolution.

5. Krigsministeriet leverede den sjette Juni gjennem Intendanturen et Exemplar af de i sin Tid kun i et lidet Oplag trykte Actstykker angaaende Kjöbenhavns Capitulation 1807, og modtog den fölgende Dag Geheimearchivets Revers derfor. — Samme Ministerium leverede den sexogtyvende September det gamle Generalauditoriats-Archiv og modtog Geheimearchivets Revers for dette. — Samme Ministerium tilböd den syttende October en Deel til Kassation udseete Archivsager, men ved Undersögelse af disse fandtes intet, som det kunde være værd at opbevare i dette Archiv.

6. Amtmanden paa Bornholm yttrede ved Skrivelse af ottende Juli det Önske, at Geheimearchivet vilde modtage den ældre Deel af Amtsarchivet, som Administrationen ikke havde Brug for, og som af Mangel paa Plads var udsat for Ödelæggelse; han vilde derom i saa Fald gjöre Indstilling til Indenrigsministeriet. Geheimearchivarius svarede den femtende Juli, at dette Archiv vel kunde modtage det vigtigste af disse Sager, men Forhandlingen derom var endnu ikke sluttet ved Aarets Ende.

7. Amtmanden i Randers Amt sendte den sexogtyvende October til Geheimearchivet en Deel ældre Retsprotocoller fra Clausholm. Revers for Modtagelsen blev givet den niende November.

C. Ogsaa ved privat Velvillie har det Kongelige Geheimearchiv i Aaret 1867 modtaget adskillige större eller mindre Gaver.

1. Det Kongelig Norske Regjerings-Departement for Kirke- og Underviisningsvæsenet sendte under attende Juni som Fortsættelse af tidligere Gaver Diplomatarium Norvegicum Vol. VII pars prior, og modtog under femogtyvende Juni Geheimearchivets Revers og Taksigelse derfor.

2. Hr. Barfod, Amanuensis paa Aalborg Bispecontoir, sendte den treogtyvende November et Pergamentsskjöde fra K. Valdemar IV' Tid 1367 som Gave fra Lærer Hr. Nielsen, og modtog den otteogtyvende November Revers og Taksigelse derfor.

3. Fideicommiß-Besidder Kammerjunker K. Barner forærede den ellevte Juli en paa Tydsk forfattet Historie af Familien Barner, og modtog derfor den femtende Juli Geheimearchivets Revers og Taksigelse.

4. Rigsarchivar Birkeland i Christiania sendte den tolvte Juni et Exemplar af Nicolaysens Norske Magazin, I og II 1—4.

5. Lieutenant Mansa til Sö leverede den otteogtyvende Mai brevi manu Afskrift af en Retterthingsdom fra 1549 angaaende Blidstrup, og en Jordebog af 1661 for Halds Gods paa Mors.

6. Dr. Matthiessen i Husum, som herfra havde erholdt adskillige Oplysninger vedkommende Familien Gude, sendte den ottende April en af ham selv forfattet trykt Stamtavle over nogle Medlemmer af samme Familie.

7. Lieutenant i Söetaten O. Munthe-Morgenstjerne leverede den otteogtyvende Marts nogle Optegnelser vedkommende sin Familie.

8. Galvanoplastiker C. Möller her i Byen forærede den ellevte April et Skjödebrev af Kjöbenhavns Bything den syvende April 1673, Original paa stemplet Pergament, og modtog samme Dag Revers og Taksigelse for denne Gave.

9. Hr. S. C. Andersen, Dansk Consul i Christiania, sendte den fjortende Juni som Gave fra Cand. mag. Sigv. Petersen en Journal over den i Aaret 1789 i Slesvig holdte Övelses-Leir, og modtog derfor under femogtyvende Juni Geheimearchivets Revers og Taksigelse.

II.

I det Kongelige Geheimearchivs Besiddelses-Forhold er i Aaret 1867 ingensomhelst Forandring skeet, være sig ved Afgang, hvortil Hs. Maj. Kongens directe Befaling vilde udfordres, eller ved nogen Ændring i den Form, under hvilken Archivalierne her bevares.

III.

Arbeidet i Geheimearchivets egen Tjeneste er som sædvanligt udfört af Geheimearchivarius og hans Medarbeidere i de dertil daglig lovbestemte Timer.

Geheimearchivarius har stadig arbeidet i Archivcontoiret i den hele for de övrige Embedsmænd og Functionærer befalede Tid og personlig besörget den Deel af Forretningerne, som hans Stilling paalægger ham, hvorom den allerunderdanigste Aarsberetning i det Hele og Enkelte giver Oplysning. Detail-Arbeidet ved Registraturen har han i Regelen maattet overlade til sine Medarbeidere.

Förste Archivsecretair og Registrator Lieut. Plesner har for det förste besörget Fremlæggelsen af de Archivalier, som daglig benyttes i Archiv-Contoiret, især naar disse henhörte til visse Classer af Archivets Samlinger; han har dernæst ikke sjeldent gaaet Geheimearchivarius tilhaande ved Tilveiebringelsen af Materiale til Besvarelsen af de Opgaver, der stilledes af Ministerierne, forsaavidt Opgavernes Beskaffenhed tillode at benytte en saadan Hjælp; han har fremdeles afskrevet de fleeste Stykker til det trykte Archiv-Programs Samling af Actstykker og væsentlig deeltaget i Correcturlæsningen. Naar derefter nogen Tid indenfor den bestemte Contoirtid blev tilbage, har han anvendt den til det almindelige Registratur-Arbeide, og i Aaret 1867 navnlig gjennemgaaet de gamle Jordeböger, Skjödeböger, Matrikuler, Geistlighedens Sognebeskrivelser og deslige, samt derover forfattet en summarisk Registrant.

Anden Archivsecretair og Inspector Matthiessen har besörget Fremlæggelsen af de daglig benyttede Archivalier, især naar de henhörte til visse andre Classer af Samlingerne, eller naar Plesner under et stærkere Besög af Fremmede i Archiv-Contoiret ikke kunde overkomme at sörge for dem alle; han har dernæst ligeledes oftere understöttet Geheimearchivarius ved at samle Bidrag til de Arbeider, som denne personlig udförer; han har endvidere afskrevet adskillige Stykker til den trykte Aarsberetning og for det meeste læst en Revision af Correcturarkene. Særlig har han i Regelen fört den officielle Copibog over de fra Geheimearchivet udgaaende Skrivelser eller Expeditioner. Hvad derefter er bleven tilovers af Contoirtiden, har han anvendt til at ordne efter Indhold og Tidsfölge nogle Samlinger, der vare leverede til Archivet, og saaledes forberedet den egentlige Registratur af samme.

Stipendiarius Secher har fortsat Registraturen af den store Samling «Danske Kongers Historie», og navnlig gjennemgaaet en Afdeling deraf, som tidligere var mindre tilfredsstillende registreret, nemlig Fascikel 123—148, bestaaende af adskillige hundrede enkelte Actstykker.

Stipendiarius Krarup har ligeledes i Regelen kun været beskjeftiget med Registratur, og har i det afvigte Aar fortsat Samlingen «Forhandlinger med fremmede

Magter», hvis Indhold han har bragt paa halvfemtende hundrede Sedler. Undtagelsesviis har han derhos enkelte Gange besörget archivalske Copier af et eller andet Document.

Extraordinær Medhjælper Prof. T. Becker har ogsaa og uden Undtagelse været beskjeftiget med Registratur, og i Aaret 1867 fortsat Samlingen af «Skjöder og Mageskifter» efter alfabethisk Orden, Bogstaverne R og S, paa lidt over tusinde Registrantsedler, hörende til den topographiske Samling paa Papir.

IV.

Af de Arbeider, som i det afvigte Aar her ere udförte i Kongens og Regjeringens Tjeneste, skal paa dette Sted först kortelig antydes det, hvorom Geheimearchivarius ved Skrivelse fra Conseilspræsidenten af syvende August modtog Hans Majestæt Kongens allerhöieste Befaling. Da den omhandlede Sag endnu befinder sig paa de förste Stadier, turde det være nok at bemærke, at Geheimearchivarius den femogtyvende November indsendte som «Forarbeide» et temmelig udförligt Materiale, der först kan modtage den endelige Redaction, naar Kongen og Regjeringen maatte behage at meddele nærmere Bestemmelser og Befalinger.

2. Conseilspræsidenten forlangte den femte og modtog den syvende Januar Meddelelse af den Skrivelse, som Hans Höihed Prinds Frederik af Hessen den niende August 1851 rettede til Statsraadet angaaende de Grunde, der havde bevæget ham til at give Afkald paa sin Arveret til Danmarks Throne.

3. Udenrigsministeriet meldte den toogtyvende Mai, at det oftere savnede en Samling af ældre Danske Tractater og derfor vilde efterhaanden lade en saadan afskrive efter Originalerne i Geheimearchivet, og den attende Juni bestemte Ministeriet nærmere, at det i denne Henseende vilde begynde med de ældre Acter fra 1660 og med enkelte Partier af den diplomatiske Correspondance för 1750. Den syvende August gjennemsaae derefter Directören i Udenrigsministeriet nogle Fascikler i Archiv-Contoiret.

4. Samme Ministerium forlangte den enogtyvende October Designation over nogle her bevarede gamle Acter vedkommende Godserne Haselau og Haseldorf, til Brug for den preussiske Regjering. Denne Designation, hvorefter den preussiske Regjering kunde vælge og lade afskrive, hvad den maatte have Brug for, blev Ministeriet tilsendt den niogtyvende November.

5. Justitsministeriet forlangte og modtog den fjerde Mai Oplysning om en Kongelig Confirmation paa en af Fru Maren Grotum, Stiftamtmand Pentz's Enke, udstedet Forskrivning af förste Mai 1734. — Samme Ministerium begjerede den sexog-

tyvende Juli Meddelelse af Acterne vedrörende den Kongelige Bevilling paa Henlæggelse af Gaarden Ydernæs under Gavnöe Birk. Bevillingen, dateret syvende Januar 1747, blev leveret den fölgende Dag tilligemed Otto Thotts Ansögning derom af otteogtyvende December 1746, hvorimod et til samme Sag hörende Skjöde ikke havdes i dette Archiv.

6. Finantsministeriet forespurgte den attende Januar, deels om Reersös Beboere havde ældre Privilegier end K. Christian den Förstes, deels naar Kallundborg og Antvorskov Slotte, under hvilke Reersö formeentlig skulde have ligget, udgik fra Statens Eie. Geheimearchivarius oplyste da i Skrivelse af toogtyvende Januar, först at Geheimearchivet ikke havde ældre Reersöeske Privilegier end K. Christian den Förstes af 1454, der ikke henviiste til noget tidligere, dernæst, at Antvorskov var solgt den syvogtyvende Mai 1774, Kallundborg den fjortende Juli 1664, men at Reersö fordum ikke hörte til noget af disse, men til Sæbygaards Amt, der blev givet 1658 som Pant, 1664 som Eiendom til den bekjendte Henrik Möller. — Samme Ministerium udbad sig og erholdt den niende Juli Oplysninger om Sjette- og Tiendepengene i Kjöbenhavn i den förste Deel af det attende Aarhundrede.

7. Krigsministeriet modtog den anden Januar Svar, saa godt som Geheimearchivarius var istand til at give det, paa Spörgsmaalet fra Slutningen af forrige Aar angaaende Grunden til, at man 1764 havde beregnet Kjöbenhavns Besætning til 16000 Mand Fodfolk og 160 Mand Rytterie (See ovenfor S. XX). Svaret kunde dog ikke blive meget bestemt, efterdi Archivalierne i de nærmeste Aar för Krigscancelliets og General-Commissariatets Ophævelse den otteogtyvende October 1763 vare meget mangelfulde, og det var nærmest kun en Formodning, at Garnisonens ovenanförte Störrelse var Maalet for, hvad de dengang paatænkte nye Kaserner kunde rumme. — Samme Ministerium forlangte den treogtyvende November Efterretninger om en vis Baron Peter Wrangel, der ifölge en Dödsattest af 1772 skulde have været «Kön. Schwedischer Obristlieutenant bei der Garde in Copenhagen». Geheimearchivarius svarede den otteogtyvende November, at den nævnte Betegnelse upaatvivlelig maatte beroe paa en Forvexling af Kjöbenhavn med Stockholm.

9. Marineministeriet har i Aaret 1867 kun forlangt og modtaget enkelte ubetydelige Meddelelser fra Aaret 1728 og 1743—46.

10. Rigsdagens Folkethings-Udvalg angaaende Nedlæggelsen af Kjöbenhavns Fæstningsværker forlangte den niogtyvende Januar Oplysninger om Forberedelserne til Rescriptet af fjerde Juni 1661 betræffende Demarcationslinien ved Kjöbenhavn og om Vilkaarene for de afhændede Grunde; Geheimearchivet kunde dog kun meddele enkelte Bidrag til denne Opgaves Lösning.

11. Overhofmarskallatet forelagde den sextende Januar et Spörgsmaal vedkommende K. Christian den Syvendes Privatliv og modtog Dagen efter de Bemærkninger, som Geheimearchivarius var istand til at meddele.

12. Kjöbenhavns Magistrat udbad sig den tolvte November Oplysninger om Eiendomsretten til Stedet Mat. No. 52 Udenbyes Klædebo Qvarteer. Geheimearchivet havde ikke de vedkommende gamle Skjöder, men bemærkede i Svaret den sextende November, at Indförelsen af saadanne i Magistratens samtidige Copiböger deels efter almindelig Archiv-Ret deels efter Datidens Retsforhold formeentlig maatte være tilstrækkelig Hjemmel, hvorved man henviiste til Rosenvinges Retshistorie § 102.

V.

Adskillige Private have i afvigte Aar ligesom i de foregaaende sögt Oplysninger i Geheime-Archivet og modtaget disse deels personlig og umiddelbart i Archiv-Contoiret, deels tilsendte fra Archivet, naar Tiden har tilladt det.

A. Landsmænd, der personlig have sögt og arbeidet i Archivcontoiret, ere:

a. iflölge ældre Geheimearchivarius given Bemyndigelse:

1. Prof. Allen (d. 26 Octbr. 1843). 2. Justitsraad Bibliothekar Bruun (d. 6 Septbr. 1866). 3. Dr. Burman-Becker (d. 2 Aug. 1832, Januar 1847 og 17 Febr. 1852). 4. Biskop Engelstoft (d. 4 Febr. 1836). 5. Cand. polytech. F. R. Friis (d. 9 Novbr. 1859). 6. Cand. th. Gjellerup (d. 8 Jan. 1866). 7. Capitain J. Grundtvig (d. 14 Novbr. 1857). 8. Studios. med. Haderup (d. 15 Octbr. 1866). 9. Pastor Dr. Helweg i Odense (d. 15 Decbr. 1849). 10. Overlærer Kinch i Ribe (d. 2 April 1855). 11. Overlærer Königsfeldt i Frederiksborg (d. 14 Juli 1859). 12. Assessor Lunn til Knabstrup (d. 6 Marts 1866). 13. Cand. jur. Matzen (d. 23 Jan. 1866). 14. Dr. Oluf Nielsen (d. 30 Septbr. 1858). 15. Fuldmægtig A. Petersen (d. 31 Aug. 1863). 16. Kammerraad Rasmussen (d. 19 Decbr. 1864). 17. Pastor Dr. Rördam (d. 18 Jan. 1854 og 13 Febr. 1858). 18. Prof. Schiern (d. 28 Octbr. 1854). 19. Cand. philol. Seidelin (d. 6 Septbr. 1852). 20. Justitsraad Selmer (d. 3 Marts 1864). 21. Kammerherre Stemann (d. 15 April 1864). 22. Capitain Westengaard (d. 18 Decbr. 1861). 23. Adjunct Wulff i Aalborg (d. 7 Juni 1860).

b. efter Tilladelse af afvigte Aar 1867:

24. Secretair Berlien, for hvem det den trettende Marts blev tilladt at lade ham benytte Archivets genealogiske Samlinger. 25. Capitain Börnsen, Formand for Skipper-Stiftelsen, hvem det den sjette September blev tilladt at meddele Oplysninger om Oprindelsen til det nu hævede Skipperlaug. 26. Exam. jur. Krabbe, hvem det den attende Marts blev tilladt at meddele Oplysninger om Familien Krabbe. 27. Ritmester

Langhorn, hvem det den sexogtyvende October blev tilladt at lade benytte de Benzonske Stamtavler.. 28. Lieutenant Mansa til Sö, hvem det den syvende Juni blev tilladt at meddele Bidrag til en historisk-topographisk Beskrivelse af Mors. 29. Cand. polytech. J. Neergaard til Gunderslevholm, hvem det den fjerde April blev tilladt at meddele historiske Efterretninger om Gunderslevholm. 30. Cand. jur. V. C. Ravn, hvem det den attende November blev tilladt at meddele Oplysninger til Musikens Historie i Danmark. 31. Kammerherre Overretsassessor V. Skeel, hvem det den syvende Juni blev tilladt at meddele historiske Efterretninger om Familien Skeel.

B. Fremmede, som deels efter ældre for dem given Bemyndigelse, deels efter Bemyndigelse af Aaret 1867 have havt Adgang til Archiv-Contoiret, ere:

1. Docent L. Daae af Christiania, efter ældre Tilladelse af 10 Octbr. 1866. 2. Professor Fryxell ligeledes efter ældre Tilladelse af 4 Juli 1850. 3. Dr. Granlund, förste Amanuensis i det Svenske Rigsarchiv, for hvem det den fireogtyvende August blev Geheimearchivarius tilladt at meddele ham Bidrag til Sveriges Historie i det sextende Aarhundrede. 4. Ritmester Möller til Skottarp i Halland, efter ældre Tilladelse af 11 Octbr. 1852. 5. Cand. philol. Yngvar Nielsen af Christiania, for hvem det den toogtyvende Januar blev tilladt, at meddele ham Oplysninger til Dansk og Norsk Historie især i det syttende Aarhundrede. 6. Grev H. G. Wachtmeister fra Sverig, hvem det den femtende April blev Geheimearchivarius tilladt at meddele Oplysninger angaaende Tilstanden i Skaane i den nærmeste Tid efter Roskildefreden.

VI.

Ogsaa Andre, saavel Landsmænd som Fremmede, der önskede historiske Oplysninger, men af forskjellige Grunde ikke selv kunde arbeide i Archiv-Contoiret, ere som sædvanligt blevne understöttede ved Meddelelser herfra, forsaavidt det kunde skee uden Overtrædelse af de gjældende Regler med Hensyn til Meddelelsens Indhold eller Tidsanvendelsen, som den kostede. Til denne Classe henföres ogsaa Adskillige, der vel personlig enkelte Gange have indfundet sig i Archivet, men kun begjeret og erholdt Meddelelser af den Art, at Geheimearchivarius har troet at kunne give disse paa senere Ansvar.

A. Landsmænd, som paa denne Maade have modtaget Oplysninger fra Archivet, ere: Kammerjunker Barner, Kammerherre Bornemann, Studiosus Brockdorf, Overretsprocurator Böcher, Assistent Calundan, Overretsprocurator Delbanco, Biskop Engelstoft, Cançellieraad Erslew, Secretair Fönss, Hs. Exc. Udenrigsminister Greve

Frijs, Pastor Heilmann i Bjerreby, Adjunct Helms i Ribe, Generalmajor Kauffmann, Legationssecretair Kofod, Hr. E. Lobedanz, Contreadmiral Michelsen, Justitsraad Mourier i Odense, Lieutenant Munthe-Morgenstjerne, den Hjelmstjerne-Rosencroneske Stiftelse Kammerherre Rosenörn i Randers, General-Auditör Kherre Scheel, Kammerjunker Schöller, Kammerherre Sick, Revisor Svanekjer, Kammerherre Vedel-Heinen. 1. Kjkr. Barner fik den syttende Januar nogle Meddelelser af de Benzonske Stamtavler. 2. Kherre Bornemann modtog den sjette Juni et Vidnesbyrd om Major Cosmus Bornemanns Nobilitation 1811. 3. Studiosus Brockdorf modtog den tyvende December nogle genealogiske Oplysninger. 4. Overretsproc. Böcher erholdt den tyvende Mai nogle Missiver vedkommende Herlufsholm i Slutningen af syttende og Begyndelsen af attende Aarhundrede. 5. Assistent Calundan erholdt den femogtyvende November nogle Oplysninger af de Klevenfeldtske Samlinger. 6. Overretsproc. Delbanco fik den enogtredivte August og den anden og syttende September et Par Meddelelser vedkommende Snöde paa Langeland. 7. Biskop Engelstoft modtog den sjette og tiende November nogle Oplysninger om Familierne Giedde og Skinkel. 8. Cancellieraad Erslew modtog gjentagne Gange korte Oplysninger af Geheimearchivets Genealogica til Brug for sit Literatur-Lexicon. 9. Secr. Fönss erholdt den tyvende Mai et Vidnesbyrd om Generalkrigskommissair Peter Severin Fönss's Nobilitation 1801. 10. Hs. Exc. Grev Frijs modtog den fjerde Marts nogle heraldiske Oplysninger om det grevelige Vaaben for Linien Krag-Juel-Vind-Frijs. 11. Pastor Heilmann modtog den syttende September nogle Bemærkninger i Anledning af hans Önske om at erholde Rapporten over Niels Juels Seier i Kjögebugt. 12. Adjunct Helms modtog den eenogtredivte Mai nogle Oplysninger vedkommende Ribe Domkirke. 13. Generalmaj. Kauffmann erholdt den syvogtyvende November en Meddelelse vedkommende Familien Kauffmann i Rusland. 14. Legationssecr. Kofod erholdt den treogtyvende October nogle Efterretninger om Familien Schöller. 15. Hr. Lobedanz modtog den attende October en kort Underretning om Andreas Höyers Historie af K. Frederik den Fjerde. 16. Contreadmiral Michelsen modtog den tolvte November og Oberst Muus den anden December et Vidnesbyrd om Generalmaj. J. J. Späths Nobilitation i Aaret 1777. 17. Justitsraad Mourier erholdt den ottende November en Meddelelse om Formen for Æresborger-Diplomer. 18. Lieut. Munthe-Morgenstjerne modtog den toogtyvende Marts et Vidnesbyrd om Höiesteretsassessor Bredo Munthe-Morgenstjernes Nobilitation 1755. 19. Den Hjelmstjerne-Rosencroneske Stiftelses Direction modtog den femtende Marts en Betænkning om Udarbeidelsen af et historisk Register til Scriptores rerum Danicarum. 20. Kherre Rosenörn erholdt nogle Oplysninger om Familien Vandal. 21. Kammerherre Scheel erholdt den förste April nogle Meddelelser af Archivets genealogiske Samlinger. 23. Kjkr. Schöller erholdt den förste Novbr. nogle Meddelelser af de samme. 23. Kherre Sick den ellevte Februar ligeledes. 24. Revisor

Svanekjer modtog den tyvende September enkelte Efterretninger om sin Familie. 25. Kherre J. Vedel-Heinen modtog den fjerde Mai et Vidnesbyrd om sin Faders Nobilitation 1812.

B. Fremmede, der i Aaret 1867 have modtaget Meddelelser fra Geheimearchivet, ere: Rigsarchivar Birkeland i Christiania, Hr. G. Bülow, dengang i Lausanne, Hr. J. D. Hinsch i Hamborg, Hs. Durchl. Fyrsten af Hohenlohe-Waldenburg i Kupferzell, Hr. von Kamptz i Schwerin, Dr. Matthiessen i Husum og Ministerresident Rochusen. 1. Rigsarchivar Birkeland modtog under femogtyvende Juni Norske Registre for 1651—56. 2. Hr. Bülow modtog den toogtyvende Februar nogle Oplysninger om Familien Preen i Dansk Tjeneste. 3. Hr. Hinsch modtog den sextende Marts en personalhistorisk Meddelelse. 4. Hs. Durchl. Fyrsten af Hohenlohe-Waldenburg modtog den fjerde April og fjerde Mai nogle heraldiske og genealogiske Oplysninger. 5. Hr. Kamptz modtog under sextende August nogle Oplysninger vedkommende Familien Linstow. 6. Dr. Matthiessen modtog under den toogtyvende October nogle historiske Efterretninger om Familierne Gude og Bauditz. 6. Ministerresident Rochusen modtog under trettende December Underretning om, at der her i Archivet ikke kunde findes nogen Oplysning om en Jan de With, der skulde være födt i Kjöbenhavn 1715 og siden være bleven Baron.

Den trykte Aarsberetning for Aaret 1866 blev den femogtyvende Juli i det befalede Antal Exemplarer indsendt til Ministeriet.

VII.

Ved Archivbygningen ere i det afvigte Aar ingen Forandringer foregaaede; Bygnings-Inspectionen har besörget det sædvanlige Eftersyn af Tag og Fag.

2. Geheime-Archivets Regnskab for Finantsaaret 1866—67 blev sluttet den tredivte Marts, da den fölgende Dag var en Söndag, og forelagt Departementschefen i Ministeriet; Regnskabet selv blev derefter indsendt den sjette Juni. Bevillingen var i det Hele 8951 Rdlr., nemlig til Lönning for det normerede Personale 5924 Rdlr., Assistancesum til Stipendiarerne og Archivbudet 840 Rdlr. og til den extraordinære Medhjælper 1690 Rdlr.; endelig 497 Rdlr. til Contoir-Udgifter og Aarsberetningens Trykning. Udgiften svarede ganske til denne Bevilling. — Den trettende December modtog Geheimearchivarius Qvittering for rigtig aflagt Regnskab.

3. Finantsloven for 1867—68 bevilgede Geheimearchivet 7800 Rdlr. med et Sædtillæg af 1264 Rdlr., altsaa i det Hele 9064 Rdlr., fordeelt paa fölgende Conti:

Gage til de normerede Embedsmænd 5924 Rdlr., Assistance-Sum 2640 Rdlr. hvoraf 1800 til den extraordinære Medhjælper, og endelig til Contoir-Udgifter og Aarsberetningens Trykning 500 Rdlr.

4. Budget-Forslaget for Finantsaaret 1868—69 blev indsendt til Ministeriet den sjette Juni, beregnet efter det hidtilgjældende Normal-Reglement og selvfölgelig uden eventuelt Sædtillæg. Udgiften vilde da belöbe sig til 8183 Rigsdaler, nemlig 5483 Rdlr. som Lönninger for de normerede Embedsmænd, 2200 Rdlr. som en Assistancesum, hvoraf udredes 1800 Rdlr. til den «extraordinære Medhjælper ved Archivet», Resten til de tvende Stipendiarier og Archivbudet, endelig 500 Rdlr. til Contoir-Udgifter og Archiv-Programmets Trykning. Geheime-Archivarius havde tilladt sig i Budget-Forslaget at optage 11/12 af 100 Rdlr. som Alderstillæg for Anden Archivsecretair fra 1 Mai 1860 i Analogie med, hvad der ogsaa udenfor Normal-Reglementet var tilstaaet den extraordinære Medhjælper.

VIII.

Med Hensyn til Indkomstskattens Beregning forlangte Lignings-Commissionen den tredivte November den sædvanlige Oplysning om «Gager, Vartpenge, Pensioner og Emolumenter», der oppebæres af Geheimearchivets Personale, samt om hver Enkelts Bopæl. Denne Efterretning blev tilligemed Henviisning til de tidligere indsendt til Commissionen den fjerde December.

2. Geheimearchivarius har i Aaret 1867, ligesom hidtil, selv stadig arbeidet i Archiv-Contoiret hver Sögnedag i den hele Contoirtid og udover denne Tidsgrændse, alene med Undtagelse af nogle Dage i den strenge Eftervinter og det kolde Foraar, da den Brystsvaghed, hvoraf han stundom lider, nogle enkelte Gange nödte ham til at holde sig inde, — i det Hele fire Gange, hver Gang i to eller tre Dage. Ferie til egen Recreation har han ikke begjeret og ikke havt.

3. Den Förste Archivsecretair, Registrator Lieut. Plesner har ligeledes stadig arbeidet i Archivet i den for ham og hans Colleger reglementerede Contoirtid Kl. 10—2, og han har i det afvigte Aar hverken sögt eller havt nogen Ferie.

4. Den Anden Archivsecretair Hr. Matthiessen har paa samme Maade arbeidet stadig hver Sögnedag i Archivet i hele den bestemte Contoirtid. Faste Ferier gives ikke ved Geheimearchivet, der efter Sagens Natur med Hensyn til den Tjeneste, det hyppigt maa gjöre Regjeringen, ingensinde kan lukkes; men Geheimearchivarius kan vel

efter Ministeriets almindelige Bemyndigelse tilstaae sine Medarbeidere enkeltviis korte Ferier, naar de önske det og Forretningerne tillade det. Hr. Matthiessen havde i Aaret 1867 en Sommerferie fra den tredie til den sexogtyvende Juli.

5. Stipendiarius Secher har arbeidet i Archiv-Contoiret daglig Kl. 11—2, som er den for Stipendiarerne reglementerede Arbeidstid. Han önskede og fik en Sommerferie, der faldt i to Afdelinger fra den sexogtyvende Juni til den tredie Juli og fra den tredie til den sexogtyvende August.

6. Stipendiarius Krarup har ligeledes arbeidet her i den hele for Stipendiarerne daglig bestemte Tid. Han önskede og erholdt en kort Sommerferie fra den tiende til den toogtyvende Juli og senere et Par Dage mellem Juul og Nytaar.

7. Extraordinær Medhjælper Prof. Becker har i afvigte Aar arbeidet i Archiv-Contoiret paa sædvanlig Maade og havt en Sommerferie fra den tredie til den tiende August, og fra den fjortende August til den sexogtyvende September, samt nogle kortere Ferier ved Paaske, Pintse og Juletid.

XXI.

UDSIGT OVER DET KONGELIGE GEHEIMEARCHIVS TILSTAND OG VIRKSOMHED I AARET 1868.

Den allerunderdanigste Aarsberetning fra det Kongelige Geheimearchiv for Aaret 1868 blev under treogtyvende Februar 1869 tilstillet Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet og af dette Hans Majestæt Kongen forelagt. Denne Aarsberetning i et meget kort Uddrag skal paa sædvanlig Maade her meddeles.

I.

Geheimearchivet har i det afvigte Aar 1868 havt Tilgang af adskillige Actstykker deels efter Hans Majestæt Kongens umiddelbare Befaling, deels efter Foranstaltning af Regjerings-Auctoriteterne, deels ved private Gaver.

A. Hans Majestæt Kongen behagede den ellevte April at lade nedlægge i dette Archiv det ene Exemplar af den over Omflytningen af de Kongelige Ligkister i Roeskilde Domkirke i tvende ligelydende Exemplarer optagne Protocol, et Hefte in folio. Den allerunderdanigste Revers for Modtagelsen blev den fjortende April indsendt til Overhofmarskallatet.

B. Ministeriernes Afleveringer af gamle Archivalier, for hvilke der ordentligviis ikke mere var Brug under den actuelle Regjering, kan med Undtagelse af Indenrigsministeriets nu ansees i det Væsentlige forlængst som fuldendt, og hvad der staaer tilbage, er deels kun Efterleveringer af enkelte Sager, der senere ere fremkomne, deels Forelægning af Lister over formeentlig kassable Sager, hvoraf det overlades Geheimearchivet at udtage, hvad der muligen kunde have eller faae historisk Interesse.

1. Finantsministeriet, nærmest Generaldecisoratet for det indirecte Skattevæsen, anmeldte den ellevte Juni, at det paa Grund af den store Plads, som de fra den aarlige Kassation undtagne ti Aar gamle generale Toldregnskaber med tilhörende Bilag og Concept-Antegnelser samt Copi-Qvittancer optoge, var paatænkt at kassere ogsaa disse, naar de vare tyve Aar gamle, og forlangte derom Geheimearchivets Betænkning. Denne blev afgivet den sextende Juni derhen, at de nævnte Archivalier, der gjennem et Aarhundrede vare bevarede, udgjorde endnu en Hovedkilde til Historien af vort Skattevæsen, Handel, Skibsfart, Industri o. s. v., at den ældre og nyere Benyttelse af dem i trykte Værker neppe kunde træde i Original-Documenternes Sted, og at man derfor ikke kunde tilraade at tilintetgjöre disse Sager.

2. Krigsministeriet anmeldte den treogtyvende November, at det ved Forlæggelsen af den femtende Bataillon til Kjöbenhavn havde modtaget en stor Deel Lönnings- og Afregnings-Protocoller, som det var betænkt paa at kassere, hvis Geheimearchivet ikke maatte ansee det rigtigt at bevare dem. Efterat disse Archivalier paa Stedet selv vare efterseete, svarede man den förste December, at man hellerikke fandt tilstrækkelig Grund til at bevare dem.

3. Amtmanden over Bornholms Amt sendte den anden Juni Fortegnelse over en Deel ældre i Amtsarchivet hidtil bevarede Sager, som han efter tidligere Anmeldelse vilde overlevere til Geheimearchivet. Disse Archivalier selv ankom et Par Uger senere, og den tyvende Juni afgik Reversen for deres Modtagelse.

C. Ved private Gaver deels fra Landsmænd, deels fra Fremmede, har Geheimearchivet i Aaret 1868 modtaget baade nogle Archivsager og nogle trykte Böger.

1. Rigsarchivarius Birkeland i Christiania sendte til forskjellig Tid fölgende i Norge, tildeels paa offentlig Bekostning, udgivne Skrifter: Norske Rigsregistranter IV Binds 1ste Hefte, Meddelelser fra det Kongl. Norske Rigsarchiv, 2det Hefte, Absalon Pedersens Liber capituli Bergensis og Langes Afhandling om de Staten tilhörende Præstegaarde. Den eenogtredivte October sendtes Revers og Taksigelse for disse Gaver.

2. Bibliothekar Justitsraad Bruun forærede Archivet den tyvende Januar de af ham udgivne Aarsberetninger fra det Store Kongelige Bibliothek, 2 og 3 Hefte.

3. Provst Hjort, Sognepræst i Elmelunde paa Möen, anmeldte den ottende October, at der i Præste-Archivet bevaredes en gammel Kirkebog for Aarene 1630—1766 med en Deel historiske Optegnelser og tilböd den forelöbig til Gjennemsyn. Da dette Tilbud med Erkjendtlighed var modtaget, sendte Hr. Provsten under nittende October saa vel den gamle Kirkebog som nogle andre ældre Dokumenter, med Tilföiende, at Stiftsövrigheden havde indvilliget i, at det maatte overlades til dette Archiv. Revers og Taksigelse blev givet under toogtyvende October.

4. Kammerherre Holst i Christiania sendte i Slutningen af Aaret adskillige mindre academiske Skrifter udgivne fra Christiania Universitet. Revers og Taksigelse derfor blev givet i Begyndelsen af det nye Aar.

5. Oberst Krag i Fredericia foræredo Archivet den treogtyvende Marts et mutileret Skjödebrev af 1634 til Fru Ellen Marsviin paa en Gaard i Fyen og et Hundborgherreds Thingsvidne af 1636 angaaende Forstrandsret mellem Nörhaa Birk og Snedstrup Klit, og modtog den fölgende Dag Archivets Revers og Taksigelse derfor.

6. Cand. Philol. Yngvar Nielsen af Christiania forærede Archivet den syttende Juli et Exemplar af sin Afhandling om de nordenfjeldske Begivenheder i Aarene 1657—60.

7. Rigsarchivar Nordström i Stockholm sendte den syvende September Handlingar rörande Sveriges historia, 1ste Serie: Konung Gustaf I[stes] Registratur, IV Delen, Stockholm 1868, og modtog derfor under sexogtyvende September Geheimearchivets Revers og Taksigelse.

8. Kammerherre Rosenörn, Amtmand i Randers, sendte den niogtyvende August trende gamle Brevskaber vedkommende Himmelstrup, nemlig et Thingsvidne fra Middelsomherreds Thing af förste Juni 1447 angaaende Skjöde paa et Skovskifte paa Byrholt, Perg., et Skjödebrev af nittende Mai 1511 paa Gods i Middelsomherred og paa Mols, Perg., og et Kongebrev af ellevte October 1579 om Undersögelse af Markeskjellet mellem Himmelstrup og Mammen, Pap. Revers og Taksigelse gaves den tiende September.

9. Justitsraad Selmer forærede Geheimearchivet den syvende December et Exemplar af den af ham udgivne Stamtavle over Familien Selmer, og modtog Dagen efter Revers og Taksigelse derfor.

10. Kammerjunker Frdr. Algreen-Ussing forærede Archivet den tiende October et Exemplar af Generalauditör Rosenstand Goiskes Forestilling angaaende Kjöbenhavns Capitulation, mod Revers og Taksigelse af samme Dag.

11. Enkefru J. Wandborg paa Trinderup sendte den toogtyvende October ved Kammerherre Rosenörn i Randers et Thingsvidne af 27 Juni 1422 om, at Aaen fra Kleitrup Sö gjör den rette Grændse mellem Himmersyssel og Ommersyssel, Perg., og modtog under otteogtyvende October Archivets Revers og Taksigelse derfor.

12. Foreningen for Meklenborgsk Historie og Oldkyndighed sendte i Marts det IV[de] Bind af sit Diplomatarium og modtog under fireogtyvende s. M. Revers og Taksigelse for denne Gave.

Endnu skal her nævnes, at den Rigsarchivet i Stockholm tilhörende Registratur over Lunde Domkapitels Breve har i nogen Tid her været opbevaret til Brug for Professor Allen. Den blev sendt ved Udenrigsministeriets Skrivelse af niogtyvende Juni, og efterat være benyttet her blev den ifölge den Svenske Regjerings Tilladelse udleveret herfra den syttende December til det Store Kongelige Bibliothek, hvor man ligeledes önskede at benytte den.

II.

Geheime-Archivet har i Aaret 1868 ikke været undergivet nogen Formindskelse af dets ældre Samlinger. Besiddelsesstanden er uforandret, navnlig uformindsket, og den archivalske Anordning og Rubricering er forbleven den samme, skjöndt vel en fuldkomnere Ordning af enkelte Afdelinger forberedes ved en ny Registrering.

III.

Den Deel af Archivarbeiderne, der vedkommer Archivets egen Tjeneste, er besörget i de reglementerede Contoirtimer af samtlige Embedsmænd og Functionairer efter den bestemte Fordeling af Arbeidet.

Förste Archivsecretair og Registrator Lieut. Plesner har daglig fremtaget af Hvælvingerne og atter deponeret i disse de Stykker, som forlangtes til Brug i Contoiret enten for Archivets egen Tjeneste eller for de Fremmede, som have Tilladelse at benytte dem; denne Forretning har han udfört i Fælledsskab med Anden Archivsecretair, da den ofte ikke kan besörges af Een alene. Ved Siden deraf har han oftere været behjælpelig med at samle Bidrag til de Arbeider, som Geheimearchivarius selv udförer, hvortil ogsaa hörer den trykte Aarsberetnings Tillæg af hidtil utrykte historiske Actstykker: de fleste af disse ere afskrevne af ham, ligesom han ogsaa stadig har deeltaget i Correcturlæsningen deraf. Endelig har han, naar Tiden tillod det, ogsaa deeltaget i det almindelige Registratur-Arbeide: han har saaledes fuldendt den tilbagestaaende Deel af Danske Selskabs Samlinger og har derpaa begyndt at ordne til Registratur og summarisk registrere en hidtil urört Samling af de fra Indenrigsministeriet afleverede Registerböger, Tegneböger, Jevnförelsesböger, Restanceböger o. desl.

Anden Archivsecretair og Inspector Matthiessen har stadig med Lieut. Plesner taget Deel i eller alene besörget Fremtagelsen af Archivalier til de forefaldende offentlige eller private Arbeider i Archiv-Contoiret; ligeledes har han afskrevet enkelte Stykker til den trykte Aarsberetning og som oftest gjennemseet Revisionsarkene. Til hans særlige Forretninger hörer Förelsen af den officielle Copibog, hvori

han ordentligviis har indskrevet, heelt eller i Uddrag, de fra Archivet udgaaende Expeditioner. Forsaavidt derefter nogen Deel af Archivtiden blev tilovers, har han været beskjeftiget med Registratur-Arbeide, navnlig fortsat Ordningen og den summariske Registrering af adskillige Samlinger, der uden Orden tidligere vare afleverede fra Regjerings-Archiverne, og saaledes forberedet disse Samlinger deels til Brug, deels til speciel Registratur af de enkelte Stykker.

Stipendiarius Secher har alene været beskjeftiget med det specielle Registratur-Arbeide, og i det afvigte Aar fortsat dette af den store Samling, som her benævnes «Danske Kongers Historie». Han har deraf registreret otteogtyve Fascikler eller Pakker, fra den 148de til den 176de, som indeholder mange hundrede Stykker.

Stipendiarius Krarup har paa samme Maade ordentligviis alene været sysselsat med speciel Registratur, navnlig af den Samling, som her haves under Benævnelsen «Forhandlinger med fremmede Magter». Han har fortsat Registreringen indtil de Russiske Forhandlinger og deraf bragt Indholdet af mellem 1500 og 1600 enkelte Stykker paa de sædvanlige Registrantsedler.

Extraordinær Medhjælper Prof. T. Becker har ligeledes alene været henviist til Registraturen af enkelte Stykker; han har fuldendt en Samling af Skjöde- og Mageskiftebreve i alfabetisk Orden fra Bogstavet T paa henved 840 Sedler og derhos omskrevet Registret til den topographiske Samling paa omtrent 200 Sedler.

Geheimearchivarius har sjeldent taget Deel i Detailarbeidet, men stadig arbeidet i Archivcontoiret i den hele Contoirtid og udover denne, og personlig udfört de Forretninger, som paahviler ham, hvorom den hele allerunderdanigste Aarsberetning formeentlig har givet tilbörlig Oplysning.

IV.

Hans Majestæt Kongen befalede Geheimearchivarius ved allerhöieste Skrivelse af ellevte November, i Anledning af Hans Kongelige Höiheds Kronprindsens forestaaende Formæling, at forelægge og forklare for Allerhöistsamme de tidligere Ægtepagter mellem Danske Kronprindser og fremmede Prindsesser, og efterat Geheimearchivarius den syttende November allerunderdanigst havde anmeldt, at han troede sig tilbörlig forberedt til dette Hverv, blev det ham paalagt at indfinde sig paa Amalienborg den treogtyvende November, hvor han da efter bedste Evne sögte at opfylde den Kongelige Befaling.

2. Udenrigsministeriet har i Aaret 1868 et Par Gange fra Geheimearchivet forlangt Meddelelser, som den Preussiske Regjering ved sin herværende Gesandt havde udbedet sig. Efterat Ministeriet saaledes havde tilstillet denne en under niogtyvende November 1867 herfra indsendt Designation over Actstykker vedkom-

mende Haselau og Haseldorf (S. ovenf. S. XXXI), anmodede det Geheimearchivarius den toogtyvende Januar 1868 om at lade besörge Afskrifter af nogle opgivne Stykker og at indsende disse vidimerede. Dette skeete den toogtyvende Februar. Senere, den sextende October, meldte Ministeriet, at den Preussiske Gesandt havde udbedet sig en Fundats af 1558 vedkommende Fattigvæsenet i Coldenbüttel og andre i Forbindelse dermed staaende Documenter. Denne Fundats fandtes dog ikke her i Archivet, hvorimod Geheimearchivarius af et Par andre Documenter, som han indsendte i Afskrift den eenogtredivte October, oplyste, at Fundatsen endnu stod ved Magt 1702, og at den endnu muligen kunde findes i andre navngivne Archiver.

3. Samme Ministerium forlangte og modtog gjentagne Gange Meddelelser til Brug ved Forhandlingerne om Ægtepagten mellem Hs. Kgl. Höihed Kronprindsen og Hds. Kgl. Höihed Prindsesse Lovisa af Sverrig og Norge. Disse bleve indsendte den tredivte October, den syvende og fireogtyvende November, og bestode deels i Actstykker, deels i nogle statsretlige eller privatfyrsteretlige Bemærkninger, hvortil de gave Anledning.

4. Indenrigsministeriet forlangte og modtog den ottende December nogle Oplysninger om de Hörsholm i sin Tid givne Friheder, navnlig af de under syvogtyvende November 1739 udfærdigede Privilegier og nogle dertil hörende Indlæg.

5. Finantsministeriet udbad sig den femte August Oplysning om, naar og paa hvilke Vilkaar Hjörring Kjöbsteds Jorder vare afhændede af Staten, og modtog den ellevte August Resultatet af de derom anstillede Undersögelser: Hovedkilder til Spörgsmaalets Besvarelse syntes at være Privilegiet af förste August 1590 og Skjödebrevet til Jens Lassen af syvogtyvende Juli 1664. Privilegiet af 1590 sigter især til at bevare Bymarken for Byens egne Borgere, der hver for sig skulde svare Afgiften af de Jorder, de eiede, og Skjödet af 1664 viser, at hver af de halvfjerdsindstyve Fjerdinger, hvori Bymarken var deelt, skulde svare ti Skjæpper Byg og sex Skjæpper Havre, altsaa i det hele efter Vendelbo-Maal (12 Skp. paa Tönden) 58⅓ Tdr. Byg og 35 Tdr. Havre; men dertil skulde efter Forordningen af förste Mai 1683 for Toppen lægges et Fjerdingkar for hver Tönde haardt Korn og halvandet Fjerdingkar for hver Tönde Havre, og da nu derhos Tönden efter det nye Maal sættes til otte Skjæpper, saa vilde den hele Afgift til Statskassen blive 60 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. Byg og 36 Tdr. 5⅛ Skp. Havre, hvilken Afgift syntes at skulde udredes af Eieren eller Brugeren under Byens Ansvar. — Samme Ministerium udbad sig fremdeles og modtog den eenogtyvende November nogle dog ikke ganske fuldstændige Oplysninger om Betydningen af de stundom forekommende «Plovhavrepenge».

6. Krigsministeriet sendte den ellevte December en Skrivelse fra Udenrigsministeriet og et dermed fölgende Andragende fra en Professor Hanstein i Berlin,

der sögte Oplysning om en Oberst Hanstein, som formeentlig omtrent ved Aaret 1600 skulde have staaet i Dansk Tjeneste. Hvad derom kunde findes, blev den femtende December Udenrigsministeriet tilsendt, men man kunde ikke komme nærmere end til en Cordt van Hanstein, der tjente under K. Christian III og kaldes tribunus militum eller supremus militum dux.

7. Borgemester Etatsraad Larsen her i Staden udbad sig og erholdt den ottende Juli nogle Meddelelser vedkommende Kjöbenhavns Havnevæsen, nærmest efter Sjellandske Tegnelser for Aarene 1663 og 1692.

V.

Ogsaa til privat Brug enten i videnskabelig eller i practisk Henseende ere, som sædvanligt, mange Meddelelser deels givne i Archiv-Contoiret, deels sendte fra dette. Baade Landsmænd og Fremmede have derom sögt Archivet; nogle have efter erholdt Tilladelse selv arbeidet i Archiv-Contoiret, andre have faaet tilsendt, hvad de önskede, naar Omstændighederne tillode det.

A. Landsmænd, som saaledes i Aaret 1868 have arbeidet personlig i Archiv-Contoiret, ere:

a. ifölge ældre for dem givne Tilladelse:

1. Prof. Dr. Allen (d. 26 Octbr. 1843). 2. Pastor Im. Barfod (d. 6 Aug. 1850). 3. Provst P. W. Becker (d. 27 Novbr. 1832 og 8 Septbr. 1849). 4. Secretair Berlien (d. 30 Aug. 1844 og 13 Marts 1867). 5. Justitsr. Bibliothekar Bruun (d. 6 Septbr. 1866). 6. Dr. Burman-Becker (d. 2 Aug. 1832 og 17 Febr. 1852). 7. Biskop Dr. th. Engelstoft (d. 4 Febr. 1836). 8. Cand. polyt. Friis (d. 9 Novbr. 1859). 9. Cand. theol. Gjellerup (d. 8 Jan. 1866). 10. Capitain Jo. Grundtvig (d. 14 Novbr. 1857). 11. Pastor Dr. Helveg i Odense (d. 15 Dcbr. 1849). 12. Ritmester Langhorn (d. 26 Octbr. 1867). 13. Kammerherre Lövenskjold (d. 31 Jan. 1857). 14. Capitain E. Madsen (d. 15 Dcbr. 1865). 15. Cand. jur. Matzen (d. 23 Jan. 1866). 16. Prof. Dr. Pal.-Müller af Nykjöbing p. F. (d. 27 Febr. 1849). 17. Archivarius Dr. O. Nielsen (d. 30 Septbr. 1858). 18. Fuldmægtig Cand. jur. A. Petersen (d. 31 Aug. 1863). 19. Kammerraad Rasmussen fra Gisselfeldt (d. 19 Dcbr. 1864). 20. Cand. jur. Ravn (d. 18 Novbr. 1867). 21. Pastor Dr. H. Rördam (d. 18 Jan. 1854 og 13 Febr. 1858). 22. Prof. Dr. Schiern (d. 28 Octbr. 1854 og 17 Octbr. 1861). 23. Cand. philol. Seidelin (d. 6 Septbr. 1862). 24. Justitsraad Selmer (d. 3 Marts 1864). 25. Kammerherre Overretsassessor V. Skeel (d. 7. Juni 1867). 26. Bibliotheks-Assistent Weeke (d. 26 Novbr. 1852). 27. Capitain Westengaard (d. 18 Dcbr. 1861).

b. ifölge Tilladelse af samme Aar:

28. Kammerjunker Barner; den fjerde November blev det Geheimearchivarius tilladt at meddele ham genealogiske Oplysninger af Archivets Samlinger. 29. Pastor Boesen; den syvende Marts blev det tilladt at meddele ham nogle Efterretninger vedkommende Raabjerg Sogn i Hornsherred, Aalborg Stift. 30. Overlærer Erslev i Aarhuus; den enogtyvende August blev det tilladt at meddele ham Oplysninger angaaende Udryddelsen af vilde eller glubende Dyr her i Landet. 31. Dr. ph. Jessen; den trettende November blev det tilladt at meddele ham Rapporter vedkommende Sökrigen under K. Frederik den Fjerde. 32. Cand. jur. Mourier; den niogtyvende Juni blev det tilladt at meddele ham Oplysninger angaaende den ældre Lovgivning om Fiskerierne her i Landet samt om Udarbeidelsen af Danske Lov. 33. Assistent B. P. Petersen; den toogtyvende October blev det tilladt at meddele ham Bidrag til det Danske Postvæsens ældre Historie. 34. Klokker Raven; den femogtyvende Marts blev det tilladt at meddele ham Efterretninger om Holmens Kirkes tidligere Historie. 35. Bibliotheks-Assistent Smith; den femogtyvende Marts blev det tilladt at meddele ham Bidrag til Danmarks Literatur- og Theater-Historie nærmest i det sextende og syttende Aarhundrede. 36. Cand. philol. Stremme; den tiende December blev det tilladt at meddele ham Bidrag til K. Christian den Fjerdes Historie. 37. Registrator S. Thorlacius; den tyvende April blev det tilladt at meddele ham Oplysninger til K. Christian den Fjerdes og hans Samtids Historie. 38. Cand. jur. S. Vedel; den niende Juli blev det tilladt at meddele ham Bidrag til Historien af Regjeringsvæsenet i Danmark indtil det nittende Aarhundredes Begyndelse.

B. Fremmede have til samme Tid ligeledes havt Tilladelse til at besöge Archiv-Contoiret, nogle ifölge ældre Geheimearchivarius for deres Vedkommende given Bemyndigelse, andre paa samme Maade ifölge Bemyndigelse fra sidste Aar.

1. Lector Dr. A. G. Ahlquist af Jönkjöbing, for hvem det den ottende Juni blev Geheimearchivarius tilladt at meddele ham Oplysninger til Nordens Historie i den sidste Halvdeel af det sextende Aarhundrede. 2. Professor Friis af Christiania, hvem det den tolvte Juni blev tilladt at meddele Efterretninger om Finmarken og Finnerne i Norge. 3. Professor Fryxell, for hvem ældre Tilladelse havdes af 29 Mai 1834 og 4 Juli 1850. 4. Cand. jur. Huitfeldt, Fuldmægtig, ligeledes efter ældre Tilladelse af 10 September 1860. 5. Stud. jur. Huitfeldt af Christiania, for hvem det den syvogtyvende April blev tilladt at meddele ham til Afskrivning Diplomer vedkommende Norges Historie. 6. Ritmester Möller til Skottarp i Halland, ifölge ældre Tilladelse af 23 Marts 1844 og 11 October 1852. 7. Cand. philol. Yngvar Nielsen af Christiania, efter ældre Tilladelse af 22 Januar 1867. 8. Cand. theol. O. Olsen af Christiania, for hvem det den niogtyvende September blev tilladt at meddele ham

Bidrag til den norske Kirkes Historie efter Reformationen. 9. Professor Dr. Usinger i Kiel, for hvem Ministeriet den femtende October bemyndigede Geheimearchivarius til at meddele ham Bidrag til Historien af Danmarks diplomatiske Mægling ved Aaret 1791 mellem Rusland og Österrig paa den ene Side, England, Holland og Preussen paa den anden, hvorom han directe havde ansögt. Geheimearchivarius tillod sig imidlertid strax at henlede Ministeriets Opmærksomhed paa, at saa nye Acter af denne Art ikke kunde haves i dette Archiv, og Professor Usinger har hellerikke senere derom henvendt sig her. 10. Cand. philos. Wieselgreen, for hvem det den niende Juni blev tilladt at meddele ham historiske Actstykker fra Slutningen af det sextende og Begyndelsen af det syttende Aarhundrede.

VI.

Adskillige Andre, der efter Omstændighederne enten ikke vare istand til personlig at indfinde sig i Archiv-Contoiret eller övede i selv at benytte Archivalierne, have ligeledes i Aaret 1868 udbedt sig Meddelelser derfra, og de have ordentligviis modtaget disse, forudsat at de ikke medtoge for megen af Archivets Tid og at de kunde gives forelöbig paa Geheimearchivarii Ansvar.

A. Landsmænd, der saaledes have henvendt sig til Archivet, ere: Procurator Alberti, Capitain Bang, Hofjægermester Bertouch, Major Bose, Justitsraad Buntzen, Assistent Calundan, Fröken Fr. Carlsen, Cancellieraad Dreyer i Odense, Cancellieraad Erslew, Cand. jur. Fensmark, Overretsassessor Finsen, Finantsminister Fonnesbech, Lieut. Friis, Pastor Galskjöt, Fröken J. A. Gjedde, Advocat Henrichsen, Boghandler Holm, Kammerjunker F. C. C. Holstein, Lehnsgreve Lerche, Baron Lövenskjold paa Lille Birkholm, Lehnsgreve F. Moltke, Advocat Nellemann, Assessor Nordberg, Etatsraad Olrik, Hofjægermester Oppen-Schilden, Kammerherre Generalauditör Scheel, Kammerherre Overretsassessor E. Scheel, Capitain Scholten, Oberst Vaupell. 1. Proc. Alberti modtog den femogtyvende April nogle Oplysninger af Jydske Registre for 1672 om Aarhuus Stifts Geistligheds Indtægter. 2. Capt. Bang modtog den fjerde Juli nogle Oplysninger af et Kort over Kjöbenhavn. 3. Hofjægermester Bertouch modtog i August nogle genealogiske Meddelelser. 4. Major Bose erholdt den sjette April nogle Oplysninger vedkommende Raage-Hörstad i Malmöhuus-Lehn. 5. Justitsr. Buntzen modtog den förste og tolvte October nogle Bemærkninger om Aalholms Afhændelse 1726. 6. Assist. Calundan modtog den förste April nogle Notitser af Danske Samlinger. 7. Fröken Carlsen modtog nogle Efterretninger om Gammel Kjögegaard. 8. Canc. Dreyer modtog den sexogtyvende November nogle genealogiske Meddelelser angaaende Familien Juel. 9. Cancellieraad Erslew modtog i Januar, Februar og April enkelte personalhistoriske Notitser. 10. Cand. jur. Fensmark mod-

tog den sextende April nogle genealogiske Oplysninger. 11. Assessor Finsen erholdt den attende December verificeret Copie af det Aabne Brev af 18 Marts 1651 vedkommende Havendrup og Skjændsvedmagle. 12. Finantsminister Fonnesbech modtog den tredie August og femtende October nogle historiske Antegnelser angaaende Vesterbygaard. 13. Lieut. Friis modtog den fireogtyvende Februar nogle Meddelelser fra Holmens Kirkes Archiv. 14. Pastor Galskjöt modtog den tolvte Juni nogle genealogiske Efterretninger. 15. Fröken Gjedde modtog den niogtyvende Januar nogle Oplysninger om sin Families Forbindelse med Legatstifterinden Anne Susanne von der Osten. 16. Advocat Henrichsen erholdt den tiende November og femtende December verificerede Afskrifter af det Skanderborgske Rytter-Districts Jordeböger for 1718 og 1732. 17. Boghandler Holm erholdt den tiende September nogle genealogiske Oplysninger. 18. Kammerjunker Holstein modtog den eenogtredivte Decbr. nogle genealogiske Notitser. 19. Lehnsgreve Lerche modtog den förste August nogle Familie-Efterretninger. 20. Baron Lövenskjold modtog den fjerde April nogle Oplysninger om en Oberstl. Scheer, der 1682 og 83 stod ved det Smaalehnske Regiment. 21. Lehnsgreve Fr. Moltke modtog den niende Marts nogle historiske Efterretninger om Vallö. 22. Advocat Nellemann modtog den fjerde Juni nogle Efterretninger om Familien Leth. 23. Assessor Nordberg modtog den sjette Juni nogle Oplysninger om Antoine de Montpellier. 24. Etatsr. Olrik modtog den anden Marts Copi af et Helsingör Hospital vedkommende Kongebrev af fjerde Juli 1582. 25. Hofjægerm. Oppen-Schilden erholdt den sexogtyvende Marts verificerede Afskrifter af nogle Documenter vedkommende Godserne Haselau og Haseldorf. 26. Generalauditör Kherre Scheel erholdt den tolvte Mai og femte September nogle Familie-Efterretninger. 27. Overretsass. Kherre Scheel erholdt den sjette og tolvte Marts nogle Efterretninger vedkommende sin Familie. 28. Capt. Scholten erholdt den tiende Marts nogle Oplysninger vedkommende Danske Stednavne. 29. Oberst Vaupell erholdt den ellevte April nogle Oplysninger om Krigsvæsenets Organisation paa K. Christian den Femtes Tid.

B. Fremmede, som ligeledes have modtaget enkelte kortere eller længere Meddelelser, ere: Rigsarchivar Birkeland i Christiania, Hr. Louis Dahmen i Heidelberg, Boghandler Ch. G. am Ende i Dresden, Hr. Hornbostel i Ratzeborg, Professor Reynaud i Ponthierry, Hr. F. Schumann i Bergen, den herværende svenske Gesandt Grev Wachtmeister. 1. Rigsarchivar Birkeland modtog, ifölge den specielle Overeenskomst, under eenogtredivte October Tom. IX af Norske Tegnelser. 2. Hr. L. Dahmen modtog den femte October Svar paa et heraldisk og genealogisk Spörgsmaal. 3. Boghandler am Ende modtog den trettende Juni ligeledes Svar paa et personalhistorisk Spörgsmaal. 4. Hr. Hornbostel modtog den femogtyvende Januar en Oplysning om Familien Holstein-Holsteinborg. 5. Prof. Reynaud modtog under eenogtyvende Sep-

tember nogle historiske og heraldiske Oplysninger om det danske Vaaben. 6. Hr. Schumann modtog den sextende Marts nogle Efterretninger om den Danske Resident i Lybek Peder Brandis. 7. Grev Wachtmeister modtog den toogtyvende April nogle Oplysninger angaaende et Krono-Hemman i Nöbbelöf i Christianstads Lehn, som en derværende Hemmanseier havde udbedet sig.

Det trykte Archivprogram eller Aarsberetningen for 1867, IV Binds 3 Hefte, blev den anden October i det nu bestemte Antal af 128 Exemplarer indsendt til Ministeriet.

VII.

Archivbygningen har i Aaret 1868 været underkastet det sædvanlige Eftersyn af Tag og Fag. Bygnings-Inspectionen har ladet Vinduespudsningen besörge og leveret en Archivstige til Mellemste Hvælving t. H.; Brandmajoren har den tiende September efterseet Brandredskaberne.

2. Regnskabet for Finantsaaret 1867—68, afsluttet til den eenogtredivte Marts, blev med Bilag indsendt til Ministeriet den femogtyvende Mai. Bevillingen udgjorde i Alt 9064 Rdlr., nemlig 5924 Rdlr. som Lönning for de normerede Embedsmænd, 840 Rdlr. som Assistancesum for de tvende Stipendiarier og Archivbudet, 1800 Rdlr. som extraordinær Lönning og 500 som Credit for Contoir-Udgifter og Archiv-Programmets Trykning. Udgiften svarede ganske dertil. Efterat dette Regnskab havde været til Revision, modtog Geheimearchivarius den fireogtyvende Juni fuld Qvittering derfor.

3. Finantsloven for Aaret 1868—69 bestemte for Archivet 8091 Rdlr. 64 Skill. med et Sædomskrivnings-Tillæg af 1273 Rdlr. 16 Skill., altsaa i det Hele 9364 Rdlr. 80 Skill., der var saaledes fordeelt paa de enkelte Poster: Gage til de normerede Embedsmænd 6224 Rdlr. 80 Skill., Assistancesum 2640 Rdlr. (hvoraf 1800 Rdlr. til den extraordinære Medhjælper) og Contoir-Udgifter og Aarsberetningens Trykning 500 Rdlr.

4. Budget-Udkastet for Finantsaaret 1869—70 blev indleveret den femogtyvende Mai, beregnet alene efter det normerede Pengebelöb uden Hensyn til Sædpriser. Den hele Penge-Udgift vilde saaledes andrage 8200 Rdlr., nemlig Gage for de normerede Embedsmænd 5500 Rdlr., Assistancesum, den extraordinære Medhjælpers Lön deri indbegrebet, 2200 Rdlr., Contoir- og Trykke-Udgifter 500 Rdlr. — I dette Udkast var dog forbigaaet den for Cancellisten normerede Gage af 600 Rdlr., fordi Cancellist-Posten ikke kan ventes besat, saalænge der lönnes en saakaldet extraordinær Medhjælper.

VIII.

For Archivpersonalet i det Hele forlangte Commissionen for Indkomst-Skattens Paaligning den treogtyvende November Efterretning om Gager, Emolumenter og andre Indtægter i det forlöbne Aar. Denne blev indsendt den tredivte December.

2. Geheimearchivarius, hvis Arbeidstid ikke er bestemt i Timetal, har ligesom hidtil arbeidet i Archivet hver Sögnedag i den hele Contoirtid, og udover denne. Ferie har han ikke sögt eller havt, med Undtagelse af trende Dage, den 12—14 Mai, da han paa Grund af sin Bogsamlings Flytning var fraværende og havde overdraget den förste Archivsecretair at besörge mulig indlöbende uopsættelige Forretninger, som han ellers selv pleier at udföre.

3. Förste Archivsecretair Lieut. Plesner har hver Sögnedag arbeidet i Archivet hele den reglementerede Contoirtid Kl. 10—2. Han havde i det foregaaende Aar slet ingen Ferie havt; i dette Aar derimod havde han Sommerferie fra den trettende August til den femtende September.

4. Anden Archivsecretair Hr. Matthiessen har ligeledes stadig hver Dag i den bestemte Contoirtid arbeidet i Archivet, kun med Undtagelse af en Sommerferie, som han pleier at önske og, naar Omstændighederne tillade det, at erholde. I afvigte Aar havde han den fra den syttende Juni til den enogtyvende Juli.

5. Stipendiarius Secher har i de for Stipendiarierne bestemte daglige Timer Kl. 11—2 hver Dag arbeidet i Archiv-Contoiret, med Undtagelse af en Sommerferie fra toogtyvende Juli til treogtyvende August. Da hans Triennium vilde udlöbe den eenogtredivte October, blev det ved Ministeriets Skrivelse af syttende September forlænget for de fölgende tre Aar indtil eenogtredivte October 1871.

6. Stipendiarius Krarup har ligeledes stadig arbeidet i Archivcontoiret i den nævnte Stipendiarierne bestemte Tid, og han havde kun en kortere Sommerferie paa et Par Uger, nemlig fra toogtyvende til eenogtredivte August og fra eenogtyvende September til Maanedens Udgang.

7. Extraordinær Medhjælper Prof. T. Becker har besörget sine Forretninger som sædvanligt, indtil han blev hjemsögt af Sygdom. Han havde en kortere Paaske- og Pindseferie, en Sommerferie fra nittende August til anden October og en Juleferie fra toogtyvende December; men under denne sidste kom han efter faa Dages Forlöb syg tilbage fra en Reise og har siden den Tid ikke kunnet arbeide i Archivet.

XXII.

UDSIGT OVER DET KONGELIGE GEHEIMEARCHIVS TILSTAND OG VIRKSOMHED I AARET 1869.

Det Kongelige Geheime-Archivs allerunderdanigste Aarsberetning for Aaret 1869 blev den sexogtyvende Februar 1870 indsendt til Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet og af samme Hans Majestæt Kongen allerunderdanigst forelagt. Et kort Indhold deraf skal i sædvanlig Form gives paa de fölgende Blade.

I.

Geheime-Archivet har i Aaret 1869 seet sine Samlinger forögede deels med egentlige Archivalier, deels med Böger, saavel ved Aflevering fra offentlige Auctoriteter som ved Gaver fra Private.

A. Hans Excellence Overhofmarskallen tilböd Geheime-Archivet den fjerde Marts og indsendte til samme den ottende næstefter den paa Glücksborg Slot den sextende November 1863 om Aftenen optagne Protocol med fem Bilag angaaende Kong Frederik den Syvendes dödelige Afgang. Den tilbörlige Revers for Modtagelsen blev indsendt den fölgende Dag.

B. Ministerier og offentlige Auctoriteter have deels tilbudt, deels afleveret adskillige Stykker:

1. Udenrigsministeriet leverede den toogtyvende Februar fölgende Hs. Kongl. Höihed Kronprindsens Formæling vedkommende Acter: a. Tractat angaaende Ægteskabscontracten mellem Hs. Kongl. H. Kronprinds Christian Frederik Vilhelm Carl af Danmark og Hds. Kongl. H. Prindsesse Lovisa Josephine Eugenia af Sverrig og Norge, dateret Stockholm den tyvende Januar 1869, den Danske Text in originali, den Svenske Text i verificeret Afskrift. b. Hans Majestæt Kong Carl den Femten-

des Ratification af samme, de dato fjerde Februar 1869. c. Procès verbal ved Ratificationernes Udvexling den ellevte Februar 1869. d. Tvende Skrivelser af tolvte og sextende Februar, vexlede mellem den Danske Udenrigsminister og den Danske Gesandt i Stockholm angaaende Formen af Ratificationerne fra begge Sider. Geheime-Archivets Revers for Modtagelsen blev indsendt den fölgende Dag.

2. Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet sendte den tredie Juni en Liste over formeentlig kassable Archivalier vedkommende Generaldirectoratet for Skattevæsenet og forlangte Betænkning om, hvorvidt Noget deraf i historisk Henseende kunde fortjene at bevares. Efterat Sagerne paa Stedet vare efterseete, svarede Geheimearchivarius, at han blot önskede bevarede nogle enkelte paa Listen selv betegnede Stykker.

3. Finantsministeriet leverede den sexogtyvende October fra Assignations-Contoiret en Samling af uregistrerede Documenter vedkommende Finantsvæsenet i forrige Aarhundrede. Denne Samling blev efter sit Indhold fordeelt under de Rubra i Geheime-Archivet, hvortil de enkelte Stykker henhörte; det meeste deraf kom til den Afdeling, som i Geheime-Archivet benævnes «Danske Samlinger».

C. Ved privat Velvillie har dette Archiv i Aaret 1869 modtaget adskillige Gaver, denne Gang meest til Forögelse af Archivets liden Bogsamling.

1. Cand. med. Begtrup leverede brevi manu den sextende August et Hofholdnings-Regnskab fra Enkedronning Juliane Maries Hof i Aaret 1794 og de nærmest fölgende.

2. Rigsarchivar Birkeland i Christiania sendte först under tredivte April Udgaven af den saakaldte Codex Frisianus I Hefte, og senere under fjortende, attende og toogtyvende October samme Værks II Hefte, Flateyarbok III Binds 2det Hefte, Norske Magazin II Binds 5te Hefte og III Binds 1ste og 2det Hefte, samt Yngvar Nielsens Skrift: Bidrag til Norges og Sverrigs Historie i Aarene 1812 til 1816. Revers og Taksigelse for disse Gaver afgik den otteogtyvende October.

3. Rigsantiquar Hildebrand i Stockholm leverede den syvende September under et kort Ophold her ved den saakaldte antiquariske Congres 2det Hefte af sit Værk, Svenske Sigiller i Middelalderen, og modtog den niende September Geheime-Archivets Revers og Taksigelse derfor.

4. Kammerherre Holst, Hofintendant og Universitets-Secretair afsendte fra Christiania i November 1868 nogle mindre Universitets-Skrifter, som i Januar kom hertil. Revers og Taksigelse derfor blev givet under niende Januar.

5. Geheimeraad Lisch, Archivar i Schwerin, sendte den sexogtyvende Juli det Meklenborgske Diplomatariums V Bind som Fortsættelse af det tidligere hertil forærede.

6. Overretsprocurator M. Möller som Executor testamenti i afg. T. Beckers Bo sendte, ifölge den testamentariske Bestemmelse, under femogtyvende November og fjortende December en Deel gamle Documenter, hvoraf elleve vare ældre Pergamenter, Resten nyere Sager. Revers og Taksigelse blev afgivet den fjerde og fjortende December.

7. Rigsarchivar Nordström i Stockholm sendte under tolvte Marts anden Deel af den trykte Registrant over Rigsarchivets Pergamentsbreve, som Fortsættelse af tidligere Gave.

8. Statsraad Riddervold i Christiania sendte under fireogtyvende Marts Diplomatarium Norvegicum Tom. VII, 2 Hefte, ligeledes som Fortsættelse af tidligere Gave.

9. Pastor Dr. H. Rördam i Kornerup leverede den trettende og toogtyvende Juni Nye Kirkehistoriske Samlinger IV Bind og V Binds 1ste Hefte, som Fortsættelse.

10. Bibliothekar Prof. Thorsen forærede den femtende Mai tvende photolithographiske Aftryk af Arnamagnæanske Haandskrifter paa Universitetsbiblioetheket.

11. Generalprocurör Conferentsr. Algreen-Ussing forærede den förste October et af hans afd. Sön, Cand. jur. Kjkr. Frederik Algreen-Ussing forfattet og efter dennes Död udgivet Skrift, Efterretninger om Kjöbsteden Kallundborg, — og modtog den næste Dag Revers og Taksigelse derfor.

Den i sidste Aarsberetning (ovenf. S. XLII) omtalte, Rigsarchivet i Stockholm tilhörende Registratur over Lunds Domkapitels Breve blev efter Afbenyttelsen paa det Store Kongelige Bibliothek tilbageleveret til Geheime-Archivet den tolvte April og herfra den fölgende Dag tilsendt Udenrigsministeriet, der vilde remittere den til Stockholm.

II.

I det afvigte Aar 1869 er ingen Afgang skeet, hvorved det Kongelige Geheime-Archivs Samlinger ere formindskede; heller ikke er nogen Forandring foregaaet i den archivalske Orden, under hvilken Sagerne her bevares. Hvad der fra nyt af er bleven registreret paa Sedler, er til Forebyggelse af Uorden eller Forvirring bleven indtil videre bevaret i den ældre Anordning.

III.

Arbeiderne i Geheime-Archivets egen Tjeneste til Archivsagernes Bevaring, lettere Brug og god Ordens Haandhævelse ere udförte paa sædvanlig Maade i de reglementerede Contoir-Timer af Archivets Embedsmænd og Functionærer.

Förste Archivsecretair og Registrator Lieut. Plesner har i Forbindelse med

Anden Archivsecretair besörget den daglige Fremtagelse og Tilbagelægning af de mange forskjellige Archivstykker, der stadig benyttes i Contoirtiden af dem, som have Tilladelse til at arbeide her. Han har derhos hyppigst understöttet Geheimearchivarius ved de Arbeider, som denne selv udförer, saasom ved Opsögning af Materialet eller ved Afskrivning af Actstykker, og navnlig har han fordetmeeste afskrevet de Stykker, der trykkes i Archiv-Programmet. Hvad derefter er bleven tilbage af Tid har han anvendt paa den specielle Registratur af enkelte Stykker, der skulde indföres paa rette Sted i Registranterne, eller paa en summarisk Registratur af en betydelig Samling Protocoller, der tidligere vare afleverede hertil fra Indenrigsministeriet.

Anden Archivsecretair og Inspector Matthiessen har, som anfört, deeltaget i Forretningerne ved Archivaliers Fremtagelse og Tilbagelægning og ikke sjeldent, naar det var nödvendigt, besörget dette alene. Han har i Regelen læst Revisions-Arkene af den trykte Aarsberetnings historiske Actstykker, og han har næsten udelukkende fört Copibogen over alle herfra udgaaende Skrivelser eller Expeditioner. I den Tid, som derefter indenfor de bestemte Contoirtimer blev tilbage, har han ordnet en Deel ældre, tidligere hertil leverede Archivalier, og optaget en ganske kort Registratur over disse som Forberedelse til en virkelig Registrering, som Geheime-Archivet fordrer denne, naar man med Tiden kan komme saavidt.

Stipendiarius Secher har ikke havt andet end Registratur-Arbeide, og har i afvigte Aar fortsat dette paa den store Samling, der her benævnes «Danske Kongers Historie». Han har deraf gjennemgaaet adskillige hundrede enkelte Stykker, hvoriblandt flere vidtlöftige Protocoller.

Stipendiarius Krarup har ligeledes for det meeste udfört Registratur-Arbeide, og navnlig fortsat den tidligere begyndte Registrering af Samlingen «Forhandlinger med fremmede Magter», paa over fjortenhundrede Registrantsedler. Af og til har han derhos taget enkelte Afskrifter af ældre Actstykker deels til det store haandskrevne Diplomatarium, deels til det trykte Archiv-Program.

Den extraordinære Medhjælper Prof. T. Becker har hele Aaret igjennem været fritaget fra sit Arbeide i dette Archiv paa Grund af den farlige og haardnakkede Sygdom, der henimod Aarets Slutning endte med hans Död.

Geheime-Archivarius, der hver Dag uden Undtagelse arbeider i Archivet den hele Contoirtid og personlig besörger alle derfra udgaaende Expeditioner, kan i Regelen ikke deeltage i de nysnævnte Detailarbeider. Hans Virksomhed vil fremgaae af Aarsberetningen i det Hele.

IV.

Geheime-Archivets Arbeider i det Offentliges Tjeneste, naar saadanne fordres, er ikke indskrænket til Meddelelse af enkelte Actstykker, men foranlediger af og til

hele Udarbeidelser. Hiint skal her enten forbigaaes eller blot kortelig antydes; dette kunde derimod behöve nogen nærmere Forklaring.

1. Hans Excellence Overkammerherren udbad sig den nittende Februar historiske Oplysninger om Overkammerherre-Embedets förste Oprettelse og om dettes Bestyrelse her i Landet i en tidligere Tid, hvorom ingen ordentlige Efterretninger bevaredes i Overkammerherre-Archivet. Da heller ikke Geheime-Archivet indeholder tilstrækkelige Acter til dette Emnes Behandling, maatte Bidrag söges andetsteds, tildeels ogsaa i ældre Böger, og först den nittende Mai kunde Geheime-Archivarius fuldende og indsende den Afhandling, hvorved han havde sögt efter Evne at löse den stillede Opgave. — En senere Forespörgsel i Begyndelsen af October fra samme Side om den lovlige Hjemmel for den Skik, at Personer i Hoffets Tjeneste, der ægteviedes i Slotskirken, ikke behövede Kongeligt Vielsesbrev eller sædvanlig Tillysning, lod sig derimod ikke besvare ved de i Geheime-Archivet bevarede Acter, der ikke gaae saa langt ned i Tiden. Hjemmelen var nemlig et Kongeligt Rescript af otteogtyvende October 1826, der nu atter ved Rescript af fjerde April 1870 er blevet ophævet.

2. Udenrigsministeriet forlangte den femogtyvende Februar til Brug for det herværende Kongl. Preussiske Gesandtskab i Original eller Gjenpart den med Staden Lybek den eenogtyvende Mai 1706 angaaende Travensalzer Saline sluttede Tractat og sammes Ratificationer. Da der selvfölgelig ikke kunde være Tale om at udlevere Originaler fra det Kongelige Geheime-Archiv, tilböd man at lade udfærdige vidimerede Copier paa den Preussiske Regjerings Bekostning, og efterat Tilbudet var modtaget, sendtes disse den femtende Marts til Udenrigsministeriet.

3. Samme Ministerium önskede den ottende Mai at maatte lade ved Legationssecretair Koefoed afskrive i Archiv-Contoiret efter Opgivelse af Ministeriets Directör nogle Tractater og Acter vedkommende Danmarks diplomatiske Forbindelser med Frankrig og England. — Senere, den nittende October, forlangte og modtog Udenrigsministeriet de Relationer, som den Danske Gesandt ved det Polske Hof, Kammerherre von der Osten, i Aarene 1761—1763 havde indsendt.

4. Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet forlangte ved Skrivelse af femte Mai en Kongelig Confirmation paa Overdragelsen af et Begravelsessted ved Flöng Kirke til Sognepræsten sammesteds; men Geheimearchivarius svarede den ottende Mai, at han efter anstillet Undersögelse maatte antage, at en saadan ikke existerede, i al Fald ikke her i Archivet var bevaret. — Kort efter, den ellevte Mai, opfordrede Ministeriet Geheimearchivarius til at understötte Overretsprocurator Sörrensen, der förte en Sag for Thisted Skolecommission betræffende en Afgift fra Præstekaldet til Byens Skolevæsen, med de fornödne Beviisligheder.

5. Samme Ministerium forlangte den syttende December actmæssige Oplysninger angaaende Henlæggelsen af et Vicariat, som Capellanen ved Vor Frue Kirke i

Aarhuus tidligere havde havt, til Hospitalspræsten i samme Bye. Det Forlangte blev den fölgende Dag meddeelt ved en Concept af 29de Mai 1642, der heldigviis her var tilstede, skjöndt Concepter af den Alder ellers sjeldent ere bevarede.

6. Finantsministeriet anmodede ved Midten af Juni om Oplysninger angaaende en Afgift, som trende Matricul-Numere paa Ærö havde at svare til Sönderborg, i Anledning af det reiste Spörgsmaal, hvorvidt disse Afgifter kunde bortfalde eller burde aflöses. Geheimearchivarius bemærkede i denne Anledning ved Skrivelse af eenogtyvende Juni, först hvad Afgiftens Natur angik, at man af Udtrykket «Landgilde-Byg» formeentlig ikke med Vished kunde slutte noget derom, efterdi en betydelig Deel af Selveieres Afgifter til Kronen i vore gamle Acter benævnes som «Landgildekorn» eller «Landgildepenge»; dernæst hvad Sönderborg Hospitals og Diaconats Adkomst til denne Afgift angik, at denne Adkomst med Hensyn til det ene Matricul-Nummer beroede paa Dronning Dortheas Fundats af 23de Juni 1565, medens Dronningen besad det blot livsvarige Livgeding, og med Hensyn til de to andre Matricul-Numere muligviis kunde finde Stötte i en Jordebog af 1571 og et Lehnsbrev af 1579.

7. Marineministeriet udbad sig og modtog den toogtyvende Januar nogle Meddelelser af Söetatens Krigscancellies Resolutions-Protocol for Aaret 1747.

8. Curator for Vallö Stift, Grev F. Moltke til Grevskabet Bregentved, udbad sig ved Skrivelse af femte Marts og modtog den fölgende Dag nogle Oplysninger om Familien Lützows Optagelse i Dansk Adelstand og Adkomst til Indskrivning i Vallö Kloster.

V.

Videnskabsmænd, især Historikere, og Andre have til Brug for deres Studier eller i det practiske Liv ogsaa i afvigte Aar sögt og erholdt Meddelelser deels i Archiv-Contoiret, hvor de da i Regelen personlig have arbeidet, deels tilsendte fra Geheime-Archivet, naar Forholdene syntes at retfærdiggjöre dette.

A. Landsmænd, som saaledes for deres egne Studier eller Interesser have havt Adgang til Archiv-Contoiret, ere:

a. ifölge en tidligere Geheimearchivarius for deres Vedkommende given Bemyndigelse:

1. Cand. phil. F. Barfod (d. 7 April 1851). 2. Kammerjunker Barner (d. 4 November 1868). 3. Provst Dr. P. W. Becker (d. 27 November 1832 og 8 September 1849). 4. Secretair Berlien (d. 30 August 1844 og 13 Marts 1867). 5. Capitain O. Blom (d. 20 Februar 1860). 6. Justitsraad Bibliothekar Bruun (d. 6 September 1866). 7. Dr. Burman-Becker (d. 2 August 1832 og 17 Februar 1852). 8. Intendant Dittmann (d. 23 October 1860). 9. Biskop Dr. theol. Engelstoft i Odense (d. 4 Februar 1836). 10. Cand. polyt. Friis (d. 9 November 1859). 11. Cand. theol. Gjellerup

(d. 8 Januar 1866). 12. Fuldmægtig Capitain J. Grundtvig (d. 14 November 1857). 13. Ritmester Langhorn (d. 26 October 1867). 14. Capitain E. Madsen (d. 15 December 1865). 15. Cand. jur., nu Professor Matzen (d. 23 Januar 1866). 16. Cand. jur. Mourier (d. 29 Juni 1868). 17. Archivar Dr. O. Nielsen (d. 30 September 1858). 18. Fuldmægtig Cand. jur. A. Petersen (d. 31 August 1863). 19. Assistent B. P. Petersen (d. 22 October 1868). 20. Cand. jur. Ravn (d. 18 November 1867). 21. Pastor Reiersen i Fjellerup (d. 14 April 1856). 22. Pastor Dr. H. F. Rördam (d. 13 Februar 1858). 23. Professor Dr. Schiern (d. 28 October 1854 og 17 October 1861). 24. Overretsassessor Kammerherre V. Skeel (d. 7 Juni 1867). 25. Bibliotheks-Assistent S. B. Smith (d. 25 Marts 1868). 26. Cand. philol. Stremme (d. 10 December 1868). 27. Bibliotheks-Assistent Weeke (d. 26 November 1852).

b. ifölge Bemyndigelse, given i Aaret 1869.

28. Cand. phil. Boye, for hvem det den tolvte Mai blev Geheimearchivarius tilladt at meddele ham Oplysninger angaaende Grev Chamilly, der i Aarene 1698—1702 var fransk Ambassadör ved det Danske Hof. 29. Pastor Brasch paa Vemmetofte, for hvem det den sextende April blev tilladt at meddele ham Oplysninger til Grevskabet Bregentveds Historie. 30. Grosserer Danchell, for hvem det den syvende October blev tilladt at meddele ham forskjellige personalhistoriske Oplysninger. 31. Cand. mag. Dyrlund, for hvem det den femte Februar blev tilladt at meddele ham Oplysninger vedkommende Danmarks indre Bestyrelses-Forhold fra Midten af det sextende til Begyndelsen af det attende Aarhundrede. 32. Cand. polit. W. Hansen, for hvem det den nittende Januar blev tilladt at meddele ham Oplysninger angaaende Priis- og Lönningsforholdene her i Landet i ældre Tid. 33. Cand. theol. A. Jantzen, for hvem det den eenogtyvende September blev tilladt at meddele ham Oplysninger til Dansk Historie i Perioden 1658—1746. 34. Amtmand Lehmann, for hvem det den förste September blev tilladt at meddele ham de Forhandlinger, der gik forud for Stænderanordningerne af otteogtyvende Mai 1831 og femtende Mai 1834. 35. Overauditör L. Moltke, for hvem det den nittende August blev tilladt at meddele ham de her bevarede Almanakker af Eske Brok. 36. Adjunct Munch af Aarhuus, for hvem det den femte Mai blev tilladt at meddele ham Oplysninger om Priserne paa Danmarks væsentligste Frembringelser samt Arbeidslönnen her i Landet fra 1492 til den nyeste Tid. 37. Student Petersen, for hvem det den treogtyvende Juli blev tilladt at meddele ham topographiske og personalhistoriske Oplysninger. 38. Baronesse Marie Rosenkrands, for hvem det den nittende August blev tilladt at meddele hende Bidrag til Holger Rosenkrands's Historie. 39. Professor W. Scharling, for hvem det den nittende Januar blev tilladt at meddele ham Oplysninger angaaende Arbeidslön og Priisforhold i Danmark siden 1450. 40. Student V. A. Secher, for hvem det den femtende September blev tilladt at meddele ham genealogiske og personalhistoriske

Oplysninger. 41. Cand. mag. Thorsöe, for hvem det den nittende Januar blev tilladt at meddele ham Efterretninger angaaende de politiske Forhandlinger mellem Danmark og Rusland ved Midten af det attende Aarhundrede. 42. Oberst O. Vaupell, for hvem det den tiende November blev tilladt at meddele ham Oplysninger til Krigshistorien i Aarene 1660 til 1720. 43. Studios. jur. J. With, for hvem det den fjortende Juli blev tilladt at meddele ham Bidrag til den Bangske Familiehistorie. 44. Fröken Örsted, for hvem det ved allerhöieste Befaling af syvogtyvende April blev Geheimearchivarius tilladt at meddele hende Faderens, afdöde Geheimeraad og Professor H. C. Örsteds, Breve til Kong Christian den Ottende.

B. Fremmede have ligeledes i det afvigte Aar deels ifölge ældre Geheimearchivarius for dem given Bemyndigelse, deels ifölge Bemyndigelse af sidste Aar erholdt Oplysninger herfra:

1. Cand. philol. A. E. Eriksen af Christiania, for hvem det den tiende November blev tilladt at meddele ham Bidrag til Norges Historie under Kong Christian den Fjerdes Regjering. 2. Viceherredshövding Hultgren af Stockholm, for hvem det den tredivte December blev tilladt at meddele Oplysninger af Malmöhuus Lehns gamle Jordeböger. 3. Hr. Lagrèze, Medlem af Departemental-Retten i Pau, for hvem det den niende September blev Geheimearchivarius tilladt at lade ham gjennemsee de her bevarede Breve fra Kong Henrik den Fjerde. 4. Ritmester Möller til Skottarp i Halland, ifölge ældre Tilladelse af 23 Marts 1844 og 11 October 1852. 5. Cand. theol. Olsen af Christiania, ligeledes efter ældre Tilladelse af 29 September 1868. 6. Dr. Opel af Halle, for hvem det den tyvende August blev tilladt at meddele ham Breve fra det Brunsvigske Fyrstehuus til Kong Christian den Fjerde og overhovedet Oplysninger om denne Konges Deeltagelse i den tydske Politik.

VI.

Medens de Ovennævnte ordentligviis personlig i Archiv-Contoiret have modtaget og benyttet de dem meddeelte Archivalier og Oplysninger, have adskillige Andre, som ikke vare istand til enten at indfinde sig her eller selv at benytte Archivalierne, sögt Oplysninger, större eller mindre, fra Geheimearchivet. Saadanne Begjeringer, naar de ikke overdrives eller fordre for megen Tids-Anvendelse, ere i Regelen opfyldte, hvis Meddelelserne have været af den Natur, at Geheimearchivarius har turdet give dem paa forelöbigt eget Ansvar og fölgende Redegjörelse for Ministeriet.

A. Landsmænd, som saaledes i afvigte Aar have modtaget Oplysninger fra Geheimearchivet, ere Capitain P. Bang, Geheimeraad Bræstrup, Höiesteretsadvocat Justitsr. Buntzen, Kammerherre J. Grevenkop-Castenskjold, Vexelmægler Degen, Fröken Fr. Carlsen, Biskop Engelstoft, Finantsminister Fonnesbech, Generalmajor Harbou,

Adjunct Helms i Ribe, Cand. jur. Jörgensen, Höiesteretsadvocat Klubien, Boghandler Lynge, Cand. jur. Nyrop, Overretsassessor Obelitz, Stiftsprovst Lic. theol. Rothe, Generalauditör Geheimeraad Scheel, Premierlieutenant Severin og Kammerherre Oberst Zepelin. 1. Capt. Bang erholdt den syvende April en Affutage-Tegning fra K. Christian den Andens Tid. 2. Ghrd. Bræstrup ligeledes den sextende Juni en Oplysning om Grev Ulr. Fr. Gyldenlöwes Ægteskab med Sophie Urne. 3. Justitsr. Buntzen erholdt den ottende Januar Oplysninger om Freilev Byes rette Tilliggende. 4. Kherre Castenskjold fik den tyvende August nogle Antegnelser om sin Familie i ældre Slægtled. 5. Vexelmægler Degen erholdt den anden September nogle Oplysninger angaaende Stamhuset Gammel-Estrups Ret til Fiskeri mellem Udsgaard og Allinge Aamunde. 6. Fr. Carlsen modtog den ottende September nogle Efterretninger om Familien Düring. 7. Biskop Engelstoft fik den sexogtyvende Mai nogle Efterretninger angaaende den nu uddöde gamle Danske Adelsslægt Trolle. 8. Finantsminister Fonnesbech modtog den fireogtyvende August nogle yderligere Bidrag til Historien af Vesterbygaard og den gamle Adelsslægt Navl, som Tillæg til tidligere Meddelelser om begge. See ovenf. S. XLVIII. 9. Generalmaj. Harbou erholdt den tyvende April nogle Oplysninger om sin Familie af de herværende genealogiske Samlinger. 10. Adj. Helms fik den femogtyvende September en Tegning af Riber Byes gamle Segl. 11. Cand. jur. Jörgensen fik den tredie September nogle Oplysninger angaaende et Hemman under Igneberg Kirke i Vester-Giönge Herred. 12. Advoc. Klubien modtog den syttende November en Oplysning angaaende Præsteenker paa Island efter Resc. 5 Juni 1750. 13. Boghandler Lynge modtog den fjortende December Efterretninger om det Böndergods, som i Aaret 1735 laa under Dronninggaard. 14. Cand. jur. Nyrop erholdt den syvende Juli nogle Meddelelser vedkommende Familien Gyldendal. 15. Assessor Obelitz erholdt den femtende og attende Marts nogle Efterretninger om sin Familie i ældre Slægtled. 16. Stiftsprovst Rothe modtog den attende Juni nogle Bemærkninger om de Modificationer, hvorved Vor Frue Capitels gamle Segl formeentlig kunde anvendes som Emhedssegl for Hovedpræsten ved Frue Kirke her i Staden. 17. Ghrd. A. V. Scheel modtog den tyvende September nogle Meddelelser om sin Familie i ældre Tid. 18. Lieut. Severin erholdt den anden September et Vidnesbyrd efter de herværende Samlinger om Conferentsraad Michael Treschows Nobilitation i Aaret 1811. 19. Kherre Zepelin udbad sig den syttende December Oplysninger om ældre Medlemmer af sin Familie her i Danmark og fik Dagen efter Löfte om at skulle erholde disse, naar andre uopsættelige Forretninger tillode det.

B. Fremmede, der paa samme Maade i Aaret 1869 have erholdt Meddelelser fra Geheimearchivet ere fölgende: Hr. J. Berg von Linde til Axevold i Skaane, Rigsarchivar Birkeland i Christiania, Kammerherre Baron Otto Brussell i Ungarisch-Altenburg, Archivarius Crull i Wismar, Proprietair Hanneborg i Christiania, Mölleeier

Anders Hansson af Saltorp i Skaane, Hs. Exc. Hr. von Heydebrand und der Lasa, Kgl. Preussisk Gesandt, Grev Julius Oeynhausen i Hamborg, Prof. Schirrmacher i Rostok, Prof. Usinger i Kiel og Skovrider J. O. af Zellén i Skaane. 1. Hr. Berg von Linde, anbefalet af den herværende Kongl. Svensk-Norske Legation modtog den sjette Februar Meddelelse af Kong Frederik den Tredies Skjödebrev af 30 Novbr. 1650 til Jörgen Brahe af Hvedholm paa jus patronatus til Kongekirke i Onse Herred, Landskrone Lehn. 2. Rigsarchivar Birkeland modtog under otteogtyvende October Norske Registre Tom. X; ligeledes nogle ved Cand. phil. A. Larsen afskrevne Stykker af Norske Registre og Tegnelser til Optagelse i Værket «Norske Rigs-Registranter». 3. Baron O. Brussell modtog under tredie November nogle historiske Oplysninger om den Danske Generaladjutant Joh. Hugo Buchwald til Fresenburg og Schadehorn, der levede ved Midten af forrige Aarhundrede. 4. Archivarius Crull modtog den niogtyvende December nogle Oplysninger vedkommende Borgemester Peter Langejohan og dennes Forhold til Kong Christian den Förste. 5. Proprietair Hanneborg modtog den syvende Januar Svar paa en Forespörgsel om en Oberstlieut. Ensruds formeentlige Deeltagelse i Danmarks Krige. 6. Mölleeier A. Hansson, anbefalet af den herværende Kongl. Svensk-Norske Legation, modtog herfra den tredivte Juli gjennem samme nogle Oplysninger vedkommende Nr. 17 i Hofterup By, Harjagers Herred, Malmöhuus Lehn. 7. Hs. Exc. Hr. v. Heydebrand modtog den tyvende Januar nogle Efterretninger om Oberst Sebastian Ernst Borcke, der ved Aaret 1714 havde staaet i Dansk Tjeneste; samme modtog ogsaa den anden Marts nogle Oplysninger om Familieforbindelsen mellem Greverne Reuss og Gyldensteen, m. m. 8. Grev Oeynhausen modtog den tyvende October temmelig udförlige Efterretninger om fire Personer af sin Familie, der i det syttende Aarhundrede havde levet i Danmark. 9. Prof. Schirrmacher i Rostok, der havde udbedet sig Meddelelse af et Par Haandskrifter, som han troede her bevarede, fik under fjerde Mai Anviisning paa den Vei, ad hvilken hans Önske maaskee kunde opfyldes. 10. Prof. Usinger i Kiel modtog den niende August Svar paa en Skrivelse om Udgivelsen her i Kjöbenhavn af et lærd Arbeide over Annales Esromenses. 11. Skovrider J. O. af Zellén i Skaane modtog den tyvende Juli de lidet betydende Oplysninger, som herfra kunde gives, om Flyvesandet i Höje og Starby Sogne, Christiansstad Lehn.

Archiv-Programmet for 1869 med Uddrag af Aarsberetningen for 1868 var i August færdigt fra Pressen og blev den nittende s. M. indsendt til Ministeriet.

VII.

Omsorgen for Geheime-Archivets Bygning paahviler Bygnings-Inspectionen eller vedkommende Bygnings-Inspectör, og der er i Aarets Löb ikke indtruffet noget Tilfælde eller Uheld af Mangel i denne Henseende. Omsorgen for Brand-Redskaberne

paahviler Brandmajoren, der, efter forudgaaende Anmeldelse, den sextende September undersögte de herværende Brandhaner og Slanger.

2. Geheime-Archivets Regnskab for Finantsaaret 1868—69 blev afsluttet den eenogtredivte Marts i Regnskabsbogen, og indsendt til Ministeriet den sexogtyvende Mai. Den for samme Finantsaar tilstaaede Bevilling udgjorde i Alt 9364 Rdlr. 80 Skilling, og Udgiften androg det samme Belöb i det Hele og under den budgetterede Fordeling, nemlig til de normerede Lönninger 6224 Rdlr. 80 Sk., til Assistance 840 Rdlr., til Contoir-Udgifter og Aarsberetningens Trykning 500 Rdlr. og til den extraordinære Medhjælper 1800 Rdlr.

3. Finantsloven for 1869—70, meddeelt ved Ministeriets Skrivelser af syvogtyvende Februar og trettende Marts, bevilgede i Penge 8100 Rdlr., der ved Sæd-Tillæget forögedes til 9374 Rdlr., saaledes fordeelte paa de enkelte Conti: normerede Gager 6234 Rdlr., Assistancesum og extraordinær Lönning 2640 Rdlr., til Archiv- og Contoir-Udgifter samt Archiv-Programmets Trykning 500 Rdlr.

4. Budget-Forslaget for Finantsaaret 1870—71 blev den sexogtyvende Mai indsendt til Ministeriet. Udgiften kunde selvfölgelig blot anslaaes efter Normal-Budgettets Pengesatser, da det mulige Sædtillæg beroede paa det tilkommende Aars Capitelstaxt, og den hele Udgift blev saaledes anslaaet til 8300 Rdlr., nemlig til de normerede Gager 5500 Rdlr., til Assistancen og den extraordinære Lönning (Prof. T. Becker) 2200 Rdlr., til Contoir-Udgifter og Archivprogrammets Trykning 600 Rdlr. Forslaget var foröget med 200 Rdlr., nemlig med 100 Rdlr. som Tillæg for Anden Archivsecretair og 100 Rdlr., der altid pleier at tilstaaes hvert femte Aar, naar et Bind af Archiv-Programmerne sluttes og derved fordrer en foröget Udgift.

Om dette Budget-Forslag maatte Geheimearchivarius iövrigt senere correspondere med Ministeriet, der den attende November og attende December forlangte Betænkninger, som bleve afgivne henholdsviis den toogtyvende November og den tyvende December.

VIII.

Archivets Embedsmænd og Functionærer i det Hele vedkommende skulle her til Slutning endnu meddeles, som sædvanligt, de Bemærkninger, som ikke under de foregaaende Rubriker have fundet en passende Plads.

1. Skatteligningss-Commissionen forlangte den trettende November en Fortegnelse over de af hver Enkelt her i Geheime-Archivet oppebaarne Gager, Emolumenter og andre Indtægter, samt Efterretning om deres Boliger. Dette Forlangende blev opfyldt den otteogtyvende December, ogsaa med Henviisning til tidligere Indberetninger, forsaavidt disse maaskee kunde have indeholdt udförligere Oplysninger i en eller anden Henseende.

2. Geheimearchivarius har hele Aaret igjennem personlig arbeidet i Archivet i al den for Contoir-Personalet lovbestemte Tid og vil blive ved dermed, saalænge hans Helbred og stigende Alder tillader det. Han har ei heller i dette Aar sögt eller havt nogen eneste Feriedag, er ei heller ved nogen alvorlig Sygdom bleven forhindret i sin daglige Gjerning. — Da han tilfældigviis erfarede, at der var tilstaaet andre Mænd, der have samme Embedsdragt som han, en Simplification i denne, ansögte han om det samme, hvilket den treogtyvende August blev ham allernaadigst bevilget.

3. Förste Archivsecretair Lieut. Plesner har ligeledes arbeidet i Archivet hver Sögnedag i hele den lovbestemte Contoirtid. Han har i det afvigte Aar ikke begjeret eller havt nogen Ferie, men var i Sommeren paa nogen Tid i August Maaned ved Sygdom forhindret.

4. Anden Archivsecretair Hr. Matthiessen har ogsaa regelmæssig arbeidet i Archivet i den for Contoirpersonalet lovbestemte Tid; han önskede en liden Sommerferie, som hans Constitution synes at fordre, og han havde denne i afvigte Aar fra den tredivte Juni til den sexogtyvende Juli.

5. Stipendiarius Secher har daglig arbeidet i Archiv-Contoiret i de for Stipendiarerne bestemte tre Timer. Han önskede i afvigte Aar en Ferie og fik den fra fireogtyvende Juli til fireogtyvende August.

6. Stipendiarius Krarup har ligeledes arbeidet her i hele den reglementerede Tid; men hans Helbred behövede en Ferie, som han havde fra niende til sexogtyvende Juli og fra otteogtyvende August til trettende September. — Da hans Triennium vilde udlöbe med Juni Maaned, sögte han Fornyelse deraf, hvilket ogsaa den sexogtyvende Juni blev ham tilstaaet for det fölgende Triennium.

7. Den extraordinære Medhjælper Prof. T. Becker har i afvigte Aar ikke arbeidet i Archiv-Contoiret. Ved Nytaarstid blev han nemlig angreben af en farlig Sygdom og maatte to Gange underkaste sig meget smertefulde Operationer, som dog ikke formaaede at standse Sygdommens Udvikling, der bortkaldte ham den niende November.

Hans Plads ved Archivet var en extraordinær, foranlediget ved Omstændighederne, og bliver ikke saaledes igjen besat; derimod vilde det ældre Cancellist-Embede, der stod ledigt, saalænge Prof. Becker gjorde Tjeneste her, nu være at besætte med en Assistent. Men dette var endnu ikke skeet ved Aarets Ende.

BIDRAG TIL DANSK HISTORIE

AF UTRYKTE KILDER.

I.

DANMARKS FORHANDLINGER

MED FRANKRIG, ENGLAND OG SKOTLAND

I FREDERIK I's OG BEGYNDELSEN AF CHRISTIAN III's REGJERINGSTID

Anden Samling.

81.

Dr. Robert Barnes raader Henrik VIII til et Forbund med Christian III.

1535 eller 1536, 12 Juli.

Most mighty prynse and soverayn lorde. My vmle obedyense and deute premysyd. Plesyth yt your grace to be aduertysed, that I tary here after the forme of my instructions, tyl I know your graces pleasure how to proceed with the kinge of Denmark. I neyd not to instruct your grace, what a strenght it shall be to your grace, yf you have so stronge a prynse to your graces hande; hys onhange and frynds be so gret, beside his own princely behaviour, which is doubtless worthy of all praise, and if he may have peyse iiii or v yerys he must be riche, his possessions be so gret. He is the marchegrave of Brandenburg sisters son, one of the electors. The duke of Spruce hath married one of his sisters, and hath another unmaryd, as fair a young virgin and as modest, as I have seen in my lyfe. He is also a lyanse to the duke of Lunenburg, he is of lyanse to the elector of Saxony, more he is in federe evangelico, which is of a gret strength. He is lorde of the one part of the sea and your grace of the other. The Holenders and Brabenders can in a maner have no sayling fer corne, pyche nor tarre but by his lycense; he may compel them as he wyl. The house of Burgundi hath not such another master in theer nyed, excepte it be your grace. Where fore your grace and he being knit together you may hunt[1] them at your pleasures, which thing will impress a great dread on the heart of your great adversarys and cause them to take good heed, ere they attempt

---

[1] hunt. Wurm: „hurt".

any thing against your grace. Surely think nothing more for your graces honour nor establishment. He hath also the cete of Hamburgk at his commandment, quia ipse est dominus fundi, wyche cete lythe for your grace so hansomly, as none other doth without your graces[1] realme, either to send out or else to reseyve in. If all these things be not true, let your grace never give me credit after; on the other side, if they be so true, as that no just man can deny them, then I think J did not my duty, if Y did not inform your grace of them. Add to these things, that the house of Burgundy imagineth night and day how to devour all realms and kingdoms, and this man is content and ever was with that, that God sendyth him. Præterea ab isto nihil est vobis periculi. More it is not to be feryd, that he wil breke off from your grace, for it is impossible to reconcile the house of Burgundy and him, except he would give over the kingdom, which he will never do. Add to this, that there is no prynse living, whose amyte he would so gladly have as your grace. Jt is also much to be esteemed, that almighty God set him into the kingdom so mightily above all his desire and expectation. Above all this it belonget gretly to the cause, that he is au enemy already to your graces adversaries; how might your grace set him to your purpose, if you had him once in your grace's hands? And if J bring him not to it, let me never haue your grace's favour, if your grace require of him tolerable conditions. Your grace may cast him off, when you will, and lose nothing by him; but your grace cannot have him at your graces pleasure another time as you may have now. Jf your grace should confederate your self with them, that hath no need or small need or need for a time, they will cast off your grace for advantage. This man cannot do so, for your grace may order the matter so, that he shall haue need euer of your grace; and doubtlesz he could never forget your graces kindness, considering that your grace was the first that both made amity with him and also did for him in his need. Doubtless it would be a great honor to have not allonly so noble and devout a prynse at your pleasure, but also to have him and all his friends in a manner bound to your grace, which be no small number nor yet men to be cast off. I do know, that they do counterpoise the great potentates of the world at this day; add now your graces power to them and who were able to withstand you or to do any thing in general counsel or out? I humbly beseech your grace to take my writing and management generously, so long that I be proved in these things ontrue, or then let me be punished for my enterprise, although I think it every tru subjects duty to advertise his prynce of those things, that he knoweth to pertain to his graces honour, yea and that without danger or reproach, especially if

---

[1] graces. Wurm: „grete".

he be put in trust as J am. J am sure that to be advertised off all these things cannot hurt your grace, and this thing now pertaineth to mine office afore. God how ever preserve your grace in health and honour. Amen. In Hamburgh 12 July by your graces faithful subject and daily orator

Rob. Bar.

Efter en i Geheimearchivets store haandskrevne Diplomatarium opbevaret Afskrift (med Jon Mortensens Haand), som har den Paategning: „ex biblioth. Cotton. Nero B III transcribi curavit Londini T. Kleve 1744. Confereret." Dette Brev er her efter Wurm (Die politischen Beziehungen Heinrichs VIII zu Marcus Meyer und Jürgen Wullenwever, pagg. 42, 43 og 46, hvor der ogsaa meddeles Udtog deraf) og Paludan Müller (Grevens Fejde II 231) optaget under Aaret 1535, da Barnes vides at have været i Hamborg. Iövrigt synes Titelen „the kinge of Denmark", som han her giver Christian III, sammenholdt med Benævnelsen „the duke of Holstein whyche wrytyth hym selfe kyng of Denmerke", som han bruger i et Brev af 24 August 1535 (Wurm l. c. pag. 46), snarere at henföre dette Brev til 1536. Hvad Barnes skriver om det Evangeliske Forbunds store Magt og om Christian III som Medlem deraf, kunde unegtelig ogsaa nok have været sagt 1535, men passer dog ligeledes bedst paa 1536.

82.

Skrivelse fra Boner og Caundishe til Thomas Crumwell.

1535, 26 Juli.

Pleaseth it your maystiship to understand, that albeit Ca. Gonston told you afor your departur, that the ship should be ready within six days after, not thinking or rekonyng then vpon any notable or great defaut to be found in her, so it is now ther; when the said ship was grounded, there apperth unto him and other the workmen such decayes in her, that she coude not in any ways be made readie in that tyme, noo nor yet shall be ready, as is said, afor saturday next, as there of more at large the said Ca. Gonston can and will advertise you; by reason whereof we are compelled to tarye longer time, than otherwise we woold or out to do, and never the less shall make all the expedition we can, in whom ther shall be no tarrying at all.

Sir, this saynt Annes day at xi of the clok there came vnto vs a doctor Adams, shewing how that he had receyued certaine letters from Marcus Mayre, and that also a seruant of the said Marcus Mayre was come, which had brought letters for the kings highnes and also for your maystership, the whiche letters the said seruent, now dispatched in post, bringeth vnto you.

Now more this the said doctor Adams declared vnto vs by mouthe, that the said Marcus Mayre is content and agreable, that the kings highness shall haue not only the castel, which he now hath, but also Elbowe, Lannscrowen, Coppenhauen and Elsynour, and all the same to be deliuered vnto the kings highnes or to whem it shall please his grace to appoynt in his name to receiue. And synce albeit this

liberal offer soo reported to be made by Marcus Mayre (especially because George Wolweuer and other the kings friends there doth not semblablie make like offer and send to the kings highnes in that behalf) cawsed vs not a little to muse thereon, but on that to think (considering the great overthrow, which they haue had of late, and their great feeblenes and vnhabilitie as well in the maintenance of their warre in time to come as also in keeping these letters, which they now are in possession of), that it is much more easier so liberal to offer then like to bring all the same to passe, yet hering the same of the said doctor Adams we thought conuenient to aduertise you thereof by this said beyrer, that ye according to your good wisedom may with yourself consider and ponder the same.

We doo not write to the kings highnes herein, not oonly because we knowe not of other foundation than by report of the said doctor Adams, but also bycause we knowe not, how the kings highnes will take oure abode here, though indeed ye know our importance as is afor. Desiring there fore your maystiship, if need shall be, to make our excuse in that behalf and also, if it be seen so expedient vnto you, to inform the beyrer accordinglie. And, sir, as touching money to be receyved of Ca. Gostwik for prouision of the ship, as yet I Richard Candishe cannot receive it of him who saith, he will know your pleasure first or he declared any more; desiring you therefore to certifie your pleasure vnto him in that behalf accordingly.

And this in our humble manner we recommend vs vnto your good maystership. At London in the fest of the saint Anna between xi and xii.

Your bedemen assured
Edmond Boner.
Richard Caundyshe.

Efter en i Geheimearchivets store haandskrevne Diplomatarium opbevaret Thorkelinsk Afskrift „ex autogr. chartac. biblioth. Cotton. Nero B III pag. 85". Et Brudstykke deraf er trykt i Wurm: Die politischen Beziehungen Heinrichs VIII zu Marcus Meyer und Jürgen Wullenwever pag. 27.

83.

Litteræ plenariæ potestatis, Edmundo Boner, Richardo Caundishe et Adamo Paceo (ɔ: Ottoni Pogk) a Henrico VIII datæ.

1535, 2.. Julii.

Henricus octauus, Dei gracia Anglie et Francie rex, fidei defensor, dominus Hybernie et in terra supremum caput Anglicane ecclesie, vniuersis presentes literas inspecturis notum facimus, quod nos, de fidelitate, industria et prouida circumspeccione dilectorum et fidelium consiliariorum nostrorum Edmundi Boner vtriusque iuris doc-

toris, Ricardi Caundishe armigeri ac Adami Pacei legum doctoris specialiter confidentes, ipsos nostros veros et indubitatos commissarios, ambassiatores, oratores et procuratores, deputatos et nuncios speciales fecimus, constituimus et ordinauimus, prout facimus, constituimus et ordinamus per presentes; dantes et concedentes eisdem Edmundo Boner, Ricardo Caundish et Adamo Paceo coniunctim et diuisim tenore presentium potestatem, auctoritatem et mandatum tam generale quam speciale pro nobis et nomine nostro cum serenissimo rege Swetie ac prepotentibus et illustribus ducibus Holsacie et Mechlenburgeñ necnon spectabili et clarissimo comite de Odenbrough ac senatoribus siue consulibus ciuitatis Lubicensis ac insuper cum omnibus et singulis personis, cuiuscumque dignitatis, status, preeminentie, qualitatis aut condicionis fuerint, etiam si regali, ducali aut alia quacumque dignitate prefulgeant, in et per totum regnum, iurisdiccionem, territorium aut dominium regni Datie, Swecie, Holsatie, Lubecie ac locorum aliorum quorumcumque illis aut eorum aliquibus adiacencium seu adherencium, necnon cum consulibus seu rectoribus ciuitatum, terrarum ac locorum, quocumque nomine censeantur, ac personis quibuscumque tam de et super amicitia, pace, confederacione et liga tam inter nos et alios quam inter seipsos, necnon de et super mutuo et amicabili intercurssu mercium et mercandisarum, inter nos, heredes et successores nostros ac regna, patrias terras, dominia et loca nostra subditosque, vasallôs, confederatos, amicos et adherentes nostros quoscumque et illos respectiue habendi et contrahendi articulosque premissa seu eorum aliqua concernentes faciendi, condendi, tractandi et concludendi, necnon omnia et singula causas et negotia nos seu illos quouis modo concernentia, vnacum eorum incidentibus, emergentibus, dependentibus, connexis et annexis quibuscumque, faciendi, gerendi, exequendi et expediendi, que in premissis aut circa ea necessaria fuerint seu quomodolibet oportuna; promittentes bona fide et in verbo regio, nos ratum et gratum habere, quicquid per dictos nostros commissarios, ambassiatores, oratores, procuratores, deputatos et nuncios circa premissa aut eorum aliqua actum, gestum, promissum vel expeditum fuerit, et quod contra ea seu eorum aliqua contrauenire non intendimus, immo eadem omnia et singula manutenere et inuiolabiliter obseruare uolumus; jta tamen videlicet, quod quando ad alicuius actus, cause, negotij vel materie conclusionem seu finalem determinacionem in predictis vel eorum aliquibus deueniendum fuerit, dictorum Edmundi Boner et Ricardi Caundishe consensus expressus omnino interueniat, omnino etiam volentes, quod contra expressum consensum dictorum Edmundi Boner et Ricardi Caundishe nihil in predictis aut eorum aliquibus concludatur, determinetur aut expediatur, ac quod si actus, causa, negocium vel materia aliter conclusum seu determinatum fuerit, omnino nullum erit et invalidum cassumque, irritum et inane. Jn cuius rei

testimonium has literas nostras fieri fecimus patentes. Teste meipso. Apud Westmonasterium vicesimo[1] die Julij anno regni nostri vicesimo septimo.

Ex apographo chartaceo coæuo.

84.

Thomas Crumwells Befaling til Stephan Vaughan at bringe Penge til Varberg til Boner og Caundishe.

Sommeren 1535?

Stephen Waughan. In my right hertie wise I commende me vnto you, aduertising the same, that being absent from courte, your letters addressed vnto me chaunced amongst others to com to the haunds of the kinges highnes, who in myn absence bothe[2] opened and redde them and at my repaire ayen to the courte delyvered them unto me, willing me to answer you in this wise folowing: First his maieste, perceyuing your obedience in herte[3] th'accomplisment of all his mss[4] commandement[5] and your willing mynde and forwardenes[6] to do him seruice, gyueth you there fore his hertie and condigne thanks. But his highnes thynketh, ye haue no cause to make any repeticion eyther of such charges, as ye haue susteyned by doing his grace seruice, or of suche money, as ye are bounde to pay him for the subsidie granted[7] of parliament, which being so granted he is intitled vnto by a laufull meane, and neuertheles doubtyth not, but ye will with as good herte be contented to pay the same as any other of his louing[8] subiects; and for your seruice,[9] not onlie the annuale fee of xx£ but also the office, which his highnes[10] gaue you of the facultees, not doubting but all such charges, as ye haue sustained as well in your voyage into Germany as otherwise in doing his grace seruyce, eyther be or shal be condignelie requited, his highnes thinketh that, consideracion had thereunto, ye nede not either to complayne or mistruste his munifycence, liberalitie and gentilnes, who, be yee assured, is of such benignitie, as will not suffer any of his faithfull seruants by doing his graces seruyce to susteyn any losse, charge, or to be vnrequyted accordinge to his demeryt. And for your parte doubt ye not, but in that ye haue don unto his

---

[1] Nonne hic in apographo numerus quidam in originali subsequutus exciderit? Hoc enim diploma litteris præcedentibus, die 26 Julii datis, in quibus Boner et Caundishe cuiusdam doctoris Adami isto ipso die Londinum aduenientis mentionem faciunt, recentius esse videtur. [2] bothe. B: hith. [3] B tilföjer: „to". [4] his mss. B: just. [5] commandement. B: commandements. [6] forwardenes. B: towardness. [7] B tilföjer: „by acte". [8] louing. B: lawful. [9] B tilföjer: „considering". [10] B tilföjer: „lately".

grace faithfull and trew seruyce, and so to do I doubt not will contynew, as ye shall haue occasion, his highnes in th'acquytall there of will so remember you, as ye shall well perceyve and know, that he is your gracious and benigne sovereigne lord, which he willed me expressely to aduertise you of. Signifying unto you ferther, that perceyving by your letters, how great a suspicion ye haue conceyued of my frendship and olde amitie towards you, where of I can not but meruail, I must nede playnelie say vnto you, that you are farre ouershotte in that behalf, ffor if ye do well consider my dealing with you from the first to the last, ye shall fynde that I haue euer been your grete ffrende without euer making any semblance or gyuing you[1] cause to thinke the contrary; and as I haue ben your ffrende, so[2] I am and assure you will be, your meryt and deserth, as there in[3] I haue no manner of diffidence or mistrust[4], requyring the same, as ye shall assuredly ffynde me as well redy to do you good now, as I euer was; aduising[5] you there for to vse your frende accordingly and not ouer moche and[6] presse your frende for frendship, where ye may always determyn you self[7] to be assured of the same nor to conceyue any like suspicion in your frende, till you haue cause, which I am sure ye haue not had nor shall haue at my[8] hande.

But now for th'accomplishment of your voyage and for your better instruction, what ye shall doe in the same, which I doubte not ye will execute according to the kinges trust, ye shall understande that[9] his highnes pleasure is, that the vm£, which ye haue receyued of Anthony Deuy[10], ye shall convey, being packed as Body either hathe or will shew you, into the parties of Denmarke by see and in such a ship called The Swepestake, as is appointed to you and Christopher Mory's for that purpose, keeping allwayes the said money with you as closely as ye can, so as no man[11] know of it but your selfe and such as ye dare well trust, and when ye shall arryve in the saide parties, to repaire with the saide money to the castle of Werberge, where you shall find dr. Boner and Richard Cauendish being the kinge's ambassadors there, shewing them there of, and as they shall ferther aduice you, so to do; so as if they shall thinke it good and determyn to pay the saide money or part of it uppon such conuenients[12], as they shall pacte, condescende and conclude, that then ye shall delyuer and pay the same or as muche of it, as they shall aduise you, and by their consent, or else to deteyne and kepe it with you still and to bring it home

---

[1] B tilføjer: „any". [2] so. B: sure. [3] meryt—in. B: merits and deserts, as herein. [4] diffidence or mistrust. B: distrast. [5] aduising. B: advertising. [6] and. B: to. [7] you self. B: yourself. [8] my. B: any. [9] that. B: what. [10] „or Deny". B: Denny. [11] no man. B: none may. [12] conuenients. B: convenants.

with you agayn or commytte[1] ti to such sure custodie and keping, as ye may come by it at your pleasure to be repayed into the kinges coffres at your returne, and in case the saide dr. Boner and Cauendish shall conuent[2] and conclude to pay parte of the saide money and not all, that then ye do semblable bring home the residue, folowing in all thinges the dyrection of the saide Boner and Cauendish touchynge[3] the imploiment of the saide money as is aforesaide. And because ye desyre to be well furnished with money, albeit ye shall now go by see, where ye shall be at no grete[4] charge, yet the kinghes highnes is content to allow you xiii^s iiii^d by the day, so long as ye be fourth, and to let you haue in pressent monethes dyett after that rate afore hande, which ye shall receyue of sir Bryan Tuk[5] by by this my letter here inclosed, where so euer[6] ye shall repaire to him or to Alen Hawt[7] for the same. And as touching your money for your last voyage into Flandres amounting to the some of xlii^£ xv^s viii^d, resorte you to Williamson my seruant making him a sufficient acquittance for the same, and he shall pay you indelayedlie, as I haue now written to him for that purpose. And so fare ye well.

Efter en i Geheimearchivets store haandskrevne Diplomatarium opbevaret Thorkelinsk Afskrift „from the original handwriting in the Harlejan library no. 283 artic. 18". Sammesteds opbevares der ogsaa en anden Afskrift af samme Brev, som ligeledes Thorkelin har taget „ex apographo chartac. bibl. Cotton. Nero B III p. 104" (her citeret som B), hvoraf de væsentligere Varianter meddeles. Enkelte Stykker deraf ere trykte hos Wurm (anf. Skr. pagg. 57—58).

85.

1535, 5 Septembris.

Saluus conductus, legatis Anglicis datus in absentia regis per regios uicarios, et scriptum uicariorum, una cum saluo conductu ad legatos missum ex castris ad Hafniam.

a.

Omnibus in genere et singulis quibusque has literas uisuris, lecturis et audituris notum facimus nos Detleuus Brocktorp, supremus militiæ capitaneus, et Ericus Guldenstern, admyraldus classis in regno Danico, quod nomine illustrissimi et potentissimi principis domini Cristiani, Dei gratia Danorum et Noruagicorum regis, domini nostri clementissimi, firmam fidem et securitatem Christianam addicimus magnificis et nobilibus uiris doctori Edmundo Bonner et domino Candyss, serenissimi regis Anglorum legatis, hoc tempore in arce Waertberch existentibus, ita ut libere, quod attinet ad

---

[1] commytte. B: remit. [2] conuent. B: convenant. [3] touchynge. B: to acquire. [4] „grete" mangler i B. [5] B: sir Bryane Tuke. [6] where so euer. B: whensoever. [7] Hawt. B: Hacot.

ipsos, ipsorum ministros, nauem et bona huc in castra aut ad classem, qua in præsentia Copenhagum regni urbs obsidetur, se conferre et sine ulla aut nostra aut eorum, qui principi nostro seruiunt, iniuria aduenire, manere et recedere possint, hac tamen sub conditione, ut antenominati regiæ maiestatis Anglorum legati nostros hostes in regno Danico nec comeatu nec uiribus nec hominibus aut ulla nobis contraria et hostibus nostris necessaria re instruant, interim dum aut nos adeunt aut hic uersantur aut a nobis discedunt, deinde ut quamprimum fauebit uentus, adueniant. Et si forte incidant aut in portu aut in cursu in classiarios nostros aut amicorum et complicum nostrorum, ne uim parent aut ui se contra illos defendere præsumant, sed ut quamprimum ab illis et quoties iussi fuerint, vela demittant et se amicos non solum fateantur, uerumetiam reipsa ostendant; nam rebellibus et in pernitiem regis aut regni quicquam machinantibus nos securitatem aut fidem addicere non uolumus nec possumus præstare; si quid etiam talia molientibus aduersi acciderit, id nobis imputari non debet. Cæterum ne quid a parte nostra contra publicam hanc fidem compeccetur, hac de caussa præcipimus capitaneis classiarijs et in genere omnibus illustrissimi Danorum regis subditis, ut antenominatos doctorem Edmundum Bonner et dominum Candys commendatos habeant, et non solum non læsos sed etiam adiutos cum naue, ministris et bonis libere huc aduenire patiantur. Hac in re fiet illustrissimo regi nostro placitum obsequium, quod regia maiestas propenso fauore suo erga uos omnes et singulos remunerabitur. Nos ut uicarij absentis principis ea, qua fungimur, authoritate uobis sententiam nostram sic aperuisse uolumus, et facimus pro se quisque semper, quod uobis gratum et acceptum poterit esse. Ad maiorem rei confirmationem hæreditaria sigilla nostra hijs literis subiunximus, quæ datæ et scriptæ sunt ex castris regijs ad Copenhagum quinto die Septembris anno m° d° xxxv^{to}.

b.

Cum absit in præsentia tam a castris quam a classe sua illustrissimus ac potentissimus princeps Christianus, Dei gratia Danorum et Noruagicorum rex electus, dominus noster clementissimus, et nunctius hic uester a nobis ut a uicarijs regijs responsum expostularet ad eas literas, quas a uobis ad regiam maiestatem Danorum scriptas huc attulit, freti ea, qua fungimur, authoritate in præsentia, scripta uestra aperuimus et postulata rectissime cognouimus. Significatis uos a serenissimo rege uestro mandata quædam huc perferenda accepisse, quæ commodum orbis Christiani et præcipue utilitatem huius regni attingant. Eo nomine petitis, ut saluus conductus uobis libere cum uestris adueniendi, manendi et recedendi transmittatur, sigillo maiestatis regiæ confirmatus, ita ut sine ulla aut hominum aut nauis aut rerum iniuria, quod ad nos nostrosque attinet, nos accedere et uersari apud nos possitis. Ad eam petitionem uestram hoc demum habemus quod respondeamus. Si adesset illustrissimus

rex noster, dubio procul, quæ eius est in serenissimum regem uestrum propensio et in legatis excipiendis ac tractandis cum summa facilitate coniuncta humanitas, faceret haud grauate, quod a uobis expetitur. Nunc adsit ipse et tamen propediem rediturus speretur, nos, qui cum potestate plenaria hic remansimus delegati uicarij, regis nomine sub nostris sigillis saluum conductum uobis transmittimus, propterea quod libenter uelimus, ut negotia uestra quam celerrime et quam commodissime possint expediri; nam nisi hoc animo essemus, quod uobis et oratoribus in genere omnibus acceleratam sui muneris perfunctionem cuperemus contingere, postulationem uestram in foelicem reditum regiæ maiestatis reiecissemus. Hoc tamen uicissim a uobis uestrisque præstari uolumus nobis, ne hostes nostros comeatu, milite aut rebus necessarijs instruatis et contra nos armetis, deinde ut primo quoque uento huc uos ad nos recipiatis; si aut in portu aut in cursu ex classiarijs nostris aliqui obuiam facti fuerint uobis, facite ut appellati uela demittatis et sine ui literas salui conductus uestri ostendatis. Nos nostris præceptum dedimus, ut ita obsequentes et pacificos sine ulla iniuria, immo et cum adiutorio suo, uos huc cum uestris naui et bonis patiantur accedere. Nam uobis etiam in rebus maioribus grauioribus obsequi nos pro uirili parte sumus propensi. Ex castris regijs.

E charta primæ scriptionis Petri Suauenii.

86.

1535, in Septembri?

Capitaneorum regiorum scriptum ad Anglum de nauibus Anglorum detentis, qua de caussa detentio facta sit.

Serenissime ac potentissime rex, domine clementissime. Ut maiestati uestræ debitum obsequium nostrum cum imprecatione multæ foelicitatis semper paratum offerimus, ita notum eidem hijs literis cupimus esse, quod uenerunt huc paucis ante diebus exactis naues Anglicæ quædam ex Dantisco negotijs suis rite confectis reuersæ, quarum magistri per angustias Danici maris reditum in patriam instituere et habent propemodum necesse et erant animo pro se quisque deliberato ac præmeditato prorsus. Incidit uero illarum nauium aduentus in id tempus, quando illustrissimus princeps Cristianus, Dei gratia Danorum et Noruagicorum rex electus, dominus omnium nostrum longe clementissimus tam a castris suis ad Copenhagum quam a classe portum obsidente recesserat. Præterea uero multa passim adferebantur de uarijs machinationibus Lubecensium ex professo hostium nostrorum, quod, cum aperto prelio maris dominium amiserint, per furacem et clanculariam pyraticam rursus fractas uires nonnihil reparare modis omnibus connitantur; saltem ut eius uoti sui compotes fieri possint, amicum, inimicum, notum, ignotum eodem loco habere dicebantur, simpliciter nemini parcere,

sed quemcumque primum obuium proxime rapere, deprædari, naue et bonis exuere. Nos qui nomine regiæ maiestatis Danorum ea solum de caussa mare occupauimus ualida classe, ut regni ciuitates rebelles unam atqua alteram falsa persuasione Lubecensium in spem libertatis adductas legittima ferre imperia cogamus, et hostibus tantum non etiam amicis noceamus, in aliquo metu eramus, quod attinet ad subditos regiæ maiestatis uestræ, si cursum illis suum hoc tam periculoso tempore permisissemus, ne suo et nostro incommodo hostibus nostris pyraticam exercentibus passim præda fierent. Propterea reditum illos in aduentum illustrissimi regis nostri suspendere iussimus; cæterum, ne quo pacto maiestas uestra nostrum hoc admissum in aliam partem, quam factum a nobis est, interpretaretur, in Care periculum, ut aiunt, fecimus et eam nauem, quæ minus allatura detrimenti uidebatur, etiamsi interciperetur, cum hijs literis maiestatem uestram et patrium solum reuisere permisimus. Si qua in re etiam præterea obsequi maiestati uestræ possemus, id faceremus haud grauate, quam cum imprecatione longæ uitæ et foelicis regiminis Deo iugiter incolumem commendamus.

E charta primæ scriptionis Petri Suauenii. Litteræ Henrici VIII die 5 Nouembris 1535 ad senatum Hamburgensem scriptæ, de Bonero et Candishe oratoribus suis bene receptis gratias agentes et auxilium vrbis Hamburgensis conatibus ipsorum impendendum petentes, in Zeitschrift des Vereins für Hamburgische Geschichte III 212 typis expressæ sunt. Wurmius (Die politischen Beziehungen Heinrichs VIII zu Marcus Meyer und Jürgen Wullenwever pag. 51) fragmentum adfert litterarum Christiani III die 15 Nouembris 1535 ad Henricum VIII datarum.

87.

Oratio Suauenii ad Franciscum primum habita.

1535, in Octobri vel Nouembri.

Christianissime ac potentissime rex, domine clementissime. Iussit princeps meus, ut maiestati uestræ indicarem, quod proxime apud nos fuit regiæ maiestatis uestræ orator dominus Georgius Lycke, uir optimo loco apud nos natus et principi meo charissimus. Ille ipse negotia quædam attulit ad principem meum et una ad regni Danici consiliarios nomine maiestatis uestræ, quæ suum utrobique pondus et debitam existimationem habuere. Ac primum quidem monuit principem meum, ut sollicite sibi prospiceret in hoc bello, quod in præsentia cum Lubecensibus exercet; maiestatem uestram hoc certo compertum habere, vbi nos satis superque cum hostibus nostris de occupando Danici regni principatu contendissemus, quod uelit cæsarea maiestas una nos et hostes nostros sperato susceptorum laborum euentu frustrare; filiam Christierni regis hoc solum nomine et ea tantum de caussa Friderico Rheni comiti palatino in matrimonium datam esse, ut ille in Dania regnum obtineat, nobis uero oleum et opera, quod aiunt, consimiliter et hostibus nostris perierit. Sed et hoc iussit maiestas uestra, ut ad principem meum deferretur, quod non defuerint in Germania principes aliquot et una ciuitates, quæ regnum Danicum maiestati uestræ habendum possi-

dendumque obtulerint. Illorum oblatione, quicumque fuerunt tandem (nam nihil ad rhombum hoc facit), maiestatem uestram uti noluisse, sed ita simpliciter respondisse: maiestati uestræ Dei optimi maximi benefitio regnum latum ac floridum contigisse, in quo administrando maiestas uestra satis superque sit occupata, aliena regna, potissimum tam longe dissita quam Dania est, maiestatem uestram nec querere nec affectare. Quod hæc uincit omnia, iussit quoque maiestas uestra, ut Georgius Lucke principi meo et una regni Danici consiliarijs offerret, si quid haberet in regno suo maiestas uestra, quo possit principi meo in hijs rerum difficultatibus succurrere, quod hoc ipsum, quantum quantum sit, etiam confoederato regno libenter uelit impendere. Alia præterea proposuit in hanc sententiam permulta maiestatis uestræ orator, quæ principi meo et una regni Danici consiliarijs rescitu et auditu suauissima fuere. Princeps meus pro admonitione maiestatis uestræ, deinde pro refutatione Danici regnj et pro oblato sponte adiutorio, quod nos petere oportuit, gratias agit, ut par est, ingentes, sperat etiam sibi Dei benefitio tantum et uirium et uitæ in posterum affore, ut reipsa gratum se declarare possit; in præsentia præter grati animi significationem nihil habet ferme, quod reddat. Cæterum ad negotia maiestatis uestræ iussit, ut paucis uerbis responderem ad hunc modum:

E charta primæ scriptionis Petri Suauenii, cui a tergo inscripsit: „Instructio ad Gallum destinata responsi loco ad ea negotia, quæ Georgius Lucke, cum in castris ad Copenhagum ageremus, ad regem pertulit primum a Gallo in Daniam missus. Quarta Petri Suauenij ablegatio in Gallias." Finem orationis non adscripsit Suauenius, quippe quem haud dubie ex instructione regia, die 29 Septembris data (ad exemplar manu Suauenii scriptum in Aktstykker til Nordens Historie i Grevefejdens Tid I 468—474 typis expressa), mutatis mutandis repetierit. — Litteræ Jacobi V, kalendis Decembribus 1535 ad Christianum III de legatione secundum promissum suum in Angliam missa scriptæ, ibidem I 499—501 typis expressæ sunt.

88.

1535, mense Decembri?

Articulj de quibus in primo congressu Smalcaldiæ ad episcopum perlatum est. — Articuli ab episcopo propositj. — Responsum Melchioris Rantzowen episcopo Hereferdiensi præsentatum Smalcaldiæ ad articulos ab episcopo propositos.

a.

Passim constare, quod hoc tempore cum Danorum rege bellum gerant Lubecenses. Eius belli caussas Anglorum regi assignauerint et per hoc auxilia quædam ab Anglis impetrauerint, quam autem bonæ sint aut malæ, id poterit dominus orator ex principibus et ciuitatibus perdiscere et omnibus oratoribus, qui hic adsunt[1]. Inueniet habita indagatione diligenti nihil aliud, quam quod seditiosi quidam priuati ciues

[1] In margine: Romanj imperij electoribus et alijs, qui omnibus tractatibus interfuere.

per uim se senatui urbis Lubecensis opposuerint, illos, qui hactenus rerum summæ præfuere, gradu deiecerint, se in locum reposuerint, adducti studio rerum nouandarum bellum nobis et illis calamitosum intulerint. Fassæ et ciuitates ipsæ sunt, nullam sibi caussam a nobis ad hoc bellum subministratum.

Anglorum regi dixerint, nos cum inferioribus Germanis foedus contra maiestatem ipsius percussisse. Non infitias imus, cum cæsareanis foedera quædam inita esse, sed in contrahendo magis nostræ necessitatis rationem habuimus, quam quod aut serenissimo regi Anglorum aut cuiquam alteri nocere studuerimus. Testabuntur hoc literæ contractus, quæ in omnibus conuentibus monstratæ sunt, et poterit dominus orator rei ueritatem ex principibus et legatis urbium, qui hic adsunt, perdiscere.

Nos adiutorio Lubecensium Christierno bellum intulimus. Fortuna sic accidit, quod ille cum sorore cæsaris et liberis regno pulsus exulatum abijt, Christierno rex Danorum Fridericus successit. Post mortem regis Frederici cum consiliarij Danici regni de electione nonnihil uariarunt, alij principem meum alij fratrem ipsius natu minorem patri successorem expetiuere, in ea discensione cum et Lubecenses non tolleranda quædam nobis proponerent, sine ullius iniuria pacem cum cæsareanis fecimus ad hoc solum, ut illi Christiernum aut Christierni liberos in recuperando regno non iuuarent, nos uicissim ueteres iniurias, quas nobis intulerant in hoc, quod Christiernum nauibus contra nos adiuuere, illis condonaremus. Lubecenses ut confoederatos nostros in ipso foedere nominatim exceptos, quod contra illos inferioribus Germanis inseruire non possimus. Propterea non est, cur ex foedere a nobis inito caussas huius belli uenentur.

Lubecenses cum uideant nunc se frustra Danici regni principatum affectare, exulcerati ignominia amissæ terra marique duplicis uictoriæ, nituntur suo et Christiani orbis maximo malo Daniam in manus cæsareæ maiestatis conferre. Cæsarea maiestas filiam sororis comiti Rheni palatino in matrimonium dedit. Simulat se uelle illum in possessionem Danici regni constituere, reuera autem nihil aliud molitur, quam quod maris dominium et illius regni possessionem sibi cupit et hæredibus suis attribuere, ut in posterum in mari et terra longe lateque imperitet. Nam quod non amore adductus filiæ sororis ista tentet cæsar, hinc facilis coniectura sumi potest: aluit cæsarea maiestas Christiernum, sororem et liberos in inferiori Germania aliquot annis; si uoluisset Christiernum aut liberos ad recuperationem regni adiuuare, fecisset id prius. Cæterum non uidit, eam occasionem sibi dari ad Danicum regnum inuadendum, quam habet in præsentia, eam ob rem tempori seruiuit, nihil aperta ui contra nos tentauit; nunc cum intelligit nos a Lubecensibus bellorum diuturnitate labefactatos et delassatos esse, ciuitates sibi adiungere nititur, ut illorum opera nos perdat et postea pernitiem illis et uniuerso orbi Christiano inferat. Rebellionem ciuium Lubecensium reliquæ ciuitates damnarunt, propterea seditiosos ipsos urbe eiecerunt. Cum Dania cæsar

maris imperium consequetur, ciuitates septentrionales omnes debilitare potest, mare claudere et laxare cum uolet, mercimonijs ad morem regis Portugaliæ prætia ponere et deponere, breuiter uictum illum, quem hactenus orientales ciuitates[1] ex usu maris quæsiuere, ad inferiores Germanos transferet. Quod quanto regis serenissimj et Christiani orbis detrimento futurum sit, dominus orator apud se melius expendet, quam nos præscripserimus. Anglis Dania ut nullum aliud regnum ad omnes usus accommoda est; vicissim Dania Anglorum mutuo adiutorio semper fulciri potest. Si scit dominus orator regis serenissimj mentem, quod attinet ad regem nostrum suo et totius orbis communj bono in hijs bellorum difficultatibus subleuandum, marischalcus noster, tametsi in alijs negotijs ad hunc conuentum uenerit nec putauerit se hic legationem Anglicam inuenturum, tamen scit, regem nostrum ab amicitia serenissimj regis non abhorrere, facturum uicissim, quæ regi serenissimo placeant.

E charta primæ scriptionis Petri Suauenii.

b.

Erstlich begeret die Englisch potschafth eynen schryftlichen bericht der sachen, die von wegen erwelter koniglichen durchlaucht zw Denmargk, chur- vnnd fursten, auch der selbigen vorwanten, durch den marschalck hie angetzaigt synndt worden, vnnd wor aus der marschalck beweren wyll, das der krieg, der wyder konig Cristiern vnnd die von Lubeck durch vorgemelte ko^e^ d^t^ lange zeit her gefurt, myth recht angefangen sey.

Zum anderen, wo myth konig Cristierns vnnd seiner vorwanten freunde klagenn vnnd foderung beygelegt werden mugen, da durch vorgemelte vorwanten sampt yhm sich beschirmen werden wydder die, durch wylcher hylff vnnd flays das reich Denmargk, das konig Cristiern myth den seinen sich zumessen thuet, an den hertzogen zw Holstein gewandt ysth wurden.

Zum dritten, was der kayser vorzuwenden hab, da myth er nicht angesehen werde vor den, der offentlich vnd groes vnrecht thue erwelter ko^n^ w. zw Denmargk, nach dem er zw wydder den gesetzen vnnd altem gebrauch des reichs Denmargk zw wege gebracht haet, das pfaltzgraff Fridrich des reichs Denmargk geweltig sey; dar nach was vor gerechtigkeit pfaltzgraff Fridrich sich antziehen mag yn namen vnnd von wegen seiner gemahel, weil der vatter noch lebt vnnd die besytzung des reichs als yhm von recht geborent ymmer daer anfechten thuet.

Zum vierden, wor aus vnnd durch wylche antzaigung der marschalck glaube, das der kayser dar nach stehe vnnd sein datum da hin gericht hab, weil er pfaltzgraff Fridrich zum reich vorhelffen wyl, das er yhn dar nach myth byth, gelt oder

---

[1] In margine: occidens et oriens.

anderen practiken da hin vormugen werde, das er dem kayser dasselbig reich vbergebe vnnd dem hause Burgundien anhengich mache; oder auch, so pfaltzgraff Fridrich sturbe, das als dan der kayser das reich Denmargk fullenkhomlich zubesitzen wyllens sey.

Zum vynften, ob pfaltzgraff Fridrich yn maynung sey alle die reich anzufechten, die konig Cristiernen ermals zugehort oder ob er derselbigen eynen deyll begere.

Zum sechsten, was vor nutzigkait ko[n] w. von Engelanth sich zuuormuten hab, ob gleich der hertzog von Holstein das reich Denmargk vberkheme oder obs pfaltzgraff Fridrich oder konigk Cristiern behalte.

Efter Peder Svaves Opskrift paa Papir.

c.

Ad primum articulum sic respondet dominus marischalcus, se in præsentia nihil aliud egisse cum principibus et legatis ciuitatum, qui hic adsunt, quam quod Lubecensium in hoc bello et suscipiendo et tractando improbitatem, tametsi notam prius, notiorem fecerit. Qua de re cum uideatur aliquid certo compertum habere uelle dominus orator, et longum sit initia ac progressus dissidiorum commemorare, rogat dominus marischalcus, ut dominus orator librum regiæ maiestatis Danorum in ea caussa aduersus Lubecenses editum, tametsi in ignota lingua, suscipere uelit et interpretem adhibere sibi fidum et bonum; quod a nobis expediri cupit sibi, quam iuste bellum aut iniuste susceptum sit, ex illius libri cognitione fideli cognoscet.

Secundus articulus in hoc nititur, quomodo Christierni querelis silentium imponi possit, qua de re a me dictum prius est tantum, ut nihil addi possit ferme in præsentia. Christiernus crudelitate regiminis sui commeruit, ut ab ijsdem regia sede deijceretur, a quibus ad dignitatem regiam fuit euectus. Friderico principi caussæ erant multæ et graues datæ a patruele, ob quas ad arma respiceret. Diu ad iniurias connixit, propterea quod sperauit, patruelem ad saniorem mentem reduci posse. Cunctantem Lubecenses admonitionibus et exhortationibus quottidianis accendere. Tentata est fortuna belli. Vtra pars succubuisset, eius uidebantur querelæ propriæ futuræ, et impendebat hac parte Friderico idem quod Christierno periculum. Interim de iure aut iniuria eius belli prouocatum a Friderico et a regni consiliarijs ad iudicem cæsarem est, redditæ sunt caussæ tam a rege quam a consiliarijs adeo graues, ut quamuis per annos tredecim aut quatuordecim lis pependerit in manibus merito suspecti nobis et parum æqui iudicis, tamen definitum lata sententia adhuc nihil est. Rex Cristianus paterno exemplo non solum pati ius paratus est, uerumetiam huc prouocat.

Tertius articulus de prætextu cæsaris questionem habet. Hic miramur, quo pertineat ea interrogatio. An dubium adhuc est, cæsaris studia eo uergere, ut in orbe Christiano aut solus omnia aut certe inter mundi monarchas unus quam pluri-

mum possit? Vidimus nostris seculis sine prætextu occupantem Frisiam, episcopatum Traiectensem emit, sed ab eo qui uendendi ius nullum habuit, cum Geldriæ duce pepigit, ut post mortem ducatu potiatur. Quid habuit Ferdinandus quod prætexeret, quamobrem ducatum Wirtembergensem tot annis occuparet? qua de caussa Hungarorum regi Ioanni negotium facessit? quo prætextu cæsar hæres esse Mediolani cupit? vt quid regnum Neapolitanum a Gallis diu administratum occupat? quamobrem insulas quottidie nouas subigit, ignotos nobis reges suis possessionibus deturbat, ex oriente magnam auri uim quotannis exportat? Hæc fieri uidemus aut nullo aut certe non satis bono et honesto prætextu. Ita Dania queritur comiti palatino, propterea quod commoda est ad maris dominium occupandum. Palatinus ipse nec uiuo nec mortuo uxoris patre ius habet ad affectandam Daniam, propterea quod regnum electiuum, non hæreditarium est; tamen id studio habere palatiuum, ut Daniam inuadat, satis constat ex ipsius literis, quas ea de re ad nos scripsit.

Quartus articulus in eo laborat, ut testatum fatiamus, quibus inditijs sciamus, quod cæsar sub persona palatini Daniæ insidiatur. Hac de re sunt iussu regis Danorum ea ad principes huius conuentus perlata, quæ principibus ipsis plenam fidem fecerunt. Eadem illa dominus marischalcus, propterea quod occulta sunt, sine interposita authoritate regis Danorum publicare non audet, neque uero cuiquam, præterea quam in mandatis habuit, concredere. Sed ut maneat palatinus Danici regni possessor neque uero possessionem cæsari per manus tradat, certum est quod a Burgundionibus perpetuo pendebit, nam sine illorum adiutorio Daniam consequi non poterit; cæsaris partes fouebit, nam filiam sororis habet.

Ad quintum articulum breuibus respondemus, palatinum non partem regnorum Christierni sed integram possessionem affectare. Habemus super ea re ipsius palatini literas.

Vltimus articulus in questione utilitatis uersatur nec est reiectu difficilis. Nam si electus rex Danorum in possessione regni manebit, habiturus est rex Anglorum et omnes mundi monarchæ in eo fratrem et amicum, a quo omnia bona expectare possunt, cum quo foedera et amicitiam coniungent, ut ita se contra potentiam Burgundiacæ domus stabiliant; a palatino nec Anglorum rex nec alij monarchæ quicquam tale expectare possunt, nam ille cæsarianarum partium dubio procul se propungnatorem prebebit.

Esse naues quattuor aut tres Anglicas in hijs bellorum difficultatibus a principe meo arrestatas, antiquo magis illorum regnorum priuilegio et necessitate id commissum exigente, quam quod princeps meus Anglis incommodare studuerit. Rogandus est dominus orator, ut apud regem suum eius necessitatis nostræ patronus esse uelit; princeps meus in re simili eadem se beneuolentia usurum pollicetur, qua nunc ab amico rege condonari sibi, si quid hac parte offensum est, cupit. In hanc sententiam

scripsit ad regem ipsum. Mercatoribus de suis bonis nihil interibit, pro præstita aliquanti temporis seruitute digna stipendia euenient.

E charta primæ scriptionis Petri Suauenii. Litteræ electoris Saxoniæ et Hassiæ lantgrauii, Schmalkaldiæ die 23 Dec. 1535 datæ, quibus a Henrico VIII petunt, vt Christiano III auxilium ferat, in State-papers of Henry VIII vol. VII pagg. 638—639 et in Aktstykker til Nordens Historie i Grevefejdens Tid I 501—502 typis expressæ sunt.

89.

Litteræ Edmundi Boner ad Petrum Suauenium in Angliam ablegandum scriptæ.

1536 in Januario.

a.

Candidissime mi Petre, salue plurimum. Gaudeo profecto, quod in Angliam traiecturus es. Scribam literas quemadmodum hodie tibi eram pollicitus. Sed quo gratior sit tuus ad regem nostrum aduentus, illud mihi admonendus es, vt nobis tu ex consiliariorum principis tui sententia respondeas, quid faciendum decreuerint circa restitutionem nauium et bonorum, que contra bonum et equum intercepta fuerunt, de qua re olim tecum tractaui. Omnino in articulo isto nobis est satisfaciendum, nam alioqui princeps noster putabit, vel nos delegatum nobis munus parum diligenter obijsse aut principem vestrum honestam et equam illius peticionem reiecisse, quorum alterutrum fieri nolumus. Vt autem rem certius intelligas, mitto ad te articulos per collegam meum, vt ipse dicit, consiliarijs principis tui propositos, quos velim mihi remittj, cum ipsorum aliud non sit exemplar. Preterea hoc quoque peto, vt, re cum domino cancellario et alijs a consilio principi tuo communicata, rescribere non graueris, quid in vtroque articulo faciendum esse putaueritis. Mitto etiam nunc ad te capita eorum, que collega meus in suo reditu mihi renunciauit, vt tu illa consideres. Vale feliciter.

Ex animo tuus Edmundus.

A tergo: Charissimo amico domino Petro Suauenio.
Cura, ne res friuole seria et magna impediant.
Saluta dominum cancellarium.

Ex autographo chartaceo, cui a tergo adsunt vestigia sigilli.

b.

Articuli siue informationes exponendæ per nos seu nostrum alterum illustrissimo principi Holsatiæ etc. uel consiliarijs suis.

I. Iubetur nobis, quod post receptionem literarum regiæ maiestatis debeamus cum diligentia conuenienti accedere ad illustrissimum Holsatiæ principem et ex parte dictæ regiæ maiestatis dicto illustrissimo principi exponere ut sequitur: videlicet quod quemadmodum olim, dum ab Anglia discedebamus, serenissima regia maiestas nobis inter cetera iniunxerat, quod deberemus efficaciter instare et intercedere pro pace

concludenda et habenda inter dictum illustrissimum principem et Lubecenses ac etiam de omnj re alia agenda, quæ uel in illius principis illustrissimj honorem ac reipublicæ Christianæ decorem, utilitatem et commodum esse possit, sic etiam nuper per alias literas sua serenissima maiestas hoc idem nobis iniunxit, illud etiam aperte contestans, quod sua maiestas pro sua affectione, deuotione et zelo unitatis, concordiæ et tranquillitatis in orbe Christiano habendæ, præsertim inter amicos suæ regiæ maiestatis, quales reputat dictum illustrissimum principem et Lubecenses, tanquam indifferens et bonus amicus utriusque partis ac pro amore et beneuolentia eorundem, attentoque ex una parte magno incommodo, quod ex pace utrique prouenit, et ex alia infinitis belli calamitatibus, incommodis, ex seipsa in hoc negotio propter considerationes prædictas gratiose se interposuit ac quod alias non erat se intromissura.

II. Item cum serenissima regia maiestas graui subditorum suorum querela intellexit, quod quædam naues Anglicanæ numero tredecim, ad subditos suæ regiæ maiestatis pertinentes, contra bonum et æquum una cum rebus et mercibus earundem per ministros, offitiarios et milites dicti illustrissimj principis indebite detentæ fuerint, exponeremus dicto illustrissimo principi, quod sua regia maiestas non parum miratur, posteaquam nulla inter suam maiestatem et dictum illustrissimum principem intercessit hostilitas uel offensa, quod dictus illustrissimus princeps aut uoluisset permittere, suæ regiæ maiestatis subditos tam iniuriose tractari et spoliari, aut consentire, quod ipsorum subditorum nauigatio aliquo modo esset impedita aut interrupta. Nihilominus sua regia maiestas reputans, dictum illustrissimum principem esse principem honoris, denique talem, qui suæ regiæ maiestati non dabit aliquam occasionem concipiendi opinionem ingratitudinis contra ipsum illustrissimum principem aut de remedio aliter prouidendi, quam quod incolumj suæ maiestatis et dicti illustrissimj principis amicitia fieri possit, sua regia maiestas, attento, quod hactenus non consueuit hostilitatem aut inimicitias cum aliquo habere, nisi rebus penitus desperatis ac manifestis et notorijs iniurijs supra quam oportet prouocata, conuenire omnino putauit legatos suos utrosque uel alterum ad ipsum illustrissimum principem mittere, qui uidelicet apud eundem illustrissimum principem instarent ac efficaciter intercederent pro restitutione predictarum nauium et bonorum suæ maiestatis subditis debite fatienda. Qua quidem in re dictus princeps illustrissimus rem fatiet suo honore omnino dignam et iustitiæ conuenientem ac eo pacto amicitiam, quæ inter Christianos principes esse debet, diligenter fouebit, dando etiam suæ regiæ maiestati occasionem fauorabilem et gratiose mercatores Germanicos dictique principis illustrissimj subditos in suis mercantijs et nauigijs cum incremento etiam tractandi, quanquam certum est, quod ipsi mercatores ampliores libertates habuerunt infra suæ maiestatis regnum, quam aliarum nationum seu prouintiarum mercatores unquam habuerunt aut habere potuerunt.

Ex apographo manu Petri Suauenii scripto.

c.

Collega meus mihi olim dixit, quod princeps tuus offendebatur in eo, quod persuadebat sibi, principem nostrum auxilium prebuisse inimicis suis. „Non debuit offendi, quia non est factum." Jtem dixit principem tuum dixisse, principem nostrum violasse fedus ictum cum felicis recordationis Frederico principe. „Non violauit vnquam." Jtem quod postquam idem collega meus ostendisset principi tuo et commissionem et articulos vna cum literis credentie, in initio recusabat legere, allegando per consiliarium suum dominum Wolf Powis, quod predicte ad eum non pertinebant sed ad alios, propterea quod in eisdem non nominabatur rex Danie, ac quod ex ea re grauiter excanduit princeps tuus, quasi princeps noster voluisset ei auferre titulum et ius suum, adeoque hoc indigne tulit, quod in initio tractandum de re alia non putauit quam de restitutione nauium. „Ex quam nihili re suscitatur tragedia? et olim tibi dixi, quam inique et principi nostro et nobis impingitur crimen." Jtem quod quantum ad restitutionem nauium voluit sic respondere nobis, quod deberemus esse omni modo contenti. „Quo pacto hoc possit fieri, nauibus et bonis non restitutis, presertim cum cessent seruitia?" Jtem quod pro defensione captionis ac retentionis nauium allegabatur quedam consuetudo in Dania, quod princeps pro stipendio et pecunia sua potest capere et retinere naues quorumcumque tempore belli. „Non numerata est pecunia, non exercebantur in vsum belli, aliorum omnium nauigia erant libera." Jtem dum tractabatur de pace inter principem tuum et Lubicenses, ob quam causam venimus et omnem nostram operam (quod vtinam non fecissemus) obtulimus, in ea parte obtulimus, princeps tuus dicebat, quod hoc potius petebatur in vtilitatem inimicorum suorum, quam in suum commodum. „Profecto male nobiscum agitur, si omnia in deteriorem partem interpretantur." Jtem quod princeps tuus loquendo de Lubicensibus dicebat, quod princeps noster mutuo illis dedisset centum milia angelotorum. „Quomodo hoc constat et in quem vsum, si esset factum etc.?" Jtem quod idem princeps loquendo de illis dicebat, quod volebant inducere quendam lupum in Germaniam, qui negocio hoc composito tam libenter vellet comedere Anglicanam ouem sicut bouem Danicum, exprimendo de imperatore. „Bene nobiscum conuenit cum imperatore etc." Jtem quod dominus cancellarius et dominus Wolf Pawys loquentes de Lubicensibus dixerunt, quod Albertus dux Meclinburgensis et comes de Oldenburge fecerunt fedus cum domo Burgundie super traditione Copmanhaven et Elboue, et quod sexaginta milia Joachimorum erant apud Bremam mittenda ad Copmanhaven cum Ambrosio Bokebynder. „Nos nescimus, quid fecerunt." Jtem quod idem dominus cancellarius et dominus Wolf Powys loquentes de suppetijs et auxilijs per regem nostrum principi vestro exhibendis voluerunt, quod rex noster haberet in pignus insulas Islandie et Faraye etc. „Rex noster nihil tale aut simile petit." Jtem quod princeps tuus loquendo de eisdem suppetijs et auxilijs, attento quod diutius implicitus esset istis bellis, posce-

bat ter centum milia angelotorum, pollicitus amicitiam et beneuolentiam vna cum dictis insulis. „De plus petitionibus: penitere ego tanti non emam". Jtem quod princeps tuus videbatur nonnihil metuere principi nostro non solum ob imperatorem sed et alios, presertim propter nuptias. „Nihil timendum, cum imperator ambiat regis nostri amicitiam; deinde stabilis et firmus est omnium in Anglia animus in hoc negocio et omnibus cum rege nostro".

Hec paucula volebam annotare, vt tu, si quid respondendum hic habeas, reddas me certiorem per literas, quemadmodum, vt vides, ego feci. Vale feliciter, optime mi Petre.

Ex archetypo chartaceo. Signis allegationis inclusa in margine adscripta sunt. — Bucholtz (Geschichte der Regierung Ferdinand I vol. IX pagg. 351—354) affert litteras Henrici VIII, ad Christophorum archiepiscopum Bremensem de Georgio Wullenwever liberando 15 Dec. 1535 et 10 Febr. 1536 datas, necnon litteras responsorias archiepiscopi, die 1 Martii 1536 scriptas; litteras responsorias senatus Bremensis, ad eundem regem die 13 Januarii 1536 datas, vnacum responso regio, die 17 Martii dato, Lappenberg (Zeitschrift des Vereins für hamburgische Geschichte III 131—135) publici iuris fecit. Die 12 Maji Henricus VIII ad Hamburgenses scripsit, vt pro familiari suo Georgio Wullenwever intercederent et Joachimum fratrem ejus in Angliam mitterent (ibd. 213—214). Epistolæ duæ Edmundi Boner et Richardi Caundishe, die 7 Januarii 1536 altera ad archiepiscopum, altera ad senatum Bremensem in eadem caussa scriptæ, in Aktstykker til Nordens Historie i Grevefejdens Tid II 209—211 afferuntur; et litterarum eorundem, etiam in eadem caussa die 13 Martii 1536 ad Henricum VIII datarum, Wurmius (l. c. pag. 74) mentionem facit.

90.

1536, 21 Januarii.

Quæ nos Cristianus, Dei gratia Danorum et Noruagicorum rex electus, Slesuici, Holsatiæ ac Stormariæ dux, comes in Altenburgk et Delmenhorst, ad serenissimum ac potentissimum principem Henricum, eius appellationis octauum Anglorum Francorumque regem, fidei defensorem et dominum Hyberniæ, Petro Suauenio cameræ nostræ secretario commisimus perferenda uerbotenus.

Principio uolumus, ut salutetur nostro nomine reuerenter et amanter serenissimus rex Henricus, dominus et amicus noster longe charissimus. Deinde cupimus, ut amica obsequia nostra ad omnes usus illi subseruitura diligenter offerantur. Nihil sane posse uolumus, quod non in gratiam illius libenter præstabimus.

Proximum est, ut indicetur, quod misimus ad conuentum Smalcaldiensem marischalcum nostrum dissimulato habitu et in negotijs eiusmodi, in quibus principibus ibi congregatis utpote confoederatis et amicis nostris non minus quam nobis permultum erat situm. Fortuna sic tulit, quod illum ipsum conuentum sua præsentia exornauit doctor Eduardus Fachs episcopus Hereferdiensis, per id tempus in Germania Anglicus orator. Cum illo uoluerunt principes, ut marischalcus noster de bello, quod in præsentia cum Lubecensibus exercemus, colloqueretur, exegerunt etiam, ut dominus

orator ea, quæ in sermonem illum incidissent, quam diligentissime in Angliam et quam celerrime perscriberet et ut nos quamprimum ex nostris aliquem et quam tectissime ad dominum et amicum nostrum mitteremus; ita scilicet futurum existimauerunt, quod serenissimus Anglorum rex de caussa nostra rectius sentiret, si quo pacto Lubecensium delatione auersus alienum a nobis et a iure nostro animum gereret. Denique persuasi erant principes, quod ubi dominus et amicus noster capita iuris nostri hac ratione liquido cognouisset, non solum non faueret contra nos hostibus nostris, sed multo magis suis quoque auxilijs in diutino hoc bello nobis succurreret.

Nos nihil minus expectauimus, quam quod ex Anglia quisquam ad illum conuentum esset uenturus; eapropter marischalco nostro authoritatem ad tractandum necessariam non dedimus. Ille tamen sequutus tantorum principum uoluntatem, cum quibus rectissime iam olim conuenit nobis, gratum nobis offitium fecit in eo, quod cum oratore Anglico de præsenti statu nostro et Daniæ contulit. Belli caussas, initia, progressiones et euentus, ne suspectus ipse denarrator haberetur, oratorem Anglicum a principibus et legatis ciuitatum, qui aderant, petere iussit.

Actum est tam a principibus euangelicis quam a legatis ciuitatum conuentibus aliquot, per biennium iam diuerso fere loco et tempore celebratis, de tollendo dissidio hoc, quod nobis cum Lubecensibus communiter intercedit, et per eosdem semper actum arbitros est; itaque nec principes nec legatos ciuitatum, qui aderant Smalcaldiæ, latere quicquam earum rerum potuit, de quibus controuertitur. Promisit etiam dominus orator Anglicus, quod ea, quæ de hoc dissidio ex principum et ciuitatum inditio comperisset, ad dominum et amicum nostrum Anglorum regem per equos dispositos uellet perscribere, id quod non dubitamus, quin iamdudum præstiterit. Nos iniuncti nobis muneris memores, ut scilicet in Angliam mitteremus aliquem ex nostris, ea, quæ marischalcus nostro nomine principibus promisit, haud quaquam duximus esse prætermittenda.

Tametsi uero ex inditio doctoris Fachs iam constat haud dubie, quid de bello hoc nostro et Lubecensium sentiendum sit, tamen ut ius nostrum etiam absque commendatione nostra se clarius prodat, prouocamus identidem ad legationem Anglicam, quæ ad nos destinata est. Tamdiu ea in Dania primum, nunc etiam Hamburgi egit, ut quid iuris aut iniuriæ in hac caussa Lubecensium et nostra sit, facile intelligat. Ad nos dominus Candyss, cum doctor Edmundus Bonner alijs rebus uacaret intentus, amica quædam negotia pertulit, quæ suum apud nos pondus et debitam existimationem habuere; non diffidimus etiam, ut est illorum uirorum captus minime malus, quin ea, quæ uel a Danis uel a Hamburgensibus audiuerint, ad dominum et amicum nostrum multo ante perscripserint. Nos arbitrium pati possumus non solum eorum, qui hactenus caussæ inseruierunt, uerumetiam aliorum quorumcumque non suspectorum in caussa hominum. Proinde Anglicam legationem id petentem, ut in numero cognitorum

sit, haud grauate uoti sui compotem fieri permisimus; dabimus præterea operam, ut a designatis arbitris huius caussæ obtineamus, quo legatio illa tractatibus sanciendæ concordiæ in posterum semper intersit. Ita scilicet liquido patebit uerum quod queritur.

Inueniet autem habita indagatione diligenti dominus et amicus noster, totius belli huius seminaria hinc processisse solum, quod seditiosi quidam priuati ciues per uim se senatui urbis Lubecensis opposuere, illos qui antiquitus rerum summæ præfuerant, gradu deiecere, se in locum reposuere, qui ipsi studio rerum nouandarum adducti ex inconsulta temeritate bellum nobis et sibi ipsis calamitosum intulere.

Rebellionem hanc ciuium Lubecensium reliquæ ciuitates in æstate transacta damnarunt, quando missis legatis seditiosos in ordinem redegerunt partim, partim eos urbe eiecerunt, veterem senatum ignominia et exilio per seditiosos affectum in authoritatem et locum reposuerunt suum. Fassi sunt illi ipsi ciuitatum legati aliquot conuentibus, nullam Lubecensibus caussam ad hoc bellum a nobis subministratam esse.

Quod hæc superat omnia argumentum: senatus Lubecanus urbe pulsus a seditiosis et benefitio ciuitatum iam restitutus cum interrogatur a nostris, quibus tandem ex caussis et quo fine bellum hoc coeptum sit, solet ipse non dissimulanter affirmare, quod tragoediæ huius nec consilium nec caussas uideat, quæ probari possint; bellum uero per manus traditum persequitur, ne segnior in continuando iudicetur, quam illi in inferendo fuerint, qui primi hos motus incoeperunt.

Vt concitarent in nos dominum et amicum nostrum Anglorum regem, Lubecenses dixerunt, nos cum inferioribus Germanis foedus contra maiestatem ipsius percussisse. Non imus infitias, cum cæsareanis foedera quædam inita esse, sed in contrahendo nostræ tantum necessitatis rationem habuimus, certe nec serenissimo Anglorum regi nec cuiquam alteri nocere studuimus. Testantur hoc literæ contractus, in omnibus ferme conuentibus et quotiescumque cum Lubecensibus actum est monstratæ a nostris; norunt etiam principes arbitri et legati ciuitatum, quid hac parte factum aut non factum sit. Ad illos rursus prouocamus, ne, si in caussa propria testimonium feramus, aliqua id eleuatione nostri iuris fatiamus.

Post mortem charissimi patris nostri regis Friderici in Dania sic se res dederunt: Consiliarij de electione nonnihil uariarunt, alij nos, alij fratrem nostrum natu quam nos minorem patri successorem expetiuere. In ea dissensione cum et respublica Danorum capite careret et regno bellum ob Cristiernum regem imminere uideretur, ut Holsatiæ dux pacem cum cæsareanis fecimus, sed talem, quæ non erat cum ignominia aut iniuria cuiusquam coniuncta. Promiserunt illi nobis, quod neminem omnino in petendo aut per uim occupando Danico regno contra nos aut fratres nostros, quibus benefitio consiliariorum regni successio debebatur, iuuare uellent; nos uicissim ueteres iniurias, quas nobis et Danis intulerant in hoc, quod Cristiernum regem contra nos nauibus instruxerant, illis condonauimus. Lubecenses ut confoede-

ratos nostros in foedere nominatim excepimus, protestati, quod contra illos inferioribus Germanis inseruire nec possemus nec uellemus; non habent igitur ne in foedere quidem hoc, quod repræhendant, multo minus unde caussas belli huius trahant.

Foederis interim illius, quod cum cæsareanis percussimus, hæc fortuna, hic exitus fuit: Palam illi contra promissum et datam fidem in regno competitorem nobis parant. Incitantur ad perfidiam a Lubecensibus; illi enim, exulcerati ignominia amissæ terra marique duplicis uictoriæ, nituntur suo et Christiani orbis communi malo Daniam in manus cæsareæ maiestatis aut eorum, qui cæsari addictissimi sunt, conferre.

Scilicet hoc prætextu in matrimonium data est Christierni regis filia comiti Rheni palatino. Simulat cæsar se uelle palatinum in Dania regem constituere, reuera autem nihil aliud molitur, quam quod maris dominium et illius regni possessionem sibi cupit et hæredibus suis attribuere, ut in posterum in mari et terra longe lateque imperitet; nam quod non amore ductus filiæ sororis ista tentet cæsar, hinc facilis coniectura sumi potest: aluit regem Cristiernum, sororem et liberos aliquot annis in inferiori Germania; si uoluisset aut sororium aut liberos restituere, fecisset id prius; gradu propior erat soror quam neptis, tamen illam et uiuentem in exilio et morientem æquis oculis aspexit.

Quod uero non prius etiam id egit cæsar, ut Daniam in potestate haberet, ad id facilis responsio est. Non uidit eam occasionem dari sibi ad Danicum regnum inuadendum, quam habet in præsentia; eamobrem tempori seruiuit hactenus, immo etiam, quo falleret facilius, foedere nos adiunxit sibi. Nunc cum intelligit nos a Lubecensibus bellorum diuturnitate labefactatos et delassatos esse, ciuitates nobis contrarias in suas parteis trahere conatur, ut illarum opera nos perdat et postea pernitiem illis, et quibus uolet, inferat.

Ad Daniam habendam nihil æque cæsarem ac maris imperium, quod modis omnibus ambit, sollicitat. Sunt in illo regno mirabiles angustiæ, uulgo Ortzsundt dictæ, per quas necessario ferme Oriens cum Occidente merces commutat, et potissimum inferior Germania magnum ex usu illarum angustiarum percipit lucrum. Negotiationes igitur in potestate habebit cæsar, si Daniam habebit, mare claudet et laxabit, cum uolet, mercimonijs ad morem regis Portugalliæ pretia ponet ac deponet, breuiter uictum illum, quem hactenus Oriens et Occidens ex mercium uicissitudinata commutatione querit, eo transferet, quo uolet.

In qua re facile cogitabit dominus et amicus noster quantum sibi et omnibus ad mare habitantibus situm sit. Anglis Dania ut nullum aliud regnum ad omnes usus accommoda est, vicissim Dania mutuo Anglorum adiutorio semper expleri potest. Nos contra iniusta cæsareanorum arma præsidium expetimus in præsentia; si fiat ut dominus et amicus noster Anglorum rex hoc tam necessario tempore nobis succurrat, quemadmodum omnia bona nos expectare ex Anglia debere uno ore principes euangelici

et qui apud Hamburgenses sunt legati affirmant, uicissim pollicemur, quod Anglicæ gentis amicitiam perpetuo uitæ tenore uolumus colere, foedera cum Anglis inire, inita bona fide constanter seruare.

Cæterum si deberemus intromittere nos in foedus Anglicum, oporteret omnino præscire nos, quid nam in præsentia auxilij ab Anglis percipere possimus, in futurum si forte insurgat grauius in nos cæsar, qua spe bellum gerere, quibus Anglorum adiutorijs expleri queamus. Hæc præfinito constare oporteret omnia, ita ut inuiolabili lege præstemus quod promittimus, quod nobis promittitur petere et certo percipere, cum opus est, queamus. Hactenus per subordinatas tantum personas inuadimur; si intelliget cæsar nos parteis Anglorum fouere, fortassis aperto Marte in nos mouebit. Contra tantæ potentiæ uim nostra nos docet necessitas, ut sollicite nobis prospitiamus in præsentia de sustentatione exercitus, in futurum de certo adiutorio.

Nos ea, quæ superioribus annis temerarie promiserunt domino et amico nostro Lubecenses nec possunt præstare, ut maxime uelint, ad nos recipimus omnia, nec pollicebimur facilius quam præstabimus.

Classe Dei et amicorum benefitio tantum ualemus, quod hostes nostros dominio maris destituimus, naues illorum bellicas omnibus rebus necessarijs instructas sine ullo prorsus detrimento exercitus nostri occupauimus. Si nos in præsentia dominus et amicus noster liberalitate sua subleuabit, nos uicissim illi nauibus auxilium, quando quando opus erit, feremus. De numero nauium inter authores foederis facile conueniet.

Si quo modo fiat, ut dominus et amicus noster bello prematur, regna nostra illi ad omnes usus necessarios patebunt. Habebit unde comeatum petat, quo suos tuto mittat, ubi exercitum colligat, si Germanico peditatu opus erit. Effitiemus præterea per fidelem custodiam angustiarum, ut totus illi Oriens et pace et bello pateat, quod inde expetendum est, ut percipere possit, quod subditi ipsius eo deportare uolent, ut sine malefitio et iniuria perueniat, quo debet.

In præsentia decem milia peditum Germanicorum in exercitu habemus, equitum uero grauis armaturæ milia quattuor ut minimum. Res bellicæ nostræ, Dijs gratia, satis bene se habent. Regna duo Dania et Noruegia præter ciuitates duas, quas multo iam tempore obsidemus, in nostris manibus sunt, angustias maris ualida classe occupatas tenemus, speramus etiam, quod obsessi deditionem breui fatient, si nos oppungnationem continuare poterimus. Bello exacto dabimus operam, ut exercitus ille in potestate Anglorum sit. Quod si eo in præsentia opus non habebunt, incidat uero in posterum talis aliqua necessitas, ut externis uti auxilijs Angli uelint, curabimus quocumque tempore, saltem præmoniti prius, ut illis quantam expetent peditum multitudinem colligamus et classe nostra in Angliam deportemus.

Promiserunt domino et amico nostro adiutorium suum contra Romanum episcopum in concilio generali Lubecenses, in quo locum ipsi ac sessionem peculiarem

non habent, herent uero utcumque in numero ciuitatum, extremo scilicet ordine imperij, nec capitis in eo ordine sed menbri uicem explent. Itaque quod regibus, principibus et alijs statibus superioribus collibuit, id tacito consensu approbant magis, quam quod ipsi pro se aliquid statuere possint aut consentienter statutum ab alijs infringere; quales olim pedarij senatores fuere, in calculis dandis pendere coguntur ex complicum semper arbitrio. Inde accidit adeo, quod domino et amico nostro contra pontificem parum admodum subseruire possunt. Quod si putat serenissimus Anglorum rex, sibi amicis opus esse ad tutandum ius suum in concilio, et nos in hac necessitate non deseret, immo et præsentibus auxilijs suis subleuabit, dabimus illi nos uocem nostram ut rex Danorum; effitiemus præterea, ut Suedorum rex, affinis et amicus noster, suo itidem suffragio illum iuuet; fratres certe nostri ut Holsatiæ duces in ordine principum Germanicorum pro domino et amico nostro sedulo fatient, a quibus et ista et alia impetrare maiora facile possumus; fortassis et alios ex amicis et confoederatis nostris in eandem nobiscum sententiam pertraxerimus, si sciremus id a nobis requiri.

Certe si quid præter ea, quæ commemorauimus prius, nostrarum uirium est, quo dominus et amicus noster uti cupit, habet in nobis a quo postulet quod uolet; nos id petenti, quod cum æquo bonoque coniunctum est, nihil negabimus. Hanc fidem rogamus ut nobis tribuere dignetur, et ut in hijs rerum difficultatibus præsenti auxilio nobis succurrat. Experietur nos ad reddendam gratiam cum uoluntate promptum animum habere. Hijs paucis dominum et amicum nostrum Deo optimo maximo foeliciter incolumem commendamus. Ex arce Gottorp uigesima prima die Ianuarij anno m° d° xxxvi^to^.

Cristian.

Ex archetypo chartaceo, manu Petri Suauenii scripto, subscriptione Christiani III et signeto ducali signato. Appositæ sunt regiæ litteræ archetypæ credentiales ad Henricum VIII et commendatitiæ ad Thomam Crumwellum secretarium, Thomam ducem Norfotiæ, Thomam comitem Wylteschyr et Ormundiæ, Stephanum Gardinerum episcopum Wyntoniensem et doctorem Eduardum Fachs episcopum Hereferdiensem, eadem die scriptæ, nunquam autem traditæ, quum ex hac legatione nihil factum sit.

91.

1536, 27 Januar?

Out of the letters and other copies[1] and writings received from dr. Boner and Richard Caundishe the 14th of February.

The copie of certain letters, addressed from them as well to the kings highness as to maister secretary, to be delivered by Petrus Swauenius, of the 27th of Jan^r^, wherein first they declare the receipt af their sundry letters from hence, with a repetition of a piece of those, which came hither in christmas from them, specially touching that point of their host in Westphalia.

[1] copies. Wurm: reports.

They signifie also, that Richard Caundishe hath been with the duke of Holst and treated with him upon the contents of m^r secretarys letters, who being evel content, that the kings majestie in his letters doth not insign him with the title of a king, to the matters nevertheless made this answer, that ten of the ships were delivered and the other three he would pay for, excusing the taking of them by force of a certain custome; concerning the conclusion of the peace betweene him and the Lubeckers he is content, the king shall for his part be arbiter, as well declaring, that he would in the begynning haue sent to his majesty, but that he was preuented of the said Lubeckers as engrieving their untruth towards him, whiche have bosted themselves to have received here 100000 angell, and further alleaging many things for the justification of his title and the pertination of his adversaries caused[1], requiring fynally a lone of the kings highness of 100000 pound after the old rate, promysing as well ayde to his grace for the same, besides the repayment, by water and land, as for a token to give him Iseland and Feray.

They remember also their letters of the 3^d of Ianuary sent to m^r secretary, declaring the rumour of the death of the king of Sweden, however they entended for good purpose to vse Bernarde de Mela and doctor Adamse; that they had no comfort of the delyvery of George Wolueuer, whom they haue racked, and upon his confession blowe abroade, that he schuld be an anabaptisty, with other things also charging him.

The diet was not kept festo Stephani but began in the octaves epiphanie, wherein[2] no good is like to be done, Copnam-haven and Elbowe utterly stycking to haue again Christiern and non other. In this diet assembled the duke of Luneburge, thorator of the dukes of Holst, Saxen thelector, the lansgrave, Lubeck, Lunenburg, Bremen. Richard Caundishe was well entertained and had given him a chain of gold worth xxx £.

They have printed there mylord of Winchesters bok de vera obedientia and made a certain collection thereof with certain additions etc.

The letters sent by the said Petrus to m^r secretary containe a short rehersal of thothers written to the kings majesty, with a special clause, that the matter secretly committed vnto them is like to take effect, requiring that it may be here kept most secret, thinking it should moch confer to have some letters of thanks.

Petrus Swauenius desired to see the copie of their commission and wold have had them promise some ayde and succours to his majestie[3] by virtue of the same.

---

[1] the pertination—caused. Kl: th'extenuation of his adversaries cause. [2] wherein. Wurm: whenn.
[3] Læs: maister.

Concerning the iornaye of Richard Caundishe to the duke of Holst, and first why he went alone.

1. It was thought, they should not speak with the duke himself but with his counsail. 2. It was promised that some of his counsail shuld conduct them, in the lieu of whom came 45 horsemen for that purpose. 3. Albeit they were promysed a saufe conduct, yet they could not have it before the tyme of their going. 4. It was said, there was none about the duke, that could speake Latin. 5. It was thought meete that one of them shuld remain at the diet. 6. The remembrance of their yvel entertaynement before in Denmark. 7. The yvel handeling of G. Wolueuer for want of a sauf conduct. 8. Understanding of the delyvery of the 10 shipps, being their principal cause, they thought for the rest one to be sufficient. 9. If one were yvel handeled, thother might freelye labor his delyverance. 10. That the duke shuld not think, he were overmoch sought on.

The said Richard Caundishe in his said jornaye was accompanied with one Thomas Copyn, a counsail of the dukes, 4 gentlemen and forty fiue horsemen and marvellouslye well entertayned. The mornyng before he came to his presence, Copyn brought him his sauf conduct and with another of the said dukes counsail brought and conveyed him to his presence, to whom after salutations he delyvered two letters of credence, which benignly and with favourable countenance he receyved, as well excusing the form of a saufe conduct to the kings orators sent before, which they took to be very slender and awyeng[1] it to be truly meant, as declaring that he had some cause to note unkindness in the kings majesty for the aiding of his enemyes, specially for that he alleaged, there was a leage lately made between Friderik his father and his highness, whereby remembring what was then said, he thought rather to have had assistance against his enemyes then to have harde, that his grace shuld enter against him. Whereunto answer was made, that his majesty had ever shewed himself friendly to him and had given no such aid against him, whose puissance is suche, that both in amitie and enmytie all the world doth ever see his proceedinge. Thenn the duke desired to see the commission, whiche was delyvered with the articles of credence, where upon he consulted with his counsaillors, requiring R. Caundishe for the tyme to with drawe into a chambre by, to whom at his returne it was in presence shewed by the duke's orator, that he had receyved neyther letters of credence nor commission directed to him, declaring as well, that if his majeste had born eyther good will or fauour to him, he wold not haue taken from him his title given of God, moche engreving that matier, as that the said Richard and his

---

[1] awyeng. Kl: avowing.

collegue was chiefly sent to the king of Sweden; descending to the matier of shippes, whereof he said he had delyvered ten and wold pay for the other three, excusing the taking of them by a custom; and touching the peace he said, he thought it was rather moved for the commoditie of enemyes than of him or his friends. Whereunto concerning the title answer was made, that at their departure hence his grace knew not, that he had taken suche a title upon him, and yet, if it had been so, that he had known it, seeing his highness did intromit himself as a common friend to both parties, it should not have been meet for fear of suspicion of partiality, that he should so have writen; to the custom it was said, that though there were suche one in dede, yet the people shuld have been well handeled, who were robbed and spoyled, and they of this contry only interrupted; for the peax it was replyed by Richard Candishe, that the kings maiestie of his most blessed nature and inclynations to peax moved it for an universal benefite and not for any commoditie to his enemyes, adding, that seeing, his graces kind overture was no more thankfully accepted, it shuld be expedient, they shuld no farther meddle therein. And hereupon the said Richard was again required to withdrawe, to whom at his return it was shewed, that the duke had considered the answer of the said Richarde and that he did most thankfully accept the kings highness[1] goodnes in the intromission of himself in this matier of peax, with a long discourse and accusation of the Lubeckers, declaring, howe they would bring in themperor, who as gladly wold bite an English sheepe as a Danish oxe, wishing, that his grace might ones know the falshod of the said Lubeckers, desiring him and his college to be present at the day fore festum Stephani and to intromit themselves as mediators for this peax, demanding: what and if the Lubeckers wold not agree? Whereunto it was answered, that then it shuld be mete, his maiestie shuld be judge between them upon knowleage of the allegations of both parties. Whereunto the said duke for his part agreed. And this was the effect of his first accesse.

The next day came unto the lodging of the said Richard the duks chancellour with one other of his counsel[2], and they began to declare, what charges their maiestie[3] had sustyned in his continual wars by 2 year and more continued, and how the Lubeckers, the duke of Mecklenborough and the grave of Oldenburgh had confedered[4] with the house of Burgoyn for delyvery of Copnam-haven and Elbowe to themperor, declaring iiij^{xx} ml (80000) yochomdales to be ready at Breame to be conveyed to Copman-haven for that purpose, and ernestly accusing themperor of ambition and unfaithfulnes, as well declaring, that they wold dye all before he shuld haue

---

[1] „highness" mangler hos Wurm. [2] the duks—counsel. Wurm: the duke and others of his counsel. [3] maiestie. Wurm: maister. [4] confedered. Wurm: considered.

therein his desyre, as requiring aide of the king for their defence, remembring in this communication, that the French king hath made them sundry good offers, with desyre finally to haue the kings highnes ayde, and that the said Richarde and his college wold dispatch a post to know his pleasure touching the same. Whereupon the said Richarde tok occasion to ask, upon what good grounde he might make suche aduertisement, alleaging it shuld not only be mete, in case they should have any money of his grace, to haue the same again restored and repaid, but also sufficient gage and pawne for the same, with other benefite and commoditie, demanding for a pawne the delyverance of Copman-haven and Elbow into the kings hands. Which they answered was not possible, being Copman-haven the seate of the king of Denmark, but they said, their master had diuers other isles as Iseland and Feraye, wherein his grace might be satisfied. And thus they departed, making promise, that he should the next day speak secretly with their maiestie[1], the said Richarde requiring them first, he might so do.

At whose comming he first declared unto the said duke the communication before specified had with his counsail; after he desyred him to consider, that he had no commission to treat of any other matter than of the two articles for the shippes and peax. Whereupon the said duke declared his great charges sustained in these wars with the practise of themperor for Denmark, wherein he used the Lubeckers, who lately have admytted 3 or 4 papists into rule and and autoritie within their citie, to the intent they may both extinguish the word of God and further the emperors purpose, declaring playnlie his necessity, and for a pawne, mentioned before by the said Richarde, said that his grace might have two great countreys naming Iseland and Feraye, whereof th'one that is Iseland he found had great plentie of brymestone. To this it was answered, that he and his collegue durst not upon this light matter move his grace, unless they might get some better grounde and foundation, considering how many incommodities might ensue to his highnes by the ayding of the said duke, themperor setting in fote against him, with whom his grace is nowe in leage and amytie. And here the said duke went to his counsail and debated with them, whom the said Richard desired to put his demands in writing, promising, in case they shuld apper such, as whereupon to the kings maiestie might ensue any good effecte, to have the same effectual according to his desire. When the duke returned, he declared, that in no wise he cold departe with any other parcel of his realm than the two islands before named, which, as he said, he was content, his grace shuld haue for a token and his money repaid to; so he wold besides be bound to pursue his grace with shippes, horsemen and fotemen at all times after for a reciproque, requiring for his

[1] Læs: maister.

ayde iij^{c} ml angelots. Whereunto the said Richarde answered, he durst not moue the kings maiestie therein and therefore desired answer to the two articles. Wherein for the peax he made the answer before mentioned, with a little qualification, that he cold not tell, how his friends, that had laboured in it, wold be content, that his grace shuld be arbiter, desiring him and his fellow to know the state of this contention between him and the Lubeckers of the Hamburgenses and of the same to advertise his majestie; and for the three sheppes said, he wold wryte to his highnes in suche sorte, as shuld be to his satisfaction, to which resolution he stycked notwithstanding any thing that could be spoken for the present delyvery of them. Then the duke asked, how it stood between the kings highnes and the French king, declaring that he hath in wages xij ml lavnce knights, ij ml horsemen, and 75 good shippes upon the sea, inferring that though they agreed not yet, they might per case come to a neirer pointe, meanyng that rather then to faile he wold be content with lesse moneye, again desiring the said Richarde to advertise his grace hereof accordingly, with request to tarry dynner, saying that after dynner he wold speak with him again. And so with drawing into a chamber, the chancellour there delyuered him a cheyne for his reward of the valewe of thirty pound, desiring him to accept the same etc., with whom albeit he priuately laboured for the present delyverance of the three shippes, yet he cold obtain no other thing than as specified.

At dinner he sut upon the dukes right hand, who used him very familiarly, carping still in his conference the Lubeckers, declaring the captiuitie of G. Wolueuer, whom it appered he loved not, to haue only ensued by their meanes[1] without any his knowleage, demanding also of the state of the castle of Werberge and of m^{r} Mayers, sayeng that he (had) donne a foule dead. Whereunto the said Richard answering declared the castle to be in good furniture of victual and of the self very strong, sayeng in case he would haue that house, he must first take him to mercy. And here came one of the duke's counsail in with letters in his hands, of whom he asked: whatt newes? He answered: strange newes, and thereupon delyvered the duke thre letters, who red the same. The one was written to the grave of Oldinburgh from a servant of his, whom he sent into Burgoyn, the ij^{de} from the palsgrave, the iij^{de} from themperor. The first declared, that he had obteyned his desires in th'obteyning of a letter to Lubeck to prepare xx ships for the vittailing of Copmanhaven and Elbowe, that he had obteyned iij^{xx} ml yochomdales sent to the said grave, and that themperor had written to the pallesgrave to prepare himself with all his force to delyuer Christiern, wherein he shuld neither want men nor moneye, desiring

---

[1] ensued by their meanes. Wurm: been caused by their (?) enemies.

his master there fore to be of good cheir, for he doubted not to see Christiern at large, who sower shuld saye naye. The second was from the pallesgrave, containing his suite to themperor and his determination again to ayde him in that enterprise, with desire there fore, that the grave shuld not schrynk pp. Themperor's letter gave thangks to the grave, desiring him to hold his oath, with promise of succours shortly. These were not the original letters, but copies sent from the grave to his friends and so intercepted. And here the said duke commanded his counsail out of the chamber and desired the said Richarde, he wold be content he might aske him a question, demanding the cause of the kings dyuorce. Whiche he declared very well unto him, shewing his graces consultations had with the famous universities in Christendom upon the same, before he wold proceede therein, with their certain judgments in the case. Then he demanded, where themperor's aunt was. He answered: in England, expressing her good and honorable entertaynment. Thirdly he demanded, of what nobilitie the queens grace is. Whereunto he made very good answer, declaring her noble lineage and progenye. Which whenne the said duke had hearde thoroughly, he toke up his hands and crossed him, saying: whom shall a man believe, and adding, that it was told him, she was a husbandman's daughter and of no nobilitie; and here leaving that matter beganne to inculce, that themperor bare to his maiestie no good will for that matter, engreving again his unfaithfulnes towards him. Whereunto answer was made, that he was and contynued yet in amytie with his highnes, that matter notwithstanding, and seemed fayn thereof, and therefore it shuld not be expedient for his grace to do any thing, that might interrupt the same. To the which the duke replied, that he was an enemye to the evangely, and whensoever he shuld obtain his purpose there, he would then to other parties; nevertheles he said for his one part, he would first spende his life, before themperor shuld prevail, and here efterwards desired, that dr. Boner and R. Caundishe wold write these matters to his maiestie. Whereunto it was answered, that touching the peax they wold write upon the informations to be had at Hamburgh, but touching his demand thay durst not. Whereupon the duke called his chancellor and commanded him to go in hand withe the letters for answer to the shippes. And thus with condign thanks for this honorable entertaynement the said Richard departed, whose charges at his lodging were defrayed wholly by the said duke, whose counsails affirmed, that their master might have had Sweden at his wil any tyme these two years, but he wold not, tyll he may bring the rest to some better conformitie.

Efter en i Geheimearchivets store haandskrevne Diplomatarium opbevaret Thorkelinsk Afskrift „ex biblioth. Cotton. Nero B III pag. 95", med et Par Varianter af en sammesteds bevaret Afskrift af Jon Mortensen efter en Kopi af Klevenfeldt. — Wurm (Die politischen Beziehungen Heinrichs VIII zu Marcus Meyer und Jürgen Wullenwever) har pagg. 52—54 meddelt nogle ikke ganske correcte Udtog heraf, og de væsentligere Varianter i disse ere ligeledes her anförte i Noterne.

92.

1536, post diem 14 Februarii.

Instructiones misse per nos Edmundum Bonerum, Ricardum Caundishe et Bernardum a Mela ad illustrissimum et serenissimum regem ac dominum nostrum supremum, tradite viro peregregio et docto domino Adamo Paceo, secundum quas idem dominus Adamus Paceus cum regia maiestate debeat agere et tractare.

Inprimis dictus dominus Adamus Paceus nomine omnium nostrum faciet debitam et consuetam ac humillimam reverentiam serenissime regie maiestati predicte, omnia obseqvia, officia et ministeria obseqventissime eidem ferendo et literas præterea nostras ad suam majestatem scriptas presentando.

Deinde idem dominus Adamus Paceus indicabit dicte regie majestati copiose et plene ac seriatim et ordine omnia, qve hic in istis proximis et aliis comitiis acta fuerunt.

Et primo indicabit, qvi in isto proximo conventu fuerunt amicabiles compositores, nempe princeps Luneburgensis, legati electoris Saxonici et lantgrauii Hesszie, jtem civitatum Bremensis, Hamburgensis, Luneburgensis, Magdeburgensis, Brunneswicensis et Hildesemensis nuncii, qvi ab octava die trium regum in hunc usqve diem fuerunt occupati de pace facienda inter Holsatie principem, nuper utcunque electum Danie regem, et inter Lubecenses cum sociis ipsorum.

Secundo qva ratione moti predicti principes et civitates, ut pacem faciant, nempe non solum ut ipsum Holsatum, sic nuper electum regem, ex Germanorum principum semine natum atqve honestum et Christianum principem, in regnum Danie collocarent, sed etiam ut Burgundiones, qvorum regnandi cupiditas est inexstingvibilis, qvi conantur non solum Romanum imperium misere dilaniare et principatus in sua imperia trahere, sed etiam omnia finitima regna vi vel arte occupare, excludant. Est ergo inter electum regem Danorum predictum et Lubicenses pax facta aperte in hec verba: Primo Lubecenses permittunt, ut Holsatus maneat rex Danie, et notabene secundo, damna utrinque accepta ab utrisque sunt ferenda. Compromissum factum ante Lubecam in castris preterito anno est cassatum. Lubecenses debent dominum Albertum et comitem de Oldenborge inducere et persvadere vel verbis vel pecunia, ut etiam pacem faciant et Daniam relinqvant. Jn gratiam illius debent Lubecenses insulam Borneholme servare in centum annos et a principibus et civitatibus, qvi arbitratores fuerunt, accipere xv millia aureorum. Princeps deniqve Frusie et Dijtmarienses sunt huic qvoqve federi inclusi, contentio autem inter regem Svecie et Lubicenses debet ante Michaelis in loco et tempore oportuno a predicto rege Danie audiri et aut amicabiliter aut jure dirimi. Adjecti sunt tamen alii articuli, qvi ad civitatum privilegia et causas privatas et privatorum spectant, qve omnia hic recensere esset

supervacaneum. Reliqve autem civitates, ut est Sunda, Rostochium et Wismaria, Lubisensium amici, receperunt tales articulos in spem ratificationis, qvos offerrent suis majoribus, ut deliberent et, qvid sint acturi, infra sex septimanas respondeant.

Tertio est indicandum, qvare legati Alberti principis, Christophori comitis et duarum Danie civitatum Kopenhagen et Elbogen noluerunt in predictum fedus consentire, sed abierunt ante finem comitiorum. Qvod erat, qvia ipsi habuerunt speciale mandatum ad duos articulos tantum, ergo etiam non licebat eis fines mandati transilire. Primus articulus fuit, ut Christiernus rex hodie captivus libertatem pristinam recuperaret et redderetur suis regnis et ditionibus, qvi si postea mortem obiret, posset alius juxta consvetudinem regni eligi; secundus, qvod si hoc nollent, deberent Christiernum tradere in manus amicabilium compositorum principum vel civitatum, et deberet alia dieta institui et tunc utriusque partis fundamenta audiri et iuridice examinari atque sententia definitiva decidi, uter ex illis duobus deberet manere rex Danie. Cum autem Holsati illos articulos non vellent recipere et allegarent, quod habebant magnum exercitum, quem non potuerunt dimittere neque diu alere, factum est, ut Danorum legati infecto negotio abirent; interim tamen Lubecences etiam istorum nomine egerunt in spem ratificacionis et ideo quam primum mittent nuncios in Daniam, periculum facientes, an possint principem Albertum et suos inducere et persvadere, ut predictum fedus ineant.

Qvarto cum cesar et Burgundiones volunt habere interesse in regno Danie atque ideo scripserunt atroces literas in Daniam et ad Lubecam, admonentes eos, ne pacem cum Holsato ineant, indicande sunt regie majestati cause, qvare hoc fiat. Supra enim dictum est, qvod Burgundionum sitis regnandi nunqvam potest sedari, ideo cum vident a multis pro regno certari et fere omnium vires diminutas, qverunt iam occasionem, ut qvi aliqvamdiu fuerunt hujus tragedie spectatores, per qvam se in regnum ingerant. Igitur primo ceperunt negocium per Bavarie principem tentare, ut is nomine uxoris regnum aggrederetur; cum autem viderent hoc non feliciter procedere (qvomodo enim filia potest petere regnum, qve non est heres? est enim Dania electionis regnum, non hereditarium; neqve potest succedere patre vivo), ideo jam aliam causam fingunt cum Danis communem. Volunt enim Christiernum ex iniqvis vinculis liberari, et literæ et legationes, qve jam cesaris nomine et Ferdinandi atqve palatini emittuntur et multis destinantur, hoc tantum volunt, quod petunt Christierni captivi causam jure audiri et decidi, qvod si non curaverint principes Germanie, tunc minatur cesar, qvod tales injurias vult ulcisci et sororium suum vel vivum vel mortuum liberare. Qve res eo tantum spectat, quod sub illo pretextu vult regna maris Baltici occupare, unde omnibus vicinis posset nocere et inprimis Germaniam pessundare.

Qvinto cum Georgius Wolleweuer captus sit et criminali iudicio examinatus, atqve dicitur, eum multa et varia confessum esse, nec nos possumus veritatem inda-

gare nec confessionis copiam habere, ideo simplicem et inconstantem famam non est tutum indicare regie majestati; ex qvo autem archiepiscopus Bremensis scripsit, ut dicitur, se missurum regie majestati copiam confessionis predicte, sua regia majestas poterit ex illa videre, qvid ei imponatur. Qve an vera fuerint nec ne, nobis certe non constat, dictum autem, qvod illi, qvi illum examinaverunt, non omnino illi favebant; sed nihil ad nos, qui de re incognita nolumus pronunciare. Porro qvam primum litere regie majestatis ac nostrorum Edmundi et Ricardi episcopo Bremensi afferebantur, statim ipse episcopus misit copiam ipsarum literarum ad principem Luneburgensem reliqvorumqve principum et civitatum legatos, qvi tunc hic Hamburgi erant congregati, et qvo animo, facile est et in proclivi devinare, nempe in regie majestatis contumeliam. Preterea nuncii civitatis Bremensis, qvi in his comitiis habitis fuerunt, dixerunt aperte, qvod litere regie majestatis, ad episcopum et civitatem Bremensem scripte, erant per nos Edmundum et Richardum corrupte et falsificate, eo pacto conantes, ut aut regiam majestatem in odium Germanorum principum traherent, aut nos in regie majestatis indignacionem inducerent, qvorum alterutrum fecerunt impudentissime.

Causa autem regni Svetie sic se habet: Ego Bernardus cum essem in Anglia, exhibui regie majestati articulos, qva ratione volebam regnum Svetie occupare, qvi articuli postea hic sunt repetiti et a nobis ad regiam majestatem missi. Qvod si secundum eos ego Bernardus predictus, juvante regia majestate, processissem, jam omnium hominum calculo et sententia regnum esset in manibus regie majestatis. Postqvam autem communis vox et fama est, presumptum regem Svetie esse occisum et per conseqvens mortuum, jam longe alia racione negotium erit tractandum; qvod enim prius, vivente tyranno, cum exigua copia efficere potuissem ego predictus Bernardus in odium tyranni, cui totum regnum ex animo invidebat et qvem maxima pars regni propter scelera intolerabilia vel expulsum vel interfectum esse volebant, hoc hodie, si rex est occisus, ut dicitur, et regnum forte est concordia stabilitum, erit valde difficile, ne dicam impossibile. Nam si rex non casu fortuito sed ex consilio et cum consensu regni esset interfectus, et forte regnum elegit caput vel vice-regem, et sic mutua concordia incole inter se coaluerunt, non est temere tale regnum, qvod sui natura est munitissimum, oppugnandum, qvia predictum regnum nunqvam est externa vi superatum, si non in regno fuit intestinum bellum et discordia. Vivente autem Gustafo rege regnum erat in se divisum, omnes homines invidebant ei et me Bernardum non solum expectabant sed etiam vocabant imo orabant, ut venirem, offerentes mihi arces, promontoria et qvicqvid in regno erat difficile ad superandum; ergo facillime potuit desolari, si tunc ego Bernardus venissem. Ex qvo autem subita mutatio regni est facta, si vera est fama, qve dicit regem esse occisum, timendum

est, qvod incolarum animi etiam sint mutati, qvare rem altiori consilio tractandam et perspiciendam esse censemus, ne qvid temere et immature inchoetur.

Ordinabo ergo ego Bernardus et mittam legatos in Svetiam (tunc cum certo constat regem esse mortuum), nempe reverendum patrem dominum Johannem, episcopum Scharensem Svecie, hominem facundum et omnibus in regno bene notum, et cum eo Wulfgangum Geysler, regni primarium olim secretarium, illum scilicet, qvem ante annum miserunt primates regni ad me Bernardum, orantes, ut venirem et eos a tyrannide liberarem. Illos legatos mittam in Svetiam, non meo tantum nomine, sed nomine etiam aliorum, qvi hodie in Germania exulant, ut archiepiscopi, episcopi Lincopiensis, comitis de Hoia tutorio nomine filiorum defuncti fratris, Swante Sture et aliorum nobilium, qvorum magna pars in Germania degit. Qvi debent se citissime una cum instructione et literis credentialibus ad senatum regni conferre atqve eis indicare Germanie et Danie statum, qvid undiqvaqve agatur vel moliatur. Debent deniqve eos admonere et animare, ut sint pristine libertatis memores, ut se inconsulto et temere in nullius regis vel populi manus dent, ut cum nullo fædus vel pactum ineant, sed sua iura et libertates firma et illesa conservent usqve ad futuram et justam electionem, qva regem pium et Christianum eligant. Jnprimis eos debent admonere, ne cum palatino et Burgundionibus fedus ineant neqve regem Danie neqve Albertum principem aut alium qvemqvam in regem eligant (dicitur etiam certo, palatinum et reliqvos misisse suos legatos in Svetiam); debent enim eis ante oculos depingere, qvam tyrannice agant Burgundiones et qvam in dura servitute premant omnes subditos, præcipue novitios, promittentes eis nomine mei Bernardi et aliorum auxilia et consilia optima et maxima ex Germania, qvibus possent se et sua tenere et pacatum regnum semper habere et servare. Cumqve viderint legati, senatum regni et populum esse ad tranqvillitatem regni propensum, debent illis pedetentim instillare in aures, ut nullo modo nobilem aliqvem regni eligant, sed externum regem. Debent ergo diligenter commendare regiam majestatem Anglie a pietate, clementia, benignitate, justitia, fortitudine, constantia et potentia atque sic totis viribus efficere, ut omnes, qvibus eligendi regem jus est, unanimiter regem Anglie eligant; et debent promittere, si omnes concordaverint in tanti regis electionem, licet timendum, ne regia majestas Anglie tale regnum recusaret recipere, qvod ego Bernardus cum omnibus meis volo laborare et supplicare, si regia maiestas Anglie per legatos regni totius Svetie fuerit debito honore et reverentia, qva decet, reqvisita, debet sua regia majestas eos non contemnere, sed precibus eorum ex summa clementia locum dare; si autem aliqvi essent, qvi palatinum objicerent, qvum et ille sit externus princeps, dicendum, qvod ipse suis viribus nihil potest, et qvod, qvi illum recipit, cesarem et omnes Burgundiones recipit atqve pristinam libertatem amittit.

Ordinabo autem secundo ego Bernardus exploratores fideles in regno natos et probe notos, qvos meo et aliorum nomine, qvi exulant in Germania, mittam in regnum, ut et veritatem de morte regis et statum totius regni explorent. Si autem pretensum regem vivum inveniverint, ad me citissime redibunt et legatos qvoqve supradictos, ne eant in Svetiam, admonebunt, et tunc ego Bernardus priora consilia in manus revocabo et illa instaurabo secundum consilium regie majestatis, qvatenus sue majestati visum fuerit. Si autem exploratores mei Bernardi invenient regem esse mortuum, tunc citissime hoc qvoqve indicabunt legatis et presentabunt literas ad primarios amicos regni et ad consangvineos atqve affines eorum, videlicet ab episcopo Lincopensi et reliqvis duobus episcopis, comite etiam de Hoja et me Bernardo atqve Svante Stur et aliis nobilibus scriptas, in qvibus illi petent, ut eis reddantur ecclesiæ, bona, arces, possessiones et alia, qvæ presumptus rex eis contra jus et fas sceleratissime eripuit, ulterius ab amicis et consangvineis suis petent consilia, auxilia et informaciones, qvomodo omnia sunt tractanda. Et sic predicti exploratores responsa petent et, si dabuntur, accipient et interim ex amicorum consiliis et alias explorabunt omnia regni secreta, qvis sit gubernator regni, qvis regni status, qve consilia, vires, mores, ordo et jnstituta, qvid agant et moliantur, et qve sit deniqve inter eos concordia vel discordia, aut qvi et in qvibus non conveniant, et qvi sunt qvi occupant arces ad littora maris sitas, cum omnibus aliis circumstantiis, ex qvibus tunc consilia sunt colligenda, ut omnia cum honore et fructu peragantur.

Casu autem, qvo rex esset mortuus, et senatus regni peteret, ut ego Bernardus et reliqvi exules tanqvam amici rediremus in regnum utqve bona nostra repeteremus et communi consilio de regni commodis, de novo rege eligendo et ordinatione facienda atqve de reliqvis regno necessariis consultaremus, tunc non videtur expediens, qvod ego Bernardus et alii dictum regnum absqve exercitu intrare debeamus, et hoc propter duas causas. Prima est, qvod timendum esset, si rex presumptus esset occisus, essent fortasse aliqvi nobiles in dicto regno, qvi haberent regnandi cupiditatem et regnum predictum ambirent; qvum autem illi viderent, qvod malum, si qvid debeat illis imminere, esset formidandum a comite de Hoia, me Bernardo et Swante Stur, ideo ille, qvisqvis regni predicti esset affectator, nos timeret et odio haberet; si ergo nos tres veniremus nudis manibus et vacui in regnum, tunc occultis nostris hostibus nos objiceremus, a qvibus possimus vel capi vel occidi, cum autem nos prefati Germani prius sumus ingenium Svecorum experti, non est tutum, ut regnum sine exercitu intremus. Secunda causa est: regnum Svetie talem habet naturam, qvod nunqvam fuit pacatum nisi tunc, qvando extere nationis reges regnant; qvando enim nobiles regnant, sicut jamdiu factum est, semper in regno lis, bellum, odium et seditio est, natura enim sic contigit, ut paris imperium par ferre non possit. Si ergo dominus .comes et ego Bernardus ac reliqvi veniremus nudi in regnum, etiamsi nihil mali haberemus timere,

et qvanqvam possemus omnes possessiones recuperare et bona nostra ac singula, qvæ nobis erepta sunt, iterum acqvirere, tamen interim iustum regem et pacatum regnum non haberemus, in qvibus omnes divitie sunt site; nam si comes, archiepiscopus et ego Bernardus cum reliqvis, qvi in Germania exulamus, concordaremus inter nos de rege eligendo, adhuc tamen, ex qvo sunt sex tantum persone, qvi sunt de senatu regni et qvi ad electionem regis pertinent, ac in regno plures sunt qvam viginti senatores, timendum esset, qvod major pars vinceret meliorem, et eligerent aliqvem nobilem imperitum; qvo pacto fieret, ut regnum non acciperet justum regem, et ego Bernardus cum comite et confederatis nostris non possemus efficere, qvod alias vellemus, multo minus prestare et servare, qvod promisimus. Est ergo necessarium, ut cum exercitu intremus, etiamsi amicissime et diligentissime vocaremur, et tum possemus illis, qvi sunt in regno, persvadere, ut iustum regem eligant, et non solum persvadere, sed etiam urgere propter illum exercitum. Si autem senatores, exemplo defuncti tyranni edocti, vellent simili tyrannide contra nos uti, ita qvod non vellent nos admittere nec bona nobis erepta restituere, vel forte novum tyrannum eligerent, tum iterum res bello esset attingenda, sed non prius, qvam seditio in regno fuerit orta et regnum fuerit in se divisum. Summa ergo totius negotii erit: siue rex Svecie vivit siue non, sive etiam ego Bernardus pacifice debeam intrare siue hostiliter, semper opus erit ut cum magna familia vel cum magno exercitu intrare, alias nunqvam efficiam qvod vellem, neqve poterit regnum semel occupatum in tantis rerum humanarum motibus conservari. Exercitus autem ego Bernardus, comes et nostri alii non possumus colligere absqve pecunia, qvamobrem dominus Adamus debet humiliter regie majestatis auxilia implorare, rogare etiam et obsecrari, qvod majestas regia mihi Bernardo et exulibus predictis qvandam pecunie summam crederet. Nos autem volumus omnia, quæ in articulis regiæ majestati porrectis promissa sunt, servare, hoc est: regnum Svetie, si evicerimus (qvod tamen nolumus tentare, nisi omnia sint adeo explorata, qvod falli non possumus), ad regiam majestatem Anglie per iustam electionem devolvere, tradere et assignare, qvemadmodum sepe sue regie mai^ti est promissum. Ex qvo autem magna incommoda in hac causa propter longam moram acciderint, nam alias regnum esset hodie certe evictum (loqvendo tamen humanitus), cavendum est, ne ulteriori mora incommoda iterentur. Et qvoniam ego Bernardus mitto, ut supra dictum est, exploratores in Svetiam, qvi ad summum citra festum pasche redibunt et qvibus futuri belli consilia sunt perqvirenda, et si res sic apparuerit, qvod regnum possit evinci, bellum citissime, videlicet in principio Aprilis, est incipiendum; opus tunc erit pecunia, ut milites conscribantur et statim (ne in Burgundionum manus perveniat regnum) ut naves conducantur, ut annona, ut victus emantur et reliqva ad expedicionem necessaria. Si autem tunc, hoc est in principio Aprilis, cum redierint scilicet exploratores, deberemus primum scribere ad regiam majestatem pro hujusmodi

pecunia mittenda, tunc anteqvam literæ regiæ majestati essent presentate, pecunia missa et exercitus conscriptus (qvod fierit forsan circa Julium vel Iunium), periret iterum estas et per conseqvens totus annus futurus et omne nostrum institutum. Qvare roganda est regia majestas et humiliter obsecranda (si sua regia majestas vult mihi Bernardo predicto et meis adherentibus in predicta causa auxilia gratiosa præstare), qvod sua majestas velit summam pecunie, nempe centena milia angelottorum, in manus legatorum sue maiestatis quam primum et, si fuerit possibile, circa festum pasche mittere, et una cum pecunia copiam cujusdam contractus vel obligacionis, qvomodo scilicet ego Bernardus cum omnibus meis adherentibus imo cum omnibus belli prefectis et capitaneis deberemus nos erga regiam majestatem obligare, qvid deniqve promittere, præstare et jurare debeant, ita qvod nullus aureus detur mihi Bernardo vel meis adherentibus, nisi qvum copia contractus a regia majestate missa perfecte fuerit consummata, qve etiam non debet consummari et in effectum perduci, nisi tunc, cum omnia ita fuerint explorata, qvod humanum impedimentum non potest intervenire, qvominus regnum evincatur. Jtaqve omnia sic debent ordinari et regi, qvod regia majestas commodum et ornamentum inde sentiat, non fraudem neqve dolum.

Ex qvo autem in federe, qvod iam in comitiis hic Hamburgi habitis sancitum est, et unus est articulus insertus in eodem, qvi regem et regnum Svetie ex una, dominum comitem, me Bernardum, Swante Stur et Lubicenses ex altera respicit, et cavetur in eodem, qvod electus rex Danie debet in illis controversiis, qve inter predictas partes continentur, ante diem Michaelis proxime futuram terminum statuere et locum indicare atqve utriusqve partis qverelas et responsiones audire atqve eas vel amicabiliter componere vel jure decidere (in qvam tamen clausulam nos predicti dominus comes, ego Bernardus et Swante Stur iam non consensimus, sed petivimus deliberandi terminum usqve ad festum pasche, qvi nobis datus est et permissus, in qvo termino debemus respondere, an regem Danie possumus judicem ferre vel non), ideo iterum regia majestas est diligentissime et officiosissime oranda, ut velit qvamprimum mihi Bernardo et meis per d. Adamum indicare et ostendere, qvæ sit sue majestatis voluntas.

Si autem sua regia maiestas vult prescripto vel forte alio consilio negotium per me Bernardum, comitem et alios aggredi, tum volumus sue regie majestati libenter inservire cum summa fide et diligentia; si vero sue regie majestati videbatur consultum, rem diutius remorandam esse et omnia altius adhuc esse perpendenda, parati erimus nostrum ius et causam, præterea et amicorum, in gratiam et voluntatem regie majestatis suspendere in unum vel plures annos atqve omnia, qve habere debemus ex Svetia, contemnere et negligere secundum regie maiestatis voluntatem, si saltem aliqvid commodi vel honoris vel aut aliud sua majestas hinc sit habitura. Si

autem regia majestas nihil omnino vellet in ista causa agere neqve eam suscipere, sed prorsus ab illa cessare, sed tamen in humeros nostros eam rejicere, tunc petimus, presertim ego Bernardus, ut regia majestas velit hoc aperire per predictum dominum Adamum, cum redierit, et, si possibile fuerit, circa festum pasche significare. Nihilominus ego Bernhardus hoc promitto, etiam si possem res meas in Svetia amissas iure vel aliorum auxilio recuperare, sic qvod regia majestas Anglie non contribuerit unum aureum, tamen semper volo eidem regie majestati in omnibus servire et ita sue majestatis honorem augere atqve contra omnia damna et injurias prevenire et premeditari, atqve si regia majestas multa millia numerasset vel me et meos in regnum restituisset. Sed rogamus, ut saltem regia majestas velit mihi Bernardo apertum responsum sine ulteriori suspensione significare et tunc permittere, ut nos per alia consilia recuperare possimus res nostras, etiam cum regie majestatis commodo et honore. Preter hec promitto ego Bernhardus predictus, qvod in recepta nuper observantia et in ministeriis oblatis perpetuo volo cum omnibus meis amicis erga regiam majestatem in omnibus aliis causis perseverare ac principes et Germaniæ populos, qvi huc usqve in amicitia regie majestatis fuerunt, pro virili conservare, deniqve illos, qvi non sunt, in amicitiam regie majestatis trahere et perducere, nihilqve omnino negligere, qvod ad commodum, ornamentum, gloriam et honorem regie majestatis sit cessurum, sed die noctuqve studebo in omnibus regnis et regionibus, apud omnes nationes et homines honestissimam famam regie majestatis illiusqve majestatem propagare, ampliare et, qvantum fieri potest, reddere augustiorem.

Hoc qvoqve admoneo ego Bernhardus antedictus, si forte contingat, qvod regia majestas evangelicum fedus Germanorum principum sit arrepturus, ut sua majestas non credat pecuniam, qvam federi est applicatura, manibus principum Germanorum, sed habeat suos fideles et juratos capitaneos in Germania, qvi exercitum sue regie majestatis nomine debito tempore colligant et federi adhereant; nam talis exercitus regie majestatis longe minori sumptu potest ali, qvam si principes Germani pecuniam haberent; preterea hujusmodi exercitus multas habet præ ceteris exercitibus prerogativas et semper erit in manu regie majestatis, ac exercitum hujusmodi longe commodius potest regia majestas (cum in manu sit sua et ita manebit) moderare qvam pecuniam semel in manus Germanorum principum erogatam pro arbitrio dispensare; taceo qvod sub tali pretextu semper licebit regie majestati exercitum in Germania colligere, qvod aliis, ut Gallo, nunqvam licuit. Similiter admoneo ego Bernhardus, posteaqvam iam in Germania varii motus et mirabiles actiones annotantur, et etiam varia de cesare et aliis potentatibus dicuntur, non esse incongruum, ut illa previdean-tur, qvæ nunqvam speramus eventura. Ex qvo enim electus rex Danie alit circa duodecim millia militum, e contrario princeps Albertus et comes ad minus sex millia, est deniqve constans fama, imo literæ pervenere et alia aperta indicia, qvod Burgun-

diones volunt Alberto principi et Danis auxilia prestare, qvod sine magno vel duplici exercitu maris et terræ præstare non possunt, qvare timendum (si Burgundiones velint sua promissa servare), qvod futura estate plus qvam qvinqvaginta millia militum in Dania convenient. Ne autem aliqvis, qvi est minister vel amicus regie majestatis, deberet qvicqvam incommodi ab illis formidare tunc, cum dimittuntur et pax esset facta, videretur consultum, ut regia majestas destinaret parvam pecunie summam et mitteret eam legatis Hamburgensibus, ut puta decem millia aureorum, cum qva pecunia possent legati regii per me Bernardum preoccupare et ad se trahere omnes capitaneos, eos scilicet, in qvorum manibus erit totius rei summa et qvi summum imperium in utroque exercitu habebunt, tam Danorum qvam Burgundionum, ut non solum promittant sed jurent, se facturos et expedituros omnia in rem, commodum et honorem regie majestatis. Sic regia majestas per illos principales non solum intelliget secreta, qvè agentur, sed etiam ambos exercitus post finem belli habebit in sua manu, qvibus potest uti vel per indirectum contra aliqvos suos hostes in terram eorum mittere vel saltem cavere, ne sociis et ministris sue majestatis possint nocere.

Preterea si aliud qvicqvam qvesiverit regia majestas, qve hic neqve precognita sunt neqve scripta, dominus doctor Adamus potest ad ea respondere, de cujus fide, sinceritate, studio et diligentia erga regiam majestatem omnino sumus certi et eo magis, qvod inimici regie majestatis ipsum dominum Adamum odio habent et ideo de illo male loqvuntur, qvod vident ipsum dominum Adamum non ipsorum commoditatibus et causis, sed negotiis et actionibus regie majestatis sedulo et indefesse summaqve cum fide et diligentia ubiqve semper incumbere.

Edmundus Bonerus. Ricardus Cauendysh. Bernhard a Mela eq.

Impressum ad apographum Thorkelinianum „ex autographo chartaceo bibliothecæ Cottonianæ Nero B. III p. 89", in diplomatario manuscripto archiui secreti regii asseruatum. Frustula quædam huius relationis Wurmius (l. c. pagg. 64—72) publici iuris fecit. — Litteræ Edmundi Boneri et Ricardi Caundyssh, die 22 Febr. 1536 ad dominum Marcum Meyer datæ, hortantes, ut in regem Angliæ confidat neque propter pacem, cum Lubecensibus amicos deserentibus ictam, spem deponat, alia quoque de ista pace et de Georgio Wullenweuer afferentes, in Aktstykker til Nordens Historie i Grevefejdens Tid I pagg. 525—527 typis expressæ sunt. Idem liber pagg. 515 et 505—507 affert litteras plenariæ potestatis, legatis Christiani III cum legatis Francisci I Luneburgi tractaturis die 13 Februarii datas, et exegesin articulorum, de quibus tractandum fuisset.

93.

1536, 1 Martii.

Literæ ad Anglum scriptæ, qvibus respondetur ad postulata, qva legati Anglici doctor Edmundus Bonner et dominus Candyss super restitutione nauium Anglicarum ad regem pertulere. Indicatur Lubecensium consilium

et belli gesti ratio. Rogatur, ut Anglus expendat, quanto sit melius, Daniam Anglis et Angliam Danis coniunctam esse, quam ut regna hæc inter se mutuo dissideant. — Capitaneorum regiorum rescriptum ad Anglum de nauibus Anglorum detentis, qua de caussa detentio facta sit[1].

Cristianvs, Dei gratia Danorum et Noruagicorum rex electus, Slesuici, Holsatiæ ac Stormariæ dux, comes in Oldenborch et Delmenhorst, eadem illa gratia serenissimo ac potentissimo principi Henrico, eius appellationis octauo Anglorum Francorumque regi, fidei defensori et domino Hyberniæ, amico summo suo dominoque semper obseruando, foelicitatem imprecatur. Serenissime ac potentissime rex, domine et amice semper obseruande. Qui a maiestate uestra in Daniam missi sunt legati doctor Edmundus Bonner et dominus Candyss diuersis temporibus unum idemque apud nos sollicitarunt negotium, sed diuisim primo, postea quoque coniunctim legationis suæ munus obiuere. Etenim cum doctor Edmundus Bonner alijs rebus uacaret intentus, dominus Candyss in arce Bredenberch apud nos diligenter instetit pro restitutione nauium Anglicarum, quæ a classiarijs et admyraldis tam nostris quam sotiorum amicorumque nostrorum detentæ secundum uetusta Danici regni priuilegia in hijs bellorum difficultatibus pro stipendijs nostris inseruiunt nobis. Postea uero quam ad res cum ciuitatibus componendas in urbem nostram Hamburgk nos contulissemus, ambo illi oratores uestri petitionem de nauibus restituendis iterarunt, quibus nos diuisim primo, postea quoque coniunctim instantibus eadem illa, quæ maiestati uestræ in præsentia, responsa dedimus: Nullum unquam fuit tempus, in quo aut maiestati uestræ aut subditis ipsius incommodare studuimus; quinimmo si potuissemus maiestatem uestram amico obsequio demereri, subditis uestris gratia et propenso fauore nostro in negotijs dextre tractandis succurrere, hoc animo fuimus semper, quod nihil fecissemus libentius, quam quod utriusque huius instituti nostri proxime compotes nos reddere quiuisset. Impulsi uero Lubecensium uexatione ad hoc, ut nos, regna nostra et hæreditarios ducatus ab hostilibus impressionibus terra marique defenderemus, exemplo maiorum nostrorum et omnium ferme regum Christianitatis supplementa classi nostræ ex nauibus mercatorum, qui Danico mari ut plurimum utuntur, quesiuimus; in deligendo non gentis aut nationis, sed structuræ et apparatus, præterea uero et usus nostri, rationem habuimus; quæ maxime subseruire necessitatibus nostris posse uidebantur, eas potissimum detinuimus. In numero detentarum nauium sunt Anglicæ tres aut quattuor, id quod fatemur, sed classiarijs et admyraldis tam nostris quam sotiorum nostrorum per literas iniunximus, ne bona mercatorum diripiant, immo ut ea ueris possessoribus reddant, pro natura mercium et uoluntate mercatorum aut seruanda aut commoda uenditione distrahenda. Quamprimum ab hijs turbis requies dabitur, parati

[1] Supra Nr. 86 pagg. 12—13.

sumus etiam magistris nauium pro præstita præteriti temporis opera satisfacere, ita ut dicant bene secum actum esse. Sane in casu et necessitate simili si maiestas uestra ijsdem conditionibus nostratium hominum ministerio utetur, id nos susque deque feremus. Iam ne duraturam quidem, præsertim diu, seruitutem hanc spes est. Nam cum Lubecensibus et confoederatis urbibus in certas leges coucordauimus; restant ex omni numero ciuitatum non plures quam duæ, Rostochium scilicet et Wysmaria, quæ in deliberatione stant adhuc, an contractum ratificare uelint aut non, opibus, potentia, adhæc classe non tam ualidæ, ut earum aut amicitias aut iras magni æstimemus. Et poterant sane, quod ad eam rem attinet, Anglicæ naues uel hoc ipso die dimitti. Accidit uero casu magis quam nostrorum hominum procuratione diligenti, nec multo ante, quod literæ quædam cæsareæ maiestatis et reginæ Mariæ ad nostras manus deuenerunt, ex quibus intelligimus, cæsarem ipsum et una sororem contra pacta nobiscum foedera ex æquo Daniæ et Lubecensibus insidiari. Sperarunt nos et hostes nostros bellorum diuturnitate fractos tandem ipsis in prædam utraque ex parte cadere posse; id erat scilicet, quamobrem nobis de imperio contendentibus otium ac quietem agitauere. Quod si uigilanti studio nostro et principum nobis coniunctorum opera non esset obuiam itum structis insidijs, fortasse uoti sui compotes euasissent; eo nimirum hostilia machinando sub amicitiæ prætextu iam profecerant. Vidimus, clam tractantes cum hostibus nostris per interpositas personas, utpote Georgium Wulleweuer et eius farinæ homines, nihil prætermisisse, quod ad hoc institutum quomodocumque pertineret; sed credere non potuimus, quod uel cæsar uel regina Maria contra foedus ictum et confirmatum aperta ui, nobis pacto stantibus, attentare deberet quicquam in nostram pernitiem. Nunc literæ interceptæ, quis utriusque animus erga nos et Lubecenses fuerit, clare expediunt, præterea uero nos docent, ut non solum clandestina consilia Burgundiacæ domus obseruemus, uerum etiam ut contra apertam uim cæsareanorum nos instruamus et armemus. Hac de caussa, nec alia sane, manent in seruitio nostro naues Anglicæ, quod nobis interesse uidetur et Anglorum et aliorum regum ad mare habitantium cauere, ne in septentrionem hunc nostrum suas alas aquila extendat. In occidente et oriente fere potest, quod uult cæsar; si Danici maris angustias in potestate haberet, dubium non est, quin in mari unus omnium et solus plurimum ualeret, qua in re quantum et Anglis et omnibus mundi monarchis situm sit, non ambigimus, quin maiestas uestra facile perspitiat, etiamsi per nos non admoneatur. Tum, quæ nostra in maiestatem uestram tamquam in dominum et amicum confidentia est, speramus, caussam hanc detentarum nauium in ea existimatione apud maiestatem uestram fore, ut diligentiori purgatione aut deprecatione non indigeat. Tamen et literas interceptas oratoribus uestris legendas proposuimus et in literis manum tam cæsaris quam reginæ, præterea uero et patentia sigilla ostendimus, ut eosdem illos necessitatis nostræ testes haberemus apud maiestatem uestram, quos pro nauibus repetundis maiestas uestra huc misit.

Rogamus præterea, si unquam sollicitabitur contra nos maiestas uestra, ne se ad hostilia arma aut nauium detentarum gratia aut quacumque alia persuasione permoueri patiatur, quin magis ut expendat, quam nec sibi nec suis commodum sit, in hoc septentrione cæsarem regnare, ut cum hoc cogitauerit, pro uirili parte anteeat illorum fratrum potentiæ, qui monarchiæ odiosum uocabulum, explosis quibusque finitimis principibus, affectare et sibi proprium ac peculiare facere uelle uidentur. Anglis Dania ut nullum aliud regnum ad omnes usus accommoda est, et potest ipsa uicissim Anglorum mutuis præsidijs expleri. Quid fecerimus melius, siue nos siue subditos nostros spectemus, quam ut æterna gratia suffultam beneuolentiam alter in alterum conseruemus? Erit ea res communibus hostibus terrori, nobis uero regnisque nostris augmento perpetuo. Nemo sic iunctos facile inuaserit; qui alterum lacessierit, facile cogitabit, sibi non cum uno sed cum duobus negotium fore. Iam, ne quid ex parte nostra desyderari queat, quod ad concordiam alendam pertineat, de nobis sic sentiat maiestas uestra, rogamus, ut de amico solet, qui in gratiam maiestatis uestræ nihil non et facere et pati paratus sit. Tametsi uero a maiestate uestra non aliud expectamus, quam quod ab amico quemlibet expectare phas est, uicissitudinatum scilicet amorem et beneuolentiam fraternam, tamen de animo maiestatis uestræ erga nos et ad has literas nostras liquido ac clare responderi nobis cupimus. Quam Deo optimo maximo foeliciter incolumem commendamus. Ex arce nostra Gottorp ad kalendas Martij anno m° d° xxxvi^{to}.

E charta primæ scriptionis Petri Suauenii.

94.

Guilielmi Bellaii et Barnabæ Vorei litteræ ad landgrauium Hassiæ scriptæ.

a.

1536, 2 Martii.

Salutem. Barnabas Voreus meus necessarius, quem breui assequar, nonnulla exponet, que illi commisi; excellentia vestra fidem ut habeat, velim.

Illustrissime et excellentissime princeps ac domine mihi semper obseruande, Deum optimum maximum deprecor, fortunas ac dignitatem vestram ut tueatur semper atque etiam augeat. Lugduni die ij^{a} Marcij m d xxxvj.

Eiusdem excellentie vestræ
studiosissimus atque ad obsequia quecunque paratissimus
Gulielmus Bellaius Langius.

Ex apographo chartaceo coæuo.

b.

1536, 22 Martii.

Illustrissime princeps. Dominus Langæus conatus est omnibus modis a Christianissimo Galliarum rege impetrare, vt ex animi vestri sententia Danniorum regi auxilium ferret. Ad hoc autem regis animus mirum in modum propensus quum esset, regi Dannise quicquam denegare, pro illa que uobis cum illo est necessitudine, non constituerat; res autem ipsa quum in deliberationem venisset, ex regijs omnibus consiliarijs nemo in eam venit sententiam, vt Galliarum rex presenti pecunia Dannorum regem juuaret, jn tanto presertim bellj aduersus jmperatorem apparatu. Rex uero reclamantibus omnibus consiliarijs hoc prestare quum non posset, suam autem erga vos amiciciam vobis penitus perspectam esse vellet, ita respondit: Maius auxilium Dannie regj prestare non possum, quam ut eum ab hoste, a quo sibi timet plurimum, tutum reddam. Nunc autem res eo deducta est, ut inter jmperatorem et me aut firma de pace aut perpetuo de bello transigantur. Si de pace, ita studiose regem Dannie in foedere complectar, vt posthac in ocio possit regnare, si de bello, tam jnstructum et copiosum exercitum cesari sum oppositurus, vt simul mihi resistere et alibi bellum molliri non possit; denique, uel hoc uel illud contingat, illi non sum defuturus.

Preterea ad regem nostrum rumor peruasit, controuersiam illam inter ducem Wirtenbergensem et Bauarie duces quottidie ingrauescere et propediem in bellum erupturam, quo rumore jncredibile est, quam commoueretur. Videt enim libertatem vestre Germanie, cuius est valde studiosus, huiusmodi jntestinis bellis oppressam iri, alioquin ne labefactarj quidem posse. Sed te, clarissime princeps, tali prudentia preditum, nec audeo monere nec debeo, ut hos duos principes ad concordiam adhorteris; tua enim celsitudo satis intelligit, quantam ex hac discordia res vestra, jmo respublica Christiana cladem sit acceptura, huiusque belli jnstigatores et authores libertatis vestræ Germaniæ inimicos esse perennes. Dominus Langeus, qui hec omnia copiosius vobiscum ageret, a rege dimittebatur; verum quum profectionem ad uos pararet, eius uxor grauida in grauissimum morbum incidebat, coactusque domum redire me huc ex voluntate regis dimisit.

Deus optimus maximus conseruet vestram celsitudinem, res autem vestras semper jllustret. Datum Beplinge anno a Christo nato m d xxxvj° xxij° mensis Marcij.

Vestre celsitudinis
deditissimus
Barnabas Voreus Fossa.

Ex apographo coævo, eidem, cui superiores litteræ, schedæ inscripto.

95.

Litteræ Edmundi Boner et Richardi Caundyshe ad Marcum Meyer datæ.

1536, 8 (18?) Martii.

Salue vir clarissime et charissime. Octauo die huius mensis Martij recepimus literas magnificentie tue, quas ipsa magnificencia tua per nuncium specialem ad nos misit; tradite autem nobis fuerunt per manus Conradi fratris magnificencie tue, nuncium enim propalari non permisimus; data vero ipsarum literarum tuarum erat ex arce Vorbergensi sub ipso virginis Scholastice die anno a natali Christiano millesimo quingentesimo trigesimo sexto. Porro ex literis ipsis copiose intelleximus, cuiusmodi sit rerum status apud magnificentiam tuam; illud autem nunc ad literas ipsas tuas respondere possumus, statim et incontinenti post receptionem literarum tuarum scripsisse nos literas in fauorem tue magnificencie ac pro expeditione illorum, que curata esse voluisti, ad serenissimum et optimum regem nostrum, et ibi negocium illud tue magnificencie omni nostro studio et diligentia amantissime ac maxima cum fide promouimus, et vna cum literis nostris misimus etiam ad regiam maiestatem copiam literarum tue magnificencie, quo videlicet serenissima regia maiestas necessitatem ac statum rerum tuarum plenius ac vberius intelligere possit, neque dubitamus aliquo modo, quin propediem, immo longe citius opinione tua, tua magnificentia literas vere consolatorias in rem et commodum tuum recipere debeat. Interim autem tamquam veri amici te non exhortabimur modo sed rogabimus etiam, vt ipsa magnificentia tua velit optimam spem concipere, illud scilicet expectans ab ipsa serenissima regia maiestate, quod amantissimus, fidissimus et diligentissimus minister ab maxime gratioso et supremo domino expectare aliqua ratione possit. Ad hec hoc quoque addimus: nos in nostro in Angliam reditu, qui, Deo bene fauente, erit expeditissimus, adeo negocium tue magnificentie sedulitate et industria promouebimus, quod ipsa tua magnificencia experietur, principem nostrum gratiosissimum esse dominum et patronum tue magnificentie, nec esse nos aut languentes vel immemores aut in officio cessantes amicos; preterea anteaquam hinc discedemus, quantumcumque illa nostra abitio sit accelerata, procurabimus tamen aliqua in rem et commodum tue magnificentie. Illud autem iterum atque iterum monenda est magnificentia tua: quantulacumque ea sint, que vel dicuntur vel promittuntur tibi, omnino fidem, deuotionem studiumque ac propensionem erga regem nostrum serenissimum, quod olim magna tua laude fecisti, illibate obserua, neque pollicitationibus aut muneribus quibuscumque deliniaris aut prouoceris ad mutandum vetus tuum institutum, donec certior omnino facta fuerit magnificentia tua a regia maiestate vel a nobis; vere autem et perquam sancte hoc tibi polliceri potes a serenissimo rege nostro pro illa tua fide, amicitia et beneuolentia, quod ipse tibi iusta quacumque ratione efflagitare aut optare possis. Litere nuper scripte fuerunt ac tradite Conrado

fratri et matri(?) tue ad te perferende, quibus sinceritatem et amorem erga te nostrum patefecimus; speramus magnificentiam tuam vel recepisse vel propediem recepturam illas literas, quas eo consilio ad magnificenciam tuam dedimus, ne in desperationem aliquam incideret aut quicquam postea penitendum attemptaret. Vere autem et bona fide hoc dicimus: si fortiter istam obsidionem etiam ad breue tempus feras neque minis, iniurijs aut tempestatibus cedas, multa et innumera commoda tibi procurabis. Facere autem debes multo libentius, cum preter te multi sunt alij, presertim Copinhagenses et Elbogenses, qui certam sibi decreuerunt mortem, priusquam Holsatum Danie regem agnoscere volunt aut se illi demittere. Si quid autem remitteres et de tuo iure cederes, non solum alijs multis noceres eorumque causis et negocijs officeres, sed etiam teipsum plane perderes, quod magnificentiam tuam facere nollemus. Reliquum nihil est quod nunc dicamus, nisi vt tua magnificentia optimam spem concipiat de regia maiestate et fortiter ferat vanos illorum hominum isthic conatus, donec a regia maiestate vel nobis fiat certior, quod speramus breui futurum. Jnterim autem aduersariorum tuorum fraudes et insidias pertimesce Deumque tibi propitium omni sedulitate tua procura. Valeat tua magnificentia adeo feliciter, vt nos amici exoptamus. Raptim ex oppido Hamburgensi[1] octauo die mensis Martij millesimo quingentesimo xxxvj°.

Amici tue magnificentie iuratissimi
Edmundus Boner.
Rychard Caundysshe.

Inscriptio: Magnifico viro domino Marco Meyro, equiti aurato clarissimo ac amico nostro longe charissimo.

Ex archetypo chartaceo, cui adsunt vestigia sigilli cera rubra impressi. Litteræ Marci Meyer, die 20 Aprilis 1536 ad Henricum VIII datæ, in Aktstykker til Nordens Historie i Grevefejdens Tid I 540—542 et libro citato Wurmii 60—62 typis expressæ sunt.

96.

Francisci I litteræ credentiales domino Georgio Lykke ad Christianum III datæ.

1536, 12 Novembris.

Franciscus, Dei gratia Francorum rex, serenissimo, illustrissimo ac potentissimo principi ac domino Christierno, Danorum regi electo et Noruegie regi heredita-

[1] Nonne numerus aliquis („decimo" vel „vicesimo") lapsu calami hic exciderit? „Octauo" enim cum vocabulis, quæ sunt sub initio litterarum: „octauo die huius mensis Martij recepimus literas magnificentie tue", et cum mentione litterarum, Conrado Meyer, istas litteras afferenti, „nuper" traditarum, male conuenire uidetur. Ex anno („millesimo quingentesimo xxxvj°") argumentum sumi non potest; legati enim Anglici, Hamburgiæ commorantes, in litteris suis annum secundum calculum inferioris Germaniæ, non Angliæ, inchoarunt, cfr. Aktstykker til Nordens Historie i Grevefejdens Tid, vol. I pag. 527.

rio, duci Holstacie et Scheddirie, Stermarij, Dietmascen, comiti Eldenbrugentj, Delmenhorst etc., fratri, amico et consanguineo carissimo, salutem impartitur. Serenissime, illustrissime ac potentissime princeps, frater et consanguinee noster carissime. Generoso viro domino Georgio Lycke ad te proficiscenti has dedimus litteras et ei iniunximus quedam tibi ex parte nostra dicere, cui eam adhibeas fidem, ac si in presentia a nobis audires, precamur. Serenissime, illustrissime ac potentissime princeps, frater et consanguinee noster carissime, Deus optimus et maximus sit tibi protector. Datum Locatie die xij[a] mensis Nouembris anno domini milesimo quingentesimo tricesimo sexto.

Vostre bon frere et cousyn

Francoys.

Bayard ssz.

Inscriptio: Serenissimo, illustrissimo ac potentissimo principi ac domino Christianno, Danorum regi electo et Noruegie regi hereditario etc., fratri, amico et consanguineo nostro carissimo.

Ex archetypo chartaceo, cui adest signetum cera rubra impressum. Aktstykker til Nordens Historie i Grevefejdens Tid vol. II pagg. 297—300 et 316—318 afferunt instructionem Georgii Lykke et responsum Christiani III.

97.

Jacobus V Christiano III suum in Galliam aduentum significat.

(1536), 18 Nouembris.

Jllustrissimo, excellentissimo et potentissimo principj Cristianno, Dej clemencia Dacorum regj, fratrj, consanguineo ac confederato nostro carissimo, Jacobus, eadem clemencia Scotorum rex, salutem et rerum omnium felicissimos successus. Quamuis nostrum aduentum ex Scocia in Galliam ad regem Cristianissimum, nostrum confederatum, maiestatem tuam ex tabellarijs, quj hinc istuc quotidie aduolare consueuerunt, satis jntellexisse arbitramur, tamen, ne nostre erga maiestatem tuam necessitudinis et amicicie oblitj esse videamur, maiestatj tue nostrum in Galliam aduentum vna cum prospera nostra valetudine cercius hijs nostris litteris, nacta scribendj oportunitate ex istius tabellarij decessu, significare operepreciam nobis visum est. Et quia certum quendam nuncium nostrum familiarem ad maiestatem tuam nostris negocijs ceterisque rebus omnibus copiosissime jnstructum propediem mittere proposuimus, ex quo animi nostri sensa plenissime jntelliges, eam prolixioribus litteris jnterpellarj tedioque affici impresenciarum non necessum esse existimauimus, cupientes jnterim de rerum tuarum statu et prospera valetudine omnimodo fieri cerciores, Deum optimum maximumque

precatj, vt tuam maiestatem felicem atque jnuictam quam diutissime conseruet. Ambarie decimo octauo Nouembris.

Eiusdem maiestatis vestre frater, consanguineus confederatusque carissimus, Scotorum rex

James R.

Præscriptio: Jllustrissimo, excellentissimo ac potentissimo principj Christianno, Danorum regj electo et Noruegie regj hereditario etc., fratrj, consanguineo ac confederato nostro charissimo.

Ex archetypo chartaceo, cui adest sigillum cera rubra impressum.

98.

Henrici VIII litteræ ad Christianum III de restituenda naui detenta et de titulo minus iusto Christiano dato scriptæ.

1537, 14 Februarii.

Henricus octauus, Dei gratia rex Angliæ et Franciæ, fidei defensor ac dominus Hiberniæ et in terris ecclesiæ Anglicanæ immediate sub Christo supremum caput, serenissimo principi domino Christierno, eadem gratia Daciæ, Norwegiæ, Swetiæ, Slauorum Gotthorumque regi, duci Holsatiæ, in Holdenburgh et Delmenhorst etc., fratri et amico nostro carissimo, salutem. Sæpius atque instanter conquesti apud nos sunt dilecti ac fideles nostri subditi Adamus Sampson et Robertus Legge, quod quum superioribus annis quædam eorum nauis, Anna de Orowell nuncupata, uarijs onusta mercibus nauigaret et ad portum de Coopmanhauyn applicuisset, fuit a vestra maiestate una cum dictis bonis, mercibus et armamentis grauissimo atque intollerabili eorum damno capta atque detenta, id quod uehementer admirati sumus ob amicitiam, quæ antiquitus eidem vestræ maiestati nobiscum intercedit, et ob amicum affectum, quo nos illam prosequimur, quumque nobis neutiquam persuadere possemus, id in nos uel subditos nostros, nemini iniuriam inferentes, sed solum suæ nauigationi atque commercio intentos, animo hostili ab eadem maiestate vestra esse factum, nostris eam litteris impense rogauimus, ut præfatorum subditorum nostrorum querimonias et allegationes uellet ex iustitia et æquitate perpendere iusque illis suum tribuere, ablata et erepta bona nauimque ac sua armamenta et apparatus uel iustum pretium et ualorem, ad summam, ut asserunt, noningentarum et sexaginta librarum nostratium, restituere. Cæterum quum præfati nostri subditi, suæ causæ æquitate nostraque commendatione potissimum fræti, ad maiestatem vestram, multis longissimi itineris perpessis laboribus, sumptibus atque periculis accessissent, dictam suam nauim et detenta bona nec recuperare potuerunt nec impetrare, ut maiestas vestra nostras ad se litteras legeret, ex ea nempe, ut asserunt, occasione, quod in dictis litteris vestra maiestas regio nomine

ac titulo neutiquam appellaretur. Etenim sub id temporis nihil de ea re certi intellexeramus, nec simplici nostra appellatione quicquam iuri vestro derogari aut addi posse putauimus, et, quod nostrum semper fuit institutum, ita a vestra maiestate factum iri existimabamus, ut ex rebus ipsis atque pectoris synceritate potius quam titulorum appellatione, quam certe magni facimus, amicitiam nostram æstimaret. Eandem igitur maiestatem vestram denuo et quanto possumus affectu rogamus, ut dictorum subditorum nostrorum perpensis rationibus non grauetur absque dilatione aut temporis tractu mandare, ut eisdem nostris subditis sua nauis ac bona in integrum restituantur illataque damna compensentur, quemadmodum vestra maiestas dilecto nobis Richardo Candishe, dum nostro nomine apud ipsam orator ageret, se facturam promisit, et amice nunc præstituram esse non dubitamus, putamusque eandem maiestatem vestram nolle amicitiam nostram spernere, quæ sibi usui quandoque esse potest. In quo rem nobis pergratam maiestas vestra effecerit, nosque uicissim, quatenus iustitia et æquitas permittet, semper ad sibi gratificandum propensos experietur. Et felicissime valeat eadem maiestas vestra. Ex regia nostra Grenwici die xiiij Februarij m. d. xxxvj.

Vester frater et amicus
Henry R.

Petrus Vannes.

Ex archetypo chartaceo, cui adsunt sigillum cera rubra impressum, præscriptio ad Christianum regem ex versibus 2—5 repetita (mutato modo in „Dei" vocabulo quod est „eadem") et inscriptio Petri Suauenii: Pro naui Anna de Orowel nunccupata. Excusatio quod iustum titulum regi non dederit. Responsum regis Danorum.

99.

Christiani III litteræ responsoriæ ad Henricum VIII datæ.

1537, 20 Junii.

Cristianvs Dei gratia Danorum et Noruagicorum rex electus, Slesuici, Holsatiæ ac Stormariæ dux, comes in Oldenborch et Delmenhorst, eadem illa gratia serenissimo ac potentissimo principi Henrico, eius appellationis octauo Anglorum Francorumque regi, fidei defensori et domino Hyberniæ, fratri et amico charissimo, foelicitatem imprecatur. Serenissime ac potentissime rex, frater et amice charissime. Diligentem intercessionem, qua maiestas uestra subditorum suorum detentam a nobis nauem Anna de Orowel nunccupatam et ad Adamum Sampson ac Robertum Legge coniunctim pertinentem a nobis repetit cum ijs, quæ in naui bona et armamenta fuere, ex literis, quas ea de re iam iterum ad nos scripsit maiestas uestra, liquido percepimus, nec possumus intermittere nos, ut qui cum maiestate uestra amicitiam paterno exemplo

colere semper optauimus, quin ad eas literas tandem aliquando respondeamus. Principio, quæ caussæ fuerint nobis et quam grauia impedimenta, propter quæ nauem istam Anglicam, ut alias per id tempus cuiuscumque nationis naueis, libero transitu per mare hoc nostrum uti magis non potuerimus permittere, quam non uoluerimus, id scriptis super ea re literis aliquot maiestati uestræ dilucide expediuimus. Deinde inter alia domino Richardo Candishe, qui tum oratoris Anglici munus apud nos sustinuit, in mandatis dedimus, ut de illius temporis statu nostro maiestatem uestram diligenter informaret, vbi hoc factum fuisset, confisi, quod maiestas uestra nos detentæ nauis caussa non esset accusatura, imo haberet pro ratione temporis et status nostri nos excusatos satis. Nunc adeo, cum Dei optimi maximi benefitio ex turbulentijs illis, in quas coniecti eramus, nonnihil emerserimus, quod domino Candishe promisimus et prioribus literis uelle facere nos asseruimus, id reipsa liquido comprobauimus. Nam subditis uestris nauem cum bonis et armamentis restituimus, adeo ut possint, quod ad nos attinet, irremorati, quocumque uolent, cursum instituere. Quod uero ad priores uestræ maiestatis literas non respondimus aut hæc eadem aut alia, quæ temporis illius conditio deposcebat, titulus in caussa fuit, quem nobis literæ istæ partius quam pro qualitate status nostri attribuere. Nunc uero ex posterioribus literis edocti scriptum illud magis ex affectu quam ex characteribus metiendum fuisse, non solum excusationem libenter recipimus, sed et pro oblato uestræ maiestatis offitio, quod apertis uerbis literæ insinuarunt, magnas gratias agimus. Sane ita se res habet, ut aliquoties iam indicauimus. Anglia Daniæ uicina est, et possunt hæc regna mutua ope fulta non parum inter se sibi prodesse. Noster animus ad pacem cum omnibus regibus et principibus Christianis colendam semper inclinatus fuit; quod uero bellum gessimus hactenus, ad hoc non uoluntas nostra sed necessitas grauis nos impulit. Et potissimum uicinitatis sancta iura uehementer exosculamur. Quo affectu si itidem prædita est maiestas uestra et uidebitur consultum, ut pro firmanda regnorum concordia conuentus agamus, nos ad locum saltem commodum, quem maiestas uestra assignabit, mittere cum plenaria potestate oratores nostros, qui de rebus omnibus transigant cum uestris, non grauabimur, nam maiestati uestræ pro uirili parte inseruire parati semper fuimus, ut sumus etiam in præsentem hunc diem. Quam Deo optimo maximo foeliciter commendamus. Ex arce nostra Copenhagen uigesima die Iunij anno m° d° xxxvii.

Serenissimo ac potentissimo principi Henrico eius appellationis octauo Anglorum Francorumque regi, fidei defensori ac domino Hyberniæ, fratri et amico semper obseruando.

E charta primæ scriptionis Petri Suauenii.

100.

Francisci I litteræ credentiales Georgio Lykke ad Christianum III datæ.

1537, 23 Junii.

Franciscvs Dei gratia Francorum rex serenissimo ac potentissimo principi Cristiano, eadem gratia Danorum et Noruagicorum regi electo, Slesuicj, Holsatiæ ac Stormariæ duci, comitj in Oldemborch et Delmenhorst, fratri et amico, salutem imprecatur. Serenissime ac potentissime rex, frater et amice charissime. Gratissimum nobis fuit ex domino Georgio Lucken, qui has tibi reddidit, de rerum tuarum statu tot intelligere, imprimis autem de egregia illa tua in nos uoluntate, quam veluti auitam a maioribus tuis, presertim vero ab optimo atque innocentissimo viro patre tuo accepisse uideris. Eam ad uoluntatem quod attinet atque ad firmandam sanciendamque inter nos ac subditas nobis gentes amicitiam, difuse cum eodem Georgio communicauimus; ex eo igitur plane mentem in hac re nostram intelliges, tum causæ quid fuerit, quamobrem tandiu ad eas literas, quas is nobis abs te iandiu reddidit, non rescripserimus. Ea omnia atque presentem rerum nostrarum statum is fideliter pro suo more atque officio tibi exponet; nec dubito, quin facile pro eo, quanti hominem facis (quod ipsum mihi est tecum commune), sis eidem de rebus eisdem disserenti fidem adhibiturus. De me sic habeto, nihil esse, quod magis cupiam, quam ut optime inter viros in republica principes conueniat, maxime autem inter eos, quos et loci dignitas et morum similitudo atque propensio voluntatis copulat, id quod inter nos præclare a Deo optimo maximo constitutum esse video. Facillimum itaque factu est, vt ea inter nos amicitia aliquando coeat, quæ nullis unquam insidijs, nullis dolis, nulla fortune iniquitate labefactetur. Serenissime ac potentissime rex, Deus optimus maximus diu te seruet incolumem sinatque prospero successu frui. Ex Fontibus Bellis in Silua Bierea die xxiii^{a} Junii anno domini m^{o} d^{o} xxxvii^{o}.

Francoys.

Bochetel ssz.

Ex archetypo membraneo, cui a tergo adsunt signetum cera rubra impressum, præscriptio ad Christianum regem electum et inscriptio Petri Suauenii: Creditiua reddita per Georgium Lucken de foedere adiungendo.

101.

Jacobi V litteræ et instructio Iohanni Bertoun ad Christianum III datæ.

a.

1537, 5 Julii.

Jacobus, Dei gracia Scotorum rex, illustrissimo ac potentissimo principi Cristiano, eadem gracia Danorum et Norwegiorum regi electo, Slesuici, Holsacie ac Stormarie duci, comiti in Oldenborgh et Delmenhorst, fratri, consanguineo et confede-

rato charissimo, felices rerum successus optat. Quod post redditas a nobili viro Georgio Lutken, subdito nostro, maiestatis tue litteras, humanitatis et benouolencie plenas, per alias nostras ex Gallijs ad te scriptas, illustrissime ac potentissime rex, frater, consanguinee et confederate charissime, sumus polliciti ad maiestatem tuam ex subditis nostris virum mittere, qui et, quo in statu res nostre sint, abunde doceret, et rursus reditus nos commonefaceret tum valitudinis, tum eciam status tui, jd nunc prestare volentes harum tabellarium Johannem Bertoun, jllustrem virum ex familia nostra, delegimus, quem animi erga te nostri et precipue nostre voluntatis edoctum ad maiestatem tuam mitteremus. Huic autem vt fidem habeas in ijs, que nostro nomine enarrabit, precamur. Jllustrissime, potentissime princeps, frater, consanguinee et confederate charissime, Deus optimus maximus jncolumitati tue regnoque tuo consulat. Ex regia nostra sancte crucis quinto die mensis Julij anno dominj millesimo quingentesimo trigesimo septimo.

James Rex.

Ex archetypo chartaceo, cui adsunt sigillum cera rubra impressum, præscriptio e versibus 1—4 mutatis mutandis repetita et inscriptio Petri Suauenii: „literæ creditiuæ redditæ per Ioannem Bartuenn".

b.

Primerement, apres auoir faict nous trescordiallez recommendacions, de remonstrer, quil ne pouoit chose aduenir a nous plus agreable que dauoir ouy et entandu le triumphe et victoire, quil a eue le temps passe a lencontre de cetz ennemys a laugmentacion grandement de son honeur et pacificacion de son royaume et subgectz.

Secondement de remonstrer, quil est deia assez cogneu a nostredict frere, comment nous auons este depuis nagueres en France auec nostre pere le roy trescristien, le quel nous a traicte ensanble tous nous affarez en aussi cordialle et humaine maniere, que nonobstant que lallyance et aymetie soit ancienne et a duree longuement entre nous et nous predecessurs, neantmoins il nous a donne de noueau telle occasion, dont nous somes obligez de demourer auec luy en plus cordialle et meilleure amour et amytie, non pas seullement pour lallyance entre nous, maiz aussy a cause de lhoneur et grande humanite a nous demonstree, tant par luy que toute la noblesse de son royaume. Donct nous somez contrainctz de solliciter et prier nostredict frere vouloir estre content de prandre allyance et amytie auec nostredict pere nous estans asseurez par son jntencion a uous amplement declarer, quil est tresdesirous de jcelle, en sorte que a nostre departement il estoit en ferme esperance de mener les chosez de bref a bonne conclusion, en quoy nous lauons sollicite continuer et de mener et practiquier lez choissez de son couste, de sorte que le tout puisse reuenir a la vtilite, grand bien et prouffit de nous troys.

Ayans pareillement grand desir dexaulter et auancer nostredict frere, ses royaumes et subgectz, ainsi comme la raisson du sang le requiert, auons bien voulu luy donner nostre bon consell et aduis sur ceste affaire pour estre applicque es choses cy dessus mencionneez, pansans veritablement, que nostredict frere ne peult trouuer allyance, quil luy soyt plus necessaire, honorable ne encore plus profytable que lalliance de France. Et sill voyt quil est chosse, que nous pourrons plus faire pour auancher et mener letz choissez a bonne fin, apres estre deuement et amplement aduertez de son jntencion, ne faudrons de nous enployer en celle pour le parfaire de bien bon cueur.

Skreven med en samtidig Haand (Original?). Bagpaa med Peder Svaves Haand mærket: Instructio allata per Joannem Bartuen Scotum, qua hortatur Scotorum rex, ut Danorum rex Gallicam amicitiam amplectatur.

102.

Responsum regis Danorum, quod uelit mittere ex suis, qui cum Gallo tractent de ineundo foedere. — Nauem Scoto mitti non posse, ut petierit, propterea quod in Noruagiam transeundum sit et corona eius regni acceptanda, quod sine nauibus fieri non potest.

Summa cum fide tum diligentia Ioannes Bertoun, uestræ maiestatis orator, legationem suam apud nos obiuit et, quo in statu res Scoticæ essent, expediuit. Imprimis gratulamur maiestati uestræ foelicem ex Gallijs reditum; et ut uolupe fuit admodum audire, magnum honorem in Gallijs maiestati uestræ obtigisse, ita in parte foelicitatis ponimus, quod non ignoramus, regem Christianissimum non solum foedere uerumetiam data in matrimonium filia maiestatem uestram sibi deuinxisse. Nos tam honesto matrimonio foelicem successum imprecaremur, nisi cum summo dolore nostro intellexissemus, nouam nuptam non multo post aduentum in Scotiam e uiuis excessisse. Satis conijcimus, maiestatem uestram ea propter in moerore nunc esse, cum ne nos quidem satis æquo animo casum hunc ferre possimus. Sed quid fatiemus? Ita sunt res humanæ instabiles et fluxæ omnes, quod si qua etiam in uita foelitia contingunt, ea somniorum uanitatem imitantur, fere non durant diutius, quam sui gustum aliquem præbuerint; postea felle multo, quicquid hoc mellis fuit, plærumque miscetur. Id nosse nos ac meminisse oportet, ne dolore nimio fortunæ uariantis absorbeamur. Quamquam autem persuasum nobis est, quod maiestas uestra animum gerat aduersus omnes casus paratum institutumque satis, tamen non potuimus prætermittere, quin beneuolentiam nostram consilij communicatione proderemus. Nam ad negotia quid responderimus, idipsum maiestas uestra ex oratore suo intelliget, cuius fidei denarrationem hanc commisimus, adeoque de toto statu nostro illum informauimus, ut habeat,

quod porro ad maiestatem uestram referre possit, quam post offitiorum nostrorum commendationem foeliciter cupimus et uiuere et ualere.

Imprimis uolumus, ut fratrem et amicum nostrum Scotorum regem nostro nomine reuerenter et amanter salutet adeoque offitium illi nostrum deferat; vt sumus arcto sanguinis gradu coniuncti, ita, si possemus illi quacunque etiam in re inseruire, id faceremus oppido quam libenter.

Et ut expetitum a nobis est, ut uoluntatem nostram proderemus, quantum ad acceptandum foedus Gallicum attinet, cum adiecta exhortatione amica, quod non posset neque plus necessaria neque honorabilior neque utilior amicitia nobis contingere, quam si Christianissimum regem nobis adiungeremus, et quod de animo constet satis, illum amicitiam nostram non auersaturum, de hoc articulo sic sentimus: Nos sollicitudinem, quam pro nobis gerit frater et amicus noster, gratissimo animo acceptamus. Satis scimus etiam, quod in hac re sicut in cæteris omnibus id queritur, quod nobis emolumento et honori sit futurum, ita ut in sententiam facile pateremur pertrahi nos, si nihil esset, quod uotis nostris obstaret.

Ex bellorum diuturnitate Dania tantum incommodi accepit, quod prorsus uidetur sui facta dissimilis. Vbi superioribus annis omnium rerum copia fuit, ibi nunc inopia passim et caritate laboratur. Nimirum triennij spatium, per quod bellum tenuit, pretiosissima quæque regni absumpsit; non mercaturæ uacatum est nec agro suus cultus datus, quam uel potuit uel debuit, diligenter; sed ex ante parto fere uiuitur ad hunc diem, quod cum superiorum temporum calamitas uehementer attriuerit, cogitare facile est, in summa turbatione ordinum regni bellum nos exercere diutius non potuisse, nisi rebus collapsis gradum ad interitum subministrare sedisset in animo.

Id adeo fecimus, ut sciret frater noster Scotorum rex, propterea quod ad illum indicem certum fidumque satis in Scotiam misimus, nunctiauimus eadem in Angliam, tandem etiam in Gallias querelæ nostræ cantilenam detulimus, rati futurum, ut fratres et amicos nostros miseresceret nostri, qui de improuiso et nullo merito nostro sola ui a patrijs possessionibus detruderemur ab hominibus, in quos nihil libet dicere grauius, sed occupandæ Daniæ non solum titulum nullum, sed ne spetiem quidem iustam habuere. Tum uero, quasi de industria, cessatum ab omnibus est, nemo auxilij quicquam misit, imo ne promisit quidem aliquid quisquam, nisi quod Christianissimus rex operam obtulit suam prius etiam, quam a nobis ad auxilij communicationem sollicitaretur, verum implicitus non multo post proprio bello, quod promisit, præstare non potuit. Nos in ærumnis destituebamur scilicet, nisi quantum per Germaniæ principes subleuati sumus. Et miramur hodie, quo pacto acciderit, quod tot reges, opibus et potentia clari, adhæc foeliciter quiescenti patri nostro amicitia ac familiaritate coniuncti, omnes tam patientibus oculis spectare potuerint, nos filium regis et ad successionem regni per consiliarios rite electum in summo periculo uersari, non solum ne

adipisceremur regnum, quod tamen successionis et electionis iure petebamus; uerum etiam cum res eo inclinarent, quod parum abfuit, quin una cum impuberibus fratribus hæreditarijs ducatibus pelleremur, nemo prorsus uel negotio interposuit se uel adiutorem in grauissima necessitate se præstitit.

Hinc accidit adeo, quod multas occasiones, quæ uarijs modis etiam in ipso bello dabantur ad res præclare gerendas, coacti sumus negligere, et ipsi ad eam tenuitatem deuenimus, quamquam paupertatem dixerimus rectius, quod bellum sustinere diutius non potuimus. Propterea, cum ab alijs hostibus pactione, ab alijs obsedione longa pacem redemissemus, nouissime etiam cum inferioribus Germanis in triennij indutias consensimus; nimirum illi post omnes alios, cum fatigati malis essemus, nos sibi diuexandos sumpsere, non solum nulla de caussa et merito nostro, sed et contra datas ac signatas literas, quas ab ipsis habemus, in quibus promittunt, se contra nos et hæc regna nihil attentare uelle, imo si fieret etiam, quod bello premeremur, se ad opem nobis contra hostes nostros ferendam obstringunt, sed quomodo huic obligationj et foederi percusso responderint, ea de (re) curabimus post hac, ut habeat frater et consanguineus noster, quid sentire debeat.

In præsentia solum hoc agimus, ut declaremus, quo nostra nos necessitas impulerit. Nimirum in triennij indutias non consensissemus cum cæsareanis, nisi Dania, bellorum diuturnitate exhausta ijs, quæ ad exercitum sustentandum pertinerent, rebus etiam necessarijs careret omnibus, et nos derelinqui passim ab ijs, a quibus merito debebamus adiuti fuisse, prospexissemus. Tamen, ut ut hæc se habeant, etiam, quantum ad acceptandum foedus Gallicum attinet, sic respondemus: Nos ab eo foedere et amicitia tantorum regum non abhorremus, vellemus autem libenter scire, quænam foederis eius capita debeant esse, ut, cum Christianissimus rex opera nostra uti postulet, certo constet, quid a nobis expetat, vicissim, si fiat ut nos auxilijs indigeamus, quidnam apud Gallos inuenire præsidij debeamus, ne in incertum finem foedera erigantur, postea cum opera requiritur, ut disputandum sit, quis cui debeat et quantum.

Hac de re decreuimus quamprimum in Gallias mittere ex nostris aliquem, qui regis Christianissimj sententiam certo perquirat, ut ratio foederis confitiendj determinato ineatur et sciat quisque, quatenus alteri obligatus sit. Vellemus autem sub id tempus, ut frater noster ex suis aliquem eodem ablegaret, qui conditionibus inter Christianissimum regem et nos confitiendis authoritatem interponeret suam, ut negotium hoc tanto citius et commodius absolueretur. Nos post uisas ineundi foederis leges de uoluntate nostra fratrem nostrum porro certiorem fatiemus et, quod cum æquo bonoque coniunctum erit, nihil recusabimus aggredi.

Vltimo loco ut expetita a nobis nauis est puluere bombardisque instructa probe, quam in Scotiam mitteremus, ut fratri nostro gratificaremur, qui nos, ut hoc faceremus, rogauit, sic nihil exequeremur libentius, quam ut et hac in re et in alijs

omnibus illi possemus obsecundare, sed cogit nos reipublicæ status, ut post acceptam hic coronam etiam in Noruegiam proficiscamur ad motus componendos, qui ex priori bello etiam in eo regno obtinere coeperunt, et ut coronam eius regni cum consiliariorum Noruagicorum consensu ad nos transferamus, quemadmodum regnum ipsum priorj expeditione foeliciter subegimus, ad quam profectionem rite terminandam nostris nauibus non satis erit nobis, sed cogemur etiam ab amicis nostris aliquas mutuo sumere. Proinde rogamus, ut frater noster ex ratione temporis huius nos excusatos habeat, quod illi non possumus in præsentia, quemadmodum libenter uellemus et cuperemus, morem gerere in transmittenda naui, quam a nobis expostulauit. Verum hoc sibi persuadeat, si primum res nostras aliquo modo composuerimus et postea illi poterimus inseruire, nos amicitiæ, quam natura ipsa per sanguinis coniunctionem nobis impressit, plenam rationem habebimus, ita ut habiturus non sit frater noster, uel quod in nobis reprehendat uel de quo queri possit. Quem post offitiorum nostrorum commendationem diu uiuere cupimus et foeliciter ualere. Ex arce nostra Copenhagen.

E charta primæ scriptionis Petri Suauenii.

103.

Mundtlig Besked given den Skotske Gesandt John Bertoun, dengang han modtog det skriftlige Svar til Kong Jacob.

Monsz[r] le roy enuoye nou duo deuant uous pour uous donner uostre depesche et la response de uostres affaires.

Primeremant le roy desyra, qui uous faictes son trescordial recommendation a son frere et amy le roy de Cosse, luy disant, si le peult faire quelque seruice a ly, quil le ueult faire uolontiers, comme bien raison, car ilz sont de ung sang et ung parentele.

Puis apres, comme uostre mestre ueult scauoir, sil ne plait a son frere prandre le alliance du France, le roy dist ainsi: quant ill tient[1] la guerre, ill enuoye[2] ses ambassadeurs primerement en Angleterre et puis apres en royaulme du Cosse, dernierement ausi en France pour declare, comme ill estoit ung fils du roy Frederick, apres de la mort de son pere eleges iustement pour estre roy de Denmargk, priant les aultres royes ses freres et amys pour ly mettre quelque aide contre ses ennemys, attendent la iustice et sa bon uolunte, car sil pouoit estre roy de Denmargk, ill uouloit pareillement faire pour eulx tout ce que fusset possible. Mais ne pas ung, qui ly uoloit ayder en quelque maniere. Et panse mon mestre, quil set ung chose mer-

---

[1] ɔ: tint. [2] ɔ: enuoyoit.

uellieuse ancore terrible ocsy, qui ung fils du roy eleges per le conseill du royaulme il ne trouue[1] point de ayde ne en Achosse ne en Angleterre ne en France. Certes le royaulme de Dannemargk ill est grandement depoure per le tribulation de guerre durant per troys anns et poursla qui ne fuit pa possible sustenir la guerre en sta sorte comme ill a faict deuant. Mons[r] mon mestre ill est accorde auec lemporeur, non pa finalement mais pour tenir la paix per troys anns. Vela monsz[r] le primier article, dont le roy ueult que uou soies certifies. Mais non obstant lappontament auec lempereur le roy ill est delibre mettre quelque ung de ces conselliers en France pour tracter de alliance auec le roy du France. Pareillement ill uouloit oc si, qui uostre mestre mettoit quelque ung de ses subiects en France pour traicter et conclure en samble de la maniere de alliance, si nous auons affaire de ly, ques quil uouloit faire pour nous, et parelliement sil auoit affaire de nous, ques que nous deuons faire pour ly. Puis apres le roy ueult donner a cognoistre sa intention de alliance a son frere le roy de Cosse en telle sorte, que son amy le roy de Cosse sera content de ly.

Comme uous aues dist, qui le roy uostre mestre uouldroit bien, que son frere ly mettoit une nauiere bien acutre auec la pudre, des hakebutes et gens de pie, le roy dist ainsi, quil est delibre faire son entre en royaulme de Norwegen pour mettre la choses en bon ordre et prandre la corone, ainsi comme ill ferai en Denmargk, et poursla quil nest pa possible aller la per terre, ill ferai son entre auec ses nauieres. Pour ceste cause ill non peult estora mettere de ces nauieres en Cosse; ill pensa oc si, qui le roy ill ni at affaire de nauires estora. Mais dites ly hardiment, si monsz[r] le roy peult faire quelque seruice a son frere, quil est tout prest pour se monstre comme oportient ung frere et amy.

Finalement uous aues icy la lettre, que est escript a uostre mestre, et ung present bien petit pour uous monsz[r], mais le roy ill pria qui nous prenes patience estora auec ly; si plait a Dieu, qui uous retournes ung aultre foys, quant ill sera mieulx acutre comme ill nest pas estora, ill uous tracterai mieulxs, et ie ferai tousiours que uous plera.

Udkast skrevet med Peder Svaves Haand.

104.

Christiani III litteræ intercessoriæ pro Reinoldo Mure ad Jacobum V scriptæ (sed retentæ et mutatis mutandis ad Franciscum I missæ?).

1537, 12 Julii.

Cristianvs Dei gratia Danorum et Noruagicorum rex electus, Slesuici, Holsatiæ, Stormariæ ac Dytmersiæ dux, comes in Oldenborch et Delmenhorst, eadem gratia

[1] ɔ: trouuoit.

illustrissimo ac potentissimo principi Iacobo Scotorum regi, consanguineo suo fratrique charissimo foelices rerum successus exoptat. Illustrissime ac potentissime rex, consanguinee fraterque charissime. Reinoldus Mure, a quo literæ redduntur, subditus est noster, in oppido Norwegiæ nostræ Schien ad portum Langesundt habitans. Is cum complicibus suis eiusdemque ciuibus oppidi Hedone Hetsen et Anoldo Luckesen nauem ædificauit ducentarum lastarum, ut uocant, in portu, ad quem nobis[1] habitatio, eamque uarijs mercibus onustam, malis scilicet, asseribus alijsque id genus lignis ad fabricam aptatis, præterea tergoribus et uelleribus pecudum, in Angliam ablegare statuit, sed uento præpeditus contrario, cursum, quo destinauit, tenere non potuit. Delatus igitur in portum Norwegiæ nostræ Fleckerore aliquamdiu uentum auramque secundam expectauit. Tum uero superuenit Gallica nauis quædam, incertum quo nomine aut quibus demandata rectoribus capitan eisque, tantum Gallicam et ad bellum instructam a domino de Rocheppot gubernatore Picardiæ constat fuisse, cuius milites classiarijque nostros sic uentum expectantes inuasere, et ut erant ad nocendum armati, ita sine certamine mercatores inermesque nullo propemodum negotio oppressere. Nauem certe, quod constat, bonaque, nostris hominibus ad unum omnibus expositis, abduxere secum, liquido scientes, et quod nostrorum essent subditorum, quæ diriperent, et quod in portu nostro contra uetusta foedera, quæ nobis Gallisque communiter intercedunt, hanc uim exercerent in immerentes. Nam ne quid tale ignorarent, subinde acclamatum a nostris est, qui essent et cuius essent domini; sed surdis, quod aiunt, auribus hæc excepta omnia, exitium etiam interminatum interpellantibus, nisi confestim tacerent. Qua re et hic subditus noster et alij complices, qui cum authoritate publica hunc procuratorem emiserunt sciscitatum, quo nauis ista bonaque deuenerint, ad summam inopiam redactus est, unde non potest emergere uel ipse uel alij, nisi benefitio maiestatis uestræ legitimam rerum uendicationem consequatur; sunt enim qui prædicant, nauem cum bonis in regnum maiestatis uestræ a prædonibus illis auectam esse. Quod si ita se habet, ut maiestas uestra rem omnem ex latore præsentium plenius intelliget, rogamus pro subditis nostris, ut maiestas uestra declarare uelit in hac caussa, quanti uel æquitatem uel amicitiam nostram fatiat, hoc est, iubeat nostris hominibus, quod suum est, reddi, eosque ab iniuria protegat. Nam nisi id fiat, cogemur nos offitij ratione ad remedia parum amica confugere, per quæ possit obtingere saltem, detinendis uestratium nauibus et bonis, ut subditi nostri, quod suum est, consequantur; quod quia non libenter facimus, propterea maiestatem uestram offitij sui tam diligenter admonemus, et simul eam Deo optimo maximo commendamus in longum incolumem, parati pro uirili parte id studio habere, quod maiestati uestræ gratum acceptumque queat esse. Ex arce nostra Copenhagen duodecima die Iulij anno m° d° xxxvii°.

Cristian.

---

[1] ɔ: iis.

Ex archetypo chartaceo, manu Petri Suauenii scripto, cui a tergo adsunt præscriptio ad regem Scotorum et vestigia sigilli cera rubra impressi. Inter chartas Gallicas archiui regii asseruatur, et in plica superaddidit idem Suauenius:

Accidit uero ante biennium, cum inuestigandæ nauis studio Reinoldus Mure intentus Gallias adiuit, quod nauem inuenit in portu oppidi sancti Vallerij, et ut literas habuit a nobis tum quoque ad maiestatem uestram, quibus pro eo intercessimus, ita bellicis occupationibus factum est, quod neque eas reddere potuit neque ad legitimam rerum uendicationem peruenire. Interim nauis tempestate euersa, concussa et perdita in eodem portu apud sanctum Valerium adhuc detinetur; qui eam iniusta ui et uiolenta manu abduxerunt ministri dominj de Rocheppot, neque restitutionem neque compensationem offerunt. Proinde rogamus, ut maiestas uestra authoritate sua regia subditis nostris succurrat iubeatque rerum uendicationemque legitimam et recompensationem euenire. Nisi id fiat, cogemur nos subditis nostris detinendarum nauium Gallicarum remedio succurrere, quod quia non libenter facimus, propterea maiestatem uestram caussæ huius et offitij sui tam diligenter admonemus. Quam nos post obsequiorum nostrorum spontaneam oblationem Deo optimo maxumo diu ac foeliciter seruandam incolumem commendamus.

105.

1537, 26 Augusti.

Instructiones de acceptis triennij indutijs cum cæsareanis et de foedere inter reges adiungendo, destinatæ ad Anglum. Sed redditæ non sunt.

Quæ nos Cristianus, Danorum, Gothorum et Vandalorum rex etc., ad serenissimum ac potentissimum principem Henricum, eius appellationis octauum Anglorum Francorumque regem etc., Petro Suauenio, cameræ nostræ secretario et consiliario, perferenda uerbotenus commisimus.

Principio uolumus, ut salutetur nostro nomine reuerenter et amanter frater et amicus noster Anglorum rex, cui ex nutu et ad uota succedere omnia cupimus. Certe si quid ipsi possemus adferre momenti ad hoc, ut foeliciter pacateque uiueret, id faceremus oppido quam libenter.

Deinde non dubitamus, quin frater et amicus noster eodem erga nos animo sit, propterea quod beneuolentiam, qua nos uicissim complectitur, aliquot literis ad nos scriptis liquido declarauit. Eamobrem de statu rerum nostrarum, qualis ille in præsentia sit, fatiendum esse certiorem duximus.

Nos post triennij continuum bellum eo peruenimus Dei benefitio et Germanicorum principum quorundam fideli opera, quod Daniam simul ac Noruegiam pacate possidemus. Quantis uero laboribus, periculis et impensis hanc possessionem comparauerimus, imo et quas insidias, quam occulte doloseque structas nobis uix euitaueri-

mus, iis de rebus omnibus curauimus, ut certum inditium in Angliam quemadmodum etiam ad reliquos mundi monarchas perferretur.

Nam ut silentio prætereamus, quam a nobis multa et ad uarios in hanc sententiam scripta sunt, misimus etiam passim ad omnes reges Christianos, qui nostro nomine aperirent, quo iure Daniam expeteremus et quam prorsus nulla de caussa aut merito bellum nobis inferretur, imo quod non bellum, sed ciuilis quidam tumultus hæc regna inuasisset, qui uideretur ad uicinas quascumque gentes euagaturus, nisi pessimo exemplo hic exortus quamprimum restingueretur. Et ut eramus de improuiso oppressi nec uno in loco occupati, cum incendium illud ciuilis turbulentiæ totam ferme Daniam teneret implicitam, ita nobis submitti ab amicis auxilia diligenter rogauimus, polliciti, quod in similibus casibus aut grauioribus etiam et maioribus libenter uellemus cuicumque petenti nostram operam uicissim impartiri. Has preces æquabilibus suffultas promissis in Angliam, has in Gallias, has in Scotiam perferri curauimus, sed acceptæ non sunt, tantum abest, ut a quoquam regum omnium auxilia in tantis difficultatibus obtinuerimus. Solus rex Christianissimus benigne respondit nobis, et auxilij communicationem sua sponte obtulit prius etiam, quam a nobis, ut hoc faceret, rogaretur, quam non dubitamus, quin regia bonaque fide præstitisset, nisi proprio non multo post implicitus bello fuisset. Qua cunctatione regna hæc propemodum ad manus eorum deuenissent, qui iam omnia ad se trahere et monarchiam quandam in orbe erigere conantur.

Huc pertinet, quod inferiores Germani contra datas et signatas literas Copenhagum, Danici regni urbem a nobis obsessam, nauali expeditione ab obsidione liberare adnixi sunt, tum cum extrema rerum omnium inopia premerentur obsessi. Atque hæc spes hostes nostros animauit ad hoc, quod deditionem ad Saguntinam usque famem protraxerunt, parati quiduis subire potius quam nobis concedere. Sed notiorem esse fabulam communi prædicatione, quam ut accuratius repetenda sit, iudicamus, potissimum cum in urbe Veriensi naues instructæ sint, quæ soluendæ obsidioni destinabantur, vnde de facili in Angliam pertingere potuit rumor eorum, quæ contra nos suscepta propemodum in caput pernitiemque suscipientium recidissent. Nam cum inferiores Germani id studio haberent, quo modo nobis nocere possent, subito bello Geldrico et ante fores ipsorum exorto occupati sunt, ita quod uires suas alio conuertere necesse habuerint, nam Geldriæ dux Carolus nostris fretus præsidijs in ipso conatu molientibus arma intulit, interim uero quod durauit id bellum, Copenhagum deditum est, et nobis Dei benefitio pax obtigit. Quam ut acceptam semel conseruare difficile non est, ita noster nos casus hortatur, ut in commune consulamus, et ne quid respublica detrimenti patiatur, quantum nostræ sinunt uires, prospitiamus. Non solum nobis uim intentauit Burgundiaca domus præter meritum, sed Hungarico etiam regno se ingessit, episcopatum Traiectensem imperij Romani pheudum ad se transtulit. Quid

Phrysios, quid liberam semper urbem Groningam commemoremus? Ipse Christianissimus rex ius suum armis persequi cogitur, ut libertatem a maioribus acceptam ad posteros transmittat illæsam. Nobis certe nec foedera profuere nec foederum testes literæ, ut pace uti liceret. Vbi occasio nocendi dabatur et uiderunt nos uiribus esse ex bellorum diuturitate propemodum exhaustis, primi proximique extitimus ad iniuriam. Nam in nos totis uiribus apparata classis est, quæ domitum iam Copenhagum, Danici regni sedem, e manibus nostris extorqueret. Hinc uero quid aliud colligendum aut ratione posita supputandum existimabimus esse, quam quod sunt, qui orbis dominium inuadere et monarchiam quandam, explosis regibus ac principibus, constituere conantur.

Cui malo nostra quidem sententia una hæc res remedio est, quam non forinsecus ascitam, sed natura ingeneratam principibus inter se recte dixerimus esse. Nimirum reges inter se sotietas ordinis fratres amicosque constituit, adeoque id exigit, ut non solum pro se quisque debeat sollicite cogitare, quo modo se suosque tueatur, uerumetiam ubi nobis prospexisse uidemur satis, fratrum quoque res ut in tuto collocentur, manibus pedibusque contendendum est. Nisi id fiat, alius post alium breui tempore pessum ibimus, neque enim est quisquam omnium, qui suis uiribus tantæ potentiæ possit obsistere, quantam nunc obtinere quosdam in orbe uidemus. At si recta uia rem hanc expendamus, et quod alijs fieri cernimus, nobis fieri posse putemus, ut alius ab alio diuisi uires exiguas habemus, ita coniuncti libertatem facile defenderimus et iniurias cuiuscumque etiam propulsauerimus. Nos, quod antea notatum satis est, ab omnibus propemodum regibus Christianis in optima caussa derelicti sumus, tametsi communicationem auxilij passim apud omnes quesiuerimus. Tamen sollicitudini publicæ tantum debere nos putamus, quod amicos fratresque nostros, regem scilicet Anglorum et regem Christianissimum, existimauimus commonefatiendos eorum, quæ nostris temporibus cum aliqua publicæ libertatis oppressione ab aliquibus tentata sunt, ut ipsi, tamquam principes non minus sapientia quam armis clari et in imperijs diu uersati, rationem inire uelint, per quam monarchiæ passim ingruenti aditus præstruatur. Quanquam autem illi ipsi principes, fratres et amici nostri, etiam non admoniti, liquido perspitiant, quid in re proposita facto sit opus, nihilominus accidit nobis, quod solet ijs, qui ex periculis nuper erepti proximos quosque appellant, ut sibi caueant, ne in eadem discrimina incidant; nec potuimus prætermittere, quin sollicitudinem nostram, quam pro alijs magis quam pro nobis gerimus, hoc pacto proderemus, ut si duobus illis uideatur commodum bonumque esse, quod contra quorundam immodicam potentiam foedera pactaque ineantur, nos sciant a contrahendo tractandoque cum illis non abhorrere. Ad quod institutum etiam hoc referri uolumus, quod non abnuimus nos, si locum ac tempus commodum illi proponant, quin nostros cum plenaria potestate eodem mittere parati simus, et quod communi consensu conclusum determinatumque fuerit, ingenue seruabimus. Hijs paucis serenissimum regem An-

glorum, fratrem et amicum nostrum longe charissimum, uiuere cupimus et ualere, adeoque nostrum illi offitium ultro deferimus. Ex arce nostra Copenhagen uigesima sexta die Augusti anno m° d° xxxvii°.

Ex autographo Petri Suauenii filis sericeis consuto. Appositæ sunt litteræ regiæ creditiuæ et commendatitiæ pro eodem Suauenio ad Henricum VIII regem, Ioannem ducem de Norfock, consiliarium, et Thomam Crumwellum, secretarium et consiliarium, ipsius manu scriptæ, sed die et regiis subscriptione sigilloque carentes.

106.

Christiani III litteræ commendatitiæ, Petro Suauenio in Galliam legato ad Antonium ducem Lotharingiæ, Joannem Bellayum cardinalem, Antonium Dubourg cancellarium, Joannem de Brion admiraldum et dominum Guilielmum Bellayum de Langey datæ.

1537, 23 Septembris.

a.

Cristiauvs Dei gratia Danorum, Noruagicorum, Gothorum et Vandalorum rex, Slesuici, Holsatiæ, Stormariæ ac Dytmersiæ dux, comes in Oldenborch et Delmenhorst, illustrissimo principi domino Anthonio, eadem illa gratia Calabriæ, Lottaringiæ et Baræ duci, marchioni Pontomosano, comiti Prouintiæ et Wydemont, amico summo suo, salutem imprecatur. Illustrissime princeps, amice charissime. Inciderunt hoc tempore negotia quædam, quæ Christianissimum ac potentissimum principem Franciscvm Gallorum regem, fratrem et amicum nostrum longe charissimum et nos communiter attingunt, ad quæ confitienda Petrum Suauenium cameræ nostræ secretarium in Gallias ablegauimus. Cæterum ut sunt itinera omnia propter bellorum tumultus non admodum tuta, ita ueremur Petro Suauenio difficilem in Gallias aditum dari. Proinde commendandum esse uobis existimauimus, et rogamus, ut illum in gratiam nostram informari fatiatis, per quod iter tutissime possit, quo a nobis missus est, peruenire; si opus erit, etiam, ut illum aliquo itineris duce instruatis. Hac re non magis nobis quam et Christianissimo regi uehementer gratificabimini, et nos etiam in negotio maioris momenti uicissim obsequi uobis haud grauabimur. Hijs paucis uos Deo optimo maximo commendamus incolumem. Ex arce nostra Copenhagen uigesima tertia die mensis Septembris anno m° d° xxxvii°.

Christian.

Ex archetypo chartaceo, cui a tergo adsunt præscriptio et sigillum cera rubra impressum.

b.

Cristianvs, Dei gratia Danorum, Gothorum et Vandalorum rex, Noruegiæ electus, Slesuici, Holsatiæ et Stormariæ dux, comes in Oldenborch et Delmenhorst,

eadem illa gratia reuerendissimo patri domino Ioanni Bellayo, cardinali et episcopo Parrhisino, amico summo suo, multam salutem imprecatur. Reuerendissime pater, amice charissime. Inciderunt nobis ea negotia, ob quæ ad Christianissimum et potentissimum principem Franciscum, Gallorum regem, fratrem et amicum nostrum charissimum, mittere hunc ipsum qui literas reddit Petrum Suauenium, cameræ nostræ secretarium et consiliarium, habuimus necesse, eumque cum esse commendandum primoribus in aula censeamus, ut concreditæ legationis munus tanto foelitius exequatur, etiam ad paternitatem uestram libenter scribimus, quam audimus gratia apud fratrem et amicum nostrum ualere plurimum, deinde hoc animo præditam temporibus charissimi patris nostri certo didicimus fuisse, quod peregrinis et potissimum negotijs horum regnorum operam suam haud grauate impendit. Hoc adeo Suauenius noster non obscure testatur, quoties de paternitate uestra hic mentio incidit, et nos reipsa nimirum domesticis exemplis satis scimus sic habere. Proinde rogamus tanto confidentius paternitatem uestram, ut uelit ea in gratiam nostram patrocinio suo Suauenium dignari. Adfert enim ea negotia, quæ non magis nos quam ipsum regem Christianissimum prope attingunt, et quæ speramus fratri nostro nec ingrata nec iniucunda fore, adeo ut in communicatione patrocinij nihil pericli sit situm, sit uero, quod certo polliceri uobis possitis, et hic apud nos et istic benemerendi occasio proposita, quæ paternitatem uestram iam ante commendatam satis reddere commendatiorem queat. Certe si unquam fieri poterit, ut uicissim declaremus, quanti uos fatiamus, nec memoriam accepti benefitij nos abiecisse dicetis, nec erit, quod de nostra promptitudine, quantum ad reddendam talionem attinet, dubitetis, curabimus enim, ut gratitudinem nostram intelligatis. Valete. Ex arce nostra Copenhagen uigesima tertia die Septembris anno m° d° xxxvii°.

C h r i s t i a n.

Ex archetypo chartaceo, cui a tergo adsunt præscriptio et sigillum cera rubra impressum.

e.

Cristianvs Dei gratia Danorum, Gothorum et Vandalorum rex, Noruegiæ electus, Slesuici, Holsatiæ ac Stormariæ dux, comes in Oldenborch et Delmenhorst, magno Frantiæ cancellario, amico syncere dilecto, salutem imprecatur. Quanquam nulla nobis notitia uobiscum est ac ne illa quidem, quæ per literas contrahitur, tamen cum ad Christianissimum ac potentissimum principem Franciscum, regem Gallorum, fratrem et amicum nostrum, mittere hunc ipsum uellemus et necesse haberemus, qui literas reddit, Petrum Suauenium, cameræ nostræ secretarium et consiliarium, commendandum etiam uobis existimauimus esse, quod per uos facile uidebatur impetraturus, et ut quamprimum audiatur, et ut quam celerrime huc redeat. In utroque nobis

permultum est situm, ut res nostras in reditum Suauenij suspensas sciamus, quomodo componere debeamus. Propterea rogamus, ut adiutorium uestrum impartiri nobis non grauemini. Ea est enim negotiorum qualitas, ut non magis nos quam et Christianissimus rex operam uestram boni sit consulturus, nec facile dixerimus, an ad nos magis an ad fratrem et amicum nostrum pertineant ea mandata, quæ Petro Suauenio istic tractanda et expedienda istic commisimus. Nos tamen, ut qui offitium uestrum expetimus, peculiari studio compensabimus hoc quicquid est operæ, quod nobis impendetis. Valete. Ex arce nostra Copenhagen uigesima tertia die Septembris anno m° d° xxxvii°.

Christian.

Ex archetypo chartaceo, cui a tergo adest sigillum cera rubra impressum.

d.

Cristianvs, Dei gratia Danorum, Gothorum et Vandalorum rex, Noruegiæ electus, Slesuici, Holsatiæ ac Stormariæ dux, comes in Oldenborch et Delmenhorst, illustrissimo principi domino Joanni de Bryon, Frantiæ admyraldo, salutem imprecatur. Illustrissime princeps, ex prompta uoluntate uestra, qua foeliciter quiescenti patri nostro in negotijs libenter inseruiuistis, si quando ille apud Christianissimum regem expeditum uoluit aliquid, nos eam spem concipimus, quod etiam in nostris rebus sollicitandis operam uestram haud grauate nobis accommodabitis. Hac adeo de caussa cum legatum nostrum, qui literas reddit, Petrum Suauenium in Gallias miserimus, ut quædam istic tractet, quæ ex æquo Christianissimum regem ac nos attingunt, et commendandum esse primoribus aulicis censeremus, quorum opera in perferendis et confitiendis mandatis uteretur, ad uos potissimum inclinauit animus ut scriberemus, propterea quod authoritatem uestram plurimum profore nobis speramus. Simul et ea est negotiorum qualitas, quod ex sollicitatione gratiæ permultum, certe indignationis aut offensæ nihil exoriri queat. Ea propter uehementer rogamus, ut patrocinium uestrum nobis impartiri uelitis in præsentia. Nos operam dabimus, ne uos poenitere studij nobis impensi unquam possit, nam uicissim quæ grata uobis erunt pro uirili parte procurabimus. Valete. Ex arce nostra Copenhagen uigesima tertia die Septembris anno m° d° xxxvii°.

Christian.

Ex archetypo chartaceo, cui a tergo adsunt præscriptio et sigillum cera rubra impressum.

e.

Cristianvs, Dei gratia Danorum, Gothorum et Vandalorum rex, Noruegiæ electus, Slesuici, Holsatiæ ac Stormariæ dux, comes in Oldenborch et Delmenhorst,

generoso et prudenti uiro domino Gulielmo Bellayo de Lange, syncere dilecto, salutem imprecatur. Quam multæ rerum bene gerendarum occasiones effluxerint nobis hac solum de caussa, quod Luneburgum, ut condictum fuit, superioribus annis non uenistis, ea de re habetis, cum quo coram colloquamini, Petrum Suauenium, cameræ nostræ secretarium et consiliarium, quem nos in negotijs nostris ad Christianissimum regem misimus, nunc etiam uobis commendamus, ut per uos in gratiam nostram adiuuetur. Satis scimus uel ex ipsius Suauenij prædicatione, quantum authoritate istic ualeatis, deinde cognouimus etiam experimento certissimo, quod pro uirili parte caussam nostram promouistis semper. Propterea facile persuademus nobis, quod etiam hoc tempore de nobis benemereri non grauabimini. Et ut hoc facere uelitis, non possumus non indicare uobis, negotia, quæ adfert Suauenius, eius generis esse, ut non magis nos quam ipsum regem Christianissimum proxime attingant, in quibus sollicitandis non magis nobis quam regi uestro uehementer inseruietis. Proinde rogamus etiam, ut operam uestram huc omnem conferatis, et ut quam primum audiatur Suauenius, et ut quam celerrime ad nos remittatur. Hoc nihil gratius nobis feceritis et nos uobis ut etiam Christianissimum regem uestrum uehementer conciliabitis. Valete. Ex arce nostra Copenhagen uigesimatertia die Septembris anno m° d° xxxvii°.

Christian.

Ex archetypo chartaceo, cui a tergo adsunt præscriptio et sigillum cera rubra impressum. Has omnes litteras non tradidit Suauenius, quippe Lutetiam non veniens et regem in regionem Pedemontanam secutus. Ad Annam de Montmorency quoque attulit et dedit litteras Suauenius, cfr. nr. 111.

107.

1537, 23 vel 24 Septembris.

Exemplar literarum, quas misit Daniæ rex ad Gallum de caussis pactarum triennij indutiarum cum cæsare.

Christianissime ac potentissime rex, frater et amice semper obseruande. Quibus et quam grauibus bellis Dania nostra iam per triennium infestata sit, quot et qui principes, alij clam, alij palam, uiolentis irruptionibus eam expetierint, etsi phama iam uulgo sparsum esse non dubitamus, ut habeat uel ex uulgari prædicatione maiestas uestra, quid quo modo sit actum, tamen ijs de rebus omnibus maiestatem uestram per dominum Georgium Lucken, iam semel et iterum oratorem ad nos missum, plenissime informauimus, adeo ut constare credamus, non solum quibus euentibus, sed et quanta miserorum subditorum nostrorum iactura uix tandem ex hijs malis emerserimus. Nam cæteri principes, qui uel inferunt uim uel illatam a se repellunt, ita se comparant in armis, ut phamæ rationem habeant et uiribus magis quam dolis uicisse uelint uiderj. Apud nos plane contrario modo res gesta est et uiribus parum, fraudulentis defectionibus omnia confecta. Hinc accidit adeo, quod hostem in meditullio

regni nostri occupasse munitiones audiuimus, priusquam extare aut omnino esse aliquem, qui nobis male consultum uellet, sciremus. Rustici passim ac ciues in seditionem ac tumultum quendam ciuilem coorti, quicquid erat uirium, quod uertere in hostes debebant, idipsum contra nos et nobilitatem horum regnorum effudere. Persuasum erat miserum uulgus, si strennue rem contra nos gessisset, postea nullos fore, quibus uectigalia et redditus annuos exolueret. Propterea prædas agendo, incendiis ac ruinationibus omnia uastando neque modum neque finem fecit ullum, quamdiu nos, ut in re improuisa, ad resistendum externis auxilijs non fuimus instructi satis. Postea cum iam uirium contraxissemus tantum, ut ire obuiam iniurijs possemus, et aliquot prælia ex uoluntate fecissemus, Dei quidem optimj maximj benefitio uicimus, adeo ut Daniam simul ac Noruegiam in potestate iam habeamus, imo nauium ac tormentorum bellicorum non contemnendam uim hac nostra uictoria ab hostibus extorsimus, quam itidem ut regna ipsa nunc possidemus; sed tamen ad munitionum recuperationem non nisi post annos aliquot et oppugnationes longi temporis peruenimus, quasdam etiam ab hostibus non ui sed fame domitis recoepimus. Et quidem hæc temporis longinquitas haud incruentam nobis uictoriam fecit, cum interim non dicendis modis regna nostra destruerentur et stipendia menstrua in immensum adeoque supra uires nostras excrescerent, quæ in equites ac pedites eroganda fuere. Factum est hoc pacto, quod in eas angustias coniectj sumus, ut uno eodemque tempore cogamur expediendo ex hac confusione tanta regno nostro, et reparandis ueteribus, præterea uero etiam constituendis munitionibus nouis operam nostram impendere. Nam de debitis dissoluendis, quæ sustentatione equitum peditumque contraximus, nihil attinet commemorare. Scit maiestas uestra, ut in re militarj exercitatissimus princeps, pecunias bellorum neruos esse, neque uero sine magnis impendijs in tantis difficultatibus geri magnificum quicquam a nobis potuisse. In Dania tumultuatione diuturna exasperati in mutuum exitium animj hominum reperiuntur, leges, sacra prophanaque uiolata omnia, adeo ut constituenda de nouo politeia sit, et animaduertere oporteat nos, quid quisque sui aut alienj possideat. Hijs curis intenti regnum in præsentia uisitandum suscepimus, et ut male iunctos per administrationem iustitiæ sibi inuicem reconciliemus, et ut barbariem, quæ subsequutura hanc confusionem uidetur, excludamus. Nam nisi id fatiamus, uix poterimus sanitatem quandam rebus in deteriora prolapsis adferre. Ad hoc uero institutum nostrum foeliciter terminandum pace nobis ut nullo alio pharmaco est opus. Nam bellum exercere diutius, propterea quod intestinis cladibus, sic ut supra commemorauimus, afflicti sumus, ne possemus quidem, ut maxime uellemus. Proinde notum esse maiestati uestræ ut amico, quem imprimis ueneramur, expetimus, nos, pace iam ab alijs hostibus parta, cum cæsareanis in triennij indutias consensisse, scilicet illi post omnes alios, cum iam extenuati essemus, nos sibi diuexandos sumpsere. Qualiter uero nobiscum egerint et quomodo ex amicis nulla de caussa etiam contra datas et

signatas literas hostes facti sint, ijs de rebus breui mittemus legatos nostros, qui certissima quæque denarrabunt. Interim rogamus, ne maiestas uestra pactas a nobis indutias aliter intelligere aut interpræetari uelit, quam quod ad eas acceptandas grauissima necessitas nostra, non aliqua priuata cupiditas aut studium nos impulerit. Regna nostra undequaque mari circumflua sunt nec ex alia re magis quam ex commertio, quod marj queritur, aut sustentantur aut uictum percipiunt. Porro per annos hosce quattuor continuos mare hoc nostrum non sine magnis impendijs nostris clausum tenuimus, ita ut nostris ex æquo ac exteris nauigatio denegata sit, quo impedimento non parum incommodi nostris hominibus accessit, et fuit hæc quoque non minima caussa, quamobrem in pactas indutias consenserimus. Nam nisi id fecissemus, ad extremam inopiam subditis nostris res redissent, iam ante tam uehementer bello afflictis et omnj prorsus uictu per longum tempus destitutis. Alioquin satis scimus, uenerandæ memoriæ charissimo patri nostro cum maiestate uestra summam amicitiam intercessisse, quam ille ad finem usque uitæ suæ illæsam inuiolatamque seruauit. Porro nobis non deesse uoluntatem imitandi paternum exemplum et in hac re et in alijs omnibus, si tantum ad breue tempus respirare liceat et eiusmodi quiddam a nobis expetetur, quod nos cum decoro præstare possumus, idipsum maiestas uestra ex legatis nostris, qui uenturi sunt, liquido cognoscet, quam hijs paucis uiuere cupimus et ualere.

E charta primæ scriptionis Petri Suauenii.

108.

1537, 24 Septembris.

Instructio de pactis triennij indutijs cum cæsareanis et de foedere inter reges adiungendo.

Quæ nos Cristianus, Danorum, Noruagicorum, Gothorum et Vandalorum rex etc., ad Christianissimum ac potentissimum principem Franciscum, Gallorum regem etc., Petro Suauenio, cameræ nostræ secretario et consiliario, perferenda uerbotenus commisimus.

Principio uolumus, ut salutetur nostro nomine reuerenter et amanter Christianissimus rex, frater et amicus noster longe charissimus, cui si res omnes secundæ sunt, maxime habemus, de quo merito lætari debemus nobisque non uulgariter placere. Certe, quantum uires nostræ permittunt, et facere, illi quæ grata sunt, et optare, ut eueniant omnia foelitia, propensi sumus.

Deinde non dubitamus, quin a domino Georgio Lucken oratore suo intellexerit, nos ad contrahendam firmandamque amicitiam multo ante nostros in Gallias mittere constituisse, qui rerum nostrarum statum, qualis ille in præsentia sit, aperirent. Ab hoc proposito non nostra nos uoluntas, sed maxima necessitas abstraxit hactenus.

Nam ut sumus ex superiorum bellorum turbis in multa coniecti negotia, quæ nostros tenent sollicitos atque occupatos omnes, ita dum studemus passim a confusione expedire hæc regna, ius in ijs constituere et in gratiam exulceratos inter se inuicem animos subditorum redigere, non solum ipsi satis habemus, quod agamus, sed præterea nostris omnibus negotium facessimus.

Ac primum quidem coronationis nostræ festum ad diem duodecimum mensis Augusti celebrauimus, quæ solennitas necessario, ut in regnis electiuis, consiliariorum nostrorum præsentiam exegit. Porro ad coronationem inuitauimus aliquot Germaniæ principes. Eorum alij uenerunt ad nos ipsi, alij per missos legatos suam nobis uoluntatem declarauerunt. Et ut eorundem principum opera fideli in bello hoc usi sumus, ita uaria inciderunt negotia, quæ nos et illos communiter attingunt, ad quæ confitienda consiliarios nostros una cum illis alium alio in Germaniam ablegare necesse habuimus.

Mansit tamen in nobis studium, quod exequi promissa uoluimus, quæ per dominum Georgium Lucken renunctiauimus de legatis cum plenaria potestate in Gallias quamprimum mittendis. Iam designati erant, qui eo iter faceré debebant, literæ scriptæ, nec restabat quicquam, quod legationem remoraretur præter uentum et nauem, ut cum utriusque rei facultas daretur, in Angliam primum et ex Anglia deinde in Gallias traiectus fieret. In ipso procinctu et molientibus, quod aiunt, superuenit dominus Georgius Lucken, a fratre nostro iam quartum ad nos missus remissusque orator. Præter amicas literas, quas attulit, uerbis etiam benignis iterate nos monuit, amicitiam expeti nostram a Christianissimo rege, et nihil aliud expectari, quam ut ad habendos tractatus cum plenaria potestate ex nostris aliquot in Gallias ablegemus[1]. Et hactenus quidem nihil aliud quam quod prius dixit. In uno hoc uariauit nunc ab ijs, quæ scripto prius et uerbis ad nos pertulit, quod cum Anglorum regem asseruerit in foedere, quod queritur, compræhendi debere, nunc dicit, fratri nostro non ut olim bene cum Anglo conuenire, et quod Anglus cæsari pecunias quasdam ad gerendum hoc bellum contra fratrem nostrum suppeditauerit. Proinde iussu et monitu Christianissimi regis dissuasit, ne nostros in Angliam mitteremus. Cæterum, ut alia quacumque ratione ad tractatus agitandos in Gallias ablegaremus aliquos, qui plenariam ad tractandum concludendumque potestatem adferrent secum, id uero magnopere a nobis contendit.

Nos ut fratri nostro pro amico affectu, quo nos complectitur, gratias agimus, ita cogitare illum tandem aliquando uolumus, quomodo possimus id, quod a nobis expetitur, ut cum plenaria potestate in Gallias mittamus, effectum dare, præsertim hoc tempore, quando per Angliam tuto proficisci non licet et itinera alia per Germaniam periculorum plenissima sunt, in quæ non libenter nostros conijcimus, nec expediret

[1] In margine: Scotica legatio.

amicitiæ mutuæ aut negotijs, quæ tractanda sunt, ut nostri cum potestate plenaria ablegati deijcerentur. Proinde, ut rogamus, ne longi temporis mora, quæ legationj huic intercessit, apud fratrem et amicum nostrum fraudi sit amicitiæ et concordiæ, quam querimus, ita consiliarios nostros ratione temporis excusatos haberi uolumus, quod eorum aliquj non una, ut promissum fuit, aduenìant.

Interim uero quod hinc abfuit dominus Georgius Lucke, cum inferioribus Germanis ad acceptandas triennij indutias inducti sumus procuratione aliquorum, quibus bellum Danicum non minus quam ipsi Daniæ incommodauit. Quod fieri potest, ut in aliam partem interprætetur Christianissimus rex, quam a nobis factum sit, putetque amore quodam eorum, cum quibus indutias iniuimus, aut agitandæ pacis studio magis quam necessario nos ad hæc compendia confugisse, eapropter de caussis acceptarum indutiarum hæc, quæ sequuntur, prioribus addi uolumus.

Per triennium continuum in Dania hæreditarijsque ducatibus nostris bellum tenuit, nusquam extra fines aut pomeria nostra prolatum, et ut de improuiso nobis illatum est ab ijs, qui dolo magis quam uirtute nobiscum contendere studuerunt, ita maxime calamitosum nobis accidit. Misimus questum de iniuria passim ad omnes reges, ius nostrum, quod ad Daniam haberemus, liquido exponi curauimus, verum non fuit ex omnibus quisquam, qui vel iusta caussa nostra uel communj periculo moueretur ad hoc, ut nobis in maxime dubijs et afflictis rebus nostris succurreret. Alij aliud prætexuere, quo se ab auxilij communicatione absoluerent; solus rex Christianissimus casum nostrum iniquo animo ferre uidebatur, et in ipsis bellorum undis per dominum Georgium Lucken optima quæque nobis promisit, tum quoque cum nondum esset a nobis ad opem ferendam sollicitatus, appellatus uero non multo post, per dominum Gulielmum de Lange id ipsum fecit aliquanto splendidius etiam, cum et tempus et auxilij ferendi modum designasset. Ac tum quidem proprio bello implicabatur frater noster, ita ut ipse rerum suarum satageret. Nisi id factum fuisset, omnino persuademus nobis, quod præsenti opera sua et ope nos subleuasset, quo nomine nos tam arcte sibi deuinxit, ut perpetuo simus habiturj, pro quo gratias agamus, et facere, quæ illi grata erunt, non dedignabimur aut grauabimur. Sed ad rem. Vt soli bellum ferre cogebamur, ab amicis magna ex parte omnibus derelicti, nisi quantum per Germaniæ principes aliquot amicos fidosque nobis subleuati sumus, ita belli diuturnitas et seditiones intestinæ subditorum, præterea uero hostilium et nostrorum exercituum sustentatio Daniam æque ut ducatus nostros sic afflixere, ut pristini nitoris uix umbram aliquam uel regna uel ducatus obtineant.

Frumentum in hisce regionibus tam copiose prouenit, ut non solum suffecerit incolis ad alimoniam, uerumetiam ad finitimos populos annonæ penuria laborantes exportaretur; armenta tanto numero quotannis in Germaniam abigebantur, ut facilem uiuendi rationem efficerent emissi animalium exercitus ibi quoque, ubi alias non paruo

constat uictus. Quid reliqua commemoremus, quæ sunt innumera, et quibus mercatura non exercetur solum, sed constat ferme? Hæc omnia paruis pretijs apud nos uenalia reperiebantur olim. Nunc in arctum usque adeo hæc contracta copia est, quod importato utimur ipsi et non solum nihil communicamus alijs, uerumetiam ab alijs plæraque percipimus, quibus hæc uita indiget. Hinc summa rerum omnium caritas in Dania obtinere coepit, quæ uel sola sic exercet nos, ut bellum gerere diutius fuerit impossibile, neque enim commeatum inuenisset exercitus.

Addimus hic, quod Dania et hæreditarij ducatus nostri a mari circumdantur partim, partim etiam alluuntur, ita quod ex mari maxime uictum percipiunt harum regionum incolæ, et commutatione mercium, quam per mare exercent, se nutriunt. Si bellum continuasse debuissemus, etiam mare habendum infestum fuisset, quare non iam subditis nostris solum, uerumetiam finitimis quibusque populis uehementer incommodassemus; et ut illi in gratiam nostram aliquamdiu sibi ab usu maris temperarunt, quod non sine magno damno suo fecere, ita timendum fuisset, nisi pax euenisset aliquanti temporis saltem, quod diutius mare clausum teneri non potuissent pati et uel ipsi uiam ad aperiendum sibi quesiuissent.

Porro sustentatio longa equitum peditumque extraneorum hæc regna non solum argento emunxit, sed et pretiosissima quæque absumpsit, unde conflari poterat argentum. Si quid etiam reliqui fecit incolis, quod exercitui in nullum fuit usum, idipsum ad mercatum efferre propter maris pericula non licuit, nam a mercimoniorum commutatione per integrum triennium in hisce regionibus temperatum est. Præterea ubertas terræ, de qua dictum prius est, quod non indigenis tantum sed exteris etiam præbere necessaria consueuerit, ad alendos exercitus uix suffecit, cum hinc ab hostibus, inde a nostris omnia uastarentur. In quibus angustijs si commorandum diutius fuisset, aut reliquissent oppida ciues aut defectionem parassent. Aliud profecto et melius aliquid sperandum non erat aut expectandum.

Nos nuper admodum ad horum regnorum administrationem peruenimus, et quod grauissimum fuit, in ipso bello electionem nobis detulere consiliarij, cum iam munitiones occupassent hostes. Inde nimirum expellendi fuere, quod ut non sine exasperatione accidit eorum, quos fame, ferro et igni ad obedientiam compulimus, ita conijcere cuiuis facile est, quam uarijs adhuc erga nos sint uoluntatibus quidam, quos ab aduersariorum partibus non amor nostri sed maxima necessitas abstraxit. Præterea ciuilis tumultus, qui longe lateque hæc regna peruagatus est, animos subditorum in mutuum exitium armauit, adeo ut ipsi inter se ordines regui nondum satis constent sibi. Rustici ac ciues in spem adducti erant, si nobilitatem extirpassent, quod libertatem perpetuo duraturam sibi peperissent; inde adeo non desierunt, quæ ad hoc institutum foeliciter terminandum pertinebant, studio habere. Patribus acceptæ iniuriæ non ab hostibus tantum, sed a subditis, multo maxime graues et intollerabiles uiden-

tur. Propterea si cætera omnia recte haberent, quæ bello gerendo necessaria sunt, tamen hæc animorum discordia, abalienatorum reconciliatio aliquanti temporis quiete opus habuit, nec extat alius ad sanctiendam concordiam gradus.

Acceptæ igitur a nobis indutiæ sunt uel maxime propterea, quod ad componendas regni res tranquillitate aliqua nobis opus fuit, et quod non uidimus, ut maxime in armis perstitissemus, quo pacto fratri nostro potuissemus magnopere inseruire in tanta penuria omnium, quæ ad bellum gerendum necessario requiruntur, si uel ille a nobis expetisset aliquid, uel nos ut amico gratificari aliquo modo uoluissemus. Cæterum ut sunt natura mire fertilia hæc regna et ducatus etiam, ita sperari potest, quod breui tempore damnum acceptum superabunt incolæ aut emendabunt saltem, ut rursus, incommodi quicquid imponatur, ferre queant, ubi a superioribus uexationibus nonnihil respirarint, ac tum quidem, cum aliquo modo reconciliatis subditorum animis in regno constabiliuerimus nos, tum scilicet uidemur fratri nostro tanto honorificentius operam dare posse quam nunc, quocumque etiam tempore nostri usus erit. Nam quod hoc facere uelimus, si sciamus, nos uicissim adiutoria percipere posse, si quando fiat, ut urgeamur, propterea in indutias trium annorum consensimus, ad solidam pacem uel querendam uel acceptandam animus non magnopere inclinauit, propterea quod male admodum nobiscum est actum.

Quod ut latius pateat, silentio præteriri nolumus, quod illius pacti gratia, quod cum inferioribus Germanis iniuimus et seruatum ab illis non est, actionem aduersus cæsareanos habemus, quæ se ad aliquot centena milia aureorum extendit. Nimirum inter alia sic conuenerat, quod dissidia, si qua inter nos tenuissent ex parte profligati regis Christierni et liberorum, prorsus sublata esse debebant, ut deinceps ad mutuum augmentum harum et illarum regionum pace liceret utj. Illi uero, qui confoederatj et bonæ fidei amici nostri uolebant uideri, non solum pacem non seruarunt, sed et, cum oportunitatem uiderent dari, occupandi regni Danici consilia iniuere. Ac primum quidem secreto tractarunt cum obsessis hostibus nostris, cuius rei inditia quasdam ipsorum literas intercepimus, deinde uero legatum suum Albertum Funcken palam ad obsessos in urbem Copenhagum misere, qui indicaret, quid contra nos molirentur inferiores Germanj, et bono esse animo obsessos iuberet, propterea quod classis ualida appararetur soluendæ obsidioni destinata. Eam in actu et paratu fuisse nemo ignorat; quod uero non processerit institutum, id bellis acceptum referimus, quæ sub illud tempus ante fores eorum procuratione nostra exoriebantur, uolentesque erumpere necessario domi detinuerunt. Nam cum intelligeremus aliud nihil reliqui nobis fieri, quam ut post tot clades a multis et uarijs intentatas nobis etiam inferiores Germanos hostes ferremus, decem uexilla peditum Germanicorum et aliquot equites ablegauimus, a quibus oppidum Frisiæ Dam nomine occupatum est. Tantum terrorem hæc occupatio inferioribus Germanis attulit, quod expeditionem maritimam, quam contra nos molie-

bantur, intermittere coacti sunt, præterea comitem de Nassow ab oppungnatione oppidi Pyron reuocarunt.

Quod si satisfactum illis conuentionibus fuisset, in quas nostri Smalcaldiæ cum domino de Lange consenserunt, non solum hostibus nostris negotij multum facessere potuissemus, uerumetiam illum ipsum exercitum in Gallias ad seruitium Christianissimj regis facile transtulissemus, certe, ne unquam in Gallias ducere potuisset comes de Nassow, effecissemus, et exercitum, quem ualidum adhuc in regnis habuimus, non dimisissemus. Cæterum cum nec renunctiaret quicquam dominus de Lange, nec ad constitutum tempus et locum ueniret ipse, ut occasiones multæ rerum præclare gerendarum e manibus nostris effluxere, ita ne exercitum quidem, præsertim tantum et qui per aliquot annos continuos apud nos meruit, diutius sustentare potuimus. Et quidem decem illa uexilla in oppido Dam fame ad deditionem compellebantur, quinque alia, quæ decem illis præsidio misimus, ut obsidionem soluerent et eruptione pugnare aduersus hostes nostri non dubitarent, ubi uires suas coniunxissent, in itinere deiecta sunt. Alij deinde post alios emissi manu, propterea quod sustentandi porro copia non suppetebat.

Sed hæc, ut quæ præteriti temporis sunt et emendarj nunc non possunt, propterea quod cum tempore etiam occasio ipsa rerum bene gerendarum mater præterijt, missa fatiamus. Accidit uero ista animatione inferiorum Germanorum, quod obsessi hostes nostri in urbe Copenhagen obsidionem ad extremam usque inopiam tollerarunt, id quod non fecissent, si non in spem soluendæ per uim obsidionis adducti fuissent. Ea re nobis temporis effluxit multum et stipendia singulis numeranda mensibus in immensum excreuere, adeo ut si rationem ponere uelimus, multa centena milia aureorum inueniamus, quæ erogare sumus coacti propterea solum, quod inferiores Germani pactorum non satis tenaces aut obseruantes extitere.

Nec nobis animus fuit unquam, quod actionem tam iustam pacificatione antiquare et obliterare uellemus, imo id querimus per indutias, ut nos sic instruamus, quod ius nostrum armis persequi possimus, si alia nulla compendiosior offeretur uia, per quam datum nobis damnum emendetur. Verum ad hanc rem opus est nobis amicorum et potissimum Christianissimi regis auxilijs. Solus fuit regum, qui in bello et rebus dubijs benigne promisit nobis, proinde hunc honorem illi merito deferimus præ regibus alijs, quod status et consiliorum nostrorum, quantum ad præsens tempus et acceptas indutias attinet, fatiendum esse certiorem duximus. Nunc, dum ad consultandum tempus datur, scire cupimus, quid porro expediat aggredi, adeoque nos illi ut amico totos offerimus, parati ex illius uoluntate, quod commodum bonumque uideatur, studio habere. Et ut post exitum indutiarum alterum necessario fatiendum est, aut ut pacem solidam perpetuamque apud inferiores Germanos queramus, aut ut bellum persequamur, ita sine præuio illius consilio nec in hanc nec in illam partem com-

moueri nos patiemur, imo pacem nec queremus nec acceptabimus, si sciamus, illum in bello et rebus dubijs uelle nobis pro dignitate et potentia sua succurrere, deinde si promittat, se nullam cum cæsarianis pacem inire uelle, nisi nos in ipsa transactione comprehendat nominatim. Hisce de rebus omnibus primum oportet, ut certiores reddamur. Deinde si bellum persequi debemus, necesse itidem est, ut sciamus auxilij, quod nobis ex Gallijs aduenturum sit, qualitatem et modum. Nam si neque in foedere sciamus nos compræhendi debere, si quando ad id ueniretur, quod Christianissimus rex cum cæsarianis pacisceretur aut indutias acceptaret, neque certi esse de uenturo nobis adiutorio deberemus, nostra nos necessitas doceret satis, iniquam etiam pacem bello præferendam esse, ut qui superiorum bellorum diuturnitate sumus exhausti nec sufficimus soli contra tantam potentiam resistere, quantam nunc obtinere cæsarianos uidemus. Et quanquam ad acceptandas indutias sola rerum omnium inopia impulerit nos, tamen in acceptando et hoc spectauimus, quod sciscitarj decreuimus mature, ecquid spei de auxilij communicatione habere nos uelit frater et amicus noster, si post finitas indutias quicquam incipere possemus, quod nobis ad consequendum ius nostrum conduceret et fratris nostri institutis non aduersaretur, an debeamus polliceri nobis præsens adiutorium. Id quale et quantum futurum sit, expedirj nobis cupimus in præsentia, ut non habeamus necesse ea de re disputare, cum opera requiritur et summisso adiutorio sit opus.

Quod si ad determinandum certa ratio non extabit neque uero queat inirj, nisi primum intelligat, quid a nobis uicissim expectare debeat frater noster, adeoque uideatur consultum, ut aduersus quorundam potentiam, qui formidabiles orbi hactenus fuere, foedera percutiantur, ne multorum dominatio, explosis regibus ac principibus, in monarchiam tandem commutetur, et ad hoc institutum placeat cum potestate plenaria mittere, qui tractandi et concludendi authoritatem habeant, nos ad locum commodum, qui Christianissimo regi placebit, nostros ablegare non grauabimur et, quod communj quodam consensu conclusum fuerit, ingenue seruabimus; petimus solum assignari nobis locum et tempus, ut sciamus, quando et quo conueniendum sit. Deinde et hoc rogamus, ut capita foederis ad nos mittantur in præsentia, quibus expresse declaretur, quid quantumue nos confoederatis debeamus et quid quantumue ab illis, cum opus erit, expetere et certo percipere possimus.

Quod si in eam sententiam conceptum adhuc nihil est, necessarium erit, ut quantotius aliquid concipiatur, neque enim sine talibus medijs ad iusti foederis erectionem satis expedita extat ratio. Id ut latius pateat, bene diligenterque considerandum est, neminem confoederatorum determinato scire posse, quamdiu pacem habiturus sit. Si tum primum discutiendum erit, quis cuj quid debeat, cum hostis pro foribus stabit ad uim inferendam armatus, nimirum ille, quem tanget malum, media ex parte perierit, quam certo constabit, quid quemque ex confoederatis mittere auxilij oporteat.

Et quidem ut quamprimum foedus erigatur, non magis priuata utilitas nostra quam publica aliorum etiam regum ac principum necessitas expostulare uidetur. Alij post alios suis sedibus pelluntur, dum pro se quisque tantum sollicitus est, nemo, quid publice expediat, apud se expendit. Nec mirum. Quis enim unus contra tantam potentiam fatiat, quam in plærisque animaduertimus. Nostræ nos iniuriæ urunt male, adeoque nihil æque facimus inuitj, quam, quod inultæ ut maneant, pati ac ferre debemus; tamen nisi id fiat, ut ab amicis et potissimum a rege Christianissimo auxilia percipiamus, cogimur accepta damna in uentos et longam obliuionis umbram effundere. Aliud nihil restat, quod agamus, siquidem ad uindicandum armis ius nostrum post accepta rerum tanta detrimenta soli non sufficimus. Proinde sapienter monuit nos Christianissimus rex per dominum Georgium Lucken prius, ut cogitaremus, quantum in mutua uirium collatione sit situm, et si quattuor nostrum in unum aliquod foedus consentirent, facile fore, ut quibuscumque inuasoribus resisteremus. Eius rei quid factum sit aut fieri debeat, intelligere cupimus.

Anglorum rex, ut percipimus, in numero confoederatorum non erit. Quis in locum illius succcsserit, denique quo admisso commeruerit ille, quod ueterem amicitiæ locum non obtinet, id rogamus, ut nobis indicetur. Si uidetur etiam consultum, ut nos ad Anglum mittamus et amicis persuasionibus illum ad acceptandam una nobiscum Gallicam amicitiam exhortemur, si posset quoquo modo in diuersam sententiam pertrahi, nos nihil, quod uel in hac re uel in alijs nobis imponetur, auersabimur; sed absque consensu fratris et amici nostri nihil horum tentabimus.

A Scotorum rege quoties uel charissimus pater noster auxilia expetijt, uel nos ut ab amico in bello præterito suppetias efflagitauimus, nihil aliud responsum est, quam quod Cristiernus olim Danorum rex æquo nobiscum saguinis gradu se attingeret; non posse aut uelle illum ad deprimendum consanguineum nobis operam dare. Hijs scilicet caussationibus se ab omnj auxilij ferendi communicatione subtraxit. Quod si in foedere compræhendi deberet, omnino oporteret statui, quid nos illi deberemus, et qua re ille nobis uicissim succurrere teneretur, ne similibus responsis in posterum quoque uteretur, cum nos ut ab amico quicquam exigeremus[1].

Hijs paucis fratrem et amicum nostrum Deo optimo maximo iugiter incolumem commendamus, cui si possumus quoquo modo gratificari in hoc rerum statu, de quo supra commemorauimus, imperato tantum et non rogato est opus; fatiemus enim pro uirili parte, quicquid amici fratrisque postulabit offitium. Ex arce nostra Copenhagen uigesima quarta die Septembris anno m° d° xxxvii°.

E libello primæ scriptionis Petri Suauenii.

---

[1] In margine: Elysabet.

109.

Oratio Petri Suauenii ad Franciscum I habita.

1537, ineunte mense Nouembri.

Christianissime ac potentissime rex, domine clementissime. Misit me ad maiestatem uestram illustrissimus princeps Dei gratia Cristianus, Danorum, Noruagicorum, Gothorum et Vandalorum rex, adeoque commisit, ut maiestatem uestram nomine suo quam possim reuerenter et amanter salutarem. Quod si regia maiestas uestra cum suis omnibus uiueret ac ualeret rectissime adeoque foelici rerum omnium successu frueretur, esset hoc regi meo tam gratum auditu, quam quod accidere posset gratissimum. Deinde dedit mihi rex meus has literas creditiuas, ut uocant, super certis quibusdam negotijs ad majestatem uestram perferendis, quas rogo, ut maiestas uestra perspicere dignetur, ego deinde, quid iussus dicere aduenerim, quanta potero diligentia exponam.

Christianissime ac potentissime rex. Dubium non est, quin regia maiestas uestra in recenti memoria habeat, quod in hyeme transacta oratorem suum dominum Georgium Lucken ad regem meum miserit non alia de caussa, quam ut indicaret, regiam maiestatem uestram illustrissimo principi Dei gratia Iacobo Scotorum regi filiam suam in matrimonium dedisse adeoque id studio habere, ut foedere quodam tam Scotorum quam Anglorum regem sibi adiungeret, in quo libenter uidere uellet regem meum compræhensum, ut quæ fraternum amorem, quo foelicis recordationis regem Fridericum complexa sit, ne in filio quidem rege meo imminuerit. Simul et futurum existimauit regia maiestas uestra, si ad hunc modum quattuor reges in unum aliquod foedus consensissent, quod hostibus quibuscumque etiam facile possent resistere.

Tam ea grata regi meo legatio fuit, ut sine longiori deliberatione responderit, se ad contrahendam firmandamque cum maiestate uestra amicitiam consiliarios suos quamprimum in Gallias mittere uelle, qui rerum suarum statum, qualis ille in præsentia sit, aperirent et de foedere tractandi concludendique potestatem adferrent secum.

Quamobrem ea legatio huc usque se extraxerit, imo quod ne nunc quidem præter me unum adueniat quisquam, id primum iussus sum regiæ maiestati uestræ indicare, quibus de caussis acciderit. Nam ab instituto quamprimum et cum plenaria potestate mittendi non uoluntas sed maxima necessitas regem meum abstraxit hactenus, isque ut est ex superiorum bellorum turbis in multa coniectus negotia, quæ consiliarios suos tenent sollicitos atque occupatos omnes, ita, dum studet a confusione expedire sua regna, ius in ijs constituere et exulceratos inter se inuicem animos subditorum in gratiam redigere, non solum pro se satis habet, quod agat ipse, sed et suis omnibus negotium facessit.

Nec quicquam uel ad tranquillandos hominum animos uel ad terrorem hostibus incutiendum tam fuit efficax, quam ut, qui uirtute regna subegit sua, idem ille a consensu quodam subditorum regnandi sumeret initium, ne si diuersum a more maiorum suorum fecisset aliquid, liberi imperij forma in tyrannidem conuersa uideretur. Proinde coronationis suæ festum ad diem duodecimum mensis Augusti[1].....

Id studium regiæ maiestatis uestræ ut tantum, quantum est, uideretur etiam, Scotorum rex Iacobus effecit. Nam paucis diebus ante dominj Georgij Lucken aduentum nouissimum per Ioannem Bartuen oratorem suum eadem illa apud regem meum de acceptanda uestræ maiestatis amicitia sollicitauit, quæ dominus Georgius Lucke et priore et posteriore legatione ad nos pertulit. In uno hoc uariauit dominus Georgius Lucke ab ijs, quæ scripto prius et uerbis prodidit[2].....

Estque hæc legationis huius pars prima. Altera regem meum attingit solum, et ut intelligatur rectius, cogor superiorum temporum acta quædam repetere. Nimirum scit satis regia maiestas uestra, quod Danicis bellis etiam inferiores Germanj admiscuerint se. Id quam non solum nulla de caussa, sed et contra datas et signatas literas fecerint, postea expediam; in præsentia suffecerit dixisse, quod regem meum tam grauiter presserint, ut eum etiam ad acceptandas cum illis triennij indutias impulerint, posteaquam illis conatus contra nos susceptus non succeptus[3]. Quod fieri potest ut in aliam partem interprætetur[4].....

Quod ut latius pateat, compertum habere maiestatem uestram uult rex meus: Quo tempore Danorum rex Fridericus diem obijt suum, et consiliarij tardius, quam facere debebant, de eligendo rege statuerunt, uerebatur rex meus, ne ipse cum impuberibus fratribus suis in periculum amittendorum illorum regnorum incideret. Proinde obuiam ire bellis, quæ postea exoriebantur, constituit et quidem, ubi plurimum imminere discriminis uidebatur, ibi primum cauit. Nimirum cum inferioribus Germanis ob pulsum e Dania regem Cristiernum patrj suo nuncquam satis conuenerat. Eam discordiam pacifiatione quadam e medio tollere adnixus est, nec eum conatus fefellit. Facta transactaque omnia, quæ ad Cristiernum et ad Cristierni liberos pertinebant. Literæ scriptæ et sigillo cæsaris signatæ manuque subscriptæ adhuc extant, quæ satis testantur, quid quomodo sit actum. Eius uero pacti gratia, quod cum inferioribus Germanis[5].....

---

[1] Sequentia de verbo fere ad verbum, mutatis modo mutandis, ex instructione (nr. 108) repetita sunt vsque ad uocabula, quæ sunt: „ex nostris aliquot in Gallias ablegemus" (pag. 70). [2] Sequentia similiter ex eadem instructione desumpta sunt vsque ad vocabula, quæ sunt: „ut promissum fuit, adueniant" (pagg. 70—71). [3] Lapsus calami pro successit? [4] Inseruntur ex eadem instructione sequentia vsque ad vocabula quæ sunt: „quod male admodum nobiscum est actum" (pagg. 71—73). [5] Sequitur, mutatis mutandis, reliqua pars instructionis, vsque ad vocabula, quæ sunt: „uteretur, cum nos ut ab amico quicquam exigeremus" (pagg. 73—76).

Hic ego pro me aliquid monere maiestatem uestram cogor, quod mihi in itinere cogitanti de firmanda regum concordia uenit in mentem. Scotorum rex satis arcto sanguinis gradu regem meum attingit, tamen amicitia languidior est inter duos principes, quam esse debebat aut sanguinis uinculum exposcit. Ipse ego, ut qui in bellis præteritis in Scotiam missus fui, possum hisce de rebus certissima quæque maiestati uestræ indicare. Nonnihil indigne tulit rex meus, quod in tantis rerum suarum periculis nulla prorsus ex Scotia auxilia percoepit, et erat perquam exiguum quod petijt, indicauit etiam diligenter satis, in quantis discriminibus uersaretur; tamen nescio quo pacto factum est, quod parum conuenientia responsa reddebantur. Adeoque uidetur arctiori quadam necessitudine opus esse ad hoc, ut reges inter se ex animo bene uelint sibi, quam ea est, quæ hactenus reges ipsos inter se coniungit. Hic celare maiestatem uestram non possum, quod habet rex meus sororem, regis Friderici filiam, forma admodum præstanti, et quæ decimum quintum ætatis annum nondum excessit. Si uideretur maiestati uestræ consultum, ut ea Scotorum regi desponderetur, credo equidem, quod non parum momenti allatura sit ad hoc, ut reges ex animo inter se recte consentiant. Deinde ut scio, maiestatem uestram apud Scotum omnia posse et apud regem meum summam authoritatem obtinere, ita non dubito, si se maiestas uestra huic negotio interposuerit, quin facile effectura sit, quod commodum bonumque fore existimabit. Qua de re ego cogitandi ansam maiestati uestræ suppeditare uolui. Et ut cogitationes meas hac parte, non regis mei mandatum ad maiestatem uestram detuli, ita rogo tamen, ut maiestas uestra suam sententiam etiam de hijs nuptijs mihi aperire non grauetur.

E libello autographo.

110.

To Breve fra Frants I til Christian III sendte med Peder Svave.

1537, 22 November.

a.

Treshault et trespuissant prince et nostre trescher et tresame frere, cousin et allye, salut amour et fraternelle dillection. Nous auons receu puisnagueres les lettres que nous auez escriptes par nostre bien ame Pierre Suauenio, vostre conseiller et secretaire, porteur de cestes, et veu entierement le contenu en linstruction, que luy auiez baillee pour venir deuers nous, et par cela entendu en quelz termes et disposicion sont apresent voz affaires, et entre autres choses comme vous auez puisnagueres conclud et arreste vne trefue et abstinence de guerre auecques voz ennemys pour troys ans, et les causes et raisons qui ace vous ont meu, que nous auons trouuees et trouuons tresraisonnables, estant tresaise pour la singuliere amour et affection que

vous portons, que vous soyez maintenant en paix et repoz auecques jceulx voz ennemys. Et dautant que nous sommes apresent absens de nostre royaume et en guerre effectuelle contre les nostres, aumoyen dequoy nous ne pourrions bonnement pour ceste heure satisfaire es poinctz et articles contenuz en vostredicte jnstruction, sur lesquelz desirez auoir responce de nous, a ceste cause nous vous prions, tant que faire pouons, ne trouuer estrange, si nous ne vous faisons de ceste heure ladicte responce, vous aduisant, que nous esperons auecques layde de Dieu auoir dedans peu de jours execute toutes les choses, pour lesquelles nous nous sommes transportez pardeca (et cela fait nous retirer en nostre royaume) ou arriuez que nous soyons. Sil vous plaist enuoyer personnage deuers nous auecques pouoir suffisant pour traicter des choses contenues en vostredicte jnstruction, nous y entendrons lors de tresbon cueur et vous donnerons clerement acongnoistre, de combien nous desirons de plus en plus croystre et augmenter lamour, alliance et confederacion qui est entre nous. Qui est tout ce que nous vous dirons pour le present, sinon que nous prions le createur, treshault et trespuissant prince et nostre trescher et tresame frere, cousin et allye, quil vous ayt en sa tressaincte et digne garde. Escript a Carignan en Pyemont le xxij[e] jour de Nouembre mil v[e] xxxvij.

Vostre bon frere, cousyn et allye
Francoys.

Le Breton ssz.

b.

Treshault et trespuissant prince et nostre trescher et tresame frere, cousin et allie, salut amour et fraternelle dilection. Nous auons puisnagueres receu les lettres que nous auez escriptes en faueur de voz subgectz de la ville de Husen, touchant certaines depredations quilz disent leur auoir este faictes du temps du feu roy de Dennemarch vostre pere par aucuns de noz subgectz, ace que nous vueillons promptement faire administrer justice a vosdictz subgectz de Husen sur le faict dicelles depredations. Et daultant que nous sommes maintenant occuppez pardeca a la guerre contre noz ennemys, ou nous ne pourrions bonnement pourueoir, ainsi que desirons, a jceulx vosdictz subgectz, nous auons aduise denuoyer vosdictes lettres a nostre ame et feal chancellier et autres gens de nostre conseil, que auons laissez a Lyon pour donner ordre aux affaires de nostre royaume durant nostre absence, et leur escripuons presentement, quilz entendent ce que leur dira et remonstrera sur laffaire que dessus Nicolas Frize procureur desdictz de Husen, et que surce jlz leur pouruoyent de tous les remeddes de justice, quilz verront estre necessaires pour la restitution et reparation desdictes depredations, ce que nous sommes seurs quilz feront, de sorte que

ledict Frize aura cause de sen contenter. Qui sera tout ce que nous vous dirons pour le present, sinon que nous prions le createur, treshault et trespuissant prince et nostre trescher et tresame frere, cousin et allie, quil vous ayt en sa tressaincte et digne garde. Escript a Carignan en Piemont le xxij[e] jour de Nouembre mil cinq cens trente sept.

Vostre bon frere, cousyn et allye.

Le Breton sss.

Efter Originalerne paa Papir med Segl i rödt Vox og Udskrifter „A treshault et trespuissant prince et nostre trescher et tresame frere cousin et allie le roy Christian de Dennemarck".

111.

Brev fra Montmorency til Christian III.

1537, 24 November.

Sire. Jay receu la lettre, quil vous a pleu mescripre, par vostre secretaire porteur de cestes, et vous mercie treshumblement de lhonneur, quil vous plaist me faire de me recommander voz affaires, lesquelz, sire, je nauray seullement en la recommandacion, que jay tousjours euz ceulx du feu roy de Dennemarch vostre pere, mais sil est possible en beaucoup plus grande, tant pour la bonne amytie, qui est entre vous et le roy, que pour le singulier desir que jay de vous faire seruice, enquoy vous me trouuerez tousiours autant prest et affectionne que treshumble seruiteur, que vous auez, ainsi que vous dira plus amplement vostredict secretaire, lequel, sire, je vous supplie surce croire comme moymesmes.

Sire, me recommandant treshumblement a vostre bonne grace, je prie nostre seigneur vous donner en perfaicte sante tresbonne vie et longue. Du camp de Carmaignolle le xxiiij[e] jour de Nouembre 1537.

Vostre treshumble et treshobeisant seruyteur
Montmorency.

Udskrift: Au roy de Dennemarch.

Original paa Papir, af Peder Svave paategnet: Conestabulus pollicetur offitium.

112.

Relatio Petri Suauenii in Galliam missi.

Sub finem anni 1537.

Ad hos tam multos articulos[1] paucis responsum est post perlatam legationem. Primum salutatio gratiarum actione et offitij oblatione pensata, de alijs dictum, quod

[1] Cfr. orationem Petri Suauenii (supra nr. 109 pagg. 77—79).

intellecta sint omnia; tamen exactum etiam, ut articulos in scriptis præsentarem; vbi id factum fuisset, promissum, me breuj et optimum habiturum responsum. Sic tradidi instructionem, quam scriptam apud me habui. Rex in cubiculum dormitum se contulit. Subsequebatur dominus Dallebroth, qui postea renunctiauit, regi negotia non displicere, quæ attulissem. Idem ille antea indicauit, regem ob pactas cum inferioribus Germanis triennij indutias animo esse a nobis alienato, postea dixit, eas caussas acceptarum indutiarum in medium allatas esse, quæ probabiles et regi et optimis quibusque uiderentur, proinde non dubitarem, quin breui essem habiturus bonum responsum. Rex deinde per Alpes transitum ad exercitum affectauit, ego sequi iubebar, a Briantzon ad Susanna, a Susanna ad Ortz profectus. Cumque mihi uiderem ob regis præsentiam nullam hospitij commoditatem dari, nisi quantum per dominum Dallebroth sum subleuatus, qui me destitutum omni præsidio in suum hospitium recoepit, rogare sum exorsus, ut mihi designaretur locus, in quo responsum expectare deberem, eo uellem me ante regis aduentum conferre. Iussum, ut irem Thurinum, eo regem uenturum. Ab eo loco castra per miliare unum distabant. Itaque magnis itineribus ab Ortz Susam, a Susa Uilanam, a Uilana Riuolam, a Riuola Thurinum sum profectus. Ibi per triduum expectaui. Interim rex neglecto Thurino in castra se contulit. Cum id nunctiaretur a fratre, qui a comite Gulielmo sic edoctus erat, ego quoque in castra concessi. Comes domino magno magistro præsentiam meam indicauit, qui statim ad me misit dominum de Burlemon et offitium suum ad confitienda quamprimum negotia mea uolens obtulit. Gratijs actis altero die ipsum accessi, negotia quæ et quanta attulissem exposui, dixi etiam, quod reddidissem instructionem. Ille contra iussit bono animo esse et promisit breui futurum, ut absoluerer. Interim de indutijs trium mensium allatum est. Castra in eodem, quo fuerant, loco retenta, neque contra hostes hostiliter attentatum quicquam, tantum excubiæ seruabantur ad prohibendas excursiones, et in eos animaduersum, qui frumentatum in agros populandi caussa excessere; tamen si qui singuli aut pauci numero iter fatiebant, hostibus in uice prædæ fuere. Ego quottidie ex castris cum magno magistro sollicitandj negotij mei caussa ad regem proficiscebar, qui per miliare unum a nobis aberat. Post aliquot dierum itiones et reditiones redditæ sunt mihi literæ et literarum copiæ, quas iubebar perspicere, ut uiderem, quid quo modo responsum sit. Ego primum caussabar, literas Gallice scriptas esse, quæ lingua a nostris non intelligeretur, ea in re uiolari ueterem consuetudinem, propterea quod Latine semper ad nos et a nobis uicissim ad Gallos scriptum sit. Quid cætera commemorem tam multa et uaria, ad quæ in epistola tam breui responderi non potuerit. Et ut maxime excusatione aperta satisfactum uideri poterat huic flagitationj meæ, quam literæ habebant: „regem in castris uersari, ubi ad omnia respondere exacte non fuerit possibile, præterea expectari consiliariorum aduentum, cum quibus de singulis priuatim tractandum sit"; tamen significari expresse in literis

debuerit, quis nam sit foederis sanciendi modus futurus, ut constet, quis cui quatenus et quantum debeat, ex Gallijs quæ et quanta auxilia expectanda sint, si bellum post finitas indutias continuandum sit, quæ spes detur de eo, quod petimus, ut in foedere comprehendamur, si quando ad id ueniatur, ut pacificatione aut indutijs cum hostibus assumendis sit opus; hæc in responso neglecta esse omnia, propter quæ per trecenta miliaria aduenerim. Quantum ad literas Gallica lingua scriptas attinet, responsum est, cancellarium Lugdunj, non in castris agere, qui ista curare soleat, me interprætis uice fungi posse. Præterea si uelim exemplar Latinum, id dari debere. Petij, et contigit. Reliqua omnia, ut de modo foederis, de quantitate ferendorum auxiliorum, in consiliariorum aduentum reiecta sint, propterea quod neque in castris de istis neque sine nostris cum plenaria potestate missis tractari potuerit. De pace aut indutijs cum hostibus assumendis id certum haberem, quod rex, ut qui amicitiam nostram expetit, nuncquam quicquam contra nos sit facturus; ea de re uellet curare, ut non multo post, quando missionem essem petiturus, audirem regis ipsius uerbum.

Post horam unam atque alteram sum uocatus in conclaue regis per secretarium Buchetell. Vbi istic aliquamdiu expectassem, rex se ad me uertit. Eadem illa, quæ in epistola continebantur, exposuit. Ego promisi fidum inditium, et statim subieci, de indutijs aut pacificatione quid sperare debeamus, an sit futurum, ut in foedere aut indutijs compræhendamur? Rex contra inquit: vos quoque fecistis indutias, me ne in illis compræhendistis? Ego respondi, quid eius factum aut non factum sit, me determinato dicere non posse, propterea quod tractatui indutiarum non interfuerim; hoc scire et promittere posse, quod rex meus contra Gallos nucquam quicquam sit facturus. Tum rex: nec ego contra uos unquam fatiam, ea de re certi estote. Indutiæ trium mensium euenerunt, non tamen propterea solida et firma pax est, imo nihil adhuc tale expectare debetis. Post menses quattuor in regnis meis ero; interim aut non multo post consiliarij uestri aduenient, cum quibus benigne de rebus omnibus tractabo[1]. Si potes etiam aut tu aut rex tuus efficere, ut E(uangelici) p(rincipes) in eodem nobiscum foedere compræhendantur, ea in re mihi pergratum feceris. Opera promissa discessi, dixi etiam, me uelle in itinere ista L(andgrauio) indicare. Id placuit et iussus sum id studio habere.

Porro de E(uangelicis) p(rincipibus) in foedere comprehendendis ut mentio fieret, C(omes) W(ilhelmus) effecit. Is sub aduentum meum in castra multis offitium obtulit suum, et quanquam ignoraret negotia mea, tamen promisit, quod uellet manibus pedibusque id agere in gratiam regis mei, ut quamprimum absoluerer. — Gratijs actis respondi, me amica negotia tractare et quæ reges ipsos iam ante coniunctos reddere possint coniunctiores, proinde si me iuuare uellet, posset hoc absque omni metu

[1] In margine: Amicitia regis Friderici.

offensæ aut indignationis facere; promisi etiam, me, quod negotijs et mihi impendisset, regi meo indicaturum. — Ille contra: quandoquidem, inquit, amica negotia tractas, quemadmodum et magnus magister indicauit mihi, quid si E(uangelicos) P(rincipes) amicitiæ duorum regum adiungeremus? Esset hoc uehementer utile Gallo, uobis et illis. C(æsar) contenta opera id agit, ut cum g(allo) transigat; in transactione id querit, ut operam suam g(allus) contra E(uangelicos) P(rincipes) spondeat. Ego obstiti hactenus, ne fieret quod queritur, palam protestatus, me contra E(uangelicos) P(rincipes) et nationem G(ermanicam) inseruire nec posse nec uelle; itaque promissum est, non futurum. Ille instat, ut fiat; vbi propositum obtinuerit, expeditionem contra T(urcam) adornabit, et sub spetie belli T(urcæ) inferendi E(uangelicos) P(rincipes) inuadet. Hæc dixit se certo comperta habere, quod querantur E(uangelici) P(rincipes). Quamquam dixerit g(allus), G(ermanicam) N(ationem) ita de se meritam esse, quod malit perpetuo bellum gerere quam contra eam quicquam tentare, tamen expediret, ut foederis uinculum quoddam huic propensionj accederet, quod illum in ea conseruaret; vicissim expediret g(allo), quod sciret, G(ermanicam) N(ationem) contra se nihil attentare uelle. C(æsar) E(uangelicos) P(rincipes) domare non poterit nisi adiutorio g(alli), et e diuerso non habet quod metuat g(allus), si sciat, G(ermanicam) N(ationem) contra se nihil facere aut tentare uelle. Cumque exigatur, ut cum plenaria potestate aliqui ex nostris adueniant, quid si E(uangelici) P(rincipes) una mitterent? Si uideretur consultum, uellet subordinare, ut ijs de rebus mihi mandatum daretur. — Ego tres caussas assignaui, quas putem impedimento fore, si non fiat quod queretur: iusiurandum, papisticam religionem et pactum cum T(urca) initum, eiusmodi enim rumor quidam Germaniam peruagatus sit. Præterea scirem satis, quod ante biennium non alia de caussa missus ad E(uangelicos) P(rincipes) fuerit D(ominus) de l(angey), quam ut amicitiam E(uangelicorum) P(rincipum) ambiret. Quid obtinuerit responsi id nescirem, nam cogebar ipse, priusquam responsum daretur, cum marischalco nostro discedere. — Ille contra inquit, primam sibi caussam magni momenti uiderj, tamen et conuentus agitarent E(uangelici) P(rincipes), de repellenda iniuria cogitarent, ut qui se putarent in casibus conscientiæ magis obedire Deo quam hominibus debere. Si pactum cum g(allo) inire nollent, efficerent saltem, ut certo scirent, quod g(allus) contra eos non sit facturus, vicissim curarent, ut g(allus) sciret, quod ab ea parte G(ermaniæ) non debeat sibi metuere. Id fieri posse etiam absque iurisiurandi uiolatione. Nam C(æsarem) priuatas offensas ulciscentem aut sibi regnum parantem non teneantur adiuuare, ut ante sex annos responsum est, ad Uiennam quando T(urca) profligandus erat; tota Europa in armis erat, tamen cedentem T(urcam) insequi noluit, neque enim existimauit se F(erdinando) regnum querere debere. Cæterum si imperij caussa ageretur, nihil esset futurum tam arduum, quam audeat subire. Quantum ad papisticam religionem attinet, dixit se certo scire, quod g(allus) eam non magni face-

ret, nam ceremonias nullius existimaret, in missa hæreret adhuc magis, ut obsequeretur C(ardinalibus) et E(piscopis), a quibus captiuus teneretur, quam quod non posset ab ea facile pertrahi, si uero tam cito institutum mutaret, timendum esset, quod a proprijs subditis regno pelleretur. Bene sentire de omnibus articulis D(elphinum) et C(ardinalem) L(otharingiæ), M(agnum) M(agistrum) non aduersarj. Quanta bona fecerit credentibus, quam multos inuenerit potissimum in S(abaudia), et quod in g(allia) plerique fuerint A(nabaptistis) quam E(uangelicis) similiores, in quos animaduersum sit. De pacto dixit, falsum rumorem pro uera phama obtinuisse, ut in plærisque fieri soleat; se adfuisse, quando legatj auditj sint, et quod non admodum bonum responsum obtinuerint; si sciret etiam rem sic se habere, non uellet in seruitio persistere. Post illa, quæ sæpius familiari sermone inter nos iterabantur, dixi me bonj consulere, quod ille facto opus esse existimaret. Itaque rem subordinauit, ut postulatio de E(uangelicis) P(rincipibus) in foedere compræhendendis apud me institueretur. Post illa de E. et I. P.[1] nostris mentio facta est. Si moreretur uxor D.[2], existimauit rem obtineri posse; illa uiuente duas tantum superesse personas, quæ magnis euentibus reseruentur. Consilium fratris huc mittendi uehementer probauit et dixit, quod de utraque re ad M(agnum) M(agistrum) referre uellet. Redijt et ex præcepto M(agni) M(agistri) iussit ne discederem, propterea quod uellet apud se aliquamdiu deliberare, eaque in caussa regis sententiam exquirere. Postero die renunctiatum, consilium fratris mittendi uehementer probari, futurum etiam, ut honesto stipendio sustentaretur, de alio post illius aduentum statui posse; futurum ut mane eadem illa ab ipso M(agno) M(agistro) audirem[3]. Ita ductus ad illum audiui plæraque omnia quæ a rege prius, nisi quod offitium suum magnifice commendauit, de fratre mittendo mentionem iniecit, et G(ermaniæ) D(ominatio) ne ad C(æsarem) perueniret, E(uangelicorum) P(rincipum) missa legatione aliqua prohiberj debere asseruit; ea re gratum regi et I(mperii?) P(rincipibus?) fieri. Pollicitus operam discessi, duodecim equis et uno tubicine ad G(appam) usque comitatus, quanquam tubicinem, postquam uentum ad S. est, reliqui. A Gappa cum meis recto itinere St. contendi, ubi in hanc sententiam uerba feci:

Salutatio cum offitij promptitudine coniuncta. Traditio literarum. Quis sim, scies ex literis, quas hijs inclusas ad te mitto. Nam nomen meum tametsi memini me ante sexennium dicere tibi, tamen uereor, quod in tanta longi temporis intercapedine obliuionj tradideris. Petrum Suauenium uocant, nec mihi tecum aut cum aliquo uestratium consuetudo fuit unquam, antequam ex Smalcadia a principum euangelicorum comitijs Argentinam una tecum, unico comitatus fratre, sum profectus. Et ut tunc ex Argentina in Gallias iter habui partim in negotijs foeliciter quiescentis Danorum regis

[1] Elisabetha et Iohanne principibus? [2] Delphini? [3] In margine: M. F. uulgo posse ad sex perueniri, ut putauit.

Friderici, partim etiam, ut calumnias purgarem, quas contra euangelicos cæsareæ maiestatis orator in Gallijs et Anglia sparserat, ita nunc ex Gallijs redeo, rogatus a comite W(ilhelmo) de F(urstenberg), ut per Argentinam reditum ad regem meum affectarem et quædam tibi alijsque consiliarijs bellicis urbis uestræ, ad quos literæ scriptæ sunt, aperirem. Haud grauatus operam promisi. Interim aduersa equorum et seruorum ualetudine laborare coepi, quæ me sic exercet, quod cogor compendia querere. Præterea dicitur mihi iter hinc ad uos obseruari propter crebras itiones et reditiones peditum Germanicorum; et ut nunc cum comite palatino non satis conuenit regi meo, ita uerebar me absque periculo per ditionem palatini proficisci non posse. Proinde scribo ad te rem omnem et Latine scribo, ne quis tale aliquid agere me suspicetur, et te rogo, ut consiliarijs bellicis urbis uestræ me purges, quod non ipse præsens, ut iussus eram, mandata pertulerim. Vides satis, ex quibus et quam grauibus de caussis id non intermiserim, sed intermittere coactus sim. Deinde et hoc peto, ut quæ hijs literis prodita sunt, cum fide sotijs ordinis tui aperias.

Principio iussit D(ominus) C(omes), ut ordinem istum urbis uestræ quam possem diligenter nomine suo salutarem. Quod si qua in re gratificari queat aut singulis aut uniuersis uobis, quantacumque ea sit etiam, promisit nucquam quicquam sibi æque studio fore, quam ut uobis obsequatur adeo, ut beneuolentiam, qua uos complectitur in genere omnes, haud dubijs argumentis sit declaraturus, quandocumque dabitur ad hoc, ut gratificari uobis possit, occasio. Deinde ut cogebar ipse regem negotij mei caussa in castra sectari ibique satis magna cum molestia mea aliquandiu uersari, ita quottidie mecum et inter alia multa etiam de euangelij negotio sæpe ac diligenter contulit, a quo cum intelligeret regem meum non solum non abhorrere, uerumetiam contenta opera id agere, ut prædicationis illius rore tota Dania et quicquid est post Daniam septentrionalium regnorum aspergatur, tum uero se mihi aperuit: Cæsarem tædio quodam belli aduersus Gallos gerendi laborare, id studio habere totis uiribus, ut cum Gallo redeat in gratiam. Inter alias conditiones pacis conciliandæ potissimum magno conatu queri, ut Gallus operam suam aduersus E(uangelicos) P(rincipes) despondeat; vbi id factum fuerit, C(æsarem) sub spetie belli T(urcæ) inferendi ualidum exercitum cogere et coniunctis cum g(allo) uiribus E(uangelicos) P(rincipes) inuadere uelle. Hæc se non coniecturis fallacibus, sed certis argumentis comperta habere. Proinde monuit, ut E(uangelici) P(rincipes) expeditionem in T(urcam), quam sciret quamprimum indicendam esse, suspectam haberent et sibi prospicerent, ne de improuiso opprimerentur. Dixit etiam se obstitisse, ne g(allus) in tales pacis conciliandæ conditiones consentiret. Illum optima quæque promisisse, quod contra Germanicam nationem sic de se meritam nolit unquam quicquam tentare, potius quam id fatiat, perpetuo bellum gesturum nec in ullas pacis conditiones consensurum. Filium habeat, quem speret regni hæredem fore et propterea impensius quam alterum diligat,

tamen si sciat, quod contra G(ermanicam) nationem belligerarj uelit unquam, se mortuo, malit extinctum quam superstitem esse. Hæc iam satis firma inditia extare, quod non debeant E(uangelici) P(rincipes) a g(allo) sibi metuere. Se etiam quottidianis admonitionibus g(allo) et M(agno) M(agistro) aurem uellere, quod contra G(ermanicam) N(ationem) et potissimum contra E(uangelicos) P(rincipes) facere nec uelit nec possit; si id in consilio sit, quod conditiones a C(æsare) propositas, potissimum quæ E(uangelicos) P(rincipes) attingunt, acceptare uelint, rogare, ut cum bona gratia dimittatur. Responsum est ut prius, nihil tale expectari debere. Tamen existimauit C(omes) W(ilhelmus), in rem fore, ut una R(ex) meus et E(uangelici) P(rincipes) cum plenaria potestate quosdam ex suis ad g(allum) mitterent, qui de rebus omnibus transigerent, ne unquam postea in contrariam sententiam pertrahi g(allus) possit. Mutabiles hominum animos esse, et eiusmodi uoluntaria promissa solatij quidem permultum, sed firmitatis nihil habere, propterea quod non perinde quemquam obligent, ut ea, quæ ex contractu et necessitate seruandi, quod promissum sit, proficiscuntur. Si probarem consilium, uellet curare, ut g(allus) mihi mandatum daret ad L(andgrauium), quem in itinere sim conuenturus, ut sciret ille, non solum nihil contra E(uangelicos) P(rincipes) tractari debere, uerumetiam, quod g(allus) ordinis illius amicitiam et foedus expeteret. C(æsarem) non posse E(uangelicos) opprimere nisi adiutorio g(alli), vicissim g(allum) non habere quod metuat, si sciat G(ermanicam) N(ationem) et potissimum confoederatos ordinis illius contra se facere nolle. Hic ego, non esse, quod me de sententia interrogaret, respondi; faceret, quod in rem fore uideretur. Nihil ambigere me, quin amicitia g(alli) E(uangelicis) profutura sit ad hoc, ut C(æsaris) conatus contra euangelium susceptus infringatur, quamdiu cum g(allo) non per omnia consentiat, ut non possit quod meditatur malum perficere; vicissim g(allo) magnam stabilitatem adiectam esse, si sciat se a G(ermanica) natione nihil mali metuere debere. Non ignorare etiam, quod in talibus et similibus negotijs D(ominus) de l(angey) missus ad E(uangelicos) fuerit elapso iam biennio Smalcaldiam, quem ego ex Diuiona, ubi tum rex erat, Smalcaldiam usque sim sequutus; quid acceperit responsi id nescire, propterea quod cogebar post quatriduum ab aduentu cum marischalco nostro, quem Smalcaldiæ inueni, ad regem meum proficisci. Tamen uereri, quod tria potissimum impedimento erunt, ne possit amicitia euenire g(allo) cum E(uangelicis), potissimum tanta, quam etiam foederis initi religio constabiliat. Primum, quod E(uangelici) C(æsarem) ut superiorem uenerentur eique sint iurisiurandi fide obnoxij; alterum, quod g(allus) non solum euangelium non acceptet, uerumetiam in subditos suos, qui id acceptarunt, crudelissime animaduerterit; tertium, quod communi prædicatione per Germaniam sparsum sit, g(allum) cum T(urca) foedus et sotietatem quandam iniuisse, qua de caussa ubique et potissimum in Germania male audiat. Tum C(omes) W(ilhelmus) ordine de singulis agere mecum coepit. Primum omnium iurisiurandi religione se quoque uehementer

commoueri dixit, tamen non usque adeo, ut a sententia prorsus discedat. Nam et conuentus agant inter se sæpe E(uangelici), etiam inuito et refragante C(æsare), deinde illum præcipientem aliquid contra Euangelium non audiant, parati sint etiam, si uim paret, ab iniuria ui se suosque defendere. Cur non et pro defendenda optima caussa exterarum gentium adminicula, quæ dentur, assumant? Nec esse necessarium, ut foederis aliqua religio intercederet. Sufficere, ut scirent E(uangelici), gallum, quantum ad Euangelium attinet, contra ordinem istum nihil incipere neque uero se C(æsari) coniungere uelle; e diuerso satis haberet g(allus), si certior redderetur, quod contra imperium nihil moliens, priuatas uero Cæsaris offensas ulciscens, a G(ermanica) N(atione) opprimj non debeat. Ad quæ confitienda et mutuis promissis firmanda tamen esset opus, ut aliqui cum potestate plenaria mitterentur. De altero, quod g(allus) Euangelium non acceptaret et præterea in subditos suos, qui id acceptarunt, animaduerteret, sic dixit, se scire satis, quod g(allus) ceremonias papisticas nihilj faceret, vteretur uero illis magis, ut superstitiosæ genti suæ satisfaceret, quam quod in illis puppim ac proram salutis suæ collocaret. In missa hæreret, a qua si deficeret, periculum fore, quod a proprijs subditis aut occideretur aut regno pelleretur, tantam esse gentis peruicatiam, tantum numerum C(ardinalium), E(piscoporum) et M(onachorum), qui populum in offitio papisticorum rituum contineant. Animaduersum esse in plærosque, qui fuerint anabaptistis et sacramentarijs quam E(uangelicis) uiciniores, quod ad sententiam attineat. Multa in Gallijs sub prætextu euangelij perperam acta; se in plærosque incidisse, quorum sententiam non potuerit probare, vicissim inuenisse, potissimum in Sabaudia, qui optimj fuerint, quibus etiam multa bona fecerit; plærosque etiam in Gallijs e uinculis liberauerit, qua de caussa summam papistarum inuidiam contraxerit. D(elphinum) de Euangelio bene sentire, M(agnum) M(agistrum) et L(otharingiæ) C(ardinalem) non aduersarj, adeo ut spes sit, temporis progressu et commertio E(uangelicorum) meliorem fieri g(allum) posse. De tertio, nimirum de foedere cum T(urca) inito, sic disseruit, quod prorsus existimauit, rumorem falsum uanumque esse; nam si id sciret sic habere, quemadmodum in Germania feratur, mallet quiduis subire potius quam g(allo) operam dare. Se in aula fuisse, quando legatio audita sit, quando responsum acceperit; posse id affirmare, responsum nec benigne nec amanter esse, ipsos etiam, qui missi fuerint, nec liberaliter nec amanter tractatos. Inter alia multa g(allum) dixisse, sibi cum C(æsare), quæ pacto constet humano, sotietatem in præsentia non intercedere, quam natura et Christianismus utrisque ingenerarit, perpetuam æternamque fore; non posse se, qui Christianissimi nomen ac titulum sibi uendicet, contra suæ professionis sotietatem aut foedera percutere aut se cuiquam addicere. Bellum non temere sed magnis de caussis et quidem prouocatum ab aduersarijs gerere, quas itidem si T(urca) habeat, suum ius, suas offensas persequeretur, sotietatem a se, quam præstare non posset, non expeteret; nam tametsi hostis utrisque communis pro tempore

datus sit, tamen bellandi caussas diuersas esse, diuersa etiam intentione rem geri, quæ omnia impedimento sint, ne foedus confici possit. Hijs adeo caussationibus exercitui satisfactum esse, qui præsentiam T(urcæ) indigne tulerit, qui seditiosis uocibus operam g(allo) abdixerit, si quid tale sciat aut queri aut tractari, quod in detrimentum fidei religionisque cessurum sit; vti compesceretur seditio, necessitatem exegisse, ut responsum T(urcæ) datum etiam militibus indicaretur. Proinde nihil esse, quod hac parte timere possent aut deberent E(uangelici). Præsentem occasionem, quæ daretur ad g(allum) obsequio deuinciendum, ne negligerent, mitterent uero quamprimum ex suis, qui tractandi concludendique potestatem adferrent secum; se illis, qui uenturi sint, auxilio futurum, ut quamprimum et bonis medijs res confitiatur, ne quid sit, quod sibi post hac a g(allo) metuant E(uangelici). Post hæc obtinuit, quod mihi mandatum ad l(andgrauium) in eandem, quam scriptum prius est, sententiam daretur. Nunc ego recta proficiscor eadem hæc, ut iussus sum, indicaturus. Vos de negotio mature deliberate et facite, ut sciat princeps ille, quid uobis uideatur. Ego libenter in perferenda sententia inseruiuissem uobis, sed intelligitis ex superioribus, quam ob rem id facere non potuerim. Neque habeo quicquam præterea, quod hijs adijtiam, nisi quod de indutijs trium mensium inter C(æsarem) et g(allum) conuenerit. M(agnus) M(agister) et L(otharingiæ) C(ardinalis) Narbonam proficiscuntur ad tractatus de pace cum cæsareanis agitandos. Rex ipse in exercitu fuit. Summa celeritate et foelicitate C(omitis) W(ilhelmi), quod clade D(ucis) W(urtembergensis) acceptum detrimentum est, emendatum scias, adeo ut g(allo) nihil ex ijs, quæ in Sabaudia occupauerat, decesserit. Vale et me tuum esse, certo tibi persuade.

Eidem cui oratio Petri Suauenii ad Franciscum I habita (nr. 109, pagg. 77—79) libello manu ipsius Suauenii inscripta. Multorum vocabulorum initiales modo litteras pinxit Suauenius; nos (quæ tamen addidimus, ea uncis includentes) nostra ex sententia suppleuimus, usi tum hac relatione tum alia, quam idem Suauenius a Francisco rege et Vilhelmo comite de Fürstenberg ad landgrauium legatus ad hunc scripsit, quam tamen hic typis excudi non fecimus, utpote nihil fere afferentem, quod in hace relatione non dixerit Suauenius (exceptis tamen paucis de successione Geldriaca et de pecunia Vilhelmo comiti a landgrauio debita scriptis), et nonnulla priuatioris notæ omittentem.

113.

Litteræ Christiani III ad Franciscum I, Annam de Montmorency (et Wilhelmum de Fürstenberg?) missæ.

Ineunte anno 1538.

a.

Christianus Dei gratia Danorum, Noruagicorum, Gothorum et Vandalorum rex, Slesuici, Holsatiæ ac Stormariæ dux, comes in Oldenborch et Delmenhorst, eadem illa gratia Christianissimo ac potentissimo principi Francisco, Gallorum regi, duci Mediolanensi, Ienuæ domino, fratri et amico suo longe charissimo, foelicitatem et continuum

rerum bene gerendarum successum imprecatur. Christianissime ac potentissime rex, frater et amice charissime. Redijt ad nos ante paucos dies consiliarius et secretarius noster Petrus Suauenius, eaque responsa, quæ sibi a maiestate uestra ad longas instructiones nostras breuibus et scriptis et uerbis commissa fuere, ut nobis redderentur, diligenter ad nos pertulit. Imprimis ab eo libenter intelleximus, quod maiestas uestra integra adhuc et robusta ualetudine utitur, adeo ut ipsa in castris uersari et imperatoria munera per se exequi potuerit. Deinde gratum itidem nobis nunctium fuit, quod accepimus, maiestatem uestram nouissima hac in Pedemontanam regionem expeditione non solum obtinuisse, quod quesierit, ut munitiones immisso commeatu expleret, uerumetiam quod hostes retrocedere et præ se de oppido in oppidum fugere coegerit; quo successu ut maiestas uestra in posterum quoque et semper fruatur, nos quibus possumus uotis a Deo optimo maximo expetimus. Cæterum, quod maiestas uestra nostram æque ut eorum principum, quos uulgo euangelicos uocant, amicitiam subinde magis magisque ad se transferre nititur et propterea a nobis æque ut ab illis per secretarium nostrum expetijt, ut ad tractatus agitandos ex suis illi et nos ex nostris aliquot cum plenaria potestate ad maiestatem uestram mitteremus, id uero gratissimum nobis accidit. Et quidem hac de re compertum habere maiestatem uestram cupimus, quod euenerunt nobis, interim quod abfuit Suauenius, communia quædam cum euangelicis principibus negotia, ad quæ transigenda e regnis nostris ad fines Germaniæ contulimus nos, ubi etiam nunc agimus. Redijt ergo parum idoneo tempore ad nos Suauenius uel hac de caussa, quod a regnis nostris procul absumus et consiliariorum nostrorum neminem ferme apud nos habemus, cum quo aut de responso maiestatis uestræ deliberare aut etiam quem remittere cum plenaria potestate ad maiestatem uestram possimus. Cæterum ut longissime in quadragesima, quæ nunc imminet, in urbe Brunswyga cum euangelicis ad tractanda communia negotia conueniemus; eodem frequentes etiam consiliarij nostri confluent. Cum illis pro uirili parte id operam dabimus, ut ordinem istum Germanicæ nationis, tametsi beneuolum maiestati uestræ prius, reddere porro coniunctum addictumque possimus. Inde adeo nostros ablegabimus, qui ex parte nostra cum maiestate uestra de rebus omnibus transigent et cum euangelicis indicabunt, quid qua ratione sit actum. Hanc moram ut rogamus, ne sinistre interprætetur maiestas uestra, ita pro nobis expetimus, siquidem de pace nunc tractat cum hostibus suis maiestas uestra, ne in ullas pacis conditiones se intromittere uelit, nisi nos in ipsa transactione compræhendat nominatim. Hac re nobis uehementer gratificabitur et nos experietur ad reddendam gratiam, quacumque re poterimus, etiam animo esse quam propenso.

Christianissime ac potentissime princeps, frater et amice charissime. Deus optimus maximus maiestatem uestram nobis seruet diu incolumem, sinatque optatis rerum successibns frui.

b.

Magno magistro.

Litteræ uestræ, quas ad nos retulit ante paucos hos dies ex Pedemontana regione consiliarius et secretarius noster Petrus Suauenius, tam plenæ offitiorum et pollicitationis multæ ac benignæ erga nos operæ fuere, ut si non ad eas amice responderemus, uideri possimus aut promptum paratumque in curandis negotijs nostris studium uestrum non intellexisse aut intellectum et sponte oblatum benefitium uestrum non tanti, quanti deberemus, existimasse; quorum neutrum ut facere possimus, diligenti et fideli prædicatione Suauenij nostri cautum est. Ille enim ab eo tempore, quo istinc redijt, nuncquam desijt nobis et studium uestrum erga nos et una authoritatem uestram, qua apud regem Christianissimum facile omnia potestis, commendare; proinde a nobis obtinuit etiam non solum, ut has literas haud grauate ad uos scriberemus, sed etiam, si qua in re uicissim obsecundare uobis queamus, id faceremus animo quam lubenti. Certe pro offitijs uestris, charissimo patrj nostro nunc foeliciter quiescenti et nobis impensis, pleno ore uobis gratias agimus; quod si unquam poterimus etiam, quæ grata uobis erunt, facere, ita comparabimus nos uicissim erga uos, ut uos operæ uestræ poenitere non debeat. Petimus solum, ut quando de pace nunc tractat cum hostibus suis Christianissimus rex, frater et amicus noster longe charissimus, nostram caussam apud illum porro agere uelitis, ne in ullas pacis conditiones descendat, nisi nos in ipsa transactione comprehendat nominatim. Nos intra parui temporis spatium ex nostris mittemus, qui ex parte nostra cum rege Christianissimo de rebus omnibus transigent, quo de negotio certissima quæque ad fratrem et amicum nostrum perscripsimus. Ex illis literis sententiam nostram plenissime intelligetis et, quid porro studio habeamus, liquido perspitietis. Valete.

c.

Multam humanitatem et cum fide sedulitatem uestram in curandis negotijs nostris non desijt nobis commendare consiliarius et secretarius noster Petrus Suauenius non multo ante a uobis reuersus. Proinde a nobis facile obtinuit, non solum ut ad uos libenter scriberemus, uerumetiam si qua in re uicissim uobis gratificari possimus, quantacunque ea futura sit etiam, id faceremus oppido quam libenter, quod gratitudinis esse nostræ partiumque in referenda gratia nostrarum uideretur. Quod ad præsens attinet, hoc animo sumus, quod mittere ad Christianissimum regem, fratrem et amicum nostrum uolumus quamprimum ex nostris probatæ authoritatis et fidei uiros, qui de rebus omnibus nostro nomine ut transigant, mandatum a nobis habebunt. Id adeo ad Christianissimum regem hoc nunctio perscripsimus, tamen etiam rogamus, ut nostro nomine eadem hæc indicare maiestati regiæ uelitis et, quemadmodum Suauenio

promisistis, contenta opera id agere, ut cum nunc de pace tractatus agitentur cum hostibus, si quando ad transactionem iustam ueniatur, nos in ea nominatim compræhendi possimus. Hac re non solum, nobis quod gratum est, fatietis, uerumetiam concordiæ et amicitiæ, quæ a nobis expetitur, uehementer profueritis. Valete.

E charta primæ scriptionis Petri Suauenii, cui idem inscripsit: Responsum quod Gallo datum est et consiliarijs Gallicis ad ea negotia, quæ ex Pedemontana regione attulj, qualiter inter Gallum, regem Christianum et euangelicos conficj foedus possit.

114.

Litteræ gratulatoriæ Henrici VIII ad Christianum III de eius in veram religionem propensione.

1538, 13 Martii.

Henricus octauus Dei gratia rex Angliæ et Franciæ, fidei defensor ac dominus Hiberniæ, et in terris ecclesiæ Anglicanæ immediate sub Christo supremum caput, serenissimo principi domino Christiano eadem gratia Daciæ, Norwegiæ, Slauorum Gotthorumque regi, duci Holsatiæ, in Holdenburgh et Delmenhorst etc., fratri et amico nostro carissimo, salutem. Præter generosas illas uereque singulares animj dotes, quibus serenitatem vestram insignitam esse iam olim audiuimus, extant quoque non obscura ipsius amici erga nos animj indicia et ingens quoddam nobis gratificandi desiderium, quod ut plurimj facimus, ita amicitiæ et beneuolentiæ parilitatem præstabimus, quoties opera nostra ad vestræ serenitatis dignitatem et ornamentum quicquam addi poterit. Ad huius uero fraterni nostri in eam affectus cumulum eo nomine in dies quam maxime accedit, quod summa nostra cum uoluptate intelligimus, eandem serenitatem vestram ex Christiani principis officio ea in primis cordi curæque habere, quæ cum sanctissimis Dei præceptis ueraque doctrina apertissime consentiunt. Hæc certe sunt regnorum firmissima fundamenta, ex hisque iam longo usu experti sumus bene institutas respublicas in summam quietem ac fructum quam optime coalescere. Istam igitur in ueram Christi fouendam promouendamque doctrinam pulcherrime affectam mentem et alacritatem vestræ serenitati toto pectore gratulamur in diesque maiorem effici precamur; nos uero ut in eandem serenitatem vestram syncero amicoque sumus animo, ita illius testandi occasionem libenter amplectemur. Quum itaque Dericum præsentium latorem et nostrum ad arma nuncium ob quædam nostra peragenda negocia ad Lubecences consules et senatores impræsentia mittamus, prætermittere noluimus, quin per eum et nostris literis serenitatem vestram salutaremus, id quod ex animo facimus, tum ut hoc, quod per occasionem se se nobis obtulit, testimonio beneuolam mentem nostram testaremur, tum etiam ut per eundem nostrum nuncium de eiusdem vestræ serenitatis incolumitate prosperisque successibus certiores redderemur, quos semper grato hylarique animo accipiemus. Et felicissime valeat eadem serenitas

vestra, cui prospera omnia bene precamur. Ex regia nostra prope Londinum die xiij Martij m. d. xxxvij.

Vester frater et amicus
Henry R.

Petrus Vannes.

Præscriptio: Serenissimo principi domino Christiano Dei gratia Daciæ, Norwegiæ, Slauorum Gotthorumque regi, duci Holsatiæ, in Holdenburgh et Delmenhorst etc., fratri et amico nostro carissimo.

Ex archetypo chartaceo, cui adest sigillum cera rubra impressum.

115.

a.

1538, 17 Martii.

Procuratorium plænariæ potestatis datum Petro Suauenio ad tractandum in caussa Husemensi.

Nos Christianus Dei gratia Danorum, Noruagicorum, Gothorum et Vandalorum rex, Slesuici, Holsatie ac Stormarie dux, comes in Oldenborch et Delmenhorst, notum facimus uniuersis et singulis has literas uisuris, lecturis et audituris, cuiuscumque tandem status ac dignitatis fuerint, quod coram nobis comparuerint subditi nostri ex oppido Husem Hermannus Hoyer, Petrus Prutze et Thomas Greuenstein cum Nicolao Frisio, eorum procuratore legitime constituto, adeoque nobis exposuerint, quod in causa spolij marini, quam contra Fecamenses quosdam et locum tenentem domini admiraldi Iacobum Quinquernon iam per multos annos persequuntur, magnas et graues impensas fecerint ac sollicitatione diligenti Nicolai Frisij eo peruenerint, ut iam nihil aliud restet, quam ut definiatur, an Iacobus Quinquernon, qui fraude sua conuictos et constrictos illius pyraticæ reos Fecamenses iuditio subtraxerit per iniquam et postea damnatam interloquutoriam sententiam, ut ex actis uidere est, ad restitutionem tam accepti damni quam etiam factarum impensarum teneatur, siquidem liberando contra ius et phas noxios noxium se fecit, adeoque culpam alienam in se transtulit. Que causa cum nec dubij nec incerti iuris sit, cognitioni etiam consiliariorum Cristianissimi regis subiecta, unde prouocare facile non est, petierunt a nobis subditi nostri, ut eis liceret fauore nostro Nicolao Frijsio, iam parum firma ualetudine per tempus utenti, consiliarium nostrum Petrum Suauenium, ut quem nos in nostris negotijs mittere in Gallias decreuimus, substituere cum plenaria potestate definitiuam sententiam audiendi et illorum nomine fatiendi, quod in rem fore uidebitur, id quod nos ut subditis et obnixe petentibus facile permisimus; atque adeo in testimonium rei sic gestæ et factæ acceptateque substitutionis has litteras nostras sigillo nostro signauimus et propria manu

subscripsimus. Ex arce nostra Gottorpp in dominica die, quam uocant Reminiscere, anno domini m° d° xxxviij°.

Christian.

Ex archetypo chartaceo, cui adest sigillum cera rubra impressum.

b.

Commendatitiæ Christiani regis ad Gallum, quibus nauis Hamburgensium a præfecto Boloniæ intercoepta repetitur.

Ex literis subditorum nostrorum in urbe Hamburgk consulum et senatorum, quas præsentibus inclusimus, intelliget maiestas uestra, quid ciues quidam nostrj ex eadem urbe nostra querantur sibi a subditis uestris damnj aut incommodi datum esse ad ferias paschatis in anno trigesimo septimo, qui proxime effluxit. Nimirum circa ostium Mosæ fluminis nauem quandam uarijs onustam mercibus per uim nostris ademere uestrates eamque Boloniam usque, ubi adhuc detinetur, perduxere, nihil aliud caussati, quo factum defenderent, quam quod nauis ista ad Hollandos, sub id tempus uestræ maiestatis hostes, pertineret. Id uero se longe aliter habere nostri per missum e suis legatum, qui res repeteret, liquido expediuere, tamen post facta etiam ista repetundarum impendia nihil impetrauere. Proinde ad nos ut ad uerum et ad naturalem dominum suum confugiunt adeoque sperant intercessione nostra fieri posse, ut restitutio absque dilatione et ulla recusatione eueniat, ad quam rem illis operam nostram denegare nec uoluimus nec potuimus. Nam et nostri sunt Hamburgenses et cum Hollandis præter mercimoniorum commutationem, quam etiam in toto orbe exercent, nihil habent commune; cumque nihil aliud petant, quam quod æquitas ipsa postulare uidetur, nimirum ut ablata per errorem bona ac nauis cum gratia restituantur, rogamus etiam ut maiestas uestra pro seipsa subditis nostris facilem se præbeat, deinde ut ad præfectum suum in Bolonia scribat, ne quid ille nauem ac bona restituere moretur. Hac re nobis uehementer gratificabitur et nos experietur ad reddendam gratiam animo esse quam propenso.

In eandem sententiam ad capitaneum regis in Bolonia mutatis mutandis.

E charta primæ scriptionis Petri Suauenii.

116.

Litteræ Henrici VIII, subditis Anglicis, bona in bello nouissimo amissa repetentibus, ad Christianum III datæ.

a.

Pro Wilhelmo Sabini. 1538, 12 Aprilis.

Henricus octauus Dei gratia rex Angliæ et Franciæ, fidei defensor ac dominus Hiberniæ et in terris ecclesiæ Anglicanæ immediate sub Christo supremum caput,

serenissimo principi domino Christiano eadem gratia Daciæ, Norwegiæ, Slauorum Gotthorumque regi, duci Holsatiæ, in Holdenburgh et Delmenhorst etc., fratri et amico nostro carissimo, salutem. Quum superioribus annis, rebus tunc Daciæ tumultuantibus, intelligeremus nonnullas merces et bona dilecti ac fidelis subditi et seruientis nostri ad arma Willielmj Sabinj, ad summam, ut accepimus, ducentarum librarum nostratium ascendentia, per subditos vestros falso cuiusdam Scoti istic existentis prætextu detenta iniusteque sequestrata fuisse, scripsimus tunc de ea re ad istius vestri regni gubernatores ac binis nostris litteris hanc causam illis ex iustitia decernendam impense commendauimus, fore sperantes, ut dictus noster subditus nostro iustitiæque intuitu ius suum de præfatis bonis recuperandis omnino consequeretur. Super qua causa reuerendus dominus episcopus Roschildensis, magnus regni Daniæ tunc cancellarius, benigne nobis respondit suisque litteris pollicitus est, bona fide se curaturum effecturumque, ut dictarum mercium et bonorum, quorum uenditionis, ne interim corrumperentur, onus in se susceperat, restitutio siue iusta compensatio eidem Willielmo Sabini aut eius certo procuratori et deputato fieret, quando discussa causa cognouerat ex rei ueritate, dicta bona et merces ad ipsum pleno iure pertinere. Quare quum serenitatem vestram pro suo officio et quod gerit erga iustitiam studio pro comperto habeamus erga omnes iustas æquasque causas propensam esse, uoluimus his nostris litteris præfatum nostrum subditum ipsi commendare, qui quum impræsentia pro dictis suis bonis recuperandis hunc suum procuratorem et deputatum, præsentium latorem, sufficienti authoritate suffultum istuc mittat, eandem serenitatem vestram obnixe rogamus, ut eum benigne audire et in tam iusta causa uelit illi pro suo iure assequendo adsistere et, quoad æquitas iustitiaque patitur, ita fauere, ut absque longiori dilatione præfatus subditus noster bona sua recuperare et damni accepti honestam aliquam compensationem, ut æquum est, consequi possit. Quod et iustitia consonum et nobis gratissimum erit, qui data occasione erga eiusdem serenitatis vestræ subditos in re consimili beneuolentiam nostram et erga iustitiam propensionem semper comprobaturi sumus. Et felicissime valeat eadem serenitas vestra. Ex regia nostra prope Londinum die xij Aprilis m. d. xxxviij.

Vester bonus amicus et frater
Henry R.

Petrus Vannes.

Ex archetypo chartaceo, cui a tergo adsunt sigillum cera rubra impressum, præscriptio ad Christianum regem et inscriptio: Engellandt vhorschrifft vhor Wilhelm Sabinum etzlich abgenommen guether belangen.

b.

Pro Adamo Sampson et Roberto Legge[1].

1538, 2 Maii.

Henricus octauus Dei gratia rex Angliæ et Franciæ, fidei defensor ac dominus Hiberniæ et in terris ecclesiæ Anglicanæ immediate sub Christo supremum caput, serenissimo principi domino Christiano eadem gratia Daciæ, Norwegiæ, Slauorum Gotthorumque regi, duci Holsatiæ, in Holdenburgh et Delmenhorst etc., fratri et amico nostro carissimo, salutem. Alijs nostris litteris, quam ex animo potuimus, causam quandam fidelium ac dilectorum subditorum nostrorum Adami Sampson et Roberti Legge vestræ serenitati commendauimus, eam impense rogantes, curare uellet, ut pro eorum naui, cui Anna nomen est, eiusque armamentis ac bonis detentis ius suum illis tribueretur, iustaque et æqua fieret compensatio, quas nostras commendatitias litteras multa nostra cum uoluptate intelleximus ab eadem serenitate vestra beneuolo et amico animo acceptas perlectasque fuisse, dictamque nauim utcunque .....lis multa ex parte illisam et attritam ipsis esse restitutam, nauticis quidem armamentis alijsque rebus necessarijs nudatam atque spoliatam, nihil præterea eisdem numeratum esse pro nauis prædictæ atque armamentorum, ut moris est, conductione et detentione, quam summam dicti nostri subditi rationibus non obscuris probant ad trecentas et quinquaginta duas libras nostrates ascendere. Hæc summa quum grandior sit, quam dicti nostri subditi, quorum indemnitati, quoad iustitia patitur, libenter prospicimus, absque grauissimo rerum suarum detrimento et interitu sustinere queant, voluimus hanc eorum causam eidem serenitati vestræ, quam scimus iustitiæ cultricem et nobis gratificandi studiosam esse, iterum atque iterum commendare. Eam igitur magnopere rogamus, ut postquam dictorum subditorum nostrorum petitiones rationesque ad rectitudinem ac ueritatem probe excusserit, uelit illis ex æquo et iusto detenta bona et perpessa damna compensare; id quod etsi pro optimi principis officio ultro ab eadem serenitate vestra factum iri nec illi nec nos ambigamus, ob mutuæ tamen nostræ amicitiæ respectum tum in hac tum in cæteris quibusque iustis æquisque causis nostrarum litterarum interuentu propensam ipsam semper, liberalem ac facilem futuram confidimus. Cui non alio animo subditorum nostrorum causas commendamus, quam ut in re consimili in iureque suo cuique ministrando beneuolentiæ parilitatem data occasione semper comprobemus. Et felicissime valeat eadem serenitas vestra. Ex regia nostra Grenwici die ij Maij m. d. xxxviij.

Vester bonus amicus et frater
Henry R.

Petrus Vannes.

Ex archetypo chartaceo, cui a tergo adsunt sigillum cera rubra impressum et præscriptio ad Christianum regem.

[1] Cfr. supra nr. 98 et 99 (pagg. 50—52).

c.

Pro Laurentio Foulbery.

1538, 5 Maii.

Henricus octauus Dei gratia rex Angliæ et Franciæ, fidei defensor ac dominus Hiberniæ et in terris ecclesiæ Anglicanæ immediate sub Christo supremum caput, serenissimo principi domino Christiano, eadem gratia Daciæ, Norwegiæ, Slauorum Gotthorumque regi, duci Holsatiæ, in Holdenburgh et Delmenhorst etc., fratri et amico nostro carissimo, salutem. Quum subditorum nostrorum curam ob id potissimum a Deo nobis demandatam esse intelligamus, ut eorum indemnitati et commodo, quoad per nos fieri potest et iustitia patitur, prospiciamus, eorundem iustis æquisque causis libenter semper adsistimus atque fauemus. Quare licet serenitatem vestram iustitiæ obseruantissimam esse non ambigamus, nostram tamen intercessionem et commendationem apud illam nunc interponere uoluimus in quadam causa, quam istic habet dilectus ac fidelis subditus noster Laurentius Ffoulbery, sperantes fore, ut harum nostrarum litterarum interuentu facilius ipse apud eandem vestram serenitatem ius suum consequatur. Is nobis nuper exposuit, quod quum tribus ferme abhinc annis nauim quandam suam, Matthæum nuncupatam, cui ipsius minister Joannes Small præerat, Dantiscum commercij gratia misisset, accidit, ut dum a sua nauigatione domum uersus rediret, a vestratibus iuxta portum de Copmanhauyn capta detentaque ac armamentis uarijsque apparatibus atque bonis, quæ sigillatim ipse exprimit, ad ualorem sexaginta librarum nostratium spoliata fuerit; id quod eo animo a vestræ serenitatis subditis factum esse putamus, quia tunc rerum vestrarum usui ita fore consultum existimabant atque ut, illis postea compositis, ablata omnia præfato nostro subdito restituerent. Petit itaque idem noster subditus, ut detentorum bonorum suorum integram restitutionem uel iustam compensationem nunc sibi fieri curet serenitas vestra, quod iustitiæ æquitatique consonum esse uidetur. Proinde tum amicitiæ nostræ, tum iustitiæ intuitu eandem serenitatem vestram impense rogamus, ut huius causæ probe perpenso statu, rationibusque per dictum nostrum subditum eiusue procuratorem adductis examinatis, curare uelit, ut ablata bona illi restituantur uel eorum iusta compensatio, ut par est, fiat. Gratissimum nobis futurum, si hac in re alijsque similibus perspexerimus, subditorum nostrorum causas, quas itidem nostras esse putamus, serenitati vestræ, quatenus iustitia patitur, cordi esse, quo nomine ad omnem occasionem erga subditos suos nos pariter beneuolos reddet eadem serenitas vestra. Quæ felicissime valeat. Ex regia nostra de Amptoncorte die v Maij m. d. xxxviij.

Vester frater et bonus amicus
Henry R.

Petrus Vannes.

Ex archetypo chartaceo, cui a tergo adsunt sigillum cera rubra impressum, præscriptio ad Christianum regem et inscriptio Petri Suauenii: „Primum scriptum regis Anglorum pro Laurentio Foulbery. — Responsum regis Danorum ad has et ad eas etiam literas, quas rex Anglorum pro intercoepta a pyratis naui scripsit" (nrr. 128 et 133).

117.

De af Eske Bille og Peder Svave til Brunsvig medbragte Udkast til en Instrux for de evangeliske Fyrsters Gesandter til Frankrig og til det Forbund, som skulde sluttes [?]

1538, för 15 April[1].

a.

Instruction was vnnsere vonn Gots gnadenn Christann zu Denmargken, Norwegen, der Wennden vnnd Gotten konig etc., hertzogenn zu Schleszwig vnnd Holstein etc., Johann Frederichen hertzogenn zu Sachsenn, des hailigen Romischen reichs ertzmarschals vnnd churfursten, lantgrauen jn Doringen, marggraffen zu Meichssen vnnd burggraffen zu Magdeburgs, Ernnsten vnnd Frantzen gebrudern, hertzogen zu Braunschweig vnnd Luneburgk, vnnd Philipsen lanntgrauen zu Hessen, grauen zu Catznelnnpogen, Dietz, Ziegenhain vnnd Nidda, wegen rethe vnnd liebe getrewenn an vnnd bey vnnsern lieben bruder vnnd durchlauchtigsten fursten hern Franciscen, konige zu Frannckreich, vnnsernn lieben hern vnnd blutsuerwanten, werbenn vnnd hanndlenn sollenn.

Erstlich sollenn sie seiner liebden vnnd koniglichen wirden vnnser aller freuntlich dinst vnnd was wir liebs vnnd guts vermugen, vnnd das wir seiner l. vnnd ko. w. gluckseligenn zustanndt vnnd wolffart zuuornemen gros begirig sein, anntzeigenn, vnnd darnach fernner anntragen:

Nachdem wir konnig Christiann jm vergangnen winter vnnsern geheimbtenn secretarien Petrum Schuauenium bey seiner l. jn Frannckreich gehaptt, hat vnns derselbige zu seiner widderkunfft bericht gethann seiner l. freuntlichen gemuts, das sie gegenn vnns trage, vnnd das sein l. geneigt sej mit vnns freuntschafft vnnd verstenndnus zuhaben. Daruf wir konig Christian seiner l. vor etzlichen tagenn widdergeschrieben, wie onn zweiuell seiner l. dasselbe wirt zukomen sein, das wir vnns vff dem tage zw Braunschweig, des orts wir mit vorgemelten vnnsern ohaimen vnnd jren eynungsverwanten zusamen kommen wurdenn, hieuonn vnterredden vnnd verainigen wolten ein sambtliche botschafft an sein l. zuuerfertigenn.

Vnnd alls wir vnns nu vf gerurtem tage zu Braunschweig hieuon vnderredt, habenn vnns dieselbenn vnnsere ohaimen bericht: nachdem sein l. jren liebten durch

---

[1] Cfr. Seckendorf: Historia Lutheranismi III 177—179.

obgenantenn vnsern geschickten Petrum Suauenium hette lassenn annzeigen, was bej seiner l. jrenn liebtenn vnnd des reichs Deutscher nation freiheiten zuwidder practicirt vnnd gehanndellt wurde, so hettenn sie alszballt darnach etzliche der jrenn zu seiner l. mit werbung gefertigt, die sein l. zu Molin antroffen, vnnd vf genantem tage zw Braunschweig widder bey jren liebten annkomen werenn. Vnnd nachdem dan dieselbigenn geschicktenn von seiner l. vnnd ko^{n} w. diessenn abscheit brachtt, das sein l. vnnd ko. w^{n} in viertzehenn tagen nach jrem abreisen etzliche jre rethe zu Nannse jnn Lottringen habenn wurden, darauf habenn wir der churfurst zw Sachsenn vnnd lanntgraff zu Hessen dennselbigen alszballt vonn Braunschwig aus widdergeschriebenn, das die vnsern zu Gemunde jnn einem Lottringischen flecken vmb denn vierten sontag nach osternn vnngeferlich ankomen sollten. Aber dweill wir vnns alle nechst zu Braunschweig miteinander des freuntlich vergliechen vnnd vereinigt, das wir vnns mit seiner lieb vnnd ko^{n} w^{n} gerne sambtlich alls confoederaten jn ein erlich, zimlich vnnd mugliche buntnus lassenn wollten, vnnd aber seiner l. vnnd ko^{n} w. rethe beuelh, so gegenn Nannse verordent, vff vnns konig Christian sich nit erstrecken mucht, zu dem das wir genantem vnnserm freunde dem konige zu Frannckreich widder geschrieben haben, wir woltenn vnnser botschafftenn ann sein l. selbs verfertigen, so hettenn wir die churfurst vnnd fursten solichs seiner ko^{n} w. rethenn gegen Nannse durch vnnser schreiben widderrumb zuerkennen gegeben, wie sein l. vnnd ko. w. numher on zweiuel von jnen wurde vernomen haben, vnnd darauff sambtlich vnd miteinander dyese schickung ann sein l. vnnd ko. w. selbs person jm bestenn gethann.

Vnnd nachdem sein l. vnnd ko. w. vnnser aller nachteill so freuntlich vnnd treulich durch den Suauenium vnnd weiter die jennigen, wilche wir der churfurst zu Sachsenn vnnd lanntgraffe zu Hessen bej seiner ko^{n} w. zu Molin gehabt, vorwarnnet hat, so bedanncken wir vnns des gegenn seiner l. vnnd ko. w. ganntz freuntlich vnnd vleissig, konnten auch daraus nit annderst verstehen, dann das sein l. vnnd ko. w. ein gut freuntlich gemut vnnd willenn zu vnns vnnd vnsern aynungsverwandten, auch vnnsern reichen, landen vnnd leuten vnnd dem reiche Deutscher nation tragenn, damit wir vnnd vnsere reiche, furstenthumbe, lannde vnnd leuthe, auch die Deutsche nation bej jrenn freiheiten vnd gerechtigkeiten ruig bleiben mugen; sein auch geneigt solichs vmb jr l. vnnd k. w. jnn aller freuntschafft vnnd gutem zuuerdienen.

Vnnd das des hauses zu Osterreich vnd Burgundj maynunge enntlich dahin stehenn solle, wie sein l. vnnd k. w. betrachtet, ein erbliche monarchej auffzurichtenn, konnen wir bey vnns sambtlich vnnd sonderlich aus allerlej vorlauffnen hanndlungen, vnnd was vnns selbs begegnet ist vnnd sich vnnser konnig Christians kreige halbenn, auch zuwiedder des reichs Deutscher nation freiheiten etzliche zeit her zugetragen hat, woll glaubenn[1]. So wiessenn vnnser geschicktenn vnnd rethe seiner l. vnnd k. w.

[1] In margine: Nota.

vonn denselbigenn hanndlungen, wo es sein l. vnnd ko. w. begerenn wurde, woll bericht zugeben. So zaigt auch obberurt furhabenn vnnd maynung gnuegsame an vnd beweiset solichs, das bej seiner l. vnnd ko. w. gesucht vnnd practicirt ist wordenn, das sich sein l. vnnd ko[e] w. widder vnns jre blutsuerwanten verbrudern vnnd verpflichtenn sollt vnns als vnngehorsame sonnderlich von wegen der religion helffen zu gehorsam zubringen vnnd straffenn[1], auch jnn ein concilium, welchs der babst vnnd kay[e] mat. machenn vnnd haltenn wolltenn, zubewilligen, vff soliche treffenliche zusage, das alles das jennige, was jnn solichem concilio geschlossen vnnd geordennt wurde, vonn jederman jn der gantzen Christenheit gehaltenn sollt werden, vnnd wilche solichs nit haltenn wolten, das die mit gewallt soltenn dartzu getzwungen werden, wie wir dan solichs weiter vnnd clerlicher habenn verstannden ausz der signatur, die sein l. vnnd ko. w. vnnsern des churfurstenn zu Sachsen vnnd lantgraffenn zu Hessen geschicktenn jungst hat zustellenn lassen. Aber das sein l. vnnd ko. w. solichs nit bewilliget vnnd sich zu angetzeigten anmutungen vnnd als jrenn bluts verwanten vnnd freunden zuwidder vnnd zu vnnser konnigreich lannde vnnd leuthe, auch des reichs Deutscher nation verterben vnnd entlichem vnnd erblichem verdrucken nit hat wollenn verpflichten, des erbietenn wir vnns, alls auch billich ist, jegenn seiner l. vnnd ko[n] w. altzeit hinwidder dannckbar vnnd eingedennck zusein vnnd jnn freuntschafft vnnd gutem nit zuuergessen.

So ist auch vonn seiner l. vnnd ko. w. jnn solicher anmuthung vnnd weygerunge derselbten weislich betrachtet worden das ziel vnnd ennde, wohin sich das hette erstreckenn wollen, wo gemeltenn anmutungenn vonn seiner l. vnnd ko. w[n] were stat gegeben wordenn, nemlich zu einer trefflichen becrefftigung vnnd bestettunge obberurter monarchen, jrer l. vnnd ko. w. vnnd jrenn erben vnnd nachkomenn vnnd allen jrenn freunden von konnigen vnnd furstenn zu beschwerung vnnd vntertruckung, verderb vnnd schadenn[2]. Dann so sein l. vnnd ko[e] w. jre freunde vnnd verwannten wurde verdrucken helffenn, so wurde der jegenntaill ann der macht nur erhohet, vnnd sein l. vnnd ko[e] w. schwechtenn sich dardurch selbst. Darumb wir vnns zu seiner l. vnnd ko. w. freuntlich verlassenn vnnd getrostenn wollenn, sein l. vnnd ko. w., wie sie soliche anmutunge vnnd verbindung dieszmals geweigert, werde sich auch hinfurt ewiglich darein nit lassenn nach auch das vorhabende concilium bewilligenn; nachdem solich concilium, wann gleich berurte verbuntnus nach bleibt, dannacht allain der weg vnnd mittell sein wollt zu obgemeltem ziel der monarchej, so sich sein l. vnnd ko[e] w. vnnd andere meher konnige vnnd potentaten vff des babst requisition[3] widder die jenigenn, die seiner parteischen determination nit konnten gehorsamen, soltenn bewe-

---

[1] In margine: Nota. [2] I Randen med Peder Svaves Haand: Nota. Anhangk ym reich dorch pension vnnd anderst, so den bischoffen gegeben wirdt. [3] In margine: Nota.

genn lassenn dieselben helffenn zuuerdrucken, wie dan onn zweiuel sein l. vnnd ko. w. solichs bereit ann bewogenn habenn, dann noth ist sein l. vnnd ko. w. des zuerjnnernn.

Vnnd nachdem sein l. vnnd ko. w. geneigt vnnd vrbuttig ist, das sie sich, solichenn kunfftigen vnnd besorglichenn vnnser aller vnnd vnnser nachkomen gemeynen beschwerungen vnnd schadenn furtzukomen, villieber mit vnns jnn erliche buntnus will einlassenn, wilchs wir vonn seiner l. vnnd ko^n w. nit minder dann die obberurte antzeigung, so vnns sein l. vnnd ko^e w. hat thun lassenn, ganntz freuntlich vermerckenn vnnd bedanngken, vnnd wir dann vermercken, das auch key^e mat. vnns zuwidder, jnn vilwege berichtet wirdet, so habenn wir geigennwertige vnnser rethe vnnd botschafft zu seiner l. vnnd ko^n w. volmechtig abgefertigtt, vonn einer erlichenn, bequemen vnnd furtreglichenn buntnus zu tractieren vnnd hanndlenn. Vnnd habenn zu seiner l. vnnd ko. w^n die genntzliche vnnd gute zuuersicht, die werde sich darinnen freuntlich vnnd also befindenn lassen, das wir sein l. vnnd ko. w. als vnnsernn sonderlichen bruder, hernn vnnd blutsverwanten spuren, vnnd soliche buntnus vnnd verstendnis dahin diene, das wir vnnd vnnser konnigreiche, lande, furstenthumb vnnd herschafften, auch die Deutsche nation vnbezwungen jnn friedenn vnnd ruhe vnnd bej altenn freiheitenn pleibenn; dweil seiner l. vnnd ko. w., auch jrenn konigreichen, lannden vnnd leuten damit zu der gleichenn friede vnnd ruhe mircklich auch geholffenn ist.

Vnnd habenn solichs alles seiner l. vnd ko. w. als vnnserm sonnderlichenn bruder, liebenn hernn vnnd blutsuerwanten freuntlicher vnnd gutter, auch vertrauter maynung nit wollen vnangetzeigt lassen; deren l. vnnd ko. w. wir widderumb freuntlich zudienen ganntz willig vnnd geneigt sein.

Solichs sollenn vnnser geschickten vor die gemeine werbung ann denn konig bringenn. Aber jnn allewegen sollen sie sich beuleissigen, wie wir dann dem konnige jnn vnnserm credentz sonnderlich auch schreibenn, das sie jnn wenniger person geigenwirtigkeit, vnnd sonnderlich onn beysein gaistlicher prelaten ader rethe gehort mugenn werdenn. Es befindenn auch vnnsere gesannten hiebej vnnsere volmacht vnnd denn credenntzbrieff ann denn konig haltende; aber die jnstruction sollenn sie nit vbergeben, wann es gleich begert wurde, vnnd solichs damit enntschuldigen, dweill sorglich were durchtzukomen, so hettenn sie vonn vnns kein schriefftliche jnstruction emphangen, sundern die werbung allein memorials weise vnnd zum teill mit zieffernn auffgezeichennt.

Vnnd wiewoll sie mit der volmacht zubeweisenn haben, das sie enntlich zu schliessenn abgeuertigt, so sollenn sie sich doch nit weiter der verstendnus halbenn einlassenn dann vff soliche meynunge, articull vnnd punct, wie jnenn deshalbenn hiebj ein nottel zugestelt, aber hieuon sollenn sie sich nichts vermergken lassen. Vnnd wo

daruber vom konnige ader den jennen, die er hirtzu verordnen wurde, soliche puncta vnnd condition vonn vns woltenn begert werdenn, die diesser notteln der verstendnus vngemes, ader sich vf anndere punct erstreckete, die etwas wichtig vnd weit von berurter notteln werenn, so sollenn sie alls fur sich vrsachen antzeigen, wie sie dann nach gelegennheit werdenn zuthun wiessen, warumb sie soliche conditiones vnnserntbalbenn vor beschwerlich, vnngleich ader dergestallt achtetenn, das sie selbs dartzu vonn vnnsern wegen nit wusten zurathenn. Kunten sie dann vber alle jre vorwendunge solichs nit erhalltenn, vnnd befundenn, das sich die hanndlunge ob solichenn puncten vnd condition genntzlich stossen wollte, vnnd werenn doch dieselben punct jres bedennckens ader erachtens nit so wichtig, das wir solich verstendnis darumb mochten leichtlich fallen lassen, so mugen sie sagenn, wie woll sie jn diessem thun vollenn gewallt hetten, dweill aber dj sachenn gros vnnd wichtig, vnnd vf soliche vnuersehenliche punct zuschliessenn allerley bedennckens hetten, so gedechten sie, das besser sein solte, die sachenn wurdenn vf ain ratification abgehanndellt vnnd gestellt; dann darfur achtetenn sie es, wann soliche punct an vns durch jrenn bericht gelanngeten, so wurdenn wir es an dem, das wir mit jchtenn mit ehren verantwurten konnen, vor thunlich achtenn wurdenn, auch nit mangeln lassenn.

Vnnd die furnembst substantz der verstendnus sol gefleissigt werdenn zuerhaltenn vf die vorberurt nottell mit A: signirt; aber dieselbige nottel soll denn jennigen, so der konnig zu der handlung deputiren wirdet, nit furgelegt nach getzaigt werdenn, dann wir habenn jnen soliche nottel allein darumb mitgegeben, das sie wiessen, auch dest meher anleitung habenn, mit was vnngeuerlichen wortenn jnn der narration vnnd jnn der substantz wir leidenn muchten, das die verstendnis vfgericht wurde.

Vnnd wo vnnsere rethe vnnd geschickten vermerckenn wurdenn, das der konig ader die seinenn villeicht vor gerin(g)schetzig ader verechtlich haltenn wurdenn, das sie soliche furschlege, wie jnn vorberurter nottell begrieffenn, thun wurdenn, so mugen sie darwidder vnter annderm antzeigen, das wir vnns des nit wurden versehenn haben, nachdem soliche punct vnnd condicion dem begreiff nit vngemes nach weit daruon werenn, so vor zweien jaren vff dem tage zu Schmalkaldenn her Wilhelm Bellaius Langus gestellt vnnd vnns dem churfursten zw Sachsenn, hertzogenn zu Luneburgk vnnd lantgraffen zu Hessen hett zustellen lassen, wilchs er on zweiuell mit beuelh vnnd vorwiessenn ko. w. seins hernn wurde gethann haben. Vnnd obwoll vom concilio darjnnen sonders vnnd jn spetie nichts gemeldet, so konnte doch der konnig vnnd seine hirtzu verordennte rethe selbs woll bedenncken, wie zwischenn ko. w. vnnd vnns allen ein bestendige freuntschafft vnnd verstendnus konte auffgericht werdenn, wo von einem teill one denn anndern das concilium solte bewillig vnnd angenomen werdenn, dweil soliche bewilligung des concilij das vff dem rucken mit

tragen wollt, wer das concilium vorwilligete, das er auch desselben vermeinte determination widder den anndern, der es nit gewilligt hette, exequiren vnnd volnstreckenn sollen helffen; darumb ausserhalben solichs puncts kein bestenndige freuntschafft vnnd buntnus erhalten mucht werdenn. Vnnd darmit die rethe vnnd gesanten wiessen, warauff des Belagij nottel vnnd begreiff gestanndenn, so befinden sie hirbej derselben nottelln abschriefft.

So befinden auch die rethe vnnd geschickten neben der notteln, darauff die verstenndnus jtzo gefleissigt soll werdenn, allerlej bericht, anleitungen vnnd persuasion, die nit vnndinstlich, wann von denn puncten, so darinnen begrieffen, disputirt wollt werdenn. Die sollenn sie mit vleis lesenn vnnd einnemen, vnnd so es vonn notten, darauff furwendung thun.

Vnnd wie sich die sachen vnnd hanndlungen werden zutragen, das wirdet jr jeder zu jrer widderkunfft seinen obrenn zuberichten wiessen.

Concept eller samtidig Afskrift, bagpaa med Peder Svaves Haand mærket: Deutsche jnstruction der gesandtten, so von ko[r] w[a] zhw Denmargk, vom churfursten zw Sachssen vnnd lantgrauen von Hessen an den konnigk zw Franckreich geschickt von Braunschweig ab.

b.

A. Vernotlung der buntnus so zwischen Franckreich, Denmargk, Sachssen vnnd Hessen solt vfgericht sein worden [1].

Vonn Gots gnadenn wir N. vnnd N. bekennen ann diessem brieff fur vnns, vnnser erbenn vnnd nachkomenn, das wir anngesehen habenn die altenn erlichenn vertrege vnnd freuntschafft, so sich vonn lanngen jaren here zwischenn den konigenn zu Denmarcken vnnd denn furstenn der Deutschenn nation vnnd der cron zu Frannckreich vnnd den furnembsten gliedern, chur- vnnd fursten, auch stettenn vnnd stennden derselbenn baider nation erhallten habenn. Dieselbigen zu mehren vnnd zustercken, vnnd vf das wir konnig Franciscus vff einer, vnnd wir die ernenten konig Christian, chur- vnnd fursten vnnd grauen vff der anndern seiten souil friedlicher vnnd vhester bey einander sitzen vnnd leben, bey vnser alter herbrachtenn ehren, wirdenn vnnd freiheiten souil bas vnnd geruglicher bleibenn mugenn, so haben wir dem almechtigen zu lob, zu merung seiner heiligen Christenheit, zu hannthabung vnnser aller ehrenn, wirdenn, herbrachter freiheit vnnd gerechtigkeit, cronn, lanndt vnnd leute, vnns miteinander freuntlich vereinigt, vergliechen vnnd vertragenn, vnnd thun das jnn vnnd mit crafft dies brieffs, also, das wir obgemelter Frannciscus konig zu Franckreich vf einer, vnnd wir konnig Christian, chur- vnnd furstenn vnnd N. vff der andern seitenn einander freuntlich ehren, furdern vnnd meynenn sollen jn allenn vnnsern gerechten vnnd billichen sachenn.

---

[1] Denne Titel er skreven bagpaa med Peder Svaves Haand.

Vnnd sonnderlich, nachdem jtzt babst Paulus, der dritte des namens, hieuor jnn sachenn denn glauben vnnd religion belangende ein concilium auszgeschrieben, gein Mantua gelegtt, vnnd aber dasselbig nit furgengig wordenn, sonnder gemelter bapst die zeit bis vff denn erstenn tag May schirstkunfftig erstreckt vnnd denn platz zu Vincentz in der Venediger lanndt gelegt, vnnd aber gemeinem Christlichenn volck, nicht allein vns, vnnsern konigreichen, chur- vnnd furstenthumben vnnd herschafften, darann trefflich vill vnnd hoch gelegen ist, das solich concilium ann einen gelegenen, sichern, vnuerdechtigen vnnd jederman gleichen platz gelegt vnnd Christlich gehallten werde, so habenn wir vnns mit vorgehabten zeitigenn rath vnnd rechten wiessen, niemants zuwidder ader zu verletzunge, sonndern allein vnnser herbrachte eher, freiheit vnnd gerechtigkeit, konigreiche, furstenthumbe, lannde vnnd leuthe jnn friede vnnd ruhe zuerhalltenn, des vergliechenn, vereinigt vnnd verbunden, das ein teill on des andern wiessenn vnnd willenn jnn das concilium nit willigenn soll nach will, es geschee dann mit eintrechtigem vorwiessen vnnd rath vnnser aller. Vnnd ob einich teill aus vns von diessem beschlus vnnd meynunge vnnd dohin gedrungen werdenn wollte, solich concilium widder vnnser aller wiessenn vnnd willen zubesuchenn ader seine geistliche vnnd welltliche vnnderthane vnnd verwannten besuchen zulassenn, vnnd jnn falh, da wir das durch vnns ader vnnsere vnnderthan, geistlich vnnd weltlich, nit besuchen wurdenn, vnnd man vnns beide ader ein teill dringen wollte solichem concilio, das also onn vnnser verwilligunge eingesetzt vnnd gehallten were, zugehorsamen, alszdann sollenn wir deshalben widder einander mit worten ader werckenn nicht thun ader die seinenn thun lassen, jnn keine weise.

Ferer so habenn wir vnns des weiter mit einander vereinigt vnnd verbundenn, das wir konig Christian, auch chur- vnnd fursten vnnd N. vonn der anndern seiten alle den veinden des Christlichen konigs vnnd seiner kinder vnnd erbenn ader denen, so jr herschafft vnnd gerechtigkeit betrubenn ader gemellten konig vnd desselbenn erben vbertziehen vnnd bekriegen wollenn, kein hilff, rath ader beistanndt thun sollen nach wollenn; vnnd da sein l. vnnd ko^e w. jnn jren gerechtenn sachenn mit gewallt jnn jrem konigreiche vbertzogenn vnnd bekreigt wurde vnnd knechte bestellen konte, das wir seiner l. vnnd ko. w. daran nit hindern sollenn. Vnnd hirjnnen wollenn wir die obgenanten churfurst vnnd furstenn niemants auszgenomen haben dan die kay^e mat. vnnser aller gnedigstenn hernn jnn henndeln vnnd sachenn das heilige Romische reich Deutschen nation vnnd desselbigen freiheiten belangende.

Dargegenn so wollenn wir obgemelter konig Franciscus vonn Frannckreich, vnnsere kindere vnnd nachkomende konnige zu Frannckreich die gemelltenn konig Christann, chur- vnnd fursten vnd N. vnnd jre erbenn vnnd nachkomen vnnd verwannten mit vnnser koniglich hilff vnd rath widder alle jre vheinde, so sie zu vbertziehen vnnd zubeschedigenn furhabenn wurdenn ader sie vbertziehenn vnnd besche-

digenn, ader sonnst vnns, dem konnige zw Denmargken ader der Deutschenn nation freiheit vnnd herkomen schwechenn vnnd enntziehenn wollten, nit verlassenn, sonndern sie nach vnnserm hochstem vermugen freuntlich vnd treulich schutzen, schirmen vnnd hannthaben. Vnnd dweill vnnser hilff etwas weit entlegen ist, so wollenn wir konig Frannciscus vff jr begeren ain soma sonnen cronen, nemlich N., wie wir des mit jnenn vber komen sein, gein N.[1] erlegenn vnnd das versichernn, wilche zeit sie anngefochtenn werden wollen, das sie soliche somma cronen jnn jrer hanndt habenn vnnd jnen die one weigerung vollgen sollen. Vnnd daruber sollenn vnnd wollenn wir konig Franciscus vnnd vnnser nachkomen vnnd erbenn sie mit weiter hilff nit lassenn, sonnder weiter vns mit jnenn vergleichen lassen, wie solicher kreig jnenn vnnd vnns zur nutz auszgefurt mochte werdenn.

Diesse verschreibung, bundtnus vnnd verplichtunge soll werenn N. jar, vnnd geredenn wir obgemellte konig, chur- vnnd furstenn vnnd grauen bey koniglichen, chur- vnnd furstlichen wirden vnnd greuenlichenn ehren, jnn gutem glauben vnd trawen, jm wort der warheit, stet, vest vnnd vnuerbrochlich zuhallten, dieselbige zuuolnziehen vnnd vollnstrecken alles jres einhallts on alle geuerde. Vnnd des zu vrkundt etc.

Tilföjelse med Peder Svaves Haand:

Wen das nicht vort gehen wolte, dannoch den handel yn der handt zubehalten zwischen meinem herrn vnnd dem konige alleine.

Efter et Udkast paa Papir. Vedlagt findes et andet Udkast paa Latin, skrevet med Peder Svaves Haand, i alt Væsentligt af samme Indhold, blot noget forkortet.

118.

Christiani III litteræ responsoriæ ad epistolam Henrici VIII, die 15 Martii de religione scriptam[2].

1538, 6 Maii.

Christianus Dei gratia Daniæ, Noruagiæ, Sclauorum et Gotthorum rex, dux Slesuicensis, Holsatiæ, Stormariæ et Ditmarsiæ, comes in Oldenburg et Delmenhorst, serenissimo principi domino Henrico Angliæ et Franciæ regi, fidei defensori, domino Hiberniæ et ecclesiæ Anglicane supremo in terris sub Christo capiti, fratri et amico suo, salutem.

Quemadmodum animum modis omnibus in nos beneuolum et præstandæ opis, sicubi opus nobis foret, significationem ex amicissimis serenitatis vestræ literis summa

---

[1] i Randen: „G. L." Dette forklares af Udtrykkene i Peder Svaves Latinske Udkast: summam pecuniæ, uidelicet aureorum solatorum N., deponere in loco Germanicæ nationis N.

[2] Supra nr. 114, pagg. 92—93.

cum animj nostrj hijlaritate amplectimur, ita tot insignium virtutum encomia ab eadem serenitate vestra nobis attributa minime agnoscimus, ueniam tamen damus animo ob amorem in nos immodicum perperam fortasse iudicantj, et in vnum hoc iugiter incumbemus, ne in vtramuis, quod dicj solet, aurem dormiamus, sed nostram ipsi perpendentes tenuitatem semperque pro republica Christiana ac regnis a Deo nobis concreditis solliciti, indies magis ac magis studeamus fierj tales, quales tum Dei uerbo tum præceptis ciuilibus esse iubemur, quotquot inconstantj et immundo huic dominamur mundo. Enimuero quum iterum atque iterum cogitamus, quonam pacto præclare de republica promererj queamus, non uidemus aliud compendium, quam ut, pacis et concordiæ legibus nullibj non bene ac firmiter constitutis, religionis et Christianæ doctrinæ puritatem reliquasque honestas artes omnes a graui superioris temporis veterno repurgemus et in genuinam formam erigamus, ita ut dominj gloria et subditorum nostrorum salus foelix incrementum inde suscipiat. Quum uero euangelicæ ueritatis multj sint hostes eciam inter potentissimos, qui, si per occasionem possent, euangelio coniunctos non inuaderent solum, sed et opprimerent (id quod iam pridem ex Saxoniæ electore alijsque principibus vel cognouit serenitas vestra vel certe paulo post cognoscet; nobis sane multa de integro explorata sunt, de quibus electori et reliquis nihil adhuc constare arbitramur), non uidentur errare euangelio dediti, si pacis et concordiæ inter se pactum ineant. Quare si idem serenitati vestræ cordi ac curæ est, nimirum vt alter alterius coniunctione muniatur et ut mutuæ operæ sponsio fiat, nos quam primum euidentj ac certo aliquo argumento certiores reddere poterit, quod simul atque factum fuerit, nulla per nos erit mora, quin idipsum vicissim faciamus. Christus dominus serenitatem vestram diu seruet incolumem. Hamburgi pridiæ nonas Maij anno m d xxxviii.

E charta primæ scriptionis.

119.

Frants Is og Montmorencys Breve til Præsident Bertrandy om at føre de evangeliske Fyrsters Gesandter til Kongen.

1538, 1 Juni.

a.

Monsz[r] le president. Jay receu la lettre que mauez escripte par ce porteur, et veu par jcella la desir, que ont les ambassadeurs des princes dAllemaigne, qui sont a Langres, de venir pardeuers moy pour leffect que mescripuez, chose qui ma este et est tresagreable. Parquoy je vous prie, monsz[r] le president, les y amener et me venir trouuer auecques eulx la part que je seray, le plus tost que vous pourrez; et vous me ferez seruice tresagreable en ce faisant, vous aduisant bien que vous et

eulx serez les tresbien venuz. Priant Dieu, monsz[r] le president, quil vous aye en sa saincte garde. Escript a Villeneufue le premier jour de jung v[c] xxxviij.

Francoys.

Bochetel ssz.

A monsz[r] le president Bertrandj.

b.

Monsz[r] le president. Jay receu voz lettres et veu celles quauez escriptes au roy, qui vous y fait response, par laquelle congnoistrez le grant plaisir, qui en luy a este dantendre la voulente, en quoy sont les ambassadeurs des princes dAlmaigne de venir vers luy, lesquelz jl desire que vous luy amenez la part quil sera, et vous et eulx serez les tresbien venuz. Esperant vous veoir bien tost naurez pluslongue lettre. Priant nostre seigneur vous donner, monsz[r] le president, ce que desirez. De Villeneufue le premier jour djoung.

Vostre byen bon amy

Montmorency.

A monsz[r] Bertrandy premier president en sa court de parlament a Thoulouze.

Afskrift paa Papir, skreven med Peder Svaves Haand.

120.

Jacobi V litteræ intercessoriæ, Andreæ Kynloth ad Christianum III datæ.

1538, 5 Junii.

Jacobus, Dei gratia Scotorum rex, illustrissimo principi Christiano, Dei gratia Danie, Noruagiæ, Gothorum, Slauorum regi, Holsatie, Sleuisci, Stormariæ duci etc., consanguineo et confederato suo charissimo, salutem plurimam dicit. Cum ante biennium fere milites tui Andreæ Kynloth negociatori oppidi nostri Dundei in Noruegiam tendenti ocurrissent, siue ita temporibus cogentibus, siue ut multa fert insolentia rerum bellicarum, quod commodum visum est, presenti mercium copia sibi ablatum ait[1]. Nunc vero Dei benignitate tuaque virtute rebus pacatis, cum milites rem omnem agnoscant, non dubitamus, quin tu, qua es in omnibus rebus æquitate et iusticia, nostris sua restituenda cures idemque iuris in eos statuas, quod isthic statui in tuos non recuses, quos certe nos pro nostris semper habendos esse existimauimus. Deumque præcamur, vt qua hactenus fecit benignitate te tuosque foueat. Ex oppido nostro Cupro quinto die Iunij anno domini m. d. xxxviij[o].

James Rex.

Ex archetypo chartaceo, cui a tergo adsunt præscriptio et sigillum cera rubra impressum.

---

[1] sic.

121.

Fire Breve fra Grev Vilhelm af Fürstenberg til de evangeliske Fyrsters Gesandter.

a.

1538, 7 Juni.

Gunstige vnd gute freundt. Es hat myr heut die ko^{e} m^{t} ewer ankunfth gen Lyon anzaigt, dessen die selbige sonderlichs gefallen tragen, vnd wurdt die wolkhomen sein. Es hat myr auch jre mat. daneben antzaigt, die leiden muge, ich euch zuschriebe, yr ewren weg den negsten vff Auignion zunempt vnnd von dannen, so von noten, nach Marsilien oder wo yre mat. am nechsten anzutreffen sein wyrdt. Ferners wyl ich euch auch nicht bergen, das ko^{e} mat. myr angetzaigt ann euch weithers zugelangen lassen, dieselbige yn ytzt geubter handlung yn alle wege die handt offen behalten werden dem allem nachzukhommen, wes hie beuor meinen gnedigsten vnnd gnedigen chur- vnd fursten durch mich zugeschrieben worden. So ich dan dem nach yn furstehender handlung der sachen zu furderung zuuor ewrer ankunfth etwes yn furderlich sein kondt, mocht yr mich yn eil durch die posth verstendigen; wil ich, was muglich, als der wyllig nichts vnderlassen. Datum ym leger bej Nyse den vij^{ten} Junij anno etc. xxxviij.

Furstenbergk.

Den gesandten der chur- vnnd furstlichen gnaden Sachssen vnnd Hessen meinen gunstigen vnnd guten freunden, ytz zw Lyon.

b. Egene handt.

Lieben vnd guten freunde. Mein herr der conestable hath doctor Hansen von Metz yn bevelich geben euch was antzutzeigen, auch wor yr ko^{e} mat. finden werdet, dem muget yr woll glauben geben, vnd ko^{e} mat. wyrdt yre handt onbeschlossen behalten vnd die stende, von der wegen yr ytzt bevhelich habt, nit verlassen, so sie anderst selbsth wollen. Vnd thue was euch lieb ysth. Datum.

Furstenbergk.

Meinen lieben vnnd guten freunden den gesandten ko^{er} mat. vss Denmargken auch der chur- vnnd f. g. Sachsen vnnd Hessen zw handen.

c.

1538, 21 Juni.

Mein freuntlich grus zuuor. Lieben vnnd gut freunde, ewer schreiben hab ich vff heut dato empfangen, vnnd was ich euch mhermalen zugeschrieben, werdet yr gewys also befinden. Weiter ysth ytzunder ein anstandt zehen jare lang zwischen kay^{r} vnd ko^{r} mat. gemacht, darjnnen alle stende des reichs begriffen, das dan kay^{e} mat.

beschwerlichen angenomen, die auch vff den xx[ten] dyses monatz zw Villefrancke vffgebrochen, ways aber nymants wohin. Seindt wol etzliche schyffe vff Spannien zugetzogen, aber keine gallee gesehen worden; man wyrdt aber yn kurtzem horen, wo yre mat. hin aus ysth. Es wyrdt auch ko[e] mat. yn kurtzen gen Marsilien khomen, die dan yn allen sachen gutwyllig. Vnnd was ich auch guts darjnnen kan thuen, wyll ich alletzeit wyllig sein, vnd findt mich hiermith nach ewrem wyllen vnnd geuallen. Datum zw sanct Lorentz des xxj[ten] Junij anno xxxviij.

W. g. z. Furstenbergk.

Den gestrengen vnnd erentvhesten ko[r] mat. vss Denmargk, churff. g. Sachssen vnd Hessen rethen vnnd gesandten meinen lieben vnd guten freunden.

Disse tre Stykker (a—c) ere her meddelte efter en Afskrift af Peder Svave, skreven paa eet Ark Papir.

d.

Myen fruntlychen grus syegen vch beuor. Lyeben vnd guten frund, vwer schryeben hab ich gesehen, vnd wye wol ich mych sollychs inhalts vwers schryebens gantz nytt fersych, dan ir kh. mt. myen herren hoch an vwer werbung gelegen vnd beyden partten, so schryeb ich doch dem herren conetstable mytt dyssem myenem dynner, was ir vch in dysser sach besorgen mochten, das er gnugsam zuuersten hatt; vnd darmytt Gott dem herren alle sachen befelhen. Wyetter so wyll ich vch nytt bergen, das ich vff Lyon zuzauch etlycher hapttlautt halber, so in ayner zymlychen zall myen alda wartten. Dan kh. mt. wurdtt von Egemortt iellends gon Lyon zyehen; achtt woll ich werd vch bald sehen, vnd fyndet mych hyemytt nach vwern wyllen.

Furstenberg.

Ich send vch hyeryn ferwartt zu in gehaym, was myr her Felcker von Knoryngen schryebtt; bytt ich myr sollychen bryeff wyder schykenn. Ich wyll vch mytt gantsem flyes beholffen syen, vnd wan es als hynder sych gyng, so wurd ich, wyls Gott, den weg gen, wye mych gehortt.

Conetstable schryebt myr zu, wey er vch berychtt, das all kunyg vnd stend im ryech auch buntsferwantten in dysem anstand begryffen.

Udskrift: Meinen lieben vnnd guten freunden kon[r] matt. zu Denmarcken, churvnnd furstlichen gnaden Sachsen vnnd Hessen rhäten vnnd gesanten zu handen.

Paa en indlagt Seddel: Ich fersych mych, der conetstable hab vch angezaygt, wye kh. mt. aus Denmarck yn dysen anstand begryffen syeg, als er myr dysen abend geschryben.

Egenhændig Original med Segl i rödt Vox.

122.

To Skrivelser fra Jean Lebreton og Montmorency til Præsident Bertrandy om de evangeliske Fyrsters Gesandter.

a.

1538, 14 Juni.

Monseigneur. Jay parcydeuant receu vne lettre de vous, escripte a Lyon, et veu vne que escripuiez au roy du mesme jour, par laquelle luy faisiez entendre larriuee de vous et des ambassadeurs dAllemaigne audict lieu, a ce quil luy pleust vous mander ce que vous auriez a faire et la ou vous deuriez mener iceulx ambassadeurs pour selon cela vous conduyre et gouuerner. Et depuys jay receu deux autres de voz lettres des xj^{me} et xij^{me} de ce moys, faisans mencion de vostre arriuee en Auignon; et veoyant par le contenu dicelles, que vous nauez point receu la depesche que le roy vous a faicte pour responce de vostredicte lettre de Lyon, je vous veulx bien aduertyr, que le jour mesmes ou le lendemain que nous les eusmes receues le roy vous escripuit, quil estoit tresaise de larriuee de vous et diceulx ambassadeurs audict Lyon, et que vous eussiez a vous en venir et les amener audict Auignon pour la attendre larriuee dudict seigneur ou autres nouuelles de luy affin de vous conduyre selon cela. Et fust enuoye le paquet dudict sz^{r} audict Lyon par la poste et adresse a Pierre de Bourgoigne, auquel jescripuiz le vous bailler jncontinant. Et la principalle cause pour laquelle je pense que vous ne layez point eu, cest a mon aduis pour ce que vous estes party dudict Lyon auant quil y fust arryue; je ne scay si depuys vous laurez receu ou non. Jl se pourroyt bien faire aussi, que vous vous seriez mys par eaue pour venir audict Auignon, qui seroit encores une autre occasion suffizante de ce que nauriez receu ledict pacquet. Touteffoys en toutes facons jl me semble, que le mieulx que vous puissiez faire, ce sera suyuant ladicte depesche de ne bouger de la, si le roy ou monsz^{r} le connestable ne vous escripuent faire le contraire. Quj est tout ce que je vous puys dire pour ceste heure, sinon que je vous veulx bien aduertir quil ny a encores rens conclud ne arreste en laffaire pour lequel nous sommes icy, mays dedans vng jour ou deux je pense que nous verrons la fin et yssue de ce negoce. Me recommandant treshumblement a vostre bonne grace et priant Dieu, monseigneur, vous donner tresbonne et longue vye. Escript a Villeneufue le xiiij^{e} jour de juing mil v^{c} xxxviij.

Vostre treshumble seruiteur
I. Breton.

Udskrift: A monseigneur monsz^{r} le premier president de Thoulouze.

Egenhændig Original paa Papir med Segl i rödt Vox.

b.

1538, 19 Juni.

Monsz^r le president. Jay receu voz lettres, et quant a vous aduertir de ce que vous auez affaire, vous attandrez larryuee du roy en Auignon suyuant ce quil vous a mande auecques les depputez des princes dAlmaigne, que vous entretiendrez en attandant le mieulx que vous pourrez, car ledict sz^r sera la dans bien peu de jours, car jl yra par mer jusques a Marseilles, quj sera cause de faire meilleure diligance. De Villeneufue le xix^e de juing.

Je vous aduise que trefues sont acordees et faictes pour dix ans entre le roy et lempereur.

Vostre bon amy
Montmorency.

Udskrift: A monsz^r le president Bertrandy.

Original paa Papir med Spor af Segl i rödt Vox.

123.

1538, 1 Julii.

Oratio legatorum regis Daniæ, ducis Saxoniæ et lantgrauij, habita ad regem Gallorum Marsiliæ.

Christianissime ac potentissime rex, domine clementissime. Miserunt nos ad maiestatem uestram illustrissimi principes Dei gratia Christianus, Danorum, Noruagicorum, Gothorum et Vandalorum rex, Ioannes Fridericus, Saxoniæ dux et sacri Romani imperij princeps elector, Ernestus et Franciscus fratres, duces Brunswicenses et Lunenburgenses, Philippus, Hessiæ lantgrauius, domini omnium nostrum clementissimi, adeoque commiserunt nobis, ut maiestatem uestram nomine omnium, quam possemus amanter, reuerenter ac diligenter salutaremus; quod si regia maiestas uestra cum suis omnibus recte ualeret ac rerum optato successu frueretur, esset hoc principibus nostris in genere omnibus tam gratum rescitu, quam quod accidere posset gratissimum. Certe amicum offitium suum et si quid præterea possunt boni iusserunt, ut maiestati uestræ pleno ore offerremus; ipsi pro se maiestati uestræ inseruire et, quæ grata sunt, facere oppido quam libenter uolunt.

Porro ut euenerunt superioribus temporibus amica negotia, ob quæ pro se quisque principum nostrorum et misit ante ad maiestatem uestram et porro mittere habuit necesse, ita, quod ad illa tractanda attinet, scire uolunt maiestatem uestram principes nostri, quod nos pariter cum potestate plenaria ablegauerint, id quod maiestas uestra plenius ex hijs literis creditiuis, ut uocant, et ex mandatis nostris quam ex uerbis nostris intellexerit. Proinde rogamus, ut maiestas uestra literas diligenter per-

spicere uelit; nos postea, quid iussi dicere aduenerimus, cum fide et diligentia, ita ut negotiorum qualitas expostulat, aperiemus.

Christianissime ac potentissime rex, domine clementissime. Ut legationis huius caussæ, quod attinet ad initia, progressus et circumstantias alias, liquidius pateant, cogimur superiorum temporum acta quædam, tametsi maiestati uestræ iam ante comperta, repetere. Nec dubium est, quin in recenti memoria adhuc habeat maiestas uestra, quod in hyeme transacta missus ego a rege meo cum maiestate uestra de ineunda quadam confoederatione amica tractauerim; et ut tum authoritate iusta ad tractandum concludendumque instructus non fui, ita tamen ea responsa accepi, quæ regi meo gratissima fuere. Nimirum exegit regia maiestas uestra, ut legati cum plenaria potestate quamprimum ad se mitterentur; vbi illi aduenissent, fore promisit, ut æquabilibus medijs amicitia constitueretur; porro quod ad principes Germaniæ, ducem Saxoniæ electorem, lantgrauium Hessiæ et confæderatos ipsorum, attineret, dicerem Hessiæ lantgrauio, quem in itinere essem conuenturus, maiestatem uestram eo animo ea denique uoluntate esse, quod non solum contra ipsos facere non uellet, uerumetiam quod ipsorum amicitiam, foedus et concordiam expeteret. Rex meus ut illis uicinus, præterea sanguine ac familiaritate principibus illis coniunctus, daret operam, ut eos ad acceptandam una secum uestræ maiestatis amicitiam induceret. Ego si quid possem porro uel perferendo fideliter inditium uel persuadendo rem, ne quid ea obliuioni traderetur, uehementer essem maiestati uestræ gratificaturus, si nihil prætermitterem, quod ad hoc institutum quomodocumque facere uideretur. Ac tum quidem, quod unum potui, id promisi me indicando et admonendo offitium facere uelle; rex meus, ut qui sua sponte propensus esset ad benemerendum de maiestate uestra, quod a se expeteretur, identidem haud neglectim esset curaturus; id scirem satis. Nec citius Cassellam attigi, quam lantgrauio ordine commissa mihi a maiestate uestra negotia exposui; ille protinus rem ad complices retulit. Rex meus postquam intellexit, propensam esse voluntatem principum et communi quodam consensu omnium confæderatorum in caussa religionis in urbe Brunswyga constitutam esse diem, studium suum non prætermisit, sed in propria persona eodem se contulit, quo confæderati frequentes conuenere; in qua et rex et prædicti principes tanquam præcipui inter se etiam de negotijs et de mittenda ad maiestatem uestram communi quadam legatione tractauere, id quod diligentibus literis est apud dominum Georgium Lucken ad maiestatem uestram perscriptum sic fore. Et ut ille reditum in Gallias foelicem obtinuit, ita latere maiestatem uestram non potest, et quod rex meus die constituta cum principibus in urbe Brunswyga conuenerit et quod de rebus communibus cum illis tractauerit. Ipsi quoque pro se principes, ut primum, cum ex Gallijs a regia dominatione vestra in Germaniam redijssem, ex me intellexerunt, quid nam in illorum pernitiem et contra sacri imperij in Germanica natione libertatem studio haberent quidam, nequaquam contemnendum esse inditium putauerunt, sed ex

suis aliquot ad maiestatem uestram miserunt, qui negotia sua Mulini exposuere et, accepto ibidem responso, Brunswygam ad suum quisque dominum rediere, cum adhuc conuentus principum ac ciuitatum istic duraret.

Porro responsi illius hæc sententia fuit, quod uellet post dies quatuordecim a discessu legatorum maiestas uestra consiliarios suos ad urbem Nanse in Lottaringiam mittere. Illis-ipsis consiliarijs ex urbe Brunswyga rescripserunt Saxoniæ dux elector et Hessiæ lantgrauius, futurum ut ex suis aliquot Gemundam itidem Lottaringiæ oppidum ad quartam dominicam post ferias paschales aut certe non multo post aduenirent. Interim accidit, non sine peculiari quadam destinatione Dei, quod ausim dicere, in conuentu Brunswycensi, ut una rex meus, principes et alii status inter se pulchre concordarent; et ut ipsi rebus inter se compositis unanimi consensu ad agenda omnia ferebantur, ita omnium huc uota inclinarunt, quod pariter se cum maiestate uestra ut confoederati in honestam amicitiam et concordiam intromittere uellent, quæ ex æquo bonoque constaret adeoque illis acceptatu possibilis esset. Fieri potuit autem, si cum consiliarijs regiæ maiestatis uestræ ad urbem Nanse ablegatis super hisce negotijs egisse debuissemus, quod illi mandatum tractandi cum rege meo non habuissent, ut de quo non constabat, quod eodem suos ad consitutum tempus erat missurus. Præterea scripsit ad maiestatem uestram rex meus in illis literis, quas per dominum Georgium Lucken reddi curauit, quod ex suis aliquot mittere uellet, qui cum maiestate uestra in propria persona tractarent, id quod consiliarijs etiam maiestatis uestræ in urbe Nanse congregatis diligenter a principibus nostris per literas indicatum est, nec dubitamus, quin maiestas uestra ex suis illarum literarum sententiam plene intellexerit. Proinde legatio hæc ad maiestatis uestræ personam propriam optima intentione destinata est nec alijs de caussis accidit, quam quod pariter agere cum maiestate uestra decreuerunt principes nostri, qui iam uno animo inter se præditi unum quasi corpus et unam personam repræsentant.

Ac primum quidem gratias agere maiestati uestræ ingentes iussi sumus pro benigno affectu, quo maiestas uestra in principes nostros accensa tam benigne ac fideliter monuit primum per me, deinde per eos, quos Saxoniæ dux elector et Hessiæ lantgrauius Mulini habuerunt, ut commune malum ex æquo principibus nostris intentatum solerti eorundem prospicientia declinaretur. Inde nihil aliud colligunt principes nostri, quam quod regia maiestas uestra amicum animum ac propensam uoluntatem non solum in ipsos principes nostros gerat, uerumetiam quod confoederatis illorum in genere omnibus, quod regnis, quod ditionibus, quod subditis, imo etiam quod regno Germanicæ nationis optime uelit consultum, adeoque per inditium id querit, ut in posterum ipsi principes nostri, illorum regna, ducatus, ditiones ac subditi, præterea uero Germanica natio suis gaudere libertatibus et ueteri iure suo cum quiete ac debita tranquillitate uti queant. Sic sibi de maiestate uestra principes nostri pollicentur, sunt

etiam pro se propensi, quod studium maiestatis uestræ in parte hac illis impensum exæquare et compensare uolunt, quantum ad reddendam amicam hanc talionem uirium suppeditabitur.

Iam quod Austriacæ et Burgundiacæ domus consilia huc tendant, quemadmodum sapienter apud se maiestas uestra expendit, quod uelint illæ familiæ hæredititariam quandam in orbe monarchiam erigere, id possunt de facili principes nostri coniunctim et pro se quisque credere sic habere, uel si superiorum temporum acta inspitiant uel etiam, quid unicuique eorum pro se contigerit, in animum reuocent. Potissimum rex meus scit satis, quid sibi in bellis superioribus callidorum consiliorum obiectum sit; norunt principes alij, quid in præiuditium libertatis Germanicæ nationis iam ab aliquot annis plærique tentarint. Et ut sumus pro se quisque earum rerum probe conscij, saltem quæ singulatim dominis nostris accidere, ita si sciamus regiam maiestatem uestram de talibus longiorem denarrationem requirere, non grauaremur unus post alium, quid qua ratione sit actum, exponere.

Quanquam ut maxime nihil in spetie hic dicatur, tamen studium occupandæ monarchiæ satis arguit in quibusdam id, quod apud maiestatem uestram actum et quesitum est impense, ut se maiestas uestra contra principes nostros, cognatos nimirum suos, foederis religione quibusdam adiungeret redderetque obnoxiam; vbi id factum fuisset, ut postea principes nostros tanquam inobedientes, potissimum in caussa religionis, ad obedientiam suis adiutorijs compelleret poenamque ut de rebellibus sumeret, præterea uero ut in concilium cogeret consentire, quod pontifex Romanus et cæsarea maiestas indicere uellent ut celebraretur, sub tali nimirum conditione, quod omnia, quæ in concilio concluderentur uel ordinarentur, apud uniuersos et singulos in Christianismo uim latæ sententiæ obtinere deberent, qui uero se inobedientes ac immorigeros hic præberent, ut illi per uim ad acceptandam concilij determinationem compellerentur. Quæ omnia ex signatura clarius et uerbosius intellexerunt principes nostri, quam regia maiestas uestra ducis Saxoniæ electoris et Hessiæ lantgrauij legatis communicauit.

Cæterum quod regia maiestas uestra se in tales propositi foederis conditiones contra principes nostros, cognatos nimirum suos, intromittere noluit, unde aliud expectandum non erat, quam quod regna, ditiones ac subditi principum nostrorum mirabiliter uexati fuissent, ipsi etiam regno Germanicæ nationis hæreditaria quædam uastatio incubuisset, pro eo est et habetur maiestati uestræ gratia, nec unquam fiet, ut principes nostros huius tanti meriti capiat obliuio. Iam et sapienter a maiestate uestra cogitatum est in propositione et refutatione talium foederum, ad quem scopum aut finem conditiones istæ foederibus annexæ fuerant euasuræ, si a maiestate uestra acceptatæ essent. Nimirum uergere uidebantur ad mirificam quandam confirmationem monarchiæ, de qua dictum prius est; vbi ea constituta semel fuisset, postea damnum inde non solum

maiestati uestræ et hæredibus successoribusque eius accreuisset, uerumetiam amicis uestræ maiestatis, alijs nimirum regibus ac principibus, ea res grauamini, oppressioni, detrimento et incommodo fuisset. [Nam quod episcopis passim in Germania dantur annuæ pensiones, quod ex principibus etiam non pauci benefitijs deuincuntur ad hoc, ut se præbeant obsequentes, eius una hæc ratio, unum institutum est, quod regnum queritur[1]].

Porro si maiestas uestra adiutoria sua contulisset ad amicorum et ad cognatorum suorum oppressionem, aliud non fecisset, quam quod regno, quod queritur, magnas uires adiecisset et, quantum in se fuisset, aduersarios potentia instruxisset, se uero ipsam detractione amicorum præsidiorum uehementer labefactasset. Cæterum ut hactenus propositas conditiones refutauit regia maiestas uestra, nec uoluit se in foedus intromittere, quod ex æquo damnosum sibi ac suis extitisset, ita spem non dubiam de maiestate uestra conceperunt principes nostri, quod in posterum quoque regia maiestas uestra sibi a talium foederum commertio cauebit nec unquam committet in perpetuum, ut de se ac suis secus quam par est statuisse uideatur, imo ut in concilium, quod nunc parum æquis legibus in actu est, consentiat. Nam ut maxime foedus damnosum euitetur, tamen concilij indicti consensus uia erit et medium, per quod ad metam ante nominatæ monarchiæ ueniatur, si regia maiestas uestra cum alijs regibus ac principibus ad requisitionem pontificis Romani se commoueri patiatur aduersus eos, qui inæquabili determinationi ipsius et quæ per fauorem exercetur, non possent aut uellent se submittere, ita ut maiestas uestra ad illos supprimendos adiutoria sua conferat; id quod haud dubie maiestas uestra apud se iam ante expendit, sed opus est tamen, ut ea de re per occasionem et sæpe admoneatur.

Etenim regia maiestas uestra pro se propensa est adeoque hoc prouocat, quod anteire uelit imminenti principibus nostris et hæredibus eorum generali grauamini et detrimento; potius quam adiutoria sua ad perdendos suos conferat, malit se una cum principibus nostris in foedus honestum intromittere. Qua ex re non minus quam ex communicato inditio principes nostri regiæ maiestatis uestræ beneuolum in se animum colligunt adeoque pro se quisque, quibus possunt uerbis, maiestati uestræ gratias agunt. Intelligunt etiam principes nostri, quod cæsarea maiestas multis modis per maleuolos et secus, quam par est aut ueritas habet, informetur, tantum ut ad iracundiam satis placidus alioqui princeps prouocetur. Eapropter miserunt principes nostri præsentes nos consiliarios et legatos suos ad maiestatem uestram eosque potestate plenaria instruxerunt, ut cum maiestate uestra de honesta, commoda et utili confoederatione tractent agantque.

Porro quod ad principes nostros attinet, in hac spe sunt, denique hoc sibi de

[1] Qvæ hisce uncis inclusa leguntur, lineâ circumductâ a cæteris seclusa (ɔ: expuncta?) sunt.

maiestate uestra pollicentur, quod maiestas uestra in adiungenda hac confoederatione tam beneuolam et amicam se principibus nostris præbebit, ut ex ipsa tractatione possint conijcere, quod a maiestate uestra tamquam fratre, domino et consanguineo suo non immerito bona omnia expectare debeant ac possint, et ut foedus, de quo tractabitur, eo tendat, ut principes nostri, illorum regna, ducatus et dominia, præterea uero Germanica natio a ui et subactione libera in pace ac tranquillitate conseruetur adeoque ueteribus priuilegijs suis libere uti queat, quandoquidem regiæ maiestati uestræ, regnis, prouintijs et subditis eiusdem hoc pacto ad conseruationem pacis ac tranquillitatis summopere inseruitur.

Id quod principes nostri regiæ maiestati uestræ tanquam fratri, domino et consanguineo suo bona fide et ex amico ac propenso animo sic uolunt quamquam paucis uerbis aperuisse. Cui etiam se suaque omnia committunt, parati in posterum, quæ maiestati uestræ grata acceptaque erunt, studio habere et pro uirili parte eidem inseruire.

E charta primæ scriptionis Petri Suauenii, in qua nonnulla alia manu (vt videtur, alicuius legatorum Germanicorum) emendata sunt.

124.

Grev Vilhelm af Fürstenbergs Anbefalingsskrivelse til Christian III for Hans Svave.

1538, 21 Juli.

Durchleuchtigster, groszmachtigster, gnedigster herr. E. kon[r] matt. seyen mein vndertenigst willigst dienst zuuor. Gnedigster herr, es hat mich Hanns Schwab etlicher sachen, so er mit e. kon[r] matt. zuthon, vmb furgschrifft gegen deren angesprochen, das jch dann jme als dem jhenigen, so mir ein zeytlanng erlichen gedient, nit hab konnen abschlagen. Dorauff mein vndertenigst bitt, e. kon[r] matt. wolle jne jn sollichem jn gnediglichem bedencken haben, das steet mir gegen deren zum vndertenigsten zuuerdienen, vnnd thun mich hiemit e. kon[r] matt. vndertenigklichen beuelhend. Datum Leon den xxj Julij anno etc. xxxviij.

E. kon[r] matt. vndertenigster
W. g. z. Furstenberg.

Udskrift: Dem allerdurchleuchtigsten groszmechtigsten herren, herrn Christian konig zu Denmarcken vnnd Norwegen, hertzogen zu Schleszwig vnnd Holstein etc., meinem gnedigsten herren.

Original med Segl i rödt Vox.

125.

To Breve fra Frants I til Christian III.

a.

1538, 11 August.

Treshault et trespuissant prince, nostre trescher et tresame frere, cousin et allye Cristierne, par la grace de Dieu roy de Dannemarch, Francois par jcelle mesme grace salut amour et fraternelle dillection.

Treshault et trespuissant prince. Nous auons entendu par les presens porteurs, ambassadeurs de vous et autres princes dAllemaigne confederez, tout ce quilz nous ont dict et expose de vostre part, et les causes et raisons, pour lesquelles les auez enuoyez deuers nous, et entre autres choses lamour et affection que nous portez, dont tant et de si bon cueur que faire pouons vous remercyons. Et pour vous faire responce au point principal, dequoy jlz nous ont parle, entendez, treshault et trespuissant prince, que nous desirons singulierement garder et jnuiollablement obseruer les enciennes alliances, confederacions et amityez, qui ont parcydeuant este entre voz predecesseurs et les nostres et qui sont encores entre nous, et nous trouuerez continuellement prestz et appareilles de jcelle renouueller et coroborer par tous les meilleurs et plus honnestes moyens, dont nous nous pourrons aduiser, vous aduertissant, que nous nous sommes voulluz condescendre a besongner et traicter en ce que dessus auecques vosdictz ambassadeurs et depputez. Toutesfoyz jlz ont faict quelzques difficultez dentrer en ceste renouacion damitye sans premierement vous en auoir communique, aumoyen dequoy les choses sont demourees sans entrer plus auant en cest affaire, ainsi que plus au long vous entendrez par eulx. Ne voulant aussi oblier a vous aduertir, que en la trefue, que auons dernierement faicte auecques lempereur, nauons failly vous comprendre et denommer comme nostre bon frere, cousin et allye, ainsi que pourrez veoir par le double de ladicte trefue, que vous enuoyons par vosdictz ambassadeurs et depputez. Priant a tant le createur, treshault et trespuissant prince, quil vous ayt en sa tressaincte et digne garde. Escript a Chouannes le xj[e] jour daoust mil cinq cens trente huict.

Vostre bon frere cousyn et allye
Francoys.

Bochetel ssz.

b.

1538, 12 August.

Tres hault et trespuissant prince, nostre trescher et tresame frere cousin et allye Cristierne, par la grace de Dieu roy de Dannemarc, Francoys par jcelle mesme grace salut, amour et fraternelle dillection etc.

Treshault et trespuissant prince, nostre trescher et tresame frere, cousin et allye. Nous auons receu par le porteur de cestes vng sacre que nous auez renuoye, que auions cydeuant perdu, lequel sest retrouue en voz pays; dont tresaffectueusement et de cueur vous remercions, desirant singulierement, en ce qui vous pourra toucher, faire continuellement chose qui vous soit agreable et de plaisir. Priant sur ce nostre seigneur, treshault et trespuissant prince, nostre trescher et tresame frere, cousin et allye, quil vous ayt en sa tressaincte et digne garde. Escript a Chouannes le xij[e] jour de aoust lan mil cinq cens trente huict.

Vostre bon frere cousyn et allye
Francoys.

Bochetel ssz.

Efter Originalerne paa Papir med Segl i rödt Vox og Udskrifter „a treshault et trespuissant prince, nostre trescher et tresame frere, cousin et allye Cristierne, par la grace de Dieu roy de Dannemarc". I Archivet findes samtidige Tydske Oversættelser af disse to Breve og af en af Bochetel den 19 August 1538 udstedt Transsumpt af Forliget i Nizza, i hvilket iövrigt, som bekjendt, Christian III og de evangeliske Fyrster ikke nævnes særligt.

126.

1538, efter 12 August.

Relation vnnd bericht, wes wyr der kuniglichen mat. zw Denmargk, des churfursten zw Sachssen, her Ernsth vnnd her Frantzen hertzogen zw Braunschweig vnnd Luneburg, vnnd lantgraff Philipssen zw Hessen hir vnter verzeichnet rethe vnnd gesandten bej der ko[n] mat. zw Franckreich auff empfangenen beuelch vnnd werbung gehandelt vnd jn abschiedt von derselben erlanget.

Erstlich wirdet ein ytzlicher seinen gnedigsten vnnd gnedigen herrn zw berichten wyssen, wilcher gestalt wyr vermuge des ersten schreibens belangende die zusammenkunfth zw Gemunde zw dem presidenten von Tolosa, welcher dazw verordnet gewesth, jn der stadt Langres, an der frontier Franckreich vnnd Lottringen gelegen, do hin wyr jne durch den herrn von Sainct Amand, durch wylchen er sich bej vns hath angeben lassen, beschieden, khommen. Vnnd wie woll gemelter president vnns sein mandat vnnd credentzbrieff zw fulstreckung derselben handlungen zw Gemunde furgetragen vnnd angetzeigt, auch erstlich gerne gesehen, das wyr vns myth yhm handlung vnterfangen, wyr haben aber dasselbig fuglich abgewandt vnd sonderlich do mith: Die weil die ko[ne] mat. Franckreich genegt gewesth sich mith der ko[n] mat. Denmargk auch yn gleichnis yn bundtnus einzulassen, vnnd yre mat. were jungesth dieser vnd anderer sachen halben bej vnsern gnedigsten vnd gnedigen herrn hochgedacht zw Braunschweig egener person gewesth, alda sich yre mat., chur- vnnd

furstlich gnaden einander verwandt gemacht vnd sich entschlossen diese semptliche schickung zw der ko^{n} mat. zw Franckreich eigener person zw thuen, wie ym dan, dem presidenten, on zweiffell ein schrifth aus genanter stadt Braunschweig, die weil er der geschickter von ko^{r} mat. gewesth, dar jnnen solchs angetzeigt, zukhommen. Vnnd die weil nun die sachen also gelegen, sich sein mandat vnd beuelh auff ko^{e} mat. zw Denmargk nicht erstreckt, vnd wyr, die geschickten, semptlichen beuelh vnd solchs allenthalben bej der ko^{n} mat. Franckreich eigener person ausrichten solten, ysth gebeten worden, das er desselb zw frieden sein wolt. Vnd die weil er gleich wol den handel der massen von vns verstanden, wie wol er sich der letzten schryfth, das jme dieselbig zu khommen were, nicht hat erynneren wollen, so hat er sich do mit als bald zw frieden stellen lassen. Auch wylcher massen wyr bej gedachtem presidenten gesucht, das er vnsere ankunfth der ko^{n} mat. durch ein posten antzeigen wolte (wilchs wyr zufodersth aus der vrsachen gethan, die weil zw Nysse aller ersth die zusammenkunfth gewesth vnd noch nichts gehandelt worden), das sich yre mat. jres erbietens gegen vnsere gnedigsten vnd gnedigen herrn so viel mher zuerynren haben mocht; welchs also vielgedachter president gethan, vnd wyr seindt also furt bys auff Lyon verruckt. Des orts seindt wyr etzliche tage der kledung halben stillgelegen. Mitler zeit isth die posth von der ko^{n} mat. zuruck wider vmb ankhommen vnd schrifte von jrer mat., der konigin von Nauerren vnd dem conestable an gemelten presidenten bracht, der vnns dan dieselben schryfth allenthalben zugestellet, vnd wyr die auch beihanden haben, dar jnnen wyr wylkhommen geheissen vnd dem presidenten bevholen vnns zw der ko^{n} mat. zubringen. Als seint wyr dem nach auff gewest vnd gegen Auignon gezogen; vnnd do wyr do hin khommen, do hath vns gedachter president auffhalten wollen myth antzeigen, das er der ko^{n} mat. widerumb geschrieben, wo hin er vns doch zu seiner mat. bringen solt; die selben antwurt were yhme noch nicht zukhommen. Vnd die weil die lantschafth vmb Nysse sehr vnbeqwem, auch zubesorgen, nach dem der kunig viel volcks bej sich hette, das wyr schwerlich aldo am hoff vnterkhomen mochten; ehr wyr auch do hin qwemen, so wurde villeicht die ko^{e} mat. aufbrechen vnnd zuruck ziehen, vnd die weil man dan nicht eigentlich wuste, ob jre mat. jren wegk zw wasser oder landt nemen wurde, dar aus sich zutragen kundte, das wyr jrer mat. feileten, so wurde jre mat. ym zuruck ziehen vasth sere eilen, so were da mith den sachen auch nicht geholffen. Wyr haben also zw Auignon drej tage still gelegen vnd derselben antwurt gewartet; als aber dieselb nicht ankhommen, haben wyr vnns keins wegs lenger auffhalten wollen lassen vnd haben vnns alda erhoben vnd bedacht gewesth aufs forderlichst vns zw der ko^{n} mat. zuuerfugen. Als wyr aber jn ein stadt Cauallion genant khomen, hath vilgedachter president zw vns jn vnsere herberge geschickt vnd vns ein schrifth von der ko^{r} mat. secretarien Vilandrj zeigen lassen, wylcher yhm geschrieben, das die ko^{e} mat. yhme

nach dem ersten schreiben geschrieben, das wyr zw Auignon jrer mat. warten solten, das selbe hielt er auch gut sein, aber solche schryfth des kunigs war dem presidenten nicht zukhommen; dar aus er vnns hat bereden wollen, das wyr widerumb gegen Auignon keren solten. Vnd nach dem wyr des selben aus allerlej vrsachen, die weil wyr albereit do dannen verruckt, bedencken gehabt vnd vns zw yhm jn sein herberge begeben wollen, do isth vnns auff der gassen einer graff Wylhelm von Furstenbergs diener begegneth vnd vnns von s. g. schryfte zugestellet, dar aus wyr befunden, das jm die ko^{e} mat. von vnser ankunfth berichtet, jhm auch bevholen vnns zuschreiben, das wyr vnns nichts anders versehen solten, dan das jre mat. alle dem ienigen, wes s. mat. vnsern gnedigsten vnd gnedigen herrn zugeschrieben, nachkommen wolten, vnd do es von noten, das wyr auff Marsilien ziehen wolten aldo jrer mat. ankunfth zuerwarten, welchs wyr also dem presidenten vermeldet vnd jm nachmals angetzeigt, die weil wyr albereit von Auignon verruckt, das wyr auff Marsilien auff solch schreiben graff Wylhelms ziehen wolten. Vnd wie woll wyr befunden, das er das selb villeicht mher jn ansehung der grossen hytze dieser lantart vnd anderer vnbeqwemlikeiten halb dan etwes anders halben gethan, so hat er doch dasselb letzlich zw vnserm wyllen gestalt, vnnd wyr seint also fort nach Marsilien gezogen. Aber desselben tages hat graff Wylhelm von Furstenbergk doctor Hansen von Metz zw vnns auch mith einer credentz vnnd werbung geschickt, durch wylchen er vnns etzlicher massen der handlung zw Nysse bericht thun auch weiter getrosten lassen, wie die ko^{e} mat. yn allwege jres erbietens jngedenck sein wolte, vnd das die ko^{e} mat. den herrn von La Fossa der wegen abgefertiget solchs vnsere gnedigsten vnd gnedigen herrn von der ko^{n} mat. wegen zugetrosten; vnd hat vnns bemelter doctor ferner angetzeiget, das jm der conestable bevholen, das wyr vnns gegen Marsilien begeben wolten. Dar auff wyr nun also gen Marsilien gezogen vnd haben alda jn den neunden tag, ehr dan die ko^{e} mat. ankhommen, warten mussen, dan die ko^{e} mat. hat yn viel tagen zuschiffen keinen wyndt gehabt vnd doch letzlich zw schyffe ausgetretten vnd zw lande gezogen. Ehe aber yre mat. ankhommen, hat vns graff Wylhelm verstendiget, das er etlicher schwacheit halben auff Marsilien nicht zukhommen kunte, vnd das er auff den tag zw Asses ankhommen wurde; wo wyr nun etwes bej jme zuschaffen, so hetten wyr jnen alda anzutreffen. Als haben wyr nicht vnderlassen, einen vnter vnns zw seiner gnaden abgefertiget, da mith wyr grundtlich verstendiget werden mochten, wie sich die handlungen zw Nysse verlauffen. Dem selben hat s. g. noch den bericht gegeben, das allerseits vnser gnedigsten vnnd gnedigen herrn jn dem auffgerichteden anstande myth begryffen; vnnd befunde die ko^{e} mat. jn allen sachen nochmals rechtschaffen; er hette auch keinen zweiffel darann, vnsere sachen wurden sich zum besten schicken, dan sein gnedigster kunig hette gelts genug, wurdt es dar an nicht mangelen lassen. Wyr haben auch sein bedencken

gebeten, wie wyr vnns myth furschlahung der mittel yn der handlungen halten solten, ob wyr erst dieselben ko^{r} mat. teils oder von vnns herfliessen solten lassen; dar auff er fur das besth geachtet, das wyr die mittele erstlich furschlahen solten vnd rundt da mith vmb gehen, dan er hielte es dar fur, es wurde die sachen baldt jre entschafth dardurch erlangen.

Als nun der kunig auff den letzten Junij ankhommen, haben wyr vnns bej dem conestable angeben lassen, myth bytt vnsere sachen dahin zufordern, da myth wyr zum ersten gehort werden mochten, vnd nach dem wyr an jnen auch credentz vnd werbung hetten, das er vnns vor sein person auch forderlich horen wolte. Dem nach hat er vns des andern morgens zw jme jn sein herberge zukhommen beschieden, welchs wyr also gethan vnd doselbsth vnsere werbung bej jme ausgerichtet. Als hat er sich dar auff gutwyllig erpotten, auch vnns vertrostet des selben tags nach essens zw der ko^{n} mat. zubringen, da mith wyr gehort werden solten; welchs auch also geschehen. Vnnd als wyr nun yn des kunigs chammer jn beisein des conestabels vnd obgedachts presidenten gehort worden vnd angefangen erstlich die beuolhene freuntliche grusentbietung zuthun, auch vnsere credentz vberantwortet, die ko^{e} mat. gebrochen, vnd ehe er vns weiter gehort, hat er sich erstlich der freuntlichen grusentpietung bedanckt vnd dar nach her aus gefaren, er hette alles das jenige, wes er sich gegen vnsere gnedigsten vnd gnedigen herrn erbotten, gehalten, dan er sie jn diesem anstande begryffen; zw dem so wolt er auch bej seinem eddelmans glauben jn kein concilium willigen, wie wol das vasth empsig bej jme gesucht, auch on alle mittell das hertzogthumb Meilandt hette bekummen kunnen. Es weren auch noch ytzo yn Marsilien etzliche practiken vnsern herren zu wider an yhn gelanget; er wolt aber dasselb bey edelmans glauben nicht thun. Vnnd wie woll er nhwmals jm friede sesse vnd seine eroberte lande behielte vnd Meilandt auch kriegen solte, doch so were er nochmals geneigt vnd begirig bundtnus myth vnsern herrn zumachen; doch solten wyr die mittele, wie wyr die selben auffgericht haben wolten, furschlahen. Dar auff haben wyr der ersten antzeigung halben eine vnterthenige dancksagung gethan vnd letzlich der mittele halben gebeten, s. mat. wolte die selben von yr herfliessen lassen, vns auch, wes wyr weiter zw werben hetten, gnediglich horen, wylchs sein mat. also gestatet. Vnd do wyr nun vnsere werbung gethan, hat sein mat. begert vnsere volmacht zusehen, die wyr dan s. mat. zugestellet, dar auff er dem conestable vnd presidenten beuolhen vnd volmacht gegeben myth vns weiter zuhandelen, doch jn alle wegen dar vff beruhet, das wyr erstlich die mittele furschlahen wolten. Vnd die weil wir vermerckt haben, das es nicht hat anderst sein wollen, den das wyr der mittele halben den anfangk machen solten, so haben wyr vns der selben, wie wyr die in beuelich gehabt, gegen jme dem presidenten, wylcher von dem conestable des beuelh gehabt, vernhemen lassen.

Was nhun anlanget die ersten drej artikell, der ysth er myth vns einig vnd zufrieden gewesth, vnd sonderlich des conciliums halben, aber den letzten, die erlegung des gelts belangende, den hat er vor sere vngleichmessig angezogen vnd gesagt, er wuste, der selbe artikel wurde dem kunig vnd conestabel nicht gefallen, dan der kunig begert die gleicheit zuhalten. Dar auff wyr allerlej persuasiones furgewandt vnd sonderlich, das etwen diese wege von dem herren Langeo vnsern gnedigsten vnnd gnedigen herrn von ko^{r} mat. wegen selbsth furgeschlagen, vnd gebeten solchs den herrn conestabel zuberichten; wilche aber bej jm wenig ansehens gehabt, doch sich erbotten, ehe dan ko^{e} mat. zw Marsilien auffbreche, wie dan des selbigen tages geschehen, dem conestabel solchs zuberichten. Vns ysth aber des orts auff die selben mittel kein ander bescheidt angetzeigt, dan ko^{e} mat. wolte sich zw Marsilien erheben vnd von dannen sich gen Tarrascon yn Langedocken begeben; alda weren jre mat. bedacht dieser sachen halben etzliche tage stille zu liggen vnd myth vnns weiter handelen lassen, dohin solten wyr s. mat. volgen. Als seint wyr gleich auff einem tag myth jrer mat. zw Tarrascon ein kummen, aber gleichwoll vasth gegen dem abent, dan wyr vns bej graff Wylhelmen von Furstenberg von wegen der handlungen, die vns zum teile sonderlich auch yn diser gemeinen sachen an s. g. zutragen beuolhen, verweilet. Vnd domals haben wyr wol gedachtem graffen dieselben mittel, wie wyr die furgeschlagen, angetzeiget; die jm sein g. hat gefallen lassen, auch angetzeiget, das jm der conestabel geschrieben, das das ende dieser handlungen besser sein solte dan der anfang, vnnd wyr solten vnsern herren gute botschafth brengen, er gedechte auch vns nicht abtzufertigen, graff Wylhelm were dan dar bej; hett ym auch also angetzeiget, das der kunig vff ein schloss drej meil vngeferlich von Tarrascon verrucken wolle, al da hin solt graff Wylhelm der halben zw jrer mat. khommen. Vnd hat weiter angetzeiget, das der conestabel von jme diser sachen halben guten bericht hab, zw dem so verstunde es die ko^{e}. mat., die mhermals auch myth jme dar von geredt, der gleichen so verstunde der cantzler vnnd andere den handel sere wol; vnd hath also vast vor gewyss sagen wollen, dieser handel werde nach alle vnserem wyllen vnd gefallen furgengig sein.

Als wyr nun, wie obgetzeiget, zw Tarrascon ankhommen vnd wyr jensyt des Rodans gelosyrt vnd am wasser bys zur fehr hin auff gezogen, haben wyr die ko^{e} mat. am wasser funden, welche nach essens dohin spatzieren gangen. Als nun s. mat. vnd hoffgesinde vns gesehen, isth einer myth namen Georg Lucke, ein Denmarcker, seiner mat. hoffgesinde, zw vns gangen vnd gesagt, er wolt vns vor newe zeitung antzeigen, das die ko^{e} mat. des andern tages gegen Eckmort, acht meil wegs von Tarrascon gelegen, ziehen wolte; alda wurde die kay^{e} vnd seine mat. zusammen khommen vnd einander ansprechen. Do wyr nun solchs vermerckt vnd von solcher eilender zusammenkunfth kein mensch kein wort gewusth, haben wyr desselben vber

vnsern bescheidt vasth grosse beschwerung gehabt; vnd die weil wyr fur vns des selben abents, nach dem es sehr spat gewesth, nymandts von den rethen haben ansprechen konnen, haben wyr gedachten Glucken gebeten, das er den kunig vnserenthalben ansprechen vnd sein mat. vnsers bescheidts erynneren mochte. Des andern tags frue seint wyr vffs schlos fur der ko^{n} mat. gemach vmb acht hore beschieden, do hin wyr dan kommen vnd vns bej dem conestable, wylcher bej der ko^{n} mat. ym rath gewesth, durch den secretarien Bayardt antzeigen lassen. Dar auff hath er vns vermelden lassen, wyr solten vns widerumb jn vnsere herberge begeben vnd keine sorge tragen, er wolte vnserer sachen nicht vergessen, vnd vns solte, ehe dan die ko^{e} mat. sich erhube, abschiedt gegeben werden. Vnd desselben tags, do albereit die ko^{e} mat. auf gewesth, ysth obgedachter secretarius Bayart zw vns khommen vnd vns diesen bescheidt angetzeiget, das die ko^{e} mat. sich zw der kay^{n} mat., die ytzo yn sein landt zw yhm keme, begeben muste; der wegen begert jre mat., das wyr des verzoges halben, da myth wyr so forderlich nicht abgefertiget, keine beschwerung haben wolten. Darnach hath er repetirt die vorgeschlagene artikele vnd angezeiget, das die ko^{e} mat. alle artikele bys vff den letzten myth vns einig, vnd was der wegen vnd sonderlich das concilium belangenth von vns gesucht, das hette jre mat. albereit gewylliget vnd mith der that volstreckt, dan het sein mat. das concilium willigen wollen, so were ym von der kay^{n} mat. das hertzogthumb Meiland on alle mittel eingereumbt worden; aber an dem letzten artikel funden jre mat. etwes eine vngleicheit, hetten auch beschwerung sich der gestalt jn den selben also einzulassen. Vnd die weil wyr dan des orts nicht mochten abgefertiget werden, so begerte die ko^{e} mat., das wyr vnns gen Valentz, wilchs doch auff vnserem heimwege were, begeben wolten, alda seiner mat. erwarten; da solten wyr gewyslich vnsere abfertigung erlangen. Dar auff wyr jme kurtzlich angetzeiget, das on not gewesen, das sein mat. vns von jrer zusammenkunfth myth kay^{r} mat. dermassen hetten berichten lassen; so viel aber die mittele anlangete, horeten wyr gernne, das jre mat. nochmals des gemuts were, wie sich dan dieselbe zuuor auch hette vernhemen lassen. Aber so viel den letzten artikell anlangete, haben wyr vns mith yhm yn weitleuftige disputation nicht einlassen wollen, dan wyr das bedencken gehabt, die weil wyr albereit furder beschieden, es wurde doch, wes wyr der wegen antzeigeten, kein frucht haben, vnd mochten vylleicht zw allerlej nachteil, die weil dise zusammenkunfth verhanden, vrsach geben; allein wyr haben vns vernhemen lassen, das diser wegk etwen vom herrn Langeo selbsth furgeschlagen, dar von hetten auch vnsere gnedigsten vnd gnedigen herrn denselben also zusetzen vrsach genhomen; vnd haben da mith solchen artikell, die weil wyrs nicht haben endern mugen, zw der weitern handlung geschoben vnd vns vernemen lassen, das wyr vns des abschiedts halten vnd nach Valentz ziehen wolten. Also ysth gedachter secretarius woll zufrieden von vns abgeschieden myth antzeigung, das

er solchs alles der ko^n mat. berichten wolte. Baldt dar nach ysth der herre von Sainct Amando zw vns khommen vnd vns angetzeiget, das jm der kunig vnd der conestabel beuolhen hetten vns zuuermelden, das wyr bys gen Lyon verrucken vnd aldo des kunigs erwarten wolten, dan sein mat. wurde zw Valentz vber eine nacht nicht verziehen. Dar auff wyr vns gegen jme vernemen lassen, wyr wolten vns desselben also halten. Wyr haben auch nicht vnterlassen, alsbald graff Wylhelm von Furstenbergk dise vnuersehentliche zusammenkunfth des kaysers vnd des kunigs, auch wes wyr do yn abschiedt erlanget, eilendt zugeschrieben vnd vns jn der selben schrifth vernemen lassen, das wyr sorge trugen, dise zusammenkunfth wurde vnseren sachen nicht furderlich sein; vnd die weil es vns zu thun nicht geburen wolte, so beten wyr sein gnaden, er wolte dem conestabel fur sich schreiben, das s. g. besorgete, wyr wurden diser zusammenkunfth vileicht beschwerung haben, vnd jnen obgehorter erpietung vnd zusagen erynneren, vnd das er dar ob sein wolte, das da wider nichts anders gehandelt wurde. Als hat vns wolgedachter graf darauff widergeschrieben, dar aus wyr vermerckt, das s. g. solcher zusammenkunfth, die so eilendt furgefallen, auch vasth beschwerung gehabt, vnd vns zugeschrieben, er hette nicht vnterlassen vnser bitt nach, doch als vor sich selbsth, dem conestabel gut rundt geschrieben, vnnd was jme dar auff yn antwurth einkheme, das solt vns vnuerhalten bleiben; auch da beneben vns mundtlich antzeigen lassen, die weil er horete, das wyr gen Lyon beschieden, do hin were er auch zuziehen wyllens, vnd vns eine stadt, da wyr zw s. g. khommen solten, antzeigen lassen. Dar an wyr dan zw frieden gewestht vnd zw s. g. zw Aranien khommen vnd furder mith s. g. bis gen Lyon gezogen. Als wyr aber vffem wege gewesth yn einem flecken Pierrelat genant, ysth dem graffen von dem conestabel auff sein schreiben antwurt khommen, wilche des jnhalts gewesth, das wyr vns diser zusammenkunfth nichts besorgen durften, dan alda wurde nicks andersth, dan was zuuor zu Nysse geschehen, gehandelt, vnd were do nicks anders zuthun, dan das man gut geschyr machete, wie dan der brauch were, wen ein solcher grosser herre zw einem andern yn sein landt kheme, vnd das er vns abermals antzeigen solte, das das ende dysser handlung besser werden solte dan der anfang gewesen were, vnd er, graff Wylhelm, solt jm lieber sein dan zuuor.

Dar auff seint wyr gen Lyon gezogen vnd haben alda bys yn die dritte wochen des kunigs gewartet, vnd hat sich graff Wylhelm do dannen allem diser sachen halben nicht begeben wollen, sondern hat do bej sein wollen vnd dise sache zw ende furdern helffen, wie er dan dazw stets vnd allwege woll getrost aus allerlej vrsachen, die er zuuor vom kunig vnnd conestabel vermerckt, wie wyr dan solchs vnsern gnedigsten vnd gnedigen herrn von Lyon aus zugeschrieben. Do aber nun der kunig gen Lyon khommen, der do ysth gewesth der dreissigste Julij, seint wyr bericht worden, das s. ko^e mat. sich des andern tages frue widerumb erheben vnd

gegen Mulin ziehen wolten. Do wyr solchs vermerckt, haben wyr vns zw graff Wylhelm von Furstenbergk verfuget vnd s. g. gebeten, die weil wyr des selben vber vorigen abschiedt beschwerung hetten vnd sonderlich die weil wyr dem hoffe nachgezogen weren vnd so lange auffgehalten worden, der wegen wyr s. g. gebeten die ko^e^ mat. selbsth anzusprechen vnd vnsere sachen zum besten, wie sich dan sein g. allwege erbotten vnd beweist, zufordern. Wilchs also s. g. gethan vnd eigener person widerumb zw vns jn vnsere herberge khommen vnd vns angetzeigt, das er vermerckt, das der kunig nicht verziehen wolt, er gedechte auch etzlichen seinen rethen beuelich zugeben mith vnns weiter zuhandelen; vnd wyr haben vermerckt, das s. g. vileicht so viell gehort, das er der sachen sehr vbel zufrieden gewesth, doch do von nicht viel wort gemacht. Auch des abents vasth vmb acht hora ysth der president von Paris zw vns khommen vnnd erstlich entschuldigeth kein beschwerung zu haben, das wyr so lange auffgehalten worden, dan die ko^e^ mat. hetten dasselbe nicht endern konnen, aber vff den morgen wolte der conestabel zwen vom adel zw vns schicken vnd vns zw yhm bringen lassen. Dar auff wyr dan frue gewartet vnd jhn gebeten, das die ko^e^ mat. also lange do wolten verziehen, damith wyr aldo mochten abgefertiget werden; wyr haben aber des gantzen vormittags gewartet, aber nymandts gesehen der vns gefordert hette. Jn des ysth der kunig aufgewesth vnd abgereiset; als dan hath der president obgedacht zw vns geschickt vnd vns vermeldet, zw welcher stunden wyr es gewarten kondten, so wolt er zw vnns khommen vnd vns des kunigs gemueth eroffnen. Das haben wyr jn sein gefallen gestelt, dar auff er vmb zwu hora nach mittage zw vnns khommen vnd erstlich angetzeigt, wie ko^e^ mat. were nochmals geneigt myth vnsern gnedigsten vnd gnedigen herrn verbundtnus zumachen, aber jre mat. befunden yn den furgeschlagenen artikelen zwen artikell, die jrer mat. nicht thunlich, auch der vernunfth nicht gemees. Erstlich das concilium belangende, so were dasselbige eine geistliche sache, wilche yn kein pactum oder weltliche confoederation mochte bracht werden; zw dem so erkente sich der kunig, als der Christlichste kunig, on das schuldig sein yn kein concilium zw wylligen, es were dann guet vnnd generall; den do er solchs solt yn ein pact bringen lassen, das were yhm vnrhumlich; so kondt er auch, do es sonsth die gantze welt wylliget, er fur sein person dasselbe nicht abschlahen. Dan er hette der gestalt dem kunige von Engelandt solchs abgeschlagen, wilcher sich viel gegen ym, das er yn kein concilium wylligen solt, erbotten hett; her widerumb hette er auch ym gleichen fall dem kayser vnd dem pabsth, wylche bej jhm gesucht, das er dar ein wylligen wolte, dasselbe auch abgeschlagen, wie wol er dasselb, wie oben angetzeigt, myth seinem schaden gethan. So hette auch auff diser ytzigen zusammenkunfth die kay^e^ mat. dem kunige zugesagt jn der religion sachen wider vnsere herren mith der gewalt nichts zuthun, do sich aber etwes zutruge, so mochte sein mat. den kunig zum richtere leiden. Aber er wolt

zusagen yn kein concilium zw wylligen, es were dan gut vnd general; denselben worten solten wyr also glewben, dan er kondte solchs nicht yn die schryfth der bundtnus bringen lassen. Belangende den letzten artikel begerte ko^{e} mat. die gleicheit, dan wolten vnser gnedigsten vnd gnedigen herren viele haben, so solten sie auch viel dar gegen thun, es were nun an gelde oder an leuthen. Vnnd hat also dise beide artikel vasth frembde angezogen vnd gesagt, das es vngewontlich solchs jn bundtnus zw bringen. Wo wyr nun von solchen artikelen gedechten abzustehen, so hette er beuelh auff andere gleiche mittele myth vns zuhandelen, wo aber nicht, so mochten wyr gen Mulin dem kunige nach volgen, dan er auff den vall myth vns zuhandelen keinen weitern beuelh.

Dar auff wyr vnns gegen gedachten presidenten haben vernhemen lassen: was erstlich die entschuldigung des aufhaltens belangete, weren wyr zw frieden; das nun die ko^{e} mat. nochmals bedacht were, verbundtnus vnnd freuntschafth mith vnsern herrn zumachen, des theten wyr vnns vnderthenichst bedancken; so viel aber weiter die zwene artikel belangete, were es nicht on, wyr hetten wyssens, das sich die ko^{e} mat. des letzten, nhemlich des gelts halben, etwes beschwert gemacht, aber so viel das concilium belangete, hetten wyr vber die vorigen zugesagten bescheidt gleichwol beschwerungen, das der solt nun mals disputerlich vnd wegerlich gestalt werden; dan ein mal were war, das wyr von ko^{r} mat. egener person gehort, das sein mat. jn kein concilium willigen wolte; zw dem so hette vns dar vber sein mat. durch den secretarien Bayardt zw Tarrascon gewys antzeigen lassen, das die ko^{e} mat. an dem selben artikel zufrieden vnd des mith vns einig, vnd der selbe hette albereit seine volstreckung erlanget, wie er dan solchs dem kayser vnd bapsth abgeschlagen, auch die signature, so yre mat. den geschickten, so vnlangesth bej yr zw Mulin geweath, solchs klerlich mith brechte. Zw dem so hetten auch seine angezogene argument bej vns nicht das ansehen, das sie dem kunige bedencken machen solten solchen artikel jn ein schriftliche confoederation zubringen, die weil er doch zugesagt, das er das selb der gestalt nicht willigen wolte, dan durch dys zusagen were er albereit obligirt, vnd kondten seiner mat. der halben die verweis, so anderst die selben etwes, gleich als woll furgezogen werden, als were es albereit jn schrifth bracht; die schryfth were auch nicht von der substantz der obligation, sondern allein zw gewissem vnnd vngeuerlichem behalt vnd antzeigung. Vnd die weil wyr nun jn worten der sachen einig sein wolten, so trugen wyr befrembdung, worumb solcher artikel jn das verbuntnus schriftlich nicht solt bracht werden. Zw dem so stritte wider das andere argument eben die selbe vrsach, die weil es der kunig zugesagt vnd bewylliget, das er albereit dar jnne contrahirt; auch so pflecht man sonderlich nach gelegenheit diser sachen jn solchen hendelen nicht so hoch die scherpffen der rechte zugebrauchen, sondern man thete myth gutem glauben trewlich vnd vngeferlich handelen. So were

auch vnsere suchung, wie wir vns auff die wort desselben ziehen theten vor der gantzen welt, nicht verweislich noch vnrechtmessig zu achten; den es theten sich vnsere gnedigsten vnd gnedigen herren keins conciliums, so ferne das vnparteyisch, frej vnnd nach Gotts wort dar jnne gehandelt, wie dan solchs der artikel mitbrechte, wegern; so mochte auch vnsers ermessens kein concilium, so fern das nicht dieser meinung, wie ytzt angezeigt, furgenommen, fur ein geistlich sachen geschatzt vnd gehalten werden. Der wegen haben wyr gebeten, man wolte den handel also on vrsachen nicht weitleuftig machen, sondern denselben bej vorigen zusagen bleiben lassen, dan wyr albereit von Lyon aus vnsern gnedigsten vnd gnedigen herren vor gewyss zugeschrieben, das die ko^e^ mat. sonderlich des artikels mith vns einig; derhalben so wolt man vnsere personen vnd andere vrsachen dar jnne bedencken. Was aber betrefe den letzten artikel des gelts halben, hetten vnsere gnedigsten vnd gnedigen herren denselben nicht vor sich erdacht, sondern die weil der selb hie zuuor von dem herrn Langeo von ko^r^ mat. wegen jrn gnaden vorgeschlagen, so hetten yre gnaden vns dar auff auch bevhelich gegeben; dan yn disem artikel die gleicheit zu halten das kondt yn keinem wege zuthun sein, dan das vermugen were etwes auch vngleich. Vnd haben doneben allerlej vrsachen angetzeiget, die man erwegen vnd bedencken wolte, wie vnsere gnedigsten vnd gnedigen herren kegen die erlegung dises geldes der ko^n^ mat. trostlich vnd hulfflich sein kondten, aber doch, damith auch etwes der ko^n^ mat. geschehen muchte, so haben wir vns auff etzlich tausent knechte, wilche vnsere gnedigsten vnd gnedigen herrn auff jre vnkosth ym Teutschen lande aufpringen vnd der ko^n^ mat. zw der selben nottorfth bys auff die frontire schicken wolten, erbotten, doch muste dasselb auff ein ratefication gestelt werden. Darumb so kondten wyr nicht achten, worumb solcher artikel vngewonlich sein solte yns verbundtnus zubringen, dan verbuntnus gemeiniglich darumb aufgericht wurde, das ein bundtsgenosse dem andern forderlich vnd behulflich sein soll. Zw dem so weren auch yn diser verbundtnus viele vrsachen, die jn andern nicht weren, darumb so muste volgen do jm gleich also, das newe vrsachen newe verbuntnus macheten. — Dar auff er sich widerumb hat vernhemen lassen: so viel er vns des conciliums halben angetzeiget, desselben hette er eben myth den selben wortten von der ko^n^ mat. bevelich; was aber der kunig selbsth, dergleichen durch den Bayardt, hette der wegen zugesagt vnd zusagen lassen, da von hett er kein wyssens, wuste sich auch yn gleichnis, was die furschlege des Langej belangete, nichts zuerynneren. Vnd ob es gleich also geschehen, so weren doch ytzt andere zeiten den zur selben zeit gewesth. Vnd ysth also vff seiner vorigen meinung verharret; vnd hat all vnser sagen vnd furbringen kein ansehen bej jm haben wollen. Wyr haben aber noch weiter yn yn gedrungen, ob er yrgent einen andern beuelh hette, den vns solche antzeigung gantz frembde gewesth, vnnd das ziehen gegen Mulin entschuldiget damith, das er

sege, das wyr einen vnter vns hetten, der mith schwacheit beladen, den wir vber das gebirge so weit nicht gernne fhuren wolten. Aber summa summarum er isth auff seiner meinung beharret, vnnd haben gegen Mulin ziehen mussen. Do wyr nun zw Mulin ankhommen, haben wyr den kunig alda nicht funden, sondern er isth vff drej meil wegs von Mulin zw Schauene auff einem iachthause gelegen vnd wedewerck getrieben. Haben wyr myth dem presidenten, der dan zw Mulin jn der stadt gewesth, weiters nicht handelen wollen, sondern drej aus vnserem mittel gen Schauena abgefertiget, welche den conestable selbsth ansprechen solten. Welchs also geschehen. Do dan dem conestabel der selbe bescheidt, so vns vom presidenten beiegenet, fur beschwerlich angetzeiget, mit erholung der vrsachen, wie die zuuor gehort. Dar auff sich der conestabel vernhemen lassen, was das concilium belanget, durften wyr vns in zehen iaren keins versehen, aber es were gleichwol gut aller vnser selen seligheit halben, das ein gut concilium gehalten wurde; des letzten artikels halben hat er begert die gleicheit. Derhalben wyr jn vom furschlage etzlicher tausent knechte bericht, doch auff ein ratification an vnsere gnedigsten vnnd gnedigen herren zubringen, die weil wyr des von jnen keinen beuelh hetten. Dar auff er geantwurt: habt yr des keinen beuelh; jr wolt aber des kuniges gelt haben. Sagten wyr, es were vnser gnedigsten vnd gnedigen herren meinung, das das gelt solt hinderlegt werden, aber sie gedechtens nicht anderst den zw kriegs notten zugebrauchen. Dar auff der conestabel weiter geantwurt, es were ytzt fried, derhalben sie der knecht nicht bedurften; wolten wyr aber gelt ym Deutzschen lande hinderlegt haben, so musten wyr dar gegen ein gleiche summa bej einem kaufman yn Franckreich versichert auch hinderlegen. Was aber vnser abfertigung belanget, wolt er gedachten presidenten gen Schauena zu sich fordern lassen vnnd jm beuelhen, das wyr gewyslich des orts vnsern abschiedt erlangen solten. Dar auff der president ann den hoff gen Schauena gezogen, vnnd nach dem er wider gen Mulin khommen, hath er vns eben die meinung wie zuuor gemeldet antzeigen lassen durch den herrn von Amando, wylchen er desselben tages wider hin aus gen Schauena zum conestabel geschicket, vns zuuerstendigen, wen wyr an den hoff khommen solten. Als seint wyr von stundt an zum presidenten gangen vnnd gebeten, die weil vnsere vorgeschlagene mittell vnd artikel ko^r^ mat. nicht annhemlich, das doch sein mat. selbst wolte mittele furschlahen vnd schriftlich fassen lassen, wolten wyr die selbigen vnsern gnedigsten vnd gnedigen herren vberantwurten vnd furtragen; was als dan yren gnaden zw thuen, wurden sie seine mat. wol verstendigen. Aber solchs hat man vns gar abgeschlagen vnd gesagt, man wurde vns keine schryft geben. Vnd die weil der von Amando am hoffe verzohg vnd ausblieb, auch wyr glaublich bericht, das ko^e^ mat. auff den dritten tag her nach wurde aufbrechen vnd nach Blese reisen, seindt wyr semptlich hin aus gen Schauena gezogen vnd den conestabel gebeten, weil wyr nun lange dem hoff nachgezogen vnnd gehort,

das ko[e] mat. wurde morgen verrucken, auff das vnser von wegen vieler jrer geschefte nicht vergessen wurde, man wolte vns doch entlichen beschiedt vnnd abfertigung geben, auch vns vnsere bryue vnnd mandat wider zustellen, wie man vns dan all wege vertrostet vnd zugesagt. Dar auff der conestabel vnns verheissen, er wolt vns morgen zum kunige furen vnseren abschiedt von seiner mat. zunhemen vnnd beuelhen, das vnns bryue vnnd fulmacht solt widergegeben werden mith sampt einer copeien des anstandes etc. Welchs also geschehen, den des volgenden tages frue vmb acht hora furte er vns zum kunige, nach dem sein mat. mess gehort. Der beuolh vns personlich yn bejsein des conestabels vnsern gnedigsten vnd gnedigen herren antzutzeigen seinen gruss, vnd das er mit seinen lieben freunden, bundts verwandten vnnd blutsfreunden die alte freuntschaft, so er nhw lange jare mith jnen gehabt, behalten wolte, auch yn kein concilium, es were dan guet vnd generall, wylligen, derhalben er sie auch ym anstande, der zwischen jme vnnd dem kaysere aufgericht, mitbegriffen, als fernn sie selbsth wolten; vnd was er jnen liebs vnd guts thun kondte, wolt er nicht vnderlassen; dergleichen versehe er sich herwiderumb auch zw vnsern gnedigsten vnd gnedigen herrn, das sie gegen yme auch thun wurden. Des erpietens bedancketen wyr vns kegen sein mat. vndertheniglich vnd sagten weiter, wo vnsere gnedigsten vnd gnedigen herrn ynwendig den zehen jaren dises anstandes not anstossen wurde, verhoffeten wyr gentzlich, sein mat. wurde sie mith rath vnnd hulff, wie byss anher, nicht verlassen. Dar auff sein mat. geantwurt, er wolte sein freunde nicht verlassen. Dar nach baten wyr auff graff Wylhelms von Furstenbergs vnd etzlicher frummer leuth anregen vnd bytt sein mat. auch vor etzliche gefangenen, so zw Granobel vmbs euangeliums wyllen eingezogen, sein mat. wolte jnen vmb Gottes wyllen, vnseren gnedigsten vnd gnedigen herren zw erhen vnd vmb vnser vorbith wyllen also gnedig sein, das die armen leuthe entlediget wurden etc. Hat seine mat. dise antwurt geben, was jme zuthun muglich, wolt er thun. Also seindt wyr von seiner mat. abgeschieden vnnd desselben tages, der do ysth der zwelfte Augustj, abgereiseth.

Essge Bildhe ridher.
Petrus Suauenius.
Jobst v. Hain sst.
Basilius Monner.
Luodewigk von Baumbach z. B. sscit.

Efter en med Peder Svaves Haand skreven Original paa Papir med egenhændige Underskrifter.

127.

1538, 12 Decembris.

Literæ missæ ad Gallum, ad conestabulum et ad cardinalem Parrhisinum per Petrum Brockenhus, quibus gratiæ aguntur Gallo, quod in acceptatis cum cæsare decennij indutijs regem Danorum comprehenderit, et quod rex Danorum in ueteri amicitia cum Gallo permanere uelit. Rogatur Gallus, ut si sciat quicquam in pernitiem regni Danici attentari, idipsum indicare uelit.

a.

Ex literis regiæ maiestatis uestræ itidem ut ex relatione legatorum nostrorum, quos proxime apud maiestatem uestram habuimus, liquido intelleximus, maiestatem uestram in pactis cum cæsarea maiestate indutijs nos compræhendisse et ueterem amicitiam, quæ maiestatj uestræ cum maioribus nostris intercessit semper, nobiscum quoque colere et obseruare uelle, quo nomine maiestati uestræ et quidem merito suo ingentes gratias agimus. Neque enim nuper admodum sed antea semper in maiestate uestra hunc affectum deprehendimus esse, quod nobis non minus quam foelicis recordationis patri nostro regi Friderico uoluerit optime consultum. Nos quoque, ut uicissim maiestati uestræ nostram sententiam indicemus, sic animum induximus, quod cum maiestate uestra in ueteri amicitia permanere uolumus, nec aliud persuademus nobis, quam quod benefitio maiestatis uestræ per decennium hoc acceptarum indutiarum pace nobis uti licebit. Interim tamen certorum hominum denarratione ad nos perfertur, quod hostes nostri non cessant nos apud maiestatem uestram et apud alios principes Christianos traducere, quasi ij simus, qui pacis studium prorsus abiecerimus, denique qui in iure nihil spei habeamus, in armis omnia præsidia collocauerimus. Et quidem talibus delationibus, si quæ contra nos instituantur, obnixe rogamus, ne maiestas uestra fidem adhibeat, multo minus, ut se ab amicitia nobiscum colenda abstrahi sinat. Nos enim, quæ gessimus bella hactenus, ea sic gessimus omnia, quod ad ea gerenda ui et improbitate aduersariorum nostrorum, non uoluntate nostra coacti sumus, id quod curauimus per missos aliquoties legatos nostros ut maiestas uestra clare intelligeret. Proinde petimus etiam, ut maiestas uestra eorum, quæ de statu nostro scripsimus et nunctiauimus prius, probe meminisse uelit, et si quid contra nos clam uel palam attentari compertum habeat, ut apud presentem hunc nunctium nostrum uelit idipsum, quicquid id sit etiam, nobis per literas suas non solum aperire, sed et hostium nostrorum conatus prouidentia et prospitientia sua infringere. Nos enim admoniti in tempore, quid sit præ manibus, tanto melius nobis prospicere poterimus et ex consilio maiestatis uestræ, quid facto sit opus, statuere. Nam quod nobis per legatos nostros nunctiauit maiestas uestra, si quo pacto fieret in hoc decennio durantium indutiarum, ut bello premeremur, quod non uellet unquam maiestas uestra ueteres

amicos suos consilio et auxilio destitutos suo deserere, idipsum sic accipimus, quod a maiestate uestra ut a fratre et amico certum nobis in tempore necessario consilium et auxilium speramus aduenturum. Quæ offitia nos uicissim maiestati uestræ semper et quoties opus erit paterno exemplo libenter impartiemur, eamque hijs paucis uiuere cupimus et ualere.

b.

Cardinali et episcopo Parrhisino.

Rettulit nobis Petrus Suauenius, quem nos in æstate præterita ut antea sæpe in negotijs nostris ad Christianissimum regem misimus, quod cum semel atque iterum antea commendatitias a nobis ad paternitatem uestram habuerit, paternitatem uestram in aula non inuenerit; nunc cum paternitatem uestram in aula inuenisset, literas nullas habuerit, quas reddere potuerit, ueritus nimirum id, quod antea sibi semel atque iterum accidisset, etiam tertia hac uice accidere potuisse; tamen cum paternitatem uestram eius amicitiæ admonuisset, quæ foelicis recordationis charissimo patri nostro regi Friderico cum paternitate uestra intercessisset, dicit se non obscuris uerbis intellexisse, quod paternitas uestra nos eodem quo patrem nostrum affectu prosequatur. Quo nomine paternitatj uestræ ingentes gratias agimus, et simul hunc nunctium nostrum paternitatj uestræ commendamus, quem nos cum literis ad Christianissimum regem scriptis ablegauimus uellemusque quamprimum ad nos redire posse, id quod diligenti sollicitatione paternitatis uestræ fieri poterit commodissime. Proinde rogamus, ut paternitas uestra operam suam in hac re nobis impartiri uelit; nos uicissim paternitati uestræ libenter obsequemur, quam Deo optimo maximo incolumem commendamus. Ex arce nostra Copenhagen duodecima die mensis Decembris anno a Christo nato m° d° xxxviii°.

c.

Conestabulo et magno Frantiæ magistro.

Qui proxime ad nos ex Gallijs rediere legati nostri, quos in æstate præterita ad Christianissimum regem miseramus, illi uno ore predicant ambo egregiam operam uestram, quam sollicitationj nostrorum negotiorum impenderitis. Et quia studium uestrum non hac uice tantum sed etiam antea semper pro nobis ualuisse intelleximus, non potuimus aut uoluimus prætermittere, quin uobis etiam hunc nunctium nostrum diligenter commendaremus. Literas habet, quas nos de præsenti rerum nostrarum statu ad Christianissimum regem, fratrem et amicum nostrum longe charissimum scripsimus. Eas putamus ita demum commode reddi posse, si aut per uos aut in præsentia uestra reddantur. Proinde rogamus, ut operam uestram in reddendo et sollici-

tando responso nobis impartiri uelitis; nos uicissim uestra caussa libenter omnia fatiemus, quæ uobis grata acceptaque poterunt esse. Valete. Ex arce nostra Copenhagen duodecima die mensis Decembris anno m° d° xxxviii°.

E charta primæ scriptionis Petri Suauenii.

128.

Litteræ Henrici VIII ad Christianum III de naui Anglica a Godescalco Remlingrode capta scriptæ.

1538, 30 Decembris.

Henricus octauus, Dei gratia rex Angliæ et Franciæ, fidei defensor ac dominus Hiberniæ et in terris ecclesiæ Anglicanæ immediate sub Christo supremum caput, serenissimo principi domino Christiano, eadem gratia Daciæ, Norwegiæ, Slauorum, Gothorum regi, duci Holsatiæ, in Holdenburgh et Delmenhorst etc., fratri et amico nostro carissimo, salutem. Alijs nostris litteris serenitatem vestram rogauimus, ut pro regio suo officio, quod optimus quisque princeps iustissimis fouendis iuuandisque causis inprimis debet, causam quandam subditorum mercatorumque nostrorum Londoniensium de naui Georgio Mowdy nuncupata, per Godischalcum Remlingrodt in ipsis nostri maris littoribus, nautis sæuissime trucidatis et una cum bonis diuersique generis ad magnum quidem ualorem mercibus ablata, si fieri posset sique in vestræ serenitatis regnum atque ditionem appulisset, recuperanda et merito de tam atrocis sceleris authoribus supplicio exigendo, ita commendatam sibi suscipere non grauaretur, ut et nos hoc etiam testimonio eiusdem serenitatis vestræ erga nos beneuolentiam iustitiæque et æquitatis iuuandæ studium perspiceremus, ac immanissimj facinoris authores et complices ex merito affecti alijs exemplo essent, quo minus impunitatis sublata spe tam crudelia hostiliaque posthac auderent. Intelligimus nunc magna cum uoluptate, litteras nostras honestumque iustissimæ iuuandæ causæ desiderium magni extitisse apud serenitatem vestram ponderis, usque adeo, ut ipsius iussu et mandato dicta nauis utcunque suis ornamentis suoque apparatu nudata bonisque et mercibus spoliata ex crudelissimj pyratæ manibus erepta in serenitatisque vestræ regnum secure adducta fuerit, quo nomine et ob tantam erga nos affectus significationem eidem serenitati vestræ gratias quam maximas habemus. Nullo enim argumento principes se exhibent suo munere digniores nec Deo acceptiores, quam dum recta sequuntur, ius suum cuique tribuunt et suæ curæ commissi populi securitati honestisque actionibus sua opera et patrocinio conantur quam optime consultum esse. Pro dictæ igitur nauis recuperandæ totiusque causæ prosequendo negocio dilectum familiarem nostrum præsentium latorem ad serenitatem vestram istasque partes nunc destinamus ipsamque rogamus, ut in suis agendis uelit præcipuo nostro intuitu, ubicunque et apud quos-

cunque opus fore perspexerit, regio suo fauore et patrocinio illi adesse; nec alia mente tantam nos gratitudinem accipiemus, quam ut suo loco et tempore in re pari uel grauiori uicissitudinem libenter prompteque simus reposituri. Et felicissime valeat eadem serenitas vestra. Ex regia nostra Grenwici die xxx Decembris m. d. xxxviij.

Vester bonus amicus
Henry R.

Petrus Vannes.

Ex archetypo chartaceo, cui a tergo adsunt sigillum cera rubra impressum, præscriptio ad Christianum regem et inscriptio coæua: „Engellandt vhorschrifft vor etzliche Lundische kauffleuth, den Gothschalck Remlingrode ein schiff genommen". — De matrimonio proposito Henrici VIII cum Christina duce Mediolanensi, filia Christierni II, quod per totum annum 1538 et anno 1539 ineunte tractatum est, cfr. Statepapers of Henry Eight vol. VIII pagg. 5—8, 14—19, 21, 29—32, 36, 39, 40, 43—46, 53, 57—59, 63, 64, 76—78, 87, 88, 92, 96, 104, 106, 113—125, 138—148, 152, 156, 160 et 166; et Lanz: Korrespondenz Kaisers Karl V vol. II pagg. 297—306.

129.

Responsum regis Gallorum apportatum a Petro Brokenhuss et scriptum in hanc sententiam, quod non scit rex nobis intentari usquam aliquid mali; nam si quid tale cognouisset, rogatus fuit ut id aperiret. — Responsum conestabuli, in quo pollicetur regi operam suam[1].

a.

1539, 23 Januar.

Treshault, tresexcellent et trespuissant prince, nostre trescher et tresame frere et cousin. Nous auons receu voz lettres du xij^{me} du passe, et quant a la bonne voullente que mescripuez auoir a lentretenement de lamitie qui a este entre voz predecesseurs et moy, cest chose que jay eu grant plaisir dentendre et vous en mercie de bien bon cueur, vous aduisant que la voullente est pareille de ma part enuers vous. Et au regard de ce que vous me priez vous voulloir aduertir, sil y a aucune entreprise sur vous, je vous aduise que je nen ay rien entendu. Qui sera la fin. Priant Dieu, treshault, tresexcellent et trespuissant prince, nostre trescher et tresame frere et cousin, vous auoir en sa garde. Escript a Paris le xxiij jour de janvier lan mil cinq cens trente huict.

Francoys.

Bayard ssz.

Udskrift: A treshault tresexcellant et trespuissant prince, nostre trescher et tresame frere et cousin le roy de Danemarc.

[1] Denne Paaskrift er skreven med Peder Svaves Haand.

b.

1539, 25 Januar.

Sire. Jay receu par ce porteur la lettre quil vous a pleu mescripre, et par jcelle entendu les honnestes propoz que vous me tenez sur le bon rapport, que ceulx, que vous auez parcydeuant enuoiez deuers le roy vostre frere pardeca pour voz affaires, vous ont faict de moy et de laffection, dont je me emploie pour vostre seruice, vous auisant, Sire, que si par le passe jay faict chose qui vous doiue estre aggreable, jay autant bon vouloir que jamais de continuer en tous les lieux et endroictz, ou jl vous plaira me commander pour vostredict seruice, lequel jauray tousiours en aussi bonne recommandation, que vous aurez desir de my employer. Et pource que par les lettres du roy, qui vous seront presentees par cedict porteur, vous verrez la responce que ledict szeigneur vous faict, je ne vous ennuyeray de plus long propoz, apres mestre recommande treshumblement a vostre bonne grace. Sire. Je supplye le createur vous donner en sante tresbonne et longue vye. De Paris ce xxv^e^ jour de januier 1538.

Vostre treshumble et treshobeysant seruyteur
Montmorency.

Udskrift: Au roy de Dannemark.

Originaler med Segl i rödt Vox.

130.

Henrici VIII litteræ responsoriæ ad Christianum III datæ de iniuriis Islandis ab Anglis illatis.

1539, 25 Februarii.

Henricus octauus, Dei gratia rex Angliæ et Franciæ, fidei defensor ac dominus Hiberniæ et in terris ecclesiæ Anglicanæ immediate sub Christo supremum caput, serenissimo principi domino Christiano, eadem gratia Danorum, Noruagicorum, Gothorum et Vandalorum regi, Slesuici, Holsatiæ, Stormariæ ac Dytmersiæ duci, comiti in Oldenborch et Delmenhorst etc., fratri et amico nostro carissimo, salutem. Ex litteris, quas vestra serenitas x Decembris die ad nos dedit, nonnullas Islandiensium aduersus subditos nostros sibi expositas querelas percepimus: eas quoniam dictæ vestræ serenitatis litteræ generatim complectuntur nec unum ullum, qui tam atrocia committat, designant, certi quicquam ad hæc impræsentia respondere nequimus; hoc tamen iustitiæ præcipuum bonique et amici principis, quo in loco serenitatem vestram habemus, officium ac partes esse putamus, ut non patiatur subitis ullis iniquo forsan prætextu confictis querimonijs se ita commoueri, quod prius de subditis nostris male sentiat, quam certum aliquem commissæ atrocitatis aut perpetrati latrocinij authorem

aut complicem iuste possit accusare. Illud nanque serenitati vestræ maxime compertum esse uolumus, ea nos esse mente, ut quemadmodum subditorum nostrorum indemnitati, commodo et quieti, citra tamen cuiusquam iniuriam, quatenus fieri per nos queat, maxime consultum cupimus, ita passuri neutiquam sumus scelus ullum aut atrox aliquod latrocinium a subditis nostris in quenquam impune tentari, de quibus, re comperta, nemo quam nos exactius supplicium sit postmodum sumpturus, si modo per ueritatem de hijs constiterit, qui per uim atque iniuriam prædas, ut scribitis, agere indigenasque apud serenitatem vestram culpantur in miseram seruitutem abduxisse. Quod uero piscationem exerceant subditi nostri, arbitramur id non secus ab ijs nunc agi quam ex antiqua consuetudine inueteratoque more citra subditorum vestrorum iniuriam et ex mutua amicitia semper antea fieri consueuit. Verumtamen si ex eiusdem serenitatis vestræ subditis aliqui forsan extent, quibus a nostris ulla fuerit iniuria illata, mutuæ amicitiæ existimamus consonum esse, ut per iustitiam et æquitatem de huiuscemodi controuersijs amice decernatur, qua in re nec obliuiosos nec negligentes nos ipsa experietur. Quumque hoc animo simus ad eumque scopum cogitationes actionesque nostræ omnes dirigantur, ut non nisi per iustitiam, quæ bonorum omnium firmæque amicitiæ certissimum est fundamentum, subditi nostri quicquam audeant, sic non possemus æquo animo ferre ab eadem serenitate vestra tam exiguam status amicitiæque nostræ rationem respectumque haberi, ut conficto aliquo prætextu aut eorum suasu, qui ex priuato commodo atque appetitu publicas principum amicitias metiuntur, serenitas vestra (quod non expectamus nec ullo modo ab ea factum iri putamus, quam de amicis solet) in subditos nostros, ut scribit, præcipitanter quicquam statueret, præsertim quum inter amicos principes per ius fasque et æquum de his prius agi distinctiusque tractari expediat quam ullius querimoniæ impulsu uelle alterius subditis comminari; etenim non ita sumus virium nostrarum ignari aut rationis et iustitiæ expertes, quin bene fauente Deo nostrorum subditorum iuri facile consulere et illatam iniuriam, si quando ita ferat necessitas uel occasio, propulsare queamus. Ad reliqua uberius tunc respondebimus, ubi de iniurijs illatis distinctius et particularius vestra serenitas nos certiores effecerit, quæ felicissime valeat. Ex regia nostra prope Londinum die xxv Februarij m. d. xxxviij.

Vester bonus frater et amicus
Henry R.

Petrus Vannes.

Ex archetypo chartaceo cui a tergo adsunt vestigia sigilli cera rubra impressi et præscriptio ad Christianum regem. — Litteras commendatitias Jacobi V, Alexandro Lejel nonis Martiis 1539 (non, uti scripsimus, 1538 vel 1540) ad Christianum III datas, hoce ipsum volumen (Aarsberetninger fra det kgl. Geheimearchiv IV, Tillæg, 11—12) in lucem affert. — Die 9 Martii 1539 Thomas Wriothesley ad Crumwellum litteras scribit, regem Daniæ portus suos clausisse et defensionem parare (Statepapers of Henry Eight VIII, 190).

131.

Henrici VIII litteræ credentiales doctori Antonio siue Roberto Barns ad Christianum III datæ.

1539, 5 Martii.

Henricus octauus, Dei gratia rex Angliæ et Franciæ, fidei defensor ac dominus Hiberniæ et in terris ecclesiæ Anglicanæ immediate sub Christo supremum caput, serenissimo principi domino Christiano, eadem gratia Danorum, Noruagiorum Gothorumque et Vandalorum regi, Slesuici, Holsatiæ, Stormariæ Dytmersiæque duci, comiti in Oldenborch et Delmenhorst etc., fratri et amico nostro carissimo, salutem. Ab ipso statim a serenitate vestra suscepti regni initio perspeximus ipsius amicum erga nos animum synceramque beneuolentiam, quæ postea successu temporis mutuis sic est utrinque officijs firmata ac stabilita, ut non alio in loco quam boni fratris et integerrimj amici serenitatem vestram habeamus, nullam scientes occasionem prætermissuri, qua ad illius dignitatem et stabilimentum nostra opera quicquam possit accedere. Mutuam igitur hanc nostram amicitiam plurimi æstimantes occurrentesque actiones ueluti communes habentes, ad vestram serenitatem impræsentia mittimus fidelem atque dilectum familiarem nostrum præsentium latorem, ut ipsam nostro nomine salutet aliaque nonnulla, quæ grauissimj momenti nobis occurrunt, copiose atque distincte eidem serenitati vestræ exponat. Eam igitur impense rogamus, ut eundem familiarem nostrum præsentium exhibitorem benigne uelit excipere referentique fidem indubiam habere, matura cogitatione singula perpendere et responsum dare, quale mutua amicitia et rei occasio potissimum exposcit. Et felicissime valeat eadem vestra serenitas. Ex regia nostra prope Londinum die v Martij m. d. xxxviij.

Vester bonus amicus ac frater
Henry R.

Petrus Vannes.

Ex archetypo chartaceo, cui a tergo adsunt sigillum cera rubra impressum, præscriptio ad Christianum regem et inscriptio Petri Suauenii: „Creditiua reddita per doctorem Anthonium". Litteras credentiales Henrici VIII, eidem (?) eadem die ad Hamburgenses datas, Lappenberg (Zeitschrift des Vereins für hamburgische Geschichte III 215—216) publici iuris fecit.

132.

Oratio legatorum Henrici VIII ad Christianum III habita.

1539, 12 Maji ?

Illustrissime et potentissime Dei gratia Danorum, Norvagiorum, Gotorum et Vandalorum rex, Slesvici, Holsatiæ, Stormariæ ac Ditmarsie dux, comes in Oldenburog et Delmanhorst etc. Serenissimus dominus noster rex Anglie Henricus octauus, cuius legacione nunc fungimur, ante omnia regie maiestati vestre precatur optima et felicis-

sima optatque regiam maiestatem vestram divtissime incollumem viuere atque amplissimo et florentissimo suo regno potiri.

Cum summum Dei benefitium sit, regiam vestram maiestatem in suo regno ecclesiam habere bene constitutam et rempublicam pace ac tranquillitate florentem, rex Angliæ dominus noster clementissimus ex animo congratulatur vestre regie maiestati de vtroque hoc maximo et prestantissimo Diuino munere, quo sane nullum maius ac pulcrius regi contingere potest, optatque vt Deus optimus maximus vestre regie maiestati hec benefitia indies magis ac magis adaugeat et illustret ac perpetuo conseruet.

Ad hec cum rex Angliæ dominus noster clementissimus, religionis Cristiane et pacis studiosissimus, non ignoret, qua difficultate in ecclesia Cristi religio purior et doctrina evangelij sincerior conseruari, pax in republica et tranquilitas retineri possit, offert regie maiestati vestre suam benevolentiam et offitia omnia promittitque suam operam in omnibus ijs, que ad conseruacionem Cristiane nostre religionis spectant et ad studium pacis publice pertineant, vt qui norit se in primis Dei prouidentia regem esse natum ad hoc, vt gloriam Dei, ecclesie salutem et publicam pacem, quantum in ipso est, tueatur.

Preterea serenissimus rex, dominus noster clementissimus nobis in mandatis dedit quedam archana regie sue voluntatis, que vestre regie maiestati indicaremus; ob id eramus, vt regia vestra maiestas velit nos clementer audire, cum regie maiestati vestre commodum fuerit. Eiusmodi autem sunt quedam mandata, vt conveniat ea referre vel regie maiestati tantum vel paucissimis quibusdam, qui ab intimis consilijs soleant esse regie maiestati vestre; atque iterum ideo rogo, vt regia maiestas velit nobis tempus oportunum constituere, in quo mandata nobis commissa benigne audiat et, auditis mandatis, non grauatim nobis respondeat. Dixi. —

Paucis exponam regie maiestati vestre mandata nobis commissa neque volumus longa oracione detinere regiam maiestatem vestram occupatam ardujs et maximis rei publice negotijs.

Proxima preterita estate, hoc est anno dominj 1538, cardinalis Anglus, publicus hostis regni et regis, a Romano pontifice missus venit in Hispaniam cum cesare de papisticis negocijs. Hoc cum palam actum esset legato serenissimi regis Anglie, dominj nostri clementissimi, qui eo tempore in Hispanijs fuit, adijt cesarem rogauitque eum per amicitiam ac fidem, que illi a multis retro seculis semper inviolatam fuit cum Anglie rege domino nostro, ne dignaretur audire illum proditorem cardinalem et publicum hostem suj regis. Cesar vt videbatur plus fauere pontificijs improbis studijs quam regis Anglie dominj nostri clementissimi innocentie, legato Anglico ita respondit, se non posse denegare petitum colloquium legato sanctissimi dominj suj papæ, etiam si sciret legatum ipsum sue maiestatis esse proditorem. Regius legatus, certo sciens

papam cum suo cardinali aliquid moliri contra regiam maiestatem Anglie, perurgebat apud cesarem, etiam aditis iustis et legittimis racionibus, ne audiretur proditor et publicus hostis regis. Cesar ipse commotus iratior respondit, se longe iustius posse audire sanctissimi dominj papæ legatum, quam rex Anglie audiret oratores regis Danie pretensi, qui non tantum male de religione sentiret, sed etiam regnum suj fratris vi et armis occuparet atque ipsum legittimum regem in vinculis captiuum detineret. Ex quibus verbis serenissimus rex Anglie dominus noster clementissimus iudicauit animum cesaris non nihil exulceratum atque commotum contra regiam maiestatem vestram. Duxit igitur non alienum esse ab offitio amici, si admoneret vestram regiam maiestatem huius cesarianj odij, neque dubitat dominus noster, quin regia maiestas vestra pro sua magna prudentia videat, quorsum ista dicta cesaris evadant. Preterea rex Anglie dominus noster clementissimus iussit nobis, vt significaremus vestre regie maiestati, se non abhorrere ab amicitia vestra, neque recusat se coniungere regie maiestati vestre contra omnes papistas in omnem eventum ad conseruacionem Cristiane nostre religionis et defencionem publice pacis, si regia maiestas vestra per suos oratores obtulerit serenissimo domino nostro regi Anglie iustas et equabiles condiciones federis. Rex enim se offert et secundarum et aduersarum quarumcunque rerum constantissimum affore sotium, obtestatur itaque maxime, vt regia maiestas vestra ei significare velit per oratores vestros, que sibi potissimum videntur agenda et que maxime ad communia negotia conducant. Hec sunt mandata, que nobis serenissimus rex Anglie, dominus noster clementissimus, commisit exponenda. Nolumus longa oracione detinere regiam maiestatem vestram, presertim cum non dubitemus, regiam maiestatem vestram pro sua maxima sapientia consideraturam esse, quantum ad communem tranquilitatem et ad propagacionem purioris doctrine profutura sit amicitia et aucthoritas serenissimi regis Anglie dominj nostri clementissimi.

Per me Robertum Barns theologiæ doctorem et regie maiestatis Anglie oratorem.

Per me Georgium Sentlyger maiestatis regie Anglie oratorem.

Ex archetypo chartaceo, cui manu Petri Suauenii inscriptum est: Instructiones Anglicæ redditæ regi Danorum Otoniæ per doctorem Anthonium.

133 a.

1539, 12 Maji.

Epistola regis Danorum scripta ad Anglum et data doctori Anthonio, in qua rex Danorum hortatur Anglum, ut agnitam euangelij ueritatem constanter tueatur.

Cristianus Dei gratia Daniæ, Noruagiæ, Vandaliæ et Gotthiæ rex, Slesuici, Holsatiæ, Stormariæ ac Dytmersiæ dux, comes in Oldenborg ac Delmenhorst, sere-

nissimo principi ac domino domino Henrico octauo, eadem gratia Angliæ et Franciæ regi, Christianæ fidei defensori, domino Hiberniæ et in terris ecclesiæ Anglicanæ immediate sub Christo supremo capiti etc., fratri et amico nostro charissimo.

Literas serenitatis uestræ ad nos missi legati reddidere, quibus etsi amicum animum propensamque erga nos beneuolentiam uestram nobis apprime gratam perspeximus, idcirco tamen gratiores fuere, quod serenitatis uestræ studium atque feruorem erga ueram Christianamque religionem propagandam ornandamque mirifice declarauerunt. Sic enim iam ex Dei gratia persuasi sumus, ut illorum societatem amicitiamque maxime expetamus, quos Christianæ religionis ueros et constantes esse defensores intelligimus. Quæ a legatis serenitatis uestræ magna et orationis grauitate et summo splendore nobis proposita sunt, libenter audiuimus eademque accurate pro nostra erga serenitatem uestram charitate expendimus responsumque de singulis, maximis et minimis, rebus diligenter dedimus simulque negotia nostra nonnulla per eosdem serenitatis uestræ legatos ad uos perferri curauimus, quæ studiose a serenitate uestra cognosci cupimus, quæ quidem omnia non minore diligentia et fide relaturos eos esse, quam qua a nobis ea acceperunt, nobis persuademus. Quapropter, quod reliquum est, illud a serenitate uestra summo studio contendimus, ut inchoatam in ea Dei gratiam summis erga ueram Dei ecclesiam officiis studiisque quotidie illustrare enitatur, falsam illam et fucosam ecclesiam, qua sub spetioso adulterinoque tituli prætextu diu Christiano orbi imposuit Romanus episcopus, deuitet atque ex animo execretur, nullisque se huius mundi terriculamentis a proposito pio sanctoque deterreri patiatur; qua in re etsi nobis, qui pro uera religione defendenda et fortunas nostras et uitam in discrimen exponere, Deo duce, parati sumus, gratum foecerit, omnium tamen gratissimum ipsi supremo Deo, cuius uicarios in hac ciuili administratione constitutos nos esse agnoscimus, facturam esse se minime diffidat. Valeat eadem serenitas uestra quam foelicissime. Ex oppido nostro Othonia die 12 Maii md° xxxix^to^.

E charta primæ scriptionis.

b.

Intercessionem uestræ maiestatis amicam ac diligentem a Laurentio Foulbery præsentium redditore accepimus, et ut nihil prætermissum est a maiestate uestra, quod uel ad declarandam uel ad commendandam suscepti patrocinij caussam pertineat, ita nos libenter ea respondissemus, quæ consentanea rebus et Laurentio ipsi salutaria fore poterant uideri. Verum nec ipsi scimus, quid subdito uestro intulerint damni classiarij nostri tum temporis, quando pro recuperatione auitorum paternorumque regnorum ueluti pro aris ac focis coacti sumus improbitate aduersariorum terra marique rem gerere, nec eos ad manum habuimus, a quibus interrogando diligenter omnia de re gesta certiores fieri potuimus. Proinde subditum uestrum eo usque differre postu-

lationem suam iussimus, quo ad sic se dabunt res nostræ, ut Copenhagum uenire ipsj possimus, ubi damnum datum est, et illorum audire uerba, qui ad dandum authores extitere, ut ab illis intelligamus, quid qua de caussa admiserint et quo nam ablata bona deuenerint, post habitam rerum omnium diligentem ac necessariam inuestigationem sedulo facturi, quod amici fratrisque postulabit offitium. Id quod uolumus maiestati uestræ sic paucis indicasse, quam post debitam obsequiorum nostrorum oblationem Deo optimo maximo seruandam diu ac foeliciter incolumem commendamus. Ex Otonia nostra.

E charta primæ scriptionis Petri Suauenii.

c.

Vt uideat maiestas uestra, nobis subditorum suorum res curæ esse non minus quam eorum, qui proprio iure ad nos pertinent, nos ad eas literas, quas de intercepta a pyratis et recuperata a nobis Anglica naui scripsit maiestas uestra, rem gestam esse respondendam duximus. Iam primum omnium hyemis tempus instabat, cum ad nos de intercepta naui Anglica inditium deferebatur, noctes ut in hyeme longissimæ fuere. Tamen, ut operam nostram uicinis atroci iniuria affectis impartiremur et ut pro uirili parte negotiorum tractationem ab omni pyratica uexatione liberam conseruaremus, nos naues nostras parum commodo annj tempore instruximus, ita instructas ad portum misimus, in quo pyratæ prædas suas inter se diuidebant. Vbi eo uentum est, classiarij nostri naues omnes, quæ in eodem loco repertæ sunt, incendio perdidere, Anglicam solam, et quidem armamentis rebusque necessarijs omnibus destitutam, abduxere secum. Nec multorum dierum a Copenhago ad Megapolitanam regionem nauigatio est, tamen uehementia aeris partim, partim etiam aduersitate uentorum accidit, quod expeditio ista per mensem unum atque alterum durauit. Interim scilicet sustentandi stipendijs et alimentis una classiarij et pedites conductitij fuere, quod quanto constiterit nobis, maiestas uestra, ut princeps sapiens et bellicarum rerum usu longo doctus, facile cogitabit. Naues certe nostræ ui tempestatum sic sunt quassatæ, quod earum una et item altera malis, anchoris et gubernaculis destitutæ ad nos rediere. Iam et hoc constat satis ita se habere, quod quæ a pyratis uel ab hostibus uiolenta manu recuperantur etiam amicorum bona, ipso iure uendicationis rerum ad occupatores pertineant (tantum scilicet benefitij uel consuetudo longa uel obseruatio marini commertij dat illis, qui pro conseruanda negotiatione contra pyratas aut hostes publicæ tranquillitatis fortiter rem gerere non dedignantur), uiderique possimus præter id, quod occupando nauem Anglicam nostram fecimus, etiam impendisse plus recuperationj, quam nauis pretium ualeat exæquare. Tamen maiestatis uestræ precibus adducti de iure nostro partaque tantis impendijs possessione non solum libenter decessimus, sed etiam

nauem ipsam, non facta impensarum ulla mentione, ex gratia subditis uestris reddidimus, contenti hoc pacto maiestati uestræ uelut in exemplo domestico ostendisse, quod ij sumus nos, qui regno Angliæ cupimus optime consultum et pro uirili parte id operam dederimus, ut pyratis adempta in obuios quoscunque grassandi facultas et licentia sit. Id quod maiestati uestræ sic uolumus ut rem gestam indicasse, quam post obsequiorum nostrorum spontaneam oblationem Deo optimo maximo seruandam diu ac foeliciter incolumem commendamus. Ex Otonia nostra.

Eidem cui epistola præcedens chartæ manu Petri Suauenii conscripta. Cfr. supra nr. 116 c (pagg. 97—98), nr. 128 (pagg. 132—133) et Krag: Kong Christian III's Historie vol. I pagg. 193—194

134.

1539, 18 Maji.

Responsum.

Quæ nos Christianus, Dei gratia Danorum, Noruagicorum, Gothorum et Vandalorum rex, ad postulata serenissimj ac potentissimj principis dominj Henricj eius appellationis octauj Anglorum Francorumque regis respondimus et præsentium exhibitoribus uerbotenus referenda commisimus.

Principio quod imprecatur nobis frater et amicus noster Angliæ rex optima et foelicissima quæque ad bonam ualetudinem cum usu amplissimj ac florentissimj regni nostri diu seruandam incolumem, gratias ej habemus et agimus, ut debemus, ingentes, adeoque uicissim scire eum uolumus, quod ij sumus nos, qui illi tantumdem et quicquid præterea est, quo opus habet et libenter uti uelit, reprecamur.

Deinde quod congratulatur nobis ex animo de bene constituta ecclesia et de republica regnorum nostrorum pace et tranquillitate florente, facit amici non uulgaris offitium, qui nobis duas res summopere necessarias et expetendas gaudet contigisse, alteram, qua pietas, uerus nimirum Dei cultus, et alteram, qua imperiorum administratio foelix potissimum et constat et conseruatur. Nos quoque in fratre et amico nostro cum alia miramur exosculamurque omnia, tum uel maxime studium probamus, quo illum intelligimus id operam dare, ut explosis superstitionibus papisticis uera religio ubique gentium in regno suo obtineat, et ut publica pax ac tranquillitas conseruetur. Quæ benefitia ut iam contigerunt ex Dei benignitate Angliæ per singularem fratris et amici nostri prudentiam studiumque indefessum, ita rogamus, ut perpetua sint et quottidie magis magisque adaugeantur. Nec dubitamus, quin frater noster, tanta præditus rerum Diuinarum et humanarum scientia, omnem operam suam huc impendet, ut non coepisse fortius quam perseuerasse in cognitione ac promotione ueritatis euangelicæ uideatur.

Iam quod admonet nos illius curæ et difficultatis frater et amicus noster, qua in ecclesia Christi religio purior et doctrina euangelij syncerior conseruari, pax in

republica et tranquillitas retineri possit, satis declarat se religionis Christianæ et pacis studiosissimum esse, spemque nobis facit, quod sicut coepit constanter amplexari cognitam ueritatem, eousque progressus, quod se suosque a iugo et tyrannide Romani pontificis liberauit, ita in confessione libertatis Christianæ fideliter perseuerabit. Quod uero etiam operam suam offert in omnibus ijs, quæ ad conseruationem tantarum tamque necessariarum rerum pertineant, seque regem esse natum ad hoc affirmat, ut gloriam Christi, ecclesiæ salutem et publicam pacem pro uirili parte tueatur, uidere est, illum grato animo agnoscere Dei benefitia, quæ nouissimis hisce temporibus ingrato mundo collata sunt, et, quantum ad se attinet, firma ac stabilia esse uelle. Nos etiam in hac sententia sumus, quod existimamus principes uiros in hoc natos et a Deo optimo maximo destinatos esse, ut religionis et publicæ tranquillitatis cura perpetuo sint occupati; propterea operam nostram fratri et amico nostro alijsque principibus et rebuspublicis huc adnitentibus, ut exterminatis mendatijs humanarum constitutionum conscientias ligantium ueritati et libertati euangelicæ locus sit, non denegabimus.

Porro quod ad colloquium attinet cæsareæ maiestatis et Anglici legati, in quo neque honorifica neque amica nostri mentio facta sit a cæsare, gratias agimus fratri et amico nostro pro communicato nobis odij cæsareanj inditio, et simul in hanc sententiam responsum uolumus esse, quod satis scimus, cæsarem odio plus quam Vatiniano contra nos flagrare prætextusque sui caussa Christiernum Daniæ regno destitutum allegare, ut habeat scilicet, quo uim et iniusta arma defendat, si quid contra nos incoepturus machinaturusue sit mali. Quam uero non solum nulla de caussa sed etiam immerito contra nos odium exerceat, ex ijs sciri potest, quæ tempore præteritorum bellorum legati nostri Smalcaldiæ episcopo Herferdiensi per amicum colloquium de Christierno et alijs id genus prætextibus exposuerunt. Vbi ea in memoriam reuocauerit frater noster, ut non dubitamus ab episcopo ad eum perscripta esse diligenter omnia, deinde eorum recordabitur etiam, quæ literis aliquot nos ipsi ijs de rebus ut amico indicauimus, facile intelliget non Christiernum peti, ut restituatur, sed sub nomine Christierni alia quædam agitarj, quæ si procedant, non magis grauia nobis quam reliquis etiam regibus et principibus exitialia futura sint. Nam quod ad Christiernum attinet, nos in omnibus tractatibus publice protestati sumus semper, sicut etiam nunc facimus, si uel imperator Romanus haberet, de quo nos accusare posset, uel alius quispiam experiri nobiscum uellet, quod parati essemus coram quibuscunque regibus, eorum legatis et non suspectis principibus Christianis caussæ nostræ rationem reddere. Sed ne hæc quidem protestatio nostra, tametsi rationj consentanea et quam nemo non dicturus sit ex æquo bonoque constare, acceptata est. Vis et arma nobis, ut etiam confoederatis nostris Germaniæ principibus, in caussa religionis ad sacræ scripturæ determinationem prouocantibus, intentantur. Iam hoc cuiuis existimatu facile est peculiari quodam consilio fieri non pacis constituendæ per orbem, quæ magnorum

principum potissimæ partes sunt, sed infringendæ libertatis et agendi pro libitu, non quod publice expedit sed quod priuatim in rem fore·uidetur. Id quod non opus est, ut pluribus uerbis agamus apud fratrem et amicum nostrum, quem credimus domestico etiam exemplo experiri, quo respitiant illorum conatus, qui ui quam iure malunt rem gerere.

Cæterum quod frater et amicus noster Angliæ rex significauit nobis se non abhorrere ab amicitia nostra, neque recusat se coniungere nobis contra omnes papistas in omnem euentum ad conseruationem Christianæ nostræ religionis et ad defensionem publicæ pacis, si offerantur æquabiles foederis conditiones, id eiusmodi est nunctium, quod nobis perquam gratum accidit, adeoque putamus in rem fore, ut de hoc animo fratris nostri principes Germaniæ, confoederati et amici nostri, qui nobiscum una saluam esse ueram et Christianam religionem uolunt, certiores reddantur, ut optima caussa et quæ multos ac graues habet hostes, per communicationem consilij multorum et per communem uirium collationem tractetur. Neque enim ulla alia foederis erigendi æquabilior ratio uidetur inueniri posse, quam ut una omnes, qui synceram euangelij doctrinam amplectimur, cum plenaria potestate legatos nostros ad locum aliquem tutum mittamus, in quo de foedere et rebus omnibus colloquium habeatur. Is uero locus in Anglia debeat esse aut alibi, ubi conueniendi multis tractandique maior commoditas erit, id fratri et amico nostro cogitandum expendendumque relinquimus.

Nos quod non statim ad fratrem et amicum nostrum legatos mittimus, qui de foedere ad æquabiles conditiones ineundo tractent, etiam hac caussa permouemur, quod illustrissimis principibus Germaniæ duci Saxoniæ electorj et Hessiæ landtgrauio, ut supremis capitaneis communj consensu confoederatorum omnium designatis, fidem nostram obstrinximus, si quo pacto fiat, ut uim patiantur, quod uelimus eis pro uirili parte succurrere, id quod necessarium est, ut illis, quandocunque opus erit, præstemus. Proinde cogit nos illa nostra obligatio, qua nescimus quando uti uelint confoederati nostri, et spes, quod illi communiter ad locum tractationj talium negotiorum accommodum suos ablegaturj sunt, nostrorum consiliariorum missionem eo usque extendere, quoad confoederati nostri de rebus omnibus certiores fieri queant et de loco, ad quem communiter mittendum sit, conueniat.

Quod si fiat etiam, ut confoederati nostri, potissimum hoc tempore tractatione euangelicæ caussæ et alijs negotijs uehementer impediti, consiliariorum suorum præsentia domestica ita opus habeant, ut mittere ex suis ad locum commodum indicendumque non possint, nos tamen cum fratre et amico nostro tractationem de talibus negotijs suscipiemus et, quod utrimque inter nos conueniet, id animo egregio constantique obseruabimus. Nam ut ingenue fateamur, quæ nostra sententia sit, nos de prædicatione euangelij nouissimorum horum temporum non ad uulgarem hominum morem iudicamus, ita ut synceram Christi doctrinam propter phanaticas quorundam

male feriatorum turbas ac seditiones reijciendam esse putemus, sed doctrinam confessionis nostræ, quæ a confoederatis nostris cæsareæ maiestati præsentata est in comitijs Augustensibus, pro uerbo uitæ amplectimur, sine quo neque salus ulla mundo neque Dei cognitio uera potest contingere, potius quam ut inde uel latum unguem discedamus parati uitæ fortunarumque adire discrimen. Neque dubitamus, quin frater et amicus noster eadem constantia agnitam ueritatem tuebitur, cogitabitque sedulo, quæ ipsius est sapientia, si hostibus nostris de possessione tam bonæ, tam iustæ caussæ concesserimus, quam nihil aliud fecerimus, quam quod nosipsos uera luce uerbi Diuinj spoliabimus, illis animum addemus, ut hominum doctrinas et sua mendatia pro ueritate lucrosius, quam ante fecerunt, diuendant, redibimusque nos et subditi nostri in tenebras ignorantiæ, unde per magnam Dei misericordiam non ita multo ante erepti sumus, quod ut ne fiat Deus optimus maximus prohibeat. Cui fratrem et amicum nostrum post debitam obsequiorum nostrorum oblationem foelicem ac diu seruandum incolumem commendamus. Ex arce nostra Hadersleua decima octaua die Maij anno m° d° xxxix°.

Prætermisimus in tractatu responsi, quod uel maxime annotatum oportuit esse. Etiam atque etiam rogamus, ut cogitet frater noster, si se principibus ab euangelio stantibus adiunxerit, quanta illi subsidia accedent ad terminandum foeliciter hoc, quod totis uiribus conatur, ut a se suisque iugum Romanj pontificis excutiat, quam illi facile futurum sit communem caussam communj consilio et auxilio defendere, siue eo redeant res, ut ratio doctrinæ reddenda sit in publico consilio, siue etiam id studio habendum, ut contra uim et iniusta arma aduersariorum ferro decernamus. Iam pacis et tranquillitatis publicæ conseruationem, quam ueluti scopum quendam constituendæ foeliciter uitæ sibi delegisse uidetur, ita demum facillime et obtinebit et perpetuam sibi suisque subditis effitiet, si quam maxime multos ex uicinis amicitia et foederis religione habebit obnoxios. Inde mercimoniorum tractatio foelix, inde rerum necessariarum deportatio et apportatio uelut ex fonte quodam promanat, id quod scit satis frater noster ita esse. Propterea illum paucis tantum uerbis habere admonitum uolumus, ut quod publice conducit et priuatim sibi suoque regno gloriam et incrementum uidetur allaturum foedus euangelicum obuijs, quod aiunt, manibus amplectatur.

Epistola ad Anglum.

Qua fide ac synceritate cum regiæ maiestatis uestræ oratoribus de communibus negotijs, nimirum de conseruatione religionis et publicæ pacis, tractauerimus, et ipsi coram exponent et nos per priores literas nostras liquide declarauimus. Nunc posterioribus hijs hoc solum habemus, quod ad maiestatem uestram referamus, quod euenit nobis inter tractandum, ut fere fieri solet, de uarijs rebus mentio. Earum quædam, quæ præsentis temporis et status nostri necessitas expostulare uidebatur,

maiestati uestræ similiter aperienda esse existimauimus per uerbalem oratorum suorum denarrationem; et quia nobis scitu opus est, quid nobis respondere uelit maiestas uestra, tabellarium nostrum una cum oratoribus uestræ maiestatis ablegauimus, ut sit semper ad manum, qui responsum huc perferat, quem si benigne et quamprimum expediet maiestas uestra, ut ad nos cito redire possit, uehementer nobis gratificabitur. Hijs paucis maiestatem uestram post offitiorum nostrorum spontaneam oblationem Deo optimo maximo diu et foeliciter seruandam incolumem commendamus. Ex arce nostra Hadersleua decima octaua die Maij anno m° d° xxxix°.

Epistola ad oratores ipsos scripta, cuius summa fuit: Literas ad regem scriptas mitti et capita negotiorum indice quodam compræhensa esse, item et articulos mitti, super quibus cum rege ipso agendum sit; vti fidem ac diligentiam promissam in hisce negotijs exoluerent.

Articuli tractandi in Anglia.

Cum incertum sit, quo tempore fieri possit, ut ab hostibus nostris inuadamur, petimus ut serenissimus ac potentissimus princeps Angliæ rex, frater et amicus noster longe charissimus, quinquaginta milibus angelottorum nobis succurrat ad hoc, ut ad propulsandam a nobis regnisque nostris hostium uim et ad defendendam communem libertatem necessarijs præsidijs equitum peditumque Germanicorum nos instruamus. Et ut duæ potissimum sunt uiæ, per quas tantum benefitium compensarj possit: aut inseruiendi pro pecunia aut mutuj cum fide reddendi, nos optionem fratri nostro damus ad hoc, ut eligat, qua ratione potissimum satisfieri sibi uelit, parati, quicquid amicitiæ caussa nobis condonare non uolet, aut opera nostra militarium pacificorumque seruitiorum aut solutione iusta exæquare. Cæterum quid amicitiæ caussa nobis impensum uelit et quæ seruitia pacis aut belli a nobis requirat uicissim frater et amicus noster, id determinato cupimus intelligere. Quod mutuo nobis dare uolet, id rogamus ut per annos sex det, primis duobus ut dato utamur, reliquis quattuor ut per tres uices, incipiendo ab anno tertio supputationem primæ numerationis et sic deinde usque ad finem procedendo, quod mutuo datum est, intra præscriptum sexennij tempus dissoluamus. Fideiussores offerimus, præter nostras literas, manum et sigillum, consiliarios nostros. Quod si illi non sufficient ad fidem faciendam, agere uolumus cum confoederatis nostris duce Saxoniæ electore et Hessiæ lantgrauio, ut illi fidem suam pro nobis exponant.

Iam ut non sine dolore intelligimus inter fratres et amicos nostros, inter regem Angliæ scilicet et regem Frantiæ, dissidia quædam obtinere, ita si quid nos possumus momenti adferre ad hoc, ut in gratiam redeant et offensarum uterque suarum obliui-

scatur, operam nostram ad sartiendam illorum concordiam, si modo admoneamur, quid nos facere oporteat, libenter accommodabimus.

E libello manu Petri Suauenii scripto, cui in capite etiam inscripta est oratio legatorum, quam supra (nr. 132, pagg. 136—138) ex archetypo dedimus.

135.

Syngraphus Christiani III naui „sancto Christophoro", Burdigalam mittendæ, datus.

1539, mense Majo?

Nos Christianus, Dei gratia Danorum, Noruagicorum, Gothorum et Vandalorum rex, Slesuici, Holsatiæ, Stormariæ ac Dytmersiæ dux, comes in Oldenborch et Delmenhorst, annunctiamus uniuersis et singulis has literas nostras uisuris, lecturis et audituris, cuiuscumque status ac dignitatis illi fuerint, fraternum amorem, gratiam et propensum fauorem nostrum. Simul et notum uobis esse cupimus, quod nauem nostram Sanctum Christofferum nunccupatam hordeo siccato onerauimus, hoc consilio, ut qui in ea præest magister Nicolaus Lalandesfarer merces nostras, ubi ej commodum erit, diuendat et ex Bruasia salis grossioris quantam potest uim nobis uicissim apportet. Proinde rogamus omnes, quibus fraterno amore adiungimur, a reliquis propenso fauore nostro expetimus, subditis uero nostris mandamus, ut nauem et bona adeoque et homines, qui in nauj sunt, non solum commendatos habeant, quantum attinet ad hoc ut cursum teneant institutum; uerumetiam si contingat, ut nauis in itinere portuum ac fluminum commoditatibus utatur et ut humanitatis offitijs, qui in ea sunt naucleri et alij, se sentiant subleuatos, hoc nos fraterno amore, gratia et fauore nostro pro ratione status, dignitatis et ordinis cuiuscunque, a quo nostris hominibus benefactum esse intelligemus, libenter compensabimus. Ex arce nostra Hadersleua.

E charta primæ scriptionis Petri Suauenii, qua litteræ commendatitiæ Reinoldi Mure inuolutæ fuere, et cui in fronte inscriptum est: Niels Lalandesfarer schypper, schyp Christoffer, Bruasie, molt.

136 a.

Supplicatio Reinoldi Murę ad Christianum III data, de naui ipsius a Gallis piratis capta conquerens.

1539, 15 Junii.

Illustrissime ac potentissime rex, domine clementissime. Post debitam officiorum meorum oblationem maiestati uestræ notum esse uolo, quod in oppido Noruægiæ uestræ Schien nominato ad portum Langesundt habito, ibique cum complicibus meis[1] . . .

[1] Sequitur narratio de naui capta, cum ea, quæ supra pag. 60 verss. 3—25 allata est, de verbo fere ad verbum, mutatis modo mutandis, consona.

Accidit enim ante biennium, quod me complices mei procuratorem ad res repetundas cum legitima potestate constituerunt, ut scit satis maiestas uestra, quod datæ mihi potestatis huius facultatem suo scripto confirmauit. Præterea uero literas dedit mihi ad Christianissimum regem, quibus pro me et pro complicibus meis apud fratrem suum intercessit, quantum attinet ad hoc, ut nobis nauis nostra cum mercibus aut iusta compensatio pro naui et mercibus cum expensis in res repetundas factis redderetur. Cum talibus literis et procuratoria constitutione profectus ueni ad oppidum Frantiæ, quod sanctum Valerium uocant, ibi nauem meam in portu oppidi iacentem inueni, et ab incolis oppidi edoctus sum, nauem, ut eo delata est, cum bonis prætio octo millium aureorum æstimatam fuisse. Vbi literas constitutionis meæ ostendi et me porro ad Christianissimum regem habere literas intercessionemque uestræ maiestatis dixi, dominus de Rocheppot septem ex equitibus suis præmisit, qui me in itinere conficerent. Comparaui igitur prætio et prece mihi interprætes duos ut uiarum et linguæ ignarus, alterum apud sanctum Thomam et alterum apud sanctum Valerium, qui me ad aulam iter habentem sequerentur et in itinere ut locorum periti ab insidiis eriperent, agerentque, si quid uerbis opus esset, meum pro me negotium. Cumque iam ad aulam peruenissem, a structis paratisque insidiis ereptus, et a domino conestabulo per interprætes meos expetiissem in Fontibus Bellis, ubi tum Christianissimus rex erat, ut mihi præsentandarum literarum uestræ maiestatis copia fieret, respondit, nisi me istinc amolirer illico, quod uellet mandare, ut una cum interprætibus meis suspenderer. Ita coactus sum ego cum literis maiestatis uestræ nec lectis nec auditis re infecta redire. Reuersus uero ad sanctum Valerium nauem meam et complicum meorum armamentis omnibus spoliatam, præterea uero tempestate euersam, concussam et perditam adeo inueni, quod in nullum posthac usum futura est. Nunc in maiestate uestra post Deum optimum maximum mihi et complicibus meis unica spes reposita est, quantum attinet ad hoc, ut pro naui et bonis, per summam iniuriam ablatis, præterea uero pro expensis in res repetundas factis compensatio iusta eueniat, quam etiam obnixe rogamus ego et complices mei, uelit apud se etiam atque etiam expendere, quod ex authoritate regia et Dei mandato proprios subditos contra uim et iniuriam defendere tenetur, ut cum hoc cogitarit, per arrestationem Gallicarum nauium nobis tanto damno affectis succurrat. Nam quod aduersarii postulabunt fortassis, ut res per iniuriam interceptas iure persequamur, id facere non possumus, primum quod facultates desunt nobis ad litigandum, deinde quod scimus et uidemus exemplo Husemensium itidem uestræ maiestatis subditorum, in Galliis lites esse perpetuas omnibus iis, qui repetundarum istic experiuntur. Iam per annos duodecim aut quatuordecim in Galliis litigant Husemenses. Caussam habent apertam et planam, omnium etiam iuditiorum sententiis comprobatam, tamen ad rerum uendicationem legitimam peruenire non possunt, ne nunc quidem, posteaquam tanta in litem bonorum et temporis im-

pendia foecere. Nobis facultates desunt ad tentandum forum, et ut maxime superessent, tamen scimus et uidemus, nos litigando nihil assequuturos esse, uel ex eo quod ante biennium cum literis uestræ maiestatis ita reiecti sumus, ut ne ad reddendas quidem eas admitteremur. In caussa tam odiosa cogitare cuiuis facile est, quæ rerum uendicatio etiam uere agentibus speranda aut expectanda sit. Proinde rogamus etiam hac uice, ut maiestas uestra uelit nobis literas suas impartiri, quibus nobis arrestandarum nauium Gallicarum eousque potestatem faciat, quoadusque damnum nobis illatum sarciatur, aut certe ut nobis facultatem liberam indulgeat uicissim a Gallis per pyraticam intercipiendi tantum, quantum nos amisimus, ita ut nobis amicisque nostris fraudi non sit, quod designabimus, aut offensam ullam uestræ maiestatis eorumque, qui nomine uestræ maiestatis præsunt, extimescere habeamus necesse. Nisi id fiat, cogemur nos solum uertere et mendicorum more panem hostiatim queritando colligere. Ediuerso, si nobis regia maiestas uestra adiutorium præstabit ad hoc, ut compensatio pro ablata naui et bonis eueniat, ij erimus qui fuimus hactenus, subditi scilicet fideles et obsequentes in omnibus, quæ nobis regia maiestas uestra uolet aut poterit imponere. Quam hiis paucis Deo optimo maximo foeliciter et diu seruandam incolumem commendamus. Ex Othonia decima quinta die Iunij anno m° d° xxxix^to^.

Regiæ maiestatis uestræ subditus obsequentissimus

Reinoldus Mure suo et complicum suorum nomine.

E charta coæua.

b.

Commendatitiæ Reinoldo Mure datæ ad regem Gallorum.

Christianvs, Dei gratia Danorum, Noruagicorum, Gothorum et Vandalorum rex, Slesuici, Holsatiæ, Stormariæ ac Dytmersiæ dux, comes in Oldenborch et Delmenhorst, eadem illa gratia Christianissimo ac potentissimo principi Francisco, Gallorum regi, duci Mediolanensi, Ienuæ domino, fratri et amico charissimo, foelicitatem imprecatur. Christianissime ac potentissime rex, frater et amice charissime. Vim ac uiolentam depredationem nauis et bonorum per ministros subiectosque domini de Rocheppot subditis nostris Noruagiæ inhabitatoribus contra ius, phas denique et contra uetusta foedera, quæ nostratibus ac uestratibus communiter intercedunt, ante biennium intentatam, maiestas uestra ex supplicibus literis Reinoldi Mure, quas præsentibus inclusimus, intelliget. Cognoscet præterea literas nostras, ante biennium in hac eadem caussa scriptas, quando damnum datum est, reddi non potuisse, et quid quanto serio a nobis expetatur. Iam nos ij sumus et fuimus semper, qui paterno exemplo cum maiestate uestra sacrosanctum amicitiæ et uiciniæ ius colere apud nos constituimus et in bellis præteritis summa diligentia cauimus, ne quid detrimenti Gallis hoc mari nostro utentibus inferretur aut fieret, quod bene potuit contingere, ut sibi in horum

regnorum perturbatione summa grauiter accidisse permulta querantur. Quin etiam meritis interdum, ut de ijs secus quam de amicis statueremus, in gratiam maiestatis uestræ admissa sua condonauimus; tantum abest ut in eos animaduertere uoluerimus. Interim tamen subditi nostri contra uim et iniuriam uestratium ne in portu quidem nostro tuti sunt, et non unus aut alter, sed multi consimiliter iniuria affecti quottidianis precibus aures nostras ad detinendas uestratium naues, quo ad compensatio pro damno dato eueniat, fatigant. Proinde hunc nunctium nostrum ad maiestatem uestram in negotio subditorum nostrorum mittendum esse censuimus, partim quod ignorare credimus maiestatem uestram, tales et tam atroces iniurias subditis nostris contra uetusta foedera inferri, partim etiam quod apud nos cogitauimus, si Reinoldus Mure profectus ipse fuisset, quod sicut reiectus est ipse cum literis nostris prius, procuratumque ne eas redderet, ita nunc quoque ad conspectum maiestatis uestræ non admitteretur. Et simul rogamus, ut maiestas uestra in hac caussa uelit expresso mandato suo subditis nostris succurrere, ut rerum uendicationem aut pro rebus et factis expensis compensationem iustam consequantur, nosque querelis subditorum nostrorum quottidianis exoneret. Nisi id fiat, cogitare potest maiestas uestra, quod subditi nostri non desinent a nobis ea remedia recuperandarum rerum suarum expetere, quæ nos non possumus denegare commode et tamen non libenter permittimus. Propterea ad maiestatem uestram hæc scribimus, quam post offitiorum nostrorum oblationem Deo optimo maximo iugiter seruandam incolumem commendamus. Ex Otonia nostra.

E charta primæ scriptionis Petri Suauenii.

137.

Alteræ litteræ Henrici VIII ad Christianum III de foedere ineundo scriptæ.

1539, 25 .Junii.

Henricus octauus, Dei gratia rex Angliæ et Franciæ, fidei defensor ac dominus Hiberniæ et in terris ecclesiæ Anglicanæ immediate sub Christo supremum caput, serenissimo principi domino Christiano, eadem gratia Danorum, Norwegicorum, Gotthorum et Vandalorum regi, Slesuici, Holsatiæ, Stormariæ ac Dytmersiæ duci, comiti in Oldenborch et Delmenhorst etc., fratri et amico nostro carissimo, salutem. Binas a regia maiestate vestra litteras accepimus, quarum vnas per familiarem suum præsentium latorem, alteras uero per dilectos ac fideles oratores nostros, quos ad ipsam destinaueramus, nuper ad nos dedit. Vtræque extiterunt nobis eo quidem nomine impense gratæ, quod præter amicum pectus amicissimis eiusdem regiæ maiestatis vestræ litteris adiunctum responsum quoque ad ea dedit, de quibus præfati oratores nostri mutuo sermone secum egerant, multæ prudentiæ et bene erga nos affectæ uoluntatis undique refertum, quod ubi tum ex dictis litteris tum uero ex eorum relatu

copiose atque distincte cognouissemus accurateque perpendissemus, eidem regiæ maiestati vestræ quam ingentes ex animo gratias egimus, quod præfatos oratores nostros benigne humaniterque excepisset, et nobis extitit quam maxime gratum et acceptum, quod ex eiusdem ad nos litteris datoque responso cognouimus, serenitatem vestram esse nostri studiosissimam mutuæque conciliandæ et augendæ amicitiæ cumprimis cupidam. Prætermittere idcirco noluimus, quin fraternum nostrum erga serenitatem vestram animum his saltem litteris uicissim testaremur, compertissimum illi esse cupientes, ea nos esse mente in eaque uoluntate et propensione constantissime integerrimeque perstare, quam de arctiori ineunda firmandaque secum amicitia per eosdem nuper oratores nostros declarauimus, id erga serenitatem vestram ipsiusque subditos, si quando ita exegerit occasio, suo loco ac tempore amicissimis quibusque officijs præstaturi. Quod autem regia maiestas vestra oratores suos ad nos missuram se offert, qui de hac amicitia eiusque conditionibus nobiscum agant atque concludant, ut non dubitamus, ex innata sua prudentia, multo quoque rerum usu comparata, regiaque sua authoritate eosdem oratores suos sic esse instructuram, ut in eorum aduentu de ueræ syncæræque amicitiæ iustis, æquis, honestis, rationi consentaneis, paribus mutuisque conditionibus, ex quibus et optimi semper proueniunt fructus foederaque et amicitiæ firmius coalescunt, consilijs in unum collatis agere et concludere queamus, ita dictorum oratorum ad nos legatio et aduentus, si quando serenitas vestra eos mittendos censuerit, erit nobis quam maxime gratus et acceptus ob eam præsertim causam, quod ab eo principe uenient, quem ex corde amamus et cuius ornamenti et dignitatis sumus quam maxime studiosi, ea nempe expectatione, ut ex mutua hac nostra animorum coniunctione et amicitia vtrique nostrum subditisque nostris commodi et quietis quam multum proueniat, quemadmodum nostrum hoc de mutua ineunda amicitia desiderium et propensionem eisdem regiæ maiestatis vestræ oratoribus in eorum aduentu copiosius distinctiusque declarabimus. Et felicissime valeat eadem serenitas vestra, cui prosperos rerum successus ex animo precamur. Ex palatio nostro Westmonasterij die xxv Junij m. d. xxxix.

Vester bonus frater et amicus
Henry R.

Petrus Vannes.

Præscriptio: Serenissimo principi domino Christiano, Dei gratia Danorum, Norwegicorum, Gotthorum et Vandalorum regi, Slesuici, Holsatiæ, Stormariæ atque Dytmersiæ duci, comiti in Oldenborch et Delmenhorst etc., fratri et amico nostro carissimo.

Ex archetypo chartaceo, cui a tergo adsunt sigillum cera rubra impressum, præscriptio et inscriptiones coæuæ: „Productum per Anthonium Furierer in Callingpurg (feria) 4ta post Margrethe anno etc. 39." „Quod legatos ad se mittendos libenter recipere uelit et qua potestate illi debeant esse instructi." In archiuo apposita seruatur versio Germanica.

138.

Litteræ Christiani III ad doctorem Robertum Barns legatum Anglicum datæ.

1539, 16 Julii.

Christianus Dei gratia Daniæ, Noruagiæ, Vandaliæ ac Gotthiæ rex, dux Slesuici, Holsatiæ etc., ornatissimo viro doctori Anthonio Barnes, serenissimi regis Angliæ oratori, salutem ac propensam nostram uoluntatem. His diebus ad nos ex Anglia reuersus minister noster Anthonius Furerer literas serenissimi regis, fratris nostri charissimi, nobis attulit, quarum exemplar unum his nostris literis inuolutum uobis iam transmittimus, ex quo regiæ maiestatis uoluntatem eiusque de rebus omnibus responsum facile cognoscatis. Quia uero in proximo responso nostro atque ultima commissione ostendimus, nos totam hanc caussam illustrissimis principibus electori duci Saxoniæ atque lantigrauio Hessiæ proposituros esse atque postea copiosius de nostra uoluntate responsum daturos, uolumus pro nostro erga uos fauore id in præsentia uobis singnificare, quod statim post uestrum a nobis discessum Casparum Fuchsium secretarium nostrum ad eosdem principes eadem de caussa ablegauimus, qui ex eo tempore ad nos non redijt, incerti omnino, quæ sit tantæ moræ caussa. Quare, quamprimum is ad nos reuersus fuerit, aut ad uos Hamburgum literas nostras mittemus aut, si forte alio uos negotia interea abstraxerint, nostrum responsum in Angliam ad serenissimum regem perferri curabimus atque eum de nostra in hac caussa uoluntate uobis pridem ostensa plenissime instruemus. Quod quidem propter propensum nostrum animum ac singularem fauorem noluimus uos cælare. Ex arce nostra Calundeburgo decima sexta Iulij anno m d xxxix^to^.

E charta coæua, cui inscriptum est: „Schreiben dem Engellischen doctor ghein Hamburgk gethan vf Thoniges furierers einbringen". Apposita in archiuo seruatur versio Germanica. — Litteræ commendatitiæ Jacobi V regis Scotorum, Gulielmo Forestar et Patricio Gardinar die 23 Julii 1539 ad Christianum III et ad Bergenses datæ, in Epistolis regum Scotorum (II 1—8) typis excusæ sunt.

139.

1539, 17 Augusti.

Epistola missa ad Anglum de foedere erigendo et de conuentu Bremam aut Hamburgum indicendo.

Gratum fuit ut quod maxime nobis, quod ex literis nouissimis regiæ maiestatis uestræ per tabellarium nostrum ad nos missis intelleximus maiestati uestræ responsum nostrum et tractationem de communibus negotijs per uerbale colloquium cum oratoribus uestris Otoniæ habitum, postea quoque scripto comprehensum, non displicuisse. Nos in rem fore censuimus tum, quantum ad foedus attinet iustis et æquabilibus conditionibus erigendum contra omnes papistas in omnem euentum, ut ad illustrissimos Germaniæ principes Saxoniæ ducem electorem et Hessiæ lantgrauium mitteremus,

quorum conatus æque ut nostri eo respitiunt, ut euangelica ueritas longe lateque diuulgetur, cum quibus etiam foederis religione conuenit nobis, ut illi se nobis tam clara sanctaque molientibus incoepta adderent sotios, postea inter nos ambos et illos de loco conueniret et de die, ad quem de tantis negotijs disceptaturi legati nostri simul omnes et ex omnibus partibus confluerent. Sic nimirum existimauimus communem caussam communi fultam præsidio consilioque tutam magis defensamque fore. Proinde nihil morati, ut in re magna et quæ dilationem absque detrimentis non uidebatur admissura, secretarium nostrum simul reddere oratoribus regiæ maiestatis uestræ responsum ad negotia scripto comprehensum et simul ad principes illos proficisci iussimus; qui reuersus ante biduum de uoluntate principum ad mittendos legatos, qui de foedere cum nostris tractent agantque, optime sperare nos iubet. Diem ad conueniendum illis dicit placere, quicunque maiestati uestræ et nobis placuisset. De loco ad agitandos conuentus accommodo sic refert, quod illi non minus quam nos libenter uellent in Angliam suos ablegare, tamen in præsentia sic se dant res euangelicæ caussæ propter quorundam male feriatorum callida peruersaque machinamenta, quibus præsenti et quottidiana opera eorum, quorum consilijs nitantur, maxime semper occurrendum sit, quod fere non possunt in locum alium quam in Bremam aut Hamburgum consentire; Angliam talibus tractatibus propter mare, quod nauigandum sit insuetis et peregrinationum transmarinarum insolentibus suis, deinde et propter situm remotiorem incommodam uideri. Alia præterea allegant permulta de statu non caussæ solum sed suo etiam ipsorum pro confirmanda sententia, sed eius generis omnia, quæ in scriptum referri sine periculo non possunt, propterea quod literis ut nihil infirmius ita nihil incertius est; sæpe ad quas minime putaris manus perueniunt. Iam nos in hac opportunitate regnorum nostrorum, quod portus habemus uarios regno Angliæ pacis bellique temporibus uehementer accommodos, ita demum uidemur maiestati uestræ honorifice et utiliter inseruire posse, si Germanicis quoque præsidijs, unde nobis pedestris exercitus robur expetendum est, nitamur, quæ iam altera caussa est et ad priorem illam religionis conseruandæ libertatisque defendendæ proxime accedit, cur in foedere hoc amicos et confoederatos nostros Germaniæ principes libenter uellemus compræhensos esse. Et quamquam in responso nostro clare expressimus, quod mittere ad maiestatem uestram in Angliam nostros non abnueremus, in nouissimis etiam literis a nobis singulari quodam studio contendit maiestas uestra, ut promissum hoc exoluamus, gratum fore sibi eorum qui uenturi sunt aduentum professa; tamen speramus fieri posse, quæ maiestatis uestræ sapientia est facilitasque laudabilis, potissimum cum caussas assignent confoederati et amici nostri Germaniæ principes etiam cum religionis periculo coniunctas, ob quas suos ablegare ab se longius non possint, quod maiestas uestra postulatis eorum, quantum attinet ad conuentus Hamburgi aut Bremæ agitandos, non refragabitur. Quam etiam per amicitiam nostram rogamus, ut ex duabus urbibus

propositis alteram deligat, quam maxime putabit tractatui et conuentibus habendis accommodam esse, diemque ad conueniendum nominet sibi congruam, sed tamen sex hebdomadarum spatijs extractam ab indictione, ut per nos ea de re admoneri principes Germanici possint et ad præscriptum tempus in loco, qui maiestati uestræ ex duobus propositis maxime placebit, paratos instructosque suos habere. Quod uero hæc mora communibus negotijs inijcitur, id nemini aduersum magis quam nobis, nemini durius aut latu grauius est, qui quidem uellemus subitanea transactione caussam hanc terminatam esse; tamen cum fructum rei cum temporis dispendio conferimus, fere tanti momenti non est quod perdimus, quam quod lucrifacturos esse nos confidimus, adeoque speramus dilationem hanc ex æquo negotijs et regno Angliæ salutarem fore. De nobis sic sibi polliceri debet et potest maiestas uestra, quod ij sumus, si quid ante contracta foedera mali patietur Anglia, qui facere fratris et amici offitium, æque ac si ad fatiendum pacto teneremur, non grauabimur. Quod si fiet etiam, quod maiestas uestra suas caussas habebit, ob quas ex duabus urbibus propositis in neutram consentire queat, nos iuxta condictum legatos nostros tamen in Angliam mittemus et de ueræ synceræque amicitiæ iustis, æquis, honestis et rationi consentaneis conditionibus cum maiestate uestra tractatum suscipiemus. In hac spe maiestatem uestram Deo optimo maximo post offitiorum nostrorum spontaneam oblationem diu foeliciterque seruandam incolumem commendamus.

E charta primæ scriptionis Petri Suauenii.

140.

Litteræ responsoriæ Henrici VIII ad Christianum III datæ.

1539, 10 Octobris.

Henricus octauus, Dei gratia rex Angliæ et Franciæ, fidei defensor ac dominus Hiberniæ et in terris ecclesiæ Anglicanæ immediate sub Christo supremum caput, serenissimo principi domino Christiano, Dei gratia Danorum, Noruagicorum, Gothorum et Vandalorum regi, Slesuici, Holsatiæ, Stormariæ ac Dytmersiæ duci, comiti in Oldenborch et Delmenhorst etc., fratri et amico nostro carissimo, salutem. Per hunc regiæ maiestatis vestræ tabellarium ipsius ad nos litteras accepimus, in arce sua de Copenhagen xvij die Augusti datas, quibus ad alias nostras, quas ad ipsam prius dederamus, fusius respondet, ex hijsque non obscure cognouimus, eandem regiam maiestatem vestram in bene affecta erga nos uoluntate perstare nobiscumque arctiorem ineundi iungendique amicitiam uehementer esse cupidam, verum nonnullas ob causas, quæ summatim dictis litteris explicantur, eadem regia maiestas vestra significat, se haud commode nunc posse ea, qua maxime cuperet, celeritate oratores suos eius rei gratia huc ad nos mittere, rogans, ut nostros Hamburgum uel Bremam destinare uelimus, ubi eos nostra prius intellecta mente excipi curabit aliosque assignabit, qui

nostris illic occurrant, arbitrio tamen uoluntatique nostræ in suarum litterarum calce rem hanc negocijque huius modum determinationemque remittit. Primo itaque non parum gauisi sumus, quod ex vestræ maiestatis acceptis litteris atque perlectis percepimus ipsam in amico atque fraterno erga nos animo perstare, id quod ut nobis extat gratum et acceptum, ita pro uiribus semper adnitemur, ut in amore ac beneuolentia, data occasione, eiusdem regiæ maiestatis vestræ expectationj ex æquo respondeamus. Quod autem ad nostros mittendos oratores attinet, etsi ob nostrum erga dictam maiestatem vestram studium et affectum non grauatim ipsius in hac re desiderio satisfecissemus, huiusmodi attamen negocia, Deo bene fauente, breui hic apud nos tractanda occurrent, ut nequeamus impræsentia de dictis nostris mittendis oratoribus quicquam decernere aut vestris ea in re postulatis satisfacere. Proinde in suis ad nos oratoribus destinandis regiæ maiestatis vestræ arbitrio integrum remittimus, ut id ea in re statuat, quod suæ prudentiæ commodum et oportunum uisum fuerit. Etenim quum uterque nostrum alter in alterum amico sit pectore et beneuole syncæreque animatus, fieri haud posse putamus, quod breuis hæc temporis dilatio uel ulla, quæ interim forsan suboriri posset, occasio mutuam hanc animorum propensionem et arctiorem ineundam amicitiam impedire seu perturbare queat. Quod si posthac eidem maiestati vestræ, ut oratores suos ad nos mittat, expedire uisum fuerit, qui de iustis, æquis rationabilibusque, ut non dubitamus, amicitiæ conditionibus nobiscum agant, quatenus nostra intererit, sic syncære conueniemus, ut mutua hæc nostra amicitia sit vtrique nostrum solatio et iucunditatj, Christianæ vero reipublicæ quieti atque utilitati futura. Et felicissime valeat eadem regia maiestas vestra. Ex regia nostra de Amptoncorte die x Octobris m. d. xxxix.

Vester bonus frater et amicus
Henry R.

Petrus Vannes.

Ex archetypo chartaceo, cui a tergo adsunt sigillum cera rubra impressum, præscriptio ad Christianum regem et inscriptio coæua: „Letztes Engellisch schreibenn durch Thonies furieren einbrachtt anno 39. Ist Sachsen, Preussen vnnd Hessen copej geschickt." Apposita in archiuo seruatur versio Germanica.

141.

1539, 18 Decembris.

Quæ nos Christianus Dei gratia Danorum, Noruagicorum, Gothorum et Vandalorum rex ad Christianissimum ac potentissimum principem Franciscum eadem illa gratia Gallorum regem uerbotenus perferenda consiliario et cameræ nostræ secretario Petro Suauenio commisimus.

Principio uolumus ut salutetur nostris uerbis reuerenter et amice Christianissimus rex Frater et amicus noster longe charissimus, cum adiuncta hac impreca-

tione, quod illi foelicitatem ad res gerendas et ad illustrandum, quod a maioribus accepit, imperium cum firma ualetudine sua et suorum coniunctam a Deo optimo maximo expetimus durabilem dari. Si quid etiam nos momenti adferre possumus ad hoc, ut præsens Galliarum tranquillitas in suo statu conseruetur, ij sumus et erimus semper, qui facere pro uirili parte fratris et amici offitium non grauabimur.

Deinde præcipimus, ut nostro nomine ingentes gratiæ agantur fratri et amico nostro pro sua perpetua in nos et in foelicis recordationis charissimum patrem nostrum regem Fridericum beneuolentia, qua usus ille erga utrumque nostrum sic se comparauit semper, ut liquido ostenderit sibi salutem nostram et regnorum nostrorum non minus curæ fuisse quam propriam. Inde adeo euenit quod proxime, cum de pace tractaret cum hostibus suis, nos in constitutis decennij indutijs compræhenderit. Quo facto sic nos deuinxit sibi, ut nihil maiori studio expetamus, quam nobis occasionem dari posse declarandæ in illum gratitudinis nostræ. Certe si poterimus illi uicissim inseruire, testâtum fatiemus, nos non libentius amicorum offitijs uti, quam soleamus nostra etiam in illos conferre.

Et quidem quod constitutas indutias attinet, in hac spe sumus, quod illæ, sicut expresse reges omnes includunt, ad conseruandam in orbe pacem et tranquillitatem compositæ, ita in nobis non infirmabuntur, potissimum nunc cum frater et amicus noster Gallorum rex scriptis literis suis fidem fecerit nobis et per oratores nostros nunctiauerit, indutias pactas non minus ad nos quam ad reges alios Christianos pertinere, ita ut per tempus durantium indutiarum ab armis otium liceat agere.

Hæc fratris nostri erga nos et reges alios Christianos in constituendis indutijs beneuola uoluntas, hæc intentio fuit. Interim tamen cum hostium nostrorum studia et conatus inspicimus, quibus illi contra foelicis recordationis charissimum patrem nostrum regem Fridericum fecerunt semper et hodie contra nos fatiunt, uidentur ad quiduis potius quam ad hoc inclinare, ut pactum nobis otium sine negotio sinant terminari.

Quod ut latius pateat de patre nostro, uolumus ut indicetur, quod ille statim a quo tempore dissidia coepit agitare cum patruele suo rege Christierno, caussæ suæ cognitionem iuditio cameræ cæsareæ subiecit, paratus reddere omnibus se in ius trahere uolentibus de bello a se gesto rationem. Factum est etiam, quod caussa dissidij, quæ inter Christiernum regem et patrem nostrum obtinuit, coram eo iuditio coepta est agi. Cæterum pars aduersa a iuris dictione ad arma confugit. Ob hanc rem caussa, quæ coepta erat, peragi non potuit. Pater noster nihilo minus in omnibus tractatibus publice professus est, semper se illius iuditij censuram et omnium regum Christianorum ac principum non suspectorum arbitria ad amicam compositionem spectantia ferre posse, atque in ea protestatione ad extremum usque diem uitæ suæ perstitit.

Cum illo uita functo Danici regni consiliarij, quibus designandi regis ius est, imperij summam ad nos deferrent, paterno exemplo ad discretionem iuditij cameræ

cæsareæ nos obtulimus. In omnibus tractatibus semper professi sumus, sicut hodie profitemur, quod acquiescere iuris determinationi et præterea omnium regum Christianorum ac principum non suspectorum amico arbitrio uellemus. Sed æque quicquam ac pater noster ante nos fecit apud hostes nostros, sic nos offerendo ad ius et amicum arbitrium profecimus.

Inferiores Germani, qui patri nostro aduersati sunt et hodie nobis aduersantur ob pulsum ex hijs regnis regem Christiernum, satis uident, Daniæ possessionem maris dominium et eorum negotiorum, quæ per mare exercentur, tractationem secum trahere mirabili locorum situ, sic se in arctum astringente mari, ut angustiæ, per quas nauigantibus cursus est, operibus communitæ, non bene possint inuitis occupatoribus transiri. Inde adeo et quod alioqui pro more habent, ut proxima quæque ad se pertrahant, non desierunt id agere a temporibus patris nostri et nostris, ut si in Dania regnare non possent, aliquem summæ rerum præficerent suis partibus addictum, per quem nihilo secius omnia, quæ uellent, magno suo commodo, aliorum uero populorum detrimento hic procurarent.

In bellis nostris præteritis aperta ui se Danici regni possessionem affectare professi sunt, idque fecerunt cum aperta uiolatione foederis, quod inter nos et illos tum obtinuit, atque adeo contra literas, manum et sigillum cæsareæ maiestatis, ad foederis initi maiorem confirmationem scriptas et præsentatas nobis, quas adhuc apud nos habemus, in quibus etiam de Christierno et de Christierni liberis expresse inter nos transactum fuit. Postea cum Dei benefitio et singulari prospitientia nostra conatus ille ruptorum foederum parum procederet, comitem palatinum Rheni Fridericum nobis emulum obiecere cum filia Christierni, ut si nos possessione nostra queant eijcere, illum in locum substituant, per illum in Dania possint omnia, noceant quibus uelint finitimis regibus et principibus, negotiationem et maris usum in manu habeant. Quem instigant etiam, ut de regno in regnum auxilia oratum contra nos proficiscatur, vt proxime audiuimus cum uxore in Gallijs fuisse, quantum conijcere datur, non alia de caussa, quam quod questus est de nobis et auxilia contra nos implorauit. Nos tamen freti fidutia amicitiæ, quam inculpate et fideliter coluit cum patre nostro et nobis rex Christianissimus, in spe bona uolumus esse, quod non solum nulla contra nos obtinuit auxilia comes Palatinus, sed præterea etiam, si quæ in pernitiem nostram callida consilia instituta sint, de quibus frater noster aliquid intellexerit, quod de ijs oportuno tempore nos admonebit et pro uirili parte id operam dabit, ut conatus hostium nostrorum contra nos institutos prudentia sua infringat ac impediat.

Iam nunc potentia plurimum ualent inferiores Germani eamque quottidianis accessionibus mirum in modum exaugent, dum quottidie proxima quæque ad se pertrahunt. Si quid horum etiam regnorum potentes fieri deberent, quod Deus optimus maximus prohibeat ne fiat, posset inde fratri nostro ut alijs etiam regibus ac princi-

pibus incommodi non parum accidere. Et ut est imperiorum in plærisque cupiditas infinita, ita ne Danici quidem regni adiectione terminabitur. Erit semper quod appendicis uice iam partis placebit adijcere. Tandem ad monarchicam potentiam res deuenient. Et quis scit aut facile dixerit, quo se non audeat auaritia ingerere? Frater noster Dania ut regno amico et confoederato per multos annos pacate utitur; si qua hic dominij nouatio deberet ingruere, fieri posset, ut omnia contraria experiretur. Id quod illi pro sua sapientia latius cogitandum expendendumque relinquimus, quam non aut illi commodum aut subditis suis tollerabile sit futurum.

Quod uero in pernitiem nostram machinantur omnia inferiores Germani et uix permittent, ut pactis a fratre nostro decennij indutijs pacifice utamur, quemadmodum indutiarum habet contextus ad omnes reges Christianos benefitium constitutæ pacis extendens, etiam hæc res argumento est, quod euenerunt nobis cum inferioribus Germanis per triennium indutiæ, quæ annorum decursum non ita multo post exituræ sunt. Factum est autem per procurationem Hungaricæ reginæ Mariæ, quæ nomine cæsareæ maiestatis in inferiori Germania præsidet, quod consiliarij nostri de integro cum aduersarijs nostris tractatus agitarunt, spe nobis iniecta per reginam Mariam, quod uellet illa operam dare, ut quæ in nos cæsareæ maiestati aut comiti palatino daretur actio perpetua transactione sopiretur, aut prorogarentur in annos aliquot propemodum iam exituræ indutiæ. Misimus hac de caussa consiliarios nostros cum plenaria potestate ad reginam Mariam instituti et celebrati conuentus authorem, omnia media tentauimus, quæ ad pacem absque damno et ignominia conseruandam uidebantur pertinere, sed nihil profecimus apud aduersarios, uel prouocatione ad iuditium cameræ cæsareæ uel etiam ad arbitrium regum ac principum non suspectorum nos remittendo, quantum attinet ad hoc, quod instituti conuentus ratio expostulauit, ut de tollendis e medio dissidijs aut de prorogandis indutijs quicquam decerneretur.

Quæ iam non dubia significatio est, quod aduersariorum nostrorum omnia consilia omnes denique conatus ad bellum nobis inferendum respitiant, et cogemur nos, ut ius nostrum subditosque tueamur, ab amicis etiam nostris consilia et auxilia expetere. Inter quos ut primo loco a nobis habitus et cultus semper est Christianissimus rex, ita illum tamquam fratrem et amicum rogamus, ut in necessitatibus nostris, si quæ nos inuadent, ut inuasuræ uidentur post terminatas triennij nostri indutias, suum nobis consilium et auxilium impartiatur et ad defendendam iustam caussam nostram adiutorium suum conferat, ut quas ab initio sequutus est partes, suo quodam iuditio magis quam ullo nostro aut patris nostri merito ad fatiendum pro inductus[1], eas nunc, cum opus est et apertum bellum immineat, fauore suo et beneuolentia consueta subleuet. Nos quicquid tandem ab eo impetrabimus auxilij, id meritis aut restitutione iusta compensabimus.

[1] sic.

Cæterum de modo conferendorum auxiliorum ut sciamus, quid quantumue in necessitate nostra polliceri debeamus nobis, ea de re fratris responsum exspectamus, ita nos comparaturi erga illum uicissim, quocumque tempore opera nostra uti uelit, ut magis sit habiturus in nobis, quod commendet quam quod repræhendat. Quem post offitiorum nostrorum spontaneam oblationem Deo optimo maximo diu ac foeliciter seruandum incolumem commendamus. Ex arce nostra Gottorp decima octaua die Decembris anno m° d° xxxix°.

Christian.

Ex archetypo chartaceo, manu Petri Suauenii scripto, subscriptione Christiani III et sigillo regio signato. Apographo cuidam eiusdem instructionis inscriptum est: „Instructiones in Gallias deferendæ, si annuæ indutiæ impetratæ non fuissent a Cæsareanis; sed redditæ non sunt, propterea quod indutiæ annuæ impetratæ sunt." Appositæ sunt regiæ litteræ archetypæ credentiales ad Franciscum regem et commendatitiæ ad Ioannem cardinalem et ducem Lottaringiæ, amicum summum syncere dilectum, ad Annam de Montmorency conestabulum et magnum Frantiæ magistrum, amicum syncere dilectum, et ad Ioannem Bellayum cardinalem et episcopum Parrhisinum, syncere dilectum, eadem die scriptæ. — Litteræ Jacobi V, Carolo Murray die 20 Januarii 1540 ad Christianum III datæ, ut equos cataphractos ludis hastilibus regiis inseruituros in Dania coëmere ipsi liceat, necnon aliæ eiusdem litteræ eidem ad Suecum et ad Hamburgenses datæ, in Epistolis regum Scotorum II 36—38 typis excusæ sunt. Idem liber pag. 49 eiusdem litteras affert, mense Februario eiusdem anni ad consules Helsingborgenses datas.

142 a.

Alteræ litteræ Henrici VIII, Laurentio Fowlbery ad Christianum III datæ.

1540, 20 Martii.

Henricus octauus, Dei gratia rex Angliæ et Franciæ, fidei defensor ac dominus Hiberniæ et in terris ecclesiæ Anglicanæ immediate sub Christo supremum caput, serenissimo principi domino Christiano, eadem gratia Danorum, Noruagicorum, Gothorum et Vandalorum regi, Slesuici, Holsatiæ, Stormariæ ac Dytmersiæ duci, comiti in Oldenborch et Delmenhorst etc., fratri et amico nostro carissimo, salutem. Scripsimus alias ad serenitatem vestram in dilecti ac fidelis subditi nostri Laurentij Fowlbery commendationem super quadam sua nauj Matthæo de Nouocastro nuncupata, quam superioribus his annis quum uarijs onustam mercibus Dantiscum commercij gratia misisset, accidit ut in ipsius nauigationis reditu a vestratibus iuxta portum vestrum de Copmanhauyn, rebus tunc bello istic tumultuantibus, dicta nauis capta detentaque fuerit uarijsque tum bellicis tormentis tum alijs bonis, armamentis, nauticoque apparatu ad summam et ualorem, ut præfatus noster subditus asserit, centum librarum nostratium et ultra spoliata; rogauimusque serenitatem vestram, ut cum nostro tum iustitiæ intuitu, cuius eam studiosam esse nil ambigimus, curare uellet, ut suo fauore et authoritate idem noster subditus eiusue procurator ius suum istic prosequi bonaque ablata uel iustam eorum compensationem recuperare posset. Ad quas quidem nostras litteras serenitas vestra non solum perbenigne humaniterque respondit, uerum etiam

dicti nostri subditi procuratori, ut accepimus, pollicita est, se breui effecturam, ut damnum illatum resarciretur bonaque ablata in integrum restituerentur. Quam vestræ serenitatis humanitatem amicamque erga subditos nostros ipsamque iustitiam propensionem non alio animo accepimus, quam ut parem beneuolentiam erga vestrates, si quando illis opus fuerit, uicissim exhibeamus; voluimusque interim his nostris litteris eidem serenitati vestræ ingentes gratias agere pro ista mutua fraternj erga nos animj significatione, iterum ipsam impense rogantes, ut in causa præfati Laurentij uelit, quoad æquitas patitur, nostra etiam accedente commendatione, ita ipsi eiusue procuratori præsentium exhibitori adesse atque fauere, ut, quod par est et ipsa iam promisit, absque ulteriori dilatione nunc præstetur, iustaque bonorum sibi ablatorum, ut speramus, compensatio fiat; jd quod ut nos sumus gratissimum habituri, ita vestra quoque serenitate iustitiaque maxime dignum extabit. Et felicissime ipsa valeat. Ex regia nostra de Amptoncorte die xx Martij m. d. xxxix.

Vester bonus frater et amicus
Henry R.

Petrus Vannes.

Ex archetypo chartaceo, cui a tergo adsunt sigillum cera rubra impressum, præscriptio ad Christianum regem et inscriptio Petri Suauenii: „Secundum scriptum regis Anglorum pro Laurentio Fouulbery subdito suo, qui nauem et bona in bello amisit".

b.

Responsum regis Danorum, quod Anglorum regi redditum est ad literas nouissimas, quas pro Laurentio Fouulbery scripsit.

Scripsit ad nos per præsentium latorem iam altera uice maiestas uestra pro Laurentio Fowlbery, in eandem fere sententiam tamen, quod ex naui illius, Matthæo nunccupata, nostrates omnis generis bona, nauticum apparatum et tormenta bellica acceperint, rebus hic bello implicitis, quarum pretium ad ualorem centum librarum uestratium et ultra se extendat, cum destinata ad nos amica precatione, ut curemus iustam compensationem pro rebus ablatis euenire, quemadmodum procuratori huius negotij, cum priores uestræ maiestatis literas reddidisset, promiserimus. Iam nos satis scimus, quod anno superiore maiestati uestræ in hac caussa sic respondimus, quod ut eramus per id tempus in insula nostra Fionia occupatj, ita neminem eorum apud nos habuimus, per quos res bellicæ nostræ superioribus annis fuerint administratæ, ex quo cognoscere potuerimus de querela Laurentij Fouulbery ueritatem; quamprimum autem fieri posset, ut Copenhagum ueniremus, deberet nos procurator Laurentij de suo negotio admonere, tum uellemus de re gesta cognoscere et, quod æquum bonumque esset, ut fieret curare. Huius promissi fidem procuratori sic exoluimus: Cum nobis uestræ maiestatis posteriores literas reddidisset, iussimus ut scripto expediret nomina-

tim, qui subditi nostri quæ bona et cuius ualoris ex naui Laurentij Fouulbery acceperint; illos ipsos, quicumque tandem essent futuri, uellemus interrogare, an faterentur admissum et quo bona ablata deuenerint, in nostrum ne an in ministrorum nostrorum priuatum usum conuersa sint, postea pro qualitate rei de restitutione aut compensatione iusta, quod æquum bonumque uideretur, statuere. Tum nobis hic procurator scriptum quoddam exhibuit, in quo duos capitaneos nostros iam uita functos accusauit, ut qui linum, picem liquidam, cereuisiam, pisces torrendos et alia plæraque ex naui Laurentij Fouulbery acceperint; cæterum nec literas mortuorum habet, quibus hoc possit probare, nec expedire potest, in nostrum an in priuatum usum subditorum nostrorum ista bona sint conuersa. De tormentis bellicis hoc intelligimus et cogitur fateri huius caussæ procurator, quod ista non per nos aut per subditos nostros, sed per comitem de Oldenborch hostem et inimicum nostrum fuerint intercepta, quibus ipse comes in bello contra nos usus est, et quæ nos ab ipso comite ut ab hoste hostilj manu sicut plæraque alia obtinuimus, ad quorum restitutionem non credimus, quod uel iure uel legibus obligamur. Sed multo magis rogamus, ut maiestas uestra Laurentium Fouulbery informet, ne quid de nobis posthac, ut iam semel atque iterum fecit, præter æquum bonumque queratur. Nos enim ut facere parati sumus, quod fratris et amici postulabit offitium, ita non putamus uel consentaneum esse uel bonum, ut quærelis degrauemur, quæ partim ad hostem nostrum quam ad nos pertinent rectius, partim nec probationes nec inditia habent ulla, per quæ confirmari possit, aut nos aut subditos nostros repetundarum tenerj.

E charta primæ scriptionis Petri Suauenii. Litteras commendatitias, Alexandro Leyel ad oppidum Hull datas, hoc ipsum volumen (Tillæg pagg. 12—13) affert.

143.

Christian III oversender Jakob V to Turneerhingste.

1540, 26 April.

Wir Christiann etc. Empieten dem durchleuchtigisten groszmechtigenn furstenn Jacoben, konnig der Schottenn etc., vnnserm hertz geliebten brudern, bluts vnnd buntsuerwanten freunde, gluck, heill, wolfart, freuntschafft vnnd alles guts zuuor. Fruntlicher lieber bruder vnnd frundt. E. l. schreiben, so sie bey jrem diener Carolen Murrayen an vnnsz gethan, habenn wir emphangen vnnd verstannden; were e. l. dannckaagunge, das wir ausz eignem bewag gemeltem Carolo gegonnet, das er etwas das jme gefiele jn vnnsern reichen, so es zu bekomen, e. l. zu gute einkauffen muchte, gegonnet, nit vonn notten gewesenn, dann hetten wir e. l. nit allein jn solichem sondern mehrem behagenn konnenn, wolten wirs gerne gethann haben. Als vnns aber e. l. bey gerurtem gesantenn sechs Engellische wynde vbersendt zu vnsern lustenn zugebrauchen, so bedanngken wir vnnsz gegen e. l. vfs fruntlichste, wiesten wir e. l.

alsz vnnserm lieben bruder vnnd freunde widderumb vsz diesser ort zudienen, wolten wir nit vnderlassen. Nachdem dan e. l. durch jitzgemelt jr schreiben gebettenn, wir muchtenn Carolen Murrayen vergunnen, das er zu e. l. vbunge etliche gute thornier vnnd renne pherde jn vnsern reichen kauffenn vnnd ausschieffen muchte, also habenn wir jme dasselbige gantz gnediglichenn gegonnet, vnnd damit e. l. zusehenn, das wir derselben zu jrem beger vsz gantz gutem willenn gernne behulfflichen sein wollenn, habenn wir dem gedachtem e. l. gesanten Carolen Murrayen etliche vonn vnnsernn aignen henngsten vortziehen lassen vnnd jme die whall gebenn, vnnter solichenn allenn zwene zuerwelenn, die e. l. am besten dienenn muchtenn, damit woltenn wir e. l. bruderlich vnnd freuntlichenn verehrenn. Dweill er dann nach seinem selbs aignen gefallenn gegenwertige beide henngste, einen braunen vnnd einen schemelten, erkarenn, so thun wir e. l. damit sambt aller jrer zugehorunge, wie das bey vnnsz alhie gebrauchlichenn vnnd vbelichenn, alls vnnsern liebenn bruder vnnd blutsuerwanten frundt aus herzlicher treuwer wolmeynunge fruntlich verherenn, mit fruntlicher bith, e. l. wollen die vonn vnns jm bestenn diesmals annemenn. Wo auch e. l. gerurte henngste vnnd annders zugefallen vnnd dermassen, das sie e. l. zu jrer lust vnnd vbunge dinlich, das horeten wir vonn herzenn gernne. Hettenn wir sie auch besser auff vnserm stalle gehabt, wolten wir sie e. l. auch gerne mitgeteilt habenn. Dann womit wir, das jn vnnsern reichen zu bekomenn, onn das e. l. als vnserm lieben bruder vnnd frunde vnd zu dem wir vnnsz alles freuntlichen willenns (versehen), vnnd die vnnsere reiche, lanndt vnnd leuthe, wie wir widdervmb zuthun bedacht, jn freuntlichem beuelh mit dem besten haben werden, wilfarunge leisten vnnd wolthat ertzaigenn konnen, wollen wir fruntlich erspurtt werdenn. Hirmit wir e. l. alls vnnsern hertzgelipten brudern, bluts vnnd bunths verwanten freundt von dem almechtigen lanngwirige stede gesuntheit wunschenn. Datum jn vnser konniglichen statt Odennsehe am montage nach Cantate anno etc. xl.

Concept paa Papir. Jakob Vs Svar til Pfalzgrevinde Dorothea, dat. 23 Marts 1540, hvori han beklager den mod Kong Christiern II udviste Medfart og omtaler hendes Krav mod den afgangne Robert Bertoun, og hans Pas af 26 April s. A. for David Herald og Thomas Ramsay, som sendtes til Danmark efter Falke, ere trykte i Epistolæ regum Scotorum II 60—63. Sammesteds pagg. 87—91 findes samme Konges Breve af 27 August s. A. til Christian III og til Peder Hansen paa Agershus, hvori han klager over Anholdelsen af Thomas Fokhringane (saaledes skrives hans Navn i Originalen) og dennes Skib.

144.

Oslo Bytingsdom over Ingvor Skrædder og Thomas Skotte.

1540, 6 September.

Wij epther[ne] Morthenn Krabbe prouest wthij Marikirke wthij Oszlo, Norgis rigis canceller, Peder Harlosenn, lawmand, Biörnn Gundersenn och Peder Fynbo

borgmestere, Suend Knwdsenn, Peder Prip, Biörn Hallandzfader och Rolff Olsenn, raadmend, giöre alle wittherligt mett thette vortt opne breff, att aar epther Gudz biird 1540, mandagenn nest epther sanctj Egidij dag, paa raadstwgenn ij for^{ne} Oszlo war skickett erlig och welbiirdig mand Peder Hansenn höffuitzmand paa Aggerszhus paa then ene och Inguar Skredere och Tomes Skotthe paa thenn andenn syde, och tilthaled for^{ne} Peder Hansenn till for^{ne} Inguar och Tomes och klagett, att the haffdhe wntförd wor naadigste herres bergmand Baltzer Röszler, och begerid att wildhe wide, paa hwilckenn aff thenom hand skulle szöge kongelige maiestats skades wprettning, som löber paa femhwndrett fyresyndztiwge och tre lod szölff och mere; och bestoed for^{ne} Inguar, att hand fördhe Baltszer Röszler till Skotthe skibett, och for^{ne} Tomis Skotthe bestod, att hand haffdhe förd for^{ne} Röszler till Skottland. Bleff tha szaa affsagd for retthe, att for^{ne} Peder Hansenn skall szöge kongelige maiestats wor alder kiæreste naadigste herres skades wpretning bodhe hosz Inguor, szom förde Röszler wd till Skotthe skibett, och hoss Tomis Skotthe, szom for^{ne} Rösler fördhe till Schottland. Thill ytthermere wittneszbiird tröcke wij for^{ne} mend wore inndzele nedenn.

Samtidig Afskrift paa Papir.

145.

1540, 24 Octobris.

Responsum regis Danorum, in quo Thomæ libertas, bona et nauis redduntur, quamprimum rex Scotorum pro liberatione iterum scripserit ad Petrum Hanssen.

Christianvs, Dei gratia Danorum, Noruagicorum, Gothorum et Vandalorum rex, Slesuici, Holsatiæ, Stormariæ ac Dytmersiæ dux, comes in Oldenborch et Delmenhorsth, eadem illa gratia serenissimo ac potentissimo principi domino Iacobo, Scotorum regi, consanguineo et confoederato fratri charissimo, foelicitatem imprecatur. Serenissime ac potentissime rex, consanguinee et frater charissime. Literas, quas pro liberatione Thomæ Fockbringanis ad nos dedit maiestas uestra, accepimus. Et quia non ita multo ante de eodem illo subditi uestri negotio ad nos scripsit præfectus in arce nostra Ackershusen Petrus Hansen, nolumus maiestatem uestram ignorare, quantum nos de caussa Thomæ Fockbringanis compertum habemus. Noruagia nostra argentifodinis ut alijs etiam omnis generis metallis minerisque abundat; ad quas aperiendas nos operariorum montanorum aliquam multitudinem non sine magnis impendijs ex Germania in Noruagiam transtulimus. In numero operariorum fuit quidam cognomento Balthasarus Rusler, præcipue commendatus nobis, quod opifitij sui probe peritus esset. Illumipsum nos in absentia magistri montani reliquæ multitudini præfecimus, ut stipendia operariorum a filio magistri montani acceptaret, et postea, quod sic

acceptasset, inter operarios diuideret. Datæ sunt illi hac conditione untiæ argenti ad sexcentas, quæ summa ualorem trecentorum aureorum Renensium constituit ferme. Ille uero, cum argentum accepisset, non id egit, quod debuit, ut argentum sic acceptum per manus operarijs traderet et pro operis præstitis satisfaceret, sed quo modo se ex seruitio nostro cum argento non suo, sed quod nostrum erat, subduceret. Et inuenit in numero subditorum nostrorum Inguarum Schroder, ciuem Obsloensem, a quo clam et nocturno tempore ad nauem Thomæ Fockbringanis deportatus est. Iam fieri non potest, quod ignorarit Thomas, nos operarios in argentifodinis Noruagicis habere, propterea quod fama eius rei per totam Noruagiam sparsa erat et non ita magno interuallo ab oppido Obsloensi argentifodinæ distant. Vidit ad se apportari clam noctu hominem ignotæ linguæ, nullas aut a nobis aut a præfecto nostro in Ackershusen literas habentem, quibus fidem faceret, se hominem liberum esse et proficisci posse, quo uellet. Debuit uero ipsi Balthasaro in propria caussa et sibiipsi testimonium danti credere? Vt concedamus, Thomam simplitiorem fuisse, quam quod ista sic potuerit expendere, certe legum et constitutionum Noruagicarum ignarus esse Thomas non debuit nec potuit, quæ expresse sic habent: Nemini permissum esse ex regno quenquam exportare, qui literis passus, ut uocant, aut liberi excessus careat. Præfectus noster in hac caussa nihil egit pro suo arbitrio, sed rem gestam ad iuditium ordinarium et legitimum illius loci detulit, sententiam obtinuit, in qua ex æquis partibus Inguarus Schroder et Thomas Fockbringanes ad restitutionem argenti, quod per fugam Balthasari Rusler nobis ereptum est, condemnantur; et quidem uigore latæ illius sententiæ Thomas Fockbringanes a præfecto nostro detentus est captiuus. Tamen et hoc facere uolumus, ne quid maiestas uestra pro subdito suo frustra intercessisse uideatur: quamprimum maiestas uestra pro liberatione Thomæ Fockbringanis iterum scribet ad præfectum nostrum in arce Ackershusen residentem, curabimus in gratiam maiestatis uestræ, ut præfectus noster statim, ubi literas maiestatis uestræ acceperit, ipsum Thomam cum naui et bonis, quocumque proficisci uolet, abire permittat indemnem. Nam maiestati uestræ, ut confoederato et consanguineo charissimo, in rebus multo grauioribus et maioribus obsequi parati sumus. Quam Deo optimo maximo seruandam diu ac foeliciter incolumem commendamus. Ex arce nostra Copenhagen uigesima quarta die Octobris anno m° d° xl°.

Præscriptio: Serenissimo ac potentissimo principi domino Iacobo Scotorum regi, consanguineo et confoederato fratri suo charissimo.

E charta primæ scriptionis Petri Suauenii, cui apposita est altera charta Suaueniana, responsum Petri Hanssen continens, in eadem caussa ad Scotorum regem datum et eiusdem ferme cuius hæce litteræ argumenti. Litteræ Jacobi V, Petro Stub pro recuperatione bonorum paternorum ad Christianum III, 1541 8 die Februarii datæ, in Epistolis regum Scotorum II, 98—100 typis excusæ sunt. Idem liber pagg. 100—101 affert litteras eiusdem regis, die 9 Februarii 1541 ad Dorotheam comitem Palatinam, res Christierni II apud Robertum Bertoun depositas repetentem, datas.

146.

Francisci I litteræ credentiales ad Christianum III, Georgio Lykke insignia ordinis s. Michaelis et instructionem afferenti datæ, necnon epistola ad eundem Welsingeri secretarii officia sua offerentis.

1540, 5 Decembris.

a

Serenissimo excellentissimo jnuictissimoque principi Christiano, regi Danorum ac Noruecorum, Holsatiæ duci, fratri suo amantissimo atque amico omnium charissimo, Franciscus Dei gratia Francorum rex Christianissimus s. p. d. Augustissime princeps rexque omni virtute atque potentia clarissime, frater amicissime et consanguinee omnium nobis charissime. Exponendorum vobis aliquot mandatorum nostrorum causa dominum Georgium Luke ad vos jn presentia mittimus, cui verbis nostris apud vos agenti fidem vt adhibeatis magnopere rogamus, Deo jnterea supplicantes, vestram semper valetudinem prosperam vt conseruet. Datum Fontisblæi nonis Decembris m. d. xl.

Vostre bon frere cousyn et allye
Francoys.

Bayard ssz.

Ex archetypo chartaceo cui a tergo adsunt signetum cera rubra impressum et præscriptio e litteris verss. 1—2 repetita.

b.

Durchleuchtigister grosmechtigister kunig, gnedigister her. Ewer koniglichen magestat seien mein vnnderthenige gantz gutwillige diennst beraitz flis zuuor. Gnedigister kunig. Es hat her Jörg Lucke gegenwurtiger bringer, als er neulich bey ko. m. zu Franckreich meinem gnedigisten herren ankomen, ewer ko. m. gantz fruntlichen vnd genaigten willen angezaigt mit erbietung alles guten, das sonnder ainichen zwiuell jr ko. m. mit sondern fraiden vernommen, vnnd sonnderlichen e. ko. m. wolmugens vnd gesonthait. Doch hat bemelter her von Lucken sich solliches seines anbringens nit settigen lassen, sonnder ie lenger ie mer bey jrer ko. m. ewerer ko. m. lob ehr vnnd glorj gefurdertt vnd an seinem guten gedreuen vermugen vnnd flis nichts erwinden lassen vnnd sich in sollichem erzaigt, wie einem gedreuen vom adell vnnd vndersassen ewerer ko. m. geburt vnnd zustett; daruff die ko. m. jne mit credentz vnnd jnstructionen gnediglichen zu ewerer ko. m. abgeuertigt vnd darneben jrer ko. m. orden ewerer ko. m. zugeschickt, wie dan e. ko. m. gnediglichen von berurtem hern von Lucken vernemmen werden. Dwill dan die ko. m. ewerer ko. m. ein ordens buch sampt dem orden zuschickt, welchs buch in Frantzösischer sprach gestelt, vnnd ewerer ko. m. dieselbig vnbekant, wo dan ewer ko. m. gelegen den

jnhalt gedachts buchs zuuersten, mugen e. ko. m. mir dasselbig bey berurtem hernn von Lucken, welcher, als ich mich versich, bey ko. m. jn kurtzem wider ankommen wirdt, zuschicken vnnd mir darneben gnediglichen beuelhen, will ich ebemelt buch jnn e. ko. m. sprach meinem geringen verstand nach stellen vnnd furter dasselbig e. ko. m. vnderthenigklichen widerumb zuschicken. Vndertheniglich bittend, e. ko. m. wolle mir gnediglichen beuelhen, dan in allen dem jhennigen, so mir iederzeit muglich wirdt sein e. ko. m. zudienen, sollen dieselbig altzit einen gedreuen diener an mir spuren vnnd befinden. Will mich hiemit e. ko. m. als meinem gnedigisten hern jnn aller vnderthenigkeit beuolhen habenn. Datum Fontainebleau den v[ten] tag Decembris 1540.

E. ko. m. vnderthenigister diener

Hans Iacob Welsinger

ko. m. zu Franckrich secretarj.

Original paa Papir med Udskrift til Kongen og Spor af Segl i rödt Vox. — Den 24 December 1540 melder den Engelske Gesandt i Frankrig John Wallop sin Herre Kong Henrik VIII, at Kong Frants söger Forbund allevegne og har tilsendt Kongen af Danmark sin Orden (Statepapers of Henry VIII vol. VIII pag. 503).

147 a.

Circa annum 1540.

Pro Nicolao Momens.

In caussa spolij marini, quod Fecamenses subditj maiestatis uestræ subditis nostris in Husem Petro Prussen et Thomæ Greuenstein intulerunt, multam diligentiam exercuit, qui literas reddit, Nicolaus Frisius, a subditis nostris cum potestate plenaria constitutus procurator. Nam et pyratas ipsos coram ordinario loci illius persequutus est et ab admyraldo sententiam obtinuit, in qua pyratæ ad restitutionem damnj dati et ad compensationem factarum in iure expensarum condempnantur. Cum iam eo sollicitacione et imploratione iuris peruentum esset, quod condempnatj restituere damnum datum una cum expensis aut subire capitis periculum deberent, Iacobus Quinquernon per interloquutoriam sed iniquam et dolo malo plenam sententiam pronunctiauit, reclamante et a sententia prouocante Nicolao Frisio, ut reus pro reo in eadem caussa satisdaret. Hoc pacto captiui uinculis exempti primum omnium bona sua distraxerunt, ut ne satisfieret subditis nostris iuxta tenorem latæ ab admyraldo sententiæ, postea etiam ipsi solum uerterunt, haud dubie futurum ratj, quod Nicolaus Frisius hoc pacto delusus et lite annorum aliquot delassatus desistere ab instituta iuris intentatione deberet, postea condempnatis liberum in patriam reditum et ad relicta bona propria patere. Cæterum Nicolaus Frisius memor offitij suj primum omnium sententiam interloquutoriam Iacobi Quinquernon cognitionj parlamentj Rothomagensis subiecit, ad quam tempore latæ interloquutoriæ prouocauit. Ibi uero calculis omnium iudicum decretum

est, quod Iacobus Quinquernon male pronunctiasset, Nicolaus Frisius bene et recte prouocasset. Tamen interim potentia et malis artibus Iacobi Quinquernon factum est, quod Nicolaus Frisius ad exequutionem latæ prius ab admyraldo sententiæ peruenire non potuit. Cum ab uno iuditio ad aliud frustra reiectus longo tempore multasque expensas et summam capitalem exæquantes ferme fecisset, tandem ad nos uenit, et quem successum litis intentatæ habuisset, exposuit. Nos ut in caussa iuris aperti et quæ dubitationem non haberet, rogauimus, ut maiestas uestra per acceleratam latæ sententiæ exequutionem subditis nostris succurreret. Illis literis instructus Nicolaus Frisius in Gallias redijt. Et tum quidem maiestas uestra ad petitionem nostram decreuit, ut consilium priuatum caussæ huius cognitionem ad se reciperet. Sequuti sunt aulam maiestatis uestræ Nicolaus Frisius et Iacobus Quinquernon a Lutetia Parrhisiorum Lugdunum usque, a Lugduno Tholosam, sed non una aut eadem uterque intentione. Nicolaus Frisius acceleratam latæ ab admyraldo sententiæ exequutionem sibi administrari rogauit, fretus literis nostris, quibus idipsum a maiestate uestra expetiuimus; Iacobus Quinquernon id egit, ut caussam quantumuis apertam et planam suspenderet et Nicolaum Frisium diuturnitate litis et expensarum, quæ in litem fatiendæ erant, defatigaret. Et quia gratia ualuit apud consiliarios plærosque iam demortuos Iacobus Quinquernon, obtinuit, ut caussa a consilio priuato ad parlamentum Parrhisiense reijceretur. Harum rerum nunctius Nicolaus Frisius ad nos redijt. Nos non multo post Petrum Suauenium in Gallias ablegauimus in proprijs negotijs, cui sollicitationem caussæ subditorum nostrorum inter alia commisimus. Ac tum quidem responsum nobis est scriptis literis, quod ad hanc rem attinet, si quando ueniret in Gallias Nicolaus Frisius, subditorum nostrorum procurator legitimus, curare uellet maiestas uestra, ut per acceleratam latæ ab admyraldo sententiæ exequutionem subditis nostris succurreretur. Cum se accingeret ad iter Nicolaus Frisius, aduersa ualetudine laborare coepit, postea nostris et domesticis negotijs suis uacare coactus est procurationisque suæ munus aliquandiu suspendere. Nunc redditus sibi factusque ab usu nostrorum et propriorum suorum negotiorum liberior, eo animo in Gallias redit, quod caussam subditorum nostrorum cupit absoluere, in quo conatu rogamus, ut maiestatis uestræ præsenti adiutorio subleuetur. Caussa per se clara et aperta est, per definitiuam etiam dominj admyraldi sententiam determinata. Restat solum, ut maiestas uestra latæ sententiæ exequutionem fieri iubeat, quod cum maiestati uestræ graue non sit, propterea quod æquum et rationj consonum est, ut ad effectum et ad exequutionem perueniat, quod iudicum calculis decretum est, alioqui iuditiorum usus inutilis plane et reipsa nullus erit, speramus futurum, ut maiestas uestra in hac caussa eam diligentiam et fidem præstet, quam a nobis in casu simili uicissim exhiberi sibi et ostendi uellet. Quam post offitiorum nostrorum spontaneam oblationem Deo optimo maximo seruandam diu ac foeliciter incolumem commendamus.

b.

In caussa spolij marinj, quod Fecamenses subditi Christianissimi regis subditis nostris in Husem Petro Prussen et Thomæ Greuenstein intulerunt, paternitatem uestram fecisse summam diligentiam pro subditis nostris ab hoc Nicolao Frisio, qui literas reddit, subditorum nostrorum cum potestate plenaria constitutus procurator, intelleximus. Hoc nomine paternitati uestræ ingenteis gratias agimus. Quia uero in ea caussa adhuc desyderatur, quod grauissimum est, nimirum ut subditis nostris per acceleratam exequutionem sententiæ a domino admyraldo latæ succurratur, scripsimus ad Christianissimum regem, quis caussæ status sit, et quid Nicolaum Frisium impedierit, quod procurationis suæ munus aliquandiu intermisit, exposuimus. A paternitate uestra quam possumus amice expetimus, ut caussam hanc pro ueteri more suo in optimam partem commendatam habere uelit. Nos uicissim, quæ paternitatj uestræ grata acceptaque erunt, libenter fatiemus. Quam Deo optimo maximo post offitiorum nostrorum spontaneam oblationem seruandam diu ac foeliciter incolumem commendamus.

E charta primæ scriptionis Petri Suauenii.

148.

1541, 6 Januarii.

Exempla literarum quæ missæ sunt ad Gallum, ad Dolphinum, ad conestabulum cum falconibus per Ioannem Bally.

a.

Petrus Suauenius, qui et foeliciter quiescentis charissimj patris nostrj negotia et nostra in Gallijs tractauit, ut aliarum rerum Gallicarum ita et exercitiorum maiestatis uestræ luculentam apud nos sæpe facit mentionem. Inter alia uero nobis indicat, maiestatem uestram aucupijs et uenationibus animum uehementer delectare adeoque a patre nostro ante annos aliquot expetijsse, ut ex falconibus Noruagicis aliquot ad se mitterentur. Porro pater noster in maiestatem uestram sic affectus fuit, quod non solum in re tam parua uerum etiam in negotijs multo grauioribus maiestati uestræ libenter obsecundasset, verum morte præuentus optimus princeps quod in animo habuit, falconibus alijsque animalibus in Gallias aliqua cum nouitatis gratia mittendis, exequi non ualuit; nos quoque tanta inquietudo obtinuit post superiorum bellorum compositionem, quod patris uicem sustinere et maiestati uestræ in petitione sua obsequi non potuimus. Nacti uero nunc aliquam quietem hunc ipsum uestræ maiestatis subditum Ioannem Bally in Noruagiam misimus eique præcepimus, ut ex optimo falconum genere nobis aliquot apportaret. Verum ut uentum expertus est non per omnia propitium, ita ad tempus iusti falconum aucupij non uenit, et propterea pau-

ciores, quam nos expectauimus, falcones apportauit. Tamen ex paucis, quos habemus, quattuor optimos maiestati uestræ mittimus eamque rogamus, ut in præsentia boni, quod mittimus, consulere uelit. Si quo pacto fiet, ut maiestati uestræ in rebus grauioribus obsequi possimus, quod offitium nostrum expostulabit, sedulo ac libenter fatiemus.

b.

Qui literas reddit Ioannes Bailly[1], natione Gallus est et missus a nobis in Noruagiam nostram, ut ex optimo falconum genere nobis aliquam copiam apportaret; verum ut uentum expertus est non per omnia propitium, ita ad tempus iusti falconum aucupij non uenit et propterea pauciores, quam nos expectauimus, falcones apportauit. Tamen ex paucis, quos nacti sumus, duos ad celsitudinem uestram mittimus eamque rogamus, ut in præsentia boni, quod mittimus, consulere uelit. Si quo pacto fiet, ut celsitudinj uestræ post hac in rebus grauioribus obsequi possimus, ita comparabimus nos erga celsitudinem uestram, ut liquido intellectura sit celsitudo uestra, nos amicitiam et notitiam ipsius desyderare.

c.

Offitia uestra, quæ negotijs nostris impendistis, in præsentj apud nos memoria sunt, et quamquam ad ea compensanda non satis idonea hactenus data nobis occasio est, tamen dignam aliquam dari nobis semper expetiuimus, per quam fieri posset, ut propensionem nostram in Christianissimum regem, fratrem et amicum nostrum, et in celsitudinem uestram declararemus. Et quia a Petro Suauenio intelleximus, quod Christianissimus rex aucupijs et uenationibus animum uehementer delectat, misimus in Noruagiam hunc ipsum, qui literas reddit, Ioannem Bailly eique præcepimus, ut ex optimo falconum genere aliquot nobis apportaret, quos in Gallias mitteremus etc.

E charta primæ scriptionis Petri Suauenii.

149.

Responsa Galli, Delphini et conestabuli de missis falconibus.

a.

1541, 25 Februarii.

Serenissimo, excellentissimo atque potentissimo principi domino Christiano, Dannorum, Noruagorum, Gothorum et Vandalorum regi etc., fratri et amico omnium amantissimo.

---

[1] in margine: Jehan Lebailly.

Franciscus, Dei gratia Francorum rex, domino Christiano, eadem gratia Danorum, Noruagorum, Gothorum et Vandalorum regi, fratri et amico charissimo, foelicitatem cum perpetuo rerum successu coniunctam imprecatur. Serenissime, excellentissime et potentissime princeps, frater et amice charissime. Quas ad nos litteras Januarij proxime elapsi iduum octauo dederas, eæ nobis vna cum elegantissimis falconibus, quibus nos donatos esse uoluisti, reddite sunt, de quibus gratiam tibi, quam maximam possumus, habemus, data interea fide, te id omne, quod hinc transferri poterit, cuius aliqua te uoluptas ceperit, ultroneo permissu nostro optenturum. Ceterum ad probandam tibi eam, qua in te sumus, beneuolentiam singularemque amicitiam nuper ad te misimus torquem illum aureum, quem nostræ fidei amicitiæ socialis ordinis specimen certissimamque nostris amicis notam præstare solemus; hunc liberaliter ut accipias et laudes, eodem insigni ut adornemur, magnopere te rogamus. His igitur finem imponentes, serenissime, excellentissime ac potentissime princeps, frater et amice charissime, serenitatem uestram Deo optimo maximo, ut seruet diu ac foeliciter incolumem, summopere deprecamur. Ex arce nostra Chambort 5 calendas Martias anno dominj m. d. xl.

Vostre bon frere
Francoys.

b.

1541, 27 Februarii.

Serenissimo ac potentissimo principi Christiano, Dannorum, Noruagorum, Gothorum et Vandalorum regi etc., consanguineo nostro charissimo.

Henricvs Dei gratia Christianissimj Galliarum regis primogenitus, Delphinus, Viennensium ac Britanniæ dux etc., serenissimo ac potentissimo principj Christiano, eadem gratia Dannorum, Noruagorum, Gothorum et Vandalorum regi etc., consanguineo nostro charissimo, foelicitatem imprecatur cum continuo rerum successu coniunctam. Serenissime et potentissime princeps, consanguinee noster charissime. Attulit ad nos superioribus diebus Joannes Bailli literas maiestatis tuæ cum duobus accipitribus, sanos quidem et integros, et ex quorum aspectu facile conijcimus eos aucupio aptissimos futuros. Munus quidem elegans et principe dignum, quo ingentes gratias eidem maiestati tuæ habemus, pollicentes interim ex animo, si quid sit sub ditione nostra, quod eidem maiestatj tuæ placere possit, diligenter curaturos, vt ad eandem quam citissime adferatur, cupientes ex omnj parte officijs tante amicitie respondere. Serenissime ac potentissime princeps, consanguinee noster charissime, Deus optimus maximus rebus tuis perpetuo faueat. Datum Blesijs die xxvij Februarij m. d. xlj.

Deditissimus consanguineus uester
Henry.

c.

1541, 27 Februarii.

Serenissimo, excellentissimo atque potentissimo principi domino Christiano, Danorum, Noruagicorum, Gothorum et Vandalorum regi etc.

Serenissime et potentissime princeps. Litteras maiestatis tue, una et duos perpulchros accipitres, quos ad me illa dederat, hic Ioannes Bailly reddidit, regique et domino Delphino eos obtulj, quos ei offerendos esse uoluistj, qui quam grati fuerint, facile ex utriusque litteris intelliges. Regia maiestas maxime a tua petit contenditque, ut posthac dignetur singulis annis eiusmodi ad se perferri curare, quod id sit ei quam gratissimum; et ut hoc beneficium compen(set), sit si quid sui imperij, quod te cupere sentiat, tam tuum est futurum, quam quod est in una potestate, et quibuscumque rebus poterit, ita se præstabit, ut facile fratrem et integerrimum amicum agnoscas. Quod ad me spectat, serenissime et potentissime princeps, tibi habeo quam maximas gratias pro tua in me singulari uoluntate et memoria, hoc certum ad tuam maiestatem relinquens, si quid me uelit, neminem ex tuis me nec obsequio nec seruitio paratiorem. Serenissime ac potentissime princeps, maiestati tuæ quam possum humilitate me commendo, Deum optimum maximum precans, vt rebus uestris perpetuo faueat. Datæ Blesijs die xxvij Februarij m. d. xxxxi.

Serenissimæ maiestatis tue

humilimus et deditissimus seruitor.

Ex apographo coæuo negligentius, ut videtur, scripto.

150.

Brev fra den Franske Secretair Welsinger til Christian III om Falkene.

1541, 1 Marts.

Durchleuchtigister grosmechtigister kunig, gnedigister her. E. ko. m. sein mein vnderthenig gutwillig geflissen dienst beraits flis zuuor. Gnedigister kunig, jch bin zwiuels frey, e. k. m. hab numehr der k. m. zu Franckrich meines gnedigisten hern orden, den jr m. ewer ko. m. bey dem herren von Lucken zugeschickt, empfangen, welcher ongeuerlich vmb weihenacht nechstuerschinen von jrer ko. m. abgeschaiden ist. Mitlerzeit jst e. k. m. diener ainer an ko. m. hof mit acht stuck voglen vnnd brieuen ankomen, welchen ich erstlich meinem gnedigisten hern dem connestable sampt den gedachten voglen vnd brieffen presentiert, volgens der ko. m. vnnd meinem gnedigisten hern dem delfin, welche all e. ko. m. hienebenn widerumb schriben vnnd mir darneben gnediglichen beuolhen, e. k. m. zuschriben vnnd anzuzaigen, das die cron von Franckrich e. m. iederzeit offen sein soll, derglichen was darin ist, e. m. zum besten schaffen vnnd zugebieten haben. Darneben langt an e. ko. m. mein

vnderthenigs bitten, dieselb e. ko. m. wölle sich so gnediglich gegen mir als derselbigen e. ko. m. vnderthenigster diener erzaigen vnnd, wo etwas hie zu land ist, dartzu e. k. m. einen lust dragen, mir sollichs gnediglich zuschriben lassen, es sy von Spannischen pferden, hounden oder anderm, dartzu e. ko. m. einen lust dragen möcht. Soll e. ko. m. allzeit von mir als derselbigen vndertheniger diener gedient werden, vnnd darneben jrer ko. m. zu Frannckrich ein sonder wolgefallen erzaigen. Will mich hiemit e. ko. m. als meinem gnedigsten hern vnnd kunig jnn aller vnderthenigkait beuolhen haben. Datum Bles prima Marcy 1541.

E. ko. m. vnnderthenigister gantz gutwilliger diener
Hans Jacob Welsinger
ko. m. secretarj.

Original med Udskrift og Spor af Segl i rödt Vox.

151.

Litteræ credentiales Fransisci I datæ Georgio Lykke, in caussa foederis ineundi ad Christianum III misso.

1541, 9 Julii.

Potentissimo atque illustrissimo principi Christiano, Danorum Noruagicorumque regi, fratri, consortj et amico omnium longe charissimo, Franciscus Dei gratia Francorum rex s. p. d. Quas ad nos litteras, princeps amantissime, Compentagen die Maij nona Georgio Luke dederas, eæ mirifico nobis oblectamento fuerunt, cum quod vberes essent et humanitatis plenæ, tum quod epistolam nostram vna cum socialj nostro insignj tibj redditam fuisse teque amicitiæ nobiscum ineundæ valde studiosum esse prædicarent. Quam quidem in rem cum te ex ipsis tuis litteris multum propensum esse colligeremus, tam probabilj certe consilio deesse noluimus; quare eundem ipsum Georgium Luke cum mandatis amplissimis, quæ tibj fideliter exponet, prima quaque occasione ad te remittendum curauimus, cui facilem aurem vt præbeas et nostra explicantem vt nos ipsos audias, probes, credas, magnopere te rogamus. Vale, princeps amicissime, felixque perpetuo viue. Ex oppido Biturigum Blanco anno a Christo nato millesimo quingentesimo quadragesimo primo, die mensis Iulij nona.

Vostre bon frere cousyn et alye
Francoys.

Bayard ssz.

Ex archetypo chartaceo, cui a tergo adsunt præscriptio et signetum cera rubra impressum. Liceat nobis forsan hic schedulam quandam Gallicam inserere, domino Georgio Lykke in Daniam eunti datam, quamquam non constat, utrum ad hanc eiusdem legationem an ad aliam pertineat:

Memoire au conte Glic[1] de faire chercher dedans les librairies des pays de Dannemarc et aultres circonuoysins, sil y a de vieulx liures grecz, hebrieulx ou latins, et prendre les noms diceulx pour les faire entendre au roy[2].

Item de moyenner enuers le roy de Dannemarc, quil facze enuoyer au roy des rengers[3], quj est vne espece de bestes plus grandes que cerfz et quj ont les cornes grandes et larges, et en daulcuns pays on leur faict labourer la terre comme a cheuaulx. Et aussi de faire enuoyer des helans[4]. Pareillement de senquerir sil y a poinct en ces pays la dune aultre espece de bestes, que Cesar appelle vros[5], et en vulgaire sappellent bisontes, quj sont grandes comme grans toreaulx, mais ont le corps comme de cerf, le deuant fort pelu et quasi autant que le lyon, et ont les cornes comme de toreau mais beaucoup plus grandes.

152.

1541, 20 Augusti.

Exemplaria literarum, quæ scriptæ sunt in Gallias, quando de adiungendo foedere est actum per Eschyllum Bylden, Petrum Suauenium, Ericum Krabben.

a.

Christianvs Dei gratia Danorum, Noruagicorum, Gothorum et Vandalorum rex, Slesuici, Holsatiæ, Stormariæ ac Dytmersiæ dux, comes in Oldenborch et Delmenhorst, eadem illa gratia Christianissimo ac potentissimo principi Francisco, Gallorum regi, duci Mediolanensi, Ienuæ domino, fratri et amico charissimo, foelicitatem imprecatur cum continuo rerum bene gerendarum successu coniunctam. Christianissime rex, frater et amice charissime. In memoria hærere maiestati uestræ adhuc putamus, et quæ maiestas uestra per nobilem uirum dominum Georgium Lucken nunctiauerit nobis de adiungenda inter nos et maiestatem uestram amicitia arctiore, et quæ nos maiestati uestræ ad nunctia talia responderimus. Quia uero ad eiusmodi tractatuum conclusionem foelicem a nobis exegit maiestas uestra, ut ex consiliarijs nostris aliquot ad maiestatem uestram mitteremus, nos dominum Eschyllum Bylden equitem auratum et dominum Petrum Suauenium, ambos consiliarios et subditos nostros, ablegauimus ijsque mandatum dedimus, ut cum maiestate uestra de adiungenda amicitia arctiore nostro nomine transigant. Rogamus uero, ut in hac transactione se maiestas uestra amicam et beneuolam nobis præbere uelit, ita ut status rerum nostrarum, quem maie-

---

[1] ɔ: Lykke. [2] In margine: Libri Latini, Greci et Hebræi veteres si qui sunt in Dania vel apud vicinos. [3] In margine: See hirs, vt quidam putant. [4] In margine: Elant. [5] In margine: Vuerossen.

stas uestra ex relatione consiliariorum nostrorum uberius cognoscet, commoda ratio habeatur, et ut consiliarij nostri, qui missi sunt, quam primum ad nos cum optimis responsis remittantur. Hac re maiestas uestra non uulgariter nobis gratificabitur, et nos uicissim, quæ grata acceptaque poterunt esse maiestati uestræ, sedulo procurabimus. Quam post offitiorum nostrorum spontaneam et diligentem oblationem Deo optimo maximo seruandam diu ac foeliciter incolumem commendamus. Ex arce nostra Ellebagen uigesima die Augusti anno m° d° xli°.

b.

Christianus, Dei gratia Danorum, Noruagicorum, Gothorum et Vandalorum rex, Slesuici, Holsatiæ, Stormariæ ac Dytmersiæ dux, comes in Oldenborch et Delmenhorst, eadem illa gratia Christianissimo principi Henrico, Frantiæ Dolphino, Viennensium ac Britanniæ duci, consanguineo et amico charissimo, foelicitatem imprecatur. Christianissime princeps, consanguinee et amice charissime. Oppido quam libenter intelleximus ex literis dignationis uestræ, quod falcones missi a nobis ad uos per Ioannem Bailly sani et integri redditi sunt. Nos propter hyemem, quæ et in hijs regnis et in Germania maior quam pro more incidit sub ipsum tempus, quando aues illas misimus, in aliquo metu fuimus, ne uitij aliquid contraherent in itinere, ut sunt et pluuiæ et frigoris et niuium impatientes; quia uero in tanta aeris asperitate et inclementia nihil de uiuacitate sua amiserunt, speramus et nos futurum, quod ad exercenda aucupia non ineptum sui usum aliquando præbituræ sint, ad quod institutum dignationi uestræ suum successum uotis etiam nostris imprecamur. Præterea commendamus uobis consiliarios nostros, qui literas reddunt, uiros apprime et strennuos et nobiles, quos nos ad Christianissimum regem patrem uestrum misimus cum mandatis et negotijs, in quibus Christianissimo regi non minus quam et nobis permultum est situm, adeoque rogamus, ut dignatio uestra tractationi talium negotiorum suam etiam authoritatem interponat. Sic futurum est, ut tanto et rectius et celerius procedant. Nos uicissim dignationis uestræ caussa, quæ poterimus, et uolemus et fatiemus omnia. Quam post offitiorum nostrorum spontaneam oblationem Deo optimo maximo seruandam diu ac foeliciter incolumem commendamus. Ex arce nostra Ellebagen uigesima die Augusti anno m° d° xli°.

Christianissime princeps, consanguinee et amice charissime. Reperiuntur in Germania bombardæ iaculatoriæ noui cuiusdam generis et quæ non claue sed nouo quodam modo tenduntur, cuiusmodi nos in hijs regnis non ita multas uidimus, nec scimus etiam an in Gallijs reperiantur. Proinde consiliarijs nostris unam dignationi uestræ præsentandam dedimus, quam etiam rogamus, ut dignatio uestra benigne suscipiat; nos aliud, quod hoc tempore aliqua cum nouitatis gratia mitteremus, nihil habuimus.

c.

Christianvs, Dei gratia Danorum, Noruagicorum, Gothorum et Vandalorum rex, Slesuici, Holsatiæ, Stormariæ ac Dytmersiæ dux, comes in Oldenborch et Delmenhorst, eadem illa gratia Christianissimo principi domino Carolo, duci Aurelianensi, consanguineo et amico charissimo, foelicitatem imprecatur. Christianissime princeps, consanguinee et amice charissime. Amicitia quæ nobis cum Christianissimo rege, domino et patre celsitudinis uestræ, deinde etiam cum Frantiæ Dolphino, fratre uestro, intercedit, ea nos hortatur, ut celsitudinis uestræ notitiam et familiaritatem identidem affectemus. Nec sumus ignari eiusmodi contrahendæ beneuolentiæ mutuæ primordia munusculis inuicem mittendis constare debere, quo modo ueterum plærosque notitiam inter se contraxisse legimus et nos uobis innotescere libenter uellemus; tamen in præsentia nihil fuit ad manum, quod aliqua cum nouitatis admiratione ad uos mittere potuerimus. Dictum uero nobis est, quod celsitudo uestra bombardarum tractatione et iaculatione delectatur; eapropter certissimam unam et ad usus nostros apparatam consiliarijs nostris, quos ad Christianissimum regem hoc tempore ablegauimus, ad uos deportandam dedimus, adeoque rogamus, ut celsitudo uestra munus, quanquam leuidense prorsus, benigno animo ad se recipiat, præterea uero, ut consiliarios nostros in negotijs dextre tractandis apud patrem adiuuet. Nos celsitudini uestræ uicissim libenter obsecundabimus, quam hijs paucis Deo optimo maximo seruandam diu ac foeliciter incolumem commendamus. Ex arce nostra Ellebagen uigesima die Augusti anno m° d° xli°.

d.

Christianvs, Dei gratia Danorum, Noruagicorum, Gothorum et Vandalorum rex, Slesuici, Holsatiæ, Stormariæ ac Dytmersiæ dux, comes in Oldenborch et Delmenhorst, illustrissimo principi domino Annæ de Montmorency, conestabulo et magno Frantiæ magistro, amico syncere dilecto, foelicitatem imprecatur. Illustrissime princeps, amice dilecte. Redditæ sunt nobis diligentes et humanitatis plenæ literæ uestræ, quas responsi loco ad nostras per Ioannem Bailly ad uos datas huc remisistis, in quibus quod nobis tam accurate gratias agitis pro missis ad uos falconibus, agnoscimus gratitudinem uestram et rogamus, ut doni nostri tenuitatem ex caussis, quas in superioribus literis nostris allegauimus, excusatam habere uelitis. In præsentia sic se dant res, quod ad postulationem Christianissimi regis consiliarios nostros, qui literas reddunt, uiros et strennuos et apprime nobiles in Gallias ablegauimus cum mandatis et negotijs, in quibus Christianissimo regi non minus quam et nobis permultum est situm. Eosipsos pro ueteri more et fide nostra uobis commendamus, et rogamus, ut adiutorio sitis illis, quod attinet ad hoc, ut a Christianissimo rege quamprimum audiantur et ut acceleratum ac bonum negotiorum suorum euentum consequantur. Nos uestra caussa

uicissim, quæ poterimus, et uolemus et fatiemus omnia. Valete. Ex arce nostra Ellebagen uigesima die Augusti anno m° d° xli°.

e.

Christianvs Dei gratia Danorum, Noruagicorum, Gothorum et Vandalorum rex, Slesuici, Holsatiæ, Stormariæ ac Dytmersiæ dux, comes in Oldenborch et Delmenhorst, eadem illa gratia reuerendissimo patri domino Ioanni Bellayo, cardinali et episcopo Parrhisino, amico syncere dilecto, foelicitatem imprecatur. Reuerendissime pater, amice dilecte. Vsus est in procuratione negotiorum suorum amicitia paternitatis uestræ foelicis recordationis pater noster Danorum rex Fridericus et sæpe et utiliter, quemadmodum a Petro Suauenio harum literarum redditore intelligimus. Propterea nos, ut qui defuncti patris locum obtinemus, uestro merito uobis gratias agimus, adeoque persuasissimum habere cupimus uos, si fieri posset aliquo modo, ut uicissim uobis obsecundare queamus, quod hoc libenter facere uelimus. In præsentia sic se dant res, quod ad postulationem Christianissimi regis consiliarios nostros, uiros et strennuos et nobiles, in Gallias ablegauimus cum mandatis et negotijs, in quibus Christianissimo regi non minus quam et nobis permultum est situm. Eosipsos paterno more uobis commendamus, et rogamus, ut adiutorio sitis illis, quod attinet ad hoc, ut quamprimum audiantur et ut acceleratum ac bonum negotiorum suorum euentum consequantur. Nos uestra caussa uicissim, quæ poterimus, et uolemus et fatiemus omnia. Valete. Ex arce nostra Ellebagen uigesima die Augusti anno m° d° xli°.

E chartis primæ scriptionis Petri Suauenii.

153.

Litteræ Francisci I legatis Danicis ad Christianum III datæ.

1541, 30 Nouembris.

Franciscvs, Dei gratia Francorum rex etc., serenissimo et potentissimo principi Christiano, eadem gratia Danorum Noruagicorum Gothorum et Uandalorum regi, Steuici Holsatre Stormarie ac Dietmersie duci, in Oldemborg et Delmenhorst comitj, fratri et amico charissimo, foelicitatem imprecatur cum continuo rerum gerendarum successu coniunctam. Serenissime et potentissime princeps, frater et charissime amice. Nos serenitatis uestre litteras accepimus per consiliarios uestros dominum Eschillum Bilden equitem auratum, dominos Petrum Suauenium et Ericum Kraben, atque ea, quæ nobis exposuerunt, lubentissime audiuimus, et cum his pacti sumus ligam deffensiuam ijs pactis et conditionibus, quæ jllic inseruntur. Quam rem uestre serenitati gratam et utrique nostrum commodam et utilem fore speramus. Quod faxit jngens omnium

sator, cui serenitatem uestram seruandam diu ac foeliciter incolumem commendamus. Datum apud Fonten Bleaudy die vltima mensis Nouembris mdv^{c}xlj.

Vester bonus frater et amicus
Francoys.

Bayard sss.

Ex archetypo chartaceo, cui a tergo adsunt sigillum cera rubra impressum et præscriptio ad Christianum III e litteris repetita.

154.

Litteræ oratorum Gallicorum ad Christianum III scriptæ.

1541, 30 Nouembris.

Serenissime rex. Non grauabitur maiestas uestra uidere ea, quæ perscripta sunt in congressu facto inter uestros oratores et nos Christianissimi regis delegatos, vt possit perspicere ea, quæ conuenta fuerunt et collecta super ineunda inter uestras Christianitates confæderatione beneuolentia et amicitia mutua pari et singularj, jn quo negocio gerendo et administrando oratores uestri ea prudentia et dilligentia sese præditos ostenderunt, vt nihil supra ab eis desiderarj possit. Quin ex eorum industria facile fuit colligere, quanto studio et dilligentia tractare soleant ea, quæ e re maiestatis uestræ esse uideantur, ut merito possit uestra maiestas in eorum fide et dilligentia, ut opinamur, conquiescere. Jam uero in eo negocio ita se gesserunt, ita se tractarunt, ut nihil regi Christianissimo aut gratius aut jucundius esse potuerit; in quo ipso summa cura instarunt et, quantum in eis fuit, dederunt operam, ut exciperentur rex Suedræ, dux Saxonie, Cleuencj, Luneburgensis, Pruciæ, landgrauias Hassiæ, quot ut excipi satagerent uestra maiestas illis negocium dederat. Verum quando, serenissime princeps, in conditionibus amicitiæ, quæ deffensionis causa ineuntur, non est consuetum nec usu receptum huiuscemodj reseruationibus uti, quando etiam uestrj confæderatj cum Christianissima maiestate eodem fere iure amicitiæ coniunctj sunt, nec ullo pacto nobis uisum fuerit coercerj aut astringi debere id fædus, quod deffensionis causa tam sanctum tamquam pium inter uos ambos iniretur, non debuerunt, ut nobis uidetur, illj principes in hac pactione comprehendj, nec etiam potuerunt, nisi prius cognita eorum uoluntate, quibuscumque conditionibus in eo ipso fædere comprehendj et admittj uellent. Vestra tamen maiestas sibj persuadeat, per regem Christianissimum quocumque tempore illis principibus patere aditus ad eamdem confederationem ineundam, eundemque Christianissimum semper fore promptum et paratum intelligendj postulata eorum, si quæ uoluerunt exponere, et illis leges et conditiones fæderis eas dicere et ferre, quæ nemo eorum merito ac jure possit repudiare. Serenissime princeps. Deum optimum pre-

camur, ut uestram maiestatem in æuum seruet incolumem. Datum ad Fontem Bleaudi pridie calendas Decembris 1541.

Eiusdem maiestatis vestræ

humillimi seruitores

F. cardinal de Tournon. Guillaume Poyet. Philipes Chabot.

Cl. dAnnebault.

Præscriptio: Serenissimo principi Danorum Noruagicorum Gothorum et Vandalorum regi Cristiano.

Ex archetypo chartaceo, cui a tergo adsunt secretum Philippi Chabot cera rubra impressum, præscriptio ad Christianum regem et inscriptio Petri Suauenii: Qua de caussa rex Suediæ in foedere compræhensus non sit.

155.

Litteræ Delphini ad Christianum III scriptæ.

1541, 1 Decembris.

Henricvs Dej gratia Christianissimj Gallorum regis primogenitus, Delphinus Viennensium ac Britanniæ dux etc., serenissimo ac potentissimo principi Christiano, eadem gratia Danorum Noruagicorum Gothorum et Wandalorum regi etc., consanguineo nostro charissimo, fælicitatem imprecatur. Accepimus literas vestras, serenissime ac potentissime princeps, consanguinee noster charissime, per legatos vestros, quj diligenter et fideliter exposuerunt ea, quæ in mandatis a regia dignitate vestra habebant, pro contrahenda et confirmanda firma amicitia cum Christianissimo Galliarum rege, domino et patre nostro obseruandissimo, quibus quia abunde responsum et celsitudinj vestræ, vt puto, satisfactum, nihil impresentiarum scribemus, relinquentes illa exponenda fidelibus et prudentibus viris dignitatis vestræ legatis et consiliarijs, precantes interim Deum optimum maximum, vt hanc amicitiam augeat, foueat et conseruet ad suam gloriam et totius orbis Christianj salutem et vtilitatem. Accepimus etiam bombardam iaculatoriam, quam dignitas vestra ad nos misit, que nobis propter nouitatem, ingenium et industriam artificis arridet, quum tales apud nos non reperiantur, sed imprimis, quod hoc munere placuit celsitudinj vestræ testarj beneuolum et promptum erga nos animum. Quare vicissim, quibus poterimus rationibus, gratj animi specimen exhibere studebimus, sibique persuadeat dignitas vestra, nostro vmquam defuturos officio, vt ex legatis et consiliarijs latius intelliget. Serenissime ac potentissime princeps, consanguinee noster charissime. Deus optimus maximus celsitudinem vestram perpetuo florentem conseruet, cuj nos vero animo et sincera mentis deuotione cupimus commendarj. Datum apud Fontembleaudj die prima mensis Decembris m. d. xxxxj°.

Deditissimus consanguineus vester

Henry.

Ex archetypo chartaceo, cui a tergo adsunt sigillum cera rubra impressum et præscriptio ad Christianum III.

156.

Brev fra Welsinger til Christian III.

1541, 4 December.

Durchleuchtigister grosmechtigister kunig. Ewer koniglichen mt. seien mein vnndertenig gantz gutwillig dienst beraits vlis zuuor. Gnedigister kunig. E. ko. m. werden sonnder zwiuell gnediglichen vernemen, welchermassen derselbige gesante an ko. m. hoff ankomen, von jrer m. empfangen, alle sachen verhandlet vnnd volgens von jrer m. abuertigt worden, dartzu ich als der geringst vnder dem hauffen meinen muglichen vlis, als derjhennig der e. ko. m. iederzeit zudienen beraitt ist, furgewant.

Darneben sag ich e. ko. mt. gantz vnnderthenigen danck e. ko. m. abconterfehung in gold, so mir von e. ko. m. wegen von derselbigen secretarien Jerg Corper zugeschickt, mit beger dieselbig jn e. ko. m. namen an das kettelin, so dieselbig mir gnediglichen vereren lassen, zuhencken vnd zudragen, welches sonder zwiuell ich von gutem hertzen bis in meinen dodt von e. ko. m. wegen gern gedragen wolt haben. So will ich aber e. ko. m. vndertheniger maynung nit bergen, das ich solche abgonterfehung der ko. m. meinem gnedigisten hern gezaigt; als nun ir m. dieselbig woll ein halb stundt besichtiget, hat sie irer m. so vbell gefallen, das mir nit muglich ist solliche widerumb zubekomen, sonder bey jrer m. handen beliben. Doch mugen mir e. ko. m. wol gelauben, so ich gewist hette, der ir m. willens were gewest dieselbige zubehalten, solt sie warlich irer m. nitt zusehen sein worden. Doch will ich e. ko. m. nit bergen, das solliche e. ko. m. abgonterfehung in guter geselschaft gesehen ist worden in beiwesen des renfendlins vnd was darunder gehört, welche vnd ein iede derselbigen solliche abconterfehung haben wollen. Damitt nun e. ko. m. ein wissens haben mug, was das renfendlin ist, wurdt deshalben e. k. m. er Eskell Bilden ritter gnugsamen vnderricht geben kunden.

Bemelter er Eskell Bilden hat als fur sich selbs mit mir von weitem einer sachen halben gerett, vnnd ich volgens mit ko. m. meinem gnedigsten hern auch als fur mich selbs bemelter sachen halben anregung gethon, wie e. ko. m. von eberurtem ritter vernemen mugen.

Neuer zeittungen, so mir am hof haben, ist, das zwo posten nach ain ander ankomen, welche baid neue zeittungen glichformig einer dem andern gebracht, das der kaiser einen grossen schaden vf dem mer erlitten sol haben. Namlich sollen irer m. zwolf galleren durch gewitter vnd hundert vnnd funffzig schif mit allerley prouiand erdroncken vnnd siben galleren zu grundt geschossen von den vinden, vnnd hatt der windt noch etliche galleren an das land geworffen, welche die findt gefangen vnnd was darin gewest erwirgt; vnd kan man noch nit aigentlich wissens haben, wo der kaiser hinkomen ist.

Vs Teutschlanden haben wir botschaft vnd gewis, das der kaiser ainen gemainen reichstag gein Speir vsgeschriben, dahin er den pfaltzgrauen churfursten, den churfursten von Trier, den bischoff von Augspurg vnnd hertzog Hannsen von Hundsruck als die vier commmissarier jrer m. verordnett alle des reichs obligen vnnd beschwerden zuhören vnnd zuuerhandlen vnnd sich darneben eines ernstlichen vnnd eilenden zugs wider den Turcken zuuerglichen.

Der pabst schickt einen legaten ins hailig Römisch reich vnnsere gaistliche zureformieren vnd in dreien orten zudispensieren, namlich das die munch laienpriester mugen werden, die pfaffen weiber mugen nemen, vnd welcher das sacrament vnder baiderlay gestalt begert, das jme geraicht werde.

Das hab ich e. ko. m. als meinem gnedigisten hern, dem ich vnderthenige vnd gutwillige dienst zubewisen gnaigt bin, vndertheniger maynung nit vnangezaigt wollen lassen.

Thun mich hiemit e. ko. m. in vnderthenigkait beuelhen. Datum Fontainebleau den iiij[ten] tag Decembris 1541.

E. ko. m. vnderthenigster gantz williger diener
Welsinger.

Udskrift: Au roy de Denmarck.

Egenhændig Original paa Papir med Segl i rödt Vox. Som Bilag ere vedlagte to Breve om det uheldige Udfald af Kejser Karl Vs Tog til Algier, daterede Genua 20 Oktober og Serignan 25 November 1541. — Allerede fra 6 August 1541 findes der et Udkast til en Fuldmagt for Hr Esge Bille og Peder Svave, da de skulde sendes til Frankrig for at afslutte et Forbund mellem dette Rige og Danmark. Denne er dog neppe udfærdiget, thi den i Tractaten (afsluttet i Fontainebleau den 29 November 1541) indförte Latinske Fuldmagt for de danske Gesandter er af 12 September og lyder, foruden paa de Ovennævnte, ogsaa paa Erik Krabbe. De franske Underhandleres sammesteds indförte Fuldmagt (ligeledes paa Latin) er af 22 November. Disse Fuldmagter ere dog ikke tagne med i det Aftryk, som Dumont (Corps universel diplomatique IV. II. 216—217) efter Fred. Leonard (Recueil des traités faits par les rois de France II. 419) meddeler af Tractaten i Fontainebleau, og altsaa heller ikke i Kraga Christian IIIs Historie II. 575—578, hvor den er aftrykt efter Dumont, men de findes i den i Geheimearchivet opbevarede Original og lyde „de amicitia, foedere et concordia ineunda", men ere iövrigt holdte aldeles almindeligt. De hos Krag foreslaaede Rettelser (sunt, lastarum for simet, castarum) ere rigtigt gjettede, men der har sammesteds indsneget sig en meningsforstyrrende Trykfeil, som ikke findes hos Dumont, idet der nemlig siges, at Frankrig skal hjelpe Danmark med 12000 Mand Fodfolk istedetfor med 2000. Den 30 November underskrev Frants I en af Bayard parapheret Anbefalingsskrivelse for de Danske Ambassadeurer til „mon cousin le duc de Lorraine", naar de passerede dennes Lande; 1 December udfærdigede Bayard „de par le roy" og under kgl. Secret deres Pas; og 3 December udstedtes der en Ordre til Monsieur de Parroye, at han hemmelig og i al Stilhed (secretement et sans bruict) skulde sörge for at lade dem faae en Escorte af „huit ou neuf archers de ma compaignie des mieulx montez et armez, tous ayans hacquebuttes". Den Danske Ratification af Tractaten er af 20 Marts, den Franske af 21 April 1542 (Originaler og samtidige Afskrifter i Geheimearchivet). — Den 21 November 1541, fra Melun, melder William Paget sin Konge Henrik VIII, at Kongen af Danmarks Secretair Petrus Suevius og en anden Adelsmand ved Navn Hans Billez den 15 November kom fra Danmark til det Franske Hof med 30 velberedne Tjenere, ledsagede derhen af Grev Glik (Jörgen Lykke), der ved Midsommerstid rejste herfra til Danmark med Herolden Guyenne i sit Fölge; de expederedes samme Dag, som Paget præsenteredes, og sagdes at være komne for at slutte et

offensivt og defensivt Forbund (Statepapers of Henry VIII vol. VIII pagg. 637—638). Der gjordes stor Stads ad dem, og Resultatet af Forhandlingerne sagdes at være, at Frants I skulde give Christian III en aarlig Pension af 10000 Francs, og at Christian III (foruden de Tropper, hvormed de i Tilfælde af Krig skulde hjælpe hinanden) skulde skaffe Frants I, paa dennes egen Bekostning, 5000 Mand Fodfolk eller 1000 Mand tilsös med tilhörende Skibe (Rapporter fra William Paget til Henrik VIII af 7 December 1541 og 4 Januar 1542; sammesteds pagg. 643, 648).

157.

Relatio oratorum Danicorum in Galliam legatorum.

Exeunte anno 1541.

Anno domini mº dº xliº missi sumus in Gallias dominus Eschyllus Bylde, Petrus Suauenius et Ericus Krabbe ab illustrissimo ac potentissimo principe Dei gratia Christiano Danorum rege etc. cum potestate et mandatis talibus, ut cum Christianissimo rege de amicitia et foedere inter ipsum regem Christianissimum et regem nostrum adiungendo tractaremus, quemadmodum instructiones nostræ et mandatum plenariæ potestatis nostræ ea omnia plenius et clarius declarant.

Profecti sumus igitur ante festum Michaelis annj supra nominati fere quarto et decimo die, et mandata, quæ ad ducem Ottonem Luneburgensem habuimus, in arce Harburgk exposuimus. — Postea ad Duseldorp recta iter instituimus et mandata, quæ ad ducem Cleuensem habuimus, identidem exposuimus, vbi per octiduum commorati, ea responsa, quæ uel ab Ottone duce Luneburgensi uel a Gulielmo duce Cleuensi accepimus, per Henricum Paruum ad regem nostrum perscripsimus. Inde per Treueros et Lottaringiam iter emensi uenimus in Burgundiam, vbi nunctiatum nobis est, Christianissimum regem Diuionæ esse. Itaque ad urbem Scalmonam defleximus et nobis uestimenta quædam fieri fecimus. — Dominica die, quæ Cheophæ nomine intitulatur, Diuionem urbem ingressi et futurum existimauimus, quod regem Christianissimum istic inuenturi essemus; verum rex ante nostrum aduentum uno atque altero die discesserat. Nacti tamen Joannem Jacobum a Welsinger secretarium, qui iter ad regem habuit, regi aduentum nostrum indicauimus et rogauimus, ut significaret nobis, in quo loco integrum esset regi, ut se conueniremus. Renunctiatum nobis est, ut ad urbem Amelunam proficisceremur, regem in Fontibus bellis aliquamdiu commoraturum et nos auditurum. Id fecimus et a rege in Fontibus bellis auditi sumus in magna procerum frequentia ipso die Eugenij, qui est dies octauus et decimus Nouembris, ubi ad regem eo quo sequitur modo uerba fecimus:

Christianissime ac potentissime rex, domine clementissime. Misit nos ad maiestatem uestram illustrissimus ac potentissimus princeps, Dei gratia Christianus Danorum, Noruagicorum, Gothorum et Vandalorum rex, Slesuici, Holsatiæ, Stormariæ ac Dytmersiæ dux, comes in Oldenborch et Delmenhorst, regiæ maiestatis uestræ

frater et amicus, dominus noster clementissimus, adeoque commisit nobis, ut maiestatem uestram nomine suo reuerenter et amice salutaremus. Quod si maiestas uestra foelici ualetudine prædita rerum quoque suarum successu continuo gauderet, esset hoc regi nostro tam acceptum, quam quod accidere posset acceptissimum. Si posset etiam rex noster sua quantulacunque potentia et authoritate aliquid momenti adferre ad hoc, ut præsentis temporis foelicitas, qua et maiestas uestra utitur et regna maiestatis uestræ gaudent, in multos annos extenderetur, libenter uellet omnem operam suam pro salute maiestatis uestræ et pro incolumitate subditorum maiestatis uestræ impendere. Porro ut intercedunt inter maiestatem uestram et regem nostrum communia quædam negotia, quorum gratia dominus Georgius Lucke iam semel atque iterum apud maiestatem uestram fuit; ita rex noster literas dedit nobis creditiuas, ut uocant, quas ad negotiorum illorum tractationem foelicem maiestati uestræ redderemus. Proinde rogamus, ut maiestas uestra literas illas primum omnium perspitiat; nos postea, quod in mandatis accepimus, identidem aperiemus.

Christianissime ac potentissime rex, domine clementissime. Ordinem militiæ, ut uocant, quem maiestas uestra per dominum Georgium Lucken regi nostro transmisit, eum rex noster ut fraternæ beneuolentiæ symbolum et acceptauit libenter, quando redditus est, et non minus libenter ex collo pendentem suo circumfert, quocumque proficiscitur. De qua re ad maiestatem uestram inditium cum debita gratiarum actione per dominum Georgium Lucken perlatum est, ut qui acceptati ordinis nunctius ad maiestatem uestram redijt; tamen interim uoluit rex noster, ut per nos etiam de ordine acceptato mentio inferretur et ut maiestati uestræ diceremus, quod rex noster pari reuerentia maiestatis uestræ postulata de adiungenda inter maiestatem uestram et regem nostrum amicitia arctiore, qua ordinem ipsum, acceptauerit. Et quemadmodum maiestas uestra exegit, ut rex noster ad habendos super amicitia et foedere tractatus aliquot ex suis ad maiestatem uestram cum potestate et authoritate plenaria mitteret, ita rex noster maiestati uestræ libenter obsequutus fuisset illo ipso tempore, quando postulata maiestatis uestræ ad regem nostrum primum perlata sunt; uerum implicatus uno et eodem tempore uarijs tractatibus rex noster, quos experiri cum uarijs habuit necesse, ad missionem suorum tum temporis peruenire non potuit, id quod maiestati uestræ per ultimas literas, quas Georgius Lucke reddidit, cum adiectis caussis, ob quas missio differretur, indicatum est. Fuit uero in spe rex noster, quod tractatibus alijs citius, quam postea accidit, finem imponere posset. Propterea in illis ipsis literis promisit, quod omnem operam suam adhibere uellet, ut suos quamprimum mittere posset. Ea uero spe frustratus promissum suum hucusque differre coactus est, et rogat, ut maiestas uestra de mora longiore, quæ missioni huic intercessit, amice excusatum habere se uelit, neque uero protractionem hanc in aliam partem, quam quod ea ex necessitate et non ex uoluntate acciderit interpretari.

Nunc tandem spatium et oportunitatem nactus ad mittendum rex noster principio iussit, ut maiestatem uestram admoneremus amicæ et beneuolæ uoluntatis suæ, qua maiestas uestra erga regem nostrum prædita nunctiauit regi nostro per dominum Georgium Lucken, quando redditus ordo est: quod si res regis nostri se sic haberent, quod uellet rex noster supra ueterem amicitiam, in qua hactenus cum maiestate uestra perstitit, in arctiora foedera se cum maiestate uestra intromittere, ut ex suis aliquot ablegaret cum plenaria potestate, qui cum maiestate uestra tractarent; maiestas uestra pro sua parte non haberet alienum ad acceptanda cum rege nostro arctiora foedera animum. Ita rex noster ad habendos cum maiestate uestra de foedere et amicitia arctiore tractatus nos ablegauit. Accidit uero non multo post factam hanc ablegationem, quod Georgius Lucke iterum ex Gallijs ad regem nostrum redijt et cum oblatione amicorum obsequiorum maiestatis uestræ regi nostro literas præsentauit in hanc sententiam scriptas, quod maiestas uestra ex Georgio Lucken libenter intellexisset, quod rex noster ordinem maiestatis uestræ acceptasset et quod ad acceptanda cum maiestate uestra arctiora foedera non alienum animum haberet; eamobrem uoluerit etiam maiestas uestra, ut Georgius Lucke ad regem nostrum rediret, et petijt in illis ipsis literis, ut rex noster Georgio Lucken in caussa foederis adiungendi certiora quædam indicaturo eam fidem daret, quam maiestati uestræ in propria persona daturus esset. Id uero rex noster haud grauate fecit, et inter alia a domino Georgio Lucken libenter intellexit, quod regia maiestas uestra legatos, quos rex noster ad maiestatem uestram missurus esset, libenter audire uellet, et quod non dedignaretur maiestas uestra cum illis, qui uenturi essent, de firmo foedere et amicitia arctiore inter maiestatem uestram et regem nostrum adiungenda tractare. Vellet etiam operam dare, ut foedus honestis et æquabilibus conditionibus et articulis constaret, quemadmodum cum illis, qui uenturi essent, conuenire posset, et ut defensiue contra omnes, excepto tantum Romano imperio et imperij Romani statibus, foedus erigeretur; in quo utrique parti integrum esset spetiatim amicos suos compræhendere et excipere. Hæc et alia cum rex noster ex Georgio Lucken intellexisset, ex itinere nos, qui iam ad maiestatem uestram ablegati eramus, per literas suas reuocauit, et nobis ad longum propensam et amicam uoluntatem maiestatis uestræ, quam ex Georgio Lucken intellexerat, exposuit, iussit etiam, ut maiestati uestræ, quod ad foedus erigendum attineret, hæc responsa redderemus:

Nemo est ex omnibus in orbe principibus, cum quo libentius quam cum maiestate uestra rex noster foedus inire et arctiorem contrahere amicitiam uellet, propterea quod maiestas uestra æque de rege nostro ut de regis nostri prædecessoribus et de corona Danici regni bene merita est. Tamen interim non ignorat maiestas uestra, quod rex noster ad longum tempus grauibus bellis circumuentus fuit, per quæ factum est, quod rex noster et una regis nostri regna et ducatus maxima detrimenta accepe-

runt. Præterea nuper admodum et quidem ante paucos dies rex noster ad quietam possessionem et regimen regnorum suorum peruenit, neque uero se potuit in tam breui tempore ex detrimentis acceptis explicare, id quod maiestati uestræ secundum datam sibi sapientiam facile est cogitare. Vt ut uero hæc omnia se habeant, est tamen rex noster non minus in maiestatem uestram affectus, quam esse maiestatem uestram in se intelligit, et uellet libenter maiestati uestræ per singularem quandam amicitiam adiunctus esse; sunt etiam regna et dominia regis nostri situs ratione sic constituta, quod inde maiestati uestræ quouis tempore amica seruitia fieri possunt. Propterea uult rex noster ut iunior et rerum non satis expertus maiestati uestræ ut seniori et prudentiori cogitandum expendendumque relinquere, quibus conditionibus et modis amicitia et foedus inter maiestatem uestram et regem nostrum et inter regna et dominia maiestatis uestræ et regis nostri erigendum sit, et rogat, ut maiestas uestra formam quandam præscribere uelit, ex qua constet, qualiter maiestas uestra inseruiri sibi a rege nostro uelit, et quid in gratiam regis nostri uicissim facere parata sit. Rex noster in spe est, quod maiestas uestra in constitutione harum rerum tam æquabilem se præbebit, ut suæ magnitudinis et detrimentorum nostrorum, quæ in bellis præteritis accepimus, commodam rationem habuisse uideatur; nos uigore mandati, quod a rege nostro accepimus et maiestati uestræ perspitiendum offerimus, libenter respondebimus; tantum rogamus, ut maiestas uestra negotijs hijs quamprimum finem suum imponere et apud se expendere uelit, quod de longe uenimus et difficilem in hieme reditum ad regem nostrum habebimus, si non quamprimum absoluemur.

Post factam salutationem et redditas creditiuas literas, quæ mentionem foederis ineundi fecerunt, respondit rex, se oppido quam grato animo accepisse, quod missi a rege nostro cum talibus mandatis ad se uenissemus, ut de contrahenda amicitia et mutua beneuolentia secum ageremus; se pro parte sua adhuc in ea sententia esse, quam per comitem Georgium Lucken regi nostro nunctiarit, quod cuperet, ut inter se et regem nostrum honestis et æquabilibus conditionibus foedus contraheretur; vellet etiam candide et amice nobiscum tractare, quemadmodum cum fratre et amico suo agere et tractare deberet; nec dubitaret, quin rex noster eiusdem sententiæ sit et pro parte sua foedus ex æquo bonoque constitutum expetat. Quod ad ista pertineat, quæ in literis contineantur et rogarit rex noster, ut quamprimum audiri et absolui possemus, præstitam esse nobis audientiam; si dicere uelimus, quid a Christianissimo expetamus et quid Christianissimo uicissim facere uelimus, futurum, ut eadem illa hora et tractetur nobiscum et concludatur.

Nos rogauimus, ut Christianissimus rex non solum tractatui initium in dicenda sententia dare, uerum etiam constituere uellet, quid a rege nostro expeteret et quid in gratiam regis nostrj uicissim facere uellet; regem nostrum certo persuadere sibi, quod rex Christianissimus in constitutione talium rerum æque pro rege nostro ut pro

se ipso cogitaturus esset. Et quia magnus procerum numerus corona quadam nos cinxit, rogauimus, ut foederis et amicitiæ tractatio in posterum diem reijceretur. Ita rex in suum conclaue se recoepit, nos Amelunam rediuimus.

Decima nona die Nouembris, qui est dies Elisabethæ, pransi sumus in Fontibus bellis cum cancellario Frantiæ, qui post factum prandium admonuit nos, ut candide et aperte in hoc negotio procederemus et ut diceremus primj, quæ nostra sententia sit. Expeteremus a Christianissimo rege, quod Christianissimo regi uicissim præstare deliberati essemus; si expeteremus inæqualia, foedus confici non posse, et si conficeretur aliquo cum grauamine regis Christianissimj et inæqualitate, quæ in præsentia lateret, postea reuelaretur, foedus neque diuturnum nec stabile futurum. — Nos proponendæ sententiæ initium ad regem Christianissimum reiecimus, cui hanc fidem daret rex noster, quod certo sibi persuaserit, regem Christianissimum in constituendo foedere ea moderatione usurum, ut sui ipsius non maiorem quam regis nostri rationem habuisse uideatur; præterea regem Christianissimum regi nostro sapientia, ætate et longa rerum experientia præstare, quemadmodum potentia et opulentia præstet; æquum igitur esse, ut tractatui agitando initium præbeat. — Cancellarius subridens: victoribus, inquit, in uictos hoc iuris datur, ut pro libitu suo illis, quos bello suppresserint, leges ferant et quid factum uelint præscribant; vos uenistis ad nos ut amici ad amicos, non ut uicti ad uictores, præterea legati estis, quibus ex offitio debetur hic honor, ut in dicenda sententia principem locum obtineant; quod rex Christianissimus aliquid præscribere uobis deberet, hoc non est facturus. Proinde dicite, quando in senatum uenietis, quæ uestra sententia sit, et æqua petite, nos uobis æquabiliter respondebimus.

In senatu identidem a nobis expetitum est, ut dicendo, quæ nostra sententia esset, tractatui initium faceremus. Nos respondimus, Christianissimum regem una cum ordine suo regi nostro nunctiasse, quod paratus esset cum rege nostro amicitiam arctiorem contrahere; prior in expetenda amicitia fuerit, æquum esse, ut in dicenda sententia priores partes identidem obtineat. Repetitum etiam, quod rex noster eam fidem daret Christianissimo regi, quod non dubitaret, quin Christianissimus rex in constitutione foederis eandem regis nostri quam sui ipsius rationem esset habiturus; quod ætate, prudentia, potentia et opulentia præstaret, deberet igitur merito exordium conciliandæ amicitiæ sibi uendicare; nobis res nostras utcunque, illorum prorsus notas non esse, propterea etiam statuendi de rebus ignotis difficilem copiam dari. — Hæc et alia cancellarius hoc modo reiecit: Verum esse quod Christianissimus rex amicitiam regis nostri expetierit, non tamen propterea sequi, quod in dicenda sententia prior debeat esse; nobis utut legatis hunc honorem deberj, ut mandata regis nostri proponamus, nisi hoc fatiamus, non legatj sed nunctij potius censendi simus. Nec agere nos ut uictos cum uictoribus, sed ut amicos cum amicis. Proinde non esse, quod putemus, regem Christianissimum aliquid nobis præscripturum, quos ut hospites honore afficere, non

legem ferendo degrauare cupiat. — Itaque articulum primum et generalem e mandatis nostris excerptum et scripto comprehensum illis obtulimus, protestati nos generalia quædam adferre, propterea propositionis fatiendæ primum locum penes illos esse debere putauerimus, et persuasum habuerimus, Christianissimum regem secundum postulata regis nostri formam quandam foederis ineundi præscripturum fuisse, ex qua nos tamquam e speculo cognoscere possemus, quid regi nostro tollerabile esset aut non, et ut æquabilia et tollerabilia postulata Christianissimi regis assensu nostro confirmaremus tantum; propterea de articulis ineundi foederis nec cogitauerimus admodum nec solliciti fuerimus ad eum usque diem. Quia uero intellexissemus, primum ex rege Christianissimo, deinde etiam ex consiliarijs, quod priores in dicenda sententia deberemus esse, nos in breui temporis spatio nihil aliud quam generalia quædam cogitare potuerimus, spetialia illorum prudentiæ merito reseruauerimus in hoc tractatu præscribenda propterea, quod talium rerum cognitio maior in illis, quam in nobis, et prudentia maior esset. — Lecto articulo reponsum est, postulata nostra reciproca esse et propterea ex æquo bonoque constare; verum cum generalia sint et intelligi non possint, nisi spetialia subiungantur, expetierunt consiliarij, ut in spetie identidem, quod in mandatis accepissemus, declararemus. — Nos munus spetialis declarationis ad ipsos, non ad nos, pertinere putauimus ex caussis supra assignatis; propterea rogauimus, ne nos eo onere, cui ferendo impares essemus, grauarent. Initium tractatuj proponendo generalia fecerimus, ipsorum esse, ut ex generalj propositione nostra spetialia, quæ ad regum amicitiam facere uiderentur, deducerent. — Cancellarius subridens inquit, si nihil aliud a rege Christianissimo expeteremus, quam in articulo generali contineretur, non esse longiori tractatu opus; sciret regem Christianissimum ista omnia, quæ in generali articulo continerentur, uolentem nobis concessurum. Quod ad ipsos consiliarios attineret, non esse illorum offitij, ut nobis uel generalia uel spetialia proponerent, propterea quod hospites et legati essemus, ad quos munus fatiendæ propositionis proprie pertineret; proinde deliberaremus inter nos, quid facere uellemus.

Sumpta deliberatione inter nos expendimus, quod articulus ille generalis magis ad communem amicitiam, quæ hactenus inter regem Christianissimum et regem nostrum obtinuit, quam ad spetialem, de qua nunc mentio fieret, pertinere uideretur. Et quia rex Christianissimus supra ueterem amicitiam, in qua hactenus cum rege nostro perstitit, deliberatus est, quod uelit in singularem quandam amicitiam cum rege nostro se intromittere, nostra etiam oratio, quam ad regem habuimus, expresse mentionem fecit, quod haberemus mandatum plenariæ potestatis, ut cum rege Christianissimo de ineunda arctiore amicitia et foedere tractaremus, ueriti sumus, si nihil aliud quam generalia proponeremus, quod rex Christianissimus esset putaturus, se ludibrio a nobis haberi. Adhæc existimauimus, articulum generalem non sufficere ad hoc, ut ex Gallijs quouis tempore auxilia perciperemus. Nam ut maxime in articulo contineatur, quod reges

se inuicem totis uiribus adiuuare debeant, tamen non erit potestatis nostræ regi Christianissimo modum uirium suarum præscribere; inueniet semper, quo se excusare poterit, ne nobis uel non succurrat uel ita succurrat, ut nos auxilia illius non magnopere iuuare queant. Ex hijs et alijs caussis potissimum cum urgeremur, tempus ad deliberandum de spetialibus articulis expetiuimus et altera die articulos spetiales qui sequuntur proposuimus, præfati, quod illis munus hoc reliquisse quam nobis usurpasse maluissemus; quia uero illi hoc in nos reiecissent, ut in declarandis articulis spetialibus priores sententiam diceremus, nos illis obsequi uoluerimus, non quod crederemus, nos ista melius quam illos expedire posse, sed quod illorum postulationi refragari noluerimus. Itaque articulos nostros, quos in breui temporis spatio raptim collegissemus, illorum iuditio submitteremus, præfati, ut si rem acu non tetigissemus, hoc ipsum, quod a nobis uel prætermissum uel perperam propositum esset, imperitiæ, non malitiæ nostræ adscriberent:

Petit a rege Christianissimo ut a fratre et amico rex noster, ut Christianissimus rex iuxta amicam obsequiorum suorum oblationem, quam dominus Georgius Lucke ad regem nostrum pertulit, ipsum regem nostrum et regis nostri regna, ducatus, regiones et subditos omni fraterna et amica affectione prosequi, commoda procurare, detrimenta auertere, et in casu necessitatis præsenti auxilio suo, consolatione et adiutorio regi nostro ex totis uiribus suis succurrere neque uero regem nostrum quouis tempore deserere uelit. Idipsum rex noster uicissim paratus est Christianissimo regi et coronæ Frantiæ eadem illa propensione et affectione effectum dare, quam a Christianissimo rege requirit.

Et quidem rogat rex noster, ut Deus optimus maximus a rege Christianissimo et a corona Frantiæ bella auertat; sed si quo pacto fieret, quod rex Christianissimus aut corona Frantiæ apertum bellum cum hostibus suis exercerent, uellet rex noster ad commodum regis Christianissimi et coronæ Frantiæ aduersarijs et hostibus regis Christianissimi, quantum posset, angustias maris sui, quas Sundt uocant, claudere et illis transitum æque ut apportationem et deportationem rerum necessariarum prohibere; nec dubitat, quin Christianissimus rex una cum sapientibus consiliarijs suis intelligere et expendere ualeat, quanta commoda et incrementa ex occlusione talium angustiarum ipsi Christianissimo regi et coronæ Frantiæ ad confirmationem rerum suarum accessura sint, vicissim quod hostibus Christianissimi regis et coronæ Frantiæ per occlusionem illarum angustiarum non uulgariter incommodabitur, ut qui ad sustentationem uictus sui talium angustiarum transitu carere non possunt. — Præterea non grauabitur rex noster, si quando Christianissimus rex milite Germanico opus habebit, exercitum impendijs Christianissimi regis colligere et per mare Christianissimo regi transmittere. — Vult etiam rex noster temporibus bellicæ necessitatis Christianissimo regi sex nauibus magnis ad bellum instructis, quarum minima centum lastas, ut uocant, auehere queat,

et mille peditibus Germanicis, non compræhensis in numero peditum sotijs naualibus, in mari inseruire per tres menses continuos proprijs impendijs, exordium mensium supputando a primo die, quando naues regis nostri in Gallias peruenient, ijsque sex nauibus, peditibus et sotijs naualibus fideliter auertere et, quantum fieri poterit, impedire hostium coronæ Frantiæ conatus, tamen cum adiecta hac conditione, quod si Christianissimus rex ad suam et coronæ suæ necessitatem pedites nostros a nauibus auocare et illorum opera in terra uti uolet, vt in hoc casu Christianissimus rex pedites nostros stipendijs proprijs et ad eum modum, quo alios pedites suos Germanicos sustentat, intertenere uelit. Idem hoc rex noster in casu simili, si Christianissimi regis peditibus in terra et in regnis suis utetur, facere paratus est. — Quod si post elapsos tres menses Christianissimus rex a suis bellis exoneratus non fuerit et uel ipse uel corona Frantiæ opera militum regis nostri diutius opus habuerit, potest nostros ut alios milites suos Germanicos stipendijs menstruis intertenere, nec debet rex noster uel per se uel per suos milites illos, quam diu durat bellum, ullo pacto ad se reuocare; quemadmodum rex noster in casu simili idipsum a rege Christianissimo fieri et concedi sibi expostulat.

E diuerso petit rex noster, ut Christianissimus rex conduplicato nauium, temporis et militum numero regi nostro in casu necessitatis inseruire uelit et in hac re magnitudinis suæ et tenuitatis nostræ rationem habere, velit etiam apud se expendere, quod regi nostro angustiarum maris sui occupatio magno constatura est, propterea quod eas in potestate semper habere debebit, si Christianissimus rex hostibus suis apportationem et deportationem rerum necessariarum esse prohibitam et denegatam expostulat.

Anni foederis erigendi sint decem. Si Christianissimo regi placebit longius spatium præscribere, rex noster idipsum quoque acceptare paratus est. Post exactum foederis erigendi spatium amicitia communis, quæ hactenus inter regna et ducatus Christianissimi regis et inter regna et ducatus regis nostri obtinuit, porro quoque manere et perseuerare debet, aut etiam ante elapsum foederis erecti spatium una pars alteram de uoluntate sua et quid facto sit opus admônere. — Si in tempore foederis durantis aut Christianissimus rex aut etiam rex noster e uiuis excesserit, ut sunt humana incerta et in Dei manu sita omnia, debent nihilominus Christianissimi regis et regis nostri filij et successores reges Gallorum et Danorum foedus constitutum firmiter intertenere et inuiolabiliter obseruare.

Portus et flumina regis nostri in regnis Dania et Noruegia Christianissimo regi semper patere debent, in quos Christianissimi regis milites et subditi in tempore pacis æque ut in bello libere et secure se conferre possunt, ibi secundum necessitatem et exigentiam suam manere, mercari et res suas distrahere, ita ut neque a rege nostro neque a subditis, qui sub ditione regis nostri sunt, impediantur, ita tamen ut

Christianissimi regis milites et subditi in eo, quod regis nostri portubus et fluminibus utuntur, quemadmodum supra annotatum est, in tempore pacis æque ut in bello erga subditos regis nostri ut amici se comparent nec ullo pacto damnum illis inferant. Consimilia rex noster a rege Christianissimo concedi sibi et suis tempore pacis et belli in portubus et fluminibus Frantiæ expostulat.

In casu urgentis bellicæ necessitatis debent reges supra nominati se inuicem tueri ex totis uiribus, quemadmodum in articulo primo continetur et fraterni nominis appellatio idipsum expostulat.

Lectis articulis nostris uocarunt nos ad se consiliarij, vbi cancellarius in hanc sententiam dicere exorsus est: Articulos nostros plærosque omnes ex æquo bonoque constare, tamen cum sint inter eos aliqui non satis perspicue positi et ad quos penitus intelligendos declaratio quædam requiratur, uelint, si ita nobis uideatur, articulos omnes ordine nobiscum perlegere et declarationem eorum, quæ obscura essent, a nobis exigere. — Cum nos in perlectionem consensissemus, interrogatum est de qualitate et situ angustiarum nostrarum. Ad quæ nos respondimus, non ignorare illos, quod mare ab occidente in orientem se extendat, vnde etiam nomina sortiatur, ut alterum orientale, alterum occidentale uocetur. Vbi maria ista inter se coeant, angustias quasdam esse miliaris unius, quas regis nostri insulæ effitiant, per quas angustias necessario nauibus uel ab oriente in occidentem uel ab occidente in orientem cursum institunetibus transeundum sit. In utroque littore angustiarum arces habeat duas rex noster omnis generis tormentis bellicis instructas; si in fauces angustiarum naues aliquot constituantur identidem ad bellum instructæ, prohiberi quibuscumque hostibus et aduersarijs Christianissimj regis transitum posse. — Hæc cum libenter intellexissent consiliarij, interroganit rursus cancellarius, quæ tandem commoda regi Christianissimo ex occlusione talium angustiarum et quæ incommoda hostibus regis Christianissimj exoriri queant. — Nos respondimus, regi Christianissimo ex occlusione angustiarum hæc commoda accedere, quod hostibus ipsius deportatio et apportatio rerum necessariarum possit impedirj, in quibus rebus scirent consiliarij, quantum et pacis et belli temporibus sit situm. Ipsius uero Christianissimi regis subditis si pateant angustiæ, cum alijs clausæ erunt, futurum inde, quod maxima commoda exoriantur, propterea quod liberum eundi, quo uolent, cursum habituri snnt. Aduersarijs copia querendi per mare uictus denegabitur, qua si careant, nec possint diuitias cumulare, quibus uel regi Christianissimo uel alijs incommodent, nec se contra regem Christianissimum diu defendere, potissimum si uelit Christianissimus rex probibere, ne ex regnis suis uel sal uel frumenta exportentur.

Ventum tandem est ad articulum, in quo duplicata nauium, hominum et temporis auxilia nobis summittenda esse contendimus; eum uero putarunt consiliarij non constare ex æqualitate, quæ amicitiæ mater sit, propterea non esse expetendum. — Nos

respondimus, inæqualitatem istam clausura angustiarum et submissione peditum Germanicorum facile compensari, et declarauimus, regem nostrum, quoties angustias claudere uelit, opus habere, ut arces suas, quæ angustijs adiacent, impositis ualidis præsidijs muniat, ut naues hominibus et omnis generis tormentis bellicis instructas in ipsas fauces angustiarum collocet; hæc sine magnis impendijs fieri non posse. Præterea habere regem nostrum tributum quoddam a mercatoribus, qui per angustias transeunt, vnde quotannis multa aureorum milia percipiat; si angustias claudere debebit, futurum sit, quod et ipse in exactione tributi sui damnum patietur; nam quamprimum inclarescet angustias clausas esse, mercatores se domi continebunt, et nauium frequentia, unde uectigal contrahitur, in angustias non ueniet. Cogitarent etiam, quod rex noster naues suas periculis hostium et uentorum exponere cogeretur, quotiens exercitum per mare in Gallias transmittere deberet. Quod si bene et diligenter expenderent, quæ nos ab illis expeteremus et quæ uicissim in gratiam regis Christianissimj facere parati essemus, inuenirent non solum nihil iniqui petere nos, uerum etiam, quod nos peteremus, non tanti momenti esse, quam sit quod offerremus. — Hijs dictis aliquo modo placati consiliarij responderunt, quod ea, quæ uel in scriptis accepissent a nobis uel coram exposita audiuissent, summa diligentia ad regem Christianissimum perferre uellent; vt rediremus, quemadmodum hæc dominica die(s), quæ aduentum domini præcedit, ad diem Martis.

Ad diem Martis reuersi sumus, vbi cancellarius in hanc sententiam fere uerba fecit: Regem plæraque omnia in scriptis nostris contenta grato animo percepisse, et gratias egit Deo, qui caussam hanc eo deduxisset, quod uideretur et Gallijs et Daniæ et Noruagiæ inhabitatoribus utilitati et ornamento fore. Petijsse nos quæ rationi consentanea uiderentur, regem Christianissimum, quod æquum bonumque esset, respondisse, quemadmodum ex scripto, quod nobis traderent perspitiendum, intelligere possemus. — Nos scriptum ad nos recoepimus et obiter perlegimus; quia uero eius essemus sententiæ, quod nihil promittere uellemus, quod non deliberati essemus præstare, rogauimus, ut nobis liceret scriptum illud nobiscum abducere et domj diligentius perspicere; quando illis uideretur, uellemus redire et sententiam nostram de scripto aperire. Quod ad cancellarij gratiarum actionem attineret, libenter intellexissemus et nos, quod negotium in eo statu esset, ut uideatur Gallis, Danis et Noruagicis ex æquo ornamento et utilitati futurum, nec aliud cupere aut uelle regem nostrum, quam ut tractatus in tali forma conciperetur, ut inde Deo omnipotenti primum omnium et subditis utriusque partis postea commoditas accedere posset. Propterea non deberent dubitare, quin pro nostra parte omnem operam huc uelimus impendere, ut negotium rite et ex sententia utriusque partis confitiatur. — Responsum est, licere nobis scriptum abducere et quamdiu uellemus perspicere; liberum etiam fecerunt nobis, ut de scripto illo nostram proderemus sententiam.

Sumpto igitur ad perspitiendum scriptum Mercurij die, reuersi sumus ad Fontenebeau die Iouis, vbi in senatum iam frequentiorem introducti hæc uerba habuimus: Nos scriptum non solum perspexisse, uerum etiam ea libertate usos, quam ipsi nobis dedissent, ut de scripto sententiam nostram proderemus. Itaque adiecerimus quædam, qnædam etiam omiserimus, sed eiusmodi omnia, quod speraremus illos libertatem nostram, qua in iudicando illorum scripto usi essemus, boni consulturos esse. Ac primum quidem, ubi de initio et caussis tractatus huius agitur, quædam immutauerimus, non quod magnopere referat nostra, an illorum uerba locum obtineant, sed quod nostra propius quam illorum ad hystoriæ exegesin facere uideantur, quam lectori certam et claram proponere studuerimus. — In articulo generali et primo tractatus, ubi habetur, quod uterque regum utrique pro uiribus suppetias ferre debeat, adiecerimus generalem clausulam: ex totis uiribus, propterea quod regibus ipsis materiam cogitandi dare uoluerimus, ut scirent quantum sibi inuicem deberent, et quod coniungere illos arctissimo amicitiæ uinculo adnixi simus. — Exceptionem uero de non imminuenda sacri imperij maiestate omittendam esse censuerimus, propterea quod generalis est admodum et quæ disputationem futuris temporibus facere possit; nam si ex statibus imperij aliquot a cæsare persuasi contra nos facerent, quibus nos uicissim bellum inferremus, uideri possimus, cum uel nostra tueremur uel illorum inuaderemus, quod de imminuenda sacri imperij maiestate egerimus; cæterum cum illis noti sint amici, quos in imperio habeant, nos item nostros in Germania amicos non ignoremus, consultum existimemus, ut utriusque partis amici nominatim in ipso tractatu compræhendantur et exipiantur, et ut articulus de non imminuenda imperij maiestate prorsus omittatur. — In articulo, ubi de claudendis maris nostri angustijs agitur, scriptum sit, quod rex noster totis uiribus id agere et præstare debeat, ut hostibus Christianissimj regis transitum prohibeat, ibi uelimus positum esse: pro uirili parte; non quod rex noster non uelit totis uiribus operam dare, ne hostes Christianissimj regis transeant angustias, sed quod ueremur, ut maxime rex noster omnem operam suam claudendis angustijs impendat, quod minus quam pro totis uiribus suis fecisse uideatur, ut maxime, quicquid uirium suarum fuerit, in angustiarum clausuram contulerit. — Articulum, in quo Christianissimus rex duplicatum numerum nauium et militum offert nobis, cupiamus ijsdem uerbis et circumstantijs poni, quibus noster positus est, in quo sex nauium auxilium pollicemur; præterea rogemus, ut temporis numerus identidem duplicetur, et quod sex mensium stipendia, quibus duo peditum milia possint ali, non magnum argenti modum effitiant, et quod nobis angustiarum clausura magno constatura sit. — Quæ de restaurando foedere posita sint, quod pars una alteram de sua uoluntate ante exitum foederis certiorem reddere debeat, quid in animo habeat, ea uidentur non ad articulum, in quo de regibus ipsis agitur, sed ad articulum, in quo hæredum mentio fit, pertinere, propterea quod foedus per uitam utriusque regis et ad annos decem

post mortem utriusque regis extendi debeat, nec possit renouatio ad reges ipsos sed ad regum filios pertinere et ad eorum successores.

Hijs ita recitatis reddidimus illis scriptum illorum, quod nobis perspitiendum antea dederant, et nostrum subiunximus, in quo illorum quædam immutauimus, quædam etiam omisimus, protestati, nos usos in illorum scripto censendo ea libertate, quam ipsi nobis dedissent, ex caussis tamen, quas a nobis in medium adductas audiuissent, et rogauimus, ne uitio uerterent nobis, quod libertate tali essemus usi; si quid illis in scripto nostro displiceret, hoc ipsum, quicquid id esset tandem, ferre possemus uicissim ut nobis indicaretur. Dedimus etiam illis in scriptis nomina coniunctorum et amicorum nostrorum, ut quos in foedere nominatim exceptos habere uellemus ex parte nostra scire possent[1].

Vniuersis et singulis, ad quorum notitiam hæ literæ peruenerint, salutem. Cum antea serenissimus Danorum et Noruegiæ rex[2] a rege Christianissimo[3] sibi missum insigne militare sodalitij, cui diuus Michael præest, suscipere non recusauerit ac eo nomine propensum in regem Christianissimum animum suum aperuerit, ut nihil non facturus illius caussa esse uideatur, cumque tantum absit, ut ipse eo, quo astrictus est, (amore) aliquid laxari uelit, ut plurima uincula summæ coniunctionis optare uideatur, et si sunt amoris arctissima; oratores enim suos hijs proximis diebus idem serenissimus ad Christianissimum misit, ut cum illius maiestate foedus amicitiæ et sotietatis sanctissimum terra marique iniret[4]; idipsum neutiquam Christianissimæ amplitudinj aspernandum uisum est, sed ultro amplexandum.

Nos igitur , Christianissimj et potentissimj regis nostri Francisci consiliarij, oratores procuratores ad hoc cum mandatis singularibus delegati, pro firma amicitia et uera beneuolentia concordiaque ineunda inter eundem Christianissimum et serenissimum principem Danorum et Noruegiæ regem eidem beneuolentia fraterna coniunctissimum, utriusque subditos et confoederatos, cum egregijs et magnificis uiris eiusdem regis Daniæ et Noruegiæ , oratoribus procuratoribus commissarijs et ambassiatoribus ad infrascripta authoritatem habentibus, ad honorem et laudem Dei omnipotentis sanctissimæque uirginis Mariæ totiusque coelestis comitatus et Christianæ religionis ornamentum et augmentum conuenimus, concordauimus et conclusimus atque authoritate commissionum nostrarum, quarum contextus

---

[1] Quæ sequitur forma foederis erigendi ea est, quam oratores Gallici proposuerunt; mutationes ab oratoribus Danicis propositas, in margine adscriptas, notæ afferunt. [2] Adde: Christianus Friderici regis filius. [3] Pro „rege Christianissimo": Christianissimo principe Gallorum rege Francisco de Valloes. [4] Pro „ac eo nomine propensum — iniret": et præterea Christianissimj regis postulata de adiungenda inter Gallias, Daniam et Noruegiam amicitia arctiore acceptauerit, factum est inde, quod idem serenissimus oratores suos hijs proximis diebus ad Christianissimum misit, ut cum illius maiestate foedus amicitiæ sanctissimum terra marique iniret.

infra insertus, per præsentes conuenimus, concordamus et concludimus articulatim prout sequitur.

Imprimis conuentum et conclusum est, reges prædictos mutua, pari ac fraterna amicitia et beneuolentia sese inuicem prosequi uelle ac debere et etiam fraterno nomine appellare, alterum alterius commoda curare, detrimenta propellere, et si qua uis in alterutrum ingruat per maiores aut æquales[1], prompto et parato auxilio, consolatione et consilio pro uiribus[2] utrumque utrique suppetias ferre aduersus quoscumque sine ulla exceptione, modo ne de imminuenda sacri imperij maiestate agatur, quam semper in omnj negotio eorum uterque exceptam et conseruatam cupit[3].

Item polliciti sunt prædicti ambassiatores Daniæ et Noruegiæ regis eiusdem serenissimj nomine, si quo pacto regi Christianissimo cum hostibus et aduersarijs quibuslibet bellum apertum gerere et exercere contingat, ipsum serenissimum totis uiribus[4] operam daturum idque præstaturum, ne regis Christianissimj aduersarijs et hostibus maris sui angustiæ, quas Sundt uocant, ullo modo pateant, neue eisdem aduersarijs illac mercium, commeatuum cæterarumque rerum exportandarum aut importandarumue gratia aliaue de caussa transire liceat, ut tandem aliquando ui et malo coacti ad pacem flagitandam compelli possint.

Præterea eiusdem serenissimj nomine prædicti ambassiatores polliciti sunt eundem serenissimum suo nomine collecturum, sumptu tamen et regis Christianissimj stipendio, exercitum e milite Germanico conflatum et nauibus ad regem Christianissimum transportaturum eiusdem Christianissimj impendijs, si ita usu uenerit præmonitusque a rege Christianissimo fuerit.

Pollicentur etiam belli temporibus eundem serenissimum sex naues ad bellum instructas, quarum nulla minor sit centum lastarum, ut uocant, in Gallias transmissurum, quocumque regi Christianissimo commodum fuerit, cum mille peditibus præter sotios nauales et mari ijsdem nauibus eidem Christianissimo inseruiturum tres menses perpetuos suo serenissimj sumptu, stipendio et impendijs, sumpto trium mensium initio ab eo die, quo primum eiusdem serenissimj naues ad littora Galliarum appulerint, ijsque sex nauibus in ijsque peditibus et sotijs naualibus summa fide totoque conatu hostibus et aduersarijs regis Christianissimj incommoda laturum omniaque facturum, quæ regi Christianissimo grata esse possint. Quod si Christianissimus eorum peditum opera, qui in sex nauibus erunt, terra uti uolet, id ei per regem serenissimum facere liceat, Christianissimj tamen sumptu et stipendio eodem, quo cæteros Germanicos alere et tollerare solet; regem quoque Daniæ serenissimum in casu simili, si regis Christi-

---

[1] Adde: aut inferiores. [2] Ex totis uiribus. [3] Pro „modo ne de imminuenda — cupit": reseruatis tantum utriusque partis amicis, qui infra nominatim exprimentur. [4] Pro „totis uiribus": pro uirili parte.

anissimj peditibus utj uolet terra in suis regnis et ditionibus, id suo sumptu stipendijsque facturum.

Item elapsis tribus mensibus, si nondum bellum profligatum fuerit, posse regem Christianissimum regis Daniæ pedites cum sex nauibus uel absque nauibus suo sumptu et stipendijs ut alios Germanos alere, sub signis retinere aut in præsidio collocare, nec regem Daniæ per se uel per alios posse eosdem milites tempore belli ullo pacto ad se reuocare. Nec regem similiter Christianissimum in casu simili regi serenissimo aliter facturum.

Item uicissim Christianissimj consiliarij prædicti pollicentur, Christianissimum duplicato nauium et militum numero[1] regi Daniæ in casu necessitatis per tres menses auxilium laturum, propterea quod apud se plus offitij residere facile patitur, nec eum latet, suam amplitudinem plus oneris posse sustinere. Quod facere non grauatur eo, quod non ignorat, regem Daniæ non posse sine magno sumptu suos aduersarios aditu angustiarum illarum, quas Sundt uocant, prohibere, quod serenissimus suo sumptu se præstaturum pollicitus est.

Item quando inter mortales nihil durare perpetuo potest, uideaturque improbum esse plus postulare a Deo immortalj, quam quod hominum mortalitatj debeatur, satis abundeque utriusque regis oratoribus sufficere uisum est, si eam sotietatem, quam quidem cupiunt inter eos esse perpetuam, ad uitam utriusque principum et in annos decem post eorum obitum sanctissimo foedere sacro sanctoque iure iurando constabilire possint, eam ipsam regum amborum sotietatem ad annos decem post iuramen ab utroque præstitum computandos constituerunt obseruandum; ante tamen quorum exitum erit in alterutrius potestate alterum rogare de instaurando foedere sanctiendaque denuo amicitia, nec alter alterum, quid in animo habeat, ante foederis exitum celare debebit, quin uterque utrumque de sua uoluntate certiorem ut fatiat, ius amicitiæ admonet.

Item si per id tempus alteri utriqueue regum quid humanitus acciderit, quod Deus auertat, censuerunt prædicti consiliarij et oratores eorundem regum nomine, ut id foedus, quod in præsentia inter utrumque initur, cum illius regis, qui decesserit, utriusqueue filijs hæredibus successoribus omnino cum fide obseruetur.

---

[1] Pro reliqua parte huius articuli: nimirum duodecim nauibus ad bellum instructis, quarum minima centum lastas, ut uocant, auehere queat, et duobus milibus peditum contra quoscumque, exceptis tantum utriusque partis amicis infra nominandis, in quibuscumque apertis bellis suis per sex menses auxilium laturum. Reciprocando omnia et singula, quæ in nostro articulo, ubi de ministerio sex nauium agitur, continentur. Compræhendendi ex parte nostra cum regnis, ducatibus et dominijs suis, contra quos hostiliter agere rex noster deliberatus non est: Gustauus Suetiæ rex, Ioannes Fridericus Saxoniæ dux elector, Albertus Prussiæ dux, Gulielmus dux Cleuensis, Ernnestus et Franciscus duces Luneburgenses et Brunsuicenses, Philippus Hessiæ landtgrauius, cum alijs statibus Romani imperij, qui in caussa religionis protestarunt, contra quos hostiliter agere rex noster deliberatus non est.

Item utriusque regis portus et flumina tam Galliarum quam Daniæ et Noruegiæ utrique regi semper patere, in quos utriusque regis milites et subditi omnj tempore libere et secure se conferre possint ibique commertia exercere, res suas distrahere, ab alijs coemere sine ullo impedimento, ita tamen ut utriusque regis milites, cum in alterutrius regno, ditione, portubus et fluminibus fuerint, a ui et præda[1] manus abstineant et ut amici et confoederati sese[2] gerant, nec ullo pacto damnum illis inferant.

Item conuentum et conclusum est, ut regum uterque, ubi primum rogatus fuerit per alterutrius oratores siue commissarios authoritatem habentes, in eorum præsentia tactis sacrosanctis euangelijs iuramentum corporale præstet, se omnia et singula in præsenti tractatu descripta recte atque ordine et summa cum fide obseruaturum et effecturum et a suis subditis ut obseruentur præstiturum. Et idem iuramentum in scriptis redactum et manu sua subsignatum oratori siue oratoribus huiusmodi tunc præsentibus tradet.

Item regum uterque omnia præmissa et singula rata habebit et grata comprobabit et confirmabit omnia suasque literas patentes desuper debito modo confectas et magni sui sigilli signo sigillatas ac manibus suis subscriptas utrique principaliter contrahenti et eorum cuilibet infra sex menses a data præsentium proxime et immediate sequentes mittent tradentque mitti tradiue fatient eorum utrique, ut par est.

Sequitur tenor commissionum.

Lectis articulis nostris uenerunt ad nos cardinalis de Turnon et cancellarius, et quod ad amicos nostros attineret, quos in foedere nominatim exceptos et compræhensos habere uellemus, dixerunt nobis, naturam foederis defensiuj eiusmodi esse, quod nullam prorsus exceptionem admitteret; quicumque uellet esse partis unius amicus, cogeretur etiam alterius partis amicus esse, et uicissim qui uellet aduersari, sciret se non unum ex regibus nostris sed utrumque aduersarium habiturum. Vt recte rem intelligeremus, adiuncta sunt hæc exempla. Sciremus nos, qualiter dux Cleuensis per affinitatis uinculum Christianissimo regi adiunctus sit, tamen interim si uelit Cleuensis apertum bellum nobis mouere, teneatur Christianissimus rex contra Cleuensem ex uirtute foederis defensiuj tueri et protegere nos ad eum, de quo in tractatu conuenisset, modum. Quod maius sit, si Dolphinus primogenitus Frantiæ filius aduersari studeret nobis aperte, cogeretur Christianissimus rex, tametsi pater, ex natura foederis defensiui contra proprium filium nobis succurrere. Vicissim si uellet Christianissimus bellum inferre cæsari aut cuicumque tandem, uel ob ducatum Mediolanensem uel alia de caussa, non teneremur nos ad consumationem belli, quod uel cæsari uel alteri cuicumque intulisset, illi succurrere, propterea quod in casu tali inferret arma, non

---

[1] Adde: e confoederatis regnis et ditionibus agenda. [2] Adde: erga confoederatos et amicos.

illata repelleret nec sua defenderet, sed aliena inuaderet. Ex similj caussa, si nos inferremus bellum alicui, quicumque tandem sit, facere deberemus hoc proprijs non Christianissimj regis auxilijs. Adiecerunt, et hoc fierj posse, ut qui hodie sunt amici nostrj uel Christianissimj regis, non ita multo post inimicj fiant. Si igitur quj sunt utriusque partis amicj hoc tempore, non multo post se inimicos profiterentur et in tractatu compræhensi essent, futurum esset, ut hoc ex æquo nobis et illis incommodaret, nam contra exceptos neque nos illis neque illi nobis auxilia ferre possent. Nos respondimus, si nullam omnino exceptionem in hoc tractatu admittere uellent, quare ipsi maiestatem sacri imperij exceptam cuperent, quod uerbum admodum sit generale et possit ad cæsarem æque ut ad imperij membra referrj. Si quo pacto fieret, quod cæsar ipse fortunam belli nobiscum experiri non uellet, armaret uero in nos alios principes suis pecunijs et nauibus, quorum impetum non solum sustinere possemus, uerumetiam data occasione nos ulcisci de hostibus nostris uellemus, procederentque res nobis foeliciter, uideremur de imminuenda sacri imperij maiestate egisse, et posset inde sumj qualiscumque excusatio, ne nobis auxilia submitterentur. Nos nec esse tantarum uirium nec habere a rebus nostris tantum otij, ut de imminuenda sacri imperij maiestate cogitare queamus; habeamus etiam in ipso sacro imperio nobis consaguinitate et affinitate coniunctos plærosque omnes principes, quorum apud nos existimatio tanta, tanta etiam authoritas sit, quod non libenter contra illorum quemquam facere uelimus; interim tamen, si qui ex illis a cæsare persuasi contra nos facere uellent, cogeremur nos defendere. Quod si res nobis tam foeliciter succederent, quod non solum repellere hostiles conatus, uerum etiam ulcisci nos de hostibus nostris possemus, uideremur, ubi aliquid in sacro imperio iustis bellis prouocati occupassemus, de imminuenda sacri imperij maiestate cogitasse. Vt autem scire possent, quo moderamine rex noster ferre posset, ut ab illis sacrum imperium exciperetur, dedimus illis in scriptis limitationes nostras ex instructionibus nostris desumptas, ut sequitur.

Quod rex Christianissimus defensiue foedus inire cum rege nostro cupit et pro sua parte Romanum imperium et imperij Romani status excipit, hoc rex noster eatenus ferre potest, ut in uocabulo Romani imperij non compræhendatur cæsar, qui imperij Romani caput est et propter neptes suas Christiernj regis filias fortassis non per omnia bene regi nostro consultum cupit, in uocabulo statuum Romanj imperij non compræhendantur illi principes, qui ob ductas Christierni regis filias regi nostro aduersantur. Præterea cogitur in metu esse rex noster, si cæsar belli fortunam nobiscum experiri uolet, quod ex principibus imperij aliquot in regem nostrum armabit et per interpositas personas bellum nobis mouebit. Proinde expostulat regis nostri necessitas, ut articulus de exceptione Romani imperij et statuum eius sic intelligatur, ut ad eos solum principes et status referatur, qui se pacificos regi nostro præbent nec student regi nostro aduersarj. Quod si ex principibus Romanj imperij unus aut plures contra

regem nostrum facere uolent, ut cæsari gratificentur et nobis noceant, debet Christianissimus regi nostro ad eum, de quo conuenit, modum succurrere; idem hoc uicissim rex noster facere paratus est. Sunt etiam inter principes et status imperij Romanj, qui omnis generis clamdestinis et apertis conatibus regi Friderico, foelicis recordationis, patri regis nostri, præter omne meritum nocere studuerunt et in bellis præteritis regi nostro æque ut regnis et ducatibus ipsius maxima damna intulerunt, quibus rex noster oportunitatem nactus parem aliquando gratiam reddere uellet. Si fieret igitur, ut rex noster contra illorum unum aut plures aliquid intentaret, quemadmodum de talibus et similibus conatibus suis tempestiue Christianissimum regem admonebit, vult rex noster non solum esse liberum sibi, ut se uindicet de suis aduersarijs et ut neque per uerbum defensiue neque per uerbum status imperij a conatu suo impediatur, sed præterea in spe est, quod Christianissimus rex ex animo fraterno ægre feret, quod regi nostro sic nocitum est præter æquum et bonum, et quod Christianissimus rex præsenti adiutorio et consolatione sua regi nostro ad conatuum suorum consumationem foelicem succurret. Idem hoc rex uicissim in casu simili facturus est.

Lecta limitatione et declaratione nostra respondit cancellarius, sacrum imperium corpus quoddam esse, quod multa in se menbra complectatur, nec pertinere exceptionem non imminuendæ maiestatis imperij ad caput uel ad alia menbra, sed respectiue ad ipsum corpus, quod quamdiu non inuaderemus, non possimus uideri de imminuenda sacri imperij maiestate egisse, ut maxime nobis cum particularibus quibusdam imperij menbris bellum sit. Quod si uerbum maiestatis nos offenderet, uellent ponere: modo ne de imminuendis sacri imperij iuribus agatur. Quod uero limitatione quadam discernere uelimus illos principes imperij, qui aduersarentur, ab illis, qui se amicos præberent, id opus non esse ut faceremus, propterea quod in uerbo: defensiue et qui aduersentur et qui non aduersentur, compræhensi sint. In genere et sine ulla exceptione omnes illi, qui se hostes nobis præbebunt, illos quoque pro hostibus Christianissimus rex habiturus est. De amicis idem erit iuditium: qui unius partis amici uolent esse, illi alterius quoque partis amici esse cogentur.

Post hæc dicta uentum est ad articulum, in quo de duplicandis auxilijs militum, nauium et temporis agitur, quæ Christianissimus rex belli temporibus summittere et præstare nobis debebit. Ibi uero consiliarij summam inæqualitatem extare in duplicatione temporis existimarunt, et futurum censuerunt, si rex Christianissimus duplicato militum et nauium auxilio etiam per duplicatum tempus nobis inseruire deberet, quod auxilia non duplicarentur sed quadruplicarentur, quod non possemus expetere, si æqui rerum æstimatores et iudices esse uellemus. — Nos respondimus ut prius, quod nobis magno constaturæ sint angustiæ maris nostrj, si eas in potestate semper habere debebimus, de qua re dictum a nobis supra latius sit; velint etiam expendere,

quod illis polliceamur exercitum e Germanico milite collectum, quem per mare illis transmissuri simus, pro quo offitio nullam illi nobis recompensationem fatiant. — Cancellarius respondit, exercitum colligi et mittj regis Christianissimj impendijs debere, pro quo offitio non possemus expetere, ut nobis recompensatio fieret, propterea quod offitium non nostris sed illorum impendijs præstaretur. — Nos diximus, ut maxime Christianissimus rex impendijs suis exercitum colligere et sustentare uelit, tamen nobis dandas esse naues, quibus in Gallias transportarj exercitus possit; eas naues bombardis instruendas esse et periculis hostium et maris exponj. Præterea cogitare deberent, quod nos mittendo exercitum in Gallias omnes illos, contra quos duceretur exercitus, in nos prouocaremus, quæ iam rursus non paruæ considerationis res sit. — Cancellarius respondit, cum nos obstinate articulum de duplicatione temporis urgeremus, melius igitur esse, ut in hoc tractatu auxiliorum ferendorum neque ex nostra neque ex illorum parte fieret mentio, et ut reges iuxta tenorem articuli generalis et primi in hoc tractatu, si quando inuaderentur, se inuicem pro uiribus tutarentur et defenderent, non adiecta auxiliorum ferendorum quantitate aut modo, sed ut in utriusque constitueretur uoluntatem, qualiter et quo modo alteri uelit succurrere. — Nos interrogauimus, quandoquidem generali tantum articulo inter se coherere principes nostros uellent, in quo non extaret spetiatim expressus auxiliorum ferendorum modus, an pati possent etiam, ut articuli alij spetiales de transmittendo per mare exercitu, de claudendis angustijs et alij una cum articulo ferendorum in spetie auxiliorum expungerentur? Si quid per generalem amicitiam, et quæ nihil spetiale compræhenderet, regibus inter se consultum et prospectum satis esse crederent, nos ex parte nostra etiam ferre possemus, ut spetialia quæ in tractatu continerentur, omnino delerentur. — Cancellarius inquit, articulos alios spetiales in tractatu manere posse, illum uero, in quo de ferendis in spetie auxilijs ageretur, expungi debere, propterea quod inter nos non conueniret de mensibus, per quos regum alter alteri inseruire deberet. Nos tres menses offerremus et sex expeteremus, quæ iam inæqualitas summa esset. Tamen interim uellent cancellarius et cardinalis de Turnon ea, quæ a nobis audiuissent, ad alios consiliarios referre. — Nos rogauimus, ut hoc cum adhibito quodam studio facerent, protestati, quod nobis admodum graue esset cum illis agere de rebus nostris, quas illi parum haberent perspectas. Sed si tam bene possent intelligere, quantis impendijs angustiarum nostrarum occlusio regi nostro constatura sit, quam nos sciremus magnum et hominum et impendiorum modum ad hoc requiri, in spe essemus, quod non essent nobis duplicatum tempus, per quod nobis inseruire deberent, denegaturj. Cogitarent et expenderent ipsi, duorum milium peditum sustentationem per tres menses, quos præter id quod ipsi offerrent expeteremus, non esse rem tanti momenti, qua admodum grauari Christianissimus rex possit.

Hijs dictis abierunt ad alios consiliarios et, quæ a nobis audiuissent, exposue-

runt. Ibi uero aliquandiu concertatio obtinuit. Tandem admyraldus nos ad se uocauit et præsentibus nobis in hæc uerba prorupit: Vos postulatis, ut Christianissimus rex duplicato nauium et militum numero uobis per sex menses inseruiat, et præter id, quod rem iniquam petitis, etiam id postulatis, quod fieri non potest. Vos sub climate magis frigido habitatis, quam nos. Cogitate quantum temporis naues nostræ habere debeant, antequam ad uos peruenire queant. Si post aduentum per sex menses apud uos manere debebunt, ut est mare uestrum glatiale, ingruet hyems ante sex mensium exitum, nec poterunt naues nostræ ante reditum ueris ad nos redire. Ita futurum est, ut eas non per sex menses tantum, uerumetiam per (annum) integrum retineatis, quod ab æquo bonoque alienissimum est. — Nos respondimus, mare glatiale a nobis per septingenta miliaria distare. Hyemem quidem in regionibus nostris maiorem et grauiorem esse, quam in Gallijs, tantam tamen rarissime incidere, ut maria nostra non in hyeme æque ut in æstate nauigari possint ab illis, qui locorum essent peritj. Noruegiam inter nos et illos sitam esse, quæ laborantibus aduerso uento nauibus tutissimum asylum sit. Vt maxime hyems ingruat, nos illis dare posse ex nostris hominibus gubernatores locorum peritos, qui naues Christianissimj regis, quo libitum sit, ducere queant. — Hæc cum auersis auribus exciperentur omnia, et iam res eo se inclinarent, quod uiderentur ea omnia, de quibus inter nos tractatum esset, pessum itura propter temporis duplicitatem, diximus nos, quod nollemus esse odiosi concertatores, nec haberemus a rege nostro mandatum, ut regem Christianissimum quoquo pacto degrauaremus. Rex noster libenter uidisset, quod rex Christianissimus formam quandam erigendi foederis præscribere uoluisset, et regi Christianissimo tam bene fideret, quod non dubitaret, quin rex Christianissimus in constituendo eandem regis nostri quam etiam sui ipsius rationem esset habiturus. Cæterum Christianissimum regem hoc munus præscribendi foederis, quod ad illum ut ætate, sapientia et potentia superiorem proprie pertineret, a se in nos reiecisse, quj in initio tractatus protestati essemus, quod nostrarum rerum paruam, Gallicarum uero omnino nullam cognitionem haberemus; tamen cum urgeremur, ut in sententia prodenda principem locum occuparemus, coacti simus inscitiam nostram prodere, et præscripserimus articulos, quos putemus ex æquo bonoque constare. Si illi ea, quæ offeramus nos, ita bene intelligerent, ut nobis comperta essent, dicturi sint, nos nihil iniqui expetiuisse. Tamen si omnino Christianissimus rex duplicitate temporis usque adeo se degrauari existimet, ferre queamus, ut sex menses in quinque redigerentur, si quinque mensium ministerium adhuc nimium uideretur, darent nobis operam per quattuor menses, et aliquo saltem modo nostras impensas, quas in claudendis angustijs nostris facere cogeremur, compensarent. — Respondit admyraldus, regem Christianissimum ob mensem unum, quem peteremus concedi nobis, difficultatem nullam facturum. Itaque quattuor mensium tempus pro tribus obtinuimus. Adiectum est etiam in tractatu quod regum alter,

qui alterius opera in mari uolet uti, debeat commodo annj tempore ministerium nauium, quod sibi debeatur, expetere. Et promissum, quod ea, de quibus inter nos et illos conuenisset, describi deberent, postea fierj posse, ut absolueremur.

Postridie scripsimus ad cancellarium, ut erigendi foederis iustam formam, priusquam ad mundum describeretur, ad nos mitteret pro necessitate etiam nostra perspitiendam, et ut nobis consilium daret, quid regi nostro respondere deberemus, quod confoederatos regis nostri in tractatu non exceperimus, quemadmodum de excipiendo apertum et expressum mandatum habuerimus:

Generose et magnifice domine. Est heri inter nos eo usque processum in communi negotio nostro, quod ea, quæ inter nos tractata sunt, in formam iusti diplomatis redigi debent. Quia uero uisum est heri, in ipso tractatu quædam adhuc immutanda esse, rogamus, ut tractatus in ea forma, in qua describi debet, antequam describatur, ad nos mittatur, ut ea quæ immutata sunt, uidere possimus et pro necessitate etiam nostra considerare et expendere. Præterea magnificentiæ uestræ notum esse cupimus, quod a discessu nostro binas literas a rege nostro accepimus in hanc sententiam et hac de caussa scriptas tantum, quod uoluit rex noster, ut in tractatu foederis, quem uobiscum habiturj essemus, regem Suetiæ nominatim exciperemus. In instructionibus uero nostris, quas ad agitandos uobiscum tractatus accepimus, nominatim excepti sunt principes Germaniæ, quorum nomina in scriptis heri ostendimus. Nunc cum natura foederis defensiuj eiusmodi sit, quod nullam omnino exceptionem admittit, rogamus, ut magnificentia uestra nobis consilium suum communicet, qualiter nos gerere et comparare debeamus, ut scriptis ad nos literis regis nostrj et instructionibus satisfecisse uideamur. Veremur enim, si nullæ prorsus exceptiones fatiendæ sunt, quod rex noster exceptionem de iuribus sacri Romani imperij superfluam et in tractatu non ponendam fuisse existimaturus sit.

Die Ueneris, quæ dominicam aduentus præcedit, missa est ad nos forma foederis erigendi, sed in qua multa desyderauimus. — Itaque postridie Ericus Krabbe et ego ad cancellarium profecti sumus et obtinuimus, ut plæraque negligentia secretarij omissa tractatui insererentur, obtinuimus etiam, quod articulus auxiliorum, quibus Christianissimus rex subuenire nobis debet, ijsdem circumstantijs et uerbis poneretur, quibus articulus noster, in quo Gallis auxilia promittimus, positus est. In quo tamen post descriptum tractatum hæc deesse animaduertimus, quod Christianissimus rex non obstringit se, quod nauibus, peditibus et sotijs naualibus fideliter inseruire et, quod regi nostro gratum sit, facere uelit. Verum cum natura hoc sic comparatum sit, quod naues ad bellum instructæ et milites in nauibus non ad choreas sed ad auxilia ferenda mittantur, noluimus in tractatu iam descripto, quod hoc omissum esset, impungnare.

Die Martis post dominicam primam aduentus uocatj sumus ad Fontembleaudj, ut ex parte nostra tractatum signaremus et sigillis nostris confirmaremus, postea etiam

a rege Christianissimo abeundi facultatem expeteremus. Sed Christianissimus rex eo die uenationj operam dedit, itaque nihil aliud quam literas foederis signauimus et sigillis nostris confirmauimus. Die Iouis admonuimus cancellarium per literas, ut pro danda nobis expeditione apud regem instaret. Iussit igitur ut ad Ueneris diem in arce Fontenebeau præsto essemus.

Die Ueneris, quæ prima dies est mensis Decembris, admonuimus Christianissimum regem eorum, quæ inter consiliarios ipsius et nos tractata et conclusa fuerint, et rogauimus, ut ad fatiendum de omnibus istis regem nostrum certiorem abeundi facultatem nobis clementer impartirj uelit. Quia etiam rex noster mandatum nobis dedit, ut caussam ducis Prusiæ æque diligenter ut propria negotia nostra sollicitaremus, si quid Christianissimus rex aliquid responsum uellet duci Prusiæ, nos in exportandis literis et uerbalibus mandatis libenter uellemus Christianissimo regi inseruire. — Ad hæc respondit rex, quod sciret pro sua parte, quid inter nos et consiliarios suos esset actum, haberet etiam grata et rata omnia, de quibus inter nos conuenisset. Pro sua parte uellet operam dare, ut ista omnia diligenter obseruarentur, nec dubitaret, quin rex noster pro sua etiam parte idipsum sit facturus. Quando mitteret aliquem ex suis cum ratificatione, uellet Christianissimus rex aliquem ex suis ad nos cum ratificatione partis suæ remittere. — Nos subiecimus, de rege nostro dubium non fore, quin conuentis et pactis per omnia satisfacturus sit. Quia uero dux Prusiæ eius sententiæ sit, quod uelit Christianissimo regi sub nomine regis nostri et non suo proprio inseruire, ob caussas, quæ per nos antea recitatæ sint, rogemus, ut Christianissimus rex animum suum, quod ad ista attinet, declaret et nobis, quid duci Prusiæ responsum uelit, indicet. — Colloquutus paucis cum cancellario Christianissimus rex respondit, se ferre posse, ut Prusiæ dux sub nomine regis nostri et non proprio suo sibi inseruiret; tamen interim uellet, ut diploma quoddam obligationis suæ Christianissimo regi daret, quod coniunctionis eius, quam cum Prusiæ duce initurus esset, monumentum extaret, promisitque se, diploma illud tacite ac secreto adseruaturum, ne quis Corycæus, quod actum esset, posset resciscere. — Nos subiecimus, opus igitur esse, ut Prusiæ dux mitteret aliquem ex suis, qui cum Christianissimo rege de conditionibus et modis ineundæ amicitiæ tractaret. — Cancellarius respondit, omnino hoc opus esse, neque enim diploma obligationis confici posse, nisi de articulis et conditionibus conuenisset. — Rex Christianissimus dixit, quod uellet cum duce Prusiæ franchement et rondement tractare, quemadmodum nobiscum egisset, et iussit, ut se fratri et amico suo Danorum regi commendaremus.

Sumpta postea abeundi uenia a Dolphino, ab admyraldo et a cancellario, uenimus ad reginam Nauarre, quæ dixit, se oppido quam libenter intellexisse, quod certis conditionibus inter fratrem suum Gallorum regem et regem nostrum foedus conclusum esset, se regis nostri parteis semper sequutam, quemadmodum dominus

Georgius Lucke sciret satis, in posterum quoque ea studio habere uelle, quæ regi nostro grata et accepta queant esse. Vnum rogaret, quandoquidem filiam suam duci Cleuensi despondisset et per hoc Alemanna facta esset, ut adniteremur, quo Cleuensis in amicitiam regis etiam nostri reciperetur. Et quia ex nobis intellexisset, quod in transitu ducem Cleuensem conuenire uellemus, rogaret, ut illum nomine suo diligenter salutaremus, et ut diceremus ei, secreto tamen tenendum, quod Nauarræ rex in portionem regni sui, quam adhuc obtineret, se recoepisset, quodque intra triduum a discessu nostro eo quo uellet uenturus esset. Cum abiret a Christianissimo rege, in hanc sententiam uerba fecerit:

Se sine adiutorio regis Christianissimj non posse ad regni sui recuperationem peruenire; in præsentia auxilia flagitare, quando rex cum cæsare indutias habeat, iniquum sit. Quod si sic se darent res in hac profectione, ut posset Nauarræ rex aliquid moliri, quod ad recuperationem regni sui facere queat, interrogauerit, an Christianissimus hoc ferre posset. Christianissimus rex responderit, se id ferre posse. Rex Nauarræ subiecerit, si quid præter opinionem in tali conatu aduersi sibi accidat, an Christianissimus rex se prompto et parato auxilio suo subleuare uelit. Christianissimus rex responderit, quod non solum uellet auxilia mittere, uerum etiam in propria persona illi succurrere.

Hijs acceptis promissis Nauarræ rex abierit. Occasionem ad res nouandas summam dari propter dissensiones, quæ in Hispanijs ad Madrillam, ubi Iacobus cæsaris filius sit, obtineant. Prædas actas e regno Nauarræ et subditos regni uicissim in Hispanias irrupisse. Ex talibus initijs multa fieri posse, quæ nemo dixerit facile, quorsum sint euasura.

Accederent portentosa et horribilia noua de cæsaris expeditione, quam in regnum Arges fecerit. Ante dies aliquot de nauium amissione allatum fuisse; eo uero ipso die, quo hæc dicta sint, uenisse literas, quæ accepta prius noua mirifice declarent et cæsaris infortunium graphice describant. Galeras quatuordecim primum, postea septem uentorum uehementia et tempestate perditas esse. Quodque mirari quis posset, non hostes damnum hoc, sed Deum ipsum, qui cæsaris hypocrisin diutius ferre nequeat, dedisse. Exortam esse paucis diebus post cæsaris aduentum tantam tempestatem et pluuiam, quantam nemo fuisse prius in illis regionibus recordetur, eaque tempestate galeras et quæ in eis fuerint funditus interijsse. Cæsari quattuor tantum dierum panes superfuisse, quos pro persona sua reseruare potuerit; carnium inopia usqueadeo laborarit exercitus, ut nisi equos proprios interfitiant et cæsar et alij in agris nihil inuenturj sint. Ad uiginti quinque hominum milia ex acie cæsaris, incertum gladio, fame an peste et intemperie, perierint. Classem reparatam fuisse quidam asserant et galeris quinque cæsarem in Hispaniam redijsse. Id uero credere non potuit regina et dixit, quod ea de re concertationem cum Christianissimo rege

fratre suo habuerit, propterea quod in nouitatibus illis, quæ postremæ fuerint ex Hispanijs scriptæ per mercatores quosdam Prouintiæ, nulla mentio ijs de rebus facta sit. Vt maxime uero in Hispanias redierit cæsar, infoelicissimum tamen reditum esse, primum, quod Hispanias imposito tributo grauauerit et promiserit, quod efficere uellet, ut Mori posthac Hispanis uim nullam inferrent, postea uero quod Moros non solum non compescuerit, uerumetiam per expeditionem hanc in se et in suos armauerit. Moros gentem esse natura uindictæ cupidissimam, et quæ Hispaniarum littora semper infestare, prædas ex agris agere et colligere solita sit. Ante quam prouocarentur, in Hispanias irruptionem facere solitam, homines et pecora abigere. Cogitare facile sit, quid et prouocati et uictores post hac facturi sint. Hispanias situs ratione sic comparatas esse, quod ad mare omnium rerum copia abundent, habeant granata, oliuas, uuas et omnis generis fructus, quemadmodum Prouintia, mediterranea uero sterilia, infoecunda desertaque esse. Ipsam reginam, quo tempore frater captus fuerit, per Hispanias transitum fecisse, propterea omnia hæc scire. Hispanos admodum male contentos fuisse, quod cæsar re infecta ex Ratisbona redierit; si nunc hæc incommoda superuenient, quod inuadendo Moros non solum nihil profecerint, uerumetiam hostes in se concitauerint, futurum est post facta rerum tanta impendia, ut multo magis in cæsarem ipsum commoueantur.

Pontificem oratorem suum ad Christianissimum regem misisse, ut regem persuaderet, non solum ut pactas indutias obseruaret, uerumetiam ut cum cæsare perpetuam pacem et concordiam iniret. Regem respondisse, se non ea, quæ bellj, sed quæ pacis sint, cogitare; in solitudine et deserto uenationj operam dare et mulierum apud se, non armatorum, copias alere; non dubitare, quin cæsar pactas indutias identidem sit obseruaturus. Pontificis oratorem respondisse, quod rex bene faceret, quod studia pacis exerceret, tamen interim seniorem Rincon et Cæsarem Frigose desyderarj, nec sciri, an rex existimet indutias esse ruptas, propterea quod illi desyderentur. Rex responderit, quod aliud non cogitaret, quam quod cæsar, si seniorem Rincon et Cæsarem Frigose intercepisset, eos regi Christianissimo redditurus esset, cuius rei ut maiorem occasionem haberet, rex episcopum de Brixen in uincula coniecerit. Orator respondit: sed quid, si illi, qui desyderarentur, non extarent, ut reddi queant; vellet ne propterea rex bellum cæsari inferre? Rex dixit ut prius, se non belli sed pacis studia præ manibus habere, et pati, quod cæsar ducatum Mediolanensem et alia, quæ ad se pertinerent, occuparet; nec credere posset, quod legatos suos intercipi nedum interfici curasset; si quid uero eius admisisset, uellet rex de episcopo Brixensi idem supplitium sumere, quod oratoribus suis impositum esse posset resciscere. Orator subiecit, quod Granduellus iuramento præstito confirmauerit, quod cæsar ducatum Mediolanensem et alia, quæ Gallus in Italia expetat, reddere uelit. Rex subiecit, quod ipse quoque iuramenti religione se astrinxisset, quamdiu non

redderentur ea, quæ cæsar occuparet et ad se pertinerent, quod non uellet aut posset esse cæsaris amicus. Cum legatus regem persuadere uellet, ut paci operam daret et a talibus institutis animum auerteret, iussit rex, ut ne ea de re posthac ad se referret, illum auditum et intellectum esse, regem aliud, quam quod constituerit, facere non posse, præterea nullam pacem inire uellet cum cæsare, in qua non Germaniæ principes et alij regis confoederati compræhenderentur.

Regina subiunxit, operam dandam esse, ut aliud in imperio caput constitueretur, quodcumque tandem principibus placeret. Quamdiu cæsar principatum obtineret, Turcam non desiturum infestare Germaniam; regem, quamdiu cæsar præsit, non uelle suppetias ferre. Quod si aliud quodcumque caput constitueretur, regem posse et uelle agere cum Turca, ut ab infestanda Germania desisteret.

Cum Treuiros uenissemus, accessi cancellarium episcopi, nomine doctor Encian. Gratias egi pro præstito nobis saluo conductu et rogaui, ut rursus uno atque altero instruere uellet nos, qui nos possent conducere, protestatus quod bonam uoluntatem, quam in episcopo et in cancellario inuenissemus, regi nostro luculenter indicare uellemus; nec dubitaremus, si rex noster uicissim episcopo obsequi et cancellario gratificari posset, quod nihil facturus sit libentius, quam ut de utroque bene mereatur. — Cancellarius respondit, gratiarum actione nihil opus esse, episcopum cupere, quacumque re possit, ut regi nostro gratificetur. Proinde, si quando sic se darent res, ut rediremus, libere expeteremus, quæ nobis usui ad confitiundum iter nostrum queant esse, uteremurque episcopi ditione ut terra amica; conductores, et cum ire in Gallias et cum redire uelimus, semper dandos esse.

Postea interrogauit de rebus nouis et de Galliarum statu. Ego respondi, nouarum rerum nihil esse præter id, quod de infoelici cæsaris expeditione, quam contra Moros instituerit, allatum sit; regem in Fontibus Bellis agere et uenationj operam dare. — Atqui, inquit cancellarius, allatum huc est, controuersias inter cæsarem et regem compositas esse, regem in tractatu nullam prorsus mentionem amicorum suorum fecisse. Quod si ita se habeat, ut allatum sit, male consuluerit Germaniæ principibus, quorum opera usus sit. Ipsum episcopum regis caussa, quæ potuerit, fecisse eoque nomine male apud Luxenburgenses finitimos suos audire. Si in transactione compræhensus non sit, futurum, ut hoc ei uehementer incommodet. — Ego respondi, nos de facta transactione nihil intelligere potuisse neque in negotiorum tractatu neque ex uulgari phama, et fuerint tamen eius generis negotia nostra, quod non bene potuissent tractare nobiscum consiliarij, quin aliqua ex parte se proderent. Ad hæc noua de infortunio cæsaris omnibus in ore esse, non quod uellent infortunium non accidisse cæsari, sed quod non uideantur optare meliorem institutæ expeditionis

euentum fuisse. Quæ duo inditia argumento sint, transactionem nondum euenisse. — Cancellarius dixit, se cum domino de Latrange contulisse, a quo intellexerit identidem, transactum non esse, nec uelle regem cum imperatore transigere, nisi in transactione compræhendantur regis amicj, et quia a me eadem illa intellexerit, facilius adducatur, ut credat rem sic se habere.

Ventum postea ad Burgundionum consilia est, vbi cancellarius dixit, se in comitijs Ratisbonæ celebratis tantum intellexisse, quod Hispani, qui primas apud cæsarem teneant, noluerint, ut uel in caussa religionis uel alias in Germania pax inter principes constitueretur; existiment enim, dum ita in confuso res sint, principes ipsos dissentionibus suis se perdere, ut facilioribus postea utj cæsar possit, iamque eo processum esse, quod dicant plærique, si a Turca deuorandi sint, quod malint a cæsare nescio quam seruitutem acceptare quam exteris dominis prædæ esse. Voces exoptatæ Hispanis, ut qui nihil aliud expetant, quam ut eo res deueniant; sed quæ ad imminuendam Germanicæ nationis libertatem uideantur spectare. Proinde suasit, operam dandam esse, ut res cum Turca componi possint per longas indutias, aut ut filius ex woywada superstes possit cum uoluntate Turcæ rex Hungariæ designari. Fuisse de filio woywadæ propositum Ratisbonæ, sed parum æquis auribus exceptam eam sententiam, nunc rebus perditis iterum tentari hoc posse; siue id fieret per regem Gallorum, qui apud Turcam uideatur aliquid posse, siue alio quocumque modo, id nihil referre, tantum ut desperatio ex animis hominum tollatur, quæ uidetur apud plærosque ad pernitiem Germanicæ libertatis altas radices egisse. Quod si ratio possit inueniri, ut res cum Turca componantur, postea ad tollendas e medio dissentiones alias, siue in negotio religionis siue priuatim inter principes obortas, facilem et planam extare. Gallum uehementer consulturum Germanicæ libertati, si in hoc casu operam suam publicæ tranquillitati accommodet. Si quotannis cum Turca digladiatio suscipienda sit, neque religionis negotium neque alia dissidia componi posse, præterea timendum fore, quod per frequentes Turcarum deprædationes animj Germanorum deprimerentur, ita ut in præiuditium Germanicæ libertatis permulta fieri permitterent, quæ liberati a Turcarum metu non essent permissurj. Quod ad consilia Burgundiacæ domus attineret, unum se locupletissimum testem esse, id agi, id queri etiam, ut proxima quæque ad se pertrahant, non ut Romanum imperium exaugeant; id inde clarum fieri, quod datis stipendijs passim in seruitutem principes pelliceant, non ut imperio, sed ut Burgundiacæ domuj fidi sint. Episcopo priori oblata fuisse ab inferioribus Germanis sex milia carolorum, quæ stipendij titulo quotannis perciperet; tum dissuasisse lantgrauium, ne episcopus stipendia ab inferioribus Germanis acceptaret; nunc ipsum uideri Burgundionibus addictissimum esse adeoque cum illis foedera habere.

Ego respondi, bonum quidem esse et ita, ut nihil possit fieri melius, quam ut

res cum Turca componantur; vereri autem, quamdiu Gallus cum imperatore dissidium agitet, quod nolit res cum Turca compositas esse. Nos intellexisse quidem ex regina Nauarræ, quod Gallus apud Turcam aliquid possit, verum potestate sua uti nolit, nisi aliud in Germania caput constituatur. Quæ iam muliebria consilia sint et ad apertam dissentionem respitiant. — Quod ad lantgrauium attineret, dixi, me scire quidem, quod diligenter cum illo cæsareanj tractarint; quousque conuenerit, id nescire.

Cancellarius respondit, se idipsum scire quoque, quod cum lantgrauio diligenter tractarint cæsarianj, iamque adeo rumorem aduenisse, quod marchio Brandenburgensis offitium ducendorum contra Turcam equitum et lantgrauius peditum sibi uendicent, id quod inconsultis alijs imperij principibus facere non deberent. De constituendo in Germania alio capite rem non esse tam difficilem, quam mihi uideatur, si papæ authoritas accederet, ut qui imperium ab Italis ad Gallos, a Gallis ad Germanos ante transtulerit.

Ego subieci, papam uideri et cæsari et Gallo gratificari uelle. Nepotem ex fratre cæsari dedisse in ministerium, qui cæsarem contra Moros arma mouentem sequutus sit, alterum fratrem infantem adhuc in Gallias misisse, quo tempore nos in aula fuerimus, eumque acceptatum honorifice a rege et stipendio annuo donatum esse.

Post illa commemorauit cancellarius, qualiter cæsar doctorem Nauis ad episcopum miserit paucis ante diebus elapsis, qui quattuor postulationes nomine cæsaris ad episcopum pertulerit: Vt episcopus in propria persona ad comicia Spiræ indicta se conferret, ut arbitrium de restitutione bonorum ecclesiasticorum ad se recipere non grauaretur, ut auxilia contra Turcam addicta pro parte sua mature exhiberet; quartum fuerit de differentijs, quæ inter Luxenburgenses et episcopum obtineant, vbi benigne promiserit cæsar omnia bonis medijs terminanda. Cancellarius tamen promissis talibus fidem non dedit, sed existimauit, Luxenburgenses eo studia sua intendere, ut sensim episcopatus iura ad se pertrahant, quod cancellarius existimauit fieri non debere. Nam si episcopatus in eo statu permanere non debeant, in quo sint, tamen melius esse, ut maneant imperij pheuda, quemadmodum sint, quam ut tyrannidem Burgundiacæ domus constabiliant. Ad illa, quod episcopus in propria persona ad comitia Spiræ indicta uenire deberet, responsum sit, episcopum in ea parte se conformare uelle cæteris electoribus. Arbitrium de restitutione bonorum ecclesiasticorum propterea grauetur ad se recipere, quod nuper admodum ad episcopatum peruenerit, cum omnibus electoribus et alijs principibus pacifice uiuere decreuerit; arbitrium uero de restitutione bonorum ecclesiasticorum natura hoc secum ferre, ut semper pars una, cui restitutio imperetur, offendenda sit; ad quam rem haberet cæsar ex consiliarijs suis, quibus arbitrium committere posset, homines uel in alijs partibus natos, quibus offensa principum nihil præiuditij adferret. In caussa mittendorum contra Turcam auxiliorum facturus sit episcopus, quod offitij sui sit. Differentias inter

Luxenburgensês et episcopum bonis medijs terminari debere, libenter intellexerit episcopus, tamen ita ferre possit conciliationem nec aliter, quam ut de iuribus episcopatus sui nihil decederet; proinde rogaret episcopus, ut marchionatum Luxenburgensem tamquam episcopi pheudum solitis conditionibus et ceremonijs ab episcopo acceptarent et alia, quæ contra episcopum iniuste intentarent, omitterent; nisi id facerent, uellet episcopus marchionatum alicuj conferre, qui eum lubens uolensque ab episcopo sit acceptaturus.

Ventum postea ad Duseldorp est, ubi in absentia principis conuenimus cancellarium et admonuimus illum, quod talibus conditionibus a principe discesserimus, ut illum in reditum conueniremus, si quid in absentia nostra in caussa foederis actum fuisset, quod principem nostrum scire uellet, ut uel scripto uel uerbotenus id significare posset, nec sperassemus aliud, quam quod principem in Duseldorp essemus inuenturi, propterea eo deflexerimus. Nunc cum non adsit, scire uelimus a cancellario, ut quem nihil talium, quæ in caussa foederis acta sint, fugiat, an existimet nos operepretium facturos, si principem adeamus ipsi. Quod ad nos attineat, si sciamus, quod aduentu nostro uel regi nostro uel principi inseruire possimus, libenter uelimus quantumuis longi itineris molestiam ad nos recipere, cæterum, si nihil aliud eo proficiscendo profecturi simus, quam ut principi aduentu nostro molestiam adferremus, exigeret et nostra et equorum nostrorum necessitas, ut recta iter ad regem nostrum affectaremus; proinde rogauimus ut cancellarius nobis consilium suum impartiri dignaretur et indicaret, quid optimum factu putaret.

Cancellarius respondit, se quidem nescire, quod in caussa foederis in absentia nostra sit actum aliquid; tamen dissuadere, ut principem adiremus, id facere non posset, propterea quod sciret, præsentiam nostram principi gratam fore; rursus suadere, ut a certo itinere nostro deflecteremus, qui et ipsi essemus ex itinere longo fessi et equos haberemus oppido fatigatos, id quoque facere non posset; cæterum, si uelimus, ut de aduentu nostro principem certiorem reddere aut præterea nostro nomine aliquid scribere deberet, libenter uellet nunctium ad principem mittere, qui intra triduum ut longissime sit rediturus.

Re in deliberationem uocata rogauimus, ut scriberet ad principem, quod adessemus, si uellet ut se conueniremus, non dedignaremur suscipere itineris molestiam, si scripto putaret expediri rem posse etiam in absentia nostra, nos scriptum in Duseldorp expectaturos. Postea recitauimus, quæ nobis regina Nauarræ in mandatis ad principem dederit, et rogauimus, ut idipsum quoque ad principem perscriberet.

Post tres dies nunctius redijt et renunctiatum nobis est, non esse cur principem ipsi conueniremus, ipsum principem nos ea molestia liberare uelle, propterea quod in caussa foederis in absentia nostra nihil sit actum; vellet tamen admonere princeps Saxoniæ ducem, ne quid negotium confitiundi foederis intercidere pateretur. Datæ

sunt præterea literæ nobis a principe, quas iussi sumus cum imprecatione multæ et amicæ salutis reddere. Dictum præterea est, si qua de re cancellarium præterea conuenire uellemus, ut ex nobis unus ad arcem accederet, omnes nos accedendi molestia grauare non uellet.

Nos respondimus, quod non haberemus, de quibus cum cancellario post acceptum a principe responsum conferre possemus, tamen adire illum uellemus et filium dominj Eschylli Bylden illi commendare.

Altero mane uenit ad me licentiatus Sybertus et dixit, quod cancellarius a me intelligere expeteret, anne extarent rationes, per quas existimarem regem nostrum et palatinum conciliari posse. Ego paucis exposui licentiato, quid Smalcaldiæ a principibus et a nobis Ratisbonæ in caussa conciliandorum principum sit actum, et respondi, me non scire nec credere posse, quod post proposita Ratisbonæ a palatino tam iniqua postulata rationes extent, per quas pax coire queat, potissimum si palatinus in ea sententia, in qua tum fuerit, perstare uelit. Nos regnorum possessionem magnis et periculis et laboribus et pecuniarum profusionibus emisse, quod eam palatino aut Christierno captiuo in manus dare deberemus, hoc non essemus facturi et iustas caussas haberemus, quamobrem idipsum facere nec uelimus nec possimus. Tamen si cancellarius rationes aliquas sciret, per quas pax confici posset, libenter uellem illum accedere et sententiam illius audire.

Post commendatum cancellario filium domini Eschylli Bylden recitaui ego, quid licentiatus Sybertus ad me detulisset et quid ego licentiato respondissem, rogaui etiam, ut si qua media sciret, per quæ pax inter regem nostrum et palatinum confici posset, ut ea mihi aperiret secreto ad regem nostrum perferenda.

Cancellarius respondit, se quidem media nulla scire, per quæ pax confici possit, sed ut beneuolum ista a me intelligere uoluisse, propterea quod pro parte sua uellet pacem inter regem nostrum et palatinum confectam esse; sciret etiam, quod dux Cleuensis summopere id cuperet et non esset operam suam uel regi nostro uel palatino denegaturus, si aliquid boni in caussa efficere posset. Si dissentio ista e medio tolli posset, existimauit, palatinum cum tota familia accessurum statibus protestantibus, et fere unam palatinorum familiam esse, quæ a cæsare pendeat, per quam cæsar actiones suas omnes in Germania confitiat. Fridericum palatinum nomine cæsaris in comitijs Ratisbonensibus præsidem fuisse, cæsaris etiam negotia Augustæ in publicis comitijs curasse, nec esse aliam principum familiam in Germania, quæ arctius a cæsare dependeat; nam dux Brunsuicensis Henricus quam uelit magis multa quam possit, hoc ego ipse scirem. Postea prorupit in laudes palatini et dixit, quod cum illo bonam consuetudinem habuisset, quo tempore præses in iuditio cameræ imperialis fuisset. Natura placidum et minime martialem esse palatinum, persuaderi uero ab uxore et inferioribus Germanis, ut se duriorem regi nostro præberet. Interim pacem

nobis quoque non parum profuturam ad rerum nostrarum constabilitionem, si eam solidam ac constantem obtinere queamus. Quod uel Cleuensis uel ipse cancellarius libenter uiderent pacem inter regem nostrum et palatinum constitutam, hoc non facerent alia de caussa, quam quod per istam occasionem sperarent, palatinorum familiam a cæsare abstrahi et statibus protestantibus adijci posse, ad quam rem studium suum omne conferre debeant, qui non libenter uideant cæsaris in Germania authoritatem magnorum principum obsequio confirmari.

Ego respondi, quod facile crederem, palatinum talem esse, qualem ille depinxerit, interim tamen illius actiones aliud de illo præiuditium facere. Regem nostrum ut non facile quem alium principem natura pacis studiosum esse, de quo etiam hoc uere affirmare queam, quod neque cum palatino neque cum alio quopiam dissentiones libenter exerceat; quod autem bella gesserit, hoc fecerit prouocatus a Lubecensibus, qui illum imparatum aggressi sint et ad defensionem regnorum et ducatuum impulerint, in quibus bellis rex noster plus quam quinquagesies centena aureorum milia profuderit. Quod post facta rerum tanta impendia possessionem nostram, quæ nobis naturæ benefitio, deinde etiam iusta armorum defensione contigisset, palatino resignare deberemus, hoc non essemus facturi, nec posset palatinus ullo iure idipsum expetere. Nam posteaquam Christiernus captiuus per capitis diminutionem inter homines statum suum amiserit, iam nemo supersit masculinæ stirpis, cui iustius quam regi nostro successio debeatur. Iam ne rex quidem noster successionis titulo Daniam expetat, quæ regnum electiuum sit et per electionem, non per successionem, de uno in alium præsidem transferatur. Quo tempore in Dania bella obtinuerint, regem nostrum, non palatinum, a consiliarijs electum esse, præterea, tantis pecuniarum profusionibus ius electionis suæ confirmasse; propterea etiam id mordicus tueri uelle nec palatino nec alteri cuiquam concedere. Si uero habeat palatinus iustam actionem contra regem nostrum, crediderim equidem, quod rex noster sua sponte et absque ulla coactione palatino sit satisfacturus. Palatinum per ætatem et rerum multam experientiam tantum scire, quod non deberet admittere, ut uel ab uxore uel ab inferioribus Germanis seduceretur, potissimum cum rerum Danicarum ex hystorijs habere possit, si uelit, notitiam.

Ad hæc cancellarius respondit, se palatini ingenium probe compertum habere et scire, quod quæ hactenus admiserit contra regem nostrum, ea fecerit uxoris et inferiorum Germanorum instinctu, non ex suo iuditio. Ipsum Scepperum cancellario dixisse, quod consiliarij regni, quo tempore cæsaris sororem duxerit Christiernus, datis literis confirmauerint, si ex Christierno et cæsaris sorore proles mascula non nascatur, filias tamen ex eo matrimonio natas succedere debere. Talibus et similibus uerbis incenderent inferiores Germanj et ipsum palatinum et palatini uxorem; scire uoluit autem cancellarius, an quæ de datis literis a Sceppero dicerentur, essent uera. — Ego respondi, uera non esse, apud nos dotales literas extare. Præterea ex con-

siliarijs, quj contractuj matrimoniali præfuerint, adhuc aliquot superstites esse, quos rex noster sub iuramenti religione interrogauerit, an ita se res habeant, quod ad datas de successione filiarum Christierni literas attineat, illi responderint uno ore, uerum non esse.

Cancellarius inquit: duo sunt quæ meo iuditio pacem inter regem uestrum et palatinum remorantur; inferiores Germanj, qui neque uobis neque palatino bene consultum cupiunt, nam ipsi aspirant ad regna uestra, et Christierni captiuitas. Quod si duobus hisce obstaculis inueniri remedium posset, aditus extaret etiam ad conciliationem haud dubie. Ego respondi, nos credere facile posse, quod inferiores Germanj æque nobis ut palatino male consultum uelint et quod ad regna nostra aspirent. Nos hoc ex superioris temporis tractatibus multis intellexisse, quod regna nostra expetant, idque propterea fatiant, quod negotiationem, quæ iam in manibus nostris sit, ratione maris se in angustias claudentis, uelint sui iuris efficere, ut postea mirabiles exactiones et tributa possint omnibus per mare nostrum nauigantibus imponere et ita uniuersam Germaniam tributariam habere. Si palatinus idipsum intelligat, quod nos ex multis argumentis sciamus, quod inferiores Germani æque illi ut nobis male consultum uelint et illum in nos instigent, ut æque illum ac nos defatigent, postea ipsi imperium in Dania sibi uendicent, faciliorem se haud dubie ad concordiam præberet, quam prebuerit hactenus.

Cancellarius affirmauit, se certo scire, quod hoc sic habeat, quod Burgundiones ad regna nostra aspirent; nam quo tempore cum duce Cleuensi egerint, ut filiam Christierni regis, quæ Mediolanensem habuerit, in matrimonium duceret, conditiones has matrimonij adiungendi proposuerint, si liberos palatinus ex uxore sua non susciperet, quod deberet Cleuensis de iure suo, quod ad Daniam haberet, inferioribus Germanis decedere neque sibi actionem ullam reseruare. Palatinus quoque iam ista intelligat, quod inferiores Germani non ipsum palatinum sed seipsos ad Daniæ possessionem libenter promouere uelint. Nam quo tempore nos Ratisbonæ cum delegatis cæsareæ maiestatis egerimus, palatinus scriptum quoddam ipsis delegatis præsentauerit, in quo iura caussæ suæ, quemadmodum ab inferioribus Germanis edoctus fuerit, proposuerit, ut ex eo scripto cæsarea maiestas et ipsi consiliarij de statu caussæ suæ informarentur. Hoc scriptum delegati contra uoluntatem palatini nobis obtulerint tantum hac intentione, quod in eo fuerint odiosa quædam, per quæ concordiam, quæ inter palatinum et nos coiuisse potuisset, impedire studuerint. Ego respondi, me de scripto illo scire et testarj posse, quod odiosum fuerit satis, scire etiam quod a nobis acerbe satis responsum sit uerbotenus. In scriptis respondendi munus regi nostro reseruauerimus, qui haud dubie cæsarem de statu omnium negotiorum sit informaturus; an contra palatini uoluntatem scriptum nobis communicatum sit, id ignorem; subscriptio

testata sit, scriptum cæsari reddendum fuisse, propterea quod habuerit hæc uerba: Maiestatis uestræ obediens princeps Fridericus Rheni palatinus.

Cancellarius affirmauit hoc certo sic habere, quod contra palatinj uoluntatem scriptum nobis redditum sit, tantum ut nos ab ineunda cum palatino concordia absterreremur, idque nos ex subscriptione depræhendere potuisse, quæ ad cæsarem non ad nos destinata fuerit. Dixit etiam se scire, quod palatinus ægerrime ferret, scriptum illud nobis redditum fuisse, et quod inde maleuolentiam inferiorum Germanorum, æque ut in bellis præteritis nos, perspexerit. Proinde quod ad inferiores Germanos attineret, tantum ex nobis intellexisset, quod crederet, illos ut utrique parti suspectos parum momenti adferre posse, quominus inter principes gratia coiret. Vnus restaret articulus de liberatione sub conditionibus tollerabilibus Christierni regis, qui si discuti et componi possit, cætera plana et facilia sint futura. Ego de moribus et regimine regis Christiernj multa in medium protuli, ex quibus libere patere posset, Christiernum in Dania sic uixisse, sic regnasse, quod illi nulla aut a rege nostro aut a subditis regis nostrj fides daretur; proinde ad liberationem non scirem ego, qui aditus aut uiæ extarent, nam quæ extare possent, illæ per truculentiam et Christierni leuitatem prorsus sublatæ essent. — Cancellarius respondit: sed quid si regi uestro talis cautio daretur, per quam illi prospectum sit satis, ut in regnis et administratione sua maneret; vellet ne, inquit, cautionem acceptare? — Ego respondi, me de uoluntate regis nostri certo compertum nihil habere, quod ad liberationem Christiernj attineat, nec posse de ijs rebus pronunctiare, nisi regem nostrum, in qua sententia sit, interrogem. — Cancellarius inquit: nec ego de palatinj sententia certus sum, an ista de liberatione Christiernj proposita sic acceptare uelit. Cæterum in dubijs oportet, ut tu regis tui, ego illius uoluntatem exploremus, tandem ut alter alteri, quod intellexit, significet. — Ad postremum sic conuenimus, quod ut longissimum ad bachchanalia alter alteri tectis uerbis, quod ex utraque parte intellexissemus, scribere uellemus, et si se res sic darent, quod speraremus fructum aliquem, quod uellemus etiam Bremis inter nos conuenire et colloqui.

E libello manu Petri Suauenii scripto, cui eadem manu inscriptum est: Prothocoll der Frantzosischen handlung vnnd verdrages.

158.

Litteræ Dauidis cardinalis, archiepiscopi Sancti Andreæ ad Christianum III datæ.

1541, 12 Decembris.

Cvm nuper ex comite de Cleth[1], serenissimæ vestræ maiestatis subdito ac deditissimo familiare, intellexi, illam erga serenissimum ac jllustrissimum regem dominum meum in summa beneuolentia ac animi sui propensione atque constantia per-

---

[1] ɔ: Glich, Lykke.

sistere, sed etiam illam nouis quotidie accessionibus augere, sane pro eo, ac debui, uehementer sum lætatus, nec dubito, quin ea animorum coniunctio ad summam vtriusque regni ac subditorum utilitatem sit accessura. Quod autem ad serenissimum dominum meum attinet, satis cognitum atque exploratum habeo, nihil illius maiestati vestræ serenitatis laude ac honore potius esse. Ad quod quidem agendum cum illum vetustissimæ ius amiciciæ sanguinisque coniunctio impellunt, tum etiam illud non leue pondus addit, quod vestram maiestatem iam pridem cum Christianissimo Gallorum rege, socero suo, confederationem atque arctissimum amiciciæ vinculum iniisse intelligit, id quod sua maiestas semper unice cupiebat. Quod autem ad me attinet, sane ad mutuam illam maiestatum vestrarum beneuolentiam ac amorem fouendum atque augendum omnes mei conatus semper tendent. Quod reliquum est, vestram maiestatem vehementer oro, ut me ad illi inseruiendum in omni semper occasione obsequentissimum ac paratissimum esse confidat. Interim Christus optimus maximus vestram maiestatem ad verum laudis ac gloriæ augmentum fortunet atque prouehat. Apud Fontem Beleau xii Decembris anno mdxli.

Eiusdem vestræ maiestatis
seruitor humillimus Dauid cardinalis sanctj Andreæ.

Præscriptio: Illustrissimo ac potentissimo principi domino Christiano, Danorum, Norwegorum ac Vandalorum regi etc.

Ex archetypo chartaceo, vt videtur, autographo, cui a tergo adsunt præscriptio et sigillum cera rubra impressum.

150.

Francisci I litteræ credentiales, Johanni Fraxineo ad Christianum III datæ.

1541, 19 Decembris.

Serenissimo, excellentissimo ac potentissimo principi Christiano, Dei gratia Danorum, Noruagicorum, Vandalorum ac Gothorum regi, Selnici, Holsatiæ, Stormariæ ac Thietmersie duci, comiti in Oldemburg ac Delmenhorst, fratri, amico, consanguineo et foederato charissimo, Franciscvs, eadem gratia Francorvm rex, salutem imprecamur. Nos ad serenitatem vestram mittimus Iohannem Fraxineum, vnum ex nobilibus nostris, cui dedimus in mandatis, vt aliqua ex parte nostra maximi ponderis exponat serenitati vestre, quam igitur rogamus, vt eundem Fraxineum admittat et audiat eique in omnibus, que nostro nomine eidem serenitati vestre expositurus sit, fidem indubitatam attribuat. Serenissime, excellentissime ac potentissime princeps, amice, frater, consanguinee et foederate charissime. Deo optimo maximo serenitatem vestram regendam

atque incolumem conseruandam commendamus. Datum apud pagum Deschou die decima nona mensis Decembris m. d. x. l. i.

Vester bonus frater et amicus
Francoys.

Bayard ss.

Ex archetypo chartaceo, cui a tergo adsunt præscriptio e litteris repetita et signetum cera rubra impressum.

160.

Brev fra Frants I til Christian III med Jörgen Lykke.

1541, 31 December.

Treshault tresexcellent et trespuissant prince, nostre trescher frere cousin et allye. Nostre ame et feal conseiller et chambellan ordinaire Georges Lucque nous a demande conge pour aller veoir vng peu son mesnaige, ce que nous luy auons accorde; et pource que par luy vous pourrez entendre des nouuelles de nostre prosperite et sante, que nous estimons qui vous sera chose aggreable, nous ne vous ferons pour ceste heure pluslongue lettre. Et prierons le createur, treshault tresexcellent et trespuissant prince, nostre trescher frere cousin et allye, vous tenir en sa tressaincte et digne garde. Escript a Fontainebleau le dernier jour de decembre m v[c] xlj.

Vostre bon frere cousyn et allye
Francoys.

Bayard ss.

Udskrift: A treshault tresexcellant et trespuissant prince, nostre trescher et tresame frere cousin et allye le roy de Dannemarch.

Original paa Papir med Signet i rödt Vox.

161.

Frants Is Creditiv for (Delacroix?) som Gesandt til Christian III.

1542, 9 Januar.

A treshault tresexcellant et trespuissant prince le roy de Dannemark, nostre trescher et tresame frere cousin et allye. Treshault tresexcellant et trespuissant prince, nostre trescher et tresame frere cousin et allye. Nous envoyons ce gentilhomme present porteur par deuers vous pour vous dire aucunes choses de nostre part, desquelles nous vous prions le voulloir croire tout ainsi que vous feriez nostre propre personne. Et a tant nous prierons le createur, treshault tresexcellant et tres-

puissant prince, nostre trescher et tresame frere cousin et allye, vous tenir en sa tressaincte et digne garde. Escript a Fontainebleau le ix[me] jour de januier lan mv[c]xli.

Vostre bon frere cousyn et allye
Francoys.

Bayard.

Efter en Afskrift i Geheimearchivets haandskrevne Diplomatarium.

162.

Mandata Johannis Fraxinei et responsum Christiani III, una cum litteris Petri Suauenii, ad Fraxineum datis.

a.

Summa mandatorum hæc est:

Primo ut Christianissimj regis verbis et nomine salutem serenissimo regj quam possem officiosissime dicerem. 2. Visum esse regi Christianissimo huc me mittere, intellectis ijs, quæ per Franciscum Brochenhuse ad eum perlata sunt, ut regj serenissimo pro constantj et perpetua erga principem meum voluntate gratias verbis quam possem amplissimis agerem. 3. Regem Christianissimum constituisse plane que obfirmato esse animo nullum neque foedus neque amicitiam cum Carolo cæsare aut ipsius fratre Ferdinando jnire, ipsum que consulere, hortarj et rogare regem serenissimum, ut idem faciat, sperans ea ratione futurum, ut ad iustiores pacis conditiones ipse cæsar sit deuenturus. 4. Cæsarem induciarum tempore legatos principis mej intercepisse alijs que multis iniustis vsurpationibus inita inter eos pacta infregisse. Propterea regem Christianissimum statuisse proximo vere arma in manus sumere suum que ius in ijs, quæ iniuste a cæsare tenentur, bello persequj. Sic autem ipse se ad hoc bellum comparauit, ut tantam pecuniam habeat, quanta sufficit (sine noua aliqua exactione qua plebs prematur) alendo exercituj centum millium peditum, quattuor millium cataphractorum equitum et mille et ducentorum leuis armaturæ, in quibus non comprehenduntur ij, quj secundum regnj nostrj morem suis stipendijs ad bellum euocantur, quj etiam ad centum millia hominum assurgunt. 5. Cuius rej ipse princeps certiorem facere voluit regem hunc serenissimum tanquam fratrem et amicum charissimum, ut in eam occasionem intentus sua, si quæ per vim possidentur, recuperet, aut hostem suum eousque debilitarj adiuuet, ut negotium sine causa cuiquam postea non facessat. 6. Clades quæ fuerit, Algheræ quam accepit jmperator. 7. Si milites hic sint, quj commode in Britaniam transportarj possint. 8. Si ratio inirj aliqua potest, ut cuprum ex Suedia in Galliam vel ipsam Britaniam nauibus comportetur.

E charta coæua.

b.

1542, 3 Februar.

Antwort dem gesantten aus Franckreich auf sein werbung gegeben freitags nach purificationis Marie zcu Segeberge anno etc. 42.

Erstlich haben die ko. w. die freuntliche begrussung zcu grossem danck angenomen vnd sein ko. w. thun sich in gleichem vnd vil mererm all jres vermugens gegen dem Christlichsten konig erpiten. — Dj zcuentpitung, durch Brockenhusen geschehen, haben ko. w. freuntlich vnd wol gemeint, vnd wer derhalben dancksagung zuthun von vnnoten gewesen. — Die ko. w. haben gerne gehort, das der Christlichste konig mit keiser Caroll vnd seinem bruder Ferdinanden keine buntnus noch freuntschafft machen, sunder die mittel furnemen wil, das er zcu pilligem friden gepracht; vnd dieweil in disem fall der Christlichste konig bit vnd begert, das dj ko. w. in gleichen keinen friden annhemen wolle, daruf geben sein ko. w. antwort, das konigjnne Maria zcum andern mall vmb einen langen anstandt zu machen hefftig angehalten, aberst die ko. w. haben bisher in nichts bewilligen wollen; aberst gleichwol stehen die sachen noch also, das die ko. w. antwort geben vnd einen gutlichen handels tage ernenen solle. Es sein auch sein ko. w. bedacht mit gedachter konigjne einen tage zuhalten, aberst zcu eheren dem Christlichen konig vnd auch zu forderung des selbigen furnemens wollen die ko. w. myth der konigjnnen nichtes handelen, sonder das selbige dem koninge zw Franckreich wissen lassen, auch myth allerlej freuntlichen zuscheben dem Frantzosen furderlich erscheinen. — Die ko. w. haben vngerne gehort, das der keiser dem Christlichsten konig seine ambasiaten also hat vmbbrengen lassen vnd sunst allenthalben die buntnus gebrochen. Dieweil aberst der Christlichste konig beschlossen derhalben die wapen jn dj handt zcu nemen, horen sein ko. w. dasselbig vnd auch souil mer gerne, das der Christlichste konig zu solchem seinen furnemen dermasen mit gelt, leutten vnd aller ander notturfft gefast, vnd thun jme zcu solchem seinem furnemen gluck, heil vnd alle wolfart wunschen. Vnd wo dj ko. w. den Christlichsten konig jn dem vnd anderm fordern, darjnne dinen vnd helffen konne, dar jnne wolle die ko. w. freuntlich erspurt vnd gefunden werden nach jrer gelegenheit, Christlichstem konig vnd gemelten anschlegen zu gut. — Jtem zcu den reuttern, souil darzcu von noten, weis man auch radt einen reisigen wol vmb x gulden den monat zubekomen. — Jtem wes der Christlichste konig geneigt, des pit man eilende forderliche antwort, damit dj leut nit vergeblich vfgehalten, ader auch, wo sie ein ander geschrej vermercken, das sie selbst verlauffen mochten. — Jtem es must auch ein gering gelt zuerhaltung reutter vnd knecht zu wartgelde gewant werden, ob etwen ein ander geschrej vfstehen wurde, das man der leutte gewyss sej. — Jtem ko. w. muste versichert werden, ob sie reutter vnd knechten etwas zusagen wurde, souern Franckreich solche anschlege zutreiben bedacht, das sie schadlos dar

jnne gehalten. — Jtem es must auch bestelt werden, das der graf von Mansfelt als des Christlichsten koninges bestelter myth seinen hauptleutten auch jn eil vnd vnuermerckt mit seinen knechten anher zu disem krigs volck zciehen mochten, dem were es gelegen sich darzw zuthun. — Jtem Gellern zcu disem anschlage auch zubehandlen, ader das seine reutter wider dise versamlung nit dinen mochten. — Nota. Zumercken, als der keiser Coppenhagen entsetzen wolte, das in gleichem falle demselbigen entgegen der anschlage jn den Tham gemacht wurde, daraus ko. w. vil guts entstanden; vnd das man der gleichen anschlege diser zceit numer gantz wol vnd vil machen konne. — Jtem wo der Christlichste konig den anschlage dises orts also anstellen, vnd er an anderm ortte die Niderlande herwartz angreiffen wurde, so kuntten die anschlege getroffen werden, das die beiden heer gewaltiglich zu samen zciehen kontten, dan die gardisun jn Brabant ist gering. — Vnd dieweil die ko. w. sich vmb des Christlichsten konigs willen also verdechtig machen wurde, vnd wo nach verlauf der zceit der Christlichste konig mit dem keiser friden machen wurde, das er dj ko. w. an alle mittel in solchen friden ausdrucklich einzciehen vnd mit vertragen solt. — Bit vf alles eilende verstentliche antwort.

Samtidig Opskrift med adskillige Rettelser, skrevne med Peder Svaves Haand. — Af begge disse Stykker (a og b) findes der flere Opskrifter, baade Tydske og Latinske; vi have valgt de to fuldstændigste.

c.

De illis, quæ inter dominationem tuam et nos conuenerunt in arce Segeberga, nos ut solliciti postea multum et sæpe inter nos colloquuti sumus, quo nam pacto et quibus modis fieri possit, ut stratagema nostrum, quod tu non ignoras quale sit, non solum procedere, sed etiam sic institui possit, ne possit facile a quoquam impediri aut prohiberi. Ad quod institutum putamus esse necessarium, si quid ita se res habebunt, quod Christianissimus rex stratagema propositum a nobis probabit et procedere uolet, ut uicario suo, quem in tali casu missurus est, plenariam potestatem det, non solum ut opera comitis de Mansfelt, Reimer vam Wolde et Meinhart vam Hamme cum illorum capitaneis utj possit, uerumetiam ut Christianissimus rex eidem uicario suo mandatum imponat, quando exercitus noster iam congregatus et in procinctu erit, ut tunc pro exigentia et necessitate omnes Christianissimj regis stipendiarios in hijs Saxonicis et inferioribus Germaniæ partibus Christianissimo regi addictos, ut comitem Ericum de Hoya, comitem Christophorum de Oldenborch et dominum de Welle, qui alias cum magna militum frequentia pro se quisque neque peruenire bene in Gallias neque se Christianissimo regi coniungere possunt, ad se uocare et illorum opera in propria persona, si ita uidebitur, aut etiam capitaneorum industris, qui sub illis sunt, ad consumationem et corroborationem instituti stratagematis utj possit. Quanto exercitus noster ualidior et copiosior erit, tanto minus erit periculj ut succumbat, tanto melius

quo uolumus penetrare, Christianissimo regi inseruire et alteri exercituj, qui ab altera parte impressionem facere debet, ut in casu tali conuentum est, se coniungere poterit. Hæc uoluimus, ut dominatio tua sciret, et hunc nunctium etiam propterea ablegauimus. Quam etiam impensissime rogamus, ut de Christianissimj regis uoluntate, quod ad stratagema nostrum attinet, quam primum respondere nobis uelit, ut sciamus, non solum quid nos studio habere debeamus, uerumetiam ne rex noster inutilibus impensis, quæ in milites colligendos et sustentandos fatiendæ sunt, grauetur. Hijs paucis dominationem tuam ualere cupimus, a qua etiam responsum expectamus.

E scheda primæ scriptionis Petri Suauenii, qui etiam alteri folio versionem Germanicam harum litterarum inscripsit.

163.

Legatio domini De Cruce. Responsum ad legationem datum.

a.

Caput mandatorum et uoluntatis regis Christianissimi illud est, videlicet vt ne quicquam molestiæ rex Dacie suis in rebus adhiberi sinat, nec in negocio, quod habet cum duce Friderico palatino, ullam suarum rerum partem infirmet atque imminuat. Atque etiam rex Christianissimus hortatur regem Dacie, ut ne quo incommodo affici regnum suum permittat, nam si aliquo incommodo afficeretur rex Dacie, regis Christianissimi incommodum etiam futurum. Nichil enim desiderat rex Christianissimus quam regis Dacie amplitudinem atque gloriam, totaque causa mee profectionis ad regem Dacie est, ut sue serenissime maiestati notas et declaratas faciam petitiones amicorum ducis Federicj. Cuius Federici negocia nec eorum, qui imperatori adherent, ulle cure sunt regi Christianissimo nec unquam futura sunt; et ea solum motus ratione rex Christianissimus me dimisit ad regem Dacie, vt palatini non pergant eo progredi, quo ceperunt, scilicet ad imperatoris partes, et ut illos quiescere faciat.

Rex Christianissimus per quosdam amicos ducis Federici palatini certior factus est, quod ille Federicus se prebebit facilem ad compositionem discordiarum, que inter regem Dacie et illum sunt, et optare, ut res nota sit regi meo, ut, quoniam est Christianissimus, efficeret authoritate sua, ut discordie principum aliquem finem caperent, quemadmodum id etiam ex parte ducis Federicj regi Christianissimo nunciatum est. Nunc rex Christianissimus pro eo amore, quo regem Dacie complectitur, cupit mentem regis Daciæ super ea re per me intelligere atque etiam, si sua maiestas uellet prescribere diem tractandi negocij, locum et tempus designare, et quos uelit conuenire ex utraque parte, qui rem tractaturi sint, quibus omnibus cognitis (si regi Dacie probabitur et optimum uidebitur) rex Christianissimus conficere tentabit ea, que ad pacem inter regem Dacie et ducem Federicum conciliandam esse usui existimabit; nichil tamen nisi ea, que regi Dacie probabuntur, facturus est rex Christianissimus.

Hæ sunt petitiones amicorum ducis Federicj palatini, uidelicet ut rex Dacie certam peccunie quantitatem dotis nomine duci Federico et eius vxori sororique sue numeraret, nimirum tantam, quantam ueteres reges cum filiarum suarum elocationibus donare sunt consueti, aut certe talem, qualem arbitrj in compositione huius negocij fuerint moderaturj. Et quoniam id saluo suo honore facere se non posse dicit dux Federicus, optat ille Federicus, ut e captiuitate illius socer liberetur, hiis tamen conditionibus, ut firmissimis pollicitationibus iureiurando se constringat, factam expulsionem detentionemque nullo tempore per se neque per alios quouis quesito colore uindicaturum, nec fines regis Dacie ac ditiones unquam ingressurum, eisdemque perpetuo fore interdictum. Preterea ut certam annuam pensionem Christierno constituat rex Dacie, qua extra Dacie regnum in ditionibus generorum aut alibi, quoad uixerit, se sustentare possit, quo mortuo, eo censu rex Dacie poterit esse liber et immunis. Huic sponsioni accedent fideiussores dux Federicus et marchio Lotorigie, se nunquam daturos suppetias socero, si aliquid uellet tentare in Dacie regem, sed contra illum omni ope adiuturos regi Dacie.

Imprimis considerandum est regi Dacie mens et uoluntas regis Christianissimj, ut nequid tractet, quod sit illi futurum incommodo, et ut ea omnia, que ad suam utilitatem, dignitatem regiam retinendam et conseruandam pertinebunt, curet, quemadmodum rex Christianissimus semper facturus est; preterea ut sue ualetudinis et etiam omnium rerum, quas regem meum scire existimabit, certiorem per me faciat; et erit regi Christianissimo gratissimum.

Michi rescribas, si acceperis. Que quidem omnia rogo ut regi fideliter, quemadmodum facturus sum, interpreteris.

Vostre bien bon amy et seruiteur
Delacroix.

Præscriptio: Domino Petro Suauenio.

Ex archetypo chartaceo, cui adest sigillum cera rubra impressum.

b.

Salutatio salutatione pensanda, cum adiuncta gratiarum actione et nunctio ualetudinis bonæ foelicitatisque regnorum ducatuum et præsentis status.

Quod ad negotia attinet, intellexerit rex bonam uoluntatem Christianissimi regis cum ex alijs multis inditijs tum potissimum ex eo, quod non uult Christianissimus rex, ut rex noster in suum aut suorum incommodum aliquid agat et ut in hac actione sibi suisque bene prospitiat, nam si quicquam incommodo suo designaret, putaret Christianissimus rex sibi quoque per hoc nocitum esse, ut qui nihil aliud quam regis

nostri amplitudinem et sublimitatem promouere desyderat. Pro ista bona uoluntate pleno ore sunt gratiæ agendæ, cum adiecta significatione, quod inde constet satis, quantum nobis e Gallijs boni debeamus et possimus polliceri.

In eo quod dicit Christianissimus rex, sibi curæ non esse aut esse debere in posterum uel palatini uel aliorum, qui cæsari adhæreant, negotia, facit consulto, ut qui ab illorum negotijs abstinere decreuerit, de quorum fide non satis constet. Nam cum certius nihil sit, quam quod illi, qui cæsari adhærent, cæsaris quoque commoda libenter procurare uellent, sibi ipsi incommodaret Christianissimus rex, si illorum negotia, qui cæsari adhærent, uel curæ habere uel magnopere ad se pertinere uellet putare.

Consilium regis, quod cupiat palatinos a cæsare abstrahere, optimum esse. Regem nostrum ab amicis tractatibus nuncquam abhorruisse, misisse etiam cum plenaria potestate suos Ratisbonam. Vbi post factam pecuniarum profusionem expetitum sit, ut Christiernus rex in pristinum statum suum restitueretur, id quod existimauit rex noster nullo iure sibi imponi posse, propterea quod regis nostri pater rex Fridericus iustas caussas habuerit, ob quas cum Christierno bella gessisset, in quibus bellis Christiernus, propria magis conscientia quam armis uictus, e regnis excesserit, consiliarij Fredericum in locum a Christierno relictum substituerint. Cumque Fridericus palatinus a sua petitione discedere non uellet et nos existimaremus, quod iniquum petenti non deberemus concedere, re infecta e Ratisbona discessum est, quamquam inter agendum declarauimus satis, si palatinus nomine uxoris suæ dotem a nobis expostulasset, quod illi responsis alijs occurrisse uoluissemus. Quod nunc mitior factus aliud per amicos expetat, quam expetierit prius, id regem nostrum eo interpræetari, quod non alienum ad transigendum et paciscendum cum rege nostro animum habeat; et quia palatinus regi Gallorum non dubitauerit per amicos indicare, in quas conditiones cum rege nostro non uereatur descendere, rex noster ut amico notum esse uult, quid de propositis a palatino conditionibus sentiat.

Principio si palatinus aut Lottaringiæ marchio dotem talem dari sibi expetijssent, qualis longa consuetudine ex illis regnis data est filiæ regis, habuissent a rege nostro ea responsa, quæ dubio procul Christianissimus dixisset ex æquo bonoque constare. Et quidem quod ad ista attinet, non dubitaret rex noster tractationem et arbitrium Christianissimo regi committere, ut quem existimat sibi amicissimum esse, de quo etiam non metuit sibi, quod in præiuditium suum aliquid sit tentaturus.

Vnus est articulus de Christierni liberatione, qui totum hoc negotium difficultate quadam innectit. Palatinus dicit, quod saluo honore suo non possit transigere nobiscum, nisi Christiernus socer suus libertati restituatur, et proponit liberationis modum, ut rex noster quotannis aliquam pecuniæ summam illi subministret, qua summa possit in ditionibus generorum aut ubi uelit se sustentare; Christiernus contra promittere et

iurare debeat, quod nolit expulsionem et detentionem uindicare, nuncquam regis nostri fines ingredi; sponsores offeruntur Fredericus Rheni palatinus et marchio Lottaringiæ, qui Christiernum aliquid contra nos molientem non solum iuuare non uelint, sed etiam in casu tali pro nobis et rege facere. Rex noster uicissim existimat, quod Christiernum neque retinere commode neque a se dimittere queat. Si retinet, habebunt perpetuo Christierni filiæ et amici, de quo querantur; si dimittit, nihil est certius, quam quod Christiernus de uindicta cogitabit. Quod ut Christianissimus rex intelligat sic futurum, cogatur rex noster de moribus Christierni, quanquam patruelis sui, denarrationem facere. Cum ille esset in regia dignitate constitutus, sic se gessit, sic se comparauit semper, quod neque regis nostri pater neque consiliariorum aut nobilium quisquam aliquid boni de illo sibi polliceri potuerit. Expulsus et detentus tam diu quid non est facturus, qui rebus suis saluis et integris fidem nuncquam seruauit? Ibit ad cæsarem, queretur de iniurijs, omnibus militum Germanicorum congregationibus intererit, sollicitabit notos pariter et ignotos, ut se in regna restituant; atque ita nuncquam pax, nuncquam a bellis otium dabitur nobis. Tamen et hoc uelit facere rex noster: Si palatinus et marchio Lottaringiæ possent obtinere, ut cæsar Carolus cum Ferdinando fratre uellent suas querimonias, quas nomine sororis contra nos habere queant, antiquare, pro Christierno fideiubere et tractatum, qui super liberatione Christierni confitiendus sit, signare, uellet rex noster de liberatione Christierni tractatus admittere et ex consilio Christianissimi regis statuere, quid sibi fatiundum sit. — Cæsar unus est, qui nobis nocere possit. Vt cum palatino et marchione Lottaringiæ transigamus, cum nihilominus cæsarem habituri simus infensum, id non uideatur consultum fore. Tamen interim palatino spem fatiendam esse, quod rex noster ab amicis tractatibus non abhorreat, potissimum si de tota caussa et cum omnibus illis, quos caussa attingat, sit agendum. Quid ex hijs Christianissimus rex palatino respondere uelit, id rex noster prudentiæ et sapientiæ ipsius permittat, et rogat, ut Christianissimus rex palatini sententiam intelligere uelit, quod ad cæsarem et Ferdinandum attineat, ut in ipsis tractatibus pacis illi quoque compræhendantur. Rex noster interim cum rege Suedorum et cum confoederatis ciuitatibus, ad quos liberatio Christierni quoque pertineat, deliberare uelit, quid sibi fatiundum sit.

E charta primæ scriptionis Petri Suauenii. — 1542, 5 die Martii Conradus a Pyhy cancellarius Sueciæ, Steno Erici, Kanutus Andreæ et Georgius Norman, regis Sueciæ legati, ad Christianum III litteras scribunt rogantes, an in itinere Hamburgum versus ipsum et legatum Gallicum conuenire possint. — In ea negotiatione, quam Flensburgi die 13 Aprilis cum consiliariis Danicis habuerunt, iidem legati dixerunt: Gallum autumno præcedente pomposam legationem in Sueciam misisse, Suecum vero inconsulto Dano foedus tractare noluisse; cancellarium præterea verba Christiani III ita accepisse, quasi Suecia in foedere comprehensa esset; Suecum ideo hac in re nihil egisse. Legatum etiam Gallicum articulos nullos habuisse neque litteras plenariæ potestatis ad foedus conficiendum, et rogasse, ut legatos in Galliam Sueci mitterent. Nunc sententiam regis Daniæ quæri. — Litteris, Confluentiæ die 20 Maji datis, Steno Erici et Georgius Norman Christiano III gratias agunt de commendatitiis ipsius, quæ sibi utilissimæ fuerint; se nunc Fran-

ciscum regem in Lotharingia conuenturos esse (chartæ archiui regii). — Die 15 Maji Vilhelmus Paget ad Henricum VIII litteras dat, nobilem Suecum ad aulam venisse, nuntiantem, tres legatos regis sui mox venturos esse de foedere tractaturos; et 20 die Junii et 9 Julii de negotiatione eadem plura eidem regi refert (Statepapers of Henry VIII vol IX pagg. 36, 58—59 et 83—84). Foedus inter Galliam et Sueciam Regniaci 1 Julii ictum Dumont (Corps universel diplomatique IV. II. 228—230) affert.

164.

Christiani III litteræ recreditiuæ domino Delacroix ad Franciscum I datæ.

1542, c. 20 Martii?

Christianus Dei gratia Danorum, Noruagicorum, Gothorum et Vandalorum rex, Slesuici, Holsatiæ, Stormariæ ac Dytmersiæ dux, comes in Oldenborch et Delmenhorst, eadem illa gratia Christianissimo ac potentissimo principi Francisco Gallorum regi, duci Mediolanensi, Ienuæ domino, fratri et amico charissimo, foelicitatem imprecatur cum continuo rerum bene gerendarum successu coniunctam. Christianissime ac potentissime rex, frater et amice charissime. Dominus de Cruce maiestatis uestræ orator, qui has reddit, cum literis maiestatis uestræ ad nos uenit, per quas expetitum a nobis est, ut illum negotiorum quorundam caussa ad nos missum non solum benigne audiremus, uerumetiam ut fidem illi daremus, quam maiestati uestræ in propria persona daturi essemus. Id uero cum nos haud grauate faceremus, singulari studio exposuit nobis, et quæ in mandatis habuit, et quam amanter, quam accurate denique maiestas uestra hortata sit, ne quid admitteremus, quod nobis graue aut incommodo fore possit uideri. Pro hac sollicitudine plus quam fraterna ut etiam pro mittendi offitio nos maiestati uestræ in præsentia quas possumus gratias agimus et inde liquido perspicimus, negotia nostra maiestati uestræ curæ esse. Nos pro statu temporis huius et rerum, de quibus allatum est, respondimus, quemadmodum maiestas uestra ex ipso domino de Cruce intelliget, et rogamus, ut quod sic a nobis responsum est, maiestas uestra secundum datam sibi sapientiam expendere et, quod in rem fore uidebitur, illis porro renunctiare uelit, quorum intererit fortassis, quod ea scire debebunt, ut compertum habeant, nos ab amicis tractatibus sub conditionibus et modis a domino de Cruce assignandis non abhorrere. Quod superest, maiestatem uestram post debitam obsequiorum nostrorum oblationem Deo optimo maximo seruandam diu ac foeliciter incolumem commendamus. Ex arce nostra Rendesborch.

E charta primæ scriptionis Petri Suauenii.

165.

(1542?) 21 Martii.

Commendatitiæ scriptæ ad Gallum pro filio domini Wolfgangi Pogwyschen.

Dominus Wolfgangus Pogwisch eques auratus et consiliarius intimus noster filium habet, quem libenter uellet in Gallijs aliquamdiu commorari posse, et ut linguam

disceret, et ut moribus nationis moratissimæ imbueretur. Itaque a nobis expetijt, ut pro ipsius filio ad maiestatem uestram scriberemus, non solum ut maiestas uestra illum ad se recipere, uerumetiam ut benigne eundem apud se sustentare uelit. Si quid maiestati uestræ non esset integrum apud se habere aliquem, qui loqui nesciret, ut saltem maiestas uestra adolescentem domino Dolphino aut duci Aurealianensi tradere dignetur et in gratiam nostram efficere, ut benigne haberi ac tractari queat. Hoc nos et petenti et multis modis benemerito patri denegare non uoluimus. Propterea maiestatem uestram summopere rogamus, ut de adolescente illo maiestas uestra statuat, quod in rem fore existimabit, tantum ut petitioni, quam pater pro filio intentauit, fiat satis; nos maiestatis uestræ caussa uicissim, quæ poterimus, et uolemus et fatiemus omnia. Quam post obsequiorum nostrorum amicam oblationem Deo optimo maximo seruandam diu ac foeliciter incolumem commendamus. Ex arce nostra Rendesborch die xxi mensis Martij anno m d ....

E charta primæ scriptionis Petri Suauenii.

166.

Frants Is Creditiv for Delacroix, da denne anden Gang sendtes til Danmark.

1542, 30 April.

Treshault tresexcellent et trespuissant prince, nostre trescher et tresame frere cousin et allye. Nous auons receu les lettres, que vous nous auez escriptes par le sz[r] de la Croix, ensemble vostre ratifficacion, et entendu les bons et honnestes propoz quil nous a dictz de vostre part, que nous auons receu a tresgrant plaisir et contentement. Et lauons depesche pour vous porter nostre ratifficacion et vous asseurer de nostre part, que nostre jntencion nest pas seullement de ratiffier le traicte ny continuer nostre amytie, mais jcelle augmenter et accroistre en tout ce quil nous sera possible. Et auons en oultre commande audict de la Croix vous dire aucunes choses, desquelles nous vous pryons le croire tout ainsi, que vous feriez nostre propre personne. Et a tant nous preyrons Dieu, treshault tresexcellent et trespuissant prince, nostre trescher et tresame frere cousin et allye, quil vous ayt en sa saincte garde. Escript a Montreal le dernier jour dapuril m v[c] xlij.

Vostre bon frere cousyn et alye
Francoys.

Bayard ssz.

Udskrift: A treshault tresexcellant et trespuissant prince, nostre trescher et tresame frere cousin et allye le roy de Dannemark Noruege des Gotz et Vandales etc.

Original paa Papir med Segl i rödt Vox.

167.

Mandata domini Delacroix iterum in Daniam missi.

1542, mense Maio.

Quod tam sincere atque amice rex serenissimus Danorum Christianissimo regi per me tantam amicitiam et operam mutuam detulerit, ille sue serenitati agit maximas gratias rogatque, ut in illa uoluntate semper maneat, de qua Christianissimus rex non dubitat, quemadmodum etiam sua maiestas omni tempore erga serenissimum Danorum regem permansura est. — Preterea rogat serenissimum regem Danie rex Christianissimus, ne se ullo pacis aut induciarum genere iungat fedusque faciat cum imperatore nec cum eius fratre Ferdinando, cum quibus similiter Christianissimus rex nullum fædus percussurus est, sed cogitur illis inferre bellum, quod quidem decretum est intra primum diem proximi mensis Iulij, propter illatas grauiores ab ipso imperatore et fratre regi Christianissimo iniurias, quequidem latius declarate sunt in literis per eundem regem Christianissimum ad principes electores, status et ordines imperij scriptis[1]. — Itaque Christianissimus rex dimisit dominum de Longueual, consiliarium suum magnumque domus suæ prefectum, iussitque proficisci Cleuiam, ubi iam est cum plena et omnimoda authoritate tractandi federis et amicitie cum principibus et statibus, qui contrahere amicitiam et facere fedus cum rege Christianissimo uoluerint, et præ ceteris cum duce Pruscie iuxta petitionem et consilium serenissimj regis Danie. — Christianissimus rex laudat serenissimi regis Danie responsum super negocio ducis Federici palatini et marchionis Lotoringie suadetque, ut frater fratrj, ne quid faciat aut tractet cum eis, nisi ea, que sibi usuj et suo regno esse utilitati existimabit. — De responso, quod serenissimus rex Danie cupiuit sibi fierj per regem Christianissimum de Germanicis peditibus, quos habet in ditionibus suis, illud est: Christianissimus rex precatur serenissimum regem Danie summopere, ut ter mile pedites diligentius et citius quam fieri poterit mittat et incedere confestim faciat in ditionibus ducis Cleuie, quequidem ditiones nominantur Marchia, atque etiam, ut rex serenissimus Danie retineat et conseruet apud se maiorem numerum peditum quam poterit, quoad per dictum dominum de Longueual nomine regis Christianissimi admonitus sit. — Imprimis rex Christianissimus cupit, ut celeriter mittantur ter mile pedites in loco supradicto, et ut serenissimus Danorum rex regem Christianissimum certiorem faciat suarum deliberationum et omnium rerum.

E charta coæua.

---

[1] Apposita in archiuo seruatur versio Germanica binarum litterarum, quas Franciscus I ad principes et ad status imperii Germanici scripsit de legatis suis in Italia a cæsareanis trucidatis et de foedere cum Turca contra orbem Christianum sibi imputato, et quibus in cæsarem inuehitur arguitque, istum, non se, bella mouere.

168.

Christiani III litteræ ad Franciscum I, domino Delacroix ex altera in Daniam legatione redeunti datæ.

a.

1542, c. 1 Junii.

Dominus de Cruce uestræ maiestatis orator iam altera hac uice ad nos uenit et ratificationem foederis, quod cum maiestate uestra iniuimus, ad nos detulit, præterea diligenter exposuit nobis ea, quæ a maiestate uestra uigore datarum sibi credititiuarum literarum ad nos perferenda in mandatis accepit. Et quia maiestas uestra non solum saluere iubet nos ualetudinemque ac foelicitatem bonam nobis imprecatur, uerumetiam de præsentis temporis statu suo confidenter ad nos perferri curauit, nos et pro communicata salute et pro perlato inditio, quas possumus in præsentia, gratias agimus. Quod ad pedites Germanicos attinet, quos cupit maiestas uestra ut in Marchiam ad Martinum de Rosuym quamprimum transmittamus, scire uolumus maiestatem uestram, quod collectioni peditum operam dedimus, quemadmodum per dominum Fraxineum maiestatis uestræ priorem legatum ad nos missum facere uelle promisimus; cæterum cum ea de re responsum ad nos redisset, ex quo certo colligere non potuimus, quod maiestas uestra hoc anno arma tractare uellet, neque uero mentio fieret in literis, quid nos, quod ad ulteriorem peditum collectionem attineret, studio habere deberemus, nos concursationes peditum iam coeptas fieri in regna et ducatus nostros, ne inutilibus expensis et nos et subditos nostros grauaremus, sisti fecimus. Quia uero per præsentem maiestatis uestræ oratorem ad nos perlatum est, quid maiestas uestra in animo habeat, libenter uellemus, quantum per nos fieri posset, ut maiestatis uestræ institutum bene foeliciterque procederet. Propterea animo sumus deliberato, quod colligere uolumus quam celerrime, quantas in præsentia peditum copias habemus, quibus carere possumus, easque sic collectas quamprimum in Marchiam ad Martinum de Rosuym nostris impendijs transmittere, sperantes futurum, quod mature satis et ad tempus, ut aiunt, aduenturæ sunt. Martinus de Rosuym, quando eas copias accepturus est, operam dabit, ut pedites per literas acceptationis et stipendiorum atque articulorum constitutionem maiestati uestræ addictos effitiat, quemadmodum bellicus usus et maiestatis uestræ status præsens expostulat. Res nostræ sic habent: Cum Burgundionibus in urbe Brema proxime tractatus experti sumus, in quibus illi prorogationem indutiarum nobis obtulerunt; nos uero, cum haberemus in memoria, quod maiestas uestra iam semel atque iterum a nobis expetijset, ne cum Burgundionibus uel pacem uel indutias acceptaremus, oblatas ultro indutias reiecimus; præterea naues aliquot Burgundionum in angustijs maris nostri, quas Sundt uocant, detinerj fecimus. Quia uero ex hijs omnibus et iam ex transmissione peditum in Marchiam nihil aliud expectare

aut nobis promittere possumus, quam quod cæsarem quanto diutius tanto grauius in nos concitabimus atque exasperabimus, quod in gratiam maiestatis uestræ nos quidem subire non recusamus, uicissim de maiestate uestra ut de fratre et amico charissimo nobis pollicerj uolumus, quod maiestas uestra cum cæsare nec pacem nec indutias initura est, nisi et in pace et in indutijs expresse et per spetialem tractatum nos comprehendamur; id quod etiam hijs literis expetijsse et rogasse uolumus, ad quas a maiestate uestra responsum quamprimum expectamus. Quid nobis pro persona nostra fatiundum sit in hoc rerum statu, de eo uolumus cum fratre et confoederato nostro Suedorum rege colloqui, et quicquid consensu quodam a nobis concludetur, præterea qualis quoque tempore rerum nostrarum status futurus sit, fatiemus semper ut maiestas uestra liquido cognoscat, quam post offitiorum nostrorum commendationem Deo optimo maximo seruandam diu ac foeliciter incolumem commendamus. Ex Arusia nostra.

b.

Dominus de Cruce maiestatis uestræ orator iam altera hac uice ad nos uenit et ratificationem foederis, quod cum maiestate uestra iniuimus, præsentauit nobis adeoque exposuit diligenter, non solum quo in statu sint res maiestatis uestræ, uerumetiam quid maiestas uestra pro ratione temporis huius studio habere apud se decreuerit, et quid ad principes et ad status imperij Romanj, tam quod ad auxilia contra Turcam conferenda quam etiam quod ad interceptionem legatorum suorum pertinet, scripserit. Cui nos ut a maiestate uestra misso et literas habenti creditiuas, ut uocant, eam fidem dedimus, quam debuimus; respondimus etiam, quod ad negotia et postulata maiestatis uestræ attinet, quemadmodum maiestas uestra ex ipso domino de Cruce melius quam ex hijs literis intelligere poterit. Propterea maiestatem uestram longiori scripto degrauare non uoluimus, sed eam post debitam offitiorum nostrorum oblationem Deo optimo maximo seruandam diu ac foeliciter incolumem commendamus. Datum ex Arusia nostra ad kalen. Junij anno etc. m. d. xlii.

E chartis primæ scriptionis Petri Suauenii. Apposita in archiuo seruatur prioris epistolæ translatio Germanica, manu eiusdem Suauenii exarata.

169 a.

1542, 9 Junii.

Duci Aurelianensi de equis, quos illi rex transmittit.

Christianus, Dei gratia Danorum, Noruagicorum, Gothorum et Vandalorum rex, Slesuici, Holsatiæ, Stormariæ ac Dytmersiæ dux, comes in Oldenborch et Delmenhorst, eadem illa gratia illustrissimo principi domino Carolo, duci Aurelianensi, salutem

et foelicitatem imprecatur. Illustrissime princeps, amice et affinis charissime. Venit ad nos non ita multis diebus elapsis dominus de Cruce a Christianissimo rege missus orator. Qui cum negotia sua, quæ ad nos deferenda habuit, qua debuit diligentia exposuisset, nomine celsitudinis uestræ quam humaniter nos salutauit et a nobis expetijt, ut celsitudinem uestram equis duobus Germanico more instructis donaremus, præterea uero, ut bombardam, quam promisimus, celsitudini uestræ transmitteremus, et adiecit, quod celsitudo uestra rogaret, ut uoti sui, quod ad equos et bombardam attineret, primo quoque tempore compos fieri posset. Nos uero, qui celsitudini uestræ ex animo fraterno bene consultum cupimus, dictam nobis salutem libenter acceptauimus iussimusque, ut dominus de Cruce celsitudinem uestram non solum de reddita a nobis gratia pro communicata salute certiorem faceret, uerumetiam ut ex parte nostra celsitudini uestræ obsequium nostrum cum reprecatione foelicitatis et ualetudinis bonæ deferret; quod ad equos attinet, operam dedimus, quantam potuimus in hac festinatione, ut duos quam selectissimos exquireremus, quos celsitudini uestræ instructos Germanico more, ut etiam bombardam promissam transmittimus, et rogamus ut celsitudo uestra, quod mittimus, boni facere atque consulere uelit. Si qua in re præterea celsitudini uestræ obsecundare poterimus, libenter, quod offitij nostri erit, fatiemus. Hijs paucis celsitudinem uestram Deo optimo maximo seruandam diu ac foeliciter incolumem commendamus.

b.

Domino de Longueual de equis, qui mittuntur ad ducem Aurelianensem.

Christianus Dei gratia Danorum, Noruagicorum, Gothorum et Vandalorum rex, Slesuici, Holsatiæ, Stormariæ ac Dytmersiæ dux, comes in Oldenborch et Delmenhorst, generoso et magnifico uiro domino de Longeual, Christianissimj regis consiliario et domus magistro ordinario, syncere dilecto, salutem dicit. Generose et magnifice uir. Dominus de Cruce, Christianissimj regis orator ad nos missus, nobis exposuit, quod illustrissimus princeps dux Aurelianensis, affinis et amicus noster charissimus, a nobis expetierit, ut equos duos Germanico more instructos quamprimum sibi transmitteremus. Itaque ministrum nostrum, qui has literas reddit, cum equis duobus ad ducem Aurelianensem ablegauimus, et rogamus, ut uos cum illustrissimo duce Cleuiæ rationem inire uelitis, per quam fieri possit, ut equi tuto ad ducem Aurelianensem peruenire queant. Hac in re et duci Aurelianensi gratificabiminj et nos non uulgariter uobis conciliabitis. Valete. Datæ ex Wyburgo nostro ix die Junij ano etc. m. d. xxxxii.

E chartis primæ scriptionis Petri Suauenii. Die 29 Junii anni 1542 Carolus V scribit, Gallum operam dedisse, ut e Dania quoque milites conquireret (Lanz: Korrespondenz Kaisers Karl V. vol. II pagg. 346—349). In instructione, Thomæ Thirlby episcopo Westmonasteriensi, ad cæsarem legato, die 1 Julii data,

Henricus VIII foederis a Gallo cum Turca, Cleuia, Dania etc. initi mentionem facit (Statepapers of Henry VIII vol IX pagg. 69—70); et die 9 Julii Vilhelmus Paget ad Henricum VIII scribit, cardinalem Bellaiensem secum colloquutum dixisse, Angliæ in casu belli cum Dania, Suecia, Scotia rem fore, se vero respondisse, Anglos non esse bolos facile deglutiendos (ibd. pagg. 75—76).

170.

Nicolai a Boussut, Longeualli domini, litteræ responsoriæ et instructio, Francisco nuntio ad Christianum III datæ.

1542, 20 Julii.

a.

Serenissimo et potentissimo principi ac domino, domino Christiano, Dei gracia Danorum, Gottorum, Wandalorum et Noruegie regi etc., domino suo obseruandissimo, Nicolaus a Boussut, Longeuallj dominus et Christianissimi Galliarum regis in Belgica præfectus, salutem plurimam dicit. Literas quas ad me jllustrissima maiestas vestra scripsit, accepj, de quibus illi maximas gracias habeo, quemadmodum a Francisco suo ipsa audiet, cuj vt fidem adhibeat in his, quæ meo nomine dicturus est, etiam atque etiam rogo. Eum vero ad maiestatem vestram remisi, vt, quæ præsens vidit, commodius et clarius illi explicare possit. Eos vero equos, quos ad Carolum Aurelianorum ducem deducendos dederat maiestas, ipse deducam, habebitque princeps ille gratissimos, cum enim patris sui amicos omnes ille valde amet, maiestatem vestram, quam et fraterne et ex animo a patre amari certo scit, sponte sua etiam summa beneuolentia prosequitur, ita vt nihil ab ea proficisci possit, quod non sit illj gratissimum. Id ego certo maiestati vestræ polliceri possum, vt qui huius principis perspecta cognitaque habeo omnia consilia. Ego autem nihil de me aliud dicam quam me esse maiestati vestræ obsequijs paratissimum. Serenissime et potentissime rex. Maiestatem vestram Deus optimus maximus semper tueatur et protegat. Datum in castris xx Jullij anno 1542.

Illustrissimæ maiestati vestræ deditissimus
Nicolaus de Boussut.

Ex archetypo chartaceo, cui a tergo adsunt præscriptio ad regem e litteris repetita et vestigia sigilli cera rubra impressi.

b.

Instruction a France de ce quil a dire et fare deuers le tresillustre et trespuissant roy de Dannemarc de par mons[r] de Longueual. Premierement luy presentera nostres lettres de creance, pour laquelle il luy dira, que nous remercyons treshumblement et tresaffectueusement sa maieste des lettres quil luy a pleu nous escripre par

luy, lequel nous renuoyons deuers sa maieste pour luy faire entendre lestat auquel nous sommes, mesmes lequipaige et force de nostre armee et de celles que le roy son frere a dressees en tous costez.

Ledict sz[r] roy nostre maistre ayant entendu la bonne volunte et entiere amytie que luy porte ledict sz[r] roy de Dannemarch son frere, nayant secret moien assez pour len remercier de la meilleure affection quil luy est possible, a mande audict sz[r] de Longueual de ce faire, qui est la cause pourquoy il luy renuoye ce porteur son seruiteur.

Ledict sz[r] roy de France son meilleur frere et amy le prie aussi tresjnstamment, que suiuant leur traictez jl veulle ennoyer sur la coste de Hollande et dAnuers les six nauires equipees en guerre quil a promis par ledict traicte, mais que ce soit le plus dilligemment quil pourra, par ce que presentement jlz sont fort estonnez par tout ceste coste et y a bien a gaigner et prouffiter, et bien tost aprez par mer aura secours du coste de Normandie.

Quant aux cheuaulx que sa mageste enuoye a monsz[r] dOrleans, ledict sz[r] de Longueual les luy presentera de sa part, et pour saufconduict jl ne demande pour passer par tout le pays de lempereur jl nen demande point dautre que ses forces quil a depresent quant et luy. Faict au camp de Brebant le xx[e] jullet v[c] xlij.

Nicolas de Boussut.

Original paa Papir med Underskrift. Af dette sidste Stykke findes der vedlagt to med Peder Svaves Haand skrevne Exemplarer af en Tydsk Oversættelse. — Den 23 Juli 1542 skriver Henrik VIII fra Guildford til Frants I i Anledning af dennes Forslag om at tiltræde det af Frankrig med Danmark, Sverig, Skotland, Sachsen og Kleve sluttede Forbund. Henrik önsker först at see Artiklerne og minder om, at en Krig med Kejseren let vil bane en Vej for Tyrken (Statepapers of Henry VIII vol. IX pagg. 97—98). Frants lover at sende en Afskrift af Forbundet og önsker meget, at Henrik vil indtræde deri (Breve fra Frants I og William Paget til Henrik VIII, datt. Lyon 10 og 9 August; ibd. pagg. 120—121, 110—114). Den 31 Juli 1542, fra Lyon, tilmelder Paget Henrik VIII, at de Danske skulle have taget nogle Hollandske Holke, som vare ladede med Hvede og bestemte til Spanien (ibd. pag. 106).

171.

Skrivelser til Christian III om Krigen i Nederlandene fra Martin van Rossem og fra Befalingsmændene over de Danske Hjælpetropper.

1542, 22 August.

a.

Durchluchtygeste hoichgeborenste groithvermogenste ffurste, genedichster heer. Myn ganssz wyllyger denst is iuv kon. matz. tzo aller tzyet touoren bereytt. Ick kan iuv konn. matz. voer nye tydunge nicht verholden, wye dat wy mitten huepen, so ruyteren vnnde lanszknechte, durch Brabant berssz in Ffranckryck getogen; vnnde wes weges wyr vorgenomen vnnde vns aldaer wederfaren ist, ock wes der hertoch

van Orlogens int hertochdoem Lutzenborch van steden vnnde vlecken durch Gotlicher behulleff erouert vnnde ingenomen haedt, weerden iuv konn. matz. van tzeyger van dessen der gelegenheytt allenthalben vernemen. Nuv is men auer noch der meynonge mit beyden hupen, vnnde die hertoch van Vendomen mit eyn ander hoepen, ichtes vorder vorthonemen, vnnde weessz Gott voer genade verleenen will, moeten wy verwachten. Die Dolphyn van Ffranckryck is mit eyn groith ander hoeffen, so Swytser als ander krygeszluyde, mit wall twe vnde twintich hundert kruytser behaluen ander lychte peerde nha Hysspanyen getogen, vnnde konn. matz. vollicht hem persoenlick hardt nha omme den keyser aldaer to versoeken, also dat twue grothe hoeffde hart tosamen gekomen zynnen, vnnde weessz sich de dingen noch begheuen willen, sal men korts vernemen. De Burgonysschen synnen noch nicht gestalt in dessen Nederlanden den hertoch van Orlogens mit vnnser arme tho verwachten, sunder se bestaen oere stede mit orem vollick thobesetten; ick verhoffe, wy weerden sy so velle todone maken, dat sy ander naberlanden desse negeste drie edder veir iaer vergetten sullen. Vnnde indem in dessen krych ichteessz sunderlinessz, dar anne iuv konn. matz. gelegen, forder vorfelt, will ick iuv konn. matz. alle tyt willich verwillygen; vnnde bidde, der almechtyger iuv. konn. matz. in hogen state vnnde salygen leuende lange gesunt vill fristen. Datum Maseers in veltleger den xxij[ten] Augusti anno etc. xlij[o].

V. conn. matz.

oetmodyge vnnde willyger diener
Mertten van Rossum heer tho Puderogen vnnde
konn. matz. tot Franckryck ouerfelthopman.

Udskrift: Dem durchluchtichsten hoichgeborensten groithvermogesten heren heeren Christiaen, tzo Dennemercken, Noerwegen, Wenden vnnde Gotten konnynck, hertoch tzo Scleswyck vnnde Holsteen, Storremeren vnnde Detmerschen, graue tzo Oldenborch vnnde Dulmenhorst, mynen genedichsteen lieben heren, denstlick geschreuen.

Original paa Papir med Spor af Segl i grönt Vox.

b.

Durchleuchtigster grosmachtigster furst, gnedigster konigk vnnd her. Vnnser vnnderthenige vorpflichtwillige vnnd gehorsame diennste sein e. ko. mt. tzu aller zeit bereit. Gnedigster konigk vnnd herr. Nach deme vnns vnderthenigst wolbewust, wie das e. ko. mat. gnedigst begirigk sein ein vnndericht tzu erfarnn, wies vnns bisther jnn diessenn krigenn erganngenn, so geben wir e. ko. mt. als vnnserm gnedigstenn konige vnnd hernn vnndertheniger meinungk tzu vornehemen, wie das wir

zum ersten, da wir jnn Prabannth kommen sein, vor dem Hertzigenn Buchs vor vber zogenn denn negstenn wegk nach der Hohestrassen. Wie wir dar gekommen, hat man vnns dasz haus ahn alle muhe auffgegebenn; darauff fundenn wir gut feltgeschutz, dasz nahemenn wir mith vnns; wies aber vnnser obersten mith dem hause vorlassenn, jst vnns vnnbewust. Darnach zogenn wir auff nach Anntorff. Wie wir vnngeferlich eine kleine meile vonn dar kommen, jst der printz von Oranien etwan mith newhen fenlen knechte vnnd funffhundert pfert ahn vnns gestossenn; da habenn die Holsteinische reutter denn fuertzogk gehabt. Also die feinde mith etlichenn hackenschutzenn angefallen, dasz von dem widderteill jnn die siebentzehen hundert knechte vnnd etliche vonn denn reuttern sein gefanngenn wurden; die haben mussen schweren jn zweien monaten widder die kron vonn Franckreich odder jhre vorwannten nicht zu thun, darzu haben sie vnns vor jhre rantzun burgen vnnd giszlers stellen mussen. Wie wir vor Anntorff kommen, habenn wir dasz leger etwan ein drei nacht daruor auffgeschlahen, vmb vnns her gebranth, so ferne wir erreichen muchten. Das geschutz war zu geringk, das wir ahn der stadt nichts kunten auszrichtenn; so sein wir fort gezogenn nach Loben, habenn vnns auch daruor gelegt. So habenn die ausz der stadt geschicket vnnd sich erbottenn, sie wolten vnns siebentzigk tausent kronen geben. So hetten wir gerne einen bessern vortragk vonn jhnen gehabt. Jnn dem kumpt wol der halbe hauffe von vnsern knechten vff denn grabenn vnd etliche von den reuttern vor die pforten; jn dem lassenn sie jhr geschutz abghan, dasz wir mit gewalth musten abweichen. Desz anndernn morgens zogen wir ab, krigten widder gelt noch die stadt, vnd zogen durch das lanndt zu Luettichenn. Da warth ein vortrag gemacht, das man vns frey solth zihen lassen, vnnd warth einn freier margt vmbgeschlahenn, dasz man die armen leuth vnbeschedigt lassen solth. Also zogen wir nach Masir, da sollen wir gemunstert vnd bezalt werden; whie mhan vns darnach weitter gebrauchenn wirth, konnen wir e. ko. mt. nichts gewisses antzeigenn. Der hertzogk von Orliens jst jm lanth zu Lutzelbergk jnn die drei wochenn mith drey vnnd vierzigk fenlen Deuscher lantzknechte vnd ein vnd zwantzig fenlen reutter gelegen vor Jbe, welche stadt donnerstags nach assumptionis Marie jst auffgegebenn wurdenn, darinnen jst gut geschutz erobert; auch zwei fennlen knechte vnnd drittehalb hundert pferde sein darinnen gelegen, die haben bey sonnen schein mith vmbschlahennden fenlen mussen ausz der stadt zihen vnnd geschworn, sie wolten jnn vier tagen widder die kron von Frannckreich nicht thun. Dasz haben wir e. ko. mt. als e. ko. mt. vnnderthane vnnderthenigst nicht gewust zuuorhalten, dan e. ko. mt. als vnnserm allergnedigsten hern vnd konige sein wir vnngesparts leibs beide zu tage vnnd nacht alweg zu dienen gehorsamicklich jn aller demuth vnnd vnnderthenigkeit willig vnnd bereith; vnnd wollen e. ko. mt. Got dem almechtigen jnn lang-

werender gesuntheit vnd gluckseligem regement vnnderthenigst gantz trewlichen beuolen habenn. Datum vor Masir dinstags nach assumptionis Marie anno etc. xlij[to].

E. k. m.

vnderthenige vnd gehorsame diener
Reinolth von Heiderszdorff vberster vber den Denischen hauffen.
Aszmas von Alfelth.
Hennrich Rantzau Pauels shon.

Udskrift: Dem durchleuchtigstenn grosmechtigstenn hochgebornenn fursten vnd hern, herrn Cristian, tzu Dennemargken, Norwegen, der Gotten vnd Wenden konick, hertzog tzu Schleswigk, Halsteyn, Stormarn vnnde der Ditmaschen, graffe zu Aldenburgk vnnd Delmenhorsth, vnserm allergnedigsten hern vnd konige.

Original paa Pápir med tre Segl i grönt Vox. 1542, 28 August omtaler Kejser Karl i et af sine Breve den Hjælp, Frankrig faar af Danmark (Lanz: Korrespondenz Kaisers Karl V vol. II pagg. 359—361).

172.

Litteræ Francisci I ad Christianum III datæ.

1542, 10 Septembris.

a.

Franciscus, Dei gratia Francorum rex, Christiano eadem illa gratia Danorum, Noruagicorum, Gothorum et Vandalorum regi, Slesuici, Holsatie, Stomarie et Ditmersiæ duci, comiti in Oldemborg, Delmenhorst domino fratri et amico longe carissimo, felicitatem precatur cum rerum bene gerendarum continuo successu coniunctam. Serenissime potentissime ac excellentissime princeps, frater, consanguinee et confæderate charissime. Literas vestras per dilectum ac fidelem consiliarium et cubicularium nostrum Georgium Luken accepimus, ex quo jntelleximus perspectam nobis jamdudum sinceram et jntegram vestram erga nos voluntatem, qua pergitis perpetuam et jndissolubilem nobiscum amicitiam conseruare. Quo nomine gratias ex animo, quantum equidem fierj potest, vobis agimus, certoque pollicemur eamdem plane esse nostram erga vos voluntatem. Quod autem vobis visum est, vt jmperatorem perpetuis sumptibus oneretis atque ej jmpedimento sitis, quominus vere proximo bonos milites nanscisci possit, viginti quinque millium delectorum militum exercitum hyeme in prouinciis vestris alere ea conditione, vt vobis centum aureorum millia mutuemus; jd vero nos lubenter facturi sumus, cum ob eas causas, quas supra retulimus, tum ob hanc maxime, ne, si deductas ex jnferioris Germaniæ prouinciis justas copias jmperator viderit, jrruptionem in vos faciat. Rogamus autem, vt eos imprimis conducatis, quos secum Gueldriæ mareschallus habet, et rei militaris scientiæ et vitæ morumque probitate laudatissimos, cumque eis, vt dictum vigintiquinque millium numerum compleatis, eorum opera vtaminj, quj cum

Saxoniæ duce et landgrauio Hessiiæ merentur. Per eos autem, quj cum dicto Gueldriæ mareschallo militant, curabimus quadraginta millium aureorum summam ad vos perferrj, missurj postea reliquum, quod ad dicta centum aureorum millia assurgit; neque vero dubitamus, quin pro ea, que inter nos est amicitia, eos ad nos, statim atque eorum opera jndigebimus, remissurj sitis opemque et auxilium in negotiis nostris laturj, vt nos jn vestris, que ad nos pertinere nulloque cum nostris esse discrimine judicamus, facturj essemus. Quo loco, serenissime, excellentissime ac potentissime princeps, frater, consanguinee et fæderate charissime, Deum optimum maximum obsecrabimus, vt vos vestraque jncolumia omnia fæliciter conseruet. Datum in opido nostro Sallelis die decima Septembris 1542.

Vostre bon frere, cousyn et alye
Francoys.

Ex archetypo chartaceo, cui a tergo adsunt præscriptio ad Christianum regem et signetum cera rubra impressum. Harum litterarum duplex in archiuo asseruatur versio Germanica.

b.

Franciscus, Dei gratia Francorum rex, Christiano, eadem gratia Danorum, Noruagicorum, Gothorum et Vandalorum regi, Slesuicj, Holsatiæ, Stormariæ et Ditmersiæ ducj, comitj jn Oldenborg, Delmenhorst domino fratri et amico longe charissimo, foelicitatem precatur cum rerum benegerandarum continuo successu coniunctam. Serenissime, potentissime ac excellentissime princeps, frater, consanguinee et confoederate charissime. Licet jn eo, quod inter nos est initum, foedere id explicate conuenerit, vt nostrum neuter cum imperatore pacem aut amicitiam facere possit, nisi in eo nos expresse vos comprehendamus nosque vicissim pari jure a vobis excipiamur, vt tamen clarius et expressius nostram voluntatem jntelligatis, hasce idcirco ad vos literas scripsimus, vt ijs confirmemus, nullo nos neque foedere neque inducijs cum imperatore pacturos esse nisi ea conditione, vt vos, regem Suedie et Prussiæ ducem, confoederatum vestrum, simul complectatur, ita tamen, si dictus dux Prussiæ idem nobiscum foedus jnire eademque conditione idem pollicerj nobis velit. Quo loco, serenissime, potentissime ac excellentissime princeps, frater, consanguinee et foederate charissime, Deum optimum maximum obsecrabimus, vt vos vestraque omnia incolumia foeliciter conseruet. Datum in oppido nostro Salelles die decima Septembris 1542.

Vostre bon frere, cousyn et alye
Francoys.

Bayard ssz.

Ex archetypo membraneo, cui a tergo adsunt præscriptio ad Christianum regem et signetum cera rubra impressum. Apposita in archiuo seruatur versio Germanica. — Die 7 Septembris 1542 Vilhelmus Paget

ex Pesenis Henrico VIII nuntiat, comitem Glick illo ipso die e Dania ad aulam venisse (Statepapers of Henry VIII vol. IX pag. 153). Die 20 Septembris, Lugduni, Conradus a Pyhy et Steno Erici ad Christianum III litteras dant, quibus promittunt, se, monitis Georgii Lykke parituros, in negotiatione sua res Daniæ non minore quam ipsius Sueciæ diligentia amplexuros esse; et de altera ista in Galliam legatione Suecica, Christiano regi e relationibus Georgii Lykke satis bene cognita, multa afferunt chartæ Georgii Corperi anno 1542 autumnali tempore in Sueciam legati, instructio maxime et relatio (chartæ archiui regii). Vilhelmus Paget in relationibus 24 Septembris et 10 Octobris 1542 e Gallia ad regem suum Henricum VIII scriptis refert, Franciscum regem sibi dixisse, confoederatos Galliæ omnes, et inter eos Danum quoque, in casu belli Henrico inimicos esse futuros; se cum admiraldo collocutum dixisse, fieri non posse, quin a Gallo, si ictum cum Anglo foedus rupisset, recens ei confoederati Danus et Suecus similem sibi perfidiam metuerent; et Franciscum regem ipso die scriptarum 10 Octbr. litterarum legatum in Daniam Sueciamque misisse, vt belli vere proxime venturo Angliæ mouendi socios se promitterent (Statepapers of Henry VIII vol. IX pagg. 174, 194 et 199). Diebus 21 et 24 Nouembris 1542 Franciscus I instructionem et litteras credentiales, Christophoro Richerio ad Christianum III legato dandas, signauit (Krag: Christian IIIs Historie II 608—610 et Suppl. 216); Richerius tamen serius abiisse videtur, 14 enim die Decembris Vilhelmus Paget Henrico VIII nuntiat, eum ante biduum in Daniam missum esse (Statepapers IX 240). Die 4 Januarii 1543 Johannes Fraxineus regis Galliæ legatus, quæ sibi mandata erant, ea cum Christiano III communicauit (Krag l. c. Suppl. 212—215). Die 9 eiusdem mensis Vilhelmus Paget ad regem suum litteras scribit, Franciscum regem alterum legatum in Scotiam, alterum in Daniam misisse, et quinquaginta milia coronatorum in Daniam Sueciamque expediuisse, vt Scotiæ succurrerent; Flandrenses quoque ex clauso mari Baltico maxima damna accepisse (Statepapers IX 258, 261).

173.

Brev fra (Hr. Eske Bille?) til Christian III om Forholdet til Frankrig.

1543, 24 Januar.

Höichbornne förste, stormegtugiste herre och konning. Eders konninglige maiestadt myn vnderdanige willige och pligtuge tro tieneste altiid forszendt. Nadigiste herre och konning. Effther som eders konninglige maiestadt gaff meg nu vdj forgangnne dage tilkiende, at ther er it Frandsosisk sendingebud hoes eders koninglige maiestadt, saa giffuer ieg eders koninglige ma[tt] vdj en vnderdanig goed mening at wille wiide, at meg tyckes gandske raadeligt were, at eders ko. m[tt] will lade handle hoes koningenn vdj Franckriige, at hand will strax met thet allerförste paa thette foraar komme eders koninglige maiestadt tiill hielp met the xij orlags skiibe och saa meget folck ther till, som forbundit jndeholler, och ther som han bleffue saa trengdt eller hand finge saa meget at tage till ware met keysseren, [thet G]ud forbiude, at hand paa thenne tiid icke kunde giöre eders konninglige maiestadt saadannen merckelig hielp, som forbundit indeholler och vduiser, och befrygtendes skulde were, at eders koninglige maiestadt icke [heller kun]de formode siig nogen hielp till siöes [aff konni]ngen vdj Suerige, thaa nödiges och [trengis eders konninglige] maiestat till at jndgaa nogen handeell met the Hollender och tilstede thennom at seigle eghennom Sundit, och ther met thet forbundt emellom eders koning[e] m[tt] och koningen vdj Franckriige vforbrudt vdj alle maade. Och wed jeg icke effther myn ringe forstand

bedre middell tiill engtten at komme till en lang bestand eller och till en euig friid met the Hollender og Burgondiske end vdj saa maade. Huilckett jeg giffuer eders konning[s] ma[tt] tilkiende vdj en goed ydmug mening och paa eders ko. ma[ts] eyget gode behag. Datum Haffnie sanctj Paulj conuersionis affthen aar etc. 1543.

Beskadiget Concept paa Papir. Det som er trykt mellem Klammer, er bortsmuldret i Originalen og er tilföjet efter Gisning.

174.

Francisci I epistola responsoria ad litteras Christiani III, Ioanni Fraxineo ad ipsum datas.

1543, 10 Martii.

Franciscus, Dei gratia Francorum rex etc., serenissimo, exellentissimo ac potentissimo principj Christiano, eadem gratia Danorum, Noruagorum, Gothorum et Vandalorum regi, Slesuicj, Holsatiæ, Stormariæ ac Dytmersiæ ducj, comitj in Oldenborch et Delmenhorst, fratrj, consanguineo et foederato nostro charissimo, foelicitatem imprecatur. Serenissime, exellentissime ac potentissime princeps, frater, consanguinee ac foederate noster charissime. Literas, quas ad nos per Ioannem Fraxineum misistis, recepimus atque ex eo intelleximus ea omnia, quæ nobis a serenitate vestra expositurum in se receperat, quibus magis ac magis sincerus ille amor nobis innotuit, quo nos prosequiminj, ex quo vobis satis magnam gratiam habere non possumus. Nos autem eadem voluntate ac animo esse erga serenitatem vestram ne dubitetis, magnopere rogamus, quod facilius ac certius cognoscetis, cum occasio sese obtulerit. Quoniam vero in præsentia alijs quibusdam negotijs occupatj ea prosequi non possumus, quæ nobis ab eodem Fraxineo verbis vestris dicta sunt, quæ etsi optima nobis visa sunt, vestram tamen serenitatem precamur, vt ea in aliud tempus reseruet; breui enim vos de rebus nostris diligentius ac fusius certiores faciemus. His igitur finem imponentes, serenitatem vestram, serenissime, exellentissime ac potentissime princeps, frater, consanguinee ac foederate noster charissime, Deo optimo maximo seruandam diu ac foeliciter incolumen commendamus. Ex arce nostra Siluæ Vincenarum die x mensis Martij anno m. d. xlii.

Vester bonus frater et amicus
Francoys.

Bayard ssz.

Ex archetypo chartaceo, cui a tergo adsunt signetum cera rubra impressum, præscriptio ad Christianum regem et inscriptio Petri Suauenii: „Redditæ per Franciscum Rolinger in oppido Husem xxviii[a] die Martij". — Die paschatis (ɔ: 25 Martii) P. de Mandosse (ɔ: Mendoza, Francisci I regis ad ducem Cleuensem legatus) ex Geladbach (ɔ: Gladbach) ad cancellarium Daniæ et die 29 eiusdem mensis ex Ruremond ad dominum Joannem Ranzov Gallico sermone scriptas litteras mittit, rogantes vt eorum opera, si

forsan dominus Fraxineus jam e Dania redierit, litteræ Francisci regis sibi creditæ ad dominum Richerium in Sueciam legatum perueniant, et promittentes, se domino Georgio Luck, breui in Daniam ituro, copiosiores ad eos litteras esse traditurum (litteræ archetypæ in archiuo regio seruatæ).

175.

Nyt Creditiv fra Frants I for Jean de Fresse som Gesandt til Christian III.

1543, 14 April.

Treshault tresexcellant et trespuissant prince, nostre trescher et tresame frere cousin et allye. Nous auons amplement entendu par le s[r] de Fresse et depuis par le s[r] George Luke la bonne volunte en laquelle jl vous plaist continuer enuers (nous), et pareillement ce que vous deliberez de faire pour resister a nostre commun ennemy, dont nous ne vous scaurions assez amplement remercier; et vous pouuons bien asseurer, que vous trouuerez a jamais en nostre endroict pareille volunte et affection enuers vous et le bien de voz affaires, ainsi que nous auons donne charge audict sz[r] de Fresse, gentilhomme de nostre maison ordinaire, vous dire plus amplement, auquel nous vous prions adiouster telle foy que vous feriez a nous mesmes. Priant Dieu a tant, treshault tresexcellent et trespuissant prince, nostre trescher et tresame frere cousin et allye, quil vous ayt en sa saincte et digne garde. Escript a Paris le xiiij[me] jour dauril mil v[c] xliij.

Vostre bon frere cousyn et alye
Francoys.

Bayard sss.

Udskrift: A treshault tresexcellent et trespuissant prince nostre trescher et tresame frere cousin et allie le roy de Dannemarc.

Original paa Papir med Signet i rödt Vox.

176.

Johannis Fraxinej Frantzosischenn gesanthenn werbunge jnn drey artickel gestelt, der ko. mtt. uberanthwert.

Dorchluchtichster grotmechtichster koningk, gnedichster herre. Wo woll dath ick nicht twyuele, j. ko[e] mat. werdt yn frischer gedechtnisse hebben all dath ienige, wes ick van wegen des Christlichsten koninges vorgegeuen; dennoch dath de suluige meninge ock vth mynen schriften mage erwiset werden, hebbe ick alle doent hyr yn dyssem breue kortlick verfatet, darmyth mynes gnedichsten herrn vnnd koninges alder genegedester wille iegen j. ko[e] mat. yo lenger yo mheer bekandt werde.

De summa aller bevhele, so ick tho Sleswyck van j. ko[r] mat. entfangen, des gelieken ock wes ym lande tho Cleuen beslaten, daer mede Jurgen Lucke tho gemelttem mynem herren afgeferdiget, vnnd denne de vnderredinge, so de gestrenge herre herr Johann Rantzow myth my gehat, ys alle tho deme ende vthgelopen, dath wy dree dinge, so her na her volgen, vtrichten wolden: Erstlick dath de Christlichste koningk syn kriegent yn Hispania vnnd Jtalia au(er)geuen vnnd syne gewalt gaer vnnd gantz ynth Nedderlandt, datsuluige, wo dath magelick, yn twen orden antogripende, wenden wolde, dat suluige secht de koningk, dath he ydt gernne dhoen will, ock also, dath daranne keine kostinge schall gesparet werdenn, wo woll dath de meiste deel van synen rheden gesecht, dath ydt nutter were om der Jtalianer willen, de deme koninge tho Franckrieck woll gewagen, dath he yn Meilandt angripen scholde, ock vmme des willen, dath ein gemein geschrej vam Turcken gewesen, wo dath de ym anderen orde des landes Jtalia yn des keisers gebede ynfallen wolde. Tho der behoeff so hefth de koningk van Franckrieck tho wege gebracht van Dudischen, Swytzeren, Jtalianeren vnnd Frantzosen sostich dusent knechte vnnd veftein dusent rutere, vthgenamen schyr noch so vele volckes, so de koningk van Franckrieck yn allen Jtalianischen, Nedderlendischen, Hispanischen vnnd Frantzosischen steden, ehm thostendich, yn der besettinge liggende hefth, de alle dage vth densuluigen steden vallen vnnd den vienden schaden dhoen. — Thom anderen yss myth my beredet vnnd verlaten worden, dath de koningk van Franckrieck den hartogen tho Cleue nicht verlaten mochte, vnnd daer yss also thogedacht, dath sick nymants hernamals befruchten darff, dath de hartoge van Cleuen sick myth deme keisere ane fullbort des koninges tho Franckrieck verdragen edder ock yn einen anstandt begeuende werdt, den deme hartogen van Cleue sindt alle monat vyff vnnd twintich dusent cronnen verordenet. — Dath drudde yss gewesen, dath de koningk van Franckrieck helpen scholde j. ko[r] mat. myth hundert dusent cronen vnnd druttich schepen, darmyth j. ko[e] mat. dathienige, daer vann ym lande tho Cleuen gehandelt, fullenbringen vnnd vthrichten konde. Dath hefth de koningk van Franckrieken ock frymodichlick gelauet, dath he datsuluige ock dhoen will, vnnd sindt alrhede druttich schepe vam koninge vthgerichtet ym Hollandischen mheere besehen worden; worumme auersth desuluigen yn Maerstrant vnder Norwegen nicht geschicket, dath hebbe ick am lesten muntlick berichtet. Worumme dath dath gelt nicht kame, dar van kan ick nicht seggen; auersth ydt sy denne wath ydt wille vor eine orsake, so werdt desuluige dorch Jurge Lucken ankunfth woll an den dach kamen; vnnd ick darff woll by verlusth mynes houedes dath lauen, dath de koningk vann Franckrieck dath ienige, wes he thogesecht, vaste vnnd frymodichlick holdende werdt, so woll kenne ick des koninges vnnd aller syner rhede willen.

Vnnd de wile denne de koningk van Franckrieck dorch breue, so j. ko[n] mat.

by Jurgen Lucken thogeschicket, gelauet hefth, wo j. ko[e] mat. deme nakomende wurden, daer van Jurgen Lucke antoginge gedhaen, dath he noch frede noch anstandt myth deme keisere annhemen wolde, ydt were denne, j. ko[e] mat., dath desulue des fredens edder anstandes so woll alse de koninck van Franckrieck geneten scholde, vthdrucklick mede dar jnne begrepen; so will de koningk van Franckrieck noch so vele mheer dhoen auer syne vorige verplichtinge, dath he einen hupen siner krigeslude an deme orde hebben vnnd holden will, daer de hupe j. ko[r] mat. anschlegen am fuchlichsten vnnd besten gelegen synn mage, vnnd will sich der koningk van Franckrieken yn dysser vheide also schicken, dath he daer vor geholden vnnd angesehen werde, alse hebbe he mheer na j. ko[r] mat. vnnd des hartogen van Cleue alse synem egenem fordeele getrachtet; begeret alleine, dath j. ko[e] mat. alse ock de hartoge van Cleuen des koninges van Franckrieken gewalt vnnd hulpe tho ewiger rowe vnnd frede erer koningryke gebruken magen. Welckes alles ick dar vmme hyr will thogedaen hebben, dath velichte etlyke synn werden, de seggen willen, dath j. ko[e] mat. deme koninge tho Franckrieken vp dyth maell thohelpende nicht schuldich. Dath wethe wy vasth woll, begeren ock nicht, dath j. ko[e] mat. vmme vnserent willen etwes anfangen mage; dennoch wen schon de koningk van Franckrieken j. ko[e] mat. tho erem vordeele verhelpen konde, so helt he ydt doch vor eine woldaeth, dath j. ko[e] mat. datsuluige tho dancke van ehm ahnnhemen, vnnd nicht alleine he, sonder ock syne kindere lauen vnde thoseggen, dath se ydt vmme j. ko[e] mat. vnnd ere kindere danckbaerlick verschulden willen; also gernne wolde de konningk van Franckrieken, dath wy, van der tyrannien des keisers erfriet, alle samptlick etwes tapperes tho erreddinge vnsers hilligen gelouens dhoen vnnd vornhemen mochten. De wyle denne deme allen also, so sueth j. ko[e] mat. ock woll, dath j. ko[e] mat. alle de wile, dath wy myth den Burgundischen vnuerdragen, lichtlick thokrigende hebben, dar vmme dath se tho allen tyden ere gewalt iegen vnns werden wenden mathen; vnnd doruen sick j. ko[e] mat. erer yn eren koningryken nicht besorgen, alle de wile dath wy vnnd de hartoge van Cleuen ehnn ahm halsse hengen. So denne frede gemaket will werden (alse wy tho Gade deme almechtigen verhapen, dath woll balde geschehen kan), so hebben sick j. ko[e] mat. dessuluigen euene so woll alse wy andern thoerfrowende.

Ock yss ane noeth hyr thouertellende, wath der Burgundischen anschlach sy, worumme se myth j. ko[r] mat. vp den freden handelen, wath se vor gelegenheit tho j. ko[r] mat. daer dorch soken vnnd wath se vorhebben. Den ydt yss ruchtich by allen wisen luden, ock tugent aller tyde historien, dath frede vnnd rowe yn vnseren egenen landen thoerholdende de beste wyse sy, dath wy den kriech wieth van vnns afwenden, vnnd dat wy leuer den vienden etwes nhemen magen, de suluigen dar mede yn der arbeit thobeholdende, datsuluige wes ehn genhamen wedder thoerauerende, alse dath wy doch vppet leste dath vnse van den vienden thoreddende genodiget

vnnd gedrenget werden scholden. Dath andere achte ick noch groter, dath de Burgundischen, wen se sehen, dath j. ko^e mat. ehn vele schadens dhoen kanne, vnnd nicht twyuelen, dath ydt j. ko^e mat. ock gernne dhoen wolde, went nicht geschuet, so magen se ydt daer henne duden, dath j. ko^e mat. se fruchten, vnnd werden also daer vth auerdadiger werden; van welkerem allen j. ko^e mat., alse de myth hogem verstande begaueth, by sick bestendiger beslutende werden, alse ick daer van dencken kan, dath my alleine amptes haluen by kumpt. Derhaluen ick ock bydde, dath j. ko^e mat. erer ko^r wirden vnnd rowe, ewige sekerheit, tho deme ock den thonegeden willen des Christlichsten koninges myns herren, so desuluige tho j. ko^r mat. drecht, mheer alse etlyker stede vnnd priuate personen neginge ansehen willen. Darynne Godt de allemechtige j. ko^r mat. raethgeuer synn wille, vnnd desuluige also ock j. ko^r mat. lande vnnd lude gnedichlick bewaren mage. Datum.

Skrevet med Peder Svaves Haand. — 1543, 22 Maj, skriver Frants I fra St. Germain til sin Gesandt i Sverig Christopher Richer om endelig at sende ham Besked med Defresse: Han skal drive paa, at Sverig opfylder sine Löfter, thi ellers maa man efter Defresses Udsagn frygte for, at Kongen af Danmark, hvis han ikke kan faae Understöttelse, stiller sine Anslag i Bero, og dissés Udförelse er meget magtpaaliggende. Hvis begge Konger kunde bringes til at virke sammen, var det godt for alle Parter, men Richer maa idetmindste virke til, at Kongen af Sverig med sine Skibe understötter Kongen af Danmark, „qui se mire erga nos ostendit, cum tamen tantam spem illius legati, quam Suecia, non fecissent". „Habeo potentissimos exercitus, quibus maxime ad eorum commodum uti volo; tantum id agatur, ut ipsi postea prædæ cæsari non exponantur, facta mecum pace; perpetuum enim bellum gerere non possumus" (Krag: Christian IIIs Historie, Suppl. 220—221). Af dette Brev sendte Kong Frants en Afskrift til Defresse i Danmark tilligemed et langt Brev af 23 s. M., hvori han meddeler denne Efterretninger om de Franske Hæres Styrke og Fremgang og om de Tydske Fyrsters Vrangvillie, samt underretter ham om, at der allerede er betalt Grev Luc (ɔ: Lykke) 60000 Gylden og at Resten snart skal blive betalt, men fremfor Alt paalægger ham, indtrængende at formane Kongen af Danmark til stadig at arbejde paa at sætte sine Anslag i Værk (sammesteds pagg. 221—223). Dette Brev synes at være beregnet paa at meddeles Kong Christian III.

177.

Brev fra Frants I til Christian III, sendt med Jörgen Lykke.

1543, 30 Maj.

Treshault tresexcellant et trespuissant prince, nostre trescher et tresame frere, cousin et allye. Nous auons baille a vng marchant alleman, extyme riche homme de bien, largent dont nous vous auons cy deuant escript pour le rendre en lieu seur, auquel lieu nous vous prions le voulloir enuoyer querir, pource que nous nauons le moyen de le vous faire tenir seurement plus auant, ainsi quil vous plaira entendre plus au long par nostre ame et feal chambellan le sz^r George Luke, present porteur, et toutes autres choses, que nous luy auons donne de vous dire, suyuant ce que parcy deuant vous auons faict sauoir par le sz^r de Fresse, que nous auons derrenierement enuoye pardeuers vous. Priant Dieu a tant, treshault tresexcellant et tres-

puissant prince, nostre trescher et tresame frere, cousin et allye, quil vous ait en sa saincte et digne garde. Escript a Villiers Coste Rez le penultime jour de may lan m v^c quarante troys.

Vostre bon frere cousyn et alye
Francoys.

Bayard ssz.

Udskrift: A treshault tresexcellant et trespuissant prince, nostre trescher et tresame frere, cousin et allye, le roy de Dannemark.

Original paa Papir med Signet i rödt Vox. I Archivet findes tyve Stk. Franske Söbreve for Orlogsskibe (Capitains og Skibs Navn in blanco), der skulde fejde paa Kejseren og hans Undersaatter. De ere alle af samme Datum som ovenstaaende Brev, udfærdigede paa Pergament med hængende Segl, underskrevne af Kong Frants og parapherede: „Par le roy. Bayard". — Ruddimannus (Epistolæ regum Scotorum II 160—161 og 165—166) meddeler to Breve fra den Skotske Regent Grev Jakob af Arran til Kong Christian III, datt. 10 Juni og 5 August 1543: det förste, skrevet i Dronning Maries Navn, er en Bön til ham om at give tre Skotske Kjöbmænd en Forskrift til Hertugen af Preussen, at de maae kjöbe Korn der; det andet er en Underretning om Fredsslutningen med England. Det i dem begge citerede Brev af April fra Grev Jakob til Kong Christian haves, saavidt vides, ikke. — Den 28 Juni 1543 melde Sir Thomas Seymour og Dr. Nicolas Wotton fra Brüssel Kong Henrik VIII, at en Skotte er anholdt paa Vejen til Lothringen: han kalder sig Alexander Gordon og siger, at han er en Broder til Jarlen af Huntley (Statepapers of Henry VIII vol IX pag. 427); og to Dage senere skrive de til Kongen, at denne Skotte kom fra Danmark og havde Pas fra Kongen der, ogsaa Brev fra Hertugen af Kleve, og at der hos ham fandtes et Brev med Udskriften: „Generoso Alexandro Gordon Huntley comiti in Scotia et sororio regis ibiduum amico suo"; samt spörge Kong Henrik, om han vil have ham „kept saufe" eller ikke (ssteds pag. 429). Den 12 Juli skriver Wotton fra Brüssel til Henrik VIII, at Gjennemfarten i Sundet er stoppet, og at Danmark og Sverig siges at ruste en stor Flaade, som skal sendes enten til Flandern eller til Skotland; Kongen af Danmark haaber nemlig lettelig at kunne bringe et Ægteskab istand mellem sin yngre Broder og Datteren af Skotland (sammesteds pag. 444); men i en Rapport af 21 Juli skriver han, at efter Rygtet skulde Flaaden nu endda ikke være saa stor (ssteds pag. 451); og i en senere Rapport af 8 August mener han, at Frankrig slet ikke kan vente sig nogen Hjælp af Danmark det Aar, thi Kongen siges at være nödt til at beholde sine Skibe hjemme og selv benytte dem der i Landet af Frygt for Oprör („summe innovacion") der (ssteds pag. 463).

178.

Brev fra den Franske Gesandt Richer til Christian III.

1543, 15 August.

Durchluchtigste grothmechtigste koningk, hochgeborner furste vnnd herre. Myne gantzwillige vnnd vnuerdratene denste syn juwer k^n mt. in sunderm vlite bereit touorn. Gnedigster koningk vnnd herre. Alsze ich jegenwardigen juwer mt. dhener gehatt, hebbe ich nicht konnen vnderlaten dersuluigen schrifftlich antotogende, dat myner furderunge nach by k^r mt. tho Schweden in nhamen vnnd van wegen mynes g. h. k^r mt. tho Franckreichen juwer beiden m^ten freuntlichen leuen broders is concludirt vnd beslaten worden, dat desuluige k^e mt. tho Schweden etliche lanszknechte vnder

bouell vnnd commission des hern ryngrauen henuth tho schigkende geneiget vnnd willens is, auch desuluigen, dem beszlute nha, gistern tho reisende vnnd vorthtothehende beuelen laten hefft, welche recht vp juwer k^{n} mt. rijke tothên vnnd reisen werden vmme tho fullenbringende dat jennige, welchs van k^{r} mt. tho Schweden myn gnedigster herre lange gehapet vnnd begeren laten hefft, vnnd twiuell nicht, juwe mt. werde des ein gnediges gefallen dragen. Dewile ich auerst huten berichtet bin worden, wie juwe ko^{e} mt. der ko^{n} w. tho Schweden de grotenn beschwerung vnnd oppression, so juwer mt. vnderdanen duth jar van wegen des krigeszvolckes geleden, schrifftlich hefft antoegen laten vnnd darneuenst, im falle desuluige etlich krigeszvolck vpthên laten vnnd van szich schigkenn wurde, gnedichlichen begeret, dat desuluigen einen andern wech nhemen vnnd thên mochten; alsze ich nu by my suluest erwagen, dat sullichs de sachen allenthaluen merchlich verhindern wurde, hebbe ich my van wegen mynes gnedigsten herrn verdristet vnnd vnderstaen juwe mt. tho biddende, dat desulue nicht alleine de knechte, so se nicht anderer wege gebruken konnen, reiszen laten, szunder och gnedichlich bouelen wille, dat desuluigen kost, vhere, schepe vnnd andere nottrufft vp dem wege vmme orhe gelt bekamen mogen. Darahnne werdt juwe k^{e} mt. nicht alleine mynem gnedigsten herrn sunder auch der k^{n} mt. tho Schweden ein szher freuntliches wollgefallen erzeigenn, welchs desuluige jn geleichem falle anhe twiuel vmme juwe k^{e} mt. erkennen werdt. Dath hebbe ich juwer k^{n} mt., de ich Gade almechtig in gluckzeliger wollfart vnd regierung will hebben beualen, nicht mogen verholden. Datum Steckborgk den 15 Augustj anno etc. xliij.

Juwer k^{n} mt. gantz vnnd bereithwilliger dhener

Christoph. Richerius

k^{r} mt. tho Franckreichen legate.

Original paa Papir med Udskrift til Kong Christian og Segl i rödt Vox. I Statepapers of Henry VIII vol. IX pagg. 502—505 findes en Rapport fra George Everat til Henrik VIII, dat. Lybek 8 Sept. 1543: Everat var sendt til Danmark og Sverig med Breve til disse Landes Konger fra Henrik VIII. Han skulde i Danmark erhverve en Tilladelse for Engelske Skibe til at sejle gjennem Sundet, Beltet og Skagerak og havde i den Anledning to Audientser hos Christian III, medens han iövrigt, med Hensyn til Underhandlingerne derom, blev henvist til Peder Svave. Han fik ogsaa Tilladelsen, skjöndt ikke uden Vanskelighed; dog skulde det Gods, Engelskmændene indförte, være deres eget, og de skulde stille Borgen for, at det, de udförte, ikke förtes til noget af Kejserens Lande. Han melder forresten, at den Franske Gesandt Johannes Fraxineus var i Danmark og sagdes at have bragt 30000 Franske Kroner med til Krigens Fremme, og at der var sejlet en Flaade af 48 Skibe (deriblant 21 Skotske) fra Danmark, som der sagdes, til Zeeland, men at den endnu laa under Norge for Modvinds Skyld. Han giver desuden en Skildring af Fröken Elisabeths Bryllup med Hertug Magnus af Meklenborg som holdtes, medens han var der. Jvfr. Hvitfeldt 1534—35, Krag I 265—266. — I et Brev fra Hr. Mogens Gyldenstjerne til Statholderen paa Kjöbenhavns Slot Hr. Esge Bille, dateret „konninglige maiestatts ommerall vdi Ffleckeröenn wor frue dagh natiuitatis aar etc. mdxliij", melder Hr. Mogens blant Andet: „staar oss altiidt store storm och vwedher emodt, saa wii ingenn stedts kunde henn komme paa nogenn the steder, som wii gerne were wille. Tessliigiste haffuer iegh hördt siige, att ther schall were en x eller xii store skibbe indkommenn for Bergenn, som schulle wille kiöbe bodhe fisk, smör och andenn fitalie, som the kunde ther bekomme och fongeligh kandt were, och schulle samme skibbe were hiemme vdi keyserenns lande, och haffuer iegh forskicket Trundt

Iffuerssenn thiidt henn till Bergenn att schall forfare aldt leyglighedenn, huorledis ther om er eller ey, och er iegh hannom nu alle dage i genn formodendis, alt hues iegh tha vdtaff hannom vdi sandhedt forfare kandt, wille iegh gerne giöre mitt beste att giöre thennom affbreck, thett meste megh mugligtt kunde were, saa at keyszerenns lande icke schulle ther mett bespiisis vdi nogenn maade, om Gudt will giffue löckenn ther till, att werett will föge megh; och scall jngenn tingh bliiffue tilbage for mynn skyldt, hues megh mugeligtt er at iegh kandt giöre" (Original i Geheimearchivet). — Den 3 Oktober 1543 skriver Nicholas Wotton fra Brüssel til Henrik VIII, at en Hollænder fra Medenblik har taget et stort Skotsk Skib fra Aberdeen, ladet med Krudt og Vaaben, der var sejlet ud „withe the fleete of the kinge of Danemarkes shippes, that wer commingh hitherward" (Statepapers etc. vol. IX pag. 517).

179.

Tydske Oversættelser af to Breve fra Frants I til Christian III.

a.

1543, 14 October.

Der Latinischer des Frantzosen breeff.

Vth vlitiger berichtinge vnsers legaten Joannis Fraxinej hebben wy verstanden den besonderen vlieth, den j. mat. vorwenden, darmyth de fruntschop tuschen vnns mage erholden werden, vnnd den genegeden willen, so j. mat. tho vnns dragen; derhaluen wy iegen j. mat. fruntlick danckbaer, vnnd sindt allenthaluen bereit solcke danckbarheit, wor dorch dath geschehen mach, tho bewisen, ock iegen j. mat. also gesynnet, dath wy ein geliekes edder mheres, so dath ienigerleie wise geschehen kan, iegen j. mat. tho gebruken vnns hyrmyth fruntlick verrhedeth, gelauet vnnd thogesecht willen hebben. So vele alse vnsere vnderlanckstige handelinge deit belangen, so bedencken j. mat. verwhaer wyslick vnnd woll, dath wy einen gemeinen viendt hebben, de vnns dorch groeth vnrecht tho vientlyker handelinge iegen sick bewagen, vnnd dath vnser einem ane des anderen groten schaden ock dath ringeste vnglucke nicht geschehen edder wedderfaren kan, welckere verwantnisse wy daer vor achten vnnd holden, dath se der fruntschop sterckeste bandt sy. Vnnd derhaluen so dhoen wy vnns nicht wenicht verwundern, dath vnser buntsverwante de hartoch van Cleuen solckes so gaer vnachtsam vnnd wenich bedacht vnnd bewagen hefth, de synem viende myth godem willen dath auergeuen, welckere ehm des kriges geluke, wen sick datsuluige alrhede gaer vnnd gantz thom keisere gewendet, nicht hedde nhemen kanen; vnnd hefth also syne fryheit, de doch alle vppere lude tho allen tyden beter alse ere leuent tho syn geachtet, deme yn de hende gestellet, de myth lyst daer na steidt, dath he aller lude fryheit vnderdrucken vnnd tho nichte maken will. Daer van wy begeren, dath j. mat. also achten vnnd holden mage, dat vnns solcker vhall vmme eines besonderlyken schadens willen nicht verdraetlick noch beschwerlick gewesen sy; den vnsers koningkrykes gedyen vnnd wolfaert yss an solcker geringen vnnd swacken hulpe, alse wy vam hartogen van Cleuen hebben konden, nicht

gelegen noch daer vp gebuwet vnnd bestediget. Sonder des kanen wy vnns nicht genoch verwundern, wor vth so eine hastige verwandelinge eine orsake genhamen, dath de Dudischen fursten, de yn der Christenen werlet alleine bethher tho daer vor geachtet vnnd geholden sindt, dath se beschermere vnnd verfechtere erer fryheit gewesen, doch nhw myth solcker gedult gestadet vnnd thogelaten hebben, dath en de fryheit vth eren handen genamen, yn sonderheit yn deme fursten, de ehn blodes vnnd buntnisse, ock des gemeinen vaderlandes haluen, verwandt gewesen. Wo ock de hartoge van Cleuen by vnns gehandelt, dat willen wy j. mat. gerichte myth allem willen gernne vndergeuen. He hefth sick myth vnserem gelde vnde gode yn synen noden vpgeholden vnnd alle monat veftich dusent francken tho besoldinge synes krigesfolckes van vnns gehat, dar mede he also vnder vnser bekostinge den kriech gefhuret, vnnd gelieck thor soluigen tydt, alse de keiser ym Dudischen lande angekamen, veftich dusent cronnen van vnns entfangen; wy ock nicht ane mercklyken groten schaden vnsere macht ym lande tho Lutzenborch tho samende gebracht, darmyth wy ehm an deme orde, daer wy ehm besth denen konden, tho hulpe kamen mochten. Dennoch vnangesehen des allen, ock myth vergetinge der schwegerschop, buntnisse vnd vnserer an ehm bewiseden mildicheit vnnd woldaeth, hefth he sick deme keisere verwant gemaket. Vnnd alse wy nicht twyuelen, dath j. mat. solcke des hartogen van Cleuen an vnns geouede handelinge eres koningklyken vnauerwintlyken gemotes stercke nha vermaledyet vnnd verfloket hebbe, so willen wy dennoch desuluige j. mat. myth vlite vngewarnet nicht laten, dath sick j. mat. an solcke des hartogen van Cleue handelinge nicht keren noch desuluige altho sere bewegen laten mage. Den van des keisers macht vnnd gewalt, ock wath he by solcker macht vnnd gewalt vor einen moeth hebbe, yss dyt eine grote antoginge vnnd tuchenisse, dath ene noch alle syn gueth, welckere he iegen vnns nhw tho wercke gestellet, noch dath geluck, so he ym lande tho Gelleren gehat, welckere doch ock de vnduchtigen vnnd fulen thom krige woll plecht thoerwecken vnnd lustich tho maken, ock nicht so vele syner frunde hulpe, de he tho synem fordeele gehat, daer hen bewegen hebben kanen, dath he vnns angripen dorfte, so wy doch ym lande tho Lutzenborch vnnd yn synem egenen ackere, den wy myth gewalt yngenhamen, alleine vth der orsaken veertein dage gelegen vnd vertagen, dat wy ene tho einer schlacht bewegen vnnd verorsaken mochten. Nhw ys he vor einer stadt yn Hennegow, Lenteritium genomet, de wy vor dren monaten geringer alse yn twyer stunden tydt erauert vnnd yngenamen, twintich dage by na also gelegen, dath he yn synen egenen schantzen groten schaden dorch dagelick ynfallent der vnseren geleden. Vnnd alse he sick sulfesth so woll nicht getruwet, dath he de genante stadt eraueren vnnd wedderumme an sick bringen konde, so hefth he desuluige stadt verlaten vnnd yss myth den synen vor eine vele geringere stadt, Gaznun genomet, gerucket, daer hen wy vnns denne

yn groter ylė begeuen, vnnd vnsere rutere myth lichter rustinge, ock etlyke wenich knechte, de vnns yn solcker yle volgen konden, vor geschicket; hebben also gemeltte stadt van der belageringe entleddiget. Des keisers reisige tuch yss van den vnsern dath meiste deell geslagen, wes nicht geslagen, verstrowet vnnd veriaget worden, vele van den auersten gefangen, dar vnder des cardinals van Ferrare broder der Dudischen houetlude auerster gewesen, des gelieken ock etlyke vele eddellude; vnnd yss des keisers gantze heer yn deme suluigen dage dorch fruchte vnnd schrecken der vnseren wedderumme yn Hennegow thorugge gedreuen worden. De wile denne de keiser, de sick doch berhomet, he wolde sick vnnd den synen tho gode de stadt Parrhyss vnnd dath koningryke Franckrieck ynnhemen, yn belageringe der twyer gemeltter stede syn keiserlyke ampt so gaer wenich bewiset; so hebben wy by einander sostich dusent voetvolckes vnnd by veftein dusent rutere, vnnd willen vnns yn de sake also schicken, wo de keiser synn volck nicht balde verlatende wordt, dath wy ene tho einer slacht dwingen vnnd nodigen willen, darmyth de keiser, de sick van eraueringe der stadt Parrhyss vnnd der koningrykes Franckrieken vasth rhomet, by den synen dar vor angesehen vnnd geholden werde, dath he solck rhomen mheer vth ehrgiricheit alse vth vertruwent vp syne macht vnnd gewalt gedaen hebbe. Vnnd de wile denne wy tho beiden deelen deme keisere tho werende vnns yn krige begeuen, so willen wy nicht alleine yn deme, wes wy gelauet, j. mat. gelouen vnnd de buntnisse holden, sonder lauen ock wider, dath wy vnsers koningrykes nicht einen geringen deell yn vhare vnnd euentur setten willen, ehr wy tholaten scholden, dath j. mat. solcker buntnisse haluen yn schaden vnnd nadeell kamen mochten. De antwurth, de j. mat. deme koninge van Engelandt van vnserent wegen gegeuen, de yss vnns angenheem gewesen; ock hebben wy vnns thouornne iegen de, so j. mat. viende gewesen, yn gelieker mathe ock also geholden, vnnd willen vnns hinfurder also holden, dath j. mat. densuluigen vlieth yn eren hendelen by vnns befinden schalen, den j. mat. by deme koninge van Engelant vnserenthaluen vorgewendet. Jn deme vnnd anderem donde bidden wy, dat Godt de allemechtige j. mat. ratschlege geluckselichlick vortgaen laten vnnd dersuluigen tho einem lucksaligen, langwerigen leuende alle gelucke vnnd heil thofogen mage. Datum Folembrazy am veerteinden dage Octobris anno etc. ym xliij[ten].

b.

1543, 21 October.

Des Frantzosen Frantzosischer breeff.

Dorchluchtiger groetmechtiger furste, vnser geleueder broder, frundt vnnd buntsverwandtte. Wy hebben entfangen juwe breue dorch den herren Jurgen Lucken, vnseren kammerlinck, vnnd gehort, wes he vnns gesecht van juwent wegen, sindt ock tho freden gewesen, dath he wedder tho rugge tehen mochte tho jw jw thobe-

richten, wo vnsere hendele staen, vnnd dath wy ein groeth heer by einander hebben, darmede wy by vyff myle weges na by vnserem viende liggen, rha pende dath wy ene ock wedder synen willen tho einer slacht balde nodigen vnnd dwingen willen, edder ock dath he myth den synen wedderumme tho rugge tehen schale; vnnd yss vnsers erachtens nicht magelick tho dysser tydt eine betere wise thofinden densuluigen viendt thouerhinderen, dath he jw keinen schaden dhoen mage, alse dath wy ehm hyr thoschaffen vnnd thodonde geuen. Wy willen auersth hyrmede wedderhalet hebben, dath wy ock lestmals an jw geschreuen, nhomelick dath wy vnns tho allen tyden der gebör holden willen vnnd vnns also stercken, dath wy dorch solcke vnsere sterckinge verhöden magen, dath vnser gemeine viendt jw yn keinem orde juwes koningrykes schaden doen kane, vnnd dath wy vnsers deels gentzlick holden vnnd bewaren willen den tractat van buntnysse vnnd fruntschop, so tuschen vnns vpgerichtet vnnd gemaket yss. Vnnd so ydt kamen scholde (dar van doch noch keine dechtnisse geschehen, ock sueth ydt nicht daer na vth), dath vnns de keiser vmme frede anlangende wurde so willen wy noch frede noch anstandt maken, darynne gy nicht schalen begrepen werden, vnns verhapende, gy werden juwes deeles ock datsuluige donde, dath gy noch frede noch anstandt maken, sonder vnns dar ynne begripen. Wy finden ock vp billige wege gestellet de antwurth, de gy vnserem ambasaten deme Richer vnnd deme ryngrauen gegeuen, alse dat de gelegenheit nhw nicht yss, ock nicht de tydt, eine vheide antofangende, vnnd dath ydt guet synn scholde eine betere beqwemicheit dar tho erwachten, dartho denne dysse winter denstlick synn werdt eine gode bedacht tho nhemen, dath iegen dath voriare ein angreep iegen vnseren gemeinen viendt gedaen werden mage, dar tho wy alle vnsere gewalt tho allen tyden gernne gebruken willen. Ock willen wy nicht vergeten jw tho schriuen, dath dath gelt, welckere wy bedacht jw thoschicken einen angreep dar mede tho donde, yss lenger alse soss wekene tho Strasborch gewesen vnnd dar na gelegen, dath gy ydt scholden halen laten; vnnd darvmme dat man keine tydinge van jw gehat, so sindt daer van veftich dusent cronen ynt lant tho Cleuen geschicket worden tho deme herren van Mandosse, dath he solcke veftich dusent cronen fernner beth an jw schicken scholde, so gy ein heer tho velde liggende hedden, edder ock suss dath gelt tho nutte iegen vnsern gemeinen viendt woll anleggen konden; welckere gelt dorch den hartogen van Cleue genhamen vnnd beholden yss worden daer na, alse de handell tuschen ehm vnnd deme keisere gemaket gewesen, also dath de hartoge van Cleue nicht tholaten wolde, dat datsuluige gelt yn des gemeltten ambasaten hende kamen mochte. Vnnd bidden hyrmyth, dorchluchtige grotmechtige furste, vnser geleueder broder, blodes vnnd bondes verwantte, dath Godt jw gnedichlick behöden vnd bewaren mage. Geschreuen tho Fere vp der Ocze den xxj^ten dach Octobris anno etc. ym xliij^ten.

Skrevne med Peder Svaves Haand.

180.

Brev fra den Franske Secretair Welsinger til Kong Christian III.

1543, 23 Oktober.

Durchleuchtigister grosmechtigister kunig, gnedigister her. E. ko. g. seien mein vnderthenigst gutwillig dienst zuuor. Gnedigister kunig. Jörg Lucke gegenwurtiger bringer jst von ko. mt. meinem gnedigsten hern seiner werbung gnedigst angehörtt worden, volgentz von jrer mt. bemelter handlung halben jn jrer mt. haimlichen ratth gewisen worden, da jme dan in meiner gegenwurtigkeit nach gnugsamer verhört vnnd dreulicher auch flissiger ermanung vnnd anzaigen zu antwurtt worden, das ir ko. mt. gentzlich beratschlagt vnnd entschlossen sy e. ko. mt. nit zuuerlassen, sonnder, wo die vom kaiser vedlicher weis angegriffen oder vberzogen werden sollt, einen beistandt zuthun nit allain mit hundert dausent cronen, sonder auch jn allen dem jhennigen, so jrer mt. muglich wurdt sin. Daruf sich jr mt. entlich verlassen muge, wie dan e. ko. mt. vs jrer mt. schreiben auch vernemen werden; welchs ich e. ko. mt. mit der warhait vnangezaigt nit wellen lassen. Was sonst neus bey vns, werden e. ko. mt. von bemeltem Lucken gnugsamlich vernemen. Es ligen ko. mt. vnnd des kaisers volck fier meill von ein ander, vnnd wo Gott nit dar for ist, so werden sonnder einichen zwiuel in drien oder fier dagen die hauffen vf einander angreiffen, da zubesorgen, ein gros blutuergiessen gescheen werdt. Gluck vf vnser seitten! Jch will auch nit vnderlassen, so bald sich etwas zudregt, e. ko. mt. eilentz zuschreiben alles das jhenig, so ich eren halben thun mag, vnd solliche meine brieff dem Sturmio zu Strasburg zuschicken. Mitlerweill will ich mich e. ko. mt. als meinem gnedigisten kunig beuolhen habben. Datum La Ferre den 23 Octobris 1543.

E. ko. mt. vnderthenigister diener

Welsinger.

Egenhændig Original med Udskrift til Kongen af Danmark og Segl i rödt Vox.

181.

To Beretninger til Christian III fra hans Gesandt i Frankrig Jörgen Lykke.

a.

1543, 28 Oktober.

Aller nadeste herre och konghe. Gyffuer jegh etters ko. matt. ydmyglygh och tenstlyghen adh wydhe, adh jegh haffuer werrett hos ko. matt. aff Franckryck och haffuer gyffuett hans ko. matt., hwes etters ko. matt. haffuer beffallett megh, wdy thy beste lempe och meynungh thyl kendhe, hwadh som etters ko. matt. for hans skyyl haffuer giortt och ladett: Först adh etters ko. matt. haffuer for hans skyldh, och adh hans sagh och handhell motthe fanghe thes bedre ien fram-

gangh, affslagett keseren alle anstandh och fredh, efter thy adh hans ko. matt. haffuer tylsawtt och skreffuett etters ko. matt. thyl adh icke wyl giöre fredh heller anstandh medh keseren, med mynner etters ko. matt. skal werre ther wdy begrebett, och teslygeste forthy adh hans ko. matt. haffuer thylsawtt etters ko. matt. hundertt tusen kroner thyl hyelp adh begynne kryghen medh etc., hwylken for[ne] hans ko. matt. godhe tylsawn haffuer etther kö. matt. segh ganslyghen ther thyl forladtt. Ther paa haffuer etther ko. matt. skreffuett keseren fedebreff thyl och strax wdh skyckett etters nadhes orloffs skyeff med ien godh thal krysz folck medh befalyngh adh angrybe for[ne] keserens landh oc folck; doch haffuer Gwdh aldmectyste icke wyltt föwe weer tyl wyyle, som hwer mandh wel wytterlygh er, adh for[ne] skyb kwne fwldgiöre therys beffallwngh. Nw er etters ko. matt. adwartt, adh keseren beger ynthett andett endh adh bekryghe och fordrywe etters ko. matt. fra land och folck, for thy adh etters ko. matt. haffuer beginnett krygh wdy modh hanam; thy thyl forne haffuer keseren slett yngen orsagh hafft adh bekryghe etthers ko. matt. for endh nw. Thy gaff jegh hans ko. matt. thyl kende, adh hans ko. matt. wylle betencke then godhe wyllie, som etters ko. matt. haffuer bewyssett segh wdy modh hanam, adh e. k. matt. haffuer sett segh och synne konghe ryghe, lande och folck wdy stoer farre och bekostyngh, som haffuer alrede kostett e. k. matt. mere ien tre mal hwndertt tussen gyllen; adh hans ko. matt. wylle nw mett thett aller förste sendhe e. k. matt. then söm penghe efter hans ko. matt. gode tylsawn; thy e. k. matt. haffuer sett syn godhe tro thyl hanam wdy thy madhe, adh efter thy e. ko. matt. er yndgangett wdy thenne krygh for hans skyldh och efter hans begeryngh, adh hans ko. matt. icke aleneste hyelper etters ko. matt. medh hundertt tusen kroner, som hans tylsawn er, men medh fast mere.

Ther pa gaff hans ko. matt. megh saa for shwar, adh hans ko. matt. betackett etters ko. matt. ganske broderlyghen for then godhe wyllye, etter ko. matt. haffuer bewisett segh wdy modh hanam, och ther som hertogen aff Kleffwen hadhe saa wdy lygerwys giortt, tha hadhe thenne krysz handel wel bedre schyckett segh. Antrefen thy hundertt tusen kroner, som han haffuer tylsawt etters ko. matt., thennom wylle han wysselyghen sendhe etters ko. matt. och holle syn tylsawn; och beffol megh adh fortöwe hos hans ko. matt. jen dagh x eller xij adh wylle see, horledis tenne krygh wylle forlöbe segh. Mydler thydh wylle han lade antworde then kyöbmandh pengen adh lewere etters ko. matt. thennom wdy Tyskelandh. Och befol megh adh skryffue etters ko. matt. thett same tyl, adh e. k. matt. skwlle ther pa endelygen forlade segh.

Anden dagen strax ter efter kam kongens secretari medh namen Bayard tyl megh och befoel megh paa kongens wegne, adh jegh skwlle ynthet skryffue e. k. matt. thyl, for end jegh hadhe taltt medh ko. matt. wdy geen; thy hans ko. matt. war nw anderledis thyl synne wdy then sagh. Tha hade jegh alredhe skreffuett

e. ko. matt. tyl, och thogh breffuett wdy handen ock gick strax tyl kongen och gaff hans ko. matt. tyl kende, horledis adh Bayard hade gyffuett megh thyl kendhe, adh jegh skwlle ynthett skryffue etters k. matt. tyll, for endh jegh hadhe taltt medh hans ko. matt. So (hadhe) jegh alrede skreffuett etter ko. matt. thyl then diel, hans ko. matt. beffoel megh, och hade ther breffue tyl stedhe och wylle strax aff ferre jett bwdh tyl e. k. matt. medh same breff, om hans k. matt. wylle nogett ydermere beffalle megh adh skryffue etter ko. matt. tyl. Tha gaff hans k. matt. megh saa for shwar, adh om anden dagen wylle han lade gyffue megh myn affskedh wdh aff hans radh; och same natt ther efter bleff ko. matt. syegh.

Om anden dagen lodh radett kalle megh yndh for thennom och adh spure megh, hwadh myn warff war, och hwadh jegh begerdhe aff k. matt. pa e. k. matt. wegne. Tha gaff jegh thennom thyl kende fra först och tyl syst, lygerwys som jegh hadhe for gyffuett ko. matt. thyl kendhe, och formantt thennom hyöglygh nock then tylsawnff, som k. matt. aff Franckryck haffuer tylsawtt e. k. matt. Tha gaff thy megh sa for shwar, adh som jegh saa, ko. matt. war wdy egen person ther medh ien stoer hob kryszfolck, och keserens folck laa icke wden fem myle ther fra, och ko. matt. haffuer besluttet och wyl lewere keseren iett slaw; och ther som Gwdh wyl gyffue lycke tyll, adh kongen wynner slawwet, tha wyl hans k. matt. wdy thy madhe sa na tröcke, adh han wyll strydhe for segh, for etters ko. matt. och for thett ganske Krestenhedhtt, sa medh Gwsz hyelp adh mandh kan sydhe her efter wdy roe; thy wyste thy icke pa thenne thydh adh giöre etters k. matt. störrer hyelp endh wdy slygh madhe. Och hade ko. matt. fangen wysse thydhen, adh thett hob kryszfolck, som ord war aff gangen, adh Merten von Rossen skwlle werre offuerst ower och draffue jndh wdy Danmarck medh, thett hadhe for[ne] Merten von Rossen icke kwne komme thyl wee medh, saa etters k. matt. icke tör befröctte segh for krygh wdy thenne wynther, thy dy wyl gyffue keseren nock her adh tha ware, sa adh han skall well forgleme e. k. matt. Theslygeste gaff thy megh och tyl kende, adh ko. matt. hadhe fangen skryffuelse wdh aff ryngrewen och aff Rikerius, saa adh etters k. matt. icke sa for gott[1], adh man skwlle nogett anfaa wdy modh keseren wdy thenne wynther, och adh thy hadhe begerrett aff e. k. matt. nogen rytther adh beledhe therys folck medh, som war wd komen aff Shwerycke och wylle yhndhföre wdy Freslandh och wylle brenne ther, hwylkett e. k. matt. skwlle och haffue affslagett; och war ther sawtt wdy radett, adh e. ko. matt. orloffs skyff war icke lenger komen endh wdy e. k. matt. ströme, och ynthett andett giore end löb fra jett eters nades landh och tyl thett andett. Och gaff thy megh tyl kende, adh ko. matt. wylle icke giöre fredh eller anstandh medh keseren, medh mynner e. k. matt. skall werre ther wdy betagett, och begerre, ad e. k. mat. wyl lygerwis sa giöre. Om then tylsawn, som k. matt. haffuer loffuet och tylsawtt e. k. matt., thett war her wdy Strasborck och laa her vi wger och for-

biete efter e. k. matt., och efter thy ther kam ynghen ther efter pa e. k. matt. wegne, saa haffuer k. matt. sentt thyl hertogen aff Klewen thy 1 tusen. Men hwes forbwntnwsse som er giortt ymellom bode etters kongelyger matt[er], thett wyl ko. matt. her fast och wbrödlygh holde.

Tha gaff jegh kongens radh saa thyll (swar) pa then artyckel, adh e. ko. matt. skyb skwlle icke haffue lengertt werrett en wdy etters k. matt. ströme, adh hadhe anthen ryngrewen eller Rekerius eller noghen anden thett skrewett eller bödett ko. matt. thyl, tha haffuer thy thett löwett och dyctedtt som ynghen erlygh mendh, och jegh stodh ther och wylle ther paa wylkore myn hals, adh icke sa skwlle fyndes. Men etters ko. matt. orloff skyff war wdlöben aff eters nades ströme och hadhe strengelygen befallyngh aff e. k. matt. adh falle yndh wdy keserens landh, hwar som helst thy kwnne giöre keseren mest skade och affbreck; men som for er sawtt, Gwdh haffuer icke wyltt föwe werrett thyl wylle, och er kommen stoer storm och wweder pa, sa adh söme e. k. matt. skyeb war komen neder wnder Skottlandh och somme anderstedh hen, pa hwylke skyeb e. k. matt. haffuer fangen ynghen lydhen skadhe etc. Paa then anden artyckel, adh eters k. matt. icke haffuer wyltt efter for[ne] ryngrewens och Rekerius begeryngh gyffue thennom e. nades rytther thyl adh belede therys folck medh yndh wdy Fresland, hwylcken handhel megh ganske wwytterlygh er thy e. k. matt. haffuer ynthett ther aff gyffuett megh thyl kendhe. Dogh war megh wytterlygh, adh for[ne] ryngrewe och Rykerius war kommen ner fra Shweryck tyl etters ko. matt. och hadhe medh thennom iiij fenlyn knecthe och ij fenlyngh, som skwlle komme efter thennom; och gaff jegh k. matt. radh ther selwer wdy adh betencke, om sa endh war, adh etthers k. matt. icke haffuer pa then thydh seett for gott, adh efter thy hertogen aff Klewen hade fordrauett segh medh keseren, adh mandh kwnne medh slyghen rynghe hob noghett tarfferlich wdrethe, men bedre war adh fortöwe noghen thyd langh, thyl then tylsawn war kommen, som ko. matt. aff Franckrycke haffuer e. k. matt. tyl sawtt, och sa medh jen godh tal kryszfolck grybe noghett tarferlyck an. Thy kwnne mandh ther wdy ynghen skyeldh andhen endh godh gyffue e. k. matt. Pa then trydie artyckel, adh k. matt. wylle fast och wbrödelygh pa syn sydhe holle then forbwndtnysse, som er giortt wdy mellom beghe etters mayestater, ther paa gaff jegh saa for shwar wdy thy modhe, adh e. k. matt. haffuer for ko. matt. skyeldh först, som for er bemeltt, haffuer affslagett alle fredh och anstandh medh keseren och ther offuer skreffuett keseren fedebreff thyl och haffuer begyntt krygen wdy modh keseren, som e. k. matt. er icke beplyctett wdy then forbwnttnus, som giortt er wdy mellom eters k. matt. och ko. matt. aff Franckryck, men haffuer thett giortt offuer aldh forplyctelse for then tylsawn skyeldh, som k. matt. aff Franckryck haffuer tyll sawtt eters k. matt. Thy gaff jegh thennom thett selwer adh betencke, som wysse och forstendygh mendh, adh efter thy adh etters

k. matt. offuer aldh forplyctelse haffuer sett segh och synne konghe rygher wdy slygen stoer farre och kostyngh, som e. k. matt. nw er wdy, for k. matt. skyel och efter hans nades begeryngh, om k. matt. icke wylle werre yddermere forplyctett thyll adhyelpe e. k. matt., om keseren wyl före krygh wdy modh etters k. matt., som e. k. matt. ma daglyghen forwenthe segh for hans k. matt. skyeldh.

Tha gaff hans k. matt. radh megh sa thyl kendhe adh gyffue etters k. matt. tyl kendhe, och adh etters k. matt. maa wysselyghen ther thyl forlade segh, adh efter thy e. k. matt. for wden aldh forplyctelser for k. matt. aff Franckrycks skyld haffuer begynnett krygen wdy modh keseren, ther forre wyl k. matt. aff Franckryck sa möghett yddermere werre e. k. matt. forplyctett offuer aldh forbwntnus, adh ther som keseren eller noghen aff hans wyl bekryghe e. k. matt., tha wyll hans k. matt. icke aleneste komme e. k. matt. thyl hyelp medh hwndertt twsen kroner, men medh aldh then deel, hanam kan mwylytt werre adh komme aff stedh. Ther medh gaff hans k. matt. radh megh myn afskedh och fych megh jett breff thyl e. k. matt. och befoel megh adh draffue thyl etters k. matt. adh gyffue e. k. matt. thett thyl kendhe. Tha gaff jegh tennom thyl kendhe, adh jegh icke wel tore draffue bortt medh thett swar thyl etters ko. matt., for endh jegh hade selwer talett medh ko. matt. och hörtt hans nadhes egen wyllie ther wdy, thy jegh befröcteth megh, adh ther som jegh kommer medh thy shwar thyl e. k. matt., adh e. k. matt. worder icke wel behaffue thennom, thy etthers k. matt. hadhe wysselyghen forseett segh thyl then förste thyl sawnff och ther offuer, som for er sawtt, haffuer ladett bekostett segh mere en tre mal hundertt tusen gyllen. Tha shawrede ty megh, adh same shwar war kongens egen befallyngh; och kongen war wdy ty made sa sygh, adh ynghen kwnne komme hanam tyl orsz; ther forre matthe jegh draffue, nar jegh wylle. Ther offuer forbydhe jegh ther ii dage och forhobte adh komme k. matt. selwer thyl orsz, hwylkett megh icke kwnne wyder fare.

Aller nadeste herre och konge. Sa er jegh medh for[ne] shwar draffuen ther fra och er komen hydh thyl Strasborgh then xxviij dagh October, wdhy wyllen adh draffue ylendes thyl etters k. matt. adh gyffue etters k. matt. thenne lelyghedh tyl kende. Tha haffuer jegh fwnnett her tyl Strasborgh for megh Rykerius, som nw nylyghen er kommen fra etters k. matt. Tha gyck jegh strax thyl hanam wdy hans herbergh och togh docter Stormius medh megh, och gaff hanam hordelyghen thyl kendhe, hwadh som megh war for kastett aff k. matt. aff Franckeryges radh, som ryngrewen och han skwlle haffue skreffuett k. matt. thyll, adh ther som han eller ryngrewen hade wdy thy modhe skreffuett slyg lönwff pa etters k. matt., tha hadhe thy giortt som ynghen erlygh mendh, och ther medh hadhe forderwett etters ko. matt. sagh. Tha begynne han adh shwerre och formaledyde segh, adh han eller ryngrewen aldry hade thett tenchtt endh seett adh skryffue thett k. matt. thyl; och thy haffuer

thett, som thett haffuer sawtt, löwett och dyctedh hanam och ryngrewen offuer; och han wylle thett antwordhe segh for k. matt., som thett en erlygh mandh bwrde adh giöre. Wdy thy madhe, allernadeste herre, adh jegh kan mercke och for sta for sandhen, adh ryngrewen och Rekerius er her wdy wskyldyg, men thett haffuer kongens secretari medh namen Bayardt erdyctett, thy han war aldry yngen Tyske godh, och men ther medh ad giöre k. matt. jen stoer tennest adh spare hanam ther medh thy hwndertt tusen kroner, han haffuer lowett och tyll sawtt e. k. matt., och wyl giöre k. matt. ther medh orlös wdy modh etthers ko. matt. Jegh begerde aff radett, adh jegh motthe fange same breff adh see, som Rikerius hadhe skwlle skreffuett k. matt. thyl, men thett motthe megh icke wyderfarys; thy troer jegh ynthett andett, endh thett er ydel bedragh wndher aff for[ne] secretari Bayardtt, k. matt. aff Franckryck wwytterligen.

Aller nadeste herre. For slygh sagh och andre flere haffuer e. k. matt. tenner docter Jahan Stormius och for[ne] Rikerius och jegh seett for gott, adh jegh medh Rikerius draffuer ylendes tyl baghe yghen postwys thyl k. matt., och for thwynne prynsipal sagh skyel: Then förste, adh for[ne] Rikerius wdy myn nerwerrelse for antwordtt segh for k. matt. och begerre thy breffue wdy rette, som han och ryngrewen haffuer skreffuet k. matt. tyl, om thy sa lydher och ynholder, som for[ne] secretari Bayardtt sygher, och ther medh och wdy myn narwerrelse giörer etters ko. matt. wndskyldyngh, adh icke saa er, som for[ne] Bayardtt sygher, adh jegh sydhen pa thett ny kan solitere pa then thyl sawn, som hans ko. matt. haffuer thyl sawtt e. ko. matt., forhobendes adh fanghe bedre shawr, endh jegh nw haffuer fangett. Then anden, efter thy adh jegh haffuer wysselyghen forfarett, adh hertogen aff Lötryngh, pawens sende bwdh och thy Fenyskeaner sende bwdh er draffuen tyl keseren, och men for wysse, adh thy wyll kommett thyl jen anstandh eller och tyl jen fredh wdy mellom keseren och k. matt. aff Franckryck, adh jegh kwnne werre ther hoss och k. matt. pa mynne hans tylsawnff, som han haffuer thyl sawtt etters k. matt. adh aldry wyl giöre fredh eller anstandh medh keseren, medh mynner etters k. matt. skall werre ther wdy y begrebett, adh etther k. matt. anthen mathe komme thett jene offuer eller thett andett: adh ther som thett kommer thyl nogen fredh eller anstandh, adh e. k. matt. blyffuer ther wdy begrebett; ther som och feden blyffuer saa standendes, adh e. k. matt. kan tha fanghe then som penghe, som e. k. matt. er tylsawtt. Allernadeste herre. For slyg hanndh lelyghedh skyeldh wyl jegh nv yllendes tyl post drawe yndh wdy Franckryck ynghen, forhobendes adh retthe noghett gott wdh pa etters ko. matt. wegne, hwylkett Gwdh kendhe, jegh wyl yngen wmsgh eller lywett spare ther offuer adh tenne etters k. matt. trolyghen, som jegh (er) etters k. matt. hyöglyghen forplychtt. Hwadh lyffes fare thett er adh draffue her fra och yndh wdy Franckeryghe, forstaer etters k. matt. wel aff Fransz thene breffuysser; och sender jegh etters ko.

matt. medh hanam jett breff, som ko. matt. aff Franckryck haffuer skrewett etters nade thyl, medh andre flere brewe och ny tyden wdh aff Wngeren.

Och gyffuer jegh etters k. matt. ydmyglyghen adh wydhe, adh jegh talde wdy dagh medh her Jacop Stormer, och gaff han megh thyl kende, adh thy Tyske fwrster och stendhe des ryghe haffuer hafft therys bodskaff hos keseren och begerrett adh wyde aff keseren, om hans keserlygh matt. wylle wdy egen person erskynne tyl then ryges dagh, som nw skal sthaa, eller och icke. Ther pa gaff keseren saa for shwar, adh syste gangh hans keserlygh matt. war pa rysdagh, tha laa hans keserlygh matt. langh thydh, for en försteren kam, och ter offuer fyck then skadhe pa then togh wdy Algera, adh han kam sa syle fram, adh han kan then nepelych forwyndhe. Thett offuer kam han for derys skyldh, adh thy kam sa syele fram. Men ther som thy kwnne tewle, adh tennom la machtt pa adh kome tyl ryszdag, adh thy wylle tha komme betyelygh; och nar hans k. matt. fornam, adh thy (war?) komen, tha wylle hans keserlygh matt. och komme thydh. Dogh skwlle thy, for adh hans k. matt. wylle komme thydh, om thy hade noghen sager yndenbores adh wdrette med hwer anden, thett skwlle thy wdrette, for hans k. matt. wylle kome thydh. Och ther som thy wylle mene, adh thy giör hans keserlygh matt. mögett thyl wyllee medh adh thy wyl giöre jen hyelp wdy modh Törcken, thett acther hans k. matt. rynghe. Ther som Törcken fordryffuer hans broder kongh Fernandus wdy aff Wngeren, Österyck och Bemen, sa hadhe hans k. matt. wel ander landh yghen wdy Ytalien och wdy Yspannien adh gyffue syn broder yngen; sydhen wylle han lade thennom selwer stande Törcken wdy modh och wylle tha thyl se, horledes thennom tha kwnne gaa. Item keseren staer ynthett andett efter en wyll fordyelge alle thy, som haffuer annamett Gusz ordh, och haffuer ladett gange en mandatt wdy noger kiöbstedh, som hade anamett Gusz ordh, och serdelys tyl Mes, adh thy skal aname then gamle sedh opp ygen y kyerken, och hwylken icke som thett wel giöre, skal röme gar och gosz. Item grewe Wyllem aff Förstenberck er draffuen her offuer for iij dage medh iij fenlyngh knechtt och drawer yndh wdy lante Lucemborch, keseren thyl hyelp.

Aller nadeste herre och konge. Jegh haffuer nw skrewett etters k. matt. thyl wdy lenghe, horledes alldh sagh och lelyghedh haffuer begyffuett segh wdy Franckryck, pa thett etters ko. matt. kan thett thes bedre wydhe, horledes ald sagh haffuer begyffuett segh her medh. Etters k. matt. Gwd aldmectyste tyl langsomlyg regymentt och swnhedh beffallendes. Ex Strasborck then xxviij dagh October 1543.

Eters ko. matt.

ganske ydmyglygh tro tenner
Jören Lycke.

Egenhændig Original med Udskrift og Segl i rödt Vox.

b.

1543, 10 November.

Aller nadeste herre och konghe. Etthers ko. matt. er thylforn myn ganske ydmyglyghen forplyctyghe thro thennest nw och allethydhe tenstlyghen forssentth medh wor herre. Aller nadeste herre. Gyffuer jegh etthers ko. matt. her medh ydmyglygh adh wydhe, adh som jegh haffuer syste ganngh skreffuett etthers ko. matt. thyl medh e. ko. matt. thenner Fransz von Luttryngh, datum Strasborgh dhen xxviij dagh October, adh jegh kam ther wdy for^{ne} Strasborgh thyl mödhe medh ko. matt. legatt her Rikerius, som nylyghen war kommen fra e. ko. matt., och ther wdy Johan Stormyus neruerrelse thaldhe for^{ne} Rikerius hordelyghen thyl for noghen skryffwelse, som megh her aff ko. matt. radh war for gyffuen, adh for^{ne} Rykerius skwlle haffue skrewett h. ko. matt. thyl, hwylke for^{ne} skrywelse megh paa e. ko. matt. wegne möghett haffuer forhyndheretth, adh e. ko. matt. sagh then thydh icke en framganngh fyck; tha sawdhe han ther hartt ney thyl, adh han thett aldry tenchte endh see adh skryffue, wdy thy madhe adh jegh kwnne wel formercke, adh thett war icke wden erdycthett och jen behielpen, adh somme her aff ko. matt. radh wylle ther medh thaghe thennom jen wnskwldyngh och ferre megh sa lettelyghen aff, och menthe ther medh adh spare her then tylsawnff, som ko. matt. haffuer e. ko. matt. loffwett och tylsawtth. For slygh lelyghedh skyeldh haffuer for^{ne} Rikerios, Johan Stormio och jegh seett for gott och er saa wordhen for ensz, adh jegh er draffuen hydh thyl baghe yghen medh for^{ne} Rikerio, och kam wy thyl ko. matt. then femthe dagh Nouember. Och haffuer for^{ne} Rykerio wdy myn nerwerrelse forfordertth e. ko. matt. sagh hos ko. matt. medh thett aller beste, som han kwnne were e. ko. matt. egen tenner, och haffuer forantwortt segh for ko. matt., adh then skrywelsee, som han haffuer skreffuett hans ko. matt. tyl, lydhe anderledes enndh som megh aff somme hans nades radh war for gyffuen, och bewyste thett strax medh jen kopie, som han hade aff samme breff, wdy thy madhe adh ko. matt. wel formercthe, adh somme gynge medh slygh jen hynderlyst wm, hwylkett hans ko. matt. icke togh thyl tacke, saa möghett som jegh kwnne paa hans ko. matt. formercke. Thy, aller nadeste herre, haffuer jegh paa thett nye begyentt och solisteertt e. ko. matt. sagh hos hans ko. matt. wdy thett lenghe, som jegh för giordhe och thett etters ko. matt. haffuer tylskreffuett, hwadh e. ko. matt. for hans ko. matt. skyeldh haffuer giorth och ladett, och then store fare och kostyngh, som e. ko. matt. haffuer sett segh och synne landhe och ryghe wdy, offuer aldh forplycttelse, medh yderme(re) trolyghen ermanyngh, som thyl same sagh medh lempe haffuer kwntt thyentt etc. Thy, aller nadeste herre, haffuer hans ko. matt. paa thett nye beslutthett medh hans nades radh, och hans ko. matt. haffuer selffuer beffallett megh adh skryffue e. ko. matt. thyl, adh hans ko. matt. wyll aldry wndfalle e. ko. matt., men wyll fast och ewiclygh holdhe then forbwnnusse, som wdy mellom beghe

e. ko. matt. giortt er, och ther wdh offuer wyl hans ko. matt. aldry giöre fredh heller anstandh heller ganghe wdy noghen fordragh medh keseren, medh mynner e. ko. matt. skall werre ther wdy begrebett; och paa thett e. ko. matt. kan haffue thes bedre föffue thyl adh wnder holdhe e. nades kryszfolck, saa wyl hans ko. matt. medh thett första sendhe e. ko. matt. then sum penghe, som h. ko. matt. haffuer tylsawtt och for thyl skreffuett e. ko. matt. Och h. ko. matt. haffuer beffallett megh adh forthöffue her hos hans ko. matt. thyl saa lenghe, adh h. ko. matt. kan komme thyl medh och sendhe e. ko. matt. for^ne sum penghe. Och haffuer jegh so wyett forhandeltt, adh h. ko. matt. endh nw pa thett nye haffuer skreffuett e. ko. matt. for^ne thylsawnff thyl och wnderskreffuett medh hans nades eghen handh, hwylkett h. ko. matt. breff jegh sender e. ko. matt. Saa wedh jegh icke bedre, aller nadeste here, endh efter som hans ko. matt. haffuer befallett megh, saa wyl jegh fortöffue her hos hans ko: matt., tyl sa lenghe adh h. ko. matt. wyl fwldgiöre hans nades tylsawnff, hwylkett jegh befröcther megh adh thet wyl gaa wdy thet lenghe thyl. Thy töctes megh icke wradelygh adh werre, aller nadeste herre, adh e. ko. matt. wylle skryffue hans ko. matt. thyl med thett aller förste, adh h. ko. matt. wylle medh thett förste gyffue megh myn affskedh medh hans nades tylsawnh; och e. ko. matt. wyl ther hos bywdhe megh thyl e. ko. matt. godhe wyllie, hwadh jegh skal wydher wdy thenne sagh handle. Her kastes megh wel fore aff somme aff ko. matt. radh, adh jegh haffuer icke hafft aff e. ko. matt. wden jett sleetth kredensz breff, och hwylken slygh jen handel wyl dryffue, skwlle wel haffue jen andhen fwldhmachtt endh en kredensz breff; e. ko. matt. kan wel merke, hwad meynwngh thy haffuer ther medh. Jegh wyll bedhe Gwdh aldmectyste thyl hyelp och icke wyll ladhe megh her aff dryffue, för endh jegh haffuer then thylsawnh medh megh, som e. ko. matt. er her aff ko. matt. thylsawtt, medhen jegh haffuer nw slyghen jen grwndh paa thett nye adh staa paa.

Aller nadeste herre. Horledes thett begyffuer segh her medh ko. matt. och hans nadhes kryghes handhel, thwyller jegh ynthett adh h. ko. matt. haffuer nw skreffuet e. ko. matt. samme handel thyl, sa thett icke nw wydher giörsz behoff adh forlenghe e. ko. matt. ther medh. Keseren lygher endh nw stylle medh gansz syn kryghes her for Landersy; och kan manndh icke well wydhe, hwadh keseren haffuer ther med wdy synne, thy Landersy wynner han neppelyghen, och worder han adh draffue ther fra medh skam. Thy ko. matt. haffuer bespysset byen for jett haltt arr; och warde thett fem dage langh, adh ko. matt. bespyste byen; och hwer dagh holtt ko. matt. wdy egen person medh dawlfynen wdy schlachtorden och wylle lewere keseren jett slachtt, ther som han war komen, men keseren wylle icke gyffue syn fordel offuer och konghen wylle icke heller draffue aff syn fordel, som hanam wel ralygh war; och tha Landersy war aldelis wel bespyssett och bemannett medh kryszfolck, er hans k. matt. medh aldh hans nades kryszfolck draffuen thyl baghe yghen

och lyger her pa grensen v myle fra keserens hob, och efter som hans ko. matt. kan formercke, hwadh keseren wyll sla paa, wyl hans ko. matt. ther efter rette segh. Hertoghen aff Luttryngh er endh nw hos keseren, och er ynghen thyden kommen fra hannam. Prynsz von Orranny er kommen keseren tyl wndsettyngh medh xxx fenlyngh knechtt och Martyn von Rossen medh xij hundertt heste och fire tusen tyl fodh, som manndh her haffuer wyst kwndskab; och ther som keseren hade icke fangett then hyelp, thaa hadhe ko. matt. icke draffuett thyl baghe. Aller nadeste herre och konghe. Wedh jegh ynthett andett pa tenne thydh adh skryffue etters ko. matt. thyl. E. ko. matt. her medh Gwdh aldsommectyste tyl lanngsomlygh och lycsalygh regimentt och swndhedh beffallendis. Datum Ferre then x dagh Nouember 1543.

E. ko. matt.

ganske ydmyglygh forplyctyge tro tenner
Jören Lycke.

Egenhændig Original med Udskrift til Kongen og Segl i grönt Vox. Paa Omslaget om disse to Stykker (181 a og b) er der med en samtidig Haand skrevet: „Fran Jörgen Lycke. Productum vdj Nyborg 6ta feria post Martinj 1543". — Under de samme to Datoer (Strasburg 28 Oktbr og Feræ ad fluuium Axonam 10 Novbr 1543) findes i Archivet to Breve fra Christopher Richer til Christian III: i det förste (Tydsk Oversættelse) melder han Kongen, at han har overtalt Jörgen Lykke til at vende med ham tilbage til Frankrig; i det andet (Latinsk Original med Segl) skriver han, at de havde rejst saa hurtig, at de vare komne til Kong Frants den femte November, men henviser iövrigt til hvad Jörgen Lykke vil skrive. — Forresten fremgaar det af den Instrux, som Kong Frants I den tredie Januar 1545 medgav Christopher Richer ved dennes Sendelse til Danmark, at af den her omtalte Sum af 100000 Kroner, som efter Frants's (siden oftere gjentagne) Löfte af 10 Sept. 1542 (ovenfor Nr. 172 pag. 230) skulde have været sendt til Danmark, fik Christian III aldrig en Hvid (Krag, Christian IIIs Historie II 614).

182.

To Beretninger til Christian III fra Johan Sturm i Strasburg.

a.

(1543, 28 Oktober ?)

Deutsche copey Johannes Sturmij.

Grosmechtigister konig, gnedigister herr. Ew. ko. mt. schreiben an mich gethan ist mir von ernn Georgenn Lucken beanthwort worden; vnnd kan mir warlich nicht ange(ne)mers widderfaren, dan das ew. ko. mt. mir mit gnedigem willen tzugethan vnd mit sondern gnaden gewogen. Wiewol ich aber meiner geschicklickheit nach wenick vormack ichts, wes ew. ko. mt. zu nutz vnnd ehre mochte gereichen vnnd gedeyen, dartzuthuen, jdoch ist mir am angenemisten, das ew. ko. mt. mir solliches vfferleget vnd dartzu befelich gethan, darinnen ich ew. ko. mt. meinen fleis vnd muehe mack enthdeckenn; vnnd ist mir derhalben dieser angenemer, nachdeme sehr wenig fursten in Deutschlanden erfunden werdenn, die da in diesen geschwinden lewfftenn die sachen also ansehen vnd bedencken, das an dieser handelungh, so nhun

tzwuschen dem keyser vnd Frantzosen vorhandenn, der Deutschen freiheit vnd ware religion, auch die lere Christi gelegen. Dann dieselben, so sich bisanheer alles tzuuolenden vnterstanden vnd vnternommen, auch jtziger tzeit altzuuiele konnenn vnd vormuegen, lassen sich auch in jhren awsschreiben vnd anthwortten der meinunge vornemen, das mann klerlichen erspueret, das dieselben nach dieser Franckereichischen vhede ein grewlichers vnd schedelichers erdencken vnd beschliessen; vnd in diesem irem furnemen thue wir fein gemach, vorbergen vnd vordecken es, jha helffen jhnen auch dartzu, damit sie dieser tzeitlicher zu vns kommen. Vnnd seint warliche jhr gemuete vnd gedancken nicht geringe, die man vornemen kann sonderlichen aws dieser anthwort von dem reichstage vnnd anderem mher; dauon ew. ko. mt. er George Lucke schreibet vnnd meldungh thuet, vnd nicht vonnoten dasselbe von mir tzuwidderholenn noch repetiren.

Des keysers volck ist noch in Hennega vnnd hatt die stadt Landercium belagert, die fur wenick tagen der kuening erobert, auch dermassen befestiget, dieweile sy vitally darinnen haben, das der keyser schwerlichen wirt erobernn, aber es ist grosse nodt von vitally, in meinunge das der koning dem keyser dardurch eine schlacht tzu liuern wolle vrsache geben. Die stadt Lutzelburck wirt auch befestiget, vnnd hatt der koning viel krigsvolck dartzu dinlich darinnen gelassen; aber graff Wilhelm von Furstenberck ist egestern mit vier fenlein knechte vffgetzogenn, das eher sich mit dem stadthalter Eltzio zusammen vorfueget, damit eher die Frantzosen in jrem furnemenn hindere; jch haltte aber dafur, das des graffen tzugk vnd anschlagk den Frantzosen algereit vorkundschafftet vnd die stadt gnucksam befestiget sey. Wen nhu der keyser ethwan ein schlacht vorlore, ader der kuenig diese beide stedte erhieltte, were eine grosse hoffnungh des fridens, deshalben auch der hertzogk von Lothringen sich an den keyser begebenn; Gott vorleihe vns, das wir seinen ewigen friede muege bekommen!

Es hatt sich auch gleich tzugetragen, das des kuenigs legat Richerius, ehe wan er George Lucke sich an ew. ko. mt. von hinnen widderumb begebenn, angekommen vnd jhnen alhie angetroffen. Vnd kan mich nicht gnucksam vorwunderen, das des konings gemuete sich so gar balt gewendet, dieweile sein mt. mir tzusaget, vnd desgleichenn ern Georgen Lucken, do ehr widderkommen, vorheischen; aber die rethe haben schult, wilche des Richerij ankunfft wol bewegen vnd von jhme gnucksam vnd bestendicklichen eingeret werden wirt. Souiele den kuenig belanget, ist eher warlich rechtschaffenn vnd gueth, aber ehr lest sich von den seinen leichtlichen vnnd tzuuiele beredenn. Ich vorhoffe aber gentzlichen, eher wirt seine tzusage, so er ew. ko. mt. gethan, haltten, auch seine ehre vnd vorbundtnus, damit ehr ew. ko. mt. vorwanth, vnd die geschwinden lewffte vnd tzeit betrachten vnd tzugemueth

fueren. Aber von diesem allem wirt ew. ko. mt. von ern Georgen Lucken weitter gnucksamlichen berichtet werden.

Worinnen mich ew. ko. mt. meinem vormuegen nach weis tzugebrauchen, wil ich alletzeit willick vnd vngesparttes fleisses erfunden werden. Befele hiemit ew. ko. mt. dem almechtigen, mit wunsch das eher dieselben in fridelicher regirungh vnd gluckseligem regimente wolle erhalten. Datum Strasburck etc.

Ew. ko. mt.

vntertheniger getrewer diener
Joannes Sturmius.

Skrevet med en samtidig Haand paa samme Læg Papir som den Tydske Oversættelse af Richers Brev af 28 Oktbr. 1543.

b.

1543, 23 Nouembris.

Salutem plurimam. Rex potentissime et domine clementissime. E Gallia mihi heri ad horam sextam pomeridianam literæ allatæ sunt, quas hodie, qui vigesimus est secundus huiusce mensis, maiestati vestræ mitto. Nullum mihi dubium est, quin d. Georgius Lyck pro suo studio ac diligentia prolixe de rebus Gallicanis maiestati vestræ perscribat, eoque mihi de ijsdem pluribus verbis opus non est commemorare. Recte cecidit, quod d. Georgius cum Richerio legato regio est reuersus. Itaque rursus res in promisso est, et sane spero explicatum iri negocium breui. Hic per dies quatuordecim et amplius magnum silentium fuit de cæsare atque eius exercitu, quod in rebus lætioribus fieri non consueuit; tandem rumor incertus increbuit, discessum esse ab obsidione Landercana, de quo nihil certi habere potuimus ante hesternum diem. Mitto maiestati vestræ, quæ rex de hoc scribit, quæ pro ueris habeo. Heri etiam Antuerpia scriptum est, quas literas spero me hoc diluculo habiturum; si quid erit vel contrarium uel recentius uel maius, hisce adiungam simul ac cognouero. Qui e Brabantia ueniunt, aiunt, cæsarem hac expeditione ex eo tempore, quo venit ex Hispanijs, sumptum fecisse quinquagies centenorum milium ducatorum, hoc est, vt Galli loquuntur, quinque milionum. A Brabantis, ex quorum loculis maxima pars pecuniarum penditur, sextumas omnium bonorum exegit. Quid in proximam æstatem cogitet, ignoratur. Adhuc quidam dicunt, mansurum in eius ditione Germanum atque Hispanum militem. De Germano difficulter creditur, sed tamen redit nondum quisquam: et si uerum est, fit id, quo Monasteriensem et Coloniensem et Treuerensem in metu retineat et commodius in comitijs imperij proximis, quæ uelit, consequatur. Itali prope omnes tamen discesserunt, sed non imperatoris iussu, verum belli fastidio; et horum pars aliqua hortatu Strozæ, ducis regiæ cohortis, ad regem deflectit. Panem bis coctum parari iubet in multis Brabantiæ et Flandriæ oppidis, neque illud scitur quorsum pertineat. Verum de Barbarossa allatum est, occupasse in Hispanijs tria oppida, ijsque cum villis et

pagis concrematis abductisque hominibus, abijsse, et minari atrociora in annum insequentem. Ante menses duos ex Italia scriptum fuit, regem Tunetensem, amicum et socium et uectigalem cæsaris, a filio suisque e regno exturbatum esse ob immanitatem libidinum; rursus de eodem allatum est hisce diebus, eundem, comparata classe et confecto exercitu ex Hispanis atque Italicis hominibus, conatum esse recuperare regnum, sed victum a filio, captis cæsisque suis, oculorum lumine priuatum esse filij iussu. His malis necesse est, remedia inueniat, si Hispanias nolit esse infestas. Dux Lotharingiæ eiusque filius Barræ dux apud cæsarem sunt et de pace agunt. Landercana obsidio et Hispaniensia pericula fortassis ipsum mitiorem reddent; vtinam pacem religioni Christianæ salutarem haberemus! Cæsar, ut scripsi, ob Landercum quinque miliones, rex ante Parpinonam tres miliones, idem non nihil per hunc autumnum, et neutri plurimum superest; infestis tamen pergunt esse animis; et fluctuant inter se omnium hominum ordines, hoc præsertim tempore, quo nunquam magis fuit Germaniæ extimescendus Turca. Bene valeat maiestas vestra, rex potentissime. Argentorati vigesima tertia Nouembris.

Vestræ maiestatis

fidelissimus famulus
Joannes Sturmius.

E charta, vt videtur, autographa.

183.

Brev fra Frants I til Christian III.

1543, 10 November.

Treshault tresexcellant et trespuissant prince, nostre trescher et tresame frere cousin et allie. Nous auons entendu, tant par le s[r] Georges Luk nostre chambellan que depuys par le s[r] Richer nostre ambassadeur, la bonne volunte et affection, en laquelle vous contynuez a lentretenement de lamytie et alliance qui est entre vous et nous, dont nous vous mercions de tout nostre cueur, vous priant croire fermement que nostre volunte nest moindre enuers vous, et que vous nous trouuerez tousiours fermes et constans a lentretenement des traictez et alliances qui sont entre nous, sans jamais aller ne venir aucontraire, et mesmement de ne faire jamais paix, trefue ny abstinance de guerre sans vous y nommer et comprendre comme nostre bon frere, amy, allie et confedere, nous tenans certains et asseurez, que vous ferez le semblable de vostre part. Et affin que vous ayez plus de moyen de souldoyer et entretenir gens de guerre, je vous envoyeray de brief la somme dont je vous ay parcydeuant escript. Et affin que vous soyez aduerty de lestat enquoy sont mes affaires, nous vous commancerons adire, comme apres la conqueste de Luxembourg nous entendis-

mes que nostre ville de Landrechy acause du long siege, que y auoient tenu les ennemys, estoit en grande extremite par faulte de viures et a loccasion du grant nombre de mallades et blessez qui y estoient, parquoy je me deliberay de ne laisser perdre ladicte ville et de secourir noz bons et loyaulx seruiteurs, qui lauoient si bien et si longuement tenue contre toutes les forces de lempereur et du roy dAngleterre, et pour venir a cest effect marchasmes droict audict Landrechy auecques telle force, que nous contraignismes lesdictz ennemys a leuer le siege, et ce faict nous la feismes aduitailler, retirer les mallades et mectre gens noueaulx dedans; et durant le temps dudict aduitaillement, qui furent cinq jours entiers, nous presentasmes la bataille ausdictz ennemys, estant loge a demye lieue deulx, sans que jamais ilz voulzissent venir au combat ne sortyr du lieu quilz auoient choisy aduantaigeux; ou se feirent beaucoup de grosses escarmouches, ou il y eut beaucoup de genz tuez et pris de leur couste et bien peu du nostre. Et aubout desdictz cinq jours que laduitaillement dudict Landrecy fut paracheue, voyant que lesdictz ennemys ne voulloient sortir de leur fort, et que ne pouyons aller a eulx synon a nostre tresgrant desaduantaige, et nayant plus de besoing de sejourner la, nous feismes retirer nostre armee en si bon ordre, que quant les ennemys, qui sauoient que nostredicte armee auoit a passer vng boys, ou les arbres estoient abbatuz a trauers les chemyns, et pensans en cela prendre grant aduantaige, feirent marcher leur auantgarde, et alors la nostre, qui seruoit a ceste heure la darrieregarde, en laquelle estoient nostre filz le Daulphin, nos cousins les ducz de Vendosme et dEstouteuille, les mareschaulx dAnnebault et du Biez et le prince de Melphe, qui tournerent la teste vers eulx et leur feirent vne charge si furieuse, quelle deffit deux mil cheuaulx des leurs et quatre mille harquebouziers, dont jl est demoure plusieurs prisonniers gens de nom et grant nombre de tuez; qui feit lors retirer lauantgarde desdictz ennemys hastiuement et en grant desordre jusques au lieu ou estoit demoure lempereur auecques le surplus de son armee, et nous qui estions passez vng pont, conduisans nostre bataille, tournasmes droict a eulx, qui fut cause quilz noserent marcher plus auant, et demourasmes ferme quatre heures, en actendant silz vouldroient venir a la bataille. Et pour vous dire plus particulierement, comme les choses passerent en ceste charge, furent enueloppez le sz[r] Octauio Farneze, Loys dAuille et le s[r] de Ruz general des cheuaulx legiers, mais pour nestre cogneuz, et aussi pour suyure la victoire, ilz furent laissez et ne scet on quilz sont deuenuz, ainsi que lon a entendu des prisonniers, qui furent pris a ladicte charge. Maintenant nous renforcons les garnisons de nostre frontiere, et du surplus de nostre armee nous regarderons den faire quelque bon exploict et dendommaiger noz ennemys le plus quil nous sera possible, et contraindrons lempereur a entretenir cest yuer bonne partie de son armee, et sil satache en nul endroict de nostre frontiere, nous mectrons bonne peine de luy leuer le siege aussi hastiuement,

que nous auons faict de deuant ledict Landrechy. Et surce faisant fin, nous prierons le createur, treshault tresexcellant et trespuissant prince, nostre trescher et tresame frere cousin et allie, quil vous ait en sa tressaincte et digne garde. Escript a la Fere sur Oize le xme jour de nouembre lan mv^c^ quarante troys.

Vostre bon frere cousyn et alye
Francoys.

Bayard ssz.

Original paa Papir med Signet i rødt Vox og Udskrift »a treshault tresexcellant et trespuissant prince nostre trescher et tresame frere cousin et allie, le roy de Dannemark«. Vedlagt findes en Tydsk Oversættelse af dette Brev, hvis Paaskrift: »translata ex Gallica lingua in Latinam, interprete Nicolao« ogsaa tyder hen paa en Latinsk Oversættelse deraf. I Arkivet findes ligeledes et Fransk Brev fra Kong Frants, dateret Fere 8 November 1543, med Underskrift, mindre Signet i rødt Vox og Udskrift »a noz chers et bons amys ✱. K.«, hvilket Brev begynder saaledes: »Chers et bons amys. Pour vous tenir aduertiz de nos affaires, nous commancerons a vous dire«, og siden indeholder Beretningen om Kongens Bedrifter med de selvsamme Ord som dem, der bruges i det ovenfor aftrykte Brev til Christian III. — Om Forholdene mellem Kejseren og Christian III og navnlig de herefter følgende Fredsforhandlinger findes meget i Statepapers of Henry VIII vol IX: først vil Kejseren have Henrik VIII til at erklære Christian III (»Hertugen af Holsten«) Krig, eftersom denne er falden ind i hans Lande, og Kejseren gjør sin Krigserklæring mod Skotland afhængig deraf (Beretning fra Dr. Richard Layton til Henrik VIII og Raadet, dat. Brüssel 27 Januar, pag. 587; Skrivelse til Privy-Council fra den kejserlige Gesandt Eustace Chapuys, dat. London 28 Januar, pag. 589; Brev fra Privy-Council til Dr. Nicholas Wotton, dat. London 4 Febr., pagg. 593—595; og Beretning fra Wotton til Kongen, dat. Speir 23 Febr., pagg. 599—602); men de enes dog snart om, at det er bedst at slutte Fred med Danmark, da dette Land som Fjende truer Kejseren i Ryggen og derved sysselsætter endel af hans Tropper, da baade England og Nederlandene derfra maae hente Størstedelen af de Artikler, som de behøve til Bygning og Udrustning af Skibe, og da dets Konge synes tilbøjelig til at slutte Fred paa rimelige Vilkaar (Skrivelse fra Privy-Council til Wotton, dat. 6 Marts, pagg. 612—615; Beretning fra denne til Kongen, dat. Speir 19 Marts, pagg. 621—624). Den 26 Marts, fra Antwerpen, melde Stephan Vaughan og Thomas Chamberlein Kong Henrik VIII, at Kong Christian III skal være død (pag. 631), men i England synes man ikke at have fæstet Lid til dette Rygte, thi Privy-Council paalægger 1 April Wotton og Chamberlein at sørge for, at Danmark i den eventuelle Fredsslutning forpligter sig til ikke at hjelpe Skotland (pag. 628). Den 9 April skriver Wotton fra Speir til Henrik VIII, at Granvela siger, at der ikke vil blive sluttet nogen Fred med Danmark, uden at England paa en hæderlig Maade optages med deri, og at Kongen af Danmark desuden skal renuntiare diabolo et pompis eius ɔ: opsige sit Forbund med Frants I og sende dennes Orden tilbage (pag. 639). Den 13 April lover Privy-Council i en Skrivelse til Wotton, at hvis der ikke kommer en Fred istand mellem Kejseren og Danmark, vil England erklære Danmark Krig sex Uger efter at Kejseren har erklæret Skotterne for Fjender (pagg. 651, 654). Den 24 April fra Speir omtaler Wotton i en Beretning til Henrik VIII Granvelas Klager over, at jo høfligere de Danske Gesandter behandles, desto stædigere blive de (pag. 662); den 7 Maj skriver Christopher Mont sammesteds fra til Henrik VIII, at der skal være sluttet Vaabenstilstand med Danmark (pag. 667); den 19 Maj skriver Wotton, at Granvela havde ladet ham vide, at for at faae England optaget med i Freden med Danmark var Kejseren bleven nødt til ogsaa at indbefatte Sverig deri; men til at indlade sig paa en Krig med Skotland for Englands Skyld vare de Danske Gesandter ikke at bevæge: de vare der, sagde de, forat skaffe deres Herre Venner, ikke Fjender; og de vare saa iilsindede, at de flere Gange havde villet afbryde Underhandlingerne, men Keiseren indsaa godt, at han ikke kunde undvære Handelen paa de Egne (pagg. 672—673); og den 22 Maj melder Wotton fra Speir Sir William Paget, at man har godt Haab om at faae Freden bragt istand (pag. 677). Den 23 Maj afsluttedes, som bekjendt, Freden i Speir; men først den anden Juni melde Paget og Wotton fra Speir dette til deres Konge, idet de tilføje, at Danmark paa den Tid havde sin Flaade rustet til Krig og en Hær paa Benene af 14000 Mand foruden Rytteri (pag. 691); og den 11 Juni sender endelig Wotton en Afskrift af Tractaten (pag. 702).

184.

Brev fra Enkedronningen af Skotland til Kong Christian III.

1544, 28 April.

.Treshault tresexcellent et trespuissant prince Chrestien roy de Dannemarch. Ayantz entendu que messz[rs] les gouuerneur et seigneurs de ce royaulme enuoyent deuers vous me[re] Jehan Hay leur ambassadeur, auons bien voullu par luy vous escripre de nostre part et fere scauoir lestat et disposition des affaires dicelluy, lesquelz affaires (depuis la mort du feu roy nostre sieur et mary, que Dieu absoille) ont este et sont en grand trouble pour les menees et praticques, que y a faictes et faict encores de present le roy dAngleterre, ancien ennemy de cedict royaulme; a quoy le roy treschrestien se y est monstre et monstre autant affectionne pour le secours et ayde dicelluy que pour le sien mesmes. Et pour la bonne amytie et alliance qui est entre vous, ledict roy treschrestien, et que de tout temps et anciennette auez aussi eue auec les roys de cedict royaulme, et pour la proximite du sang et lignaige dont vous attient la royne nostre fille, vous prions tant de sa part que de la nostre voulloir fauoriser et donner confort et ayde ausdictes afferes, ainsi et suyuant la charge que en a ledict ambassadeur, et dont par luy vous plaira estre plusamplement aduerty. Et en tous les endroictz ou il vous plaira nous employer, nous mettrons peine y fere chose qui vous sera agreable. Treshault tresexcellent et trespuissant prince Chrestien roy de Dannemarch. Nous prions Dieu vous donner bonne et longue vie. Escript a Streling ce xxviij[me] jour dauril mv[c] xliiij.

Vostre bonne seur et cousinne
Marie R.

Udskrift: A treshault tresexcellent et trespuissant prince Chrestien roy de Dannemarch, Norouargue, Gotthie et Wandallie, duc de Holsatie et Stromatie et conte de Sleuie.

Original paa Papir med Fransk Udskrift til Kongen og Segl i rødt Vox. I Epistolæ regum Scotorum vol. II findes Side 193 en Unavngivens (Charles Murray's ?) Brev af 18 Marts 1544 til Christian III; og Side 201—211 findes et Brev til Samme fra Regenten i Dronning Marias Navn, dat. 30 April 1544, og en Instrux af samme Datum, medgiven John Hay paa hans Gesandtskab til Danmark.

185.

Francisci I litteræ credentiales Joanni Fraxineo ad Christianum III datæ.

1544, 30 Maji.

Franciscvs, Dei gratia Francorvm rex, domino Christiano e(adem gratia Da)niæ, Norvegiae, Gottorvm et Vandalorum regi etc., ducj Holsatiæ etc., domino in Delmen-

horst, fratri consanguineo et foedera(to nostro charissimo) foelicitatem. Serenissime et potentissime princeps, frater consanguinee et foederate charissime. Quoniam res vtriusque nostrum, imo totius Christian(itatis .... s)alutaria quædam inter nos consilia conferamus, statueramus id cum V. M. pernotum vobis jandudum et V. M. studiosissimum Jo. Frax(ineum .....) certo nobis polliceri potuissemus, eum tuto in tantis periculis ad V. M. peruenire posse. Vtcunque se res habebunt, petimus V. M., vt siue ad V. M. proficiscatur, siue nostro nomine aliquid scribat, eam ipsi fidem V. M. adhibeat, quam nobis ipsis, si presentes adessemus, adhiberet. Deus optimus maximus V. M. jncolumem conseruet, serenissime et potentissime princeps, frater consanguinee et foederate charissime. Datum tertio calendas Junij Lutetiæ anno m. d. xliiij.

Vostre bon frere cousyn et alye
Francoys.

Bayard ssz.

E membrana archetypa mutila, cui a tergo adsunt signetum cera rubra impressum et inscriptio ad Christianum regem.

186.

Trinæ litteræ Christiani III ad utramque Mariam reginam Scotiæ, seniorem et juniorem, et ad Jacobum comitem Arraniæ scriptæ.

1544, 21 Junii.

a.

Christianus Dei gratia Danorum Noruagicorum Gothorum et Vandalorum rex, Slesuici, Holsatiæ, Stormariæ ac Dytmersiæ dux, comes in Oldenborch et Delmenhorst, eadem illa gratia serenissimæ dominæ Mariæ, Scotorum reginæ, consanguineæ charissimæ, salutem ac foelicitatem imprecatur. Serenissima domina, consanguinea charissima. Intelleximus partim ex literis uestris, partim etiam ex relatione præstantis uiri domini Ioannis Hay ad nos missi legati, quo in statu sint res Scotici regni et fuerint a morte charissimi consanguinei nostri domini Iacobi Scotorum regis. Et ut ægre ferimus consanguineum nostrum nobis ereptum, priusquam cum illo talem familiaritatem contrahere potuerimus, quam sanguinis et naturæ ratio expostulasset, ut cum illo habuissemus, ita gaudemus, Dei optimi maximi benefitio filiam superstitem esse, in qua sanguinis necessitudo inter Danos ac Scotos, ut coniunctos ab antiquis temporibus populos conseruari queat, cui nos offitia nostra cum ea, qua debemus, obseruatione obtulimus, quemadmodum per dominum Ioannem Hay plenius intelligetis, ad cuius denarrationem uos remittimus. Et uos Deo optimo maximo commendamus,

facturi pro nostra uirili, quod et uobis et filiæ uestræ gratum acceptumque poterit esse. Ex arce nostra Flensburgk die xxi Junij anno etc. m. d. xliiij.

b.

Serenissima domina, consanguinea charissima. Intelleximus non sine dolore ex literis uestris, quod intestinis dissensionibus a morte charissimi patris uestri domini Iacobi, consanguinei nostri, Scotia laborarit, ita quod illustris princeps comes Arraniæ, regni tutor, non potuerit celerius nos admonere de Scotici regni statu, ne dum curare, ut quo erga nos animo fuerit consanguineus noster, exponeretur. Propterea etiam occultum ac tacitum esse non patimur, quod acerbe admodum tulimus et ferimus hodie, quod consanguineus noster prius nobis ereptus est, quam cum illo iustam familiaritatem pro sanguinis et naturæ exigentia contrahere potuerimus; cæterum cum hac lege in hunc mundum nati simus, ut secundum Dei optimi maximi uoluntatem, alij citius alij tardius, hic uiuere desinamus, necessarium est ut in hijs, quæ nobis humanitus accidunt, uoluntatem nostram Diuinæ dispositioni submittamus. De nobis certo uobis polliceri debetis, quod nos, quicquid in gratiam uestram et Scotici regni facere poterimus, hoc ipsum cum adhibito studio fatiemus, quemadmodum ex præstanti uiro Ioanne Hay ad nos misso legato plenius intelligetis. Hijs paucis uos Deo optimo maximo commendamus, facturi pro nostra uirili, quod uobis et regno Scotico gratum acceptumque poterit esse. Ex arce nostra Flensburgk.

c.

Christianus Dei gratia Danorum, Noruagicorum, Gothorum et Vandalorum rex, Slesuici, Holsatiæ, Stormariæ ac Dytmersiæ dux, comes in Oldenborch et Delmenhorst, eadem illa gratia illustri principi domino Iacobo, comiti Arraniæ, Scotici regni tutori ac gubernatori, salutem ac foelicitatem imprecatur. Illustris princeps, consanguinee dilecte. Ioannes Hay cubicularius uester summa fide ac diligentia nobis exposuit, quo in statu in præsentia res Scotici regni uersentur, cui nos, quam potuimus, diligenter ad mandata respondimus, quemadmodum ex illo plenius cognoscetis, quam ex hijs literis nostris facere possetis; propterea uos, quod ad ista attinet, ad legati ipsius denarrationem remittimus. Cæterum, cum præterea uestem integram nomine uestro præsentauerit nobis Ioannes Hay, silentio præterire noluimus, nos donum illud præsentatæ uestis integræ non solum benigne acceptasse, sed præterea hoc animo esse, quod uicissim de uobis, quacumque etiam re poterimus, benemereri parati sumus. Eamobrem quoque facultatem facimus uobis, si quid apud nos erit, quo uobis uti placebit, ut hoc ipsum libere expetatis; nos in referenda gratia curabimus, ut ne tardiores fuisse uideamur, quam in acceptando benefitio extitimus. Hijs paucis uos Deo

optimo maximo commendamus, facturi pro nostra uirili, quod et uobis et Scotico regno gratum acceptumque poterit esse.

E charta primæ scriptionis Petri Suauenii, cui idem Suauenius etiam inscripsit responsa, quæ Christianus III Johanni Hay legato Scotico referenda commisit (Epistolæ regum Scotorum II 213—217): Jacobus comes a Christiano rege auxilium contra Anglos petierat, ille vero cum vtraque parte pacem sibi esse conseruandam censuit. Cfr. Krag: Christian IIIs Historie I 271—273.

187.

Litteræ Wolfgangi ab Eisenberg, de legatione ipsius in Galliam ad Bernhardum Wigboldum Frisium scriptæ.

1544, 5 Junii.

S. D. Quanquam nec habeo hoc tempore, quæ scribam ad te digna authoritate tua, quam ego semper maximi feci, nec, si haberem, nunc propter temporis angustias, in quas apud regem serenissimum ac vere Christianum uerba uel hac hora de rebus non nullius momenti facturus coniectus sum, ita possum narrare, ut a te homine præstantissimi ingenij et rarissimæ eruditionis merito legantur; tamen ne uiderer diffidere summo candori tuo et humanitati incredibilj, Vuolphangum Bachman, etsi ualde nimiumque properantem, ire ad te sine meis qualibuscumque literis noluj. Proinde siquid magis extemporaneum quam cultum ingenio attulero, ignosce tempori nostroque erga te studio et amori minime fucato. — Cum essem legatus apud regem Galliæ, xiii Martij propter insidias nocturnis itineribus solo duce Deo transij Nanzeyum, quod est Lothringiæ oppidum munitissimum. Ibj offendi oratores regios reuerendissimum dominum Ioannem Langæum (fratrem Langæj defuncti), cardinalem de Bellaj, episcopum Parisiensem, cum reliquis collegis. Hi mihi significarunt, a se Ernestum illum nostrum de Bewesen, comite Francisco Maiore caduceareo regio, missum paucis ante diebus Spiram fuisse cum literis, quibus accessum legatis peterent; eas uero fastidiosissime non modo repudiasse imperatorem, sed ne pepercisse quidem nuncijs. Nam caducearenm, quem uocant, cum iam uellet exhibere literas, non reueriti togam auro et insignibus Francorum regis ornatissimam deprehensum in custodijs tenuerunt, post triduum tandem absolutum, additis minis acerbissimis, suis remiserunt; Ernestum interim, iuuenem, ut scis, tenerrimum, ita cruciatibus maximis torserunt, ut uix unquam integra possit uti valetudine posthac. Hæc uero est nunc iuris gentium apud nos obseruatio et legatorum non violandorum religio. Dominus cardinalis de Bellaj, cuius ego humanitatem, liberalitatem erga me atque pietatem non possum tibj satis prædicare, postquam uidit se exclusum, de ijs rebus, quas adferre in medium decreuerat mandato sui regis, Lutetiæ mihi communicauit orationem, profecto uerborum ac sententiarum grauitate politissimam. Eam ego hic maiestati regiæ hodie exhibebo meque recepi id facturum nuper; secundo enim iam eodem mense adsum. Habebis et tu

eius orationis exemplar, ut spero, breui, opera Andreæ mej, quem tuæ commendo fidej ac patrocinio. Cæterum quæ et collegi ipse et ad nos aliorum testimonio allata sunt de conuentu Spirensi, his inclusi, sed ignoscas festinationi et in scribendo negligentiæ. Ac quædam de lupisacculo (sed fuimus Troes) ad te deferenda dedi eidem Vuolphango Bachman; tu quicquid id est, clarissime vir, pro tua erga me beneuolentia accipias et gratum tibj esse meum officium probes mutuis literis, quibus dulcius esse mihi nihil poterit. Christvs te et tua studia omnia gubernet. Rensburgj v. Junij m. d. xliiii°.

Tuus Vuolphangus ab Eysenbergk.

Præscriptio: Clarissimo viro domino Bernhardo Wigbold Frysio, vtriusque iuris licentiato, serenissimi Daniæ etc. regis a consilijs, legum professori in inclyta Haffnensi academia, amico veteri et vnice obseruando, manibus proprijs exhibendæ.

E charta, vt videtur, autographa, cui a tergo adsunt præscriptio et sigillum cera rubra impressum.

188.

Tre Skrivelser vedkommende den Franske Gesandt Jean de Fresses Ankomst til Danmark.

a.

1544, 2 Juli.

Christiann mett Guds naade Danmarcks, Norges, Wenndes och Gottes konningk etc. Wor synderlige gunst tiilfornn. Wiider att szom i nu schriffue oss tiill giffuendis tiilkende, att ther skall werit it Frantzose sendingebudt mett it skib fore Helsingöör indkommen, huilcken szom haffuer verit hoss etther och begerit it patzport igiennom landit tiill oss, och i dog haffuer opholdit hannom tiill i finge scriffuelse fran oss tiilbage igien etc., thaa bede vij etther och begere, atj giffue samme sendinge budt tiilkende, atj mett thet första ere oss sielff personligen forwentendes tydt tiill landit, at hand ther fore vndtholder seg paa nogen stackit tydt, och atj forscriffue hannom tiill wortt closter Esserom ther att ligge och fortöffue vor tiilkompst. Her mett skeer vor wilge. Befalendis etther Gudt. Screffuit paa vortt slott Flensborg vor frue dag visitationis aar etc. mdxliiij vnder vortt signet.

Udskrift: Oss elskelige her Eske Biilde ridder, vor mandt raadt och forordennte stadtholder paa vortt slott Kiöpenhaffn.

Original paa Papir med Signet (Krags Christian IIIs Historie vol II Kobbertavlen, »ad pag. 356«) i rødt Vox.

b.

Sameledis giffue vij etther tiilkende, att siden thette vort breff vor tiilschreffuit, finge vij scriffuelsze fran vor stadtholder paa Kiöpenhaffn slott, jndholdendis att ther er komen it sendinge budt aff Franckrige mett it egit skib ind for Helsingöör, som er forskicket tiill oss och haffuer verit hoss hannom och begerit hans patzportt hidt tiill oss, och hand dog icke haffuer wild lade hannom drage tiill oss, för end hand fick scriffuelse fran oss, huorledis hand skall skicke seg ther vdinnen etc. Thij ere vij nu twiffuelraadig, och dog icke kunde besinde hoss oss sielff, thet att were rodeligt, att samme sendinge budt drager hidt tiill oss epther then contract, szom nu er gangit och vprett emellom key. mt. och oss; och ther fore paa ethers forbedring schreffuit for[ne] vor stadtholder her Eske Biilde tiill, att hand skall sige och fortröste samme sendinge budt, att vij ere snarligen sielff personligen forwintendis tydt tiill vort slott Kiöpenhaffn, att hand ther fore skall forlegge hannom vdj Esserom closter att fortöffue vor tiilkompst; och sende vij ether nu samme vort breff, som vij for[ne] vor stadtholder om samme sendinge budt tiilscreffuit haffue. Ther szom ether nu tygkes thet saa got att were, som vij thet nu vor stadtholder tiilscreffuit haffue, atj tha sende hannom samme vort breff; och ther szom ether tygkes anderledis radeligt att were, enthen hand skall komme hidt eller och forlegges paa en anden stedt vdj it closter, huor ether tegkes, atj tha beholle samme vort breff hoss ether och aff ether egen mund paa vor vegne forscriffue ether mening tiill for[ne] vor stadtholder, huor epther hand i the maade kand och wedt att rette seg. Datum Flensborg vor frue dag visitationis anno vt supra in literis.

Sameledis haffue vij och, siden thette zeddell vor screffuit, offuertengt hoss oss sielff, att ther som samme then Frantzosze ambasat bleffue beliggendis i Esserom och hans skib bleffue beliggendis fore Helsingöör, ther som huer dag löbber Hollender skib fore offuer, och the faa att höre, att ther er en Frantzosze budt hoss oss, och thet bliffuer rögte vdj Hollandt, huadt lempe thet vill giffue oss. Skall hand och drage hiidt tiill oss, kand jcke heller bliffue hiemelig. Thij bede vij ether och begere, atj ville tencke thet beste raad tiill, huor thet best kand tiill gaa, och thet scriffue och saa paa vor vegne bestille hoss vor stadtholder. Ther met giöre i oss synderligen tiill vilge. Datum vt supra.

Sedler indlagte i et Omslag med Kongens Signet i rødt Vox og Udskrift til «oss elskelige Johann Früssz vor mandt raadtt och canneeller». Brevet, hvortil de høre, haves ikke.

c.

1544, 4 Juli.

Vennlig kierlig helszenn ether alle tiide tijlfornn schreffuit mett wor herre. Kiere her Eske Bilde, synderlige godhe wenn. Maaj wiide, att wdtj dag fyck ieg

myn herres schriuelsze, wdtj huilcken hans naade hauer beffalledt meg twende erende, jeg schulle schriffue ether mytt gode tycke tiill om. Thet furste erende er om hertugens budt aff Prytzen, som er ther om then haffre, thet andet om then Frantzosysche ambasatt. Tha wedt ieg icke, huadt jeg kandt raade ther eblant, thij ieg er icke hoess min herre oc icke heller kandt komme ether tyll ordz ther om. Saa tyckes meg ligeuell gott were, att ther som ther er saa mögen haffre, min herre kandt wmbere, att hans naade tha skencker hertugen aff Prytzenn xx lester haffre; ther som ther er icke saa mögen, min herre kandt möste, tha kunde i well syelff tencke ther tiill itt gott raadt oc flye hannom haffre for syne pendinge, szaa mynn herre kunde skee tack, oc wndtskylle hans naade. Om then Fransoscyske ambasat wedt ieg icke andet att kunde raade, endt atj lade skibet komme indt for Kiöbnehaffnn eller Landzkrone oc ther bliffue liggenndis, thij ther kommer jcke saa mange Hollender frem som thee som ther nu ligge, oc atj bestille sendebudet ett stedt att ligge, entig i Landzkrone hoes hans skyb eller anderstedz, tiill i faa ydermere beskeedt fran min herre. Dog schulle i icke aldelis fylge mit raadt, om i kundhe syelff tencke andre meddell, epther thij i erre ther tijlstede oc höre ambasatens ordt. Her medt ether Gudt beffallendis. Schreffuit paa Heslagger fredagenn nest epther wor frue dag visitationis aar etc. mdxliiij.

Johan Friissz.

Udskrift: Erlige oc welbiurdiige mandt her Eske Bilde ridder, ko. mts. stadtholder paa Kiöbnehaffn slott, sin synderlige gode wen wenligen tijlschreffuit.

Original paa Papir med Segl i rödt Vox. — Det Jean de Fresse ved denne Lejlighed givne Svar har ikke været at finde i Archivet. Det af Krag (Christian IIIs Historie I 274) anførte Svar kan han imidlertid neppe have faaet, thi det venskabelige Forhold mellem Kongerne vedblev: i den Instrux af 3 Januar 1545, som Frants I medgav sin Secretair og vallet de chambre Christofle Richer ved dennes Gesandtskab til Danmark (Krag l. c. II 612—614) forudsættes den tidligere Alliance mellem Frankrig og Danmark som endnu bestaaende (blant de Fyrster, der som Kejserens og Frants Is »alliez et confederez» indbefattedes i Freden i Crespy (Dumont: Corps diplomatique IV. II. 286), nævnes »l'élû roi de Danemarc»); i et senere Creditiv af 13 April 1545 fra Frants for samme Richer som Ambassadeur til Danmark tituleres Christian III »treshault tresexcellent et trespuissant prince, nostre trescher et tresame frere cousyn et allye», og Frants underskriver sig »vostre bon frere cousyn et alye Francoys»; samme Titulatur og Underskrift bruger Frants ogsaa i et andet Brev til Christian III, dat. Illiers 26 Maj 1545, hvori han takker denne og lover Gjengjæld for det gode Sindelag, som han ifølge Richers Udsagn vedbliver at nære imod ham, og for les bons et honnestes propos que vous luy auez faict tenir. I et Brev, dateret Toucques 5 Juli 1545, kalder Frants Christian III »treshault tresexcellant et trespuissant prince, nostre trescher et tresame frere cousin allye et bon compere» og underskriver sig »vostre bon frere cousyn allye et bon compere Francoys», og alt deri tyder paa det bedste Forhold mellem Kongerne (Nous auons entendu par nostre ambassadeur estant pardeuers vous la grande demonstration damytie quil vous a pleu faire, en faisant tenir en nostre nom sur les fondz de baptesme le filz[1], quil a pleu a Dieu dernierement vous donner, dont nous auons

[1] Hertug Hans den Yngre, fød 25 Marts 1545, hvem Richer som sin Herres Frants Is Repræsentant holdt over Daaben.

receu merueilleusement grant plaisir et vous en remercions bien fort[1], ensemble de la bonne voulunte en laquelle jl vous plaist contynuer enuers nous et le bien et aduantaige de noz affaires, vous priant tres-affectueusement croire, que nous vous demeurerons a jamais parfaict et entier frere et amy, et ne voulloir adiouster foy aux faulses jnuentions, que sement pour leurs passions particulieres ceulx qui ne nous veullent aucun bien. Et quant a Bastian Wolsperger qui nous auoit ennoye offrir de leuer gens en nostre nom, saichez certainement quil na commission aucune de nous de leuer gens, mays deffense tresexpresse de nen leuer point, et nauons aucune jntelligence auecques le conte palatin, duquel nauons entendu aucunes nouuelles depuys la responce que nous luy feismes dernierement, telle que vous auez peu entendre par nostredict ambassadeur, auquel nous escripuons vous aduertir amplement de toutes choses[2], vous priant adiouster foy a tout ce quil vous dira, comme vous feriez a nous mesmes). I senere Breve af 1546 bruger Frants samme Titulatur og Underskrift, og Brevene tyde alle paa godt Forhold mellem Kongerne (Originaler i Geheimearchivet). Richers Beretning til Kong Frants (Kraga Christian IIIs Historie II 619—624), som i ethvert Tilfælde neppe kan have været beregnet paa at komme nogen Dansk for Öjne, tyder paa det Samme. — Det synes saaledes af Alt at fremgaae, at Krag maa have hentet sit Svar fra en mindre god Kilde.

189.

Henrici VIII litteræ ad Christianum III datæ, quibus ratihabitionem tractatus Spiriensis, quantum ad Angliam attinet, transmittit.

1544, 29 Augusti.

Henricus octauus, Dei gratia Angliæ, Franciæ et Hiberniæ rex, fidei defensor et in terra ecclesiæ Anglicanæ et Hibernicæ sub Christo supremum caput, serenissimo principi domino Christiano eadem gratia Danorum, Noruagicorum, Gotthorum et Vandalorum regi, Sleswici, Holsatiæ, Stormariæ et Dytmertiæ duci, comiti in Oldenborgh et Delmenhorst etc., fratri confoederato et amico nostro carissimo, salutem. Inter coetera, quæ cæsarea maiestas de pacis et concordiæ foedere cum serenitate vestra nuper inito nobis significauit, illud præcipue intelleximus, nos esse in prædicto foedere et pacis conuentione ex ipsius cæsareæ maiestatis parte nominatos atque comprehensos, quatuorque mensium facultatem nobis datam dictum foedus, quatenus nostra interest, ratum firmum acceptumque habendi. Proinde quum id semper cupiuerimus ex animo, quod in publicam Christianæ reipublicæ tranquillitatem et stabilimentum quoquo modo cessurum uideatur, non minorem quam debuimus ex huiusmodi animorum coniunctione lætitiam concepimus, futurum sperantes (bene iuuante Deo), ut par fructus publicæ expectationi quandoque respondeat. Dilectum itaque ac fidelem familiarem nostrum Willielmum Haruy ad serenitatem vestram impræsentia destinamus, qui una cum nostris his litteris

---

[1] Hermed er der tillige fulgt en Faddergave til Dronning Dorothea, thi i et Brev af 2 August 1545 (Tydsk Oversættelse i Geheimearchivet) takker Christian III Frants I for Fadderskabet, som han havde villet paatage sig, for den smukke Fadderskjenk, og fordi han efter Christians Anmodning havde brudt med Pfalzgreven. [2] I Geheimearchivet findes Afskrift af en temmelig udførlig Skrivelse af 27 Maj 1545 fra Kong Frants til Richer, hvorved denne faar Underretning om Frankrigs seneste Forhandlinger med Kejseren, Tyrken, Pfalzgreven, Hansestæderne etc., endvidere Taler af Richer til Kongen af Danmark, et originalt Brev fra Fresse til Richer etc. etc., altsammen beregnet paa at give Christian III Underretning om Franske Forhold.

dicti quoque foederis ratificationem ratiquehabitionem nostram eidem serenitati vestræ nostro nomine reddat atque exhibeat. Pro mutua igitur beneuolentia nostra ipsam amice rogamus, ut benigne eam accipere et ab eo rege et principe profectam uelit arbitrari, qui publici boni studiosissimus est et initorum foederum quam maxime tenax et obseruator integerrimus; quo in loco ut non dubitamus a vestra serenitate nos haberi, subditos nostros tum in nostris tum in suis occurrentibus negocijs amice semper tractatos iri, ita vestra serenitas ad quanlibet oblatam occasionem beneuolentiæ et amicitiæ parilitatem tum erga se tum erga subditos suos semper in nobis experietur. Superest nunc, ut serenitas vestra, quemadmodum in tali re obseruari consueuit, non grauetur dictam nostram istius foederis ratificationem eiusque exhibitionem suarum quoque literarum testimonio comprobare de eiusque receptione per hunc eundem nuncium nostrum certiores nos efficere. Et felicissime ualeat eadem serenitas vestra. Ex nostris castris ad Boloniam die xxix Augusti m. d. xliiij.

Vester bonus frater et confederatus

Henry R.

Petrus Vannes.

Ex archetypo chartaceo cui a tergo adsunt sigillum cera rubra impressum et præscriptio ex inscriptione repetita. Ipsæ litteræ ratihabitionis Henrici regis, 20ma die Augusti datæ, in Rymeri Foederibus (ed. G. Holmes VI. III. 118) typis expressæ sunt; membranam archetypam, regia subscriptione et sigillo maiestatis amphisphragistico cera viridi impresso signatam, tabularium regium seruat.

190.

Christian III's Pas gjennem Danmark for det Engelske Sendebud William Haruy paa dennes Rejse til Tydskland.

1544, 25 September.

Vy Christiann mett Guds naade Dannemarkis, Norgis, Wendis och Gottis konning, hertug udj Sleszuig, Holstein, Stormaren och Dittmersken, greffue udj Oldenburg och Delmenhorst, giöre alle witterligtt, at oss elskelige stormegtigste herris och förstis konningen af Englandts szendingebudtt er nu skickett wdj szyn rette wysze att ferdiges her fram och yng y Tysklandtt. Thy bede wy och biude alle wore foggetther, embitzmendtt, borgemester, raadttmendtt och alle andre, szom handtt paa samme reysse hender for att komme, attj fordre och frembe hannem till thett beste, skickende hannem gode fordelsze mett heste och two wogne, theszligest ferger offuer fergestederne, szaa handt wfortoffuitt affsted kommendes worder. Ladendes thett jngenlunde. Giffuitt paa wortt slott Kiöbnehaffn torszdagen nest epter sancti Matthei apostoli dag aar mdxliiii, under wortt signett.

Efter en i Geheimearchivets store haandskrevne Diplomatarium bevaret Thorkelinsk Afskrift af Originalen paa Papir med Segl i Bibliotheca Cottoniana, Vespasian F. III. 75.

II.

FORHANDLINGER MELLEM DANMARK OG SVERIG I KONG HANS'S TID[1].

1.

Det Svenske Rigsraads Stadfæstelse af den i Kalmar vedtagne evige Fred og Berammelse af et Möde i Kjöbenhavn.

1482, 17 August.

Wii Jacob medh Gudz nadho erchebiscop j Vpsala etc., Heneck j Lincöping, Brynolp j Skara, Cort i Strengnes ok Nigels j Wexiö med samma nadh biscoppa, Sten Sture Swerigis rikes forstendere, Yffwer Axelsoñ, Gödstaff Karlson, Twre Twreson, Gregers Madzson, Ake Jenson, Karll Knudson, Tord Philippesson, Gödstaff Olson, Yffuer Gren, Erek Odzsoñ, Niels Erikxson oc Hans Akeson, riddere, Aruid Trolle, Eric Karlson, Magnes Karlson, Jurgian Akeson, Niels Claweson, Knut Pose, Swante Nielson, Aruid Knudson, wepnere, göre weterligt, at epter thed Gud haffuer thed swa fögad, at högboren förste konung Cristierñ ær affliden, Gud hans siel nade, oc thenna try rikes bebinning ther vppa ludher, at nar konung aff faller, tha skola thenna try rikes raad samman koma ok endregteliga eens warda, hurw thesse förrörde try rike skolo staa i fridh bestand ok gode skikkelse: Thy haffua wii i the helge trefaldichedz nampn her til hopa warid med Danmarkx radh, samtykt ok fulbordad then ewige friid ok bebinningh, som her i Kalmarna j nagher forliden aar giord stadfæst ok besiglad war, epter thy som bebindingebreffuen ytermere inneholda, swa at the skolo i alle mato j alle sina articla bliffua wiid fulla makt til ewig tiid, ok æra ok nw j

[1] De Brevskaber, der vedröre Bandssagen mellem Dronning Dorothea og Hr. Sten Sture, ere forelöbig ikke medtagne.

Gudz nampñ alle endregtelige offuer eens wordne, at thesse try rike skolo bliffua ok wara vnder een herre ok konung til ewig tiid epter wore gamble ok nye bebindelse, som j mellom rikene giorde æra. Tha war her framlagd högboren förstes kung Cristierns ælssthe son Hans medh Gudz nade at haffua for herre ok konung offuer tesse try rike. Ok epter thy the werdigeste werdige fædre herrer ok godemæn Norgis rikes raad æra ey nw her til stede kompne epter wore bebindelse ludelse, æn tog at the haffua fangid alles wores scriffuilse, swa at wii nw kunna haffua raad ok samtykkelse medh them, som yterlige behoff giordes, ok wor bebindelse inneholdher om personen, hwem Gud tekkes oss tilföge til en konung: thy æra wii nw swa alle eens wordna, at wij Swerigis raad akta ok wilia nw strax sænda nagra aff wora medbrödre til Köpnehaffñ til at förrama eth kerligt möte med Danmarkx raad om tiid ok stadh, ther som for[de] Norgis raad ǫc oss belegeligid ær pa alle try rikens wegna medh nager ytermere befalning at mötes medh fulla makt aff alle try riken at samtykke epter wors herra försyn, Gud til loff ok alle thesse try riken til bestand, en herre ok konung; ok ther vppa haffua wij latid vpkasta pa Norgis raadz behagh nagra articla om regiment, hurw konunghen skal regere ok styra thessa try rike. Till thes ytermere wissan ok bætre forwaringh latha wij forscriffnæ hængia wore secret ok jncigle för thetta breff ok loffua wiid wore æræ sanningh ok gode tro thetta förrörde obrotligid ath holda j alle mate som forscriffuet staar. Datum Kalmarnie sabbato jnfra octauas assumpcionis virginis gloriosissime Marie anno dominj mcdlxxxsecundo.

Original paa Pergament med Seglene 1—4 i rødt, 6—8, 10, 12—21 (Niels Clausen Sparres; de tidligere have fulgt i Rækken som ovenfor i Brevet), 23 (Jörgen Aagesen Thotts) og 25 (Arvid Knudsöns) i grönt Vox, hængende i Pergamentsremme. Mere end 25 Segl har der ikke været gjort Huller til. — Dagen forud, den 16 August, havde det Danske Rigsraad givet det Svenske et i alt Væsentligt ligelydende Brev, trykt hos Hadorph (Rimkrönikernes anden Del, pagg. 308—309). — Den förste Februar 1482 havde Norges Rigsraad og Svenske Sendebud i Oslo afsluttet en Traktat om gjensidig Hjelp og Understöttelse, hvilken Hadorph (ssteds 302--306, St. Olofs Saga 111—115) har aftrykt tilligemed et Brev af samme Dato fra det Norske Rigsraad til det Svenske og nogle Klagepunkter, som de Norske vilde have afhjulpne, för nogen ny Konge samtyktes. Fire andre Breve, som det Norske Rigsraad i August og September 1482 tilskrev det Svenske, vedrørende disse to Rigers Forbindelse og deres Forhold til Danmark, ere ligeledes trykte hos Hadorph (Rimkrönikerne II 306—307, 309—313, og St. Olofs Saga 119—130), og det Svenske Rigsraads Svar (fra Slutningen af Oktober 1482 ?) paa det sidste af disse Breve i Diplomatarium Norvegicum III 685—686. — Det Danske Lejdebrev af 14 Oktbr 1482 for de Svenske Sendebud, som skulde möde i Halmstad 13 Januar 1483, har Hadorph meddelt i Rimkrönikerne II 313—314. Disse Sendebud mödte imidlertid kun forat begjere yderligere Udsættelse, og Halmstadrecessen af 1 Februar 1483 eller Kong Hans's Dansk-Norske Haandfæstning (trykt i Geheimearchivets Aarsberetninger II 46—56, Hvitfeldt 965—973, og Samlinger til det Norske Folks Sprog og Historie IV 347—363) vedtoges uden dem; dog optoges deri betryggende Bestemmelser ogsaa for Sverig. Iövrigt kom Kongen overens med de Svenske Sendebud om et nyt Møde i Kalmar i Midten af August, og der skulde da Sagen afgjöres for Sverigs Vedkommende (Overenskomsten er fra Halmstad 8 Februar 1483, trykt i Hadorphs Rimkröniker II 314—316); dog fremkom disse Sendebud allerede nu med adskillige Artikler, som de Svenske Herrer begjerede af Kongen (Hvitfeldt 973—974).

2.

Det Svenske Rigsraads Fuldmagt for dets Sendebud til Kalmar.

1483, 19 Juli.

Wij Jacob medh Gudz nad erchebiscop i Wpsala, Bryniolff i Scara, Cort i Strengenes, Lydhecha i Westherars oc Niels i Wexiö medh sama nad biscopa, Niels Stwre, Greghers Mattisson, Karl Knwtsson, Thwre Thuresson, Götzstaff Olaffsson, Tord Philpusson, Niels Fadersson, Eric Ottesson, Niels Ericsson, Ywar Green, riddara, Magnus Karlsson, Knwt Eskilsson, Jörian Akasson, Jönis Knwtsson, Karl Benctzsson, Lindorm Biörnsson oc Aruid Knwtzsson, wepnara, görum allom witherlicht, at wii alle endrektelige wpa wara oc mena Swerigis raadz, fryborne, frelszmen, köpstatzmen, bergxmen oc menige Swerigis rikes inbyggiara, andelighe oc werlzlige, wegna haffua befalat oc fulla macht giffuit oc medh thetta wart wpna breff fulla makt giffua oc befala werdugh fader i Gudh herra biscop Henric i Lyncöpungh, ærlige oc welbyrduge herre Sten Sture Swerigis forestendare, herre Ywer Axelsson, herre Götzstaff Karlsson, herre Aka Jönsson, herre Hanes Akasson, riddara, Aruid Trolle, Niels Clauesson oc Swante Nielsson, wepnara, hwilke som nw æra tilskickade at fara til Calmarna nw wiid wareffrv dagh assumpcionis nest tilkomande til thet möthe medh werdugastha werdugha fædher biscoper prelather ærlige strenge riddara oc godha men högborne förstes konungh Hanes Danmarks oc Norgis raadh oc ærlige sendebudh til at fulbordha stadfestha oc fult göra Calmarna degtingen oc recessz, som nw i fiord om sommar giordes i alla sina article oc puncther, oc i höstes samtyckte wordo i Köpenhaffn, och teslikes bebreffuat oc besegilt wart nw i Halmstadhe wiid xx^de^ dagh jwla nest forliden, oc tala, owirwegha, eens wordha oc samtyckia om herra oc konungh til Swerigis rike, oc wpa hwad tiidh oc stadh han her in anamas skal, oc om alla rikene priuilegia fryhethether (!) ræth ewigh frydh sæmio kerlighet rolighet endrecht oc bebindingh til ewig tiidh. Wore thet oc saka, at nogre aff thenna forscrifna finge nogher forfal, swa at the ekke komma til forscrifna möthe, tha skola the, som fram komma, haffua fulla macht wtan alt ythermere skotzmal at fultgöre om alle erende, som forscrifuat star, och hwad the ther wtinnan görande wardha, loffua wii for oss oc mene Swerigis jnbyggiara stadugt fast oc obroteligit halla i alla matte wtan alt arkt, gensegilse oc hielperedhe widh alles wore æro, sannind oc godha tro. Jn quorum omnium euidenciam firmiorem sigillum regni vna cum secretis et sigillis dominorum Jacobi archiepiscopi Vpsalensis, Bröniolphi Scarensis, Conradi Strengenensis, Lydechinj Arosiensis, Nicolaj Wexionensis episcoporum, Nicolai Sture, Gregorij Mattisson, Thuronis Thuresson, Karoli Knutsson, Erici Ottesson, Nicolai Fadersson, Ywari Green, militum, Johannis Knwtsson, Erici Karlsson, Georgii Akasson, Karolj Bencthsson, Lindormj Biörsson, Aruidi Knwtsson, militarium, et ciuitatis Stokholmensis ex

parte omnium nostrum ac tocius regni scienter appendi fecimus inferius ad presentes. Datum in passagio Iomffrwhaffn prope Stokholmiam anno domini mcdlxxxtercio in profesto Margarete virginis gloriose.

Original paa Pergament med Seglene 1 (Sveriges Riges) —6 i rödt, 7, 8, 10 (Hr. Göstaf Olsens istedetfor Hr. Karl Knudsens, som aldrig har været hængt derunder) —13, 15, 16 og 18—20 (Stokholm Bys) i grönt Vox. Kong Hans's Fuldmagt til samme Möde for de Danske Rigsraader Biskop Karl i Odense, Domprovst Doktor Christoffer (Jensen Present; han kom ikke med) i Roskilde, Hr. Erik Ottesen, Hr. Clavs Rönnov, Hr. Eskil Göye og Hr. Eggert Krummedige er af 25 Maj og trykt i Hadorphs Rimkröniker II 316. Disse Danske og Svenske Rigsraader enedes da i Kalmar om Kalmarrecessen af 7 Sept. 1483 (trykt sammesteds pagg. 318—333; en Original, der adskiller sig derfra i enkelte Ord, og hvis Sprog er Dansk, ikke Svensk, findes i Geheimearchivet), der, forsaavidt den deri indeholdte Haandfæstning angaar, paa det Nærmeste er en Gjentagelse af Halmstadrecessens Artikler, blot med enkelte nye Tillæg for Sverigs Vedkommende. De Svenske Raaders yderligere Brev af samme Dag om at ville annamme Kong Hans og om at han skulde besegle den ovennævnte Haandfæstning, er trykt sammesteds pagg. 333—334.

3.

Dagtingning i Kalmar mellem Danske og Svenske.

1484, 12 September.

Wij Henriç meth Gwdz nadh biscop i Lyncköpungh, Sten Sture j Gripsholm Swerigis rikes fforstandherse, Ywer Axelsson, Gotstaff Karlsson lagman i Vpland, Akæ Jensson lagman i Södhramannelandh, Twre Twrsson lagman paa Ölandh, Hans Akesson lagman i Nærcke, Karl Knwtsson, riddere, Arffuit Trolle lagman i Östhergötlandh, Nigels Clausson, Lyndorm Biörnsson lagman i Westhergötlandh, Eric Karlsson, Yörgen Akesson ock Magnus Karlsson wepnera, Swerigis radh ffwldmektoge paa alles wora kære metbröddra och alle Swerigis rikes jndbyggere wegne kennes och fore alle wittherlighet göre, at wij haffwe nw warith her tiil ordhe ock deygtingen i Calmare meth werdhughe ffædre her Eyler i Aars ock her Hartwigh i Ripe meth Gwdz nadhe biscope, her Eggerdh Krwmmedighe, her Erich Akesson riddere, ock mester Clawus deygen ij Odhensæ, Danmarkis radh, högboren förstes konungh Hanses sendebwdh wppa Danmarkis och Norigis rikes wegne om deygtingen och forhandlingh, som wij hade nw her ith aar sidan talet och offwerweget om en ewigh friidh meldam thesse try rikene. Thy æræ wij nw her tiil endz wordne i the helge trefaldughetz nampn paa wora fwlle makt, wora kære metbröders ok paa alles Swerigis rikes jndbyggeres wegne meth forscriffne Danmarkis radh och epther then kerlighe bebyndelsse ock bröddhraskap, som wij tiilforen mange synnæ sworeth bebreffueth ock beselgd haffwom meth thesse try rike, saa at the skwlle bliffwe tiil sammen i en ewigh frydh kerligh ock bebyndelsse wndher en herre och konnungh tiil ewigh tiidh, epther thy som wara kære metbrödras makt breff ther om jnnehaldher, som her

wettherhengandes ær[1]; hulcken ffrydh wij nw ock stadfesthæ ock fuldbordhe wti alle madhe ock loffwæ hanom stadugt fasth och obrödeligh at halde i alle mathe, som forscriffuet staar, with wara ære sanningen och godhe Cristelighe tro, wtan alt arght hyndher eller nogra handhe hielpperedhe. Tiil ythermere wisso och högre farwaringh lathæ wij hengiæ wara secrete och jnseghla wittherlighe nedhen with thetta breff tiil witnigxbyrdh, som giord och scriffwet ær i Calmaren aar epther Gudz byrdh thwsande fyrehwndhradelxxxquarto söndagen nest epther war ffrwæ dagh natiuitatis.

Original paa Pergament med Seglene 1—5, 7—10 og 12—14 hængende derunder i Pergamentsremme, det förste i rödt, de andre i grönt Vox. Fuldmagten til dette Möde for de Svenske Raader er af 19 Maj 1484 (trykt i Hadorphs Rimkröniker II 335—336), den for de Danske af 1 August (sstds 336—337). Efter den Svenske Fuldmagts Ordlyd skulde Erkebiskop Jakob af Upsala have været det ene af de Svenske fuldmægtige Sendebud, men han kunde det ikke »för nagher wor merkeligh forfald skull«, og han godkjendte derfor 20 August 1484 ved et særligt Brev de andre Raaders Fuldmagtsbrev (Original paa Pergament, datum in passagio Kærssesundh feria sexta jnfra octauas assumpcionis virginis gloriosissime Marie, sigillatorisk vedhæftet Brevet af 19 Maj). Den 10 Septbr. udvexledes Fuldmagterne (den Danske Kvittering for og Vidisse af den Svenske Fuldmagt er trykt i Rimkrönikerne II 334—336; den tilsvarende Svenske, udstedt samme Dag, opbevares i Geheimearchivet), og to Dage senere afsluttedes ovenstaaende Fordrag (det fra Dansk Side udstedte Exemplar er trykt hos Hadorph l. c. 337—338).

4.

1484, 12 September.

Bwrsprak anno etc. lxxxquarto.

I nampn ffaders sönens och then helghe ands, amen. Kære wenner. Görom wij idher alle wittherlighet, at wij haffue nw warath her tiilsammen stadfæst samtikt och fwlbordhet then ewighe friidh ock kerlighe bebindelse, som wij j thesse forlydne herre daghe haffue swareth bebreffuet och beselgdh medan thesse try rike ock theres jndbiggere i saa mathe, at thesse try rike skulle bliffue tiil sammen wndher en herre ock konnungh tiil ewigh tiidh, meth sadanne forordh ock wilkoor, at alle wora förmere Calmarane deygtingen ock deygtingx breff i alle syna articulis ock pwncthær bliffue fuldkompne ock fuldgiordhe, och at hwar oc en, hwaar thet heltzt ær i tesse try rike, mogh och skaal strax faa synt i gen, arffwe, gotz, panthe gotz, lege gotz och cronena læn; och moge alle, fatige ock rike, fare i theres rætferdughe ærende ock epther theres berningh tiil landh ock watn i tesse try rike, hwar them teckes; ock forbiwdom wij alle strengelighe moth thenna friidh ath brydhe eller göre wit rikesens strenge hempndh och then plight, som ther wedherbör. Datum Kalmarñ anno ut supra dominica proxima post [festum natiuita]tis beate Marie virginis gloriose.

Original paa Papir (udskaaren Skrift).

---

[1] Denne Fuldmagt, som gjemmes i Geheimearchivet, hænger nu ikke længer ved dette Brev.

5.

Hr. Iver Axelsen Thotts Revers, at han er forligt med Kong Hans og vil være ham tro.

1487, 15 Juni.

Jegh Jwer Axelssön riddere kennes megh, at jegh ær nw wenligh oc wæell forlictht met högboren förste koning Hans etc., myn nadige herre, om all tiltall, jegh hade eller haffue kan till hans nades father oc till hans nade om pant gæeld vwilge schade twedracht oc alt annet, som oss her till e mellem wæret haffuer, tackendes hans nade ydmwgelige fore gunst nade oc godh wilge, hans nade meg nw besynderlige beuisdh haffuer. Thij ladher jeg met thetta myt obne breff pa myn oc alle myne arffuinges wegne hans nades father, modher, hans nade, hans nades brodher, alle theres arffuinge oc efftherkommere koninger i Danmarck oc alle thes jndbyggere oc methielpere i for[ne] twedrecht frij quitte ledige oc löse fore allt ydhermere tiltall oc kraff om for[ne] pant geld vwilge schade twedrecht oc alt annet, wære segh huad thet helst wære kan, som oss till thenne dagh emellem wæret haffuer, jnthet vnder thaghet i nogher made. Oc beplicther jegh megh her effther atwære hans nade oc Danmarckes rige een troo huld man oc thienere effther myn formwe i alle made. Wore thet oc swo, at nogher breff pafynnes kwnne, ænthen om pant eller i andre made ludendes, tha skulle the ey komme for[ne] myn nadige herre, hans nades modher eller brodher, theres arffuinge eller efftherkommendes koninger i Danmarc till skade eller forfangh oc ey megh eller myne arffuinge till nytthe eller gaffn i nogher made, mælendes alle swadane breff dödhe oc machtlöse met thetta myt obne breff, som giffuet oc screffuet ær pa Wiisborgh fridagen jnnen thet helge Gudz legemmes otte daghe, aar effther Gudz byrd mcdlxxxvij. Till hues widnesbyrd oc ydhermere forwaringh haffuer jeg ladhet henge myt jnceygle nædhen fore thetta myt obne breff, oc haffuer jegh bethet werduge fæthre oc herrer biscop Carll aff Othens oc biscop Niels Glob aff Wiborgh, her Erich Otssön, her Strange Nielssön, her Axell Lagessön, her Eskild Göye, her Laxmann, riddere, Mauritz Nielssön, her Hans van Aleuelde aff Dörninge oc her Henrich Krumedicke, riddere, at the met megh for[ne] breff beseglede till ydhermere wiisse oc forwaring.

Original paa Pergament med Seglene 1, 3—8 og 11 hængende derunder i Pergamentsremme. — I Juni 1483 havde Hr. Iver Axelsen sluttet et Forlig med sin Svoger Hr. Sten Sture om de Slotte, Hr. Iver havde inde (Brevene af 20, 21 og 22 Juni findes hos Hadorph 316—318, Hvitfeldt 975—976), men dermed kom der ikke Enighed mellem Svogrene; og da Hr. Sten vilde trænge Hr. Iver fra Borge og Len (det af Hr. Sten til Stegeborgs Besætning udstedte Dagtingningsbrev af 14 Maj 1487 er trykt hos Hadorph 338—343, Raseborg tog han ogsaa; Borgholm og Øland maatte Hr. Iver selv opgive; jfr. Allen I, 78—80), sögte denne Kong Hans's Venskab, lovede ham ved det her aftrykte Brev Huldskab og Troskab og fik samme Dag Kong Hans's Beskjermelsebrev, efterdi han paany havde antvordet Visborg og Gulland til Danmark (Hvitfeldt 989—991).

6.

Hr. Sten Stures Brev om Fred mellem Rigerne.

1490, 1 Marts.

Jach Sten Stwre i Gripsholm ridder Swerigisrichis forstondere gör witherligidh medh tetta mith opne breff, adh erlige och welbirdige men her Twre Twreson ridder medh syn scriffvilse, Gwdh hans siæl nadhe, och Arffwidh Trolle lodhe mich forsta, adh nw om Vincula Petrj the ware j Köpenhampn hoss then högmectigiste herre och förste konwng Hanis och Danmarckis radh, loth han them forsta, adh hans nade war forekomidh, thet jach scwlle ladhe göre myne skyp redhe j then akth och menyngh, adh jach wille til Gollandh och göre bestallingh jnd ffore Viisborg, hwilkidh som mich war orettelige pa förth, och ther fore adh then hogborne förste konwngh Hanis eller Danmarckis radh scwlle ey sætie swadane löse tro til mich eller Swerigis jnbiggiare, tha loffwar jach och sygher, medh tetta mith opne breff sügher och loffwer, adh jach och Swerigisriche wele j engen motthe göre nagidh andfal eller bestallingh jndh pa ffor[de] Gollandh eller hans nadhis riche til landh eller watn j moth then æwige ffrjdh och kerlige bebindilse, som giordh sworidh bebundith och bebreffvidh ær mellen tesse try rigen och theres inbiggiare, hwar mich och Swerigisriche widherfaris tesligis jgen aff forscriffne högboren forste konwngh Hanis och hans nadis riche och wndersathe, och mich nw swadane forwarningh worder jgen giffwin pa for[ne] högboren forste konwngh Hansis och hans nadis richis inbiggiaris wegna. Tetta loffvar jach stadykith och ffast holla pa mine ære sanningh och gode tro. Til ytermero visso later jach witherlige hengie mith incigle nidhen fore tetta breff. Scriffvidh j Jænecöpwngh fförste dagh j Mars manadh arom epter Gwdz byrdh mcdxc.

Original paa Pergament med hængende Segl i grönt Vox. — To Breve af 8 August 1491 fra Kong Hans og det Danske Rigsraad til det Svenske Rigsraad, og dettes Svar til Kongen af 31 Januar 1492, samt et lidt senere, udateret Brev fra det Svenske Rigsraad til det Danske findes trykte i Handlingar rörande Skandinaviens Historia XXII 5—14 (to af dem ogsaa hos Jahn 565—567); og de angaae fordetmeste Kong Hans's Annammelse som Konge i Sverig og Fribytterierne i Østersöen. Forbundet af 8 Novbr. 1493 mellem Kong Hans og Storfyrst Ivan Vasiljevitsch er trykt hos Jahn 569—570.

7.

Svenske Fuldmægtiges Stadfæstelse af Kalmarrecessen af 1483.

1494, 17 Maj.

Ui Brynolph med Gudz nad biscop i Skara, Arwid Trolle, Niels Clawson ok Arwid Knutson wepnere, Swirgis rad, pa Swirgis rigis ok thes jnbyggiara wegna, görom viderligit, at wi haffwe warit her wdi Nyalödese til orda, tal og degtingen med erlige welbyrduge strenge riddere oc gode men her Pawal Laxman, her Eskil Göye,

mester Peder prier wdi Antwardskog, her Henric Kromedige ok her Jogen Pawalson proest i Oxlo, Danmarcx oc Norgis rad, om thenne iij rigene besta ok bestand, ok haffwom varit til eens oc beramit it venligit oc kerligit möthe i Kalmarna nw om sancti Johannis baptiste dag nestkomendis offwer it aar med tesse iij rigenes rad aff the aldra yperste at förhandla ok owirwæge tesse iij rigene bestand ok besta ok fultgöre Kalmarna degtingen ok recess i sina puncta oc articulis, som thet jnnehallendis ær, pa högborin förstis kwng Hansis ok tesse iij rigene jnbyggiara wegna, som loffwit, beseglt oc bebreffwit ær, hwlka recess som giordis warffrv afftan natiuitatis vnder wors herra aar mcdlxxxiij, ok skal forscripne Kalmarna reces fultgöris i alle sine articulis wthen nogre ydermere skotzmaal pa for[de] sancti Johannis dag, ligerwis som henne hade bwrt at göris warffrv dag assumpcionis, som man tha skreff mcdlxxxiiij; ok skal för[ne] högborin förste wara swa vid handin pa for[ne] sancti Johannis dag, som recessen oc jnnehalder. Ok thy i the helge trefolloghetz nampn pa waare fulla mact stadfestom wi ok fulbordom then ewige frid, kerlige bebinning oc bröderskap, som sworin loffwit oc besegld ær j mellom rigene ok theris jnbyggiara, ok loffwom vi alle tesse article stadugt fast ok obrutlig haalla vid waara æra sannind oc gode troo. Jtem loffwom wi oc tilsigia, at wi vile jnnen sancti Michils dag nw nest komendis skikke oc sende til högborin förste kwng Hans etc. werdugeste oc werduge fædris her Jacobs ærchebiscop i Vpsale, biscop Kortz i Strengnés etc., ok welbördug mans her Sten Stwris Swirgis rigis förstendere ok med flere Swirgis rigis radz breff ludandis ord fraan ord som forescriffwit staar, at the stadfeste ok fwlborda alle tesse article. Til ydermere vissa oc betre förwaring hengiom wi vor secret oc jncigle nidhen för thetta breff. Datum jn noua Ludosia anno domini millesimo quadringentesimo nonagesimoquarto jn vigilia pentecostes.

Original paa Pergament med alle fire Segl hængende derunder i Pergamentsremme, Nr. 1 i rödt, de andre i grönt Vox. — De Danske Sendebuds fordetmeste ligelydende Brev, dat. Pintsedag (18 Maj) 1494, er trykt hos Hadorph 348—349. Deres Fuldmagt af 18 April er efter en af dem selv udstedt Transsumpt aftrykt sammesteds pagg. 347—348. De Svenske Gesandters Fuldmagt, udstedt af Hr. Sten Sture Helligkors Dag Inventionis (3 Maj) 1494, opbevares i Geheimearchivet i en Transsumpt, udstedt af dem selv Pintsedag (18 Maj) 1494 eller Dagen efter at de havde udfærdiget det ovenfor aftrykte Brev. — Den 12 August 1494 udstedte 27 Svenske Rigsraader et Brev, at det ikke er raadeligt, at Sverig længer bliver kongelöst, dels fordi mange Herrer og Fyrster byde sig did til Riget for Herre og Konge, dels for Russers og andre Fjenders Skyld, dels paa Grund af de gamle og nye Bebindelser som ere mellem Rigerne, at de skulle være under en Konge, og at de derfor paa Sveriges Riges Vegne endrægtelig samtykke at fuldtgjöre og fastholde Kalmarrecessen; og have de svoret hverandre trygt Broderskab, at ville holde sammen deres Livstid, hjælpe hverandre til Ret og vove Liv og Gods paa at afværge Uret; og om nogen vil drage sig fra de Andre, han være Meneder og Dravelsmand, og de Andre være paa hans Argeste med Liv og Gods. Otte Dage efter at det Svenske Rigsraad havde udstedt dette Brev, havde det i Graabrödre Kloster i Stokholm en Sammenkomst med Hr. Sten Sture og anförte der foruden de ovennævnte Grunde til dette Skridt ogsaa det Band og Interdikt, som ræddendes er at komme kan ind paa Sveriges Rige, som nu nylig kundgjort er fra Rom; og Hr. Sten udstedte da den 22 August et Brev, at han vel kan mærke mellem Gud og sig, at det er nyttigt, ikke alene for Sveriges Rige og dets Indbyggere, men for alle tre Rigerne, at Kalmarrecessen holdes ved Magt, og at han derfor tiltræder dette Broderskab; dog

saaledes, at om Gud haver forset, at Kong Hans indkommer til Riget som Konge, da skal Hr. Sten ikke mod sin Vilje nødes eller trænges til at tilsige ham Huldskab og Mandskab. Disse to Breve ere trykte hos Hadorph 349—353, og to Transsumpter deraf, verificerede af Erik Valkendorf, Klerk af Odense Stift og pavelig Notar, findes i Geheimearchivet. — Tre Breve fra Erkebispen i Upsale til Hr. Sten Sture om disse Underhandlinger i Nylöse, det berammede Möde i Kalmar etc. ere trykte i Handlingar rörande Skandinaviens Historia XVIII 3—7. Nogle i Begyndelsen af 1495 mellem Erkebispen og Hr. Sten förte Forhandlinger herom og om det af Rigsraaderne indgaaede Broderskab findes sammesteds Side 15—34.

8.

Det Svenske Rigsraads Stadfæstelse af Kalmarrecessen af 1483.

1494, 29 August.

Wii Jacob med Gudz nad erchebiscop i Vpsala etc., Corth i Strengenes, Olaffuer i Westerars, Magnus i Abo med sama nad biscopa, Steen Stwre Sueriges riches förstændare, Karll Knwtzson, Eric Otzson, Niels Fadersson, Ywar Green, Bæncht Cristiernsson riddare, doctor Ragwald archediekn i Vpsala, Knwth Eskiltzson, Swante Nielsson, Eric Trolle, Eric Ericxson, Niels Boson, Jönis Knwtzson, Bæncht Fadersson, Bæncht Gregersson, Bæncht Ryningh, Sten Twreson, Peder Ericxson, Eric Ragualdson, Peder Ragualdsson, Abram Christiernsson oc Joachim Flæmmingh wæpnare, Sueriges rad ok mæn, kænnomps ok witerligit görum med thetta wart opna breffh, at wij haffua stadfæsth ok fulbordeth ok med thetta wart opne breffh stadfæsta ok fulborda thet mōte, som ware kære medbrodre werduge fader i Gud biscop Brynniolffh i Schara, ærlige ok welbördige mæn Arwedh Trolle, Niels Klauesson oc Arwidh Knwtzson beramede med ærliga och welbördiga riddare ok gode mæn Danmarks ok Noriges raadh nw om pinsdaga tiidh nestforlidin i Lödiszöö, som skall sthaa i Calmaren nw om sancti Johannis baptiste dagh nestkamandes med thesse try richenes raadh aff the alre ypersthe ok æltzste ath förhandle ok offuerwæga thesse try riches bestand och bæsta och fultgöre Calmarne degtingen och recessit i syne punctis och articulis, som thet jnnehallandes ær, paa högboren förstes konungh Hanes ok thes try riches inbyggiare wægna, som loffuat besiglat oc bebreffuath ær, huilket recess giordes warfrw affhten natiuitatis wnder wars herres aar mcdlxxxiij, och skall förscr^ne Calmarne recessit fult goris i alle syna punctis ok articulis wtan nager ytermere skotzmaall paa forscr^ne sancti Johannis baptiste dagh, likerwiss som henne hade borth göris worfrw dagh assumpcionis som tha screffz mcdlxxxiiij, och skall förscr^ne högboren förste wara swa wiidh handena paa for^de sancti Johannis baptiste dagh, som recessit jnnehaller. Och ty i the helge trefallighetz nampn stadfæstom wij ok fulbordom then ewiigh friidh, kerliga bebindningh ok broderskap, som sworeth loffuat ok besigleth ær mellan richen ok theres jnbyggiare, och loffuom wij alla thessa forscr^na articla at halla obrotzlige wiidh waro ære sanningh

ok goda troo. Till thes withnesbörd ok ytermere wisso lata nagre affh oss hængia waar secreth ok jnsigle nedan wiidh thetta breffh. Datum Holmis anno dominj millesimoquadringentesimononagesimoquarto die decollacionis sancti Johannis baptiste etc.

Samtidig Paaskrift: Presentate in Vordbiergh feria sexta infra octauas epifanie xcquinto.

Original paa Pergament med ti velbevarede Segl, hængende i Pergamentsremme, Nr. 1—4 i rödt Vox, Resten i grönt. De fire förste ere Erkebispens og de tre Biskoppers; derpaa kommer der en Seglrem med Paaskriften «gubernatoris», men uden noget Segl hængende deri; derefter fölge Hr. Karl Knudsens, Hr. Erik Ottesens og Hr. Ivar Grens Segl. Saa er der et tomt Hul til en Seglrem, og derpaa fölge tilsidst Erik Trolles, Erik Eriksen Gyldenstjernes og Peder Ragvaldsens Segl. — Dagen efterat Kong Hans havde faaet dette Brev, 10 Januar 1495, skrev han fra Varberg to Breve til det Svenske Rigsraad (Handlingar rörande Skandinaviens Historia XXII 15—17, Jahns Danmarks Historie under Unionskongerne 567): i det ene melder han, at han har modtaget dette Brev, og lover at möde ved Kalmar etc.; det andet angaar et Rygte om hans Forbund med Storfyrsten af Moskov, til hvem han ved samme Lejlighed skriver et Brev om at ophöre med Fjendtlighederne mod Sverig. Om Enden paa dette Danske Gesandtskab til Storfyrsten findes der mere i samme Bind af Handlingarne pagg. 58, 18—20 (Jahn 571). Jvfr. Handlingar XVIII 13. — Sancti Vilhelmi abbatis Dag (16 Juni) 1495 paa Kjöbenhavns Slot udstedte Kong Hans med Rigsraadets Raad i Danmark og Norge en Fuldmagt for Erkebiskop Jens Brostrop i Lund, Biskopperne Karl i Odense, Niels Glob i Viborg og Hans i Bergen, Hr. Povl Laxman Hofmester i Danmark, Hr. Eskil Gøye Marsk, Hr. Erik Ottesen «met flere wore elskelige riigenes raad i Danmark oc Norige» at möde i Kalmar st. Johannis Baptistæ Dag og «wore oc riigenes ærende, them metgiffne, met Suerigis riigis raad at talle tracthere oc forhandle, om thesse try riigene at kommæ vnder een herræ oc koning, friid oc endracht, oc ther om beslutthæ tiill een fuld ænde oc fulth göre Calmarns recessit, som thalit bebreffuit oc forsegled war vdj Nylösæ pingis dag, nw nest forleden war ower ith aar (Original paa Pergament med Kongens Segl i Geheimearchivet).

9.

Instrumentum notariale de conuentu Calmarniæ celebrato vel potius tentato confectum.

1495, 31 Julii.

In nomine domini amen. Tenore presentis publici instrumenti cunctis pateat euidenter et sit notum, quod anno a natiuitate eiusdem domini millesimoquadringentesimononagesimoquinto, indictione terciadecima, die vero Veneris vltima mensis Iulij, pontificatus sanctissimj in Christo patris et domini nostri domini Alexandrj Diuina prouidencia pape sextj anno tercio, in nostrorum notariorum publicorum et testium infrascriptorum ad hoc vocatorum specialiter et rogatorum presencia in ecclesia monasterij sanctimonialium extra portas opidj Calmarnensis personaliter constitutis nobili viro ac strenuo milite domino Paulo Laxman, magistrocurie serenissimj principis et domini domini Iohannis, Dej gracia Datie Noruegie Slauorum Gottorumque regis, electj in regem Suetie, ducis Slesuicensis, ac Holsatie Stormarie et Ditmertie ducis, comitis in Oldenburgh et Delmenhorst, vnacum reuerendis in Christo patribus necnon prelatis ac strennis viris militibus et militaribus dominis Iohanne Bergensis, Carolo Ottoniensis, Nicolao Glob Vibergensis et Herlogo Asloensis ecclesiarum episcopis, Iohanne

Asloensi et Iohanne Iacobj de Dalby prepositis, Eskillo Goiæ regnj Datie marescallo, Erico Ottonis, Stenone Bille, Henrico Krummedicke, Nicolao Henrici, Nicolao Högh, Henrico Kanutj militibus, Nicolao Erici et Petro Grijs, Datie et Noruegie regnorum respectiue consiliarijs, ex parte eiusdem serenissimj principis domini Iohannis Datie etc. regis ac omnium dictorum Datie et Noruegie regnorum consiliariorum nomine ex vna, necnon reuerendo in Christo patre domino Brunnolpho episcopo Scarensi ac nobilibus viris Aruido Trolle, Aruido Kanutj, Paulo Kyle et Nicolao Boson, regnj Suetie consiliarijs, nomine et ex parte nobilis virj domini Stenonis Sture, assertj gubernatoris regnj Suetie, similiter omnium eiusdem regnj Suetie consiliariorum, partibus ex altera, idem dominus Paulus Laxman omnibus melioribus modo via et forma, quibus potuit et debuit, etiam de consilio et consensu reuerendissimj in Christo patris domini Iohannis Lundensis archiepiscopi Suetie primatis et apostolice sedis legatj, protunc certis de causis non presentis, ymmo alias expressissime consentientis, in medium sonorosa et intelligibili voce proposuit et dixit in hec verba seu saltem eis in effectu similia: Amici carissimi. Reuerendissimus reuerendique in Christo patres domini Iohannes Lundensis archiepiscopus ceterique coepiscopi, necnon strenuj ac nobiles virj milites et militares, Datie et Noruegie regnorum consiliarij, in sextam septimanam vsque vltra festum beatj Iohannis baptiste in locis huic Calmarnensi opido contiguis et vicinis prestolando fuerant constitutj eorumque nuntium et nuntios interim ad manum detinuerant adeo expeditos, vt cum in primis regnj Suetie consiliarij in hoc Calmarnie opidum aduentassent, extunc et eo casu die immediate sequenti in hoc constitute diete loco per mare siue per terras se mutuo presentassent; ac illustrissimus princeps dominus noster Iohannes Datie etc. rex iuxta et secundum diffinitionem et tenorem recessus Calmarnensis ad manum continue se recepit, quemadmodum feria sexta proxima nunc defluxa apud sanctum Georgium prima facie vobis duximus declarandum; ita quod omnes nos, ex parte eiusdem serenissimj domini nostri regis, omniumque dictorum Datie et Noruegie regnorum consiliariorum nomine, pleno mandato suffultos promptos obtulimus et paratos contractum et concordias vobiscum efficere et inire, recessuj, ipso die assumptionis virginis gloriose anno domini millesimoquadringentesimooctogesimotercio facto Calmarnie et sigillato, in omnibus suis punctis et articulis satisfacturos, et tandem parj modo in opido Löse descripto et sigillato, similiter per reuerendissimum dominum Vpsalensem archiepiscopum, Stenonem Sture ceterosque dictj regnj Suetie consiliarios approbato, quatenus pro festo beatj Iohannis baptiste nunc proxime defluxo eidem recessuj hic Calmarnie satisfieret eo modo, quo ipsi recessuj pro festo assumptionis beate Marie virginis anno domini, de quo supra scribitur, satisfactum fuisset, vtj eiusdem regnj Suetie consiliarij nobis nunc nuperrimis effluxis diebus ex opido Stocholmensi suis sigillatis clausis literis ascribebant vnacum litera securitatis seu saluiconductus nobis protinus desuper destinata. Similiter

die hesterna idipsum negocium vobis omnibus modis et secundo duximus ostendendum, prefato recessuj extunc prout alias satisfacturos in omnibus et per omnia exhibentes. Itaque parj modo et nunc tercio vobiscum contractum et concordias inire, vt memorato recessuj in omnibus suis punctis et articulis funditus satisfiat, nos promptos offerimus et paratos. Que omnia et singula prefatj Suetie regnj consiliarij tunc presentes expresse vnanimes fatebantur, quinymmo reuerendus pater dominus Brunolphus Scarensis episcopus vice et nomine omnium et singulorum secum coexistentium ididem vtj prius protinus asserebat: Amici carissimj. Pridie vobis apud Sanctumgeorgium, simili modo die hesterna in hoc ipso loco diximus, itaque exnunc prout extunc vobis dicimus respondentes, nos commissionem vllam aut facultatem aliquam vobiscum contractum inire aut concordiam efficere penitus non habere, vos exnunc suppliciter deprecantes, prout alias apud Sanctumgeorgium et hic die hesterna vobis duximus supplicandum, quatenus adhuc dignemini paullulum commorari. Speramus quidem prefatos regnj Suetie consiliarios in proximo aduenturos, quoniam, prout alias vobis apud Sanctumgeorgium pollicitj fuimus, scripsimus pro eisdem, super scriptis nostris nuncios seu responsa minime obtinentes. Ymmo vbj moram impresentiarum traxerint aut cum fuerint aduenturj, certitudinem penitus ignoramus. Quibus prenominatus dominus Laxman miles vice et nomine omnium et singulorum respondit in hec verba: Si et inquantum vllam a vobis adhuc certitudinem haberemus, vbj nam forent aut cum fuerint aduenturj, nos quidem non tederet propter hac eo amplius prestolarj, quamquam serenissimus dominus noster Datie etc. rex, nos pariter vnacum eo, iacturas graues, expensas non modicas et sumptus plurimos subiuimus vsque modo. Sed alias apud Sanctumgeorgium primo, deinde et hic die hesterna secundo, ita et hodie tercio conquerimur prout conquestj fuimus coram vobis, super quibus premissis neminem nobis nouimus respondisse. Sed vt prenominatj serenissimus dominus noster rex ceterique eorundem Datie et Noruegie regnorum consiliarij, quorum copiam impresenciarum non haberent, plane cognoscerent, et in veritate sentirent, dictos dominos Datie et Noruegie regnorum consiliarios, pro hac celebranda dieta constitutos et specialiter deputatos, vigilem studiosam et exquisitam diligentiam possetenus effecisse, vt ipsi recessuj eiusque tenori in omnibus et per omnia in singulis suis punctis et articulis satisfieret, ipsisque seu eorum alterj nulla funditus iniuria seu remissio vlla possit seu valeat aliquatenus imputarj, idem dominus Paulus Laxman, serenissimj domini Iohannis Datie etc. regis, suj ipsius et suorum consortum dictorum Datie et Noruegie regnorum consiliariorum nominibus et ex parte, nos notarios et tabelliones publicos infrascriptos sub debitis officijs nostris publice requisiuit, quatenus super premissis omnibus superius enarratis tot quot forent necessaria conficeremus et confici faceremus instrumentum et instrumenta. Acta fuerunt hec anno die loco mense et pontificatu quibus supra, presentibus ibidem venerabilibus et circumspectis viris dominis Iohanne Aquinj pre-

posito Lundensi, Petro Albertj decretorum doctore ciue et incola opidj Haffnensis, magistro Nicolao cancellario prenominatj domini episcopi Ottoniensis, et domino Andrea Pauli presbitero Roskildensis diocesis, testibus ad premissa vocatis specialiter et rogatis.

(Signum notarii). Et ego Iohannes Nicolai clericus Roskildensis diocesis, artium magister, decretorum doctor necnon prepositus ecclesie Roskildensis, publicus sacra imperiali auctoritate notarius, quia premissis omnibus et singulis suprascriptis, dum sic vt premittitur dicerentur agerentur et fierent, vnacum infrascriptis connotarijs meis ac suprascriptis testibus presens interfuj eaque sic fierj vidj et audiuj ac in notam vnacum eisdem connotarijs meis sumpsi, ex qua hoc presens publicum instrumentum manu mea propria fideliter scriptum exinde confeci subscripsi publicauj et in hanc publicam formam redegi signoque et nomine meis solitis et consuetis signauj in fidem et testimonium omnium et singulorum premissorum rogatus et requisitus.

(Signum notarii). Et ego Philippus Ingemari, clericus Nidrosiensis dyocesis, publicus autoritate apostolica notarius, quia premissis omnibus et singulis suprascriptis vna cum prenominatis testibus ac supra et infra scriptis connotariis meis presens interfui eaque omnia et singula sic fieri vidi et audiui ac cum eisdem connotariis meis in notam recepi, ex qua hoc presens publicum instrvmentum, manu alterius, me interim aliis nonnullis prepedito negociis, fideliter scriptum, exinde confeci ac cum eisdem subscripsi, publicaui ac in hanc publicam formam redegi signoque et nomine meis solitis et consvetis signaui in fidem et testimonium omnium et singulorum rogatus et requisitus.

(Signum notarii). Et ego Nicolaus Olaui clericus Bergensis dyocesis, publicus auctoritate apostolica notarius, quia premissis omnibus et singulis suprascriptis vnacum prenominatis testibus ac supra et infrascriptis connotariis meis presens interfuj eaque omnia et singula sic fierj vidi et audiuj ac cum eisdem connotariis meis in notam recepi, ex qua hoc presens publicum instrumentum, manu alterius, me interim aliis non nullis prepedito negociis, fideliter scriptum, exinde confeci ac cum eisdem subscripsi, publicauj ac in hanc publicam formam redegi signoque et nomine meis solitis et consuetis signauj in fidem et testimonium omnium et singulorum premissorum rogatus et requisitus.

E membrana autographa, cui a tergo manu coæua inscriptum est: Instrument vm forluff paa thet forsthe mode vdi Calmarn. Anno domini etc. xcquinto.

10.

Svenske Sendebuds Fuldmagt til et nyt Möde i Kalmar.

1495, 21 August.

Wij Henrick meth Gwdz naade biscopp i Lincöpinge, Brynnolph i Schara meth samme naade biscoper, Iöns Knutzson, Erick Eriksson, Niels Bosson, Steen Twresson, Sweriges riges raadh och mæñ, göre alle widerliget, atwij alle endrechtelige paa wore och menige Sweriges riges raadz wegnæ haffwe befolet och fulde machtt giffwet och meth thette wortt opne breff fwldemachtt giffwe och befole werdigste werdige fædrer och herrer her Iacop meth Gwdz naade ærchiebiscop i Wpsale, Ingemar meth samme naade biscop i Wexiö, her Steen Stwre Sweriges riges förstandere, Iwar Green riddere, Arffwid Trolle, Knut Eskilsson, Niels Claffuison, Arffwid Knutzson, Swante Nielsson och Per Raffuilsson, wore kære methbrödre, huilkæ som ære tilskickkede atware till tals och dæchtingen paa alles wore wegna nw om sancti Egidij dagh nest kommendes i Calmarnæ meth högbaarne förstes koningh Hanses fwldmechtoge sætningebodh aff Danmarks raadh werdig fader i Gwd her biscop Niels Glob i Wyborg, her Sten Bilde och her Niels Högh, riddere etc., atfuldborde och stadfestte then ewige fridh, kerlige bebindelse oc bröderskapp, som emællen thenne try rigenne gyortt och bebreffuit ær, och om behoff gyordes, at beramme och beleffwe eth wenliget och kerliget mödhe mellen tæsse try rigenes raadh paa en belæyelig tidh och stædh, som the kwnnæ meth för[ne] högborne förstes erlige sætningebodh ther om till ens worde; och hwat the ther vtinnen om for[ne] fridh och mödhe görendes worde, loffwe wij fore oss och menige Sweriges riges raadh och tæss inbyggere stadigtt fastt och obrötliget atholde i alle motthe vdhen altt argtt, gensielse och hielpæredhe widher alles wore ære satning och gode troo. Till tæss ydermere wisse och forwaring lade wij hænghe rigesens jncegle nædhen fore thette breff. Screffuit j Calmarne fredagen nest fore sancti Bartholomej dagh anno dominj mcdxcquinto.

Paaskrift: Presentatum Haffnis feria quinta infra octauas natiuitatis Marie xcquinto.

Original paa Pergament med Sveriges Riges Segl i rödt Vox hængende derunder i en Pergamentsrem. Den af Kong Hans den 16 August i Kjöbenhavn udfærdigede Fuldmagt for de Danske Sendebud er trykt hos Hadorph 353—354. Sammesteds Side 354—355 findes den mellem de fuldmægtige Sendebud fra begge Rigerne den 1 September i Kalmar trufne Overenskomst, det vil sige, saaledes som den udstedtes fra Dansk Side; den fra Svensk Side udfærdigede Original, hvilken de Svenske Sendebuds ovenfor aftrykte Fuldmagtsbrev er sigillatorisk vedheftet, gjemmes i Geheimearchivet og er ordret ligelydende med den Danske, blot at de Svenske Gesandter deri nævnes först, at Aarstallet skrives paa Svensk istedetfor paa Latin, og at der til Slutningen staar Sveriges Riges Raad istedetfor Danmarks Raad. Til denne Original hörer vel nærmest den ovenfor aftrykte Paaskrift paa den vedheftede Fuldmagt. — 15 Januar 1496 klagede det Danske Rigsraad til det Svenske over den Haanhed, Hr. Sten Sture havde viist Kong Hans ved at tilbageholde og hjemsende dennes Bud til Fyrsten af Moskov, der var sendt for at mægle Forlig mellem Russer og Svenske (Handlingar rörande Skandinaviens Historia XXII 18—20, Jahn 571). Tre Breve fra Danske og Svenske Rigsraader, skrevne i Lödese i Juli 1496 og vedrörende det der afholdte

frugteslöse Möde, findes i Handlingar etc. XXII 20—27, Jahn 572—574. De i Slutningen af 1496 og förste Halvdel af 1497 mellem Hr. Sten Sture og det Svenske Rigsraad förte Forhandlinger ere trykte i Handlingar etc. XVIII 34—272 (ɔ: 172). Hr. Stens Erklæring af 13 Marts 1497 om et Möde mellem ham og Rigsraadet i Stokholm st. Olufs Dag og om Stilstand indtil da, hvoraf blot Begyndelsen er trykt sammesteds Side 90—91, haves i Transsumpt i Gehejmearchivet og lyder saaledes:

11.

1497, 13 Marts.

Jack Sten Stwre ridder, Sueriges riiges forstandere, gör wittherligt, som the werdugstæ werdugæ fedre her erchebiscop Jacob vdj Vbsallæ, Henrick i Linckȯping, Brönolff i Skare, Kort i Strengeness, Oleff i Westeraarss, met sammæ nader biscoper, Arwiid Trollæ, Knud Eskildsson, Suantte Nielsson, Erick Ericksson, Erick Trollæ, Nielss Bosson, Peder Ericksson, Peder Rawaldsson, Sten Twresson, Beinth Gregersson oc Beinth Ryning, wepnere, Sueriges riiges raad oc men, nw her i Stockholm forsambledæ wore at forhandle oc owerweyæ rickesens merckeligæ erendæ, tha i bland annet iack tiiltals wor met for^ne werdugæ fedre oc godæ men pa Stocholms radstwue tiisdagen nest efftir mydfaste söndag i nerware borgemestere raad oc xxiiij af menigheden i Stocholm, wore the godæ herrer oc men ower ens, at the wpsadæ meg theres hwldskab, mandskab etc. och eskedde aff megh thet höffuitzmandzdömmæ, at iegh skullæ them thet vpladæ pa theres oc alle menigæ Sweriges indbyggeres wegnæ. Efftir thet menigæ rickesens raad ickæ tilstedæ wore, oc iack ickæ wiistæ rickesens inbyggere williæ, huad them ther vdj kwnnugt eller tiil samtyckæ wore, swo och fore andre merckeligæ sagher skyld, tha stod meg thet ickæ tiil swo hasteligæ vp andtwordæ, före end iack wed, huadt herræ oc koning menigæ rickesens indbyggere wellæ endrechteligæ sambtyckæ oc annamme, riiget oc oss allæ tiil godæ oc bestand; huad iack kan ther tiil hielppæ, at riiget oc wij allæ bliffuæ i friid oc raaligheit, ther well iack were welwillig tiil. Eptir thet oss ickæ kwnnæ dragæ ower ens i for^ne erendæ, som tha belegligt wor, tha vppaa thet at inthet argt eller nogen twedrecht skwllæ begynnes, riiget oc oss allæ tiil skade oc forderff, tha toge wij oss emellom i dag stwnder oc fred ind tiil sancti Oluffs dag nest kommendes, at the werdugstæ werdugæ fedræ oc gode men inthet argt skullæ eller wellæ lade göræ ind po meg eller mynnæ aff them eller theres methielppere, hwo the helst ere, ther fore theres skyld wellæ skwllæ göræ oc lattæ; ey heller skall iack eller mynæ, hwo the helst ere, som fore mynnæ skyld wellæ skullæ göræ latæ, noget argt paa for^ne rickesens raad oc theres vndersattæ göræ eller ladæ göræ; ey skall oc nogen aff them haffuæ macht mig eller mynnæ noget hinder göræ pa ricksens leen, som iack oc mynæ nw i were haffuæ innen then for^ne dagh. Tesliges the gode men, som erlige slotzlogen haffuæ annammet aff meg, wiil iag inthet hindre pa slot eller leen, the iag finder

riiget oc meg welwillig waræ. Hwad for^ne^ rickesens raad met mig oc iack met them kan rode oc öwerweyæ ricksens oc alles wore bestæ oc bestand, thesliges tale oc göræ, thet riiget oc oss alle kan drage tiil endrecht, friid oc kerligheit, thet wiil iag i alle mottæ eptir mit ytherstæ samwiid gernæ göræ. Her oppa thesse for^ne^ erendæ haffuæ wij berammet oc sambtycht ith wenligt mödæ paa for^ne^ sancti Oluffs dag her i Stockholm, tha kommæ lagmendenæ efftir lagen, tha ydermere ower ens waræ oc ower weyæ ricksens merckeligæ erende, som riiget oc oss allæ macht pa ligger. Oc skall then friid staa xiiij dagæ efftir hwer er kommen frij hiem tiil sijt. Thennæ for^ne^ dag loffuer iag fast oc vbrodelig athollæ wed myn ere sanningh oc gode tro. Tess tiil witnisbyrd oc högre förworning later iag witherligæ henge myt indseglæ neden fore thette breff, som giffuit oc screffuit er pa Stockholms slot mandagen nest efftir dominicam passionis anno dominj millesimoquadringentesimononagesimoseptimo.

Auschultata et collacionata, visa, lecta, relecta et de manu mea propria conscripta est presens hec copia per me Ericum Walkendorff, clericum Ottoniensis diocesis, publicum sacra apostolica auctoritate notarium, et concordat cum suo vero origenali de verbo ad verbum, hac manu mea propria quod protestor.

Tre Dage iforvejen, 10 Marts 1497, havde det Svenske Rigsraad tilskrevet Kong Hans som Svar paa dennes Skrivelse af 5 Januar s. A., at det ikke nu strax kunde give ham bestemt Brev paa, at han ved Midsommerstid uden videre Udflugter skulde antages til Konge i Sverig (Handlingar etc. XVIII 87—88). De Artikler, som 21 Maj 1497 vedtoges af Hr. Povl Laxman og Hr. Eskil Göye paa Dansk, og Arvid Trolle paa Svensk Side, findes trykte i Handlingar XVIII 272 (ɔ: 172)—180, Hadorph 360—362. Den 28 Maj 1497, paa Kjöbenhavns Slot, udfærdigede Kong Hans endel aabne Breve til de forskjellige Svenske Landskaber om ikke med Hr. Sten Sture at gjöre Oprejsning, men at holde sig til ham og Rigsraadet. De synes i det Væsentlige at have været enslydende, blot at der alt efter det Landskab, Brevet er skrevet til, anföres forskjellige af de Bisper og Lagmænd, der have beseglet Kong Hans's Valgbrev af 1458. Det til Kalmar By er trykt hos Hadorph 357—358, det til Vesteraars Bispedömme og Vesmanland (hvoraf en Original paa Papir haves i Geheimearchivet) hos Hvitfeldt 1015—1016. Den 25 Juli skriver Kong Hans til de Svenske Rigsraader, at Arvid Trolle og Niels Bosen have hyldet ham og antvordet ham Borgholm og Kalmar, og at han nu har sendt dem med en Hær til Undsætning af Stæket (Hadorph 358—359).

12.

Nogle Svenske Rigsraaders Erklæring, at den Kontrakt mellem Kong Hans og Hr. Sten Sture gjordes med deres Raad og Samtykke.

1497, 12 Oktober.

Wij Jacob met Gudz nadæ erchebiscop i Vpsalæ, Kort i Strengeness aff sammæ nadæ biscop, Arffuid Trollæ, Nielss Clawessson, Suanttæ Nielsson, Erick Trollæ oc Niels Bosson, Sueriges riiges raad, giöræ allæ witterligt oc wederkendæ met thettæ wort obnæ breff, at then contracht, deygtingæ oc beslwtningæ, som skedæ

oc gick emellom högboren förstæ koning Hans etc. wor kerestæ nadigæ herræ och her Sten Stwræ ridderæ vdj Claræ closter vden foræ Stocholm om twedrecht oc forderff, them oc thessæ tre riigenæ emellom, oc om land slot oc leen, effthir thet som for[ne] wor kerestæ nadigæ herres breff ther om vduiser etc., thet giordæ hanss nadæ efftir alles woræ raad oc sambtyckæ, efftir swodan leyglігheit som tha paa ferdæ wor. Thiil ydermeræ stadfestelsæ oc betre forworengæ haffuæ wij witterligæ ladet hengæ woræ secrete oc indseglæ neden foræ thettæ wort obnæ breff, som giffuit oc skreffuet er vdj Stocholms stad torsdagen nest efftir sanctj Dionisij dagh aar efftir Gudz byrd mcdxcseptimo.

Original paa Pergament, som synes at være skreven af en af Kong Hans's Skrivere. Af de syv Segl hænge Nr. 1—4 og 6 endnu derunder, Nr. 1 og 2 i rödt, Resten i ufarvet Vox. Den Kontrakt af 3 Okt. 1487, som her stadfæstes, haves, saavidt vides, ikke in extenso. Hvitfeldt giver den ved det Uddrag deraf, som han meddeler Side 1018, et Datum som modsiger sig selv, men som i ethvert Tilfælde er forkert: den Fredag Eftermiddag, som st. Francisci Dag paafaldt.

13.

Svenske Hyldingsbreve af Kong Hans.

a.

1497, 18 October.

Wij Jacob med Gudz nad erchebiscop i Vpsala, Cort i Strengenes, Olaff i Westerars med sama nad biscopa, Sten Stwre riddare, Arffuit Trolle, Knwt Esskilsson, Suante Nielsson, Niels Klauesson, Eric Trolle, Niels Boson, Bencht Gregersson, Sten Tureson oc Pæder Ragualsson, vepnare, Sweriges riches raad, borgamæstare raad oc gantzska menighetin i Stocholms stad, göre alla witerligit med thetta wart opna breff, at effter ty at wij med meniga Sweriges in[byg]giare fulbord ok samtyckio haffua nw endrechteliga oc lagliga anammat högboren förste herre Hanes Danmarks Noriges etc. konung, waar kæriste n[aduge] herre, fore fulmechtig herra ok konung ower Sueriges riche efftir Calmarne recess oc ewig bebindelsse, tesse try richen i mellan at bliffua wnder [en] herre oc konung til ewig tiidh, som the breff ok besiglinga, hans nade haffuer aff oss oc meniga Sueriges inbyggiare, ytermere innehalla oc wt[wi]sa. Oc ther med ær all owilie twedrecht forderff ok skade, som sked ær tesse try richene i mellan oc thes inbyggiare ok alle andra, ee hwars medhielpare the warit haffua, i hans nades kære faders konung Cristierns, hwes siæll Gud haffue, oc sydan i hans nades tiid til thenne dag, wa[ra] med roffh brand manslecht fængilsse oc all annen angrep, lithet ellir mykit, hwad thet hælst ær ellir wara kan, engte wndan [tagit, sa]meledis afftalat, ok wara ok bliffue en fulkomplig afftalat saak til ewig tiid mellan förscriffna högboren första konung Hanes .... oss forscriffne Sueriges raad, Stocholms stad oc tesse ry richenes inbyggiare oc alle andra, ee

hwars medhielpare the warit haffua, fore oss alle ware efftirkomande Sweriges raad, Stocholms stad oc meniga Sueriges inbyggiare oc fore alle them, som fore wara oc theres skuld wilia oc schole göra oc lata, wiid waar æro sanningh oc Cristeliga tro. Oc Calmarn recess med hans nade at förbætra efftir hans nades, war, Danmarks oc Noriges raadz raad, hans nade, förscriffna try richene oc thes inbyggiare til bæsta oc bestand. Oc her med schole alle fanga paa bade sydor wara qwitte oc löse. Till ytermere wisso oc bætre förwaring, at forscriffne article fast oc obrotzliga wdi alle matto til ewig tiidh swa halles skole, som förscriffuit staar, haffua wij witerliga hængt Sweriges klema oc alles ware secret ok insigle med Stocholms stadz insigle nedan fore thetta wart opna breff, som giffuit oc scriffuit ær i Stocholm arom efftir Gudz börd twsandefyrahundradenigiotigisiwnde paa sancti Luce ewangeliste dagh.

Original paa Pergament med Seglene 1, 3 og 4 i rödt, 9 og 13 i ufarvet, og 15 i grönt Vox. Nedenstaaende Tiltrædelse er sigillatorisk vedheftet med to velbevarede Segl i ufarvet Vox:

b.

1498, 26 Januar.

Wij Lindorm Biörnsson oc Siigsæ Laurisson wepnere, Sweriges raad, giöre wittherligt met thette wort obnæ breff, at wij met wor frij williæ haffuæ stadfested oc fuldbyrdet oc met thette wort obnæ breff stadfestæ oc fuldbyrdæ thette Sweriges riiges raadz breff, som thette wort breff er wederhengt, i allæ sinæ ord punctæ oc articlæ, som thet ydermeræ innæholder. Tiil ydermeræ witnesbyrd oc betræ forworingæ haffuæ wij witterligæ hengt woræ inseglæ neden foræ thette wort obnæ breff, som giffuit oc scriffuit er vdj Iöneköping fredagen nest effthir conuersionis sancti Pauli aar efftir Gudz byrd mcdxcoctauo.

Foruden dette vedheftede Tiltrædelsesbrev gjemmes i Geheimearchivet vedlagt ogsaa et andet Brev af samme Slags, dog uden Segl og Seglremme, saa at det vanskelig kan afgjöres, om det har været vedhængt Hovedbrevet eller blot været bestemt dertil. Dog kan det bemærkes, at de fire förste Seglremshuller under dette Brev svare til fire Huller i Hovedbrevet, som ikke ere i Linie med de oprindelige Huller under dette, og hvori der findes nogle Stumper af Seglremme. Brevet lyder saaledes:

c.

1497, 25 November.

Wij Brwnolff met Gudz nadæ i Skare, Henrick i Linkoping, Ingemer i Vexöö, Magens i Aabo, met sammæ nadæ biscopper, Erick Ericksson vebner, Sweriges riiges raad, giore wittherligt allæ, at wij haffuæ nw endrechteligæ fuldbyrd oc sambtycht oc met thettæ her sammæ wort obnæ breff fyldbyrdæ oc sambtyckæ thettæ wor kære metbrodhres werdugstæ werdugæ fedres, her Sten Stures, Sueriges riiges raadz breff, som her widder hengt er, oc sye thet widt fuldmacht at bliffuæ vdj allæ synæ

ord punchtæ oc article, efftir som thet ydermeræ ynneholler oc vduiser. Thiil ydermere wiissen oc betre forworingæ, at forne breff oc article fast oc vbrotzlige vdj allæ mottæ tiil ewig tiid swo hollæss skullæ, som vdj forne breff scriffuit staar, haffuæ wij witterlige hegnt woræ secrettæ oc indseglæ nede foræ thettæ wort oc woræ kæræ metbröders breff, som her wiid hengt er, som giffuit oc scriffuit er vdj Stocholms stad sancte Katerinæ dag aar efftir Gudz byrd twsindæffiræhwnddrethalffemttesynnætywge paa thet sywende.

Af foranstaaende tre Breve er, efter Haandskrifterne at dömme, Hovedbrevet skrevet af en Svensk, de to Andre af Kong Hans's Skrivere. Hvitfeldt omtaler dem Side 1021. — St. Andreæ Aften (29 Novbr.) 1497 udstedte det Svenske Rigsraad et aabent Brev om, hvorledes Kong Hans st. Catharinæ Dag (25 Novbr.) forud hyldedes i Stokholms Sognekirke (trykt hos Hvitfeldt Side 1020, hvor dog Hr. Sten Sture er glemt blant Udstederne); og to Dage senere, Fredagen efter Andreæ Dag (1 Decbr.) udfærdigede Rigsraadet Breve derom til hvert af de Svenske Stifter (Hadorph 363—364). — Andreæ Dag (30 Novbr.) 1497 skriver Hr. Sten Sture til Indbyggerne af Vesteraars Len og Dalene samt alle Bjergmændene, at han har opladt Kong Hans dette Len og alle andre Slotte og Len over alt Sveriges Rige, og at han derfor raader dem til at være denne hörige og lydige; og samme Dag stadfæster Kongen Noreberg Bjergmænds Privilegier (Diplomatarium Dalekarlicum I pagg. 166—167, Kjöbenhavnske Selskabs Skrifter VII 348). Hr. Sten Stures Lensrevers af 3 Decbr. (Söndagen för Barbaræ Dag) 1497 paa Aabo Bispedömme i Finland eller Östrelandene er trykt i Grönblads Nya källor till Finlands Medeltidshistoria I 95—96. — Den 4 Decbr. (Barbaræ Dag) 1497 udgav Kong Hans en Anordning om Mönten i Stokholm, trykt i Brings Samling af åtskilliga handlingar och påminnelser i Svenska historien III, 267—271 og i Handlingar rörande Skandinaviens historia XIX, 13—16.

14.

Det Svenske Rigsraads Samtykke, at Kong Hans's ældste Sön Hr. Christiern skal vælges til at være Konge efter Faderens Död.

1497, 5 December.

Wij Jacob met Gudz nadæ erchebiscop i Vpsalla, Brönolff i Skaræ, Corth i Strengeness, Henrick i Linköping, Oluff vdj Vesteraarss, Ingemer i Vexöö, Mogens vdj Aaboo met samma nadæ biscopa, Sten Sturæ, Arffuid Trollæ, Suanttæ Nielsson, Knud Eskyldsson, Nielss Clawesson, Erick Trollæ, Nielss Bosson, Erick Ericksson, Beinth Grersson, Sten Twresson, Beinth Ryeningh, riddere, Pedher Ragwaldsson oc Knud Possæ, wepner, hogboren förstes koningh Hansses etc. wor kereste nadige herres oc Sueriges riiges raad, giöræ witterligt allæ, at efftir thij ath tesse try rigæ Suerigæ Danmarck oc Norigæ eræ efftir Calmarne recess oc bebinningæ, gamblæ oc ny, sammel bebwnnen ath waræ oc bliffuæ tiil ewiigh tiid vnder en herræ oc koningh i friid endrecht oc kerligheidh, och Danmarckes oc Noriges riiges erligæ radh oc thess indbyggere haffuæ keist oc sambtycht forne högboren förstes elzstæ sön her Cristiern etc. foræ fuldmechtigh herræ oc koningh ower Danmarck oc Norigæ efftir forne hans nades kæræ herræ faders högboren förstes koningh Hansses etc. dödh: tha swodan forne ewiigæ oc kerligæ bebundelsæ thesse try riigennæ emellom giort fulth atgöræ

æræ wij nw allæ sambdrechteligæ met frij wiilligæ ower ens och i the helligæ trefaldigheitz naffn sambtycht for^ne wor kerestæ nadigæ herres koningh Hansses etc. elzstæ sön her Cristiern etc. foræ herræ oc koning ower alth Sueriges riigæ efftir for^ne hanss nades kæræ herræ faders dödh. Och haffuæ wij ther paa sambtycht eth modæ her i Stocholm sanctj Iohannis baptistæ dagh methsommer nest kommendes, och ther then tiid at kommæ oc tilforn forskriffues allæ lagmendennæ ower all Sueriges riigæ oc tolff frelsses men oc odelbönder i hwerie lagsagæ, en borgemesteræ, en raadman och two aff menigheden aff hwer köpstedæ, ther tha paa thet vy sambdrechteligæ efftir Sweriges lag kesæ sambtyckæ bebreffuæ och beseglæ for^ne koning Hansses elzstæ sön her Cristiern etc. efftir for^ne hans kæræ herræ faders dödh foræ fuldmechtig herræ oc koningh ath weræ oc bliffuæ ower all Sueriges riigæ. Thiil ydermeræ wiissen oc bedræ forworingæ haffuæ wij nw allæ for^ne sambdrechteligæ ladet hengæ alles woræ secretæ oc indseglæ neden foræ thettæ wort obnæ breff, giffuit i Stocholm then tiisdagh nest foræ wor frwæ dag concepcionis aar efftir Gudz byrd mcdxcseptimo.

Original paa Pergament med Erkebiskop Jacobs, Bisperne Brynjolfs, Korts og Ingemars og Ridderne Sten Stures, Arvid Trolles, Sten Turesens og Bent Rynings Segl, de fire förste i rödt, de fire sidste i ufarvet Vox. Fölgende Brev af 16 Januar 1498 (ligeledes Original paa Pergament med Segl i ufarvet Vox) er sigillatorisk vedheftet:

Jack Jehan Betz wepner, Sweriges raad, gör witterligt met thettæ myt obnæ breff, at iack met myn frij williæ haffuer stadfest oc fuldbyrd oc met thettæ myt obnæ breff stadfester oc fuldbyrder thette Sweriges riiges raadz breff, som thettæ myt breff er weder hegnth, vdj allæ sinæ ord punctæ oc articlæ, som thet ydermeræ innæholler. Tiil ydermeræ vitnessbyrd oc bedræ forworingæ haffuer iack witterligæ hegnt myt inseglæ neden foræ thettæ myth obnæ breff, som giffuit oc scriffuith er vdj Linköpingen sancti Marcellj martiris dag aar efftir Gudz byrd mcdxcoctauo.

Efter Haandskrifterne at dömme synes begge disse Breve at være skrevne af Kong Hans's Skrivere. — Kong Hans's Amnestibrev af 10 Decbr. (Söndagen efter conceptio) 1497 er trykt hos Hadorph Side 365—366, hans Lensbreve af 15 og 31 Decbr. til Erkebispen paa Stæket med Upsala og paa Nordmarken i Spegels Skrifteliga bevis hörande til Svenska kyrkio historian pagg. 68—69.

15.

Bevilling at Danske og Norske maae ansættes som Fogder over Svenske Fadeburslen.

1497, 17 December.

Wij Jacob met Gudz nadæ erchebiscop i Vpsallæ, Korth i Strengeness met sammæ nadæ biscop, Sten Stwræ, Swantte Nielsson, Arffuid Trollæ, Nielss Clausson, Beinth Ryning oc Sten Twresson riddere, Sweriges riiges raad, giöræ allæ witterligt, at wij her i dag liöffuerdagen nest efftir sancte Lucie virginis dag staddæ woræ paa Stocholmæ slot, besluttet endeligæ met högboren forstæ koning Hanss etc., wor

keresta nadigè herræ, oc raddæ hanss nadæ, at hanss nadæ oc wor kerestæ nadige frwe drotningh Kerstinæ etc. mwe tiil the sloth oc leen, som the haffuæ tiil theres fadebur po Stocholms slot oc anderstedz her i Suerigæ tilskickæ oc settæ foræ fogde oc embitzmen Swenskæ, Danskæ oc Norskæ, hwem hans nadæ selffuer teckes oc hanss nadæ best tienæ kan foræ regenskabs fogdæ. Thiil ydermeræ vitnesbyrd at swo talet oc besluttet wor, haffuæ witterligæ ladet hengæ woræ secretæ oc indseglæ neden foræ thettæ wort obnæ breff, som giffuit er vdj Stocholmæ stad sondagen nest efftir Lucie virginis aar efftir Gudz byrd mcdxcvij.

Original paa Pergament. Af Seglene hænge Hr. Niels Clausen Sparres og Hr. Bent Rynings endnu derunder, begge i ufarvet Vox. Omtrent samtidig Paaskrift: »Breff at koning moa sette Danske, Skenske, Norske, Tyske, til regenscab fogether til theres slotte vdi Sweriges riickæ«. Hoslagt gjemmes fölgende Brev af 26 Januar 1498 (paa Pergament, med Sigge Lavridsens Segl i ufarvet Vox löst vedlagt), som ifölge Thorkelins Nummerering skulde höre til dette Brev, men som af Hvitfeldt (Side 1021) synes at være henført til det foregaaende Nr. 14:

Wij Lindorm Biörnsson oc Sigæ Laurisson vepnere Sweriges raad göræ witterligt met thette wort obnæ breff, at wij met wor frij wylligæ haffuæ stadfesthet oc fuldbyrdet oc met thette wort obnæ breff stadfestæ oc fuldbyrde thettæ Sweriges riiges raadz breff, som thette wort breff er wederhengt, i allæ sinæ ord, punctæ oc articla, som thet ydermeræ innæholder. Tiil ydermeræ witnesbyrd oc betræ forworingæ haffuæ wij wittherligæ hengt woræ inseglæ neden foræ thettæ wort obnæ breff, som giffuit oc skriffuit er vdj Iöneköpingh fredagen nest efftir conuersionis sancti Pauli aar efftir Gudz byrd mcdxcoctauo.

16.

Stokholm Stads Brev om Troskab mod Kongen.

1498, 2 Januar.

Wij borgemesteræ raad och gandzskæ menigheidh i Stockholm [st]ad giöræ alle wittherligt, at som wor kærestæ nadigæ herræ högborn förstæ konning Hans i Suerigæ Dan[marck] och [Norigæ konning] etc. haffwer nw stadfestith oss oc Stockholm stadz priuilegier oc ffriiheder, ffor huilckit wij tackæ [hans nadæ öd]mygeligen, och haffue wij nw foræ oss oc woræ effterkommere i Stockholm stad loffuit sagd oc [beplicthet] oc met thettæ wort obne breff loffue siige oc beplicthæ at ware oc bliffue for[ne] wor kærestæ nad[igæ herr]æ konning Hans och hans nades effterkommere keesdæ och sambtyctæ konningæ i Suerigæ aldeles hörigæ och lydigæ, bestendigæ och behielpeligæ aff all wor macth och formwæ, them oc riigith till bestan[d, som] theres gode troo wndersattæ i alle mathe, bode lönligæ och obenbarligæ, ehwar wij kwnne, och aldrigh [ware them] wnder ögen, och ey noger forbund eller beplictingæ, som giort ære, ny eller gamblæ, emellom [Stockholm sta]d Dalen eller met nogen annen indlendzskæ eller vdlenskæ, ehwo the helst ære eller [ware kwnnne, at k]omme for[ne]

konning Hans etc. wor kærestæ nadigæ herræ, hans nades effterkommeræ, keesdæ och sa[mbtyctæ ko]nninger i Swerigæ till skade, forfang, emod eller wnder ögen i noger mathæ, men i alle mathæ lönlig[æ och] obenbarli[gæ] at hielpæ och styrckæ them, theres argestæ at affwergæ och wiidæ theres bestæ oc bestand till euig thiid vden alth hinder hielperædhe oc nogen gensiigelsæ j nocher mathæ. Men hwad forbundh som giort er her i riigith, som for[ne] wort kærestæ nadigæ herræ och hanss nades efiterkommere, keesdæ och sambtycktæ konninger i Swerigæ, kan komme till nyttæ och bestandt och ey wnder ögen i nocher mathe, skulle her vdj ware vforkrenckith. Tyll ytthermeræ wissæn och bæthræ forwaringæ at swo fasth och vbrödeligæ holdæ ska[ll wii]dh wor ære gode tro och sandingen till ewig thiid som for[ilt] staar, haffue wij paa alles wors wegnæ [wite]rligæ heng[th] wor stadz indseglæ neden foræ thettæ wort obnæ breff, som giffuit er i Stockholm stad an[nen ny]aarss dagh aar effther Gudz byrdh twsindæ ffyræhundridæ halffemptæsynnætiwgæ paa thet aaten[de].

Beskadiget Original paa Pergament med Segl i grönt Vox. Det Indklamrede er udfyldt efter Gisning (ved Dateringen har dog Hvitfeldt Side 1022 givet en Vejledning.) Et Lensbrev, som Kong Hans 31 Januar (Onsdagen efter Pauli Dag Conversionis) 1498 gav Hr. Sten Sture paa nogle Bjergværksparter, er trykt i Diplomatarium Dalekarlicum III 240. Et nyt Amnestibrev, som han 7 Maj (Mandagen efter Jubilate) s. A. gav Hr. Sten og Sveriges Indbyggere, findes hos Hadorph 366—367, og hans Privilegier af 22 Februar (sancti Petri Dag ad cathedram) 1499 for Bjergmændene paa Kobberbjerget i Diplomatarium Dalekarlicum I 168—169.

17.

Forligelse mellem Hr. Sten Sture og de andre Svenske Herrer, og fornyet Troskabslöfte fra begge Parter til Kongen og den udvalgte Konge.

1499, 16 Februar.

a.

Jach Sten Stwre riiddere aff Reffsnæs gör vetherligith med thette mith opne breff, ath iach j dagh her j Stocholm var till eth venligit möthe med werdigiste werdige fedhere herrær och gode men, som ære her Jacob med Gudz nadhe erchebiscop j Vpsale etc., her Henrich i Lincöpingh, her Bryniolph j Scara, her Corth j Strengenes, her Oloff i Vesterars, her Ingemar j Vexiö, her Magns j Aboo med samme nadhe biscoper, her Swante Nielson, her Arwit Trolle, her Niels Clawson, her Knwt Eskilson, her Erich Ericson, her Erich Trolle, her Niels Booson, her Bengt Ryning, her Bengt Gregerson, her Henrich Biidz, her Sten Twreson, riiddere, Knwt Posze, Peder Rawelson, Johan Besze, Abraham Cristiernson, vepnere, Swerigis riichis raadh och men, och taledhe om owelie, skadhe, brand, mord, drap, roff och forderff, som iach Sten Stwre och mine medhielpere hafwe giort jn oppa nogre the forscr[ne] werdigiste werdige fedhere och godhe men, och sætte the thet vdj rette for min

keriste nadige herre koning Hans, och hans nadhe tha aff sin godhet millelige tilloth, at swadane twedrecth matte forhandles och afflegges j minne, och at hwad owelie och twedracth, töm och mich j mellem varit hafwer, scall vara och blifwe her effther och till ewiigh tiid en aff taled sak med en mögeligh sonen, jach töm giorde; som the breff, mich och töm i mellen giffwen och giorde ære, ytermere inneholle och vtwise. Och som forscr^ne werdigiste werdige fedhere herrær och gode men hafwa lofwet waar keriste nadige herre och mich med theris opne breff at aldrig her effter göre nogen opresningh, swa hafwer jach lofwet och med thette mit opne breff lofwer och tilsiger, at jach aldrig skall göre opresning eller nogen forsambling med riichesins almoge eller nogen annen indlendzsk eller vtlendzsk j mothe forscr^ne min keriste nadige herre eller hans nadis ælste sön her Cristiern, som vtwald ær for herre och koning ower tesse try riiche; och, som Gud förbiwde, at jach swa giorde med forscr^ne opresing, tha scall jach hafwe förgiort ther med ære och redhelighet och förbroted friiheter frælser priuilegier och nader, som iach hafwer aff koninger herrær oc kronen. Till ytermere vitnisbyrd at swa fast och obrotelige holles scall, hafwer iach med min frii velie och vitscap hengt mit jncigle nedhen fore thette mit opne breff med flere gode mentz som iach til beder, som ær her Niels Clawson, her Sten Twreson, her Erich Twreson, her Sten Cristiernson, her Erich Johanson och her Folche Gregerson, riiddere, at the hengie theris incigle nedhen fore thette breff med mit till vitnisbyrd. Giffwit och screfwit j Stocholm lögerdagen nest fore dominicam jnuocauit aar effter Gudz byrd mcdxcnono.

Samtidig Paaskrift: Item met thette breff haffuer her Sten forgiort ære oc syn frelse, vdi thet han giorde vpreesning omod konung Hans syn rette herre.

Original paa Pergament med Seglene 1—5 og 7 hængende i Pergamentsremme, Nr. 1 i grönt, Nr. 2 og 3 i brunt og Resten i ufarvet Vox.

b.

Wii Iacob medh Gudz nadhe erchebiscop i Vpsale etc., Henrich i Linköpungh, Brynolp i Skara, Cort i Stregnæs, Oloff i Vesteraars, Jngemar i Vexiö, Magnus i Aabo medh samma nade biscopa, Swante Nilson, Aruid Trolle, Niels Clauusson, Knut Eskilsson, Eric Ericson, Eric Trolle, Niels Boson, Benct Ryning, Benkt Gregerson, Henrich Biitz, Sten Turson, riddara, Knut Posze, Peder Ragualdson, Johan Bese, Abraham Cristerson, vepnere, Sweriges rikes raadh oc men, görum vitterligit alle medh thette wort opne breff, at wij i dagh her vdj Stocholm forsamledhe ware oc taledhe om then owele, skada, brand, mordh, drap, roff oc fordarff, som her Sten Sture oc hans medhielpere haffe giort in vppa nogre aff oss, oc satte thet vdj rette

for war kereste nadige herræ kwng Hans, oc hans nadhe aff syne goheth millelighe tillooth, at sadane twedrecth motte forhandles oc aflegges i mynne, oc at huat owele oc twedrect oss i millen varit haffuer, scal wara oc bliffua her epter oc tiil ewiig tiidt een afftalith saach medh een möglige sonen, han oss giorde, som the breff, som oss i millen giffwen oc giorde ære, ytermere inneholdhe oc vtwisz. Oc som fornempde her Sten Sture haffuer loffuit war kære nadige herre oc oss medh syne opne breffe, at aldrig her epter göre nagin opresningh, tha haffue wij loffuit oc medh thette wort opne breff loffwe oc tilsigie, ath wij for[ne] aldre scole göre opresningh eller nogin forsamlingh medh rikesins almoghe eller nogen annen jnlenske eller wtlenske j mote for[ne] war kere nadige herre eller hans nades elste son her Cristern, som vtwald ær for herre oc konungh offuer tesse try riche. Oc som Gud forbiwde, at noger vtaff oss swa giorde medh for[ne] opresningh, tha scole the thet göre, haffue forgiort ære oc rædelighet oc forbruthit frihether, frelser, preuilegier oc nadher, som the haffue vtaff konunger herrer oc cronen̄. Tiil ytermere vitnesbördh at swa fast oc obrotlige holdis skal, haffue wij medh war frii vele oc vidscap hengt ware secrete oc incigle nidhen fore thette breff, som giffuit oc scriffuit ær i Stocholms stadh lögerdagen nest fore dominicam jnuocauit anno dominj millesimo quadringentesimo nonagesimo nono.

Samtidig Paaskrift: Jtem met thette breff haffue the aff Swerikis rigis raad forgiort ære oc frelse, om the sette them vpp met vpresningh amod konung Hans theres rette herre oc konung.

Original paa Pergament med Erkebiskop Jakobs, Bisperne Brynolfs, Korts, Olafs, Ingemars og Magnus's, Ridderne Svante Nielsens, Bent Rynings og Sten Turesens og Væbnerne Peder Ragvaldsens og Knud Poses Segl, Bispernes i rödt, Resten i grönt Vox. — Disse to Breve ere rigtignok trykte hos Hvitfeldt (Side 1025—1026), men da der i hans Aftryk deraf findes flere meningsforstyrrende Trykfejl, meddeles de her paany efter Originalerne. Sraning (Rosefontani Refutatio calumniarum cuiusdam Joannis Magni V2—V4) meddeler en Tydsk Oversættelse deraf. — Hos Grönblad (Nya källor till Finlands medeltidshistoria I 108—109) og Arwidsson (Handlingar till upplysning af Finlands häfder VII 57) findes der et Brev fra Hr. Sten Sture, dat. Stokholm 17 Februar 1499, hvorved Hr. Sten forpligter sig til at betale Kong Hans totusinde Mark Örtuger aarlig af sine Len i Finland.

18.

Kongens og det Svenske Rigsraads Breve paa Dronning Christines Morgengave.

1499, 20 Februar.

a.

Wii Hanss met Gudz nade Sueriges Danmarckes Norgis Vendes oc Gotes konningh, hertug i Sleswiig, oc i Holtzsten Stormarn̄ oc Ditmerskenn, grewe i Oldenborg oc Delmennhorst, göre alle vitherligt, at wij effther wort elsk[e] rigens radz raad

her i wort rige Suerige haffue vnt oc giffuet oc met thette wort obnne breff vndne oc giffue hogeboren förstinne drotningh Cristine met Gudz nade Sueriges Danmarckes oc Norgis drotning etc. wor kære hoffrwe thesse efftherskreffnne landt oc læn till morgengaffue, som ere Örebro slot oc Örebro læn met alle szine rette tilliggelsse, ther till Nercke, Norddenskogh, Vermmelandt oc Dall, som hogeboren furstinne drotningh Dorothea wor kære frwe moder haffde till morgengaffue aff hogeboren furste konningh Cristofer, Gud begges theres siæle haffue, hwilket slot læn oc landht hwn haffue nyde bruge oc beholde skall i sziin liffues thiidht met alle konninglige oc kronene rette tilliggelsse ret oc rettigheedht, inthet vndentaget, oc them styre rade regere oc forlæne hwem hwn will effther szin fulde oc frij vilge; oc naar hwn aff thenne werdden affgangen er, skulle samme morggengaffuer slot læn oc landht komme frij oc obehindret vnder kroneñ igen effther Sueriges lagh. Thij forbywde wij alle, ehwo the helst ere eller ware kwnne, henne her emodht paa forskreffnne slot læn oc landht eller nogre theres tilliggelsse i nogre mathe at hindre eller vforrette, vnder wor konninglige heffndt oc vrede. Giffuet paa wort slot Stocholm̃ tampper othensdagen nest effther dominicam jnuocauit aar effther Gudz burdt mcdxcnono, vnder wort secrete.

Dominus rex per se.

Original paa Pergament med velbevaret Segl i rödt Vox.

b.

Wii Jacob med Gudz nad erchebiscop i Vpsala, Henric i Lyncöpung, Brönniolff i Schara, Cort i Strengenes, Olaff i Wæsterarss, Ingemar i Wæxio, Magnus i Abo med sama nad biscopa, Steen Sture waar kære nadige herres hoffmæstare, Suante Nielsson marsk, Arwiid Trolle, Niels Klawesson, Knwt Eskilsson, Eric Ericxson, Eric Trolle, Niels Boson, Bencht Ryning, Bencht Gregersson, Henric Bitzs, Sten Tureson riddare, Knwt Posze, Pæder Ragualdsson, Johan Besze oc Abram Cristiernsson wæpnare, waar kære nadige herres raad oc mæn her i Suerige, göre witerligit, at wij alle endrectelige haffuom folbort, samtycht oc stadfæst oc med thetta wart opne breff samtyckia, stadfæsta oc fulborda the morgongaffuor, som högboren förste waar kære nadige herre konung Hanes haffuer giffuit effter waart raad högborne förstinne drötning Cristine med Gudz nade Sueriges Danmarks og Noriges drötning wore kæra nadige frwe i thenne effterscriffne land oc lææn, som högboren förstinna drötning Dorothea waar kære nadige herres frw moder hade i rette morgongaffuor aff konung Cristoffer, Gud bægges theres siæll nade, som ære Örebro slott ok Örebro lææn med all syne rette tilliggilsse, Næreche oc Noreskoga, teslikes oc Wærmeland oc Daall. Huilke slott land oc lææn hon skall haffua niwta brwka oc behalle wdi sin liiffztiid med alle konungxlige oc cronones rento oc rettighet, engte

wndantagit, ok them styre rade regere oc förlæne, hwem hon will, effter sin egen fulla frij welia, oc naar hon aff thenne werldinne affgangen ær, tha skole thenne forscriffne morgongaffwor slott land oc læsen koma frij oc obehindrat wnder cronone igen effter Sueriges lagh. Thes til ytermere wisso oc högre förwarning late wij alle witerlige hengia rikesens jnsigle med alles waare secrete oc insigle fore thetta breff, som giffuit oc scriffuit ær i Stokholm arom effter Gudz börd tusandefyrahwndradenigiotiginigionde.

Original paa Pergament. Af de velbevarede Segl (de otte förste i rödt, Resten i grönt Vox) mangle kun Hr. Arvid Trolles og Johan Beses. Til Abraham Christiernsons har der aldrig været gjort Hul til Seglremmen.

19.

Ny Forpligtelse fra Stokholms Stad.

1499, 2 Marts.

Wij borgemestara radmen och menigheten i Stocholmstadh göre vittherlicht alle medh thetta wort apne breff, ath werdogesthe werdoghe fædre herrer ock godhemen mene Sweriges rikes raadh lotho oss see och vnderstaa eth breff, scriffuath och besegeldt vnder alles theres secreter ock jnsigelle, som the haffua giffuith höghboren förste her Hans konungk j Swerighe Danmarck ook Norghie etc. wor keristha nadeghe herre, ludendes ath all then twedrecht ock owyligæ, som emellen thöm och hær Sten Sture warith haffuer, schall ware och bliffue een affthaleth zack tiil ewijch tijdh etc., och atthe aldrick wele göre nagen vpresingk eller sampning anthen medh rikesins almoghe eller nager anner jnlensk eller vtlensk emoth forscriffne wor keristhe nadege herre konyngk Hans eller hans elszta sön etc. Huilket breff wij nw alle endrechtelighe hwar wijdh sick haffua stadfestit ock fulbordhet ock medh thetta wort apne breff stadfesta och fulborde wijdh sine fwlle makth ath bliffue wdj ordh, puncta ock articie, som thet ythermera jnnehaller och wdhuisser, thogh wor retticheydh ther medh oforkrenckt, som wij haffwe her Sten Sture om till ath thale; och som for[ne] werdogeste werdoge fæthre herrer och ghodemen sich beplicteth haffue i forscriffne breff, som wij nw stadhfeste, swa beplichte wij oss och loffue och tilseghie, athwij aldrigh schale göre vpresnyng eller noghen sampning medh rikesens allmoghe eller nogen annan, jnlensk eller wtlensk, emoth for[ne] wor keristha nadeghe herre eller hans nadhes elszte sön hær Cristiern, som wthwaldh ær fore herre och konning offuer tesse thry rygenne. Thet Gudh forbiwde, at naghenn aff ossz hær emoth giorde medh forschriffne vpresningk, tha schale the, thet göre, haffua forgiort ære och redhelicheidh ok ther till alle the preuilegier nader och fryhether, som the haffua aff herrer och konger. Giffuit och scriffuit i Stocholm then lögherdachen nest fore dominicam Oculi

anno domini millesimoquadringentesimo nonagesimo nono. Till vitnisbördh lathe wij wittherligan hengia wort stadtz secretum nedan fore thette breff.

Original paa Pergament med Segl i ufarvet Vox. — Den 29 Maj 1499 valgte Sveriges Indbyggere Kong Hans's ældste Sön Christiern til Konge efter Faderens Död (det derom den 22 Juni s. A. udstedte Brev er trykt i Hadorphs Rimkröniker II 367—371 og hos Hvitfeldt pagg. 1027—1029); og samme Dag udstedte Kong Hans i den Anledning et Brev til Rigets Indbyggere, hvori han dels takker dem derfor, dels værner om deres Rettigheder og Friheder (ikke ganske fuldstændig trykt i Bilagene til Hadorphs Udgave af Bjärköa Rätten: Gambla Stadgar 70—71); jvfr. Allen, De tre Nordiske Rigers Historie I 161—163. Kong Hans's Lensbrev af 23 Juni 1499 til Hr. Sten Sture paa andet Gods istedetfor Aabo, Viborg og Nyslot er trykt hos Grönblad (Nya källor till Finlands medeltidshistoria I 109—110) og hos Jahn (Side 574); og Hr. Stens to Opladelsesbreve, som han i den Anledning næste Dag gav Kongen, findes hos Grönblad 111—113. Kongens Lensbrev til Erkebisp Jakob af 28 Juni 1499 (paa et Par Bælge i Sölvgruben paa Sölvbjerget i Dalene) og hans Pantebrev til Samme af 24 Marts 1501 (paa Nörrebotn) ere trykte henholdsvis i Kjöbenhavnske Selskabs Skrifter VII 349—350 (derefter i Diplomatarium Dalekarlicum I 170) og i Spegels Skrifteliga bevis hörande till Svenska kyrkio historian 69—70 (derefter hos Jahn 576).

20.

Tre Breve fra Hr. Svante Nielsen til Kong Hans og Dronning Christine.

a.

1501, Marts eller April ?

Minæ ydhmyghæ [wærd]skyllæ tro tiæniste iders naades högmæctoghedh nw och altidh tilf[orne] screffne medh wor herre. Högboren förste, keriste naadoge herre. Werdoges ider naade willæ widhæ, hwre iach nw i tessæ næst forlidhnæ daghæ fik the werdogxte verdoge fædres oc erligæ godhæ herrers i Vplandh scriffwilsæ aff Jomffrvhampn medh en copie aff et her Eric Twressons breff, som han hadhæ screffuit theres herredömæ til, ludhendes om thet sware angrep, the omildæ Rydzær giort haffuæ oc dagligæ dagss göræ medh mord, brandh oc önkelig martirilsse in oppaa Cristedh blodh oc then fattigæ landzænde i Findland, som iach formoder the erlige godæ herrer haffuæ screffwit ider naade ther ytherligare til om i allæ mottæ. Nw, keriste naadoge herre, werdoges ider naade ythermeræ wellæ widhæ, thet eth ganskæ stort twiffwel ær kommeth blant almwghen, oc talær ther om then menigæ man her i richit, forwndrandes storlege, thet iders naades högmæctoghedh saa tilstædhær thessæ Ryske sænningæbud, som her nw i landet æræ, saa frij oc ohindradh at faræ fra en stadh oc landzænde oc til en annæn at bespeyæ iders naades rigæ oc land vtoffuer, som wel t[roligt ær] at the oc göre, effter saadanæ skadhæ oc [forderff, som the haffuæ giort in] oppaa Findland, som forscreffwit staar. [Oc ær thet ?] en ganske barmæligh fridh oc . . . ., [ther the omildæ Ry]dzer haalle wdj the mottæ. Thy tyckes meg raadhæli[git] waræ, thet iders naades högborenhedh wel werdoges at waræ alwerlighæ fortænkt, hwre saadanæ skadhæ oc forderff kan vtaff wæriess oc hwat til saadanæ anfal göres skal, at then fattigæ landzænde ey skal plat bortgaa oc forhæriess i grwndhen, som

ider naadhe, richit oc Cristendomen macth oppaa ligger, til hwickit iach wel oc waræ wælweliog til effter myn yterstæ macth oc formwgæ. Fframdeles, keriste naadoge herre, som iach ider naadhæ offtelighæ om til forende bedhit haffuer, thet ider naadæ willæ werdoges widhæ myt bæstæ, beder jach ider naade æn nw ydmygelige, thet hon willæ werdoges giffuæ meg eth got swar ther paa. Meg hopis, ider nade wel io saa ytherligare widhæ myt gagn oc bestand som naaghen annarss, och wel jac göræ ider naade saa ytherligh tiæniste ther moth som naagher annæn; som iders naade oc wæl kan merkæ, at the godhæ mæn, meg haffue wntsæth medh theres gwl oc penninge til at haalle myt folk til sammæn medh i iders naades feydhæ, begæræ oc eskæ sith i gen aff meg, som oc wæl tilböres. Saa beder [iach ider naade æn nw ydmygelig]e, thet i wellæ werdoges hielpæ meg æ . . . . til ræth medh her Nielss Ericsson saa [. . . . iach ma fangæ ska]thegæld oc vpbyrslen af myt gotz, h[an] saa længæ fra meg hadhe medh orættæ, effter thy han sielff haffuer skwdhet seg ther om in for ider naade. Bedher iach oc ider naade ydmygelige, thet i wellæ werdoges at vnnæ och forlænæ meg allæ konwngxligæ sagher medh mynæ egnæ bönder ther i Hallandh. Thet och alth annet wel iach fortiænæ medh liff och macth at waaghæ for ider naade som tilbörligit ær. Alssmæctog Gud si loffwat, at ider naade ær stark oc swnd, hwicket iac altidh gernæ begærer at höræ aff ider naade, tessliges aff myn kære naadoge ffrve oc ider kære barn. I hwat mottæ jac kan waræ ider naade til ydmygt tro oc tiæniste, wel iac wælweliog altid gernæ göræ.

Beskadiget Concept. Det Indklamrede er suppleret efter Gisning. Endel af dette Brev er trykt hos Grönblad (l. c. 96—97).

b.

Forsommeren 1501.

Minæ ydhmyghæ wærdskyllæ tro tiæniste nw oc altiidh tilforenne sænde medh wor herre. Högboren förstæ, keriste naadoge herre. Haffuer iach forstaad ider naades förstcligæ scriffwelsæ om ider naades gaard Hoff, thet han skal waræ skinnædh; kænnæ Gudh at thet ær meg alsstinges owittherligit, om saa ær sked, ællir hwo saadanæ dyrffwes forætagæ i iders naades fredhælighæ righæ. Waaræ iac saa mökit stark, thet iach formaattæ at ridhæ, willæ iag sielff personelige waræ ofortöffrit ther; tog wel iac strax sænde tidh myn wissæ budh at lathæ forhöræ i sanninghen, hwre ther om ær. Kan saadant homodt finnæss waræ sked, tha bör ther ower at rættes efftir loghen, oc wel iach ther wdinnæn bewisæ meg, som ider naade meg tiltror och tilbörlighit ær i allæ mottæ. Keriste naadoge herre, tacker iac iders naades maiestath for iders naades gwnstelige forlænings breff, som iach nw sisth fik paa Suderköpings stad oc tollen ther sammæstædz; oc som ider naade wæl fortæncker, tha bad iach iders naade jdmygelige om Nörreköpings stad oc thet laxefiske ther

sammestadh, hwicket tog föghæ kan draghæ, oc loffuade ider naade meg thet paa sama tid; tæcktis ider naade werdiæ wnnæ meg breff ther paa, wel iac göræ ider naade saa ytherlige tiæniste ther aff som naaken annæn. Oc hwor iac kan waræ ider naade til ydmygt oc troskap, wel iach wælweliog altid gernæ göræ, thet Gud kenne, hwicken iac ider naade befaler swnd oc salig i lyckesammæ wælfart til ewig tidh.

c.

Minæ ydmyge wærdskylle tro tiæniste nw oc altidh tilforene sænde medh Gudh. Högboren förstinnæ, keriste naadoge ffrve. Hawer iac forstaadth iders naades scriffwilsæ, thet nogra iders naades tiænere skulle wara grepne oc iders naades hæste bort tagnæ etc. Kænnæ Gud, thet ider naade saadant homodh sked ær her i idert naades eghit richæ, ær meg oc hwar god man leth aff allæ hierthæ. Oc formoder iach, thet her electus komer her fram i dag, tha wel iach talæ medh honom ther om; haffuer hans foghet ællir naaken annæn iders naades bortæ, wel iach læggæ meg al winning om, thet iders naades tiænere skulle bliffuæ thet fængilsæ quit oc thet iders naades hæst kommæ wel til stædhæ i gen. Oc wel iach waræ behielpog til aff al myn macth at straffuæ then saadant homod haffuer giort ider naade, som tilböres effter laghen, och i huat mottæ iach kan waræ ider naade til al ydmygt tro oc tiæniste, wel iac wælyog altid gernæ göræ som meg bör. Her medh ider

Concepter skrevne paa et og samme Ark. Disse tre Breve fra Hr. Svante höre vel, strengt taget, ikke hjemme i denne Samling, men de ere dog saa oplysende, at de nok kunne fortjene at tages med. Hr. Svantes tidligere Brev, fra Foraaret eller Sommeren 1500 (?), hvori han beder om de samme Len, er trykt i Reuterdahls Swenska kyrkans historia III. 2. 553—554. — Det Forbund, som Rigsraaderne Electus Hemming Gad, Hr. Sten Sture, Hr. Svante Nielsen, Hr. Niels Clausen, Hr. Knud Alfsen, Hr. Bengt Ryning og Johan Bese st. Peders Dag ad vincula (1 August) 1501 i Vadstena indgik mod Kong Hans, er trykt i Handlingar rörande Skandinaviens historia XIX 5—11 (med forkert Datum, forkerte Navne og endel andre Fejl ogsaa i Hadorphs Rimkröniker II 372—374), og det Brev, som de i den Anledning næste Dag tilskreve Stokholms By, hos Hadorph (II 375—377).

21.

Brev fra Hr. Sten Sture til den Svenske Almue paa Hallands Grændser om at gjöre Opstand mod Kong Hans.

1501, 6 August.

Ieg Steen Sture, ridder og hofmester i Sverrige, helse eder alle friibaarne mænd, cronens skatskyldige bönder og menige almue, som bygge og boe i Sönderboe Westboe Maldtæti[1] og Redueg, kierligen med Gud. Kiære wenner. Maa i vide, at jeg haver nu her i Watstena været til tale med verdige herre her Hans[2] i Lind-

[1] ɔ: Mo, Tvæti ? [2] ɔ: Hemming.

köping og her Suante Nielsen, her Knud Olsen[1] og flere gode ærlige mænd, frelsemænd, kiöbstedmænd og af menige almue, som her nu paa denne tiid forsamlede ere, og gav jeg dennem at kiende, huorledis disze forneunte gode mænd, jeg og menige rigens raad haver sögt mange herredage med höibaarne fyrste kong Hans, og begierede vi ydmygelig, det hans naade vilde giöre siin kongelig eed og ordszlöfte fuld, deszligeste sine breve og jndseigle, som han haver loved, suoret og sagd, bebreved og beseigled Suerriges rige og jndbyggere, förend han fuldmegtig herre og konning vortte over Suerriges rige og jndbyggere, deszligeste giöre Calmars dagtingning fuld og recessen fuld, at styre og regiere Suerriges slotte, land og læn med gode Suenske indfödde mænd og afsette de Danske fogder, som nu regierer og haver vunden slot, land og læn her i riget, huilket hans naade tiit og ofte lovede at ville giöre og dog ikke giorde, men forhalede det fra den ene herredag til den anden; og funde vi hannem ingensteds velvillig eller redebon til at holde os ved Suerriges lov eller gamle gode sedvaner eller sig selv til hans kongelige eeder og ord. Hans gierninger, som han os giorde udi Stokholm ved Steen Claro[2], ere eder tilfulde kund; og det forbund, han er i med eder[3], er höieste upporiid[4] og alles vor forderv. Det han giorde vdi Finland, skede ikkun paa det han kunde des ydermere betvinge vort fæderne rige; huilket vi have underviist hannem, at han skulde aflade og lyde rigens raad; dog han det ikke giöre vilde. Efter saadanne ærinde og mange andre, som langt var at skrive, og vi idag ydermere finge at viide, saa ere vi i den hellige trefoldigheds naun til eens det at vedergiöre, og ikke see der paa, at vort fæderne rige og vi alle saa skulle fordervede vorde, som nu tillaved er; og haver disze gode mænd eendregtelig loved og tilsagd os hielp med liiv og magt, baade af vester Gylland, Findland, östre Gylland og over alt riget, at ville være os bistandig i saadan fordervelse at verge. Og efter de gode mænds eed[5] sender jeg miin tienere Esborn Lauridsen til Iens Börriesen at være hannem fölgagtig, og haver jeg med dette mit aabne brev befaled forn[te] Iens Börriesen at annamme Synderboe, Westboe, Meldæti og Reduegen ind paa miine veigne og holde dennem til at være paa konningens og alle hans medhielperes argeste, jtem at hindre dennem, huor de kand komme over dennem. Thj beder jeg eder, at j være hannem hörige og lydige og sverger ingen anden end hannem paa miine veigne samt udreder eders aarlige skat. Jeg tvivler ikke paa, at j værer mig jo velvillige og redebon til at hielpe mig og eders fæderne rige med liiv, gods og ald magt til at verge alles eders forderv og forsuare riget imod overvold. Thi beder jeg eder, kiære venner, at j aldelis saadant udretter med eders fulde verie og den deel, der til hörer, og afverger vort fæderne riges og alles eders skade og forderv, naar j faar mit bud, nat eller dag; og naar forneunte Iens

---

[1] ɔ: Alsen. [2] ɔ: sancte Clare. [3] ɔ: de Rydtzer ? [4] ɔ: uppo riigens. [5] ɔ: raad ?

Börriesen til rigets nytte og alles eders bistand[1] tilsigendes vorder, j da beviiser eder som troo Suenske mænd bör at giöre. Og tuivler intet, at j mig jo i alle ting til eders beste, gaun og gode skulle finde velvillig. Eder alle hermed Gud befalendes og st. Eric konge. Skrevet i Wattstena fredagen nest for st. Laurentii dag anno domini 1501, under mit jndseigl.

L. S. Steen Sture.

Mscr. Nr. 2540 i gl. Kgl. Sl. 4to, en elegant men ukorrekt Fossisk Afskrift af sex Breve fra den Tid og om disse Forhold.

22.

Stokholm Stad formaner Hr. Svante Nielsen til Troskab mod Kong Hans.

1501, 11 August.

Wara ödhmywke kerlige helse nw och altijdh meth Gud foresendh. Kere her marsk, gode besunnerlige ven. Schal edher herredöme vittherligit ware, ath vij nw her meth oss stundelige mangh sielsyn tinde fornwmme ok forfare, mest the ther minst doghe j ene matte och andre, en deelz rörende pa edhers herredöme meth flere etc. Huilket taal och almenneliget rychte the edher ærligheet tillagt haffue, atj skullen haffue makt giffuit meth raadh och daadh thöm, som sich forarbeyde ok setthe mothe wor kerestha nadege herre kongh Hans, hans nades ærlige raadh, besworne men och vndersate, thöm hata och forargha pa liff gotz och ægher j alle matte, kere her marsk, huilket rychte, taal och löpende saagher vij jngelunde tro til sættie. Vij tacke edher fore thet taal, j oss borgamestara personlige vnderuisten j grabrödra closter iiij[a] dach pinxdagha, ludende atj villen then deel göre wor kerasta nadege herre trolige, som edher herredöme hanom trolige loffuit och saght haden oc som en godh man til borde ath göre. Ther meth epter edher herredömes egen ordh sette wij ey tro til löpende taal; oss hoppes och til Gudh alzmechtik, atj tet och göre, ath j forfölien edher kera framlidne faders footh spor j ære och tro meth edher forældrar flere etc. Ther meth, kera her marsk, bedhe wij edher fore Gudz harda Dödh schul, jemwel formane, atj then fulfölien ther æren til höre, hollendes edher handlöpte renlige, thet j wor höghmechtigeste herre loffuit och sagt haffuen, som en ærligh tro man til bör. Vij vele aff wor stadz wegne göre all then deel ther æren til hörer; alt tet vij hans nade loffuit och sagt haffue j tro och tienist, vele wij fulbörde ærlige, som tro fatige men till bör. Hwat wij kunne edher ærligheet och edhers til vylie och kerligh ware, göre wij altijdh gerne. Ey ytermera æn edher herredöme meth liff och siel ewynneligen Gud befalendes. Snarlige aff wor

---

[1] ɔ: bestand.

stad Stocholm odensdagin nest epter Laurencij martiris, vnder wort stadz secrete, anno domini millesimo quingentessimo primo.

Borgamestara och radmen ibidem
edher ödhmywke venner.

Udskrift: Erligh och velbördich man her Swante Nielsson riddere, Sueriges rikes marssk ok höffuitzman pa Stekeborgh, ödhmywkelige och kerlige sendendes.

Paa en indlagt Seddel: Kere ærlige herre. Bede wij eder kerlige och formane, atj ærffue eder kere sön och aff föde swadana arff, som edher kera fadher och forældre edher herredöme ærfft haffue, thet ær döghden och æran, ath hon aldrich meth hanom vaar forkastat eller forsmyttath. Thet wij edher swa til scriffue och formane, thet kenne Gud atwij göre aff rettan kerlig, eder til ære och bestand ware skal etc. Gotz och pendinge ære forgengelig, Gudz nad och æran æwerdeligh etc. Jn Christo.

Original paa Papir med Segl i grönt Vox. Brudstykker deraf ere tidligere trykte hos Jahn (pag. 398) og Allen (I 208—209). — Den 13 August (feria sexta infra octauas Laurentii) 1501 meddele de i Stokholm forsamlede Svenske Rigsraader det Danske Rigsraad Efterretning om de sidste Tildragelser i Sverig og bede dem om Hjelp mod Hr. Sten Christiernsen og hans Tilhængere, idet de iövrigt henvise til det i Stokholm berammede fælles Herremöde, som skulde holdes i Kalmar ved st. Laurentii Tid næste Aar (Hvitfeldt 1037—1038). Det Opsigelsesbrev, som Hr. Svante Nielsen den 18 August (Onsdagen efter vor Frue Dag dyre) fra Stækeborg sendte Kong Hans, er trykt hos Hadorph (Rimkr. II 377—378), og det Brev som Hr. Sten Sture, Hr. Knud Alfsen og menige Indbyggere i Dalene den 29 August (Söndagen för Egidii) tilskreve Indbyggerne i Östergötland, at de skulde gjöre Oprejsning mod Kongen, findes hos Grönblad (l. c. 124—126).

23.

Brev fra de Skaanske Rigsraader Hr. Sten Bille og Niels Hak til de Svenske Rigsraader i Vadstena.

1501, 28 August, eller 4 September.

Verdigste verdige fædre, ærlige herrer, strenge riddere, gode brödre og besynderlig gode venner. Ville eders herredömmer værdes at viide, at vi finge hid nu eders herredömmers brev og verff vdi skrivelse, med nogle artikler der hos; huilket brev og verff vi have nu annammet og forskrevet fremdelis til flere af vore medbrödre at komme til et möede, og ville vi det saa snarlig overveie og saa skrive eder igien tilbörlig suar der paa, efter som Gud os da giver siin naade til; og haabes os, at eders herredömmer ingen opreiszning giör imod vor kiære naadigste herre konning, förend i have saadanne ærinde skiellig forfult for disze tre rigers raad efter vor broderskabs og recessens liudelser. Hermed eders verdigheder og herredömmer

den almegtigste Gud og st. Laurentio befalendes til evig tiid. Ex Lund, anno domini 1501, in primo sabbatho proximo festi beati Egidii abbatis et confessoris, nostro sub sigillo.

Steen Bilde miles, legislator terræ Scaniæ. Nicolaus Hack, consiliarius regni Daniæ.

Reuerendo in Christo d. N.[1] ac nobilibus strenuisque militibus et militaribus regni Suecisæ consiliariis in oppido Watstena congregatis apud[2] vincula Petri eccl.[3], fratribus et amicis nostris in Christo syncerissimis.

Af kgl. Manuskriptsaml. Nr. 2540 4to. — Lidt senere, den 6 Septbr (Mandagen för natiuitatis Mariæ) 1501, fra Nyborg, tilskrev det Danske Rigsraad de i Vadstena forsamlede Svenske Rigsraader Dr. Hemming Gad, Hr. Sten Sture, Hr. Svante Nielsen og Hr. Bengt Ryning et Brev, hvori de formane dem til ikke at bryde Freden mellem Rigerne og love inden st. Mikkels Dag at sende Bisperne Karl Rönnov og Niels Fris og Ridderne Povl Laxmand, Markvard Rönnov, Oluf Stigsen og Niels Hög til dem i Vadstena som Mæglere mellem Kongen og dem (Hvitfeldt 1038). Den 27 Septbr (Cosmæ et Damiani Dag) 1501 tilmelde tolv Svenske Rigsraader Stokholms By Grundene, hvorfor de have opsagt Kong Hans Huldskab og Mandskab, fordre at Byen skal slutte sig til dem, hvis dens Borgere ikke ville behandles som Fjender, og kræve Svar inden to Dage efter Brevets Modtagelse (Hadorph II 379—382). Det Danske Rigsraads Brev af 26 Oktbr (Tirsdagen efter Severini) 1501 til Hr. Hemming Gad, Hr. Sten Sture, Hr. Svante Nielsen, Hr. Bengt Ryning, Hr. Knud Alfsen og Johan Bese, hvori der klages over disses Opstand mod Kong Hans og henvises til Erkebispens og de Oplandske Raaders forskjellige Fremstilling af Sagen, er trykt hos Jahn (l. c. 577—578); og de Svenske Raaders Svar af 25 Januar 1502 haves ligeledes hos Jahn 578—579, men bedre hos Grönblad (l. c. 131—134).

24.

Julii II papæ transsumptum litterarum apostolicarum, Jacobo Arborensi cardinali ab Alexandro VI papa contra Hemmingum Gad intrusum Lincopensem datarum.

1502, 1 Februarii. 1506, 20 Augusti.

Julius episcopus seruus seruorum Dei. Ad futuram rei memoriam. Prouisionis nostre debet prouenire subsidio, ut suum ius cuilibet conseruetur. Hinc est quod nos tenorem quarundam litterarum felicis recordationis Alexandri pape vj predecessoris nostri, in regestro ipsius predecessoris repertarum, pro eo quod, sicut exhibita nobis nuper pro parte dilecti filij nostri Jacobi titulo sancti Clementis presbiteri cardinalis peticio continebat, ipse huiusmodi tenore ex certis causis se asserit indigere, de regestro ipso de uerbo ad uerbum transcribi et ad ipsius Jacobi cardinalis supplicationis instantiam presentibus annotari fecimus, qui talis est:

Alexander episcopus seruus seruorum Dei. Ad futuram rei memoriam. Ad Romani pontificis auctoritatem pertinere dinoscitur, ut ad ea diligenter intendat, per que prouisionis et prefectionis ac queuis alie dispositiones de ecclesijs, presertim

[1] ɔ: H., Hemmingo. [2] ɔ: circa ? [3] ɔ: apostoli ?

cathedralibus, et beneficijs ecclesiasticis per eum personis benemeritis, presertim sancte Romane ecclesie cardinalibus, quos in partem solicitudinis euocauit altissimus, facte, quibusuis impedimentis semotis, debitum consequantur effectum et illas impedientium nepharij conatus taliter compescantur, quod ab huiusmodi impedimentis, sinon uirtutis amore, saltem formidine pene abstineant, et alij talium exemplo perterriti similia committere non presumant. Dudum siquidem, bone memorie Henrico episcopo Lincopensi regimini ecclesie Lincopensis presidente, nos cupientes, eidem ecclesie Lincopensi, cum uacaret, per apostolice sedis prouidentiam utilem et idoneam presidere personam, prouisionem ipsius ecclesie Lincopensis ordinationi et dispositioni nostre duximus ea uice specialiter reseruandam, decernentes ex tunc irritum et inane, si secus super hijs a quoquam quauis auctoritate scienter uel ignoranter contingeret attemptari. Et deinde, ecclesia ipsa Lincopensi per obitum eiusdem Henrici episcopi, qui extra Romanam curiam debitum nature persoluit, pastoris solatio destituta, nos dilectum filium nostrum Jacobum titulo sancti Clementis presbiterum cardinalem, quo ad uiueret, administratorem in spiritualibus et temporalibus dicte ecclesie Lincopensis de fratrum nostrorum consilio auctoritate apostolica constituimus et deputauimus, curam et administrationem ipsius ecclesie Lincopensis sibi in spiritualibus et temporalibus plenarie committendo, prout in nostris inde confectis litteris plenius continetur. Cum autem, sicut non sine animi nostri displicentia accepimus, dilectus filius Henningus Gad, qui se gerit pro clerico, in dicte ecclesie Lincopensis regimine et administratione, post et contra reseruationem et decretum predicta, etiam forsan pretextu electionis de persona sua in episcopum Lincopensem per dilectos filios capitulum eiusdem ecclesie Lincopensis, quamuis de facto, ausu temerario et de facto, cum de iure non potuit, reseruatione et decreto obsistentibus supradictis, se intruserit, faciendo, quominus constitutio et deputatio predicte, per nos dicto Jacobo cardinali, ut prefertur, facte, suum debitum sortiantur effectum et ipse Jacobus cardinalis possessionem uel quasi regiminis et administrationis ecclesie Lincopensis predictorum ac illius bonorum assequi possit, ac etiam nonnulli nobiles regni Swetie eidem Henningo circa huiusmodi intrusionem auxilium et fauorem prestant, in animarum suarum periculum dictique Jacobi cardinalis preiudicium et sedis apostolice contemptum, perniciosum quoque exemplum et scandalum plurimorum: Nos igitur, ad quos pertinet sedis predicte honorem et auctoritatem ac ius suum unicuique aduersus temerariorum ausus illesum preseruare, non ualentes premissa per Henningum et Stenonum ac Suantonium ac alios circa huiusmodi intrusionem gesta seu potius attemptata, ut pote mali et perniciosi exempli, conniuentibus oculis pertransire, sed uolentes eidem Jacobo cardinali eo in premissis remedio subuenire, per quod constitutio et deputatio predicte, pro ut conuenit, suum consequantur effectum ac predictorum temerarij ausus debita castigatione compescantur et reliquis talia perpetrandi aditus precludatur, iusticia et

equitate id suadentibus, motu proprio, non ad ipsius Jacobi cardinalis uel alterius pro eo nobis super hoc oblate petitionis instantiam, sed de nostra mera deliberatione et ex certa scientia, prefatum Henningum et quoscunque alios, in ecclesia Lincopensi ac illius regimine et administratione predictis forsan intrusos et intrudendos, necnon nobiles prefatos ac quoscunque alios eisdem Henningo et alijs intrusis et intrudendis circa huiusmodi intrusionem auxilium, consilium et fauorem publice et occulte, directe uel indirecte, quouis quesito colore, prestantes et exhibentes, cuiuscunque dignitatis, status, gradus, ordinis, condicionis, nobilitatis aut preeminentie existant, etiam si episcopali, archiepiscopali, abbatiali, ducali, marchionali, comitali uel alia quacunque dignitate ecclesiastica uel mundana prefulgeant, ac capitulum, prefatos et dilectos filios, vniuersos vassallos ipsius ecclesie Lincopensis, necnon clerum et populum ciuitatis et diocesis Lincopensis, ac arrendatores, feudatarios, censuarios, colonos et laboratores ecclesie Lincopensis et illius bonorum predictorum auctoritate apostolica tenore presentium requirimus, monemus et hortamur in domino, eisque et eorum cuilibet in uirtute sancte obedientie et sub penis infrascriptis districte precipimus et mandamus, quatinus exhibitis litteris constitutionis et deputationis huiusmodi infra sex dierum spacium, quorum sex dierum duos pro primo, duos pro secundo et reliquos duos dies pro tertio et peremptorio termino ac monicione canonica eis eorum cuilibet in hijs scriptis assignamus, Henningus uidelicet et alij intrusi seu intrudendi prefati pacifica possessione uel quasi regiminis et administrationis ac bonorum predictorum eidem Jacobo cardinali uel eius procuratori legitimo realiter et cum effectu relaxent et admittant, ac de fructibus a die intrusionis per ipsos intrusos seu eorum nomine perceptis eidem Jacobo cardinali uel eius procuratori predicto et non dicto Henningo uel cuicunque alteri intruso uel intrudendo integre satisfaciant, capitulum uero, clerus et populus, eundem Jacobum cardinalem tanquam patrem et pastorem animarum suarum deuote suscipientes et debita honorificientia prosequentes, eius salubribus monitis et mandatis pareant et intendant illaque efficaciter adimplere procurent, vassallique consueta seruitia et iura ab eis sibi debita exhibere studeant, arrendatarij autem, feudatarij, censuarij ac coloni et laboratores predicti de ipsius ecclesie Lincopensis fructibus, redditibus, prouentibus et alijs iuribus, pro ut ad eos pertinet, Jacobo cardinali et administratori uel eius procuratori prefato et non Henningo aut cuicunque alteri intruso aut intrudendo respondeant, nobiles uero et alij prefati circa huiusmodi intrusionem auxilium, consilium uel fauorem eidem Henningo uel cuicunque alteri forsan intruso prestantes, ab huiusmodi auxilij prestationi penitus et omnino abstineant, imo potius eidem Jacobo cardinali uel eius procuratori legitimo pro possessione huiusmodi assequenda habeant. Alioquin siquis ex predictis in premissis culpabilis, pontificali dignítate preditus, monicioni et mandato nostris huiusmodi non paruerit cum effectu, extunc lapsis dictis sex diebus ingressum ecclesie interdicimus, et si sub huiusmodi interdicto per

alios quatuor dies inmediate sequentes animo indurato prestiterit, eum suspendimus a Diuinis. Siuero salutis sue inmemor et censurarum huiusmodi contemptor sub huiusmodi suspensione per reliquos octo dies dictos quatuor dies immediate sequentes perseuerare non formidauerit, tam eum, si pontificali dignitate preditum, huiusmodi octo, quam sex diebus predictis elapsis Henningum et alios intrusos et intrudendos necnon singulares personas capituli et populi, vassallos, arrendatores, feudatarios, censuarios, colonos et laboratores necnon singulos circa huiusmodi intrusionem auxilium, consilium uel fauorem prestantes predictos huic nostre monicioni et mandato, prout ad eos et eorum singulos respectiue pertinuerit, non parentes et obedientes, excommunicationis sententia, quam in hijs scriptis proferimus, exnunc pro ut extunc et ex eadem die auctoritate predicta innodamus, ac singula loca, ad que ipsos sic excommunicatos declinare contigerit et in quibus scienter stare permissi fuerint, ecclestiastico interdicto subijcimus, decernentes huiusmodi interdictum, quandiu ipsi excommunicati inibi steterint et per triduum post eorum inde recessum, firmiter obseruandum fore, ac ipsos sic interdictos suspensos et excommunicatos ac eorum quemlibet interdicti et suspensionis relaxationem necnon ab excommunicationis sententia huiusmodi absolutionem ab alio quam a Romano pontifice preter quam in mortis articulo constitutos et satisfactione preuia obtinere non posse. Et nihilominus si aliqui ex predictis, inferiores ab episcopis, excommunicationis sententiam per decem dies, predictos sex immediate sequentes, animo indurato sustinere non formidauerint, eosdem sic inferiores ab episcopis, lapsis dictis decem diebus, omnibus et singulis beneficijs ecclesiasticis, cum cura et sine cura, secularibus et ordinum quorumcunque regularibus, que in titulum uel commendam, ac etiam, si seculares fuerint, feudis et iuribus, que a Romana seu predicta Lincopensi ecclesia obtinent uel recognoscunt, eadem auctoritate priuamus ac ad singula beneficia, feuda et iura imposterum obtinenda perpetuo inhabilitamus priuatosque et inhabiles esse, huiusmodique beneficia tanquam uacantia a nobis uel sede predicta impetrari posse, libere etiam decernimus et declaramus. Quocirca venerabilibus fratribus nostris archiepiscopo Ragusino et Lubicensi ac Rosckildensi episcopis per apostolica scripta motu simili mandamus, quatinus ipsi uel duo aut vnus eorum per se uel alium seu alios Henningum et alios intrusos et intrudendos ac omnes et singulos alios predictos, monitioni et mandatis nostris predictis non parentes et obedientes et in premissis culpabiles, quos excommunicationis, interdicti, suspensionis, priuationis et inhabilitatis penas predictas propter huiusmodi inobedientiam incurrere contigerit, ex nunc pro ut extunc et extunc pro ut ex nunc interdictos suspensos excommunicatos priuatos inhabiles, et loca, ad que eos declinare contigerit, ecclesiastico interdicto supposita tandiu, publice etiam, candelis accensis et postmodum extinctis et in terram proiectis, cum trina lapidum proiectione, nuncient et faciant ab alijs nunciari, donec ipsi sic interdicti, suspensi, excommunicati et priuati interdicti et suspensionis relaxationem ac ab huiusmodi

excommunicationis sententia absolutionis beneficium necnon rehabilitationis gratiam, satisfactione preuia, meruerint obtinere. Et nihilominus, legitimis seruatis processibus, censuras ipsas iteratis uicibus, pro ut expedire cognouerint, aggrauare procurent, contradictores per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendo, inuocato ad hoc etiam, si opus fuerit, auxilio brachij secularis. Non obstantibus felicis recordationis Bonifatij pape viij, predecessoris nostri, quibus inter alia cauetur, ne aliquis extra suam ciuitatem et diocesim nisi in certis exceptis casibus et in illis ultra vnam dietam a fine sue diocesis ad iuditium euocetur, seu ne iudices et conseruatores, a sede predicta deputati, extra ciuitatem et diocesim, in quibus deputati fuerint, contra quoscunque procedere aut alij uel alijs committere presumant, et de duabus dietis in concilio generali edita et alijs apostolicis constitutionibus et dicte ecclesie Lincopensis, iuramento, confirmatione apostolica uel quauis firmitate alia roboratis statutis et consuetudinibus contrarijs quibuscunque; aut si Henningo, intrusis et intrudendis ac alijs predictis uel quibusuis alijs communiter uel diuisim ab eadem sit sede indultum, quod interdici, suspendi uel excommunicari aut extra uel ultra certa loca ad iudicium euocari non possint per litteras apostolicas, non facientes plenam et expressam ac de uerbo ad uerbum de indulto huiusmodi mentionem, et quibuslibet alijs priuilegijs, indulgentijs et litteris apostolicis, ipsis Henningo et intrusis et intrudendis ac alijs predictis concessis, que quo ad hoc nolumus aliquatinus suffragari, ceterisque contrarijs quibuscunque. Volumus autem, quod postquam presentes littere uel earum transsumptum, manu alicuius notarij publici subscriptum et sigillo alicuius prelati ecclesiastici munitum, cui sicut ipsis originalibus litteris fidem plenariam adhibere uolumus et decernimus, in valuis dicte ecclesie Lincopensis, si ad illam tutus pateat accessus, alioquin in locis circum uicinis, de quibus sit uerisimilis coniectura, quod ad ipsorum intrusorum et aliorum predictorum noticiam ualeant peruenire, affixe fuerint, post biduum post ipsam affixionem per inde ipsos monitos et eorum singulos, eciam pro citationibus de eis postmodum etiam per edi(c)tum publicum faciendis, arctent, ac si ipse presentes littere uel earum transumptum predictum eis personaliter et presentialiter insinuarentur et intimarentur. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre monitionis, requisitionis, precepti, mandati, interdicti, suspensionis, prolationis, innodationis, constitutionis, priuationis, inhabilitationis, decreti et uoluntatis infringere uel ei ausu temerario contraire. Siquis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Rome apud Sanctumpetrum anno incarnationis dominice millesimoquingentesimoprimo kalendis Februarii, pontificatus nostri anno decimo.

Ceterum ut earundem litterarum tenor sic insertus omnimodam rei seu facti certitudinem faciat, apostolica auctoritate decernimus, ut illud idem robur eamque uim eundemque uigorem dictus tenor per omnia habeat, quem haberent originales littere

supradicte, et eadem prorsus dicto tenori fides adhibeatur, quandocunque et ubicunque siue in iudicio siue alibj, ubi fuerit exhibitus uel ostensus, et eidem tenori firmiter stetur in omnibus, sicut eisdem originalibus litteris staretur, si forent exhibite uel ostense. Per hoc autem nullum ius de nouo cuiquam acquiri uolumus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre constitutionis et uoluntatis infringere uel ei ausu temerario contraire. Siquis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Rome apud Sanctumpetrum anno incarnationis dominice millesimoquingentesimosexto, tertiodecimo kalendas Septembris, pontificatus nostri anno tertio.

Sub plica: Visa. P. Millinus (?) Sigismundus.

In plica: F. de Vega.

A tergo: Registrata in secretaria apostolica. J. Manus.

Ex archetypo membranaceo, cui bulla plumbea funiculo cannabino crocei purpureique coloris appendet.

25.

Svensk Revèrs i Anledning af Stokholm Slots Overgivelse.

1502, 6 Maj.

Wij Matthes medh Gudz nadh biscop i Stregnes, Hemyngh Gadh aff Gudz forsyn electus til Lyndköpingh, Sten Sture Sweriges rikes forstandere, Swante Nielsson marsk, Knwt Eskilsson, Nyels Clauesson, Sten Cristiernsson, Erick Johansson, riddara, Sweriges rikes raadh och men, borgamestara raadh och menichet j Stocholm, göre vitterligit medh thetta wort nerwarendis apne breff och clarliga bekenne, at wij til taalz och dechtingen ware j the helga trefollogheetz nampn j bykirkian j sancte Nicolay koor medh strenge riddera och ærlige gode men her Thure Jensson, her Folke Gregersson, her Oleff Jepsson, Johan Grependorp och doctor Karll, högboren förstinnes drötning Cristines och alle andre riddere och swenes, rike och fatige, pa wort och cronones slot Stocholm nw bestallade ære, fulmechtige sendebadh, medh oss forhanddeldis och til en godh ænda dechtingandis om tesse feydh och bestallingh mellen oss och thöm nw för öghan ær: Schulle och maage aff ghaa mandach nw nestkomendis, tha attha slaar for myddagen, medh sina cappellana och andre embitmen, kocka, lechiara, stegara, fyrbötara, stalmestara och andre tolke embitzmen, hennes nades gardh dageliga efftherfölie, medh nagre ffaa smasuena, alt hoffuesinnet och eddelle blodh vndantagit, vtan fengelse och beschatningk, och ey ytermera trengie hennes nade tet aff, thet Danmarches rike eller hennes nade kan komma til schada och forderff, vtan aff gaa medh beholne haffuer, gotz och eghedeler, alt tet hennes nades fatabur til hörer, och jntet annat tet hennes nades herre til hörer, och jn til

swart brödra closter her j Stocholm, j swa matte bliffuendis ther, til tess wor kera herre och höffuitzman her Sten Sture och Swante hijt komme medh flere gode ærlige herrer och men, ricksens raadh, öffuerwæghandis, hurelundh och hwat staat och ærligheet, antinge medh biscopar prelater eller ridderschop och frelssis men, enschiült hwar fore sich eller bade saman, hennes nadh ginom landit före och senda vyligia medh tilbörlich virdhningk til hennes herre och hossbonde kongh Hans til Danmarck j syt fry och gode beholdh, ok huilken wegh hennes nadhe aff alles ware befallingk, antinge om Östhergötlandh eller Vesthergötlandh eller til skyps, naar all tingk ær forclarat, hem sendas schal. The andra erligha herrer riddara och swena, æddelle och vædelle, riche och fatige, Swenske, Tyske och Danske, hwo the helst ære, skolo och magha aff ghaa medh lijff och swndh til eth wytterligith fengilse j ændha wth hollendis til wor herre och höffuitzman och Sweriges rikes crona, medh theres beholne haffwer, hwath the helst nempnas kunna, ther theres eghna ære, bruchandis och behallendis til theres eghen nytto och bestha, ock icke i nagra matto thöm aff beschattandis eller afftrengiendis, tet theres ær, nw leffwandis ære; ok ath alle fornempde pa theres eedh ære och redelicheet thet swærie wyllia, ath the sich ey bekumbre eller aff före naghers mantz gotz vtan sith eghit. Wij sæghie thöm oc til lyff och swndh, ostockadhe och oblockade medh jern torn ok alle jnsætninger ok jngenstadz ath mana vtan her i Stocholms staadh[1], ther the forwarade ære medh lijff och gotz, vtan alle arghelijsth, nyghie fwnder eller hielperede. Thoch swa, ær ther nagath gotz, harnisk, werigie, guldh, sölff, peninga eller andra eghedeler, ther the gode men giffuit haffua, som döde ære pa slottit, til closther och kirkior her jnrikes, thet schal hollis obrutlighe, swa ath wij wele clarligha wytha, ath thet komber til Gudz tienisth ok antwardis forscriffne kyrkior och closther, naghra aff oss nerwarendis medh the gode men, thet i wæria haffue. Ær och naghat gyffuit wthrikes, thet sammaledes partis och bytis till helga mönsther her jnrikes. Schal och jngen wæria aff föris, höghbören förste kongh Hans til höre, ey heller harnisk, bösser, pijll, loodh, salpeyther, swaffwel, staffswerdh, lwranger, hillebardar eller nagat annat gotz, skoren clede æller vskoren, ææ hwath thet helst nempnas kan, pa alles theres eedh och redelicheet. Scholo thee, pa slottit ære, eygh forgöre nagre handa wæriga, fornempda höghboren förste eller slottith til höre, lönlige eller appenbarliga, medh nagra lysth, pa theres ære gode troo och sannyngh. Om swa fwnnes och beuisas kan, skal man tala til hanom, tet gör, som tilbörligit ær. Loffwe wij och til sægia, ath wij ey wele eller schole til stædhia, ath nager aff fornempda fanger, ryche eller fatighe, och serdelis mesther Örien medh flere bösseskytter och æmbetzmen, schole bliffue nödde,

[1] Her er der raderet, men paa Folden af Membranen er der skrevet: Jak Hemingh Gadh electus til Linc. bekennes medh thenne myne egne handskripth haffwa aff skrapat the ordh etc.

thrugade eller trengdhe ath til sægie nagan man tienisth i thette fengelse och ligghye hans nade vnder öghonen heller naghre hans troomen och medh hollere. Thesliges tilsæghie wij the godhe men, her jnfödde ære, maghe och skule strax i ghen anname theres gotz, ffedherne möderne och arffuadela, ther the haffua reth til, ath nywtha och brucha och besætthie nw swa frijth, som the til foren besæth haffua, vtan arghelijsth j nagre matte. Schal och ware een affthalit zaak j mellen thöm, nw haffua warith pa slottit, och staden och hans jnbyggiara, om alth slach eeldh brandh och schade, som nw schedder ær, vtan all ghensagn, vppa ware ære och ghode troo, thesliges all twisth, thwedrecht och owyligie pa bade syder. Schulu och the pa slottit ære, eych aff brytha, brenna heller om jntet göre nagath thet pa slottith byght ær, epther thenne dach, wijdh theres eedh och ære. Loffue wij och tilsæghie thöm alth thette forscriffne obrutlighe ath holle pa ware sydhe, som fforscriffuit staar, vppa ware ære sanningh och Cristeliga troo, och ther vppa waaghe liff gotz magth och alle ware welferdh, ath thöm jnthet hinder eller offuerwaldh skee schal om forscriffne stycker, vtan som forscriffuit staar, fore alle Sweriges jnbyggiara, andeligha och verdzligha, hwo the helsth ære eller vare kwnne, zecher och frij ware medh liff gotz och swndheet; medh swa skiel, ath the.och oss holle och fult göre then deel, thöm pa rörer, i thette forscriffne breff vthtrycht ær, vtan hinder arghelijsth eller nyghia fwnder; och ath the swa forware medh theres folk, aff komma schole, atthe eygh j ölssmatte medh offuerdadich ordh sich sielffue forbrythe j nagre matte medh ordh taal eller gernynger, och ath the eygh j offerdadicheet stycke eldh pa hwss eller byn, ther schada aff komma kwnne; hwo som thet fynnes ath göre, rettes ther offuer som tilbörligit ær, swaa ath jngen annan ghodh man haffuer sich ther j forbrutith, som vskylloger ær. Vare j samma lagh, om nagre medh budh eller breff, lönlige eller appenbarliga, medh nagre handha stemplingk, naghat göre dyrffuis j theres fengilse, thet rykit eller nager jnrikes komme til schada eller forderff, medh naghan her j staden eller vtan, swa lenghe thenne feydh varer, nw fore öghan ær. Och hwat spisningh och fyttalia, bösser och werie the gode men haffue, som thöm sielffue til höre, atthe magha och skolo thöm fry före aff Stocholms sloth, och j jngen matte the ghode men ther aff trengias eller medh offuerwaldh aff thages, vtan nywte och beholle effther theres eghin wyligia. Alla tesse forscriffna articla och puncther och hwar serdelis fore sich loffwe wij stadugha, fastha och obrutliga ath holle vppa ware ære Cristelige troo och sanningh, och icke j moth thette breff eller artichla nagher andelich och verdzligh reth oss ath brucha j naghre matte thöm till schada eller forderff. Thil ythermera wysse och höghre forwaringh latha wij vittherliga hengie alless ware secrete och jnsigelle fore thette breff, som scriffuit och giffuit ær i Stocholm aarom effther Gudz bördh thusandeffemphwndrade pa thet andra aarith vppa fredagin nest effter helge torsdach.

Original paa Pergament med Seglene 1 og 2 i rödt og 4, 5, 7, 8 og 9 i grönt Vox. Vedlagt gjemmes en Transsumpt af dette Brev, hvilken Dr. Karl Egenn 29 Maj (Torsdagen efter Urbani) 1505 lod tage paa Kongens Retterting i Kjöbenhavn (Original paa Papir med Spor af det bagpaa trykte Segl i grönt Vox, teste Georgio Marswin iusticiario nostro dilecto). — Hadorph meddeler Side 374—375 et Forlöftesbrev af 29 Juni 1502 (saaledes maa Aarstallet rettes) fra Dronning Christine for Fangerne, der nu hjemsendtes til Danmark, at de, indtil de löskjöbes, skulle indstille sig paany, naar Hr. Sten paaæsker, og ej maae före Vaaben mod Sverig, og Side 383—384 Forligelsebrevet af 23 Juni 1502 mellem Erkebispen og Hr. Sten (jvfr. Allen I. 656, not. 1).

26.

Hr. Povl Laxmands Beretning til Kong Hans om et Bursprog, han havde holdt i Kalmar etc.

1502, 13 Juni.

Myn ytmygelige vnderdanlige plectig tro tieniste ethers nadhis högborlighet forsent meth Gwt. Kærre nadige herre, vill ether nadhe verdis atwide hworlig thet forlöb seg i Kalmarn. Först hiölt ieg bwrsproch paa raathwsit for then menige almwge oc fortellet ther, hwre forrædelige the i Swerige holle them mod ether nade fra thet förste och till nw, och sammeledis lod ieg them vithe ether nadhis velgerninger mod them. Bode the article ær langt atscriffue aff; ether nadhis raad, swom paahörde, kand vell vnderwise ether nadhe ther noget aff. Ther thet var fortalt, gaff seg ther fore mangen dandeman oc qwinner, och alle oprachte theris hender, swore atwille ware ether hwlle och tro, leffue och döö for ether nadhe. Ther effter gick raadet och ieg offuer ath besse spisning ok verige paa Kalmarn slott; thaa tochtee oss alle, ath ther ær ikke saa möget vppaa ath han kand hollet till sancti Mickils dag meth. Doch toge wij aff iii eller iiii spisskib, e hwem the tilhörde, myt meth andræ, saa möget som ther war i them, och lode komme paa slottet, ænd doch thet kunde lidet forsla. Thi ligger ther stoer mact paa, ath thet bessörgis meth malt, mell och smör etc. Heer ligger vnder landet fran Kalmarn ok hid möget skib, oc folket giwer sig möget fra skibben; icke vid ieg hwart the taghe hæden. Theth folk som ether nade finder i thenne screfft, them haffwer ieg forwist; vill andre skywde paa mig ther om, haffue engen tilstandelsæ. Thet forste ieg vorder noget till pass igen, vill ieg vfortöuet komme til eder nade. Her meth eder nade Gut befalendis. Scriffuit paa Söllesburgh mandagen nest fore sancti Botulphi dag abbatis anno domini millesimo quingentesimo secundo.

Ether nadis ytmyge tienere
Laxmandh ridder.

Sigillum, quod a tergo impressum fuit, abest.

Opskrift: Högboren förste konung Hans aff Danmark, Suerige oc Norge etc., sin kære nadige herre, ytmygeligge sendendis thette breff.

Efter en Brocmansk (?) Afskrift i Geheimearchivets store haandskrevne Diplomatarium af »Orig. chart. ex archiv. antiqv. Holmens. 1754«. — Hr. Erik Turesön Bjelkes Opsigelsesbrev til Kong Hans af 25 Juli 1502 er trykt hos Grönblad (l. c. 136—145), og Kongens Brev af 29 Juli s. A., hvorved han lösgiver Erkebiskop Jakob af Upsale fra dennes Troskabsed, hos Hadorph (II 385—386).

27.

Brev fra det Danske Rigsraad til Almuen i Sönderbo.

1502.

Wi efterskrevne Börge af Guds naade erkebiskop j Lund, Suerriges fyrste og pavens legat, Iohan Iepsen j Roskilde, Niels Stygge i Börglum, Niels Clausen j Aarhuus, Iens Andersen i Ottensee, af samme naade bisper, Steen Bille, Oluf Stiigsen, Niels Erichsen, Hendrich Knudsen, Niels Höeg, Marquor Rönnow, Predbiörn Podebusch, Iörgen Passberg, riddere, Iörgen Marsuiin, Peder Brockenhuus, Palle Andersen, Oluf Mortensen, Niels Hack, Iörgen Rudt, Hendrich Aagesen, Hans Bille og Ebbe Strangesen, Danmarkes riges raad, giöre eder alle og huer særdelis vitterlig, som bygge og boe i Synderboe, huorledis vi fornummet og hört have, det her Steen Sture skal have tinged med eder stakked stund siden forleden og sagt lydelig og aabenbare for eder, at det skal være i fiendlig dag og tiid imellem höibaarne fyrste konning Hans vor kiæriste naadige herre, os og eder og andre hans naades hörsomme undersaatter der i Sverrig, huilked hans naade og os ikke vitterligt er. Men selv kunne j formerke, at han saadan löin og tale haver fegtet og forkyndet eder, paa det at j skulde derudi besuiges, om j forlade eder der til, og han deszbædre kunde bekomme leilighed en anden tiid at opreise eder imod vor kiæreste naadige herre, vor og eders naadige herre og rette konning. Og havde vor kiæriste naadigste herre og konning lenge siden strax ladet drage ind paa eder, havde ikke hans naade villet besörge eders forblindelse, som form'e her Steen haver eder med saadanne stykker og anden meere löinagtig tale udikommet og ikke skiötter eller agter, huad skade eller forderv j fanger og den fattige almue der i Suerrig, paa det han maa fange tilfælde til at fuldkomme hans ondskab, som j vel selv formerke kunne. Da efterdi her Steen allermest haver begyndt denne kriig for hans gierigheds og ondskabs skyld, eder til ingen forbædring eller gaun men til evig skade og forderv, om j endnu herefter jo endeligen ville være saa forblindede og være imod vor kiæreste naadige herre, eders rette kronede herre og konning, og være her Steen i hans ondskab for hans svigefulde og listige ordsz skyld huld, fölgagtig eller behielpelig i nogen maade til eders egen skade og forderv, heller end stande med vor kiæreste naadige herre til eders eget gaun og eders eget beste: saa raade vi eder endnu alle og bede, at j ingen skat give forn'e her Steen eller nogen anden paa hans veigne og ei heller være hannem eller nogen af hans parti fölgagtige eller behielpelige i nogen

maade, men sidde huer hiemme til sit eget. Er det saa j det giöre ville, da vil vor kiæreste naadige herre ei lade tage ind paa eder, men siin skaansel lade gaa til eder, enddog j have forbrudt eder imod hans naade. Erfarer og hans naade, at j anderledis giöre imod saadan hans naades advarsel, som eder nu giöres i en god agt og mening, da vide j vel selv, at hans naade nödes og trenges aabenbarlig til at giöre og lade eder giöre skade og forderv; og naar det skeer, da ville j först fornemme, huad j have bragt den fattige almue udj og eders börn efter eder, j den sted j maatte haft fred og rolighed, om j selv havde villet. Værer nu her j betenkt, som eder alle magt paaligger, det raade vi eder alle fuldkommelig og huer særdelis. Givet i Kiöbenhaun aar efter Guds byrd mdii under vort secret og indseigl.

Efter Afskriften i Haandskriftet Nr. 2540, 4to, i Gamle kgl. Saml.

28.

Brev fra det Danske Rigsraad til det Svenske.

1502, 11 November.

Kiære venner. Have vi nu været i Kiöbenhaun tilsammen, overveied, betenkt og besinded huad fynd og lempe der tilhörer at komme disze tre riger af den ubegribelige skade og forderv, som de nu ikomne ere; Gud alsommegtigste han vorder[1] at tilhielpe, at huers uskyldighed der udi maatte end een tiid vorde aabenbare for huer mand. Da haver j selv at tenke, at det stander os aldrig til at forsuare at giöre nogen dagtingning med eder om nogen sager, förend j skikke eders og vor viede og chriszmede dronning udj hendes friihed, helst fordi det er endnu altiid uhört og useet, at Christne undersaatter haver nogen tiid grebet og fangen deris egen viede og chrizmede dronning og holde hende saa uhörlig imod hendes villie fra hendes rette herre og kiære hoszbonde, som j nu giöre, diszværre. Vilde j nu betenke eder selv og eders egne gierninger, huor ilde og haanlige de liude for eder og eders efterkommere til evig tiid, og huad skade og evig forderv saadanne eders gierninger efterfölger, da tuivler vi intet, at j jo strax skikker hende hid efter hendes villie. Naar j saa giort haver, er eder da om at tale om nogen fred og bestand imellem rigerne, da haver vor kiæriste naadige herre aldelis sagt os til, at vi skulle være hans naades fuldmegtige at forhandle med eder om alle de sager, hans naade anrörendes ere, baade paa eders og rigernes veigne; og agte vi saa at bevise os her udi, at ingen bröst hos os skal findes. Gud give, at j ville gaa til eders sambveet og redeligen giöre saa paa eders side, da haabes os med Guds hielp at komme alting endnu til en fuldkommen good ende; og begiere vi her paa eders endelige

[1] værdes.

suar. Eder alle her med Gud allermegtigste og sancto Laurentio befalendes. Ex Hafnia anno domini mdii sancti Marsi[1] biskops dag.

Efter Afskriften i Haandskriftet Nr. 2540, 4to, i Gamle kgl. Samling. — Hadorph meddeler Side 386—387 Kong Hans's, det Danske Rigsraads og den udvalgte Kong Christierns Lejdebreve af 5, 8 og 14 September 1503 for de Svenske Biskopper, Prælater og gode Mænd, der skulle fölge Dronning Christine til Landemærket, 100 Personer eller derunder. Sammesteds findes Side 387—388 nogle i Lund forsamlede Danske Rigsraaders (Erkebiskop Birgers, Hr. Eskil Göyes, Hr. Niels Stigsens, Hr. Steen Billes og Niels Haks) Leidebrev af 20 Januar 1504 for Doktor Hemming Gad med tvende hans Medbrödre af Sveriges Raad og et Fölge af indtil 30 Personer til Halmstad (til et Möde med det Danske Rigsraad) og fremdeles til Kong Hans, hvor denne saa er, om de lyste at faae ham i Tale.

29.

Brev fra de i Lund forsamlede Danske Rigsraader til Kong Hans.

1504 (Januar ?).

Wor ydmyge villige pligtige tro tieniste eders naade altid forskrevet med vor herre. Höibaarne fyrste, kiære naadige herre. Værdes til at vide, at efter eders naades skrivelse som vi finge, at vi skulde komme til eders naade til Kiöbenhaun, have vi begived os til Malmöe og tövede der 4 nætter og vilde fare over, og kunde vi ikke overkomme for vinters veirlig; saa skreve vi eders naade til, at vi vilde komme til eders naade i Helsingborg, og buddet kunde ikke der over komme. Saa kom eders naades bud Suensko med eders naades skrivelse med en copie der j, som eders naades raad der i Siæland, vore kiære medbrödre, samtykt og skrevet haver ind til Suerrige; tykkes os got at være, at saa giort er, og vi det og gierne samtykke. Som eders naade ydermere skriver, at vi skulle have vort bud og skrivelse over landemerket til almuen, at vi kunde forarbeide, at de ville give sig til eders naade igien, huilket vi ogsaa giöre ville, som og eders naade forfarer j een af disze copier som her ere indelukte. Kiære naadige herre, var og her Tönnes Wernissön os i dag til ords og lood os forstaa, at her Aage Hansen haver skrevet hannem til, siden her Steen döde, at ville være hannem til ords paa eders naades tröst; skreve vi hannem saa til, som eders naade finder udi een af disze copier; huad suar vi faa igien, det ville vi give eders naade tilkiende med det förste. Og have vi antvordet her Tönnes tvende breve med sig til almuen i Marck og Lindt, som lydde eens efter det brev vi sendte i Sönderboe, og der paa have vi befaled her Tönnes paa eders naades tröst at give sig til tals med herr Aage Hansen ved landemerked. Kand her Tönnes formerke, at her Aage Hansen vil give sig til eders naade, da drager han eders naade al Westergylland til haande, og giöres end da[2] fornöden at

---

[1] ɔ: Martini, cfr. Allen I, 657, not. 5. [2] ɔ: ey da ?

bruge brevene. Eders naade hermed Gud og sanct Lauridtz befalendes. Ex Lund anno domini mdiiii.

Eders naades ydmyge og troe capellan Börge erkebisp udi Lund,
og tro tienere Eskild Göie, Steen Bille, Tönnis Passberg, og Niels Hack.

Efter Afskriften i Haandskriftet Nr. 2540, 4to, Gamle kgl. Saml.

30.

Fuldmagter fra det Svenske Rigsraad for deres Medbrödre Biskop Mattis i Strengnes og Hr. Bengt Ryning som Sendebud til det Danske Raad.

a.

1504, 11 Februar.

Wij Jacob med Gwdz naade erchebiscop j Vpsala, Brijnijolph j Schara, Ottho j Westeraars med samma nade biscoppa, Hemmyng aff Gwdz forsyn electus til Lyncöpwngh, Swante Nielsson Swirges riches forstandere, Knwt Eschelsson, Niels Claffwesson, Sten Twrsson, Eric Trolle, Ffolche Gregersson, Sten Cristiernsson, Erich Iohansson, Karll Larsson, Pedher Twrsson, riddere, Swirges riches raad oc men her nw forsamblede j Stocholm, görom wetherligit med thetta waarth opne breff, ath wij alle endrecthelige paa waare och menige Swirges riches raadz wegna haffwe befaled och fwlla macth giffwit och med thetta waarth opne breff befale och fwlla macth giffwe werdigh ffader j Gwd her Mattes, biscop i Strengenes, och erligh och welbyrdig man strenge riddere her Bencth Ryningh, waare kere medbrödre, till tals och möthe komma med Danmarches raad eller theres fwlmectige sendebodh om sancte Gertrudes dagh nw nest kommendes eller wed then tid, paa alles waare och menige Swirges jnbyggere wegna ath forhandle och beslwte all werff och erende, tesse frijd aarörandes er, til wpslag, freed och roolighet j alle articler och puncther, licherwijs wij alle personelige till stedes waare, at thenne twedrecth j mellan tesse iij riche komme maa j nogher bethre maatthe, at blodstörtnijng maatte afsetijas, schade och forderff oppa alle sidher, som nw for ögom er och warijdh haffwer. Och hwad fornempde waare kere medbrödre görandes waarde med fornempde Danmarches raad eller theres fwlmectige sendebod, som ther till mötes komme jnnan viij dage ther effter the till samtall komme, tesliches hwem the tilsegende waarde leijde och felige eller med theres breff leijde oc felige hiith j richet med thom jgen kommæ antige noger aff Danmarches raad eller wtan raadz med noged werff och erende her ath forhandle, lloffwe wij for oss och menige Swirges jnbyggere stadwgth, fast och obrwtzligit hoolle wedh alles waare ere, sannijng och Cristelige gode throo. Tess till ythermere wisse och högre forwarnijngh llathe wij henge richzssens klemmæ med alles waare secrete och jndcigle nedhan ffor thetta breffh, som giffwijd och scriffuit er j

Stocholm aarom effter Gwdz byrd twsendefemhwndrede paa thet ffierde dominica sexagesime etc.

b.

1504, 6 April.

Wij Jngemar mæd Gudz nad bisp i Vexio och Niels Ryning riddare, Sweriges rikis raad oc mæn, bekænne mæd thetta waarth opna breff, ath æffther som wærdogste wærdoge fædhre herrer och gode mæn, waare kæro mædbrödhre, the andre i rikesens raad her i Swerige, i thet herra möthe, nw nylega stod i Stocholm, belewad och beslutid haffwa om ath sænda wærdog fadher her biscop Mattis i Strengenæs oc ærlig och wælbyrdog man her Bæncth Ryning ind til Danmarc ath ther forhandla mæd the godo herrer i Danmarc om fred och vpslag etc., som theres macth breff thöm ther oppaa giffwit her wedherhængiandis ytherlegare innehaaldher. Hwilke belewinga oc beslutninge aldeles som the ther wtinnan bescreffne ære, wij paa waara wægna samtyckie och thöm macth geffwe och wed macth haalda welie, likarwisth som wij i forscreffna möthe mæd the godo herrar til stædis waredh oc forrörde belewingher oc beslutningher thaa strax mæd thöm bebreffwad æller beseyled hada. Till tæss witnisburd oc höggre forwarning hængio wii vaar secreth och insigle nedan for thetta breff. Datum Wexio sabbato sancto pasche anno domini mdquarto.

Efter Originalerne paa Pergament, sigillatorisk vedheftede Fordraget i Kjöbenhavn af 18 Maj 1504 (Handlingar rörande Skandinaviens Historia XIX 55—62, Hadorph II 390—395, Hvitfeldt 1051—1053). Af samtlige Segl, som skulde findes derunder, mangle kun Sten Christiernsens og Niels Ryninga.

31.

Proclamation fra Hr. Svante Nielsen til Indbyggerne i Norge.

1504, 22 Marts.

Jach Swanthe Nielsson i Ekesiö Sweriges riges forstaandere helsær eder allæ aandelighæ och wærdzlighæ, klærckerij, friborne, frælses mæn, köpstadzmæn, bönder, bokarle oc menighæ almwghæ, som byggiæ och boo i swndher oc nordhen fieldz j menige Norges rikæ, kerlighæ meth waar herre. Kere wenner, i dandemæn allæ sammæn. Tacker iach eder for then welweliogheth troskap oc fölgactogheth, i hær til bewisd haffue Sweriges riges tro mañ Nielss Rawaldsson i Aaby effter thessæ werdogxte werdoghæ fædres erlighæ herrers oc godhæ mænss rikesins radz her i Swerighe breff oc befalninger moth then hædskelighæ oc skadhælighæ righens oc alles eders fiænde Henrich Krwmmedickæ oc hans methhaallere, ther al sin flith oc sinnæ ther pa lagdhæ Norges rikæ oc eder allæ forderffuæ plath i grwnnæn til ewigh tidh effter sin herres kong Hanses beffalning oc samtyckæ, som i siælffuæ haffwæ fwnneth röön oppaa. Hwicket then erlighæ godhæ herre her Knwth Alsson, Gud hans siæl

naade, waaghadæ liffuit oc helsæn vtoffuer, at i allæ motthæ bleffuæth frelsthæ aff swaadan trældomss ook oc ohörlighit owerwold oc oræth, han saagh then menæ man offuer at gaangæ i Norges rikæ; hwicket see Gwdj klagit, •thet swaadan en erligh godh herre swaa önkeligæ oc oærligha skulle wordhæ forraadh mot godh tro oc loffwen vdj en frj oc feligh leydhæ, ther for[de] Henrich Krwmmedicke waar howit oc begynnelsæ til swaadat forrædilsæ oc mord at brwkæ; oc liggær then erlighæ gode mañ æn nw paa mordhæ paa Aghersshws, ther hwar Cristen man maa önkiæ segh offuer. Nar i thette ræth beszinnæ, formoder iach i skulle stygges wedh oc aldrig sættiæ tro ær loffwen til naaken aff the forrædere, som eder acthæ ewigth fordærffwæ som forscriffuit ær, om i willæ lydhæ them effter. Kere wennær. Swaa waar then godhæ mañ Nielss Rawaldson nw hos megh og taladhæ alles eders bæsthæ; tha bödh iach honom, edher til hielp trösth oc beskærmæn, eth skönth thal folk til hæsth och foth; til hwicket han gaff meg for swar, at han ickæ willæ twngæ almwghen wdj the mottæ, vdhen tröstedhæ paa thet, at i dandæmæn allæ skullæ honom wara rætraadoge, tro, fölgactoge oc bistandoge at affwæriæ righens och alles eders skadhæ oc fordærff mot rikesins fiændæ meth honom, hwor bæst behöffdis; thet megh enctæ twiffler, i gernæ swaa göre her effter, som i her til trolige eder bewisd haffuæ som dandemæn i allæ motte. Jach haffuer oc ther paa honom forlænth oc i hænder fangit Dal tessliges bvdit Gersogshæret til i Wærmelandh, at then almwghe skal altid meth honom wara edher til hielp tröst oc bestandt, enar behoff kan göres; skal oc myt folk, hoffmæn oc rytterss, altidh wara oppe oc oforswmdt honom til fölgactogheth paa edert bæsthæ, enar oppa kan trængæ oc i thet sielffue begæræ. Thy, kere wennær, wara wedh godhæ trösth oc haffuer enghen faræ for thet forrædhæræ parthij Krwmmedicke oc hans sælschap, weliæ i anners sielffuæ staa fasthæ; han skal eder alldrig worde saa mæctoger, som han haffuer warit. Jach wel och meth thessæ erlighæ godhæ herrer rikesins raad i Swerige effter Kalmarna recesses jnnæhaallilsæ oc thet forbwndt, for[de] her Knwt Alsson giordhæ paa Norges riges wegnæ meth oss, haffuæ eder forwarit i i allæ motthæ, e hwat dagtingen göres skal rikene emellen, swaa ytherlighæ som oss sielffuæ; ther forlathen eder fullelighæ til. Oc hwor wij kwnnæ meth liff oc macth wethæ alles eders bæsthæ och bestand, skullæ i finnæ oss meth then menighæ almwge j Swerige altid wælwelioge gernæ göræ. Her meth eder Gudh oc sancte Oluff befalendes til ewig tidh. Scriffuit i Smaaland i Sæbij sokn fridaghen næst fore worffrve dag annunctiationis vnder myt indzigle anno domini md quarto.

Concept paa Papir. Begge de to förste Steder, hvor Henrik Krummedige nævnes, har der foran hans Navn staaet et «her», men dette er streget ud begge Stederne.

32.

Brev fra det Danske Rigsraad til det Svenske.

1504, 10 April.

Sinceris nostris dilectione, reuerencia et salute premissis. Werdogestte, werdoghe fæder, erlighe herrær, strenge riddere och godhe men, kære brödre och synderlighe gode wenner. Wij finge nw twænne idre herredömmes schriffwelser met thette ider setningebodh hederlig man her Werner, canick j Lincöping, thet enæ war vtscreffuit af Stokholm viij ffebruarij, och thet annet war vtschreffwit de domo pacis Marie dominica quinquagesime. Och formercke wij at skwlle rette oss efftter then sistte schriffwilsse, hwre lwnde ider herrædömme haffwe beleffwit och tilskicket werdog fader j Gwdh her biscop Mattis i Strengenæs och strænge riddere her Benchtt Ryning, ider kære metbrödre, till möde och tals met oss, naar thee faange saa dan leygde aff wor kærestte naadwge herrær koning Hans och hans sön her Cristiern etc. och Danmarcks raadh, som thee kwnne ware forwaret vdi, och ther offwer orsaghe her electum vdi Lincöping j thet modhe, tilforen forammet waar met honwm, ath han ey kwnne komme fore then giszell, som begæredes paa baadhe sider, och ath hwar motthe sætthe loffwe till annen met breff och indsegle vden allt fortægtt forkrænckendes, som fæder och forældre haffwe gyordtt fore oss etc. Kære wenner, thaa wij saa dane schriffwilsse finge, war war kærestte naadige herre konning oc hans naades sön ey her nær widh haanden, tesligest gantszke faa aff raadhet, och foretöffwit fore thy her hoss oss samme ider herrædömmes setningebodh, mæden wij saa danne werff forsænde framdeles till wor kæreste naadige herræ och wore metbrödre atforwidhe stadelige baade om leygde och om tidhen och stæden, som modhet skall staande wppaa; och sænde wij ider herredömmæ nw saa danne wore kæreste naadige herrers leygde met wore leygdebreff, som i well aldeles mwæ forlathe ider till, vthen all argelistt, atmödhe i Aawess innen pingetszs dagh met saa monghe personer, som leygderne inneholder. Och menæ wij och saa tarffweligtt och nöttogtt ware, om ider herrædömme wele saa bestillet, at then werdoge herræ her electus till Lincöpinge motthe komme met thee two forscreffne godhe herrær till samme mödhe i Aaffwes, thet kwnne möghet komme tæsse try regenne till bistand, efftter thy han nw fastt er befaren i alle ærinde. Kan han och icke strax komme met thennom, at han thaa wildhe ware till stædhe wid grænszen, saa længe wij wisttæ hwes forwaring han begærede, om han ickæ will nöghies met then forwaring gyordtt och giffwen ær till foren, thaa wele wij ofortöffwit skicke hanwm ther om forwaring som han thaa begærendes worder och kan ware forwaret met. Then alszmechtogestte Gwdh fore sancti Laurentij wertszkyld och tæsse godhe hellige Danmarks, Sweriges och Norghies patronorum bön skyldh vnne baadhe ider och oss then naadhe, atwij kwnne saa offwer wæghe och betæncke

tæsse trij rigenes beqwem skickelsse, ath then storæ behændighet, nw hwar dag tillwoxer, motthe bitagess, och blotsz vtgydelsse, som fore öghen waret haffwer och er till fare att æn mere wordhe kan, motthe aff stilles; ther wele wii alle trolighen tilhielppe met all wor magtt. Thii bede wij alles jder herrædömme kerlighen, ati icke taghet till owilie met thetta idertt sætningebodh, thet han i saa laang tidh forbiitth haffwer, thet haffwer hwerken waret hans forswmmelssæ eller waar, thet gyorde then store winttersswold, wæret haffwer, och ati och wele troliighen her vdi arbeygde, som oss och icke twiffler, ati göræ, och at her electus och motte komme till samme modhe, och ati wele strax j thet förstte schriffwe oss till, paa hwat dagh wij skwlle widhe thee godhe herrers tillkomme at rette oss efftter. J skwlle sandelige forlathe jder till atwij paa wore sider wele tilbörlighe holde troo och loffwe, baade met breff och indsegle, som troo danne men bör atgöre, thet skall Gwd kænne, som wij ther till wele drage till witne, huilken wij alle jder werdigheder och herrædömme befale till ewig tidh. Ex Lundis feria quarta in paschalibus anno dominj mdquarto nostris sub sigillo et signetis.

Consiliarij regni Dacie
pronunc Lundis congregati.

Udskrift: Reuerendissimo reuerendisque in Christo patribus ac dominis dominis archiepiscopo episcopis etc., strenuis militibus ac militaribus ceterisque nobilibus viris regni Suecie consiliariis amicis nostris sincerissimis.

Original paa Papir med Levninger af fem Segl, Nr. 1 i rödt, Resten i grönt Vox. De i Brevet omtalte Lejdebreve, Kongens af 25 Marts (vor Frue Dag annuntiationis, Kjöbenhavn) og Rigsraadets af 10 April 1504 ere trykte hos Hadorph II 388—390.

33.

Brev fra det Danske Rigsraad til Biskop Mattis Lilie og Hr. Bengt Ryning.

1504, 30 April.

Copia literarum dominorum consiliariorum regnj Dacie in Aosia receptarum.

Sinceris nostris dilectione et salute premissis. Werdighe fadher och strenge riddere, erlige herrer, synnerlig godhe wenner. Wij finge her nw edher herredömes scriffuilse wtscreffne i Læsthe wdj Wærend jn profesto beati Georgij martiris, ludendes atj acthe met Gudz hielp at ware i Awss helge korss dag jnuentionis nestkomende at göre eders befaling fwlt, som the werdigste werdige fedhre, strenge riddere, erlighe herrer, eder metbrödre Swirges riges rad edher befalet haffue, begerendes oss eller wore fulmectighe pa for^{ne} tid at wele tha ware her til stædhe etc. Werdighe fadher och strenge riddere, kere brödre. Werdes eder herredöme at withe, at

wij ære nw nyes kompne til hope wdj the helge treffalloghetz naffn at betracthe och offwerwæghe thenne iij rigenes nötte och bestand, och kunne wij ecke nw swa ratzskelige atskilies, som edher herredöme wæl besinne kunne. Ther fore ær alles wore kerlige bön til edher, atj wele nw omaghe edher hiit til oss, mædhen wj her forsamblede äre. Ther pa sende wij eder herredöme wore kere nadige gamble och wnge herres leydhe och tesliges wor leydebreff met tesse wore sendebud Eric Vgeropp och her Axel Bragde, wor kere nadighe herres hoffsind, som eder ther fraa och hiidh fölgie schole, til huilche i maghe fwlkomligen förlate edher wthen alt argth. Och hopes oss til Gud och the helge rigennes patroner, at her ma möget gott föges tracteres och förhandles til tisse iij rigenes bæste och bestand, mædhen vj her församblede ere, ydermere en wij kunne met noger wore medbrödre nw försendit til edher. Same eder herredöme her met hellig trefolloghet oc sancte Lauris befalendes. Screffuit i Köpnehaffn aar epter Gudz byrd mdiiij sanctorum Philippi et Jacobi afften wnder wore incigle.

Consiliarii (xiiij numero).

Skrevet paa Papir med en samtidig Haand. De medfölgende Lejdebreve af samme Datum fra Kong Hans og det Danske Rigsraad ere trykte hos Hadorph II 395—397.

34.

Brev fra Doctor Hemming Gad til de Skaanske Rigsraader.

1504, 7 Mai.

Sincerissimis dilectione reuerencia et salute premissis. Verdugste fader, erlige herrer, strenge riddara, gode men oc sönnerlige vener. Verdens vele veta, at iag wndfangit haffwer iders herredömes breff oc scriuilse, wtscriffuit aff Lwnd feria quarta in pascalibus, i huilche iag förnimmer alles iders herredömes gode tycke, ynnist oc begær, aldeles mich eskiandes tiil thet möthe nw beramet ær i Affwes innan pingesdag nw nest komendes, saa at iag ville vnderuinna mich at möthe met the twa aff Sueriges riches raad fulmectoge, nw paa thenne tiid wtskickade ære j thenne iij riche[nes] besta. Saa hopes mich oc inthe tuiffueler, at then verdog fader her bisp Mattes aff Strengenes, tesliges strenge riddare her Benct Ryning, twa aff Sueriges riches raadh, ære jw aldeles saa mykit förfarne i tesse sacher, förhandlandes ære, saa at nest Gudz engen skotzmaal betarffues benempnes pa then sida i min franwara, at the jw aldeles thet oc alt annat förhandla kwnna mich för wthen met ider herredöme tiil al friid, wpslag eller rolighet, thet then alsmectogeste Gud oss förlene paa bade sider oc thenne iij riche[nes] helge patronor. I alle ty, iach mich vindleggia kan, som ider herredöme scriffuer, iac förmaa sculle tiil frijd oc rolighet, scal engen briist eller vanlempa met mich finnas, wtan i alla mottha ther tiil störkia

met liiff oc mact, hwar iag kan oc förmaa, thet iag wet eller besinna kan aff förnumst, Gud förlent haffwer, then mene man i lengden innan tesse iij riche bestörkia kan; ther oppa maa ider herredöme aldeles siig wpförlata wtan twiffuel. Som i oc begære mich viid handen wara i landamerit nest grenszen, saa ær iag her tiil stede i Calmarna paa thenne sida viid landamerit i richesins tienist vordnadamaal förhindrat, saa at iag ey saa hasteliga i thetta möthe mich benala kan tiil handen, som ider scriuilse inne holla. Som i oc scriffue oc kerlige bidie, at iag ville omacha mich tiith, actha tesse iij riche[nes] besta oc bestand, saa atwij motthe föga hwar annan oc setia troo oc loffuan tiil hwars anners breff oc indzigle, som fæder oc föreldra för oss gort haffua etc.; thet omach hade iag gansca kerlige gerna, ther rolighet oc friid affkoma kwnne; man thet noger fare eller miströst oss i Suerige aff naager mens misfall indgiffuen ær, atwij ey saa dristeliga hastogt i tilkomande tiid nagre aff oss paa legde koma kunne, förlate thöm Gud, i Danmarc thet voldiit haffua. För tolkiit oc alt annat miströstes iag oc flere gode men nogiit möthe besökia, ey annars förwarit wtan met breff oc indzigle; thet i verdens ey vilia anama tiil ouilia, at iag mit sin oc vilia ther j förclarer. Ær oc nagre faa skiip met föge mact, hogborne furstes kwng Hanses oc Iöns Hollingersons i Calmarna swnd, oc ær rycthe athe brucha theres siid met brand oc eld ther oc hwar i skærom oc wtægom, hwar the kwnne met the ey annars vider koma. Ær fare vert, at thet, oss nw sels, varder betalet paa tiid oc stwnder, naar Gud saa föger oc alle helge Sweriges patronor; iag hade tess wel mact her i nest mot grenszen Affwesker oc Lyckaa thet samma göra oc beuisa, thet iag aff mina owerste ey i befaling haffwer, wtan aldeles mich förbwdiit; man varder loff giffuit, huat Iöns Hollingerson oc hans partij her beuist haffwa, wiil iag pa then annan sida inthe förglöma, om her engen annan booth föres wppa, som mich hopes nest Gudz hielp aff alles iders herredömes infödda godhet oc förnumst vel befoges kan. I Blekung oc Halland var tilfelle tiil sadana eld oc brand nw nylegest i her Stens tiid, Gud hans siel nade, thet ingalund tilstedes motthe paa var sida etc. Hwar iag kan aff ære oc rædelighet iders herredöme oc then mene man i Danmarc vara tiil godo, thenne richen til bestand, scole i altiid finna mich veluiliog tiil wtan twiffuel, thet then alzmectogste Gud bekenne, then iag ider herredöme befaler tiil liiff oc siel ewinnerlig tiil lyckesampt regement, thenne iij riche tiil ewiigt gagn oc bestand. Raptim Calmarn vij mensis Maj anno dominj mdiiij sub meo signeto.

Hemmingus Gad electus Lincopensis.

Udskrift: Copia ad conciliarios regnj Dacie, Scanie habitantes.

Skrevet paa Papir med en samtidig Haand.

35.

Vidnesbyrd fra det Svenske Rigsraad om Dronning Christines Forsvar af Stokholm.

1504, 23 Oktober.

Wij Jacob med Gwdz naadhe erchebiscop j Wpsala, Mattis i Strengnes med samme naade biscop, Swante Nilsson riddere, Swirges riches forstandere, Knwth Eschelsson, Eric Trolle, Sten Twrsson, Bencth Ryningh, Eric Johansson, Twre Iönsson, Ffolche Gregersson, Sten Cristersson, Nils Rynyngh, Ache Hansson, Karll Larsson, Cristiern Benctsson, riddere, Knwt Ericsson, Axell Posse, wepnere, Swirges raad oc men her nw forsamblede i Stocholm, göre wetherligiid med thetta waart opne breff och fulchomlige tilstaa, at högboren forstinne drötning Cristin aff Danmarch, epter sins herres hosbondes högboren forstes konnwngh Hansses afferdh hädhen aff Stocholm beuiste sigh swaa trolige och erlige i alle maatthe med sin herre hosbonde, serdeles i then bestalningh ther hon war wtj stadh her oppaa Stocholms sloth, huilchet hennes nade hulth till hans handh i stora twaangh och wedhermöde med flere gode mæn, Swensche, Dansche och Tysche, ther oppaa ware, thet lengxte hennes nade kwnne, ythermere æn hennes naades och theres macth ware kwnne, swaa och seden hennes nade kom aff fornempde Stocholms slot och swartbrödre och graabrödhre closter her i Stocholms stadh, tesliges och till Wadzstena, haffwer henne naade sigh hafft ecke anners æn gwdelige, Cristelige och erlige, som en högboren forstinne. Tess till ythermere wisse laathe wij alle henge waare secrete oc jndcigle nedhen for thetta breff, som giffuith och scriffuit er i Stocholm oppaa sancti Seuerinj dagh episcopi et confessoris anno dominj mdiiij°.

Original paa Pergament med ni hængende Segl (Erkebiskop Jakobs og Biskop Mattis (Lilies) i rödt Vox, Hr. Svante Nielsens, Hr. Erik Trolles, Hr. Sten Turesen (Bjelkes), Hr. Bengt Rynings, Hr. Ture Jensens (tre Roser), Hr. Folke Gregersen (Lilies) og Hr. Niels Rynings i grönt Vox). Foruden disse har rimeligvis ogsaa Hr. Knud Eskilsen Banners Segl hængt derunder, men heller ikke flere; idetmindste er der ikke Huller til flere Seglremme.

36.

Svar fra det Svenske Rigsraad til Kong Hans angaaende Kalmar.

1505, efter 28 Februar.

Post salutem. Högborsen försthæ. Wij haffuæ forstaadt i twænnæ eders naadis scriffwilsæ, them wij fingæ nw samfælth, hær Nielss Gæddis klaghæmaal paa then fattughæ almwghæ i Kalmarnæ læsen, ath han enghan skath haffuær fangit ellir faa kan aff then. Swaa formodhæ wij, thet eder naadhæ orsakæn ther til wel fornwmmet haffuer vdi the breff, wij screffwæ eder naade til i höstis af Stocholm. Tessliges nw sisth eder naadis elskeligæ raadh i Danmark screff os til, begærædhæ the thet sammæ,

som eder naadhæ nw rörær, thet wij thet swaa bestillæ willæ, at hær Nielss Gæddæ fingæ then skat af Kalmarna læsen. Ther paa hafwæ wij budhit the erlighæ godhæ hærrer ænkedhæ swar i gen, vttrijcth almwghens bewisælighæ bryst oc storæ armoth, som i sanning finnes i then landzændæ oc giort waar ordsæcth, thet wij i thet ythersthæ haffuæ windlacth os ther om, som wij til swars weliæ wara for hwar godh man, swaa ickæ skal skyllæn finnæs hos os i naakra mottæ, fformodhendis thet the erligæ godhæ hærrer swadan wara scriffuilsæ wæl haffuæ latidh kommæ eder naadæ for öghon. Thij behöffwis ey, thet wij ytherligere ther om scriffuæ paa thenne tidh. Som eders högmæctoghet oc rörer om for^ne hær Nielss Gæddis gotz, swaa kwnnæ wij formærkæ, thet waar kere herre oc höffwidzman hær Swante Nielson for^ne hær Niels Gædde oc hans broder hær Acke Yrienson ære swaadant gotz oskifft emællæn; nar the kommæ til hopæ, som wij formode snarlige skee skal epter thet them bodhæ emællæn beleffuit ær, tha forenæs the wæl om then deel oc annet huat them emællæn ær. Thij forhopis os, at degtingen ickæ ær thermet brwthen, ey hællir skal naakæn orsakæ finnæs ther til i andræ mottæ paa waara sidhæ, vthen wij jo weliæ göræ then delæn fulth, som os aa æræ oc rættæ bör. Thet os tessligis mottæ wederfaris rædhælighet i gen oc haallis ordh breff oc löffthæ, waræ wæl bethæmæligit, ther os togh mökit oppaa messhager i maangæ mottæ. Valete.

Efter et Udkast paa Papir blant Hr. Svante Nielsens Breve. Paa samme Ark Papir er der ligeledes skrevet et Udkast til et Brev om samme Sag fra Hr. Svante til Erkebiskop Jacob af Upsale. Vol. XIX af Handlingar rörande Skandinaviens historia indeholder endel fra Dansk og fra Svensk Side vexlede Breve om Kalmar: s. 62—63 den af Hr. Niels Gedde i Anledning af Kjöbenhavnsfordraget af 18 Maj 1504 udstedte Forpligtelse af 10 Juli s. A.; s. 17—18 et Brev af 9 December (?) 1504 til Samme fra hans Svoger Hr. Svante Nielsen; s. 64—66 et Brev af 2 Januar 1505 fra det Danske Rigsraad til det Svenske; s. 70—74 et Brev af 11 Februar s. A. fra Svenske Rigsraad til Danske (dettes Svar s. 79—81), og s. 76—78 to Breve af 17 og 23 Februar 1505 fra Kong Hans til det Svenske Rigsraad. — Et Brev af 16 December 1504 fra Kong Hans til Hr. Erik Turesen Bjelke og et Svensk Lejdebrev af 14 Februar 1505 for Danske Sendebud (ti Personer eller derunder) til Stokholm ere trykte sammesteds Side 45—46 og 75—76.

37.

Kejserlig Confirmation af Dommen over de Svenske.

1505, 18 November.

Wir Maximilian, von Gots gnaden Romischer kunig, zuallenntzeitten merer des reichs, zu Hungern, Dalmacien, Croacien etc. kunig, ertzhertzog zu Österreich, hertzog zu Burgunndi, zu Lotterick, zu Brabannt, zu Steyr, zu Kernden, zu Crain, zu Lymburg, zu Lutzemburg vnd zu Gheldern, lanndtgraue in Ellsass, furst zu Swaben, phalltzgraue zu Habspurg vnd zu Hönigew, gefurstergraue zu Burgundi, zu Flanndern, zu Tirol, zu Görtz, zu Arthois, zu Phiert, zu Kyburg, zu Holannd, zu Seelannd, zu Namur vnd zu Zutphen, marggraue des heiligen Römischen Reichs, der

Enns vnd zu Burgaw, herr zu Frieszlannd, auf der Wynndischen march, zu Mechln, zu Portenaw vnd zu Salins etc., bekennen, daz vns der durlewchtig Johanns, kunig zu Dennmarkht, Norwegen, Sweden, der Wennden vnd Gotten kunig, hertzog zu Sleswigk, zu Hollnstein, Störmarñ vnd der Dietmerschen, graue zu Aldemburg vnd Delmanhorst etc., vnser lieber bruder vnd furst, mitsambt den geistlichen vnd weltlichen rēten seiner liebe kunigreich Dennmarkh vnd Norwegen haben anbringen lassen, wie die rēte vnd einwoner des berurten kunichreich Sweden sich wider jr eydsphlicht, die sy seiner lieb getan, aus vngetrewer bewegnuss seiner lieb sloss Stokholm, in demselben kunigreich Sweden gelegen, mit heres krafft belegert, vnd darinnen die durlewchtigen Cristina vnnser liebe swester seiner liebe gemahel solanng behawrt, bis die gemelten Swedner dasselb sloss erobert, jr lieb nachmalen gefenngklich angenommen, ettwe uil zeit gefenngklich gehallten vnd nachmalen sein lieb desselben reichs auch aller nutzung vnd zugehörung rawblich entsetzt vnd entwert haben. Vnd wiewol sein lieb sölch vngehorsam, vntrew vnd misshanndlung widerumb mit der tat zustraffen furgenomen, so hieten doch die vorgenannten Swedner sölich jr vnzimlich hanndlung selbst vnd die straff, so billichen darauf volgen möcht, zuhertzen genommen, vnd darumb die vorgenannten geistlichen vnd weltlichen rēte des berurten kunigreichs Dennmarkh durch jr trefflich potschafft mit dem höchsten betlichem vleiss ersucht sein lieb zuerbitten, sölch jr hanndlung fur sy vnd das kunigreich Norwegen rēte lautt der vertrēg, so vor lanng verschiner zeit zwischen seiner lieb vnd jrer vorfarn kunigen vnd der berurten kunigreich Dennmarkh, Norwegen vnd Sweden aufgericht worden, zu rechtlichem austrag zukummen stattun, des sein lieb aus angebornner gute vnd als ein liebhaber des fridens vnd rechtens vervolgt vnd sich daran benugen lassen. Darauf die obgemelten Swedner vnd sonnderlich die haubtsacher sich bey jren eren, trewen vnd Cristenlichem gelauben vnnder des reichs Sweden jnnsigl, clem genannt, vnd jren vnd annder jnnsiglen verschriben, den angesetzten vnd benennten rechttag in die stat Calmar, in dem bestimbten kunigreich Sweden gelegen, on ferrer waygrung nachzukumen. Vnd so nw sein lieb sich zu yetzgemeltem rechttag 'gen Calmar gefugt, vngezweiflter zuuersicht, die genannten seiner lieb vngehorsamen vnnderthanen solten auf denselben tag in crafft irer verschreibung, glubd vnd verpflichtung daselbs vor gericht auch erschinen seiñ, dieweil aber dieselben vber jr verschreibung, glubd vnd verpflichtung, menig erfordrung vnd offennlichen beruffung zuuergessung vnd nachtail jrer trew vnd eren vngehorsam vnd sy noch nyemannd anndere von jren wegen mit genugsamen gewallt fur gericht nicht komen, hiet sein lieb vor den obgemelten geistlichen vnd weltlichen rēten der kunigkreich Dennmarkh vnd Norwegen als richtern nichtmynnder jr klag, wie zu recht gepurt, gegen denselben seinen widersachern gesetzt vnd darauf rechtens begert. Daselbst sey durch die yetzgenannten rēte als richtern samentlich zu recht erkannt,

daz Steinstewr, Swannte Niels, Niels Claus, Stein Cristerns, Trotte Magnusz, Erikh Turs, Age Hañs ritter, Thonne Erikh Johanns vnd Peter Turs, des reichs Sweden einwoner, jr anhennger vnd mithelffer, vnbillich sich gegen seiner lieb aufgeworffen vnd sein lieb desselben reichs auch seiner lieb gemahel vnrechtlich belegert, gefanngen enthallten vnd jres leibgedings des sloss Orbroo beraubt haben, vnd daz jr lieb solchs reichs vnd leibgedings mit allen zugehörden lehen, slössern, stetten, herlikaiten vnnd nutzungen, kaynerlay auszgeslossen, in allermass als jr lieb das vorhin besessen genossen vnd gebraucht haben, widerumb einzusetzen, als sy auch jr beder lieb vermittelst jres spruchs einsetzen, daz dieselben Sweden vnd sonnderlich Steinstewr erbenant, Swannte Niels, Niels Claus, Stein Cristerns, Trotte Magnusz, Erick Turs, Age Hanns ritter, Thonne Erikhs, Erikh Johann vnd Peter Turs, furnemlich sachwalder, seiner lieb vmb sölich begang jr miszhanndlung in seiner lieb camer verfallen seiñ, all jr hab vnd guter, beweglich vnd vnbeweglich, waran vnd wo sy die haben, die auch sein lieb sol vnd mag nemen vnd hallten zu seiner lieb camer oder damit geparen on alle weitter erfordrung nach seiner lieb willen vnd geuallen, als verwarchter guter recht vnd gewonnheit ist, daz auch der rat vnd einwoner des reichs Sweden schuldig sein vnd söllen gegen seiner lieb sölh jre bruch, wie recht, verpussen mit erstattung mit erstattung (!) aller empfanngner nutzung, auch der die sein lieb vnd gemahl bey der zeit von demselben reich, slössern, stetten vnd gutern hetten empfahen vnd geniessen mugen, zusambt allen schēden, cosst, expenss vnd jnteresse, vnd die hernachgeschriben Niels Hogk, Pretbiorn Padebusch, Niclas Heinrichs, Hainrich Krumdich, Anthonius vnnd Geörg Parsberger, Magnus Goye ritter, Hens Holgerss, Niclas Hogk, Jacob Anndres, Hanns vnd Torbiorñ Bilde, Ebbe Stranngs vnd Hainrich Ages, vorgenannter kunigreich Dennmarkh vnd Norwegen weltlich rēte hieten erkanndt, daz Stainstewr, Swante Niels, Niels Claus, Stein Cristerns, Torotte Magnusz, Erikh Turs, Age Hanns ritter, Thonie Erikhs, Erigk Johanns, Peter Thurs, des reichs Sweden einwoner, durch vorberurte manigfalltig begangen böse verhanndlung verwurcht haben jre ere, redlicheit, priuilegia, freyheit vnd begnadung, welche sy vnd jr vorfordern von herrn vnd kunigen ye vnd bis do her erlanngt haben, vnd tētten das aus crafft jrer aigen brief vnd sigl, damit sy sich manigfelltigklich verstrikht vnd doch nicht gehallten, auch daz sy gefallen seiñ in alle straffe der, die beganngen haben crimen lese maiestatis, alles nach laut der gerichtbrief darumb ausganngen, auch aines besigelten zewgnuszbrief von den gemelten geistlichen vnd weltlichen reten vnd richtern vns deszhalben furbracht. Vnnd lies vns dieselb sein lieb mitsambt den yetzgemelten rēten mit hohem vleiss bitten den vorgeschriben rechtspruch aus Römischer kunigklicher macht zubecrefftungen vnnd zubestetten. Vnnd so vnns nw, als Römischen kunig, haubt vnd regirer der Cristenheit, aus der macht, dartzu wir von dem almechtigen geordennt, frid, recht vnd guttat zuhanndt–

haben, schutzen vnd schermen vnd die miszhanndler zustraffen geburt, haben wir sölhs auch seiner lieb vnd der vorgenannten geistlichen vnd weltlichen rēte anbringen vnd bete angesehen, vnd dadurch den obberurten rechtspruch vnd vrtail als rechtmessig bekrefftigt vnd bestett, bekrefftigen vnd bestetten auch denselben als rechtmessigen vnd aus Römischer kunigclicher macht volkomenheit, was vnd souil vns daran zu bestetten gepurt, wissenntlich incrafft dits briefs, also daz der vorgeschriben rechtspruch vnd vrtail in puncten vnd artikeln, wie derselb von wort zu wortt lauttet, genntzlich bey crefften beleiben vnd von nyemannd dawider gehanndlt noch getan werden, sonnder genntzlich voltzogen vnd furganng haben sölle vngeuerlich. Vnd gebieten demnach allen vnd yegklichen vnnsern vnd des heiligen reichs churfursten, fursten, geistlichen vnd weltlichen, prelaten, grafen, freyen herrn, rittern, knechten, haubtlewten, vitzthumben, vogten, phlegern, verwesern, ambtlewten, schultheissen, burgermaistern, richtern, rēten, burgern, gemainden vnd sunst allen anndern vnnsern vnd des reichs vnnderthanen vnd getrewen, in was wirden, stats oder wesens die seiñ, ernnstlich vnd vesstigklich mit disem brief vnd wellen, daz sy wider den gemelten rechtspruch vnd dise vnser bekrefftigung vnd bestettung nicht hanndlen, noch den haubtsachern, jren hellffern vnd mitverwonten, die sölher rechtspruch begreiffet, mit rat nöch tat ainicherlay hilff oder beystanndt nicht beweisen, sonnder sich darjnn von vnser vnd des heiligen reichs wegen hallten, dadurch der berurt rechtspruch vnd dise vnser bekrefftigung vnd bestētt bey wirden beleiben vnd deststatlicher voltzogen werden mugen, als lieb ainem yeden sey vnser vnd des heiligen reichs vngnad vnd swēr straff zuuermeyden, vnd nemlich ainer peen tawsennt markh löttigs golds, vnns in vnser camer vnableslich zubetzalen, die wir dem gemellten vnserm lieben bruder vnd fursten dem kunig zu Dennmarkh etc. allsdann halb volgen lassen söllen. Das mainen wir ernnstlich. Mit vrkunndt des briefs besiglt mit vnnserm kuniglichen anhanngenndem jnnsigl. Geben zu Passaw am dreytzehenden tag des moneds Nouembris nach Cristi gepurde, funftzehenhunndert vnd im funften, vnnserer reiche des Römischen im zwaintzigisten vnd des Hungrischen im sechtzehenden jarenn.

Ŭnder Folden: Per regem pro s. Paa Folden: W. Serntein....(?)

Original paa Pergament med Segl i rödt Vox hængende i en Snor af Guld og sort Silke. — Den 1 Juli 1505 havde de i Kalmar forsamlede Danske og Norske Rigsraader kjendt Hovedmændene for den Svenske Opstand skyldige i Majestætsforbrydelse (Hvitfeldt 1053—1056, Svaning Ff4—Gg4, Thorkelins Analecta 151—155) og 16 Juli næstefter bedt Kejseren om at erklære dem i Rigets Acht (Hvitfeldt 1056—1060); og efterat Kejseren 13 Novbr. havde udstedt ovenfor aftrykte Laudum af Dommen, erklærede han 2 Oktbr. 1506 Oprörerne i Rigets Acht og Overacht (Hvitfeldt 1063—1065, Svaning Gg4—Hh3). Den 2 Juli 1505 havde Kong Hans meddelt Almuen söndenfjelds Efterretning om Mödet i Kalmar og om den afsagte Dom (Hadorph 397—399). — Den 29 August 1505 udstedte Kong Hans et Lejdebrev for de Svenske Sendebud Hr. Sten Turesen, Hr. Niels Eskilsen og Hr. Ture Jensen (Hadorph 399—400); 3 Novbr. s. A. udstedte han et andet Lejdebrev for Biskop Vincentius i Skara, Hr. Knud Eskilsen, Hr. Erik Trolle og Hr. Ture Jensen (sstds 400, Handlingar etc. XIX 104—106, hvor der Side 103—104 lige-

ledes findes et ved samme Lejlighed sendt Brev af 28 Novbr. fra Erkebiskop Birger, rimeligvis til Biskop Vincentius), og 4 Januar 1506 udstedte det Danske Rigsraad ogsaa et Lejdebrev for samme Sendebud (Hadorph 403—404, Handlingar XIX 127—129) og skrev med det Samme et Brev til det Svenske Rigsraad om Dommen i Kalmar og de forestaaende Forhandlinger (Handlingar XIX 125—127). Den 7 Januar 1506 udfærdigede det Svenske Rigsraad en Fuldmagt og en Instrux for Hr. Sten Turesen, Hr. Ture Jensen, Domprovst Doktor Hans Brask og Bengt Abjörnsen som fuldmægtige Sendebud ved et Möde i Malmö i Januar og Februar (Handlingar XIX 130—136), og 20 Januar skrev det et Brev til det Danske Rigsraad om dette Möde og om Lejdebrevene dertil (sstds 136—138). Disse Lejdebreve udstedtes af Kongen, den udvalgte Konge og det Danske Rigsraad henholdsvis 9, 6 og 7 Februar, og de findes hos Hadorph 401—403. Mödet blev imidlertid uden Udbytte, og et Brev herom af 5 Marts 1506 fra det Danske Rigsraad til det Svenske er trykt i Handlingar XIX 143—145.

38.

Jacobi cardinalis Arborensis litteræ, quibus Johannem regem procuratorem sibi in caussa Lincopensi constituit.

1506, 21 Augusti.

Jacobus, miseratione Diuina titulo sancti Clementis sacrosancte Romane ecclesie presbiter cardinalis, Arborensis nuncupatus, ecclesieque Lincopensis perpetuus administrator, vniuersis et singulis presentes litteras inspecturis, visuris, lecturis pariter et audituris, salutem in domino et presentibus fidem indubiam adhibere. Noueritis, quod nos non valentes singulis, que nostre solicitudini incumbunt, negotijs nostram presentiam exhibere corporalem, jdcirco confisi de fide, moribus et virtutibus jllustrissimj et serenissimj principis domini Johannis Cristianj, Datie, Swetie et Nowergie regis nobis quamplurimum honorandj, ipsum absentem tamquam presentem, solum et jnsolidum, citra reuocationem aliorum procuratorum nostrorum, omnibus melioribus modo via jure causa et forma, quibus melius possumus et debemus, procuratorem nostrum facimus constituimus et deputamus, dantes sibi nichilominus plenariam potestatem et auctoritatem nomine nostro et pro nobis prosequendj deducendi et pertractandj litteras apostolicas nobis concessas super administratione dicte ecclesie Lincopensis, necnon alias litteras apostolicas monitorias, penales nuncupatas, nobis per felicis recordationis Alexandrum papam sextum concessas contra et aduersus quosdam quemcunque pontificali dignitate preditum, Henningum et alios jntrusos et jntrudendos, necnon singulares personas capituli et populi, vassallos arrendatores feudatarios censuarios colonos et laboratores, necnon singulos circa huiusmodi intrusionem auxilium consilium vel fauorem prestantes et monitionj ac mandato prefati Alexandrj et sancte sedis apostolice non parentes et inobedientes et jn premissis omnibus et singulis culpabiles juxta illarum vim formam continentiam et tenorem, litterasque ipsas atque processus earum vigore habitos et habendos eisdem Henningo et alijs supradictis et quibus pertinuerit presentandj jntimandj et jnsinuandj illosque requirendj, ut ad earundem litterarum et processuum effectualem executionem procedant, etiam sub censuris et penis in illis

contentis, necnon quo supra nomine realem et actualem possessionem dicte ecclesie Lincopensis omniumque jurium et pertinentium eiusdem capiendj et retinendj seque in illa induci faciendj, castra villas oppida et alia loca illius intrandj et jn illis nomine nostro morandj, homagia recipiendj, jurisdictionem spiritualem et temporalem exercendj, delinquentes et rebelles iuxta eorum demerita puniendj et punirj faciendj, illosque ab huiusmodj excessibus absoluendj et restituendj et ad gratiam reponendj, necnon vicarium, qui beneficia ecclesiastica conferre habeat, personis tamen sufficientibus et ydoneis, deputandj, fructus quoque redditus et prouentus dicti nostri episcopatus nomine nostro a quibusuis personis illos habentibus petendj et recipiendj et de receptis et habitis quoscunque soluentes quittandj et absoluendj, cum pacto solempni et expresso de rem habitam leuatam et recuperatam vlterius non petendo seu per alium vel alios peti faciendo, vnum quoque uel plures procuratores loco sui cum simili aut limitata potestate substituendj eumque vel eos reuocandj et onus siue mandatum procurationis huiusmodi jn se reassumendj, totiens quotiens opus fuerit et visum fuerit expedire, et generaliter omnia alia et singula faciendj dicendj gerendj exercendj et procurandj, que jn premissis et circa ea necessaria fuerint seu etiam quomodolibet oportuna, et que nosmet faceremus, si presentes et personaliter jnteressemus, etiam si talia forent, que mandatum exigerent magis speciale, quam superius est expressum. Promittentes insuper notario publico jnfrascripto tamquam publice et auctentice persone, rite et legitime stipulantj et recipientj vice et nomine omnium et singulorum, quorum jnterest, jntererit aut jnteresse poterit quomodolibet jn futurum, manum nostram dextram more prelatorum pectorj nostro apponentes, nos ratum gratum atque firmum perpetuo habituros totum id et quicquid per dictum nostrum procuratorem constitutum ac substituendum vel substituendos ab eo actum dictum factum gestum procuratum ve fuerit jn premissis et quolibet premissorum, releuantes exnunc eosdem nostros procuratores constitutum ac substituendum vel substituendos ab omni onere satisdandj judicioque sisti et judicatum soluj sub ypotheca et obligatione omnium et singulorum bonorum suorum mobilium et jnmobilium presentium et futurorum et qualibet alia juris et facti renuntiatione ad hec necessaria pariter et cautela. Jn quorum omnium et singulorum fidem et testimonium premissorum presentes litteras siue presens publicum instrumentum, procurationem nostram huiusmodi in se continentes siue continens, exinde fieri et per notarium publicum jnfrascriptum subscribi et publicarj mandauimus nostrique sigillj jussimus et fecimus appensione communirj. Datum et actum Rome jn domo habitationis nostre sub anno a natiuitate dominj millesimo quingentesimo sexto, jndictione nona, die vero vicesima prima mensis Augustj, pontificatus sanctissimj in Christo patris et dominj nostri dominj Julij, Diuina prouidentia pape secundj, anno tertio. Presentibus ibidem venerabilibus viris dominis Antonio de Me-

drano, nostre domus magistro, et Johanne de Santoyo, caudatario nostro, testibus ad premissa vocatis habitis specialiter atque rogatis.

Jta constituimus prefatum serenissimum principem procuratorem nostrum ad omnja suprascripta. Ja. cardinalis s. Clementis, ecclesie Lincopensis perpetuus administrator, manu propria.

(Signum notarii).

Et ego Gerardus Colnn, presbiter Virdunensis, rector parrochialis ecclesie de Veterivertono, Treuirensis diocesis, publicus apostolica et jmperiali auctoritatibus notarius, quia dictorum procuratorum constitutionj ratihabitioni et releuationi omnibusque alijs et singulis premissis, dum sic vt premittitur fierent et agerentur, vnacum prenominatis testibus presens interfui eaque omnia et singula sic fieri vidj et audiuj ac jn notam sumpsi, jdeo hoc presens publicum jnstrumentum manu mea propria fideliter scriptum, exinde confeci, subscripsi et publicauj, signoque et nomine meis solitis et consuetis vnacum prefati reuerendissimj domini cardinalis administratoris sigilli appensione signauj jn fidem robur et testimonium omnium et singulorum premissorum, requisitus atque rogatus.

Ex archetypo membraneo. Sigillum deest, residuo tamen eo, quo pependit, funiculo cannabaceo.

39.

Processus, id est excommunicationis sententia, a Juliano Volaterano, archiepiscopo Ragusino, iudice in hac caussa delegato, in Hemmingum Gad intrusum Lincopensem lata.

1506, 22 Augusti.

Julianus, Dei et apostolice sedis gratia archiepiscopus Ragusinus, judex et executor ad infrascripta vnacum quibusdam alijs infrascriptis nostris in hac parte collegis cum illa clausula, quatenus ipsi vel duo aut vnus eorum per se uel alium seu alios etc. ab eadem sede specialiter deputatus, venerabili viro Henningo Gad, in ecclesia Lincopensi intruso, et alijs forsan intrusis et jntrudendis necnon nonnullis nobilibus regni Swetie, eidem Henningo circa huiusmodi intrusionem auxilium et fauorem prestantibus, omnibusque alijs et singulis, quorum interest intererit aut interesse quosque infrascriptum tangit negotium seu tangere poterit quomodolibet in futurum etiam communiter vel diuisim, quibuscunque nominibus censeantur et quacunque prefulgeant dignitate, salutem in domino et nostris huiusmodi ymouerius apostolicis firmiter obedire mandatis. Litteras sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Julij, Diuina prouidentia pape secundj, eius vera bulla plumbea cum filis sericeis rubei croceique coloris more Romane curie impendente bullatas, sanassiquidem et jntegras, non viciatas, non cancellatas neque jn aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vicio et suspitione carentes, vt jn eis prima facie apparebat, nobis pro parte

reuerendissimj in Christo patris et domini, domini Jacobi, miseratione Diuina tituli sancti Clementis sancte Romane ecclesie presbiteri cardinalis et dicte ecclesie Lincopensis perpetui administratoris, principalis in eisdem litteris apostolicis principaliter nominati, coram notario publico et testibus jnfrascriptis presentatas, nos cum ea qua decuit reuerentia noueritis recepisse, quarumquidem litterarum apostolicarum tenor de verbo ad verbum sequitur et est talis.

Sequitur bulla Julii papæ, 1506 20 Augusti data, supra sub nr. 24 typis expressa.

Post quarumquidem litterarum apostolicarum presentationem et receptionem, nobis et per nos vt premittitur factas, fuimus pro parte eiusdem reuerendissimj dominj cardinalis principalis debita cum jnstantia requisiti, quatenus ad executionem dictarum litterarum apostolicarum et contentorum in ipsis procedere curaremus, iuxta traditam seu directam per eas ab eadem sede nobis formam. Nos igitur Julianus archiepiscopus, judex et executor prefatus, attendentes requisitionem huiusmodi fore iustam et consonam rationj, volentesque mandatum apostolicum nobis in hac parte directum reuerenter exequi, ut tenemur, jdcirco auctoritate apostolica, nobis commissa et qua fungimur in hac parte, prefatas litteras apostolicas huncque nostrum processum ac omnia et singula in eis contenta vobis omnibus et singulis supradictis, quibus presens noster processus dirigitur, jntimamus jnsinuamus et notificamus ac ad vestram et cuiuslibet vestrum noticiam deducimus et deducj volumus per presentes, vosque nichilominus et vestrum quemlibet jnsolidum auctoritate predicta tenore presentium requirimus et monemus primo secundo tertio et peremptorie, communiter et diuisim, vobisque et vestrum cuilibet jn virtute sancte obedientie et sub jnfrascriptis sententiarum penis districte precipiendo mandamus, quatenus jnfra sex dierum spatium post presentationem seu notificationem presentium ac requisitionem pro parte dicti reuerendissimj dominj cardinalis principalis vobis uel alteri vestrum factis jnmediate sequentium, quorum sex dierum duos pro primo, duos pro secundo et reliquos duos dies vobis omnibus et singulis supradictis pro tertio et peremptorio termino ac monitione canonica assignamus, quemcunque pontificali dignitate preditum, Henningum et alios intrusos et jntrudendos necnon singulares personas capituli et populi, vassallos, arrendatores, feudatarios, censuarios, colonos et laboratores, necnon singulos circa huiusmodi intrusionem auxilium, consilium vel fauorem prestantes, monitionj et mandato prefati dominj nostri pape, ymouerius felicis recordationis Alexandrj pape sexti et eius sedis apostolice, non parentes et inobedientes et jn premissis culpabiles, quos excommunicationis et jnterdicti, suspensionis, priuationis et inhabilitatis penas, de quibus jn eisdem litteris apostolicis fit mentio, propter eorum inobedientiam in eisdem litteris contentam incurrere contigerit, exnunc prout extunc et extunc prout exnunc interdictos, suspensos, excommunicatos, priuatos, inhabiles necnon loca, ad que eos declinare contigerit, ecclesiastico interdicto supposita tamdiu, publice etiam candelis accensis et postmodum

extinctis et in terram proiectis, cum trina lapidum proiectione, nuntietis et faciatis ab alijs nuntiarj, donec et quousque tu Henninge et alij sic interdicti, suspensi, excommunicati et priuati, jnterdictj et suspensionis relaxationem ac ab huiusmodi excommunicationis sententia absolutionis beneficium necnon rehabilitationis gratiam, satisfactione preuia, merueritis seu meruerint obtinere, iuxta earundem litterarum vim, formam, continentiam et tenorem. Quod si forte premissa omnia et singula non adimpleueritis mandatisque et monitionibus nostris huiusmodi, ymouerius apostolicis, non parueritis realiter et cum effectu, nos in vos omnes et singulos supradictos, qui culpabiles fueritis jn premissis, et generaliter in contradictores quoslibet et rebelles ac jmpedientes ipsum reuerendissimum dominum cardinalem principalem vel procuratorem suum super premissis jn aliquo ac ipsum jmpedientibus dantes auxilium consilium vel fauorem publice vel occulte, directe vel jndirecte, quouisquesito colore vel ingenio, cuiuscunque dignitatis, status, gradus, ordinis vel conditionis existant, exnunc prout extunc et extunc prout exnunc, singulariter jn singulos, predicta sex dierum canonica monitione premissa, excommunicationis, jn capitula vero, conuentus et collegia quecunque, in hijs forsan, quod absit, delinquentia, suspensionis a Diuinis, et in ipsorum delinquentium et rebellium ecclesias, monasteria et capellas interdictj ecclesiastici sententias ferimus jn hijs scriptis et etiam promulgamus. Ceterum cum ad executionem premissorum vlterius faciendam nequeamus, quoad presens, personaliter interesse, pluribus alijs arduis jn Romana curia legitime prepediti negotijs, vniuersis et singulis dominis abbatibus, prioribus, prepositis, decanis, archidiaconis, cantoribus, succentoribus, thesaurarijs, scolasticis, sacristis, custodibus, tam cathedralium quam collegiatarum canonicis parrochialiumque ecclesiarum rectoribus seu locatenentibus eorundem, plebanis, viceplebanis, archipresbiteris, capellanis, curatis et non curatis, vicarijs quoque perpetuis, altaristis ceterisque viris ecclesiasticis in quibuscunque dignitatibus gradibus vel officijs, nec non clericis notarijs et tabellionibus publicis quibuscunque per ciuitatem et diocesim Lincopensem ac alias ubilibet constitutis et eorum cuilibet jnsolidum, super vlteriori executione dicti mandati apostolici atque nostri facienda auctoritate apostolica tenore presentium committimus plenarie vices nostras, donec eas ad nos specialiter et expresse duxerimus reuocandas, quos et eorum quemlibet jnsolidum requirimus et monemus primo secundo tertio et peremptorie, communiter et diuisim, eisque nichilominus et eorum cuilibet insolidum jn virtute sancte obedientie et sub excommunicationis pena, quam in eos et eorum quemlibet, nisi infra sex dies, postquam pro parte dicti reuerendissimi domini cardinalis principalis fuerint super hoc requisitj seu alter eorum fuerit requisitus, jnmediate sequentes, quos dies eis et eorum cuilibet pro termino peremptorio ac monitione canonica assignamus, fecerint, que eis in hac parte committimus, predicta canonica monitione premissa, exnunc prout extunc et econuerso ferimus jn hijs scriptis; districte precipiendo mandantes, quatenus ipsi

et eorum singuli, qui super hoc, vt premittitur, fuerint requisiti seu fuerit requisitus, jta tamen quod in hijs exequendis alter alterum non expectet nec vnus pro alio seu per alium se excuset, ad vos dominos Henningum, intrusos et jntrudendos nec non nobiles regni Swetie omnesque alios et singulos supradictos ac ecclesiam Lincopensem personasque et loca alia, de quibus, vbi, quando et quotiens expediens fuerit, personaliter accedant seu accedat et prefatas litteras apostolicas huncque nostrum processum ac omnia et singula jn eis contenta vobis communiter uel diuisim legant jntiment jnsinuent et fideliter publicare procurent, et quemcunque pontificalj dignitate preditum, Henningum et alios jntrusos et intrudendos necnon singulares personas capituli et populi, vassallos, arrendatores, feudatarios, censuarios, colonos et laboratores, necnon singulos circa huiusmodi intrusionem auxilium, consilium, vel fauorem prestantes, monitionj et mandato prefatis non parentes et inobedientes et jn premissis culpabiles, quos excommunicationis et jnterdicti, suspensionis, priuationis et inhabilitatis penas, de quibus jn eisdem litteris apostolicis fit mentio, propter eorum inobedientiam predictam incurrere contigerit, exnunc prout extunc et econuerso interdictos, suspensos, excommunicatos, priuatos, inhabiles nec non loca, ad que eos declinare contigerit, ecclesiastico interdicto supposita tamdiu, publice etiam candelis accensis et postmodum extinctis et in terram proiectis cum trina lapidum proiectione, nuntient et faciant ab alijs nuntiari, donec et quousque tu Henninge et alij sic interdictj, suspensi, excommunicatj et priuatj, jnterdictj et suspensionis relaxationem et ab huiusmodi excommunicationis sententia absolutionis beneficium necnon rehabilitationis gratiam, satisfactione preuia, meruerint obtinere. Et nichilominus omnia et singula nobis jn hac parte commissa plenarie exequantur juxta predictarum litterarum apostolicarum et presentis nostri processus continentiam et tenorem, jta tamen quod ipsi subdelegatj nostri vel quicunque alius nichil in preiudicium eiusdem reuerendissimj dominj cardinalis attemptare valeant quomodolibet nec in processibus per nos habitis et sententijs per nos latis absoluendo uel suspendendo aliquid immutare. Jn ceteris autem, que eidem domino reuerendissimo cardinali nocere possent, ipsis et quibuslibet alijs potestatem omnimodam denegamus. Et si contingat nos super premissis in aliquo procedere, de quo nobis potestatem omnimodam reseruamus, non intendimus propter hoc commissionem nostram huiusmodi in aliquo reuocare, nisi de reuocatione ipsa specialem et expressam in nostris litteris fecerimus mentionem. Per processum autem nostrum huiusmodi nolumus nec jntendimus nostris in aliquo preiudicare collegis, quominus ipsi vel eorum alter, seruato tamen hoc nostro processu jn huiusmodi negotio procedere valeant, prout ipsis vel eorum alteri visum fuerit expedire. Prefatas quoque litteras apostolicas huncque nostrum processum ac omnia et singula huiusmodi negotium tangentia volumus penes procuratorem dicti reuerendissimj domini cardinalis remanere et non per vos aut aliquem vestrum seu quenquam alium, ipsis jnuitis, quomodolibet

detinerj. Contrarium vero facientes prefatis nostris sententijs per nos latis ipso facto volumus subiacere. Mandamus tamen copiam de premissis eam petentibus et habere debentibus, petentium quidem sumptibus et expensis, absolutionem vero omnium et singulorum, qui prefatas nostras sententias aut earum aliquam incurrerint seu incurrerit quoquomodo, nobis vel superiorj nostro tantummodo reseruamus. Jn quorum omnium et singulorum fidem et testimonium premissorum presentes litteras siue presens publicum jnstrumentum, processum nostrum huiusmodi jn se continentes siue continens, exinde fieri et per notarium publicum jnfrascriptum subscribj et publicarj mandauimus nostrique sigilli jussimus et fecimus appensione communirj. Datum et actum Rome apud Sanctumpetrum in palatio apostolico et jn camera nostre solite residentie sub anno a natiuitate dominj millesimo quingentesimo sexto, jndictione nona, die vero vicesimasecunda mensis Augusti, pontificatus prelibati domini nostri pape anno tertio, presentibus ibidem honorabilibus viris dominis Petro de Velasto et Johanne Baptista de Fabris clericis Jspalensis et Bretonouensis ciuitatum, testibus ad premissa vocatis habitis specialiter atque rogatis.

(Signum notarii). Et ego Gerardus Collnn, presbiter Virdunensis, rector parrochialis ecclesie de Veterivertono, Treuirensis diocesis, publicus apostolica et jmperiali auctoritatibus notarius, quia dictarum litterarum apostolicarum presentationj et receptionj censurarum fulminationj presentisque processus petitionj pariter et decreto omnibusque alijs et singulis premissis dum sic vt premittitur fierent et agerentur, vnacum prenominatis testibus presens interfui eaque omnia et singula sic fieri vidj et audiuj ac jn notam sumpsi, jdeo hoc presens publicum jnstrumentum manu mea propria fideliter scriptum exinde confeci, subscripsi et publicauj, signoque et nomine meis solitis et consuetis, vnacum prefati reuerendissimj domini archiepiscopi judicis et executoris sigilli appensione signauj, in fidem robur et testimonium omnium et singulorum premissorum requisitus atque rogatus.

Ex archetypo membraneo, cui a tergo manu coæua inscriptum est: Processus monitorij pennalis. Sigillum (s. ivliani. volaterani. archiepiscopi. ragvsini) cera rubra impressum, capsa ferrea inclusum, funiculo cannabaceo appendet. — Handlingar rörande Skandinaviens historia XX 17—26 afferunt appellationem dicti Hemmingi ad curiam apostolicam, 1507 14 Februarii datam.

40.

Kejserlig Executorialbrev over de Svenske.

1506, 23 October.

Wir Maximilian, von Gotes gnaden Romischer konig, zw allen zeitten merer des reichs, zcu Hungern, Dalmacien, Croacien etc. konig, ertzherzog zcu Osterreich,

hertzog zcu Burgundi, zcu Brabandt vnd phaltzgraue etc. entbietten allen vnd iglichen churfursten, furste[n, geistl]ichen vnd weltlichen, prelaten, grauen, freyen herren, rittern, knechten, haubtleuten, vitzthumben, vogten, phlegern, verwesern, ambtleuten, schultheissen, burgermeistern, richtern, reten, burgern, gemeinden vnd sunst allen andern vnsern vnd des heyligen reichs vnderthanen vnd getrewen, in was wirden, stattes oder wesens die sein, den disser vnser koniglicher brieff oder glaublich abschrift dauon furkumbt, verkundet oder zuwissen wirdet, vnser gnad vnd alles gut. Erwirdigen, hochgebornnen, wolgebornnen, ersamen, edlen, lieben neuen, oheim, churfursten, fursten, andechtigen vnd getrewen. Nachdem wir hieuor auff klag vnd anruffen vnsers secretarien vnd des reichs lieben getrewen Sixten Olhafen, in desser sachen vnser verordenten camerprocurator fiscalis, die so sich nennen Stein Stur, Swante Nyelossen, Erigk Johans, Stein Cristorsse, Trotte Magnusse, Erig Durs, Age Hansz, Tonne Erigs, Erigli Johans vnd Peters Turss als sachwelder vnd ire anhenger einwoner des konigreichs Sweden [wegen boser ?] verhandlung, so sy gegen dem durchluchtigen fursten hern Johanszen, kunig zcu Dennemarck, vnsern lieben oheim vnd bruder, vnd seiner lieb gemahel per[son]en, auch mit entrawung vnd entsetzung des konigreichs Sweden begangen, yn vnser vnd des heyligen reichs acht vnd aberacht vnd ander pene, in vnsern vnd des heyligen reichs aufgerichten gesatzten auszgekundten vnd allenthalben geboten landtfryden begriffen, darein sy laut desselben landtfryden mit der thatt, die offenbar am tag ligt vnd vns durch gelewblich person vnd brieflich vrkundt angetzeigt vnd verkundet worden ist, vnd deszhalben keyner ferrer beweysung noch rechtfertigung bedarff, mit vrteyll denunctiert vnd verkundet haben nach besach vnsers koniglichen bryeffs daruber auszgangen, emphellen wir euch allen samentlich vnd ewer yeden besunder bey vnszer vnd des heyligen reichs acht vnd aberacht vnd andern penen, in dem obbestymbten landtfriden begriffen, von Romischer koniglicher macht ernstlich vnd wollen, dasz ir euch nu hinuor gegen denselben Stein Stur, Swante Nyelosse, Erig Johanszen, Stein Cristorssen, Trotte Magnusse, Erig Durssen, Age Hanszen, Tonne Erigsen, Erigli Johanszen vnd Peter Tursen als sachwelder noch iren anhengern einwonern des konigreichs Sweden alle dieweyl sy yn irer vngehorsam beharren vnd vnszer vnd des heyligen reichs absolution vnd des gemelten konigs von Dennemarcken hulde vnd gnad nicht widerumb erlangt vnd erworben haben, als vnsern vnd des heyligen reichs offenbaren vngehorsamen achtern vnd aberachtern haltet vnd beweyset, vnd sy samentlich noch sunderlich yn vnsern noch ewern landen, herschafften, stetten, merckten, dorffern, gerichten oder gebieten nicht einlasset, enthaltet, hawset, hofet, esset, trencket, malet, pachet noch gantz keynerley gemeinschafft mit inen haltet, wyder heymlich noch offentlich, sunder wo dieselben tetter vnd sachwelder vnd ir anhenger einwoner des konigreichs Sweden oder ir habe vnd gutter samentlichen vnd sunderlichen in denselben vnsern vnd ewern landen,

herschafften, stetten, merckten, dorffern, gerichten vnd gebyetten ankumen vnd betretten werden, die auffhaltet, verbietet, ernyderleget vnd gegen inen vnd denselben iren haben vnd guttern handelt vnd gestattet, als sich gegen vnsern vnd des heyligen reichs offenbarn vngehorsam achtern vnd aberachtern geburt. Dann welche oder welcher sich vnder euch hirynne vngehorsam hielte, wurden wir georsacht gegen dem oder denselben vmb solch ir vngehorsam furzunemen vnd zugestatten gleich den obberurtten tettern. Darnach wisse sich ewer yder zu richten. Geben zum Rattenman am dreyvndtzwaintzigsten tag des monadts Octobris anno domini funffzehenhundert vnd im sechsten, vnsers reichs des Romischen im ainszvndtzweintzeigsten vnd des Hungerischen im sybenzehenden iaren.

Per regem proprium. Ad mandatum domini regis proprium. W. Serntein (?)...

Dette Brev er her meddelt efter en trykt Transsumpt af 23 Februar 1507, udstedt af Markgrev Joachim af Brandenborg under dennes Segl og yderligere bekræftet ved en paaskreven Notarialattest, og det er der trykt sammen med den kejserlige Acht og Aberacht af 2 Oktbr 1506 (Hvitfeldt 1063 fgg., Svaning Gg4 fgg). Det originale Achts- og Aberachts-Brev siges i Transsumpten at have været udstedt paa Pergament, Executorial- og Hjælpe-Brevet paa Papir; og som Grund til de trykte Transsumpters Udstedelse anföres: »Nachdem vorgedachtem vnserm hern ohem vnd vatter dem konig zcu Dennemarcken obberurter acht vnd executorial brieff scheinbarliche vnd gelaubhafftige abschrifft vnd vidimus notdorfftig sein wollen, die in vyl konigreich, churfurstenthum, ertzbischoffthum, furstenthum, landen, stetten, gerichten vnd gebyetten zugebrauchen, zuuerkundigen, zuoffenbaren vnd furzutragen, vnd were die waren heubtbrieffe so ferre hyn vnd wyder zufhuren geferlich vnd vnbequeme«. Jvfr. Geheimearchivets Aarsberetninger I, 8, Zeitschr. des Vereins für Lüb. Gesch. I 145 fgg. — Et Brev af 28 Februar 1507 fra det Svenske Rigsraad til det Danske, dettes Svar af 7 April, og Akter vedrörende de mellemliggende Forhandlinger med Degnen af Linköping findes i Handlingar etc. XX 102—109, 131—135.

41.

Instrumentum publicum, litteras proscriptionis Maximiliani regis Romanorum Gedani esse in prætorio exhibitas valuisque ecclesiarum affixas.

1507, 23 Maii.

In nomine domini amen. Anno a natiuitate eiusdem millesimo quingentesimo septimo die Veneris vicesimaprima mensis May, indictione decima, pontificatus sanctissimj in Cristo patris et dominj nostrj dominj July Diuina prouidentia pape secundj anno quarto, inque mei notarij publicj testiumque infrascriptorum ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum presencia personaliter constitutus discretus Hynricus Conradj, clericus Bremensis diocesis et nunccius serenissimj principis et dominj dominj Iohannis regis Dacie etc., vt asseruit, coram spectabilibus dominis proconsulibus et consulibus maioris oppidj Gdanensis in pretorio eorundem, ac nonnullas eiusdem serenissimj regis Dacie necnon generosi et inclitj dominj dominj Joachym marggrabij Brandeburgensis litteras et transsumpta, proscripcionem siue bannum, per illustrissimum principem et dominum dominum Maximilianum Romanorum regem semper augu-

stum, instante procuratore dictj regis Dacie, contra et aduersus totum regnum Swecie et eius inquilinos decretum, in se continentia, vt apparuit, dictis dominis proconsulibus et consulibus oppidj prefatj Gdanensis exhibuit, dedit atque presentauit. Deinde die Solis vigesimatercia mensis predictj prefatus Hynricus propria in persona prenarratas litteras transsumptitias, vt ad omnium indubitatam noticiam peruenirent, in valuis ecclesiarum beate Marie virginis et sanctj Iohannis dictj oppidj Gdanensis affigendum duxit atque affixit. Super quibus omnibus et singulis pretactus Hynricus me notarium publicum infrascriptum debita cum instancia requisiuit, vt sibj vnum uel pluria publicum seu publica conficerem instrumentum et instrumenta, tot quot sibj forent necessaria pariter et opportuna. Acta sunt hec anno, die, mense, indictione, pontificatu et alijs quibus supra, presentibus ibidem honorabilibus dominis Paulo Gerberich et Iohanne Crusze, presbiteris et notarijs publicis, Anthonio Huxer, Laurencio Paleschke et Andrea Alexandrj etc., presbiteris Wladjslauiensis diocesis, testibus ad premissa vocatis pariter et requisitis.

(Signum notarii).

Et ego Nicolaus Vochsz, presbiter Wladislauiensis diocesis, publicus sacra imperialj auctoritate notarius consistorijque Gdanensis scriba, quia huiusmodi litterarum exhibicioni, presentacioni, affixioni omnibusque alijs et singulis, dum sic ut premittitur fierent et agerentur, vnacum prenominatis testibus presens interfui eaque sic fierj vidj et audiui, ideoque hoc presens publicum instrumentum manu mea propria conscriptum exinde confecj, subscripsi, publicauj et in hanc publicam formam redegj, quam signo et nomine meis solitis et consuetis signauj et roborauj in fidem et testimonium omnium et singulorum premissorum, rogatus, vocatus pariter requisitus.

Ex archetypo membraneo. Die 4 Maii 1507 eaedem litterae imperiales Lubecae promulgatae sunt (Diplomatarium manuscriptum archiui regii).

42.

Brev fra den udvalgte Kong Christiern til Hr. Aage Hansen Thott.

1507, 25 Juli.

Cristiernn met Gudz nade ret arffuing til Norges rige vdwald konung til Danmark och Swerige etc.

Som i scriffue oss tiil om thet Rostocker skib och noget Löses borgeres gotz som noghre vore tienere tage æmellom Norges och Swirges land, at vij swadant skib jghenn villæ geffuæ: tha förstæ siindenn vij finge tet at spörge, at swaadant skip tagit var, och nw tessligist, haffuæ vij screffuit oss elskelige Niels Bil vor embisman pa Bahws tiil, at hann skullæ ighen geffue skib och godz oc tage ther loffuenn och viissann fore aff for^de^ Löses borgara eller theras obne breff for for^de^ godz, tiil tess

Gud föyer at vij selffue kommæ tiil Bahus, tha vele vij haffuæ oss börligenn ther vdij. Men ehwarledis ther om ær, haffue i sielffuæ at merkæ, at then felig dag, som eders swena haffuæ tagit off oss pa eders vægnæ effther vort breffz lydelse, er vtj the made och allæ andra offorkrænckningh; och vilæ vij nödig, ath annen skullæ finness hoss oss. Menn viillæ i ther vdtoffuer slict tilbud ey hollæ fridh och felighet met oss, tha tro vij eder ther tiil, attj görer oss sielffuæ swodan erlig forwarningh vdhen alle om (ɔ: ont ?), som til bör, effther eders sweness och tesligis eder eghen scriffuelse ther wffwen oppa lydelsæ; holckit oss ekke twiffuæl oppo, attj jo göre. Vij velæ göræ eder tessligist ighen, ther forlader eder tiil. Haffde vij ekke sporth eders faste oc gode rycthe off oss elskelig Otte Rut och andre, tha viillæ vij mindre haffue handlet med eder och eders swena, en vij giort haffue; men holkit edert budh, som i sænde tiil oss ther om med eders scriffuelse, skal reyse sa frij och felig i vore lande och riige tiil och fran, som han ride ligelang veg wtj Opsalæ domkyrkiæ. Screffuit pa vort slot Agershus sancti Jacobi apostoli dag ar etc. septimo vnder vort signet.

Velbyrdog mann her Age Hansson Swirges riges radh.

Concept eller samtidig Afskrift paa Papir.

43.

Brev fra det Svenske Rigsraad til Hr. Niels Bosen paa Borgholm.

1507, 3 September.

Sincerissimis nostris in domino dilectione et salute premissis. Kære her Niels Boosson, gode besynnerlighe wen. Nw wij her församblade waare i nagre richesins merchelighe ærinde, haffue wij i blandh annad betractadh om thenne feydh och örligh, riken emellan ære oc i nogen tid warit haffwer, hwrwledis thet motthe pa nogre betre wege komme, at sadana skade oppa bade siider skeer och en frwctendis ytermere skee kan, epter saadana heskelighet begynnet ær med brandh, mordh och roff, som i siellffue wethe. Ther före, ath mene beste motthe före tagas oc sadana förderff affstilles, serdelis thy ath the gode herrer aff Lybech, Hamborgh oc flere stædher aff Hensen som tro nabor biwde sigh til welluillioghe wara thet förarbete oc ther oppaa ey spara kost och tærning eller nogre mödhinge, thy ære wij alle samdrectelige begerende aff eder, atj wele giffwe eder hiith oph nw wiidh s^te^ Birgitte tiidh nestkomande til Stocholm och dela eder godh rad med oss pa för^nde^ vardende ærende, ath thet motthe til nogre gode puncta komma, til huilchit wij alle welluillioghe ære för begge rikesins mene beste; thy wij acthe pa förscr^ne^ tid oc stad haffue eth meniget möthe med alla aff radhit sa oc nogre aff stæderne oc menighetens-

Om eder och tyckte tidhen för stackat wara, maa i tha komma noghit ther epter, som eder legelighet faller och alles ware legde breff inneholler, huilchit leygde breff wij eder nw sende med hederligh man her Werner, tiill huilchen i moge fulla tro sætte, hwadh han pa ware wegna eder segiandis wardher. Behöffwe i och intedh twiffle paa förscr[ne] war leygde, atthj jw med henne wel förwarede bliffue. Tecktis eder för thet mene beste tage eder thet omach oppaa och benale eder hiith oph, som försc[rit] ær, och dele edre gode radh med oss, hopis oss ath iw noghit motte forhandlas, thet pa alle siider ma bestandeliget wara. Eder her med Gudh befallindis. Ex Deffwenssööswndh anno domini millesimo quingentesimo septimo, tercia die Septembris. Nostris sub signetis.

Conciliarii regni Suecie pronunc
in Deffwenssööswndh congregatj.

Udskrift: Generoso viro strenuoque militi domino Niculao Bosson capitaneo castrj etc. Borcholm amico nostro sincerissimo.

Original paa Papir med Levninger af syv Segl, de tre förste i rödt og de fire sidste i grönt Vox. Seglene 1, 2, 4, 5 og 6 synes at være Erkebisp Jacobs, Biskop Mattis's, Hr. Knud Eskilsens, Lindorm Björnsens og Hr. Sten Christiernsens. Adskillige her ikke medtagne Breve vedrörende Hr. Niels Bosen ere anförte hos Allen I. 672, not. 91.

44.

Fuldmagt fra det Svenske Rigsraad for Biskop Otto af Vesteraas og Hr. Erik Trolle til et Möde i Kjöbenhavn.

1508, 16 Marts.

Wij Jacob med Gudz nade erchebiscop i Vpsala, Matthias i Strengnes och Jngemar i Wexiöö med samme nade biscoper, Swante Nielson Swerigis richis forstandare, Knwt Esskilson, Sten Cristiernson, Twre Jönsson, Ache Hansson, Trotte Magnsson, Cristiern Benchtson riddare, Bencht Arensson, Johan Arensson, Bencht Abiornson, Niels Esskilson och Axel Posze wepnare, Swerigis richis radh och men, göre witherlighit med thetta wort opne breff, at wij alle endrectelige paa wore och menige Swerigis inbyggares vegna haffwe befalat och fulla macht [giffuit] och med thetta wort opne breff befala och fulla macht giffue werdugh fadher i Gudh her biscop Otte i Westherars och erligh och welbyrdugh man her Erich Trolle wore kære medbrödher til tals och möthe komma med högboren förste konungh Hanss och Danmarckis raadh eller hanss nadis och theris fulmectuge sendebudh paa mydfaste nesth komendes eller widh then tiid i Köpenhaffn ath forhandle och dactinghe paa alles wore oc menige Swerigis inbyggares wegna, ath thenna twisth feydh och twedrecht, riken emellan ær, motte komma i noghre bethre motte, ath blodtstyrtningh skade och fordærff, som vppa baade sidor for öghon ær, motte aff sæties; och hwadh for[ne] wore medbrödher her wtynnan görendes worda med for[ne] högboren forsthe konungh Hansse

och Danmarckis raadh eller hanss nadis och theris fulmectughe sendebudh, som ther til mötes komma, jnnan xiiij dagha ther epther the til samtals komma, loffwa wij for oss och wore kære medbrödher, her icke nw til stædes ære, teslikes alle Swerigis inbyggare staducht fasth och obrotlighit holda widh alles wore æro saningh oc Cristhelighe tro. Tess til större och fastarne wisse fulbordh och forwarningh lathe wij endrectelige rikesins clema med nogher wore secret och jncigle paa alles wore wegna hengia nedhen for thetta wort breff, som giffuit och scriffwit ær i Vasthena torsdaghen for Gertrudis arom epther Gudz byrdh twsendhefemhwndradhe oppa thet ottendhe etc.

Original paa Pergament sigillatorisk vedhæftet Overeenskomsten i Kjöbenhavn af 15 April 1508. Af de 14 Segl ere Nr. 1—3 i rödt og Nr. 5—14 i grönt Vox bevarede. De to sidst nævnte Væbnere have aldrig hængt deres Segl derunder. — Kong Hans's Lejdebrev af 27 Januar 1508 for disse Gesandter med et Fölge af 400 Værgende er trykt hos Hadorph 404—405, og et samme Dag og i samme Anledning skrevet Brev fra det Danske Rigsraad til det Svenske i Handlingar rörande Skandinaviens historia XX 242—244. Deres Instrux findes i Handlingar etc. XX 263—265. Disse Gesandter enedes i Kjöbenhavn 15 og 17 April 1508 med Kong Hans og det Danske Raad om, at 24 Rigsraader (tolv Svenske og tolv Danske og Norske) midt i Juni skulde komme sammen i Ny-Varberg og der endelig afgjöre Tvisten mellem Rigerne. Det derom fra Dansk Side udstedte Aktstykke (af 17 April) er aftrykt hos Hadorph 406—407, det fra Svensk Side udstedte (af 15 April) hos Hvitfeldt 1067—1068 (hvor der imidlertid bl. A. bör tilföjes som Slutningstermin for Vaabenstilstanden »ottende dag effter sancti Johannis Baptiste dag ther næst effter komendis«, ligesom der i Dateringen ved Forvexling med Fuldmagten urigtig er indskudt »Torsdagen for S. Gertrude Dag«). Samme Dag, 17 April 1508, udstedte Kong Hans og det Danske Rigsraad deres Lejdebreve for de Svenske Herrer, som skulde möde i Ny-Varberg, lydende paa indtil 700 Personer, (Hadorph 407—410).

45.

Forhandlinger mellem de Svenske og de Danske ved Kalmar og paa Borgholm.

a.

1508, 29 April.

Wij Henink Gad aff Gudz forsyn electus til Limkobingh, i fulmechtich höuetzmandz stadh her for Calmere, Johan Monsson, Pawel Kyle, rikens radh och mæn, göre witterlicht met thette worth oppne breff, athwy vntfangeth haffue jt besluttet beseglet breff aff högbaren försste koning Hans thro men och thyenere joncker Willom och Söffueryn Narby och Jörgen Kok vj dage passke middages tijd, hwilket werduge fadher her bisscop Otte i Westerarss och strenge rijdder her Erick Trolle Sweriges ryges myndige sendebud vth senth haffue om then degtynghen och dach, riken i mellom pa bade syder witterlighe nw beleffuet ær, och lyder ordh fran ordh som her for[ult] star etc. Och effther thy ath for[ne] högboren förstes thro tyenere oss alwerlighe tijl kraffde, forwette segh met oss, om wy for[ne] breff wille met macht holle i the artickelle och punkther, riketh arörendis ære, och ware wy tijl tals met then mene mand i Calmere stad, offuer wægendis breffsens jnhallelse, och aff langth samtal

och beradh alle samfellighe i the hellighe tre follighetz nawn beleffuede och sampticthe och beslutte alle the breff, the riketh a geller, wedh wor sandyngh och godhe troo, sa fremth ath the pa Calmere sloth sigh och halle i al ære och redelighet effther breffsens jnhallelsse, som wy göre wille paa war syde vden twiffuel, saa wy fa och theris opith breff vnder theris jngseigle met liffthe och handstreckynghe, obrudelight holle skullendis the breff och eller ander flere, the hogbaren försthe koningh Hans och Danmarks righes radh met wore for[ne] rykens radh, nw i Danmark æræ, tijl fred eller tijl opslagh beleffuendis wærde. Jtem skal forbiudis pa bade sydher, ath jngen skal talle nath eller dagh offuer skanssen eller offuer muren vden eller jnden met then anden, vden the som höffuitzmendene serdeles tijl skickede worde, doch houisk snack pa badhe syder widh hwer daneswens heder och ære. Jtem jnghen samsetthe eller dricke skal ske aff byen eller aff slottet met Swenske, Tyske eller Danske i graffuen eller vthen, with hwer mantz hedher och ære; hoo ther met fyndis, ligge jn maneth i tarnith tijl watn och brod. Jtem skal och jngen vaben eller klede skiffte, och skal thet ick skee i denne dhag, som sist giordes her for Kalmerno, tha her Niels Gedde anamede slottet, thy ther kom megeth tal bade partene imellem; then æne sagde ath the forwiste sigh hwer met anden, ther aff kom splitter bland folket paa badhe sydher. Jtem som Gudh forbiudhe, ath nager drucken wisse eller offuerdath met ord tal eller gerningher sygh forbryde wille i moth thette breff jnnehalle pa nagen sydhe, antynge aff slottet eller aff staden, tha skulle the nepses obenbarlighe, sa ath then parth sygh ey klager retlöss, ath torn och homod sked ær. Jtem om sigh sa hende, ath nager aff stadyn loper tijl slottet eller nagen loper aff slottet tijl staden eller vnder skanssen ath forsla eller bespeje tijl land eller tijl watn for pramen eller anden sted, worder han slagen, grepyn eller fongen, ther om sta han syt ewentyr, som then syn offuerste forbud forbryder och ey holle wil, thet al war ære och redelighet ahenger for thet mene besthe. Jtem sige wy alle Öninge fry och felige hijt kome, her ware och i syth fry behol ath kome met althet the haffue met ath fare, met sa skel, ath Calmere borgere och Mörens landz jnbiggere och skæriæ gardyn ma och försækrede ware, som the aff Öland hijt tijl oss. Tijl jdermere wissen och bethre for waringh tricke wy ware jngseile pa ryggen a thette breff, giffuit och skreffuit i Calmere sancti Petri martiris dagh anno domini mdviij.

Jtem thette er en vthskrift ath thet breff, som jegh fick aff the Swenske.

Samtidig Afskrift paa Papir.

b.

1508, 30 April.

Alle dannemæn, thetta breff see, höra eller læsa, helser iak Örian Kock, pa thenne tidh höffwidzman paa Calmarna sloth aff myn aller nadigiste herres wegna

högboren förstes kung Hans, kerlige met Gudh och gör wetherligeth met thetta mith opna breff, ath then tiidh iak lop aff Köpenhaffn, war iak ey starkare met skep æn met Snakahaffn och eth spisaskep, oppa thet behagh wtsændh aff wor nadigiste herre ath bespisa Calmarna sloth och wndsætningh; aff the andhre skep wiste iak inthet, thet mik Gudh hielpe, wtan fan them före mik i siön wndher Danmarks sido; och ær myn begær inthet haffwa aff thee skep, hwaske spisningh bysser eller wæria, wtan aff thee ij skep iak haffwer met mik; och haffwer iak pa myn ære thro och sanning inghen hwffwodstykke paa them eller kortowor, thee oppa Calmarna sloth scolo eller ther för wtan; och som dægtinges breffwit innehaller, biscop 'Ottes och her Erich Trolles, wtsænth aff myn nadigiste herre koning Hans her electo til Lincöpwng höffwidzman i Calmarna och flere capitener, ath thet som bygth ær skal bygth wara och thet som lwkth eller sænkth ær skal lwkth och sænckth wara, in til then dag beramath ær mellan myn aller nadigiste herre, Danmarks radh och för[ne] Sweriges rikes myndige sændebodh; och scole thee gode mæn sielff eller theras bodh, om them tæckes, seę, ath iak ingen hwffwodstykker, byssor eller krwdh opföra wil, wtan wedh och spisningh, i thee ij skep ære; och skal inthet færsth folk opföras lönliga eller oppenbarlige pa slottet til then tiidh förscriffwen staar; och scolo her electi jackther, skwtor och baatar tesliges borgaranes i Calmarna och alla andra, ho thee ære, ro och sigla frij och felige, hwarth them tæckes, innan skerss til Stocholm, Swdercöpwngh eller andra opstædher och til Calmarna ighen, wtan alth arkth eller förhindring, saa widt Sweriges rikes landh och ströma sig wendha och förstrækkia, obehindrath för mik, erlige gode mæn Jöns Holgerssen, Otte Rwth och thee capitener her nw pa skepen ære, joncker Willam, Söffrin Norbo och alle andre, thee för myn aller nadigiste herre och Danmarks rikes radh skwll welia göra och lata scole, tesliges til Ölandh och Öningiane til Calmarna eller Möre, wtan hindher pa alle sidor i thenne felige dag, berameth ær; och sidan skepen ære aff löpen, hendher sigh, ath nagher löper aff stadhen pa slottet eller aff slottet til staden, thaa welie wij hielpe hwar annen pa æra, thro och sanningh antwarda han ighen met alla haaffwor, han met fara haffwer, wtan alla gensægn; löper och nagher til Ölandh eller annerstadz i myns nadigiste herres landh wtan för slottet, ther kan iak ey före sighia, tesliges ey helder her electus met flere capitener för them, som löpa aff sides in i Sweriges landh aff slottet och ekke strax i stadhen. Och bekenner iak och betyger, ath myn aller nadigiste herre mik sade i her biscop Ottes och her Erich Trolles nærwara och aahöra i Köpenhaffn i helge gest hwss, ath thee hans nade i sannindh wnderwisto, ath pramen war ey kommen för Calmarna sloth ey heller komma skwlle; ther före beramades dægtingan, som hon nw ær, och myn nadige herre ingen hwffwodstykke wtsændhe met mik; och gaffwo ther breff och insigle oppa myn aller nadigiste herre etc. Och skal ingen brandh eller landgang skee nagerstadz i Möre, Calmarna læn

eller i skæriagardhen offwan eller nidan til tess thet wenliga möthe och herredag förslitcn ær i Nywordbergh, som breffwen ther oppa giffwen ære ytermera innehalla. Och stadfæsther iak thet breff och beleffwer i alle sina articlan och pwnckther, her electus til Lincöpwngh mik sænde i gaar met erlig welbördig mæn Johan Monsson, Pawel Kyle, Jacob wan Norenberg, borgamestare och radh, för thet mene besta pa bade sidor; och om nagen aff för[ne] articlan förkrænkther wardher antigia pa myn side eller the gode mæn i staden ære, tha skal then part, torneth och homodh skedt ær, rama sith besta och synesta, förhala sin skada, hwar han kan, thet kan ingen godh man straffa. Tesse för[ne] articlan alla och hwar en för sig loffwer iak obrwtelige hallas scolo och beplikther mik för antwarde för myn aller nadigiste herre högboren förste kung Hans, pa myn ære, gode thro och sanning, saa hielpe mik Gud och all helgen, och til tyknisse erlig welbördig manss joncker Willam och Söffrin Norbo met flere capiteners, her nw til stæde ære, och mit egith insigle och signete pa ryggen a thetta breff, giffwit oc scriffwit pa graffbakken mellan Calmarna stad oc slot söndagen nest för sanctorum Philippi et Jacobi apostolorum dag mdviij.

Samtidig Afskrift paa Papir.

c.

1508, 6 Maj.

Hemingh Gadh electus til Lincöpwngh.

Helse försænth met Gudh. Kere Otte Rwth eller then danneswen, som ær i hans stadh, och thee andre flere, som staa i slotzloffwen pa Borcholm och mene Ölandh. Wij giffwe eder bekenna, at nw i tesse förlidhna pasca helge dage wndfinge wij eth breff aff högboren förstes kungh Hans thro mæn och thiænare, joncker Willam, Örian Kock, Söffrin Norbo och i nærware then gode man, höffwidzman war pa Jöns Holgherssons skep her i swndeth, hwilketh breff för[ne] högboren förste kung Hans för[ne] Örian Kock fangith och antwardeth hadhe i Köpenhaffn i nærware werdigh fadher biscop Ottes i Westheraarss och her Erich Trolles Sweriges radz fwlmektogh sændebodh om fridh riken imellan eller nagath opslagh til eth wenligeth möthe beramandis, aff hwilketh thetta krij, örlogh och blodzwtgiwtelse betagas och stillas motte paa bada sidor; och wore för[ne] alle tesse capitener aff oss begærendes eth enketh alwerth swar, om wij thee breff och tess inhallelse fwlth och fasth göra wille i alle sine articlen och pwnckther, som thee beleffwath och samtligen beslwten ware aff högboren första kungh Hans, Danmarks radh och för[ne] rikesens sendebodh aff Swerige etc. Vij wndfinge thee breff met all tilbörligh wordningh, öffwerlaso och i dag satte til annan dag middagh och sidan fræmmer meer, myndeligh och scripteligh swar fra oss gaffwo wndher war insigle pa bade sidor, saa atwij pa æra, godha thro och sanningh wille fwlth och fasth göra alth thet dægtinges breffwen innehalla, i Dan-

mark beseglde, beslotne och förramadeære, met nagre förbætringe til nagre articlen, som i finne i thenne copie her inne lwkt ær, beleffwat och besegldh för thet mene besta pa bade sidor. Och aff thy wij wethe, atj erligh welbördig man Otte Rwth ey til stæde ær, thet wij æn förnwmmeth haffwe, thy ære wij aff edher begærendes, i erlige danneswena, i hans stadh och slotzloffwen standha fwlmektige pa förne Borcholm och Ölandh, om wij scole slaa liith til edher i tesse dægtingan til alla articlan och pwnckther, som thee begiffne och förslotne ære. Vij loffwe edher pa wor sido thetta alth obrwteligeth halla paa wor ære, sanning och Cristelige thro, wtan alth hindher, nya fwndher eller hielpe redhe i nagre motto, om wij faa sadana förwarning aff eder met eders breff, som wij met förwarade ære, thet oss hopes wedherfaras wtan gensægn, om idher sielffwe saa tykker radh wara, för thet mene besta pa bada sidor; thet ær saa gangligeth och nyttogth för the gode mæn pa Ölandh, fatige och rike, som för oss her i Calmarna och mene landith her i Möre. Her om begære wij eder enken bescreffwen swar met thetta samma bodh, epther hwilketh wij oss gerne retthe welia. Vij förhopes nesth Gudz hielp, athi thetta möte, nw berameth ær, scole all ting flyas til en godh fridh och endha, aff thy alle andelige och werldzlige ære aldeles ther til benegde pa alle sidor, ther oss Gudh tilhielpe met tesse iij rikesens helge patroner, them wij edher befale met liff och siell. Scriffwit i Calmarna sabbato compassionis Marie virginis anno domini millesimo quingentesimo octauo, nostris sub sigillis.

Jahan Monsson. Pawel Kyle. Bencth Brwnsson. Jacob wan Nörenberg.
Borgamestare, radh och menigheth i Calmarna.

Udskrift: Ærligh welbördigh man Otte Rwth, höffwidzman pa Borcholm, eller thee danneswenæ, i slotsloffwen staa oppa hans wegna, om han sielff ey ær til stæde, som ær Joan Swenske, Per Neb, Kwndzse, och Niels Matzsson, tilkomandes.

Original paa Papir med Spor af fire Segl, det förste i rödt, de andre i grönt Vox.

d.

1508, 7 Maj.

Helsenn forsendt met Gud. Kiære her electus, Iohann Mogensen oc the andre gode mend, forstandere fore Calmarenn by, burgemestere, raad oc menighed ther samme sted. Som i scriffue oss till om then fred oc feelig dag, nw berammet er mellom Swerige oc Danmarck aff hogborenn furste wor nadugste herre konning Hanss etc. aff biscop Otthe i Westeraarss oc her Erick Trollæ, Swerigis raadtz fulmectwge sendebud, j the maade, thessligest om then dægtingen gyortt er mellom ether oc Iurgenn Kock, höbitzmand paa Calmarenn slott, om etherss iacter, skwder oc baade at mwæ roo oc segle friit jnnen skærss till Stockholm, Swrköping oc andre Swerigis opstæder oc

om frij besögning her till Öland aff ether oc andre dannemend som boo j Mööra, begærendes, at wij skulle giffue ether enckett swar ther wppa met wor scriffuelse, om wij slig fred, dag oc dægtingen holle wille; tha ære wij ey till raadtz eller sinnæ at wille forackthe eller forkrencke hwess breeff oc indcegle eller dægtingen, wor nadugste herre konning Hanss oc hanss nades hoffsinder Iurgenn Kock wtgiffuit oc gyortt haffue, till saa lenge Gud will, at Otthe Rwd kommer hid selff till stæde, tha wille wij strax giffue hanum till kende then etherss scriffuelse, wij nw aff ether fangett haffue, oc ther effter sændeligen forskicke ether swar aff hanum ther wppa igenn. Thette vbrödelige oc vkrenckelige at holde j alle maade loffue wij ether paa wor tro ære och rædelighed alle sammen. Her met ether Gud befalendes. Ex Barckholm dominica misericordia domini aar etc. mdoctauo.

Jonn Swenske, Peder Næb, Kwntze Kræmer, Hanss van Labinge, Cristernn Wlff, Cristoffer Slesinger oc Niels Brwsæ, slotzlowen paa Barckholm paa Otte Rwdtz wegnne.

Udskrift: Verdug prelate docter Hemming Gadt electus till Linköping, Johan Mogensen, Pouell Kylæ, Beyntt Brwnssen, Iacob van Nörrenberg, forstandere fore Calmarenn by, burgemestere, raad oc menighed ther sammested.

Original paa Papir med Levninger af Segl i grönt Vox. Hoslagt findes en samtidig Afskrift uden Underskrifterne.

e.

1508, lige för 25 Maj.

Hemming Gadt electus till Lincöping.

Helse forscriffuen met Gud. Kiere Otte Rwdt, wij finge nw strax etherss scriffuelse met etherss swend om then dag oc möde, berammet er rigen emellom, atj wille hanum vbrödelig holde fore ether oc the etherss, thess wij wor tro oc liid tillsætte; mæn om the dagtingen oc besegld breff, the gode mend her i swndett wore hogborenn förstes konning Hansses hoffsinder oc capitener oss gaffue oc wij them igenn paa ære oc gode tro vbrödelig holde skullendes samfælt beslutne wthen alle nye fwnder wederfares skulle, giffue j os ingen swar wppa, wthen all enest gansk strengelige forbiwdendes noger aff ware antig borgere, hoffmend eller bokarle noger stadz sig giffue ind paa landet wthen till slotthet furst til ether oc sithen met etherss mynne, om ether saa tycktes, giffue sig ind paa landet; om noger anners sig thid gaffue wthen först til ether, skedde hanum noget hoffmod ther wtoffwer, skulle icke dagen wære forkrenckter paa etherss side. Thette for^ne^ er ey saa forwaret i the breff, dægtingen paa lyder, the gode mend eders metbröder hogborenn förstes koning Hansses hoffsinder oc capituener oss emellom beleffuit oc beseglt haffue fore sig, ether oc alle etherss oc offwer alt, som then mene man ther göre oc lade vele fore hog-

borenn furste koning Hanss eder kære nadiste herre oc Danmarckes riges raadt etc. Oc effter the wij fornwmme, atj the breff ey holde wille wet mackt, oss emellom giffuen oc tillsagt ære, saa at the fattige mend aff Ölandt matthe friitt komme hid oc wore aff Calmare oc Möræ komme thid met theres waarer oc köpslagen, paa hwilken side aa landet them tæcktes at bytæ oc selge, som gammelt oc forth waret haffuer oc paa baade sider loffuit oc tillsagt er, tyckker oss, at the breff oc handstreckning met sworen eed ey fult göres paa etherss side, ther wij oss aldeles paa forladt haffde. Ære j saa aldeles till sinnes saa strengt at holdet, som thesse ether breff wtlyde, tha er then artickell forögen i howetbreffuit siist benæffnis, at om noger artickell forkrenckter worder antige paa the gode mendz side eller ware, tha skulle then part ramme sitt beste, tornetth oc hoffmodt skeedt wore, oc forhale sin skade hwor han kwnne. Tæckes ether grángiffue oc alwerlige besinnæ then artickell, tha finde j hanum i then copie, wij sende etherss danneswenæ, som ware j slotzlogen paa Borckholm i etherss franware; vij ackte aldeles oc the ærlige gode mend alle, Swenske, Tydske oc Danske her ære i byen, holle the breff wet mackt i alle sinæ articlæ oc pwnckter oc ingen aff them forkrenckæ, forwandle eller forstærcke, vthen aldeles them alle oc hwer een wet fulle mackt at holde, som wij then danneswend Iurgenn Kock oc the andre gode mend loffuit oc tillsagt haffue. Ær ether icke saa till sinnes som them, tha bywder oss vfortöffuit till igenn met thette samme wortt bud, effter hwilket wij oss retthe wille; vele i naget fornye ther wdi offuer dægtinges breffsens innehallelse, tha stoor oss ey till görendes saa hollet her effter som her till mot them paa Calmare slot wd oc ind forendes effter theres egen wiliæ, som her till dagx skeedt er, för æn wij forwide oss genswar aff alt thette for[ne]. Aff Iurgenn Kock haffue wij ey annet forfarett paa hanss side vthen all tilbörlighed som en danneswend, oc hobes oss, at han oss ingestædtz skylle skall i alle the wij hanum loffuit oc tillsagt haffue.

Samtidig Afskrift paa Papir.

f.

25 Maj 1508.

Helsenn forsendt met Gud. Maa j wide, her electus, som j scriffue mig till om the breffue, Sewrin Norby, iwncker Wiliom oc Iurgenn Kock haffue vtgiffuit paa myne wegnne, at ieg haffuer ey giort them fult, tha maa j wide, at ieg er vredt forett, at hwor ieg haffuer wærett j myne dage baade vthen riges oc innen riges, sithen forst ieg bleff mand, alle the ordt, ieg haffuer sagt loffige fran meg oc screffuit, them haffuer ieg huldett, oc lyster meg at see then karll saa stalt, e hwo han er, ther wppa tale will, thet will ieg affwærge met hand oc mwnd saa hogt en riddermandtz mand bör at göre, then sin skiold oc mercke will wære bekendt. Ieg haffuer ey giffuit Sewrin

Norby, iwncker Wiliom eller Iurgenn Kock mytt wæryemaall, oc ey haffue the mytt fulle mackts breff at göre noger dagtingen eller sættet i dag paa myne wegnne, annerledes sæn som ieg screff ether till om then dag, hwilken dag myn aller nadugste herre konning Hanss etc. oc hans nadess elskelige Danmarckes riges raadt met biscop Otte i Westeraarss oc her Erick Trolle riddere paa Danmarckes oc Norriges riges vegnne emod Swerige berammet, beslutet oc j dag sætt haffue, then dag will ieg oc alle myne vbrödelige holde. Calmare burgere oc the j Mörsæ boo at försæ hid till Ölandt oc köpsla, will ieg ey tillstæde, thi thet er ey rördt i then dag, som myn aller nadugste herre konung Hanss etc. oc hanss nades elskelige Danmarckes riges raadt met biscop Otte oc her Eric Trolle beslutet oc berammet haffue; mæn etherss burgere bliffue hiemme till sitt eget oc the i Mörsæ boo bliffue i Möre, thesligest the her boo oc ære paa Ölandt skulle bliffue hære. Thet staar meg ey till görendes at tillstæde noger aff etherss at fare her paa landet oc köpsla, vthen thet wore beslutet i then dag, som for[ult] staar, offuer thet menige riget, at huer matthe fare ind till then annen, tha wore ieg well till fredtz ther om. Oc rörer i wdi etherss scriffuelse, atj ey wille holde, hwess i haffue loffuit Sewrin Norby, iwncker Wiliom oc Iurgenn Kock met wd. oc ind at faræ friitt paa Calmarenn slot, fore mynn skyld; tyckes meg ware gott, atj holde, hwess i haffue loffuit them, effter ieg wor ey offuer then dægtingen. Will ieg ware ether till wilisæ, met hwess ieg maa göre met lige oc met ære. Ether Gud befalendes. Ex Borckholm sancti Vrbani dag, aar etc. mdoctauo.

Otte Rwdt.

Samtidig Opskrift paa Papir. Angaaende de Forsög, som för denne Tid vare gjorte for at fjerne Hemming Gad fra Linkjöbings Bispestol, og de i den Anledning udfærdigede Breve, se Allen: De tre nord. Rigers Hist. I. 382—386.

46.

Leidebrev fra det Svenske Rigsraad for Hr. Niels Bosen.

1508, 8 Maj.

Wij effterscr[ne] Swanthe Nielsson i Ekesio Swerigis richis forstondiara, Erich Trolle, Sten Cristiernsson, Thwre Joonsson, Aake Hansson, Cristiern Benctsson, riddare, Bencth Arendsson, Niels Eskilsson, Johan Arendsson och Bencth Abiörnson, wepnara, Swerigis richis raadh och men, göre alle veterligith, ath wij haffu[e] all[e] samfelth paa menige rigesens raadz wegnæ leydæth och felæth och medh thette worth breff leydæ och felæ erligh velbördogh man och strenge riddare vor medbroder her Niels Boson höffuitzman paa Borcholm medh fyre och tiwghæ personer och ther fornedhen frij och felægh at komme in till Vastenæ till thet möthe, ther berammeth ær standæ skolæ om fastelagens sön[d]agh nesth kommendis, ther frii felige och obehindradhe ath bliffwe medh hestæ, haaffwor och hwath the haffwe medh ath fare in till medfaste

söndagh nw nest komendis och syden tedhan frii felige och obehindradhe ath komme in i Danmarch i siith frij beholdh igen ffor oss och alle andra, som för wore och Suerigis richis skuld welie och skolæ giöre och lathe, wedh alles vore sanningh och godhe Cristelige thro. Till tess vitnysbördh och högræ forwarningh lathe wij alle veterlige hengie vo[re] ind[ze]le och signeth nedhen för thette vorth [op]ne breff som giffwith och scriffwith ær i Ræfftillæ prestagordh then mondagen nest effter k[ors]s-messæ dagh aar effther Gwdz byrdh thwsendefemhwndradhe paa thet otthonde.

Original paa Pergament, noget beskadiget af Fugtighed, jevnført med Jon Mortensens Afskrift i Geheimearchivets Diplomatarium. Af de ti Segl er Nr. 2 (Hr. Erik Trolles) i grönt Vox bevaret.

47.

Hr. Niels Bosens Opsigelsesbrev.

1508, 2 Juni.

Min ydmiwgelige helsse eder naade fforsend medh wor herre. Högburne ffförsthe. wærdes eder naade widhe, och som edher naadhe well ffortæncker, ath eder naade haffuer migh tiill sagt medh hand och mwndh och tesligeste haffuer iagh eder naades breff ther oppaa, ath eder naade wiille widhe och ramme mith bæsthe, saa ath iagh och alle myne skwlle tacke eder naadhe. Och som eder naadhe screff migh tiill i höstes næsth fforleden, hwreledes Otthe Rwdh skwlle liigge i slotzsloghen paa Borcholms sloth medh noghen aff mith ffolck, och iagh skwlle strax giiffwe migh tiill Danmarck tiill eder naadhe, som iagh och giordhe eder naadhe thet tiill wiillie, och effter eder naades scriffwelsse och begæren gaff iagh migh tiill Danmarck i en god ackt och i en god meningh, ath thet skwlle komme migh tiill bestaand och alle myne wænner. Tha togh eder naadhe migh Sweriges riges slotth ffraa Borcholm medh trogh och offwerwælle migh obrödeliighe och migh tiill en swoor skade och fforderff offne oppåa then store skadhe, som iagh haffuer taget i Sweriges riighe ffor eder naades skyll, och ther tiill motthe iagh icke beholle Borcholms slotth tiill tess iagh mothe komme mith wtaff, som tiilburligt haffde warith, och ther tiill hiölt iagh ffolcket koosth och tæringh, och misthe skatten, som iagh haffde giort tiænnisthe ffore, och tesligeste aatterstæder och sagöre. Och hwreledes Otthe Rwdh han haffuer beteth segh i then slotzsloghen modh migh, myn hwstrv och myne ffattiighe swenne, iagh haffde ther liiggendes, och hwes dell migh tiill hörde, thet skall iagh klaghe ffor alle ærliighe herrer och fförster och alle redeliighe mændh, hwad migh och them ær giort och widerffarith. Och stodh Otthe Rwdh i Köffnehaffn och sagde ffor eder naade och ffor meninghe riigens raadh i Danmarck, ath iagh haffde icke wtoffwer xl karlle liiggendes paa Borcholms slotth. Hwre santh han sagde ther om, thet ær alle widerliigt, och sender iagh eder naadhe en scrifft paa samme swenne; ther findher eder

naadhe wti, om the wore icke fflere æn som han sagde. Och nw iagh war paa Borcholm och wiille haffwe mith wtaff, som migh bwrdhe, tha lodh Otthe Rwdh grippe en myn tiænnere och satthe hanum i torn och iærn obrödeliighe och wdhen all erliigh fforwarningh, och ther tiill togh hanum ffraa alth thet han otthe, wdhen all lagh eller laghe domme. Och tesligest togh migh myn hwstrvs ræthe arff ffraa, godzs oppaa Öland och annen godzs, som iagh haffde i myn ffrii werighe, som hörde Erick Karssons barn tiill, och som iagh haffuer en part wti samme godzs, och ther tiill trwgh och ffeydhe, som han lodh siigh ffindhe modh migh. Ther ffore nödges iagh tiill ath göre noghett ind paa hanum, som iagh haffuer giort. Och kenne Gwd iagh nödges och tiillet ffor saadanne sagher skyll, som forscriffwit staar, ath siighe eder naadhe opp hwlskapp och mandskapp och troo tiænnisthe, som iagh haffde sagt eder naadhe, och ackter iagh bliiffwe widh mith ffædernæs riighe. Her medh eder naade Gud beffallendes. Ex Kwreholm fferia sexta proxima post festum ascencionis domini anno domini md 8^{uo}.

Niels Bosson riidder.

Udskrift: Högburne ffförsthe och mecktwghe herre koningh Hanss, Danmarckes och Norriges koningh, hertwg i Sleswick, i Holsten, Stormaren oc Ditmersken, greffwe i Oldenburgh oc Delmenhorsth, ydmiwgelige sendendes.

Original paa Papir med Levninger af Segl i grönt Vox, paategnet med en samtidig Haand: littera domini Nicolai Baasson, presentata Wordbergh 2^{a} feria infra octauas corporis Christi.

Den ovennævnte hosliggende Seddel lyder saaledes:

Niels Madzsson sielffannen. Lasse Swensson sielffannen. Jöns Olsson sielffannen. Swen Andersson sielffannen. Jöns Nilsson. Jöns Scriiffware. Hans Pawelsson sielffannen. Karl Persson. Oloff Bagge. Jöns Bagge. Anders Pawelsson. Mans Mwnk. Jon Nigelsson. Hans Madzsson. Sewerin Aaker. Jöns Jeppesson. Seueriin Fynbo. Anders Vesgöte. Lasse Abramsson. Nils Fymbo. Per Jönsson. Jöns Bryms. Thwre Nilsson. Anders Skredere. Jörian Torsson. Cristiern Hallingsfare. Asgwt. Anders Persson. Anders Jwte. Lasse Bryggare. Jöns Mansson. Henrik Staffensson. Marcus Persson. Hans Kremere. Hans Myenigh. Mattes Jwte. Hans Mikelsson. Hans Lalensfare. Mikel Smedh. Nils Andersson. Nils Stwnth. Galle. Swen Nilsson. Hans van Moren. Jöns Martensson. Lasse Gwti. Jöns Skaningh. Hans Gulsmedh. Hermen Stalswen. Benedictus Tysk. Hans Vtermark. Herman van Lingen. Mattes Teklingh. Rasmus Klawesson. Per Holmbo. Swon Sonasson. Albrecth Gulsmidh. Nils Persson. — Arbeds folk: Hans Scriffwere. Cristiern Bryggere. Lasse Tynnebyndare. Per Skomakare. Mattes Verkmestere. Mattes Portener. Gregers Hansson. Erik Redheswen. Nils Redheswen.

48.

Fordrag i Ny-Varberg.

30 Juni 1508.

Wii efftirsk[r]effne Vincentius met Gudz nade biscop i Skaare, Mathias aff same nade biscop i Strengenes, Erick Trolle, Twre Ienssön, Pedher Turessön, Sten Cristiernnssön, Aage Hanssön, Christiernn Bentssön, riddere, Axell Posze, Bent Abiornssön, Nielss Claussön, wepnere, Sweriges riiges radt oc menn oc fuldmöndige sendebudt met fuld macht paa menige Sweriges riiges oc thess indbyggeres weigne, giöre alle vitherligt, at aar efftir Gudz byrdt mdviij° freidagen nest efftir sanctorum Petri et Pauli apostolorum dagh vdi Nywardbiergh vaare wii efftir then contractz oc recesses ludelsæ, som siistes i Kiöpnehaffñ emellom högboren förste her Hanss met Gudz nade Danmarckes, Sueriges, Norges, Vendes oc Gotes koningh, hertugh i Sleszuig, i Holsten, Stormærn oc Ditmersken, greffue vdi Olldenborgh oc Dellmenhorst, oc menige Sweriges riige oc indbyggere giortt oc beleuet wortte, till handelinge oc dagtinge om then feide, twedracht oc wuilliæ, som nw emellom riigenæ langh thiidt standet haffuer. Tha haffue wii nw ther om thet swa besluttet oc ære till eenss vordne met for^ne^ högboren förste koningh Hanss oc nogen aff Danmarckes oc Norges riiges radt, som her forsamblede ære, at emellom for^ne^ högborenn förste, oss oc menige Sweriges riige oc indbyggere skall staa oc bliffue en fuld, stadigh oc fast friidt ind till sancti Morthens dagh nw nest tilkomendes; doch skall thet bliffue oc staa om then tillföringh oc afföringh emellom thesse iij riige oc theres indbyggere oc tesligest emellom alle andre oc for^ne^ Sweriges riige till land oc vatñ, liigerwiiss som thet nw staar. Oc her forinden haffuer for^ne^ högboren förste loffuit oc tillsagt oss, at ingen aff hans nades vdliggere vdi siöen skulle hindre, vförme eller arge nogen Sweriges riiges indbyggere i then Swenske ellir Findske skeren ellir nogen andherstedz, vden the velæ bruge tillföringh oc afföringh met kiöpmandz ware i noger maade. Oc tillsiige wii for^ne^ Sweriges riiges radt oc loffue paa wor gode oc Cristelige tro högboren förste koningh Hanss oc Danmarckes oc Norges riiges radt, atwii her forinden skulle forarbeide met the andre wore metbrödhere Sweriges riiges radt oc thess indbyggere, at for^ne^ högboren förste koningh Hans ænthen skall igen andtwordes Sweriges riige vdinden szin frii besiddinge, som hanss nade thet friiest vdi szin besiddinge haffde, eller forklare oc forkynde fore for^ne^ högboren förste koningh Hanss oc gode meñ, fore hwadt redeligh orsagh thet ey skee kañ. Oc kwnne thaa gode mend swadañ wor sagh offuerweige oc mercke, at ther kañ fölge efftir skade oc forderff, om for^ne^ koningh Hanss kame sellffue i Sweriges riiges besiddinge igenn, som forskreffuit staar, tha vill hanss nade alldeles ware till friidz fuldborde oc samtycke, atwii oc menige Sweriges riiges radh oc indbyggere indannamme hanss nades sön her Cristierñ met Gudz nade vdwaldt koningh till Danmarck oc Swerige, ræth arffuinge till Norge,

hertugh i Sleszuig, vdi Holsten, Stormarn oc Ditmersken, greffue vdi Olldenborgh oc Dellmenhorsth, fore fuld herre offuer allt Sweriges riige atwære paa for^ne^ högboren förstes koningh Hansses weigne, emeden hanss nade leffuer; doch swa atwii oc menige Sweriges riiges radh oc indbyggere skulle alldeles fultgiöre thet breff, som the for^ne^ högboren förste her Cristierñ giffuit haffue, tha the hanss nade vdwolde, fuldborde oc samtyckede fore fuld herre oc koningh atbliffue offuer allt Sweriges riige efftir for^ne^ högboren förstes koningh Hanses dödt, nær Gudt thet swa forseer. Kwnne oc gode mend mercke oc offuerweige, at ther kañ oc fölge skade oc forderff efftir, om for^ne^ högboren förste her Cristierñ wortte indtageñ fore fuldmechtigh herre oc koningh i Sweriges riige, thet stundt högboren förste koningh Hanss leffuer, tha vill hanss nade alldeles wære till friidz met Sweriges riige oc Swenske mend, swa at the skulle aarligenn giffue for^ne^ högboren förste koningh Hanss en swm pendinge aff Sweriges riiges kronene rentæ; oc ther till skulle Sweriges riiges indbyggere bekenne hanss nade fore theres ræte herre oc koningh, oc vill for^ne^ högboren förste koningh Hanss igen bekenne them fore szyne vndersatthe. Oc hwre stoor swm pendingen skall wære, oc hwadt forwaringh hanss nade ther fore haffue skall, oc tesligest hwadt redeligh thieniste Sweriges riige oc Swenske mend skulle giöre for^ne^ högboren förste koningh Hanss, skall alldeles staa oc bliffue till godemendz siigelsæ, oc vill hanss nade ther met alldeles lade segh nöge, nær same gode mend kwnne giöre hanss nade wisse oc zecker, ath hwadt som hanss nade vdi swa maade loffuis, skall fast oc vbrödeligen holldes. Oc skulle nw at sancti Michils nest tilkomendes forsambles oc möde vdi Mallmö sex fuldmöndige aff Sweriges riiges radh, iij andelige oc iij werdzlige, paa menige Sweriges riiges oc thess indbyggeres weigne, fore for^ne^ högboren förste koningh Hanss oc nogre Danmarckes riiges radh, som ther tillskickes, ther tha at offuerweige oc en fuldkomeligh ende oc beslutinge atgiöre met hanss nade om for^ne^ swm pendinge oc then forwaringh, ther fore gange skall, tesligest om thieniste ellir oc om andre artickle, efftir som forskreffuit staar. Doch achter ey for^ne^ högboren förste koningh Hanss met swadañ endelige handelinge oc beslutinge, som thaa skee skall, atforkrencke, fornedre ellir oc i noger maade igen atkalle noger nyttige oc gaffñlige recesser ellir bebindinger, som i noger forthiidt giörde ære emellom thesse iij riige. Oc skulle nw ind till forskreffne sancti Morthens dagh alle fanger paa begge sider haffue friihedt atfare oc wære, hwar them lyster. Oc skall Borckholm oc Borckholms læn oc ind till thess alldeles bliffue vbehindreth ind till for^ne^ höghboren förstes koningh Hanses handt. Sameledes oc Calmarñ slott atbliffue till hanss nades handt oc hanss nades folck ther frii oc vbehindrethe till oc aff atfare, met hwes the haffue metatfare. Oc vill forskreffne högboren förste koningh Hanss forskriffue oc lade tilkende giffue szine vdliggere vdi siöen nw inden wor frwe dagh assumpcionis först tilkomendes, at the them efftir thenne for^ne^ friidt oc contract ræte skulle. Till

vitnetzbyrdt at thette swa fast oc vbrödeligenn holldes skall i alle maade, som forskreffuit staar, paa wor oc menige Sweriges riiges oc indbyggeres weigne, haffue wii forskreffne Sweriges riiges radh ladet henge alles wore secreter, indsegle oc signeter neden fore thette wort opne breff, hwilcket breff oc wederhenget er thet machtebreff, som oss aff menige Sweriges riiges radh paa thenne thiidt metgiffuit war. Giffuit aar, dagh oc stedt som forskreffuit stander.

Som det sees, er dette det af de Svenske Fuldmægtige udstedte Exemplar; det fra Dansk Side udstedte er trykt hos Hadorph 411—414. Hvitfeldt meddeler Side 1068 et Udtog deraf, men med forkert Datum. Jvfr. Geheimearchivets Aarsberetninger I. 20—21. Her er det trykt efter Originalen paa Pergament, under hvilken der endnu findes 10 hængende Segl (Nr. 1—2 i rödt og 4—11 i grönt Vox). Med Hovedbrevet er sigillatorisk forbundet Fuldmagten, udstedt i Telge d. 1 Juni 1508 (die ascensionis domini) af Erkebiskop Jacob, Bisperne Otte i Vesteraars og Jens i Aabo, Ridderne Svante Nielssen Rigsforstander, Knud Eskilssen og Erik Johanssen og Væbneren Johan Arenssen, Sveriges Riges Raad, samt Stokholm Stad, og forsynet med Rigsseglet, 3 Segl i rödt Vox (af de to förste af disse ere kun Levninger tilbage) og 3 Segl i grönt Vox (de to sidste Segl mangle). Foruden de ovenstaaende Udstedere af Hovedbrevet nævnes i Fuldmagten tillige Trotte Magnsson, Ridder, og istedetfor den ovennævnte Niels Clavsen forekommer der Bencht Arensson, begge Væbnere. Det ved samme Lejlighed udstedte Lejdebrev for de Svenske Sendebud, der skulde möde i Malmö ved Mikkelsdags Tid, er dateret 1 Juli (Vorfrue Aften visitationis) og trykt hos Hadorph 410.

49.

Brev fra det Svenske Rigsraad til Anförerne for Hæren ved Kalmar.

1508, 4 Juli.

Sincerissimis nostris in domino dileccione et salute premissis. Verdoge herre, kære broder oc godhe men. Teckis ider vetha, ath wi haffwum nw warid thil tals oc möthe met then högbarne forsthe koningh Hans oc Danmarckis oc Norgis rigis rad i Warbergh om the sacher oc ærendhe, thenne feyd pa rörendis ær. Tha kunne vi ingalundh beweka hans nade til forligning, friid hæller opslagh, men mynna vi vilia beleffwa en aff thessa iii puncther: anthige tage honum in i gæn for herra ok koningh, hæller hans son etc., hæller ok giffwa honum i stykke peninga arliga i hans liiffs tidh aff rikit. Oc æpther vi ey fulle macth hadhe noghen arwarligher beslwthning met for[de] puncther met hans nade ath göra, loffwade vi, hans nadhe skulde fa i swar ther oppa nw om Michaelis dag nest kommandis i ith herremöthe, nw beramad ær i Malmö etc. Oc her for innan skal thet sta i en frii ok feliigh dag til landh ok vatn in thil sancte Morthens dag nesth kommandis; doch at afförning oc tilförningh os ok stedherna mellan skal standa, som hon nw standandis ær. Men thil Finland, Kalmarna stad oc andhre steds pa Swerigis strömer skal wara frii segelaas met afförning ok thil förning. Oc forinnan skulo alla fongher vara ok bliffwa, hwar them lysther, intil for[de] sancte Morthens dagh. Hwar före bedie wi, at i strax kalle til ider noghre friborne men, tæsligis viii godhe adels bönder aff then landzendha oc benale ider met them op til Stocholm, swa i ære ther senasth nw om Bartolomei næsth kommandis,

delandis eder godha rad met os, hwad til for[de] puncther swara skal, oc hwru ider Kalmarna stad oc then landzænda bewaras skal, om thet icke kan til friid komma, som ider oc os alle största macth pa liggher. Ider her met Gudhi befalandis. Raptissime ex Sepdred anno domini mdoctauo feria iii infra octauas visitacionis Marie, nostris sub siggillis.

Conciliarii regni Swecie
pronunc Sepdred constituti.

Udskrift: Venerabili viro domino et doctori Hemingo Gad necnon nobilibus viris Johanni Mansson et aliis militaribus pronunc Kalmarnie constitutis, fratribus et amicis nostris in Cristo sincerissimis.

Samtidig Afskrift, der bærer Spor af at have været indlagt i et Brev.

50.

Hr. Svante Nielsens Concept til et Brev fra det Svenske Rigsraad til det Danske.

1508, 22 September.

Sincerissimis nostris in domino dilectione, reuerentia et salute premissis. Verdigiste, verdige fædre, erlige herrer oc gode mend. Wii haffue nw været her tiiltals, sammen forhandlit oc aawerwægit the tree punctær oc articulos, som höygbaaren forste konung Hanss oc alles ethre herredome vore kiere metbrödre indgoffue vdi Varbergh at forarbeyde oc indföre fore oss etc., oc ther om kallit menige raadit tiillsammenss tesligeste friiborne frelsesmend, kiöbstædes mend oc noghen almwge aff huerie laghsage i then agt oc mening, at wii samdregtelige vilde tage tesse ærinde fore, oc ther vppaa swar giffue, ther bestand oc gaffn motte efftherfölge riigene emellom. Tiill huilcke puncther wii ey kwnne then m[eni]ge mand saa hastelige beweke for then skade, for[ne] höybaaren förstis vdliggere [giorde?] paa riigit her i Stockholmss oc Fynske skæren vdi then felige dag oc friid, rigene emellom [bera]mmit var i Varberg tiill land oc vatn aawer alle Swerigis strömer. Oc for thet anfald [finge?] vii vore metbrodre swar igen aff Findland, hwilcke altingis rede vore hiid at f[are, för]e en for[ne] vdliggere begyntte röffwæ oc brennæ, huor fore kwnne the icke then lands[enda] saa forlade oc oss tiiltals oc ord komme paa thenne tyd. Then menige mand er ganske t[wi]fflagtighen [hwath t]he her effther skulle sig forlade paa ord, breff oc indsegle, effther saadan [an]greb sk[eet er vdi en fe]lig dag. Ther fore kwnne wii ey ennw [pa] thenne tyd sende nogre vore [m]etbrödre [met et e?]ndeligh swar tiil Malmö, som [berammit?] var i Varberg, thet wii ic... oghen .... hanss nade noghen deel tiil .... frycktendis, at ther ey bestand vilde eff[ther fölge ... m]enige raadit for thet o...... samdregtelige tiilsammenss komme o....... [meni]ge mand saa hastig..... beweke. Huor fore bedhe wi [gerne, ethre?] herredöme viille v[er-

dis före?] vore wrseckt for then h[öy]baaren [förste oc] forarbeyde met hanss nade, a . . . . deell motthe ennw fore . . . is, ther r[iigene emell]om tiill bestandelighed kwnne ko[mme], at saadan vbegriibeligh . . . ock . . . . . . ær skade oc forderff, riigene paa henge[ndis] er, motte aff settiess. Oc om hanss na[de teck]tes sig ther tiill beweke lade, ære wii en nw velwelige met kost, [tæring] oc myndeghe sendebwd hoss hanss nade oc ether herredöme ther vdinnen at forarbeyde, ... ste Gud vnner oss naaden tiill, oc kan met Guds hielp raad tiillfyndes i vpslag oc friid . . . . r thet her effther emellom riigene berammit vorder, at skade oc forderff icke ythermere sk[e mott]e(?), ther met i tiid oc stund kan thenne heskelighed forglömess oc affsetties, som ibland then [me]nige mand kommen er, tiill huilckit bode hörer læmpe oc tiid, som vore metbrödre e[thre] herredöme vnderuiste i Varberig. Tecktes etre herredöme her vdinnen være fortenckt, [tha] viillom wii paa vore siide gerne lade finde oss met kost, tæring oc fuldmegtige sendebud veluelige, nor wii then höyborne förstis oc allis ethre herredöme gode Cristelige leyde fonge; oc at thet motte ske iw for iw bethre. Thet wii met ethre herredöme altiid gerne vele forskylde. Ethre herredöme her met Gud alzwolduger befalendis. Ex Holmis anno domini mdoctauo ipso die Mauricij et sociorum eius, nostris sub sigillis et signetis.

Conciliarij regni Suecie
pronunc Holmis congregati.

Reuerendissimo, reuerendisque in Cristo patribus et dominis, dominis archiepiscopo, episcopis, militibus et militaribus ceterisque regnj Dacie consiliariis, amicis nostris in Cristo sincerissime dilectis.

Samtidig Opskrift paa Papir, med en stor Mængde Huller.

51.

Det Svenske Rigsraads Fuldmagt for dets Sendebud.

1508, 22 September.

Wij Jacob met Gudz nade erchebiscop i Vpsale, Vincentius i Scare, Matthias i Strengnes och Otte i Vestheraars met samme nade biscope, Swante Nielson Swerigis richis forstandare, Knwt Esskilson, Niels Boson, Twre Jönsson, Sten Cristiernson, Ache Hansson, Pedher Twreson, Erich Johanson, Cristiern Benchtson, riddare, Axel Posze, Johan Arendson, vepnare, Swerigis rigis radt oc men, göre vitherligit met thetta wort opne breff, at wij alle endrectelige paa wore och menige Swerigis rigis inbiggares wegne haffwe befalat och fullemacht giffuit och met thetta wort opne breff befala och fullemacht giffwe erlige och welbirgduge men her doctor Hanss Brask, domprowest i Lincöpungh, her Erich Trolle och Bencht Abiörnson, vore kære metbrödhre, til tals och möte at komma met högboren forste konungh Hanss oc Dan-

marckis radt eller hanss nadis oc theris fulmectuge sendebudh at forhandla och dactinge paa alles vore och menige Swerigis inbyggares wegne, at thenne feigd oc twedrect, rikin emellan ær och laňgh tiidt warit haffwer, motte betagis til fredh och vpslagh. Och hwadt for[ne] wore metbrödhre her vtynnan görandis worda met for[ne] högborne forste konungh Hanss och Danmarckis radt eller hanss nadis och theris fulmectuge sendebudh, som met them til mötes komma, jnnan xiiij daga ther nest epther the til samtals komma, loffwe wij for oss och alle Swerigis inbiggare staducht, fast och obrotlighit holda vidh allis wore saningh och gode thro. Tess til ythremera visso oc forwarningh laathe wij henge rikesens clemme met worom jnsigle och signete nedhen for thetta breff, som ær giffuit arom epther Gudz birdh twsendhefemhwndhrade paa ottende, die Mauricij et sociorum eius.

Original paa Pergament med Rigsseglet, 4 Segl i rödt og 7 i grönt Vox (Hr. Svante Nielsens, Hr. Aage Hansens og Hr. Erik Johansens mangle). Denne Fuldmagt blev ikke brugt til det Möde i Malmö, hvortil den var udstedt, men som der ikke blev noget af, ikke heller til det Möde, som sidst i November skulde have været holdt i Kjöbenhavn, og hvortil det Danske Rigsraad under 16 Oktober udstedte et Lejde for det Svenske Rigsraads Sendebud (Hadorph 414), men den er sigillatorisk vedheftet det Helsingborgske Fordrag af 14 Januar 1509 (Hadorph 415—417, jvfr. Hvitfeldt 1069, Geh. arch.'s Aarsberetn. I 26—27). Et Brev af 22 November (Cecilie Dag) 1508 fra det Svenske Rigsraad til det Danske er trykt hos Grönblad 385—387, og Kong Hans's Lejde af 16 Januar (Marcelli Dag) 1509 for de Svenske Sendebud til det aftalte Möde i Malmö ved st. Hansdags Tid hos Hadorph 417.

52.

1509, 11 Marts.

Littere consiliariorum regnj Sweccie ad consiliarios regnj Dacie.

Sincerissimis nostris etc. Verdugiste verduge fædhre, erlige herrer, gode mæn och synnerlige gode vener. Teckes alles edhers verdugheter och herredöme vele vethe, at wij haffue nw varith her tiil sammens offuerwægande then daghtinghen, nw siistens pa Helsingeborgh forlopen ær etc., och synnerlige then leyde, ther opsend ær for thet tiilkomende möthe etc., och kwnnom togh ther vth ey annedh formerche, vthen at inghen godman betröstħer pa then leyde siigh ingiffue i Malmö besoche thet tiilkomande möthe, synnerlighe for then articul intrengd ær i daghtings breffuit ved thette synne, at the god mæn, for[na] mothe besökendes wordhe, skole siigh ey aff for[na] Malmö giffue, for æn en aff the iij pwnchther aldeles fulgiordh vare vthen al ythermere skotzmall, aff huilkit vij ey annedh formerche, æn oss ther met fortages the skotzmall, ther wij ey forsake kwnne vthen richesens och alles wores ewigh skadhe och forderff. Teckes alles edhers værdugheter och herredöme forarbeyde met högboren försthe kongh Hans, at hans nadhe ville then articul affsæthie och skycke oss en ny sekeren leydhe tiil the sex och theris metfölgere, som diit skickis skole om sanctj Iohannis midsommers tiid försth tiilkomandes, sa at the maghe ther fry sæker met edher forhandlæ, tale och besluthe om tesse iij richenes gangn och langelige be-

stand, om Swerigis crones slot och landh, gode mæntzs, qwinners och fadherlös barns gotz, arff och eghet, ewigh friidh tiil landh och vathñ och fry, sækere och obehindradhe komma i theres gode fry behold igen, nar them lysther, met hwess the haffue met at fare, tha ære vij alle aldeles vel beneghde och weluilioge eth alwarlighet och ændelight swar giffue vthen al ytermere skotzmal, sa at brysthen skal tha ey fynnes pa ware sidha i naghen mattha. Edher herredöme her met alzmæchtugh Gud befalendes. Citissime ex Arbogis dominica Oculj anno etc. mdix nostris sub sigillis et signetis.

Consiliarij regnj Suecie
pronunc Arbogis congregatj.

Reuerendissimo reuerendisque in Cristo patribus etc. regnj Dacie consiliariis amicis nostris coniunctim et diuisim.

Skrevet paa Papir med en samtidig Haand.

53.

Fuldmagt fra det Svenske Rigsraad for Sendebud til Forhandlinger med Kong Hans og det Danske Rigsraad.

1509, 10 Juni.

Wij Jacob met Gudz nade erchebiscop i Vpsale, Vincentius i Scare, Matthias i Strengnes, Jngemar i Vexio, Johannes i Abo met samme nadhe biscope, Swanthe Nielson Sueriges riges forstandare, Knwt Esskilson, Sten Tureson, Niels Boson, Twre Jönsson, Sten Cristiernson, Ache Hansson, Erich Johansson, Trotte Magnson, Cristiern Benchtson, riddare, Bencht Arenson, Johan Arenson, Bencht Abiörnson, vepnare, Sueriges riges radt oc men, göre wetherligit met thetta wort opne breff, at wij alle samdrectelige paa vore och menige Sueriges inbiggare vegna haffue befalet och fulle macht giffwit och met thetta wort opne breff befale och fulle macht giffwe verdugh fadher i Gudh her Otte biscop i Vestheraars, her Erich Trolle, her Pedher Tureson, doctor Hanss Braske domprowst i Lynköpungh, mæsther Henrich Venne domprowst i Abo, Niels Esskillsson, vore kære metbrödhre, til tals och mothe at komma met hogborne forste konungh Hanss och Danmarckes riges radt eller hanss nades och theres fulmectuge sendebudt paa tiidt och stad, som forne hogborne forstes och Danmarsk radz leigde breff inne holdher, at forhandle, dectinghe och til en fulkompneligh enda beslutte om en aff the iii puncther, som dactingit wort i Helsingborgh, som ær om ith sticke peninge wtgiffwendes i forne hogborne forstes Koningh Hansses liffs tiidt aarlige aff Sueriges crones rentho, ther mögeligh ær wtdraga. Och hwat forne wore kære metbrödhre ther om och i annen rigesens vordande ærendhe forhandlende och besluttende worda met forne hogborne forste konungh Hanss och Danmarckes riges radt och paa wore sido wt loffwa göres och holdes schal, lloffwe wij staducht, fast och

obrotlige holda willie wid alles wore saningh och Cristelige thro. Tiil tess ydhermera witnesbirdh, at thetta for^{ne} swa aldelis obrotlighe holdas schal, haffwe wij paa wore och menige Sueriges inbiggare vegna laathet hengia rigesens clema met alles vore secrete, jncigle och signete nedhen for thetta wort apne breff, som ær giffwit och scriffwit i Stocholm arom epther Gudz bird tusendefemhundrade paa thet nyende neste söndaghen epter Corporis Cristi.

Original paa Pergament, sigillatorisk vedheftet Hovedbrevet af 17de August 1509, med Seglene 1—5 i rödt og 7—19 i grönt Vox. De af Kong Hans og det Danske Rigsraad under 28 og 29 Juni til dette Möde udstedte Lejdebreve for de Svenske Sendebud med et Fölge af indtil 100 Personer ere trykte hos Hadorph 418—419. Fordraget i Kjöbenhavn af 17 August 1509 er trykt hos Hadorph 419—422 og hos Hvitfeldt 1069—1071, jvfr. Geheimearchivets Aarsberetninger I, 31—32.

54.

De Svenske Sendebuds Forpligtelse angaaende Anholdelse af Lybske Skibe.

1509, 19 August.

Wij Otte met Gudz nade biscop wdj Vesterars, Erich Trolle, Pedher Twrsson, riddere, doctor Hans Brask prosth j Linköpingh, mesther Henric Wænne prosth j Aboo, Nils Eskilsson, væpnere, Sueriges riiges raadz fuldmectige sendebudh, göre alle vitherligit, at wij haffue loffuit oc tilsagt oc met thette wort obne breff loffue oc tilsiige högborenn förste her Hans met Gudz nade Danmarcs, Sueriges, Norges, Vendes och Gotes konungh, hertigh wdj Sleswiigh, Holsten, Stormarenn, Ditmersken, greffue wdj Oldenborgen oc Delmenhorst, waar kere nadige herre, at wij wele och skulle förarbede hoos verdigeste werdige fædre, erlige herrer, strenge riddere oc gode men, Sueriges riiges raadt, vaare kere metbrödre, at om thet kommer till feide emellom för^{ne} hogborenn förste och the Lybske, at then tiidh, för^{ne} feide them emellom standendes worder, komme noger Lybske köbmenn, theres schib eller gotz nogorstetz ind wdj Sweriges riige, tha skule för^{ne} kiöbmenn, theres schib oc gotz hindres och ophaldes hans nade til gode. Til tess ydhermere förwarning lade wij trycke waar incigle paa ryggen aa thetta breff, som giffuit oc scriffuit ær i Köpnehaffn̄ söndagen næst æffther warffroge dag assumptionis anno dominj m. d. nono.

Original paa Papir med Levninger paa Ryggen af et Segl i rödt Vox og fem i grönt. — Et Brev af 10 Marts 1510, som Kong Hans om denne Sag tilskrev det Svenske Rigsraad, findes i Handlingar rörande Skandinaviens historia XX, 285—287.

55.

Det Danske Rigsraads Creditiv til det Svenske for Hr. Jens Christiernsen, Kong Hans's Skriver og Kapellan.

Efteraaret 1509.

Sincerissimis nostris dilectione reuerencia et salute in domino semper premissis. Kiære brödhre oc wenner. Mwe i wiide, atwii haffue nw tilkende giffuit oc be-

falet högboren förstes her Hansses met Gudz nade Danmarckes Sueriges Norges etc. konings wor kiæreste nadige herres skriffuere her Ienss Cristiernssön nogen werff oc ærinde, som thesse iij riige anrörendes ære, met the ærinde, som for^ne högboren fförste wor kiæreste nadige herre hannem atwerffue till ether befalet haffuer. Bethe wii ether kiærligen oc gerne, ati velæ höre oc betro hannem vdynnen same ærinde, som (han) nw paa thenne thiidt efftir wor befalninge werffuendes worder till ether, liigerwiiss som wii ether personeligen till ordz ware, oc ati vele lade ether ther vdynnenn alle velluilligen findes. Thet velæ wii kiærligen oc gerne met ether forskyllde.

Concept paa Papir. Jvfr. Grönblad 458.

56.

Lybeks Forpligtelse til det Svenske Rigsraad om fri Handel.

1509, 29 November.

Wy borgermeistere vnde radtmanne der stadt Lubeke bekennen vnde betugen opembare vor alsweme, dat wy vns myt eyndrachtigem rade ock vnser aller willen vnde vulborde vor vns, vnse nakomelinge, de vnsen vnde alle vnser stadt borger, inwoner vnde vndersaten Gade von hymmell vnde deme hilgen ryke to eren, vmme bestentnisse willen vnser stadt vnde des loueligen rykes to Sweden, ock deme gemeynen besten to gude, den erwerdigesten, erwerdigenn in Godt, gestrengen, erbarenn, werdigen, hochgelerden, duchtigen vnde achtbaren heren, herenn Iacob der kerken to Vpsall ertzebisschuppe, herenn Mathies der kerken to Strengnissz, herenn Otten der kerken tho Westerars bisschuppen, here Szwanten Nyeltzen Swedenrikes vorstender, herenn Knuten Esschilszen, herenn Erick Turszen, heren Erick Trullen, herenn Steen Thurszen, heren Stheen Christerszenn, heren Nyels Boessen, heren Aken Hanszen, heren Peter Turszen, heren Trotten Manszen, heren Cristern̄ Bentzen, heren Ericke Iohanszen, heren Holger Carszen, ryttern, mester Cristoffer dhomproueste to Vpsall, mester Hinricke Wenne dhomproueste to Abow, Nyels Eskylszen, Clawes Hinrickszen, Iohan Arentzen, Benthe Abyrszen vnde Ion Jonssen, Swedenrikes rederen, vnserenn gnedigesten, gnedigen, gunstigen heren vnde besunderen guden frunden, nu iungest Calixti pape tom Stockszholm vorsammelt, vorsecht hebben, so wy vns ock des vorseggen vor vns vnde vnse nakomelinge in vnde myt dusseme breue, dat wy vth fruntliker naberschup vnde von older hergebrachter toneginge, so twisschen gemeltem ryke vnde vnser stadt geholden, demesuluen ryke ock gemeynem varende vnde kamende copmanne vnde all den oren in vnszer stadt vnde gebede sekere, frye, velige, opene hauen, ock geleyde to water vnde lande togesecht vnde gegeuen hebben vmme tomogen an vnde in vnse stadt vnde gebede kamen, ock dar inne wesen vnde wedderuth vmbehindert scheden myt all oren schepen, volke vnde guderen, wanner

vnde so vaken alse one vnde den oren des vth notorfft edder susz eniger ander mathe todonde is; so wy ene intsampt vnde besundere vor vns, de vnsen vnde alle, de vnsenthaluen don vnde laten, ock laten vnde don scholen vnde willen vnde to donde schuldich syn, ock toseggen vnde geuen in crafft vnde macht dusses breues sunder alle geferde der geliken, dat de vorschreuen alle jn dersnluen vnser stadt vnde gebede prouande vnde alle andere notrofft vnde wes se sustz behouen vor themelike beloninge hebben, krygen vnde vmbefart bekamen scholen vnde moghen; so wy vnde alle de vnsenn wedderumme an, in vnde wedderuth gemeltem ryke vnde dessuluen gebeden to water vnde to lande in geliker gestalt hebben scholen. Iodoch scholen gemelte ryke ock rykes redere vnde de oren neyneme varenden offte komende copmanne vppe vnseren stromen offt fryeheyden hinderinge, ouerfall edder gewalt ienigermate don, so ock wedderumme wy vnde de vnsen in des gemelten rykes stromen vnde fryeheyden nemande don scholen offte willen; dan eyn yder van vns beyden delen schall deme anderen, wo vnde alsz na older gewonte borlick, to rechte stan vnde antwerden, ock sick in lyke vnde rechte benogen laten. Dar to willen wy vnser eyn des anderen beste weten, ock tegen malkander nichtes don noch yemande to donde myt vnseme willen gunnen vnde vorhengen, dan myt vnderholdinge priuilegien, gewonten vnde herlicheyden vor vnrecht vnde ouerfall in deme vnsen helpen beschermen na vnserem vormoge. Dusses allen vorschreuen to merher warheit vnde orkunde hebben wy vnser stadt ingesegell witliken benedden an dussen breff heten hengen, de gegeuen vnde schreuen is nach Cristi vnses herenn gebort dusent vijffhundert jm negenden iar am auende Andree apostoli.

Original paa Pergament med Byens Segl i ufarvet Vox. Om det under 14 Oktober fra Svensk Side udstedte Forpligtelsesbrev af samme Indhold se Allen l. c. I 508 not. 79.

57 a.

Svenske Herrers Forbund mod Kong Hans.

1510, 2 Marts.

Wii epter[ne] Swanthe Nielsson i Ekesiö ridder Sweriges riches forstandere, Heming Gad aff Gudz forsyn electus tiil Lincöping, Niels Bosson, Sten Cristiersson, Ache Hansson, Trotte Monsson, riddare, oc Iohan Monsson, vepnare, Sweriges riches radh oc menn, göre vetherligit met thette nærwarendes opnæ breff oc klarlige bekenne, at aff then legligbet nw för öghen ær om then bekeningh oc peninge swmma, i siista recess mellom högboren förste koningh Hans oc richesens sendebodh tha forhandlades oc wtloffwat war sancti Iohannis tiid nestkommandes, eller oc at for[ne] kong Hans skulle siig forwethe tiil en fulkomplig endha om hans inkommilse oc besitnig tiil Sweriges riche eller hans son etc., vthen all gensegen aldelis pa wor sidhæ fultgörandes, som breffwen ther oppa giffuen aff richesens sendebodh met kong Hans beleffwat yter-

mera innæhallæ; oc aff thii wii oss inghen enkedh forwarningh vethæ eller forna wor sendebodh tiilsagde ære, oss vetherligit ær, om kronenis læen oc festher Borcholm, Öland oc Kalmarna, om vii strax magæ oc scholo obehindrat ighen faa oc annamæ them tiil richet ighen, nær the peninge swmma förnögd oc tiil godhe redhe wtgiffwen ær, som them aldelis i befalningh giffwit och befelt war oc ingelwnd anners naghen bekenning fraa siig sigiæ eller peninge swmma vtloffwæ eller richesens besitning wtlenskom herrom wara oppenbara fiendhe tiilsigiæ i nagra mattha, ey anners forwaradhe æn nw sket ær, oc sa mekit mer mange articlæ alle redhe brotne ære pa kongs Hans sidhæ: ffför tesse saker skuldh oc andre flere wel merchelige, richet aarröra, miströstes wii forna sætie tro och liith tiil then recess oc beslwtning, giord ær i nesthe forlidnæ herremöthe mellom kong Hans oc wor sendebodh degtingis wisæ beslwtne at faa forne kronnenis festher, land oc læn ighen, strax the swmma peninge wtgiffne ær. Oc aff thii wii se ewig richesens skadhe oc forderff, ridderskapsens oc tess inbyggeres, aff tolke sleetzske fortechte degtinger, richesens oc wor fordell aldelis forswmmat oc wnderslagin mot alles wores befalning, ther fore i the helge trefalloghetz nampm samfelle wii oss, forbinde och forenæ alle hwar oc en forne pa ware ære oc Cristelige tro met andre erlige godhe men, riddara oc swena innam radz oc vthen, andelige oc werldzlige, friibornæ, frelszmen, köpstadzmen, silbergxmen, iernbergxmen, mene Dalana bönder oc almoga, met oss intrædie vele, antigge thette breff besigle, handgrep eller lyffte oss forne eller wor myndoge wtskicket sendebodh pa wor kere herre höffuitzmantz her Swante Nielssons Sweriges riges forstanderes oc alles wores vegna, richesens betzstæ vethe vele i sa matto, at wii sadane vederkenning, peninge swmma eller affgifft wtlenskom herrom ey giffue vele, warom oppenbare fiendom, met mynnæ wii obehindrat, oqwald, vtan fortecht fa igen richesens oc cronnenis land oc feste, som fornit star. Ær thet sake, forne richesens sendebod, i forne recess oc beslutning waro, oss pa theres ære oc Cristelige tro tiilsigie vele sa ware forwaret oc beslutit, at wii ther oppa se breff oc bewisningh, om forne peninge vtgiffues, thet wii strax friit oc vmbewaret magæ fa optenempdh cronnenis fester oc land igen vtan alt fortecht, vele vii tha lathe oss finnæ welwilioge met flere ware metbrödre sadane peninge wtgiffue, tha benempdæ ware, i alle handa warer, paymynt oc rede peninge, nw gifft oc gengt ær, redelige en tiid wtgiffuandes vtan all gensegn. Oc om ey sa skedde, wele wii alle forne waga liiff, halss oc alla wara velfærdh met alla andre gode inföddhe Swenske men, met oss intrædie velie i tesse sack, mot kong Hans wor oppenbara fiendhe oc alwarlige affwærie richesens skadhe oc forderff oc aldrig tiilstædie sadanne affgiifft aff richet, oss alle tiil skensszel oc aatlöge bland herrer oc forster, inrichis oc vtan. Och om naghor sa fwnnes, her emot wort forbwnd dyrffwes nagot antigge sigie, göre eller stemplæ, andelig eller werldzlig, lönglige eller oppenbare, tha loffwe wii alle sammæn pa forne ære oc Cristelige thro honum eller them sa straffa met alla

wara methielpara, sa en anner, then richesens skade oc forderff vethe vil, wederse skal vtan alla nadhe. Ffðr öghen ær, at almoghen offwer alt richet oppenbarlige haffue nekat oc wedersagt met ia oc oprechta hender kong Hans oc alla hans afffödhe oc ey tiilsynnes ære, at richet skal naghen peninge swmma tiil bekenning wtgiffue, menandes, som i saningh ær, at thet ær oss och them fornær badhe tiil ære och rychte, hwar thet spörs bland Cristelighe herrer og forsther, heltzst for thii han en nw win- legger siigh met all liisth oc lempe indrage the tyranner, hedningher oc kettera, hans sworna bröder, the affskorna Rytzer in pa richet och Cristendommen ighen, som han tiilforñ giort oc bestemplat haffwer, och ther fore haffwer sin hæroldh mester Dauid arlige liggiandes hoss grotforsthen i Rytzlandh, stemplandes alt onth in pa thette fatige richet och Cristendommen, sa at wii vethe oss inghen stwnd frii for the affskorna Rytzser. Ther ffore latha wii alle wetherlighæ hengiæ wara indsigle nædhen for thetta breff, som scriffwit ær pa Westheras then lögerdaghen nesth för söndagheñ Oculi arom epther Gwdz byrdh twsændheffemhwndradhe pa thiondhæ.

Original paa Pergament med Seglet Nr. 2 i rödt, Nr. 1, 3, 4 og 6 i grönt Vox. Bagpaa med en yngre Haand: Suerigis riigis raadtz breff med flere, huor vdj the forbinder thenom emod kong Hans, jcke att wilde vdgiffue thil hanom aff riget the pendinge, som loffuit war etc. Datum 1510.

b.

Hr. Ture Jensens Tiltrædelse af Forbundet mod Kong Hans.

1510, 24 Marts.

Jach Twre Jensson j Falem, riddere, laghman j Vesthergötland, gör alle vetherligit medh thetta mith opne breff, at aff the leglighet nw for ögen ær mellem Swerigis och Danmarckis riiche om the vedherkenninge till the peninge summe, koning Hans forwetred oc tilsagde ære oc, om swa ey skedde, til koning Hans eller hans sons besittinge j richit, som recessit ther pa giffwit ythermere jnneholler, etc., oc med wor kere herre och höfwitzman Swerigis richis förstandere her Swanthe Nielsson och menige Swerigis richis radh ey sigh forwetha jgen faa kronnenis slot, land oc læn strax obehindret vthen alle fortækningh oc nye funder, nær the peninge summa vtgifuen ær, ther fore med beradne mode och frij velie trædher jach jn j thet förbund met for^ne wor kere herre och höfwitzman oc alle andre gode men jn oc till alle andre article, j huffwit brefuit screffne oc benempde ære, medh liiff og macth medh honum oc thöm veliendes affwærie rigesens skade og forderff effter myn ytersthe macth oc fförmoge. Tess till ytermere wisse lather jach tilbinde thetta mit breff wed huffwit breffuit, som giffuit og screfuit ær j Köpingh palme söndagh anno domini mille- simoquingentesimodecimo vnder mit signet, medhen jac ecke mit jnsigle till stædes hafwer.

Original paa Pergament med Segl i grönt Vox; sigillatorisk forbundet med de Svenske Herrers foranstaaende Brev af 2 Marts. Et Brev af 8 Juni 1510 fra det Svenske Rigsraad til det Danske er trykt hos Grönblad 457—460. Den Bondefred, som 9 August 1510 paa Hjortsberga Landsting sluttedes mellem Værend, Möre, Sönderbo og Vesbo paa den ene og Bleking, Gjönge Herred og Skaane paa den anden Side, findes i Handlingar etc. XX 293—295.

58 a.

Hr. Ture Jensen og Hr. Aage Hansen opsige Stilstanden med Kong Hans.

1510, 9 August.

Wor ödmiwgh helsse tilfforenn sent met wor herra. Högboren fforsthe nadige herre. Werdes eder nadis högmecktighet vethe, at wij j thenne landzende Vestergylland haffwæ fangit wor kære herre och höffwidzmans her Swanthe Nielssons etc. befalnijngh och scriffuilsse lydendes, ath wij skole ware paa eder nadis argasthe, hwar wij kwnne; och wethe wij ecke anners, æn eder nad swadañ forwarnijngh aff ffor^ne^ wor höffuidzman fangit haffwer. Tij torff eder nade ecke lenger fforlathe siig paa then dagh, her til wariid haffwer etc. Eder nade her met alzmectigh Gud, sancthe Erik kong och alle helge rigzens patroner befalendes. Datum Scaris vigilia sancti Laurentij anno dominj millesimo quingentesimo decimo nostris sub sigillis.

Twre Iönsson
Ache Hansson riiddara.

Udskrift: Serenissimo principi ac potenti domino d. Johanni Dei gracia Dacie, Noruegie regi etc. hec humiliter.

Original paa Papir med Levninger udenpaa Brevet af de to Segl i grönt Vox, paategnet: presentata 4ta feria infra octauas assumptionis Marie jn castro Nyköping presentibus domino Henrico Krwmmedike, Johanne Bilde, Iacobo Anderssön, Aage Anderssön, Johanne Kraffze, Mathia Lycke necnon pluribus nobilibus fidedignis etc.

b.

Brev fra Hr. Ture Jensen og Hr. Aage Hansen til Byen Halmstad.

1510, 10 August.

Helsse forsænth met Gud. Mai wethe borgamesther j Halmstadæ, thet wij sende eder et breff högboren forsthe kongh Hans tiscreffuith, ati strax ofortöffuat wthen all forswmmelse skikke hans nade dhet til handhe, som j wele ware til swars etc. Och then dagh, wij haffwe sackt eder til, skole j slaa tro och liith til, paa xiiij dage erligh forwarnijngh. Eder her met Gudi befalendes. Aff Scare sancthe Larsens dagh anno domini m. d. x^mo^.

Twre Iönsson
Ache Hansson riiddara.

Udskrift: Velffornwmstoge men borgamesther j Halmstada sendes thette.

Original paa Papir med et Segl i grönt Vox.

59 a.

Brev fra Hr. Ture Jensen til Hr. Svante Nielsen angaaende Forhandlinger med den udvalgte Kong Christiern om Fred mellem Vestergötland og Norge.

1510, 1 December.

Myn ydmyghe velwilighe tro tiænest altiid kerlige for sent met var herre. Kære herre, vithe mai, at then tiid jag var hoss ider pa Ekesiö, hade then vnghe kwnghen syth bod her inne i Vestergölland oc tingede met almoghen i iiii herret langs vp met Ælffwen. Haffde jagh tha ecke sa snart kommit, som jag giorde, tha hadhe almoghen handgat them pa then vnge kwngens vægne. Ær och then vnge kwnghen begerende aff verdugh fadher her Vincencius biscop i Scara oc migh. breff pa ny vm then dagh ma standhendes bliffue, som tilforne var, sa lydendes, som thenne theres copie inne holler. Oc ære vii kerlighe begerende at vithe ider vilie her vdi, vm ider teckes then dagh ma bliffue standendes. Teckes ider ecke, tha begerer iag oc höghelige rader, ati tha vile besöriæ hiit i thenne landzende ytermer macth, for ty vii haffue sa föghe tröst aff almoghen. The loffue fwller got, vthen thet ær tiil fare; skwle the noghen stæds vth, vii haffue them sa snart pa halsen som met oss, vthen vii haffue tessmer hoffolkz macth. Er oc thenne landzende ille vtset for bysser oc krwt, om pa trenger, ty her ær hwarken delen tiil fangs, oc hwat her Ache hade tiil verye, haffuer Swen Knwtson offuer en syde. Oc vil han fast regere epter syn vilie, ther obestandh affkomber, oc ecke pa iders gagn, som jag hanum befeller, som thenne myn tiænere ider ytermer vnderuise kan, om thet oc annet, som macth vpa ligger. Kære herre, her gar mykiit vnderligit rycthe i blat almoghen i the len, som ider kere son her Sten haffue skal, oc ære the ganske twilactighe om hanum. Ty ær radeligit oc nytteligit, at han sielff komme oc lode se, han vare i liffue, ty alle tesse gode men ære hanum velwilige oc hielpactige, hwar behoff görs. Vil iag oc nest Gudz hielp acthe pa thenne landzendess beste i iders fra vare oc ware pa begges iders bestand oc gagn i alle matte, som jag vil haffue ider tak. Kære herre, ramer mit beste, som myn store tro er tiil ider, hulkiit iag i alle matte kerliige met liff oc mact fortiæne vil, thet Gud kenne oc alle Swerges helgie patroner, them jag ider befaler swnd och salighet tiil ewig tiid. Hasteliig aff Scara dominica prima aduentus mdx^{mo}.

Twre Jenson riidder.

Udskrift: Erliig welbyrdugh man och strenge riidder her Swanthe Nilson, Swerges riiges forstandhere syn kære herre oc höffuidzman kerlighe.

Original paa Papir med Segl i grönt Vox.

b.

1510, 5 November.

Cristiern met Gudz nade ret arwinge til Norges rige, vtwald koningh tiil Danmark oc Swergie, hertug i Sletzuigh, Holsten etc.

Var synnerlige gönst tiilforne. Som i scriffue oss til om then dag, som oss oc ider emellom er, tha moghe i vithe, at hwess vort breff, som i aff oss haffue, jndeholler pa iders vegne, skwle i jnghen twiell haffue pa. Menn dog foruiste vii oss met her Ache Hanson, at jnghen enthenn her Swante eller noghen aff Swergie skulle arghe her ind pa Norges riighe i sadañ dag, förre vij finge sadann forwaringe, som for^ne^ vort breff inneholler. Vile i oc pa her Swantes oc menige Swerges jnbyggeres vegne giffue oss sa dant breff, som thenne copie inluct i thette vort breff inneholler, och sende them tiil Bahus, tha skule i fange ther sa dane forwaringhe, som i oc the alle skulle vare forwaret met. Befalendes ider Gud. Scriffuit pa vort slot Agershuss tiissdagen nest epter alle helgene dag ar etc. mdx vnder vort signete.

Then breffs copie, ther kwngen begerer.

Vii Vincencius met Gudz nad biscop i Scara, Twre Jenson, riidder, göre alle viterligit met thetta vart apne breff, at vii beplicthe oss pa her Swantes, vore egne och menige Swerges rads oc jnbyggeres vegne at holle en felig dag oc friid met högboren forsthe her Cristiern met Gudz nade etc. oc alle hans nades rad oc vndersatte i hans nades riighe Norgie i sa matte, at förre noghere her aff Swerges riige skulle arge jnd vpa for^ne^ högboren forste her Cristiern etc. eller hans nades vndersatte i for^ne^ hans nades riige Norgie, tha beplicte vii oss pa vare ære oc Cristelige tro at göre hans nade personligen selffue xiiii dage tiil forne ærlige forwaringh met vort apne breff. Sker thet seg oc sa, at vii acthe at draghe jnd i Danmark at arge, oc möter hans nadhe oss ther eller hans nades tiænere, dog ligwel skal for^ne^ dag standhe, bliffue oc holles emellom oss, som for ær rört i alle motte. Tiil ytermer forwaringh etc.

Samtidig Afskrift, vedlagt Hr. Ture Jensens Brev af 1 December 1510.

c.

1510, 18 November.

Copie aff Peder Lyckes breff bispen aff Scara tilscreffuit.

Myn ydmyge helse met Gud. Som ider nade mig tilscriffuer om then dag standendes haffuer varet mellom Vestergolland oc mig etc., hulkiit jag ecke retter viste, enn thet haffde varit en god friid mellom rigene epter then recesse lydelse, som giik i Köpenhaffn nw i someret eth ar. Gud for lathe them alle, the ther haffue tiil holpit, at swa dan en ewigh fridz breff, ord eller tale forgiord var pa ider syde. Ty star mig jnghen dag til at holle pa thenne tiid, men viste iag ider nades vilie oc

flere the gode herrers, hwes jag kwndhe tha forarbede oc hanle i thet beste, thet ville jag gerne göre aff myn yterste macth, thet skal Gud kenne. Jag vil dog gerne for ider nades oc her Twres skwld vndhe ider almoghe til gode, at the moghe her i myth len köpe oc selie, hwat the haffue behoff, oc skypthe got hwar met annen, til ider nade fangher myn scriffuelse ther om ighen. Her met ider nade Gud befalendes. Scriptum Varberg 2ª feria ante presentacionis Marie mdx^{mo}.

Peder
Lycke.

Skrevet paa samme Blad Papir som det foregaaende Stykke (Nr. 59 b).

60.

Proclamation fra Kong Hans til Sönderbo Herred.

1511, 10 Januar.

Wii Hans met Gudz naadhe Danmarcks, Swerigis, Norgis, Wendis oc Gotis koningh, hertogh i Slæswik, Holsten, Stormen oc Dethmersken, grewe i Oldhenborgh oc Delmenhorsth, helsser edher alle waare kære wndhersaatte, böndher oc menige almoge, som bygge oc bo i Syndherbo, kærlige met Gud oc waar naade. Som wi till fören haffue giffwidh edher till kenne, hwrwledis nw sisth till fören beslwtidh war om fredh oc endrecth riken mellan, oss, waarth rige Swerige oc menige tes jnbyggere, taa haffuer ther otöffuer hær Swante met flere hans till hiælpare saa dana fredh oc endrecth ey hollidh, men förth ther i moth hær jn paa rikith oc thes jngbyggere oppenbare fredh kyff oc mordh braandh, holkith wi acthom met Gutz hiælp i moth for^{de} hær Swante oc hans till hiælpare ath wedhergöre. Oc sendie wi nw jn i Swerige högboren förste hær Krestiærn, met Gutz naadhe wthwaldh koningh till Danmark oc Swerige, reth arffwinge till Norge, hertogh i Slæswik oc Holsten, Stormen oc Dethmerken, grewe i Oldenborgh oc Delmenhorsth, waar kære son, met naagedh waar folk till heste oc foth; taa saa the ekke skwle arge paa edher, om i wille göre oc giffwa for^{de} waar kære son edhers aarlige skath, langille, sak öre oc hwas annadh, i oss paa Swerigis krona wegna plictoge ære, oc ther redhe moth haanum oc waarth folk om en möglighen gengiærdh, saa the faange theres bærningh, oc jnghen opregningh ella forsamblingh göre moth thom. Thy bedhe wi oc biwdhe edher alle oc hwar serdelis, athi för edhers besta oc bestaan retta edher effther for^{de} skath oc langille ath wthgiffwi till godha redhe, oc ther till redhe moth for^{de} waar kære son oc folk om mögliken gengiærdh, sithiandis alstingis stilla wthan alla opregningh oc forsamblingh, moth haanum ella worth folk arga i naakra motta; oc hwar i edher her effther (ekke) retta wille oc ther wtöffuer naakan skadha fongandis wardher, thaa kenne Gud, ath thet oss i moth ær, oc wi ther till nödde ære; thy lather thet jngelwnde.

Giffwidh paa waarth sloth Hælsinghborgh fredaghen nesth effther the helge tre konge dagh, mdxj wndher waarth signeth.

Samtidig Afskrift i Brevform med Udskrift: Per Monssön.

61.

Proclamation fra den udvalgte Kong Christiern til Ösbo Herred.

1511, 5 Februar.

[Wii Cristiern met Gudz nade rætt arffuing till Norges rige,] vduald koning till Danm[ark och Swerige, hertog i Slesuig, Holsten, Stormern och Ditmer]sken, greffwe i Oldenborg [och Delmenhorst, helser ether alle] bön[der] och [menige almwge, som] bygge och boo i Ösbo, [kierlige met Gud och wor] nade. Kiere venner, viid[e mai, at oss] forwnder, hwar fore ati icke ære kommene till oss och sagk[t] oss hylleskab [och mandska]b till som andre vore kiere vndersatte offwer alt Væster Gyttland oss nw giort haffue. Vill[e] i hylle oss for etherss rætte herre och kong, tha siigher oss elskelige Tyge Brade, vor kiære herrefaderss mand och tiennere, hylskab och mandskab till paa vore vegne och görer strax vfortöffrett gengerd emodh vort falck, ryttere och hoffmend, saa att the fange theress berring fiire natter i etherss herrit, then förste natt i Byrum, then andre natt i Skiöfflingeryd, then tridie natt i Vernæmo och thenn fierde natt i Thondhe, tha ville vij milleligen met ether offwerse, ramme etherss bæste, forsware ether och holle ether alle viid sancti Ericks lagh, rett och gode gamble sedwænie och ey vforrette nogre aff ether i nogen made. Hwess i icke thette göre ville, tha fange i ther fore straff, skade och offwerlast, och skall thet Gwd kiende, att thet skall icke være vore skyld i noghen made. Beffallendes ether Gwd och her sancte Erick koning. Giffuit vti vor kiöpstad Eeñekiöpiñg ottensdagen nest effter vor frwe purificacionis dagh, aar etc. mdxj vnder vort signete.

Original paa Papir med et Segl bagpaa i rödt Vox. Begyndelsen stærkt beskadiget.

62.

Vesbo Herred nægter foreløbigt at give Skat til Kong Hans.

1511, 23 August.

Vij æptherskreffnæ meneghe almoghen j Vessbo helsser eder nadhe höghbyrdegh fforsthe kongh Hans ythmykelighæ met Gud. Verdeghes eder naade ath vethe, ath om sancti Olaffs tidh kom eder nades breff lydendes, ath vi skvllæ göræ eder nade vor skath, hvelketh ok pa ffor^ne^ tidh kom ok her Ssvanths breff ok ssva lyendes. Tha ffor ssamædes v meneghe almoghen off eth lagh mans dömæ, ssom ær x hæræth, pa sancthe Larenssæ dagh j Rydhe Holm i Össboo ok alth klærkrith ok ffriburnæ men ok ginghe til radh, ok vordhe vi ssva allæ endrætheleghe öffver ens: ath gavæ

vi eder nade vor skath, tha haffvæ vi vorth egheth righe os til fforderff, giffvæ vi ok her Ssvanthe vor skath, tha ha vi eder nade pa os met ssva dan fforderveligh skadhe, ssom os offvergik j vinthers. Thy villæ vi haldhe vor skath jnnæ met os æn til en tidh, ssva længhe vi höræ, om Gud giffver noden til, ath i konne ffor lighes, æller thet kan komæ j en bætræ mathe. Thy kæræ nadeghe herre, bedhe vi eder, ath i vethe vorth besthe, ssom vi eder nadhe til tro; vi ma jnthet valdhe i thenæ ssedhet, ok ha vi althidh værith redhe til ath göræ eder nade help. Lather os thet nythe. Her met eder nadhe Gud beffalandes ok sancte Erek konighe til æegh tidh. Skreffveth j Vessboo vnder vorth heræs jnsselæ anno domini mdxi sancti Bertholemæj apthen etc.

Original paa Papir med bagpaa paatrykt Segl i grönt Vox. Jvfr. Allen De tre nord. Rigers Hist. I 582 Note 56.

63.

(1512, Januar).

Article, som högborenn förste her Cristiern̄, vdwald konnyng till Danmarck oc Sueriige etc., och Danmarcks riiges raad ære nw medgiffne at forhandle met Sueriiges raad, som nw fförsth mödendes worde, i wor kereste nadiige herres ffrawarelse etc.

Hogborenn fförsthe her Cristiern̄ etc. oc Dan̄marcks raad giffue the aff Sweriiges raad, som for^{ne} mode besögendes worde, till kende, hurledes at Sueriiges raad well vitherligth er, ath theres fuldmectiige sendebudh haffue tiidth oc opthe vdi the neste forledne mode, som the besögth haffue, met hogborenn fförste her Hanss, met Gudz nade Danmarcks Sueriiges Norges etc. konnyngh, oc hanss nades elskelige raad loffuet, bebreffuet oc tilsagth, at the ighen intage skulde hanss nade fore fuldmectiigh oc veldiigh herre oc konnyngh offuer all Sueriiges riige eller oc intaghe hanss nades sönn for^{ne} hogborenn fförste her Cristiern̄ fore fuldmectiigh herre offuer riiget paa hanss nodes herrefaders vegne eller oc giffue for^{ne} högborenn förste konnyng Hanss aarlighen en swm pendinge aff for^{ne} Sueriige, indtill swaa lenge the fuldgiorde en aff for^{ne} twenne article, efther som the breff oc recesset, hanss nade oc Sueriiges raad emellom giorde ære, ydermere vdwiise. Sameledes wordthe oc hanss nade bebreffuet oc tilsagth nw aff Sueriiges raad nw siiste herremode vdi Köpnehaffn̄, at hanss nade skulle rolighen oc vbehindreth nyde oc besidde Calmarn̄ sloth oc Borckholm̄ sloth met Öölandh met ffrii och vbehindreth afföringh oc tillföringh, som for^{ne} recesset oc klarliighen indehalder. Item ffor^{ne} Sweriiges raadz fuldmectiige sendebudh bebreffuet oc tilsagde, at, komme thet till feyde mellom hogborenn förste konnyng Hanss oc the Lubeske, tha skulde the Lubeske inghen tillföringh eller afföringh fange aff Sueriige, emeden then feyde warede, oc ey förre æn thee waare

foreenthe met hanss nade. Tesse forne article haffue Sueriiges raad ey holdet eller fuldgiordt, æn dogh theres fuldmectiige sendebudh haffue paa theres egne, mene Sueriiges riiges raadz oc dess indbyggeres vegne aff then fuldmacth, som them aff Sueriiges raad wor metgiffueñ, loffuet, bebreffuet oc tilsagth paa alles theres ære, redelighed oc cristelig troo vbrodelig at halde i alle made.

Tha effther at Sweriiges raad forne puncte oc article ey haffue haldet eller fuldgiorth forne högborenn forste konnyng Hanss, som them well aff rette burde at giore, begerer hanss nade, at Sweriiges raad antworde hanss nade forne Sueriiges riige vdi hanss nades frii oc roolig besiddingh met alle retth oc rettigheder, som hanss nade thet tillforenn i waare oc besiddingh hadde, eller paa hanss nades vegne högborenn forste her Cristierñ met Gudz nade hanss nades sönn nw inden sancti Hanss dag Baptiste medsommer nest kommendes, vden all fortöffringh, hielperede eller gensielse i noger made. Jtem hwr thette, som nw forschreffuet staar, icke kand swaa forhandles i forne mode, tha begerer forne högborenn förste konnyng Hanss, at Sueriiges raad giffue och ffornöge hanss nade aarlighen till gode redhe aff Sueriiges kronone rente paa en beneffndh tiid och stedh her i Danmarcks riige swaa stoor en swm vdi guld, sölff oc pendinge, koper oc ierñ, som Kropelyn gaff konnynng Erick aff Sweriige, ther han thet vdi befallingh haffde aff hannum, indtill swaa lenge forne Sweriiges raad intage forne hogborenn forste konnyng Hanss i Sweriige ighen fore fuldmectiig herre oc konnyngh offuer alth riiget, som hanss nade tilforenn waar, eller hanss nades sönn her Cristierñ paa hanss nades vegne, som forschreffuet staar. Skee thet swaa, at thesse twenne forne article icke kwnde forhandles, som forschreffuet staar, ath forne hogboren förste her Cristierñ oc Danmarcks raad tha fremdeles ville forhandle, at Sweriiges riiges raad oc indbyggere her epther aarlighen oc tilgode rede giffue oc bethale forne konnyng Hanss oc hanss nades försthinde then beneffndh swm, som Sueriiges raadh nw i siiste recesset loffuet oc tilsagde, som samme recesset ydermere indeholdher, oc then fforne swm aarlighen till gode rede at fornöge oc bethale paa en beneffndh oc beleylig tiid oc sted her i Danmarcks riige, indtill swaa lenge forne Sweriiges raad indtage ighen forne konnyng Hanss fore fuldmectiig herre oc konnyng offuer all Sueriiges riige eller oc forne hanss nades sönn her Cristierñ etc. paa hanss nades vegne, som forschreffuit staar. Item kand forne hogborenn förste her Cristierñ oc riigens raad thenne forne swm vdi handlinghen forhööge, ath the ther om forhandle oc forarbede thet yderste, the thet giöre kunde. Oc ther till begerer hans nade frii oc qwiith ighen Calmarñ slot oc Borckholm̃ met Ööländh, som hanss nade er veldeligh frankommet emod the breff oc recesset, som Sueriiges raad nw siistes hanss nade vnthe oc gaffue, oc ther till vederleggingh fore kost, thæringh og skadegield epther gode mendz siigelse. Woore thet swaa, at forne hogborenn förste her Hanss etc. noget tilkomme oc affginge, thet Gud forbiwde, forre æn

hanss nade igeñ komme till Sueriges riige, som forschreffuet staar, tha skulle for^ne Sueriiges raad aarligen till gode rede giffue hanss nades sönn her Cristierñ for^ne swm, indtill the hanss nade intage fore fuldmectiig herre offuer all Sueriige, epther som forschreffuet staar.

Item er thet swaa, at for^ne Sweriiges riiges raad oc indbyggere intage for^ne hogborenn forste konnyng Hanss vdi Sueriige fore fuldmectiig herre oc konnyng oc haffue them, som gode oc troo vndersatte böör ath giore mod hanss nade, tha will hanss nade halde Sueriiges riges indbyggere, tha will hanss nade halde Sueriges indbyggere(!) wed Sueriges lag oc ræth oc gode gamle sidwanie, som hanss nade böör at giore hanss nades kere vndersate.

Item er thet swaa, at Sweriiges raad giffue till kende, ath nagre aff Sweriiges indbyggere skulle waare hindret oc töffuet vdi söen met skiip oc gotz aff hogborenn forstes konnyng Hansses thienere oc vdliggere i siöeñ mod then freed oc recesset, som nw siistes giort waar mellom riigene etc., ther paa giffues swaa fore swaar, at nogher stundh epther, ath for^ne recesset giorth waar, komme nagre Skotther i mööde vdi sööen met nogre skiip, som hadde hieme i Kalmarñ oc waare komne frañ Stralsundh, och hindrede the swaa for^ne skiip vdeñ for^ne högborenn förstes konnyng Hansses befallingh. Strax hanss nade thet forfoor, forschreff hanss nade strax till samme Skotther forbiwdendes thennum samme skiip oc gotz at parthe eller bytte, men thet aldeles tilstæde at bliffue, indtill hanss nade ydermere leylighed ther om forfareth hadde. Oc waar tha i samme dage kerth fore hanss nade, hwrledes at hanss nades vndersotte her aff riiget, som hadde besögth Sueriiges riige met theres skiip oc kopmanskab i en god acth oc menyngh, waare hindrede oc rostereth ther i riiget oc woor taget frañ thennum skiip oc gotz; oc fförschreff hanss nade ther om till her Swanthe, at samme hanss nades vndersatte motte ighen fange theres skiip oc gotz, soñ them swaa waar frañ tageñ, huilcket thennum inthet hielpe motthe. Oc waar oc hanss nades eget sendebudh, som hanss nade hadde forsendh till Sueriiges raad, hindreth oc indmanet oc ther haldet som en fange, huilcket icke tilborligt waar. Item strax i samme freed bestercket her Swante seg oc droo neder till Kalmärñ oc thet bestalleth, tha bestallet Calmarñ sloth(!). Item ther hanss nade thenne for^ne leylighed forfaar, tha parthet och bythet hanss nades folck for^ne skiip oc gotz, som tilborligt waar.

Item nagher tiid tillforenn forschreff oc hanss nade till Sweriiges raadh, at the Lubeske oc the andre Vendiske stæder waare wordne hanss nades oc riigene fiender, begerendes, at Sweriiges raad ville forkynde Sueriges indbyggere, at the ey skulle besööge for^ne stader met theres skiip eller gotz; at waare thet swaa, the ther mod giorde oc finge ther noghen skade vdoffuer, tha acthet hanss nade them ey ther till at swaare. Meñ hwar the ville besööge hanss nades riige epther theres re[t]ferdiige

bieringh, ville hanss nade tha gerne fremme thennum till thet besthe; oc skall ey brysthen hooss hanss nade befindes i nager made.

Skrevet paa Papir og samtidigt paategnet: Articuli regie maiestatis. Dette er Instruxen for de Danske Sendebud til Mödet i Halmstad 2 Februar 1512. De af Kong Hans og det Danske Rigsraad under 21 og 29 Decbr. 1511 til dette Möde udfærdigede Lejdebreve for de Svenske Sendebud med et Fölge af indtil hundrede Personer findes hos Hadorph 423—424. Disses Fuldmagtsbrev, udstedt 19 Januar 1512 i Arboga af det der forsamlede Svenske Rigsraad, er trykt hos Jahn 586 efter den i Geheimearchivet opbevarede Original[1], der sigillatorisk er vedheftet Malmöfordraget af 23 April s. A. Sammesteds findes ogsaa sigillatorisk vedheftede tvende, mutatis mutandis ligelydende Breve af 4 og 15 Februar s. A., hvorved Ridderne og Rigsraaderne Erik Trolle i Egholm (kaldes der ikke Sveriges Riges Forstander) og Peder Turesen i Kraakerum, Hövedsmand paa Stægeholm, fuldbyrde og stadfæste denne Sendebudenes »fulle mackt at handle oc talæ met hogborenn förste konning Hanss oc Danmarckis raadt om fred oc opslag rligenñ emellom oc menige hænsestæder«. Fire Breve af 29 Februar og 1 Marts fra de Svenske og Danske Sendebud, der önske ogsaa at faae Lybekkerne til at give Möde i Malmö, ere trykte hos Jahn 587—588.

64.

Malmö Fordraget, det fra Svensk Side udstedte Exemplar.

1512, 23 April.

Wii effther[n]e Matthis meth Gudz naadhe biscop i Strengenes, Jörghenn Nielsson erchedieghenn ther sammestetz, Holgher Karlsson paa Birckewigh riddhere och Bencth Abiornsson paa Hendalöö wepnere, Sueriges riiges raadz fuldmectighe sendebudh, giöre vitherligth meth thette wortt obne breffh, att aar effther Gudz byrdh mdduodecimo sancti Georgii martiris dagh vdi Malmö wore wii tiill modhe och handlinghe meth hogborenn förthe her Hanss, meth Gudz naade Danmarckes, Sueriges Norges, Vendes ock Gotes konningh, hertwgh i Slesuigh, Holstenñ, Stormarnñ och Ditmerskenñ, greffwe i Oldenborgh och Delmenhorsth, och meth hans naades sön hogborenn förthe her Cristiernñ, meth Gudz naade vdwaldh koningh tiill Danmarck och Suerighe, rætt arffwingh tiill Norghe, hertwgh i Slesuigh, Holstenñ, Stormarñ och Ditmerskeñ, greffwe i Oldenborgh och Delmenhorst, och thesliges meth werdigsthe fadher her Byrgher erchebiscop vdi Lundh, Sueriges förthe och pauens legate, her Laghe Vrne electus tiill Roskilde domkircke, her Henrick abbeth vdi Soreclosther,

---

[1] Jahn siger rigtignok der, at alle Seglene dengang vare i Behold, men hvis han dermed vil sige, at alle de i Brevet nævnte Udstederes Segl paa hans Tid hængte derunder, kan han ikke have Ret: Hr. Erik Trolle kan ikke have beseglet denne Fuldmagt, eftersom han 4 Februar i Upsale stadfæster den ved et særskilt Brev. Og dette Spörgsmaal er ikke uvigtigt; thi det vilde have sin Betydning, om alle disse Rigsraader, navnlig Hr. Sten Svantesen, havde beseglet et Brev, hvori Hr. Erik Trolle nævntes som Rigsforstander. Men det er ikke rimeligt, at Seglene siden Jahns Tid have lidt synderligt, og nu er deres Rækkefölge denne: Nr. 1 Sveriges Klemme, Nr. 3 Bisp Vincentii, Nr. 4 Bisp Ottes, Nr. 8 Hr. Ture Jensens, Nr. 9 Hr. Sten Turesens, Nr. 11 Hr. Knud Eskilsens, Nr. 12 et gejstligt Segl(?), Nr. 13 Hr. Niels Bosens, Nr. 15 Hr. Sten Christiernsens, Nr. 16 Hr. Christiern Bengtsens, Nr. 18 og 19 ukjendelige, Nr. 20 Kagge- eller Bannervaabenet(?). Resten mangler. Der har været Huller til 24 Segl.

her Eskyld prier vdi Andwordskowg closther, her Steen Bildhe, her Niels Ericssön, her Niels Högh, her Tönne Parsbergher, her Prebiörñ Podebusk, her Henrick Krwmmedighe, her Maaghens Göye, her Tyghe Krabbe, riddere, Henrick Aagessön, Iens Holgerssön, Hans Bildhe och Torberñ Bildhe, Danmarckes riiges raadh, nærwærendes hogborenn förstes her Iacobs konnings vdi Schotlandt etc. sendebudh her Andhers och mesther Iohañ Rode, thee Lubskers secretario oc Wendische stæders fuldmectighe sendhebwdh, om then feidhe oc twedracth, som emellom hans nades hogmectighet, Sweriges riige oc thesse thry riigene indbyggere nw i langh tiidh wæreth haffwer, oc paa thet at swadañ feide, twedracth, schade, forderffh, mord och brandh motthe afflegges och affstilles, thenn almectigsthe Gud till loffh och tæckelighet oc riigene oc theres indbygere tiill nytthe oc bestandh, thaa ære wii nw swaa vdi the hellighe trefoldihedz naffñ affh theñ fulde macth, oss aff Sueriges raadh wor kiære metbrödre metgiffweñ ær, som thet theres fuldmactz breffh, thette wortt obne breffh wetherhength ær, ythermere indeholdher och vdwiser, swaa endrecteligben fordragne oc offwer ens wordne met for^ne^ hogboreñ förthe kouingh Hanss etc. oc for^ne^ Danmarckes riiges raad, at ther schall stande oc wære iet aldmindigt venligt herremodhe vdi Kiöpnehaffñ sancti Hanss Baptiste dagh midsommer nesth kommendes offwer itt aar, huilcket modhe besöge schulle fire och tiwe aff thesse try riigene raad, tolffh affh Danmarck och Norge och tolffh affh Suerige mett wigenkallendes fuldh macth at fuldgiöre en affh the tree article, som then siisthe recessz, emellom for^ne^ hogborenn förthe koningh Hans etc. och Sueriges riiges raadz fuldmectige sendebudh giortt ef, indeholdher, som ær anthen thaa ighen at indtage for^ne^ hogborenn förthe konningh Hanss etc. fore fuldmectigh herre och koningh offwer alt Sueriges riighe, eller oc hogborenn förthe her Cristierñ etc., hans naades sön, paa hans naades wegne, eller och giffwe hans naade aarlighenn aars tiill godhe redhe een redeligh swm penninghe affh Sueriges kronene rente, meer eller mindre, effther som for^ne^ fire och tiwe thesse thry riigene raad ther om offwer ens worde och forfindhe kwnne, at hans naadhe redeligh och bequem er. Oc hwor swo sker, at for^ne^ fire och tiwe thesse thry riighene raad icke kwnne om swadañ swm forenes, thaa schulle Wendische stædher ther vdi som godhe midlere forhandle, doch thenn recessz, som emellom for^ne^ hogborenn förthe koningh Hanss etc. och Sueriges riiges raadz fuld mectighe sendebudh siistes giort wort, her meth altinges vforkrencth; oc hwilckeñ partt, som siigh her vdinden tilbörlighenn holdhe wiill, thaa schulle for^ne^ Wendische stædher haffwe fuld macth at faldhe hannum till och then andhenn fran, som segh icke tilbörlighenn haffwe wiill eller for^ne^ modhe icke besöghe; och schulle for^ne^ Wendische stædher ey giöre thenn, som segh vdi swaa maadhe vtilbörlighenn holdher, hielp eller tröosth met afföringh eller tilföringh vdi nogher maadhe, indtiill swo lenghe samme sagh och twedracth fordraghenn wordher; och schall vdi samme modhe forhandeles om the godz, thesse thry rigene ind-

byggere vdi thenne feidhe misth haffwe, och alle andre sagher, som thesse try riige anrörendes ær, och schulle ther tiill vdkeses fireochtiwe fuldmectighe affh thesse thry riighene raad, lige manghe affh hwert riighe, som saadañ sagher oc schyldingher atschilye schulle tiill mindhe eller tiill rætthe. Her paa schulle alle fangher paa bodhe siidher haffwe dagh, indtiill swo lenghe for^ne modhe forlubith ær, oc ther effther ighen indkomme och holdhe theres fængsel, som tilbör, om thet ey anderledes forhandles, och schulle alle Vestherlendische stædher och indbyggere haffwe her effther frii segelatz vbehindret aff Sueriges riiges raad och indbyggere och alle andre paa theres wegne, som the haffwe hafft aff ærildz tiidh. Skedhe thet oc swo, thet Gudh forbiwdhe, at for^ne hogborenn försthe koningh Hanss etc. forstacket worthe, förre eeñ thette fuld giordes, thaa schulle for^ne thry riigene raadh alligeuel tilsammen komme paa for^ne tiidh och stædh och fuldgiöre hans naades sön her Cristiernñ etc., for^ne article och recessz i alle modhe, som forscriffwit staar; oc ther met scall wære fridt tiill landh och vatn emellom thesse thry riighe oc thes indbyggere och thesliges alle theres tilhielpere paa baadhe siidher, indtiill saa lenghe for^ne modhe besögdt och endt ær; och schall samme friidh paa gange sancti Erici martiris dagh nesth kommendes, och her fore indhen inghenñ vdgiöres paa noghen siidhe thenn andhen tiill arghesthe. Her paa haffwe wii for^ne Sueriges raadz fuldmectighe sendhebudh paa wore egne och menighe Sueriges raadz och indbyggeres wegne affh thenn fulde macth, oss affh Sueriges riiges raad metgiffwit ær, loffwit oc tilsagt for^ne hogborenn försthe koning Hanss etc. och menighe Danmarckes riiges raad for^ne puncthe oc article vbrödelighenn at holdes i alle modhe paa alles wore ære, redelighet och cristeligh troo. Tiill ydhermere wisse oc bedre forwaringh ladhe wii henghe wore secrett, yndcegle och signett nædhen widh thette wortt obne breffh. Datum et actum anno, die et loco supradictis.

Original paa Pergament med fire hængende Segl, det förste i rödt, de andre i grönt Vox. — Udenpaa med en noget yngre Haand paategnet: Der Schwedischen recesz vmb haltung vnd besuchung des ahngesetzten tags Johannis Baptiste etc. 1512.

Om de i Brevet omtalte Fuldmagter, som endnu hænge derved, se ovenfor Side 366. To Breve af 30 Juni og 8 Juli, hvorved 28 Svenske Rigsraader forpligte sig til at holde dette Fordrag, findes hos Hadorph 424—27. Pontoppidan meddeler i Annales eccl. Dan. II 741—743 et Brev af 18 Januar 1513, hvorved Paven udnævner Biskop Lage Urne til sin »nuntius specialis commissarius« ved Fredsmödet, der skal holdes i Kjöbenhavn ved Midsommerstid s. A.

III.

AKTSTYKKER I BANDSSAGEN MELLEM DRONNING DOROTHEA OG HR. STEN STURE.

Adskillige ville maaskee mene, at disse Stykker ikke just egne sig til at trykkes in extenso, og det skal villig indrömmes, at de for mangen Læser maae falde trættende. — Men Udgiveren af en historisk Kildesamling kan ikke altid tage Hensyn hertil, og for en Archivmand ligger der allerede en Opfordring til Udgivelsen af disse Stykker i den Omstændighed, at Archivalierne, hvorefter de ere meddelte, tildels ere medtagne af Tidens Tand i den Grad, at de maaskee snart turde være ganske ulæselige. Foruden dette ydre Hensyn er der dog ogsaa indre Grunde, hentede fra vedkommende Stykkers Indhold, som tale for deres Udgivelse. Vel ere langtfra alle de Aktstykker bevarede, som höre til denne Sag, men disse give dog, fragmentariske og mutilerede som de ere, et ganske godt Indblik i den officielle Forretningsgang ved Sager af denne Natur og have allerede derved en vis Interesse; desuden var denne Sag et ikke uvigtigt Moment i den Tids Forhandlinger mellem Danmark og Sverig, og den er, saavidt vides, ikke fremstillet rigtig af nogen tidligere nordisk Historieskriver. Disse Aktstykker kunne vel give et temmelig korrekt Billede deraf.

Sagens Gang vil maaskee være lettere at fölge ved Hjelp af et forudskikket kort chronologisk Overblik over Aktstykkerne deri, ikke blot dem som her meddeles in extenso, men ogsaa dem, som enten omtales i disse Breve, eller som ere trykte eller omtalte andensteds. Sagen drejer sig om Dronningens Livgeding og Morgengavegods i Sverig (Örebro og Örebro Len), som Hr. Sten forholder hende:

Först udsteder Paven en Bulle til Bisperne af Halberstadt og Merseburg (Gebhard v. Hoym og Tilo v. Trotha), at de skulle dömme i Sagen (cfr. Nr. 1 og 9), og senere, den 11 Februar 1478, efter Dronningens Forestilling, et Breve til Samme, at Hr. Sten, hvis Vejen til ham ikke er sikker, maa indkaldes for Retten ved offentlig Stevning, opslaaet paa de nærmest omkringliggende Steder (Nr. 1).

1478, 19 Decbr., udsteder Dronningen en Fuldmagt for fire Gejstlige i Slesvig, Holsten og Lybek som hendes Procuratorer (Nr. 2); Biskop Gebhard af Halberstadt frasiger sig Sagen (cfr. Nr. 4), og Biskop Tilo af Merseburg udsteder ene et Monitorium (eventuelt Citato-

rium), at Hr. Sten under Bandsstraf inden 60 Dage skal tilbagegive Dronningen Godset og inden andre 60 Dage give sikker Besked om Opfyldelsen af dette Paalæg (cfr. Nr. 4, 9, 16).

1480, 20 Maj, tilsende elleve Svenske Rigsraader, forsamlede i Upsale, det Danske Rigsraad en Indsigelsesskrivelse mod den Maade, hvorpaa der er gaaet frem i denne Sag (Nr. 3); og Hr. Sten appellerer til Rom fra Biskop Tilo, lader sin Appel opslaae paa Merseburgs Kirkedöre og faar Sagen overdraget til Kardinal Stephan af Majland (cfr. Nr. 4, 6, 16); men desuagtet overdrager Biskop Tilo Sagen til Biskop Johannes (Parkentin) af Ratzeburg, og denne excommunicerer Hr. Sten (cfr. Nr. 4, 9, 16). Den 26 Septbr. 1480 delegerer Kardinalen af Majland Erkebispen af Lund og Bispen af Linkjöbing til at aflöse Hr. Sten fra denne Bandsættelse (Nr. 4).

1481, 8 Marts, udvirker nu Dronningen atter et paveligt Breve, der »advocerer« Sagen til Kurien fra Kardinalen af Majland og paany overdrager den til Biskop Johannes af Ratzeburg (cfr. Nr. 5, 8 og 9), og denne udsteder under 20 Juni 1481 en Stevning til Hr. Sten (cfr. Nr. 5 og 16). Stöttende sig til disse sidste Breve nedlægger Notaren Peder Ungar 15 Septbr. 1481 hos Erkebispen af Lund en Protest (Nr. 5) mod Hr. Stens eventuelle Aflösning ifölge Kardinal Stephans Brev af 26 Septbr. 1480; og Erkebispen af Lund vil nu ikke have mere med Sagen at gjöre, men Biskop Henrik af Linkjöbing paatager sig den derefter ene, stöttende sig paa Kardinalens ovennævnte Skrivelse, og han aflöser Hr. Sten af Bandet (cfr. Nr. 16). Den 25 Septbr. 1481 udfærdiges der et Notarialinstrument om Hr. Stens Appel til Kurien fra Biskop Johannes af Ratzeburg (Nr. 6) og 22 Februar 1482 et lignende om yderligere, fastholdt Appel (Nr. 7).

1482, 15 Novbr. (?), tilskriver Dronningen Kong Hans om denne Bandssag og om det Svenske Rigsraads Brev desangaaende (Nr. 8).

Sagen föres imidlertid for Biskop Johannes af Ratzeburg, og denne subdelegerer som Dommer, da han selv rejser bort, Doktor Albert Make, der domfælder Hr. Sten (cfr. Nr. 9 og 16) og derpaa 8 Maj 1486 udsteder et Exekutorialbrev over ham (Nr. 9), hvilket stadfæstes af Biskop Johannes, da denne igjen var vendt tilbage (cfr. Nr. 10).

Dronningen leverer derpaa Kurien en Fremstilling af Sagens Gang hidindtil (Nr. 10 a og b), og hun erhverver i Maj 1488, under sit Ophold i Rom, to Pavebreve, et til Hr. Sten, at denne under Bandsstraf skal udlægge hende det omtvistede Gods og Oppebörslerne deraf (Svaning Refutatio calumniarum etc. Q3v, cfr. Q4v), og et Executorialbreve derom til Sverigs Erkebisp og Bisper (Olaus Petri, Udgaven i Script. rer. Svec. I. 2. 327, cfr. 328).

Herimod erhvervede Hr. Sten 16 Septbr. 1488 en pavelig Modbulle (dennes Varianter ere anförte ved Nr. 16), stilet til Erkebisperne af Lund og Upsalc og Bisperne af Roskilde og Strengnes; og stöttende sig derpaa udtog Hr. Stens Sagförer, Erkedegn Ragvald Ingemundsen i Upsale i Begyndelsen af Aaret 1489 hos de to sidstnævnte Svenske Prælater en Stevning mod Dronning Dorothea litisque consortes omnesque quorum interesset, at de sidste Juli skulde möde i Vastena og fremsætte Grundene, hvorfor Hr. Sten ikke skulde löses af Band (Nr. 18); samtidig havde det Svenske Rigsraad 11 December 1488 tilskrevet Kong Hans og bedt denne om at formaae sin Moder til at afstaae fra slig Rettergang, der blot kunde skade Forholdet mellem Rigerne (Nr. 11).

Men uagtet dette Brev var blevet meddelt Dronningen, paalagde hun dog sin Kantsler M. Birger yderligere at forfölge Sagen (Nr. 12), og 6 Juli 1489 erhvervede hun i Rom en Gjenkaldelsesbulle (cfr. Nr. 16) af Hr. Stens Modbulle af 16 Septbr. 1488. Men hun maa

rimeligvis have sögt til samme Tid at udvirke andre Breve der, thi der haves vist fra August Maaned 1489[1] en rigtignok udateret og i höj Grad mutileret Concept, som det synes, skreven af hendes Kantsler M. Birger, til en Ansögning til Kurien om slige Breve fra Kong Hans og Hertug Frederik, hvilken Ansögning dog ikke er bleven udfærdiget af Kongen (Nr. 14). Samme Aar, efter August, nedskriver (samme M. Birger?) nogle Optegnelser om, hvorledes der skal gaaes frem i denne Sag, og vedföjer disse en Concept til et Brev desangaaende fra Erkebispen af Lund og Bispen af Roskilde til Erkebispen af Upsale (Nr. 15). Derpaa udvirker Hr. Sten atter hos Pave Innocents en Modbulle (Nr. 16)[2] mod Dronningens Gjenkaldelsesbulle af 6 Juli 1489.

1490, 6 Marts, substituerer Hr. Povl Santbek Mester Frands Grambek, Kannik i Lybek, som Dronningens Prokurator (Nr. 2); og samme Aar paalægger Dronningen sit Bud i Rom blant andre Hverv at paasee, at der ikke derfra gjöres Indgreb i hendes Ret mod Hr. Sten (Nr. 17). Men 10 Juli s. A. formaner Paven Dronningen og Hr. Sten indtrængende til at forliges (Nr. 18) og paalægger Erkebispen af Upsale at virke i samme Retning; og det sidste Brev[3], der nu haves i denne Sag, er et Undskyldningsbrev af 23 Februar 1491 fra Hr. Sten, at han ikke kan komme til et i den Anledning berammet Möde (Handl. rör. Skand.s Hist. XXII 1—5).

1.

Breue apostolicum ad episcopos Halberstadensem et Merseburgensem scriptum, vt dominum Stenonem Sture et complices per edictum publicum citent.

1478, 14 Februarii.

Sixtus papa iiii[us].

Venerabiles fratres. Salutem et apostolicam benedictionem. Alias exposito nobis pro parte carissimæ in Christo filiæ nostræ Dorotheæ Datiæ etc. reginæ illustris, quod dilectus filius Steno Sture miles dominus loci Reffznes, Vpsalensis diocesis, et quidam alij clerici et laici regni Suetiæ nonnulla immobilia in eodem regno consistentia mobiliaque bona parafrenalia eiusdem regine ac ad ipsam ratione donationis propter nuptias legitime spectantia detinerent indebite occupata in animarum suarum periculum et ipsius reginæ preiuditium non modicum et grauamen, vobis per alias nostras sub bulla

---

[1] Denne Concept er skreven en Maanedstid för Mauritii (22 Sept.), efterat Dronningen var gjort bekjendt med Hr. Stens Modbulle af 16 Sept. 1488, og Indkomsterne af Örebo Len siges der at være forholdt hende i fireogtyve Aar (15 Nov. 1482 siges der atten, 8 Maj 1486 enogtyve Aar).

[2] c. 1490. Afskriften er udateret; men Bullen maa være udstedt en Stund efter 6 Juli 1489 og för 24 Juli 1492.

[3] Medmindre maaskee Nr. 16 skulde være senere, hvilket kan være rimeligt nok. Rigtignok omtaler det Svenske Rigsraad 19 August 1494 i sine Forhandlinger med Hr. Sten (Hadorph 351—353) ogsaa det Band og Interdikt, som ræddendes er at komme skal ind paa Sveriges Rige og som nu nylig kundgjort er fra Rom; og dette maa vel sagtens referere sig til samme Sag, men de nærmere Aktstykker derom savnes.

plumbea litteras dedimus in mandatis, quatenus uos uel alter uestrum, uocatis milite ac clericis et laicis predictis et alijs qui forent euocandi, auditisque hincinde propositis, quod iustum foret, appellatione postposita decerneretis, et quod decreuissetis, faceretis per censuram ecclesiasticam firmiter obseruari, prout in alijs litteris nostris predictis, quarum tenorem haberi uolumus sufficienter pro expresso, latius continetur. Nuper autem pro parte eiusdem reginæ nobis fuit expositum, quod pro citationibus et monitionibus de milite ac clericis et laicis predictis faciendis ad ipsos tutus non pateat accessus et propterea in ipsa causa procedi non potest. Quocirca iustis super hoc nobis exhibitis supplicationibus inclinati, presentium tenore mandamus, quatenus constito saltem per proprium ipsius regine juramentum, quod ad militem, clericos, qui, ut asseritur, etiam de nobili genere procreati existunt, et laicos predictos tutus non pateat accessus, ipsis militi, clericis et laicis ac alijs, qui fuerint euocandi, per edictum publicum uocatis, monitis et citatis in locis uicinioribus militi ac clericis et laicis predictis, vbi tutus eidem regine pateat accessus et ubi sic facta uocatio, monitio, citatio ad eos uerisimiliter peruenire possit, de contentis in dictis litteris vos seu alter uestrum summarie, simpliciter et de plano, sine strepitu et figura judicij, sola facti ueritate inspecta, diligenter informetis, et si per diligentem informationem predicta uera esse compereritis seu alter uestrum compererit, militem ac clericos et laicos predictos ad bona huiusmodi ad reginam predictam spectantia per censuram ecclesiasticam ac alia opportuna remedia restituendum compellatis seu alter uestrum compellat, prout de jure fuerit faciendum. Non obstantibus omnibus, quæ in dictis litteris uoluimus non obstare. Datum Romæ apud sanctum Petrum, sub annulo piscatoris, die xiiij Februarij mcccclxxviij, pontificatus nostri anno septimo.

L. Grifus.

Inscriptio: Venerabilibus fratribus .. Halberstadensi et Merseburgensi episcopis.

Ex archetypo membraneo, cui a tergo adsunt inscriptio et vestigia sigilli cera rubra impressi.

2.

Litteræ plenæ potestatis Dorotheæ reginæ quibus quatuor clericos procuratores sibi instituit.

1478, 19 Decembris.

Dorothea Dei gracia Dacie Swecie Norwegie Slauorum Gottorumque regina, ducissa Sleszwicensis, ac Holtzacie Stormarie et Dithmercie ducissa, jn Oldenborg et Delmenhorst comitissa, vniuersis et singulis has literas visuris, lecturis pariter et audituris, notum facimus per presentes, nos jn jllustrissimi principis et domini, domini Cristierni, nostri conthoralis dilectissimi, dictorum regnorum regis ducatuumque ducis ac comitatuum prefatorum comitis, eiusque consensu et assensu et voluntate expressis accedentibus, notariique publici et testium jnfrascriptorum presentia omnibus meliori-

bus modo via jure causa et forma, quibus melius et efficacius et validius potuimus et debuimus, fecisse, constituisse, creasse et solempniter ordinasse, prout facimus, constituimus, creamus et solempniter ordinamus per presentes nostros veros certos legitimos et jndubitatos procuratores, actores, factorum negociorumque nostrorum jnfrascriptorum gestores ac nunctios speciales et generales, jta tamen quod specialitas generalitati non deroget nec econtra, videlicet venerabiles viros dominos Albertum Clitzingk prepositum ecclesie ciuitatis nostre Hamburgensis necnon Theodericum Stoueman cantorem Sleszwicensem ac eiusdem, et Ehcardum Share Lubicensis ecclesiarum canonicos et Paulnm de Santbeck in eadem ecclesia Sleszwicensi vicarium, nobis sincere dilectos, absentes tamquam presentes et quemlibet eorum jnsolidum, jta tamen quod non sit melior condicio primitus occupantis nec deterior subsequentis, set quod vnus eorum jnceperit, alter eorundem jd poterit mediare, terminare et finire ad nostri nomine de consensu et assensu predictis prosequendum et pertractandum causam et causas, que vertitur, vertuntur seu verti et esse sperantur, jnter nos ex vna et quendam Stenonem Sture, assertum militem, pro domino loci Reffznes Vpsalensis diocesis se gerentem, et nonnullos alios spirituales et seculares regni Swecie jncolas, bonorum jnfrascriptorum detentores et occupatores, de et super nonnullis jmmobilibus in eodem regno consistentibus mobilibusque bonis parafrenalibus nostris ac ad nos racione donacionis propter nupcias legitime spectantibus rebusque alijs deducendis et illarum occasionibus, omnesque alios et singulos sua communiter vel diuisim jnteresse putantes, cuiuscumque fuerint condicionis gradus preeminencie atque status seu quacumque prefulgeant dignitate, partibus ex altera, tam coram reuerendis in Cristo patribus et dominis dominis Halberstadensi et Mertzeburgensi episcopis auctoritate apostolica ad hoc deputatis seu eorum altero, quam quibuscumque alijs judicibus conmissarijs delegatis subdelegatis ordinarijs extraordinarijs exequutoribus siue subexecutoribus, quacumque auctoritate datis seu dandis, deputatis seu deputandis, necnon ad agendum jn causis antedictis nosque et nostra jura in omnibus et per omnia defendendum, libellum seu libellos et quascumque peticiones summarias dandum et recipiendum darique et recipi videndum, litemque seu lites contestandum et contestari videndum, de calumpnia vitanda et veritate dicenda cum omnibus et singulis capitulis et clausulis jn et sub calumpnie juramento contentis et quodcumque aliud licitum et honestum juramentum in animam nostram prestandum et ex aduerso prestari videndum, ponendum et articulandum ponique et articulari videndum, posicionibus et articulis ex aduerso datis seu dandis respondendum nostrisque responderi petendum et obtinendum, contra articulos partis aduerse dicendum et excipiendum, testes literas scripturas processus priuilegia statuta jnstrumenta jura et munimenta et quecumque alia probacionum genera producendum et exaduerso produci videndum, contra testes eorumque dicta deposiciones personas necnon alia quecumque ex aduerso producta et producenda videndum dicendum exci-

piendum exponendum replicandum triplicandum et, si necesse fuerit, quadruplicandum, crimina et defectus opponendum, judices locaque et notarios eligendum jpsosque suspectos allegandum et probandum, declarandum et declarari videndum, concludendum et renunctiandum concludique et renunctiari petendum et obtinendum, necnon ad omnes et singulos alios terminos de jure vel consuetudine seruari solitos, si necesse fuerit, procedendum et procedi videndum, sentenciam seu sentencias tam jnterlocutorias quam diffinitiuas et restitutorias ferri petendum et obtinendum ab eisque et quocumque alio grauamine jllato vel jnferendo prouocandum et appellandum apostolosque semel aut plurime petendum et recipiendum ac appellacionem seu appellaciones huiusmodi jnsinuandum jntimandum et prosequendum, expensas taxari petendum et obtinendum et super ipsis jurandum, vnum quoque vel plures procuratorem seu procuratores loco sui substituendum eumque et eos reuocandum et omnes procuraciones huiusmodi jn se reassumendum, tociens quociens sibi placuerit et visum fuerit, expedire et generaliter omnia alia et singula dicendum gerendum exercendum faciendum et procurandum, que in premissis forent necessaria seu eciam quomodolibet oportuna, etiam si talia forent, que mandatum exigerent magis speciale, quam presentibus est expressum. Promisimus eciam et de similibus consensu et assensu prefati domini nostri, domini Cristierni regis, nostri conthoralis jllustrissimi prefati, promittimus prout vna nobiscum et pro nobis promittit jn manibus notarij publici scribeque sui jnfrascripti tamquam publice et auctentice persone, solempnj stipulacione jnteruenientе, vice et nomine omnium et singulorum, quorum jnterest, jnterer it aut jnteresse poterit quomodolibet jnfuturum, nos gratum ratum atque firmum perpetuo habituros totum id et quicquid per dictos nostros procuratores constitutos et eorum quemlibet ac ab eis et eorum quolibet substitutos et substituendos procuratores actum gestum factum dictum procuratumue fuerit, jn premissis seu aliquo premissorum releuantes et releuare volentes, nichilominus eosdem nostros jam constitutos quam ab eis substitutos et substituendos procuratores et eorum quemlibet ab omni onere satisdandi judicioque sisti et judicatum soluendi sub ypotheca et obligacione ad hec de juris disposicione necessaria pariter et cautela; protestantes jnsuper quod per quemcumque actum, quem nos aut nomine nostri per prefatum dominum nostrum dominum regem vbicumque fierj contigerit jn premissis aut aliquo premissorum, non jntendimus propterea jpsos nostros sepedictos constitutos aut ab eis seu coram altero substitutos et substituendos procuratores jn aliquo reuocari seu jntelligi debere reuocatos, nisi de reuocacione ipsa specialem et expressam in nostris literis ferimus[1] mensionem(!). Jn quorum omnium et singulorum fidem et euidens testimonium premissorum presentes nostras constitucionis procuratorie literas exinde fieri et per notarium publicum dicti-

---

[1] ɔ: fecerimus?

que domini nostri regis scribam jnfrascriptum subscribi et publicari voluimus nostrique et domini Cristierni conthoralis nostri secretorum jussimus et fecimus, prout ipse jussit et fecit, appensione communiri. Datum et actum in castro Gottorpp, Sleszwicensis diocesis, anno a natiuitate domini millesimoquadringentesimoseptuagesimooctauo, jndictione vndecima, die vero sabbati decima nona mensis Decembris, pontificatus sanctissimj in Cristo patris et domini nostri domini Sixti Diuina prouidencia pape quartj anno octauo, presentibus jbidem reuerendo in Cristo patre domino Alberto episcopo Lubicensi nobis fideli et Johanne Meyenkrantz nostro secretario, testibus ad premissa vocatis habitis et requisitis.

Et ego Enwaldus Souenbrodere, clericus Bremensis diocesis, publicus jmperiali auctoritate notarius, quia huiusmodi procuratorum, jllustrissimj domini domini Cristiernj Dacie etc. regis, prefati domini mei graciosissimi, ad hoc expresse accedente consensu, constitucioni potestatisdacioni ratihabicioni et releuacioni omnibusque alijs et singulis premissis, dum sic vt premittitur fierent et agerentur, vnacum prenominatis testibus presens jnterfui eaque omnia et singula sic fieri vidi et audiui ac in notam sumpsi, jdeoque hoc presens publicum jnstrumentum manu alterius scriptum exinde confeci subscripsi publicaui et in hanc publicam formam redegi, quam signo nomine et cognomine meis solitis et consuetis vnacum prefatarum mayestatum hincinde secretorum appensione signaui et sigillari feci requisitus jn fidem et testimonium omnium et singulorum premissorum.

Anno etc. nonagesimo, jndictione octaua, die vero Jouis quarta mensis Marcij, pontificatus sanctissimi in Cristo patris et domini nostri domini Jnnocencij Diuina prouidencia pape octaui anno quinto, dominus Paulus de Santbeck habens literam hanc sigillatam originalem in manibus suis substituit magistrum Ffranciscum Grambekeñ canonicum Lubicensem absentem tamquam presentem. Actum Lubecæ jn domo Hans Grashoff, presentibus testibus dicto Hans Grashoff et Johanne Cam Halberstadensis et Maguntinensis diocesium.

E charta coæua.

3.

Det Svenske Rigsraads Brev til det Danske om den i Lybek forkyndte Stevning mod Hr. Sten Sture.

1480, 20 Maj.

Werdigeste wærdigen federe heren vnde guden besunderen frunde. Moge gij weten, dat nw jm harwesthe hir jnt lant qwam en ruchte, wo de hochgeboren furstynne Dorothea koninginne van deme hilgesten vadere dem pawesze etlyke richtere vnde besunderen den werdigen fader bisschoppen to Mersborg in Mytzen yegen dat ryke Sweden vnde vnsen houetman heren Sten Sturen vorworuen hefft, vnde dat des vorbenomeden bisschoppes eskynges breue to Lubeke vnde in mehren anderen steden

an de karckdoren geslagen scholden wesen. Wodoch wij dar van nene wisze redelyke worde kregen, dar wij vns fullenkamen na konden richten, ock nenen louen dar to setten nach sodaneme ewygen, stede, lefflyke vorbyndinge vnde degedynge, als tuschen den ryken gemaket, bebreuet vnde beszegelt isz, doch vppe dat wij dar inne, wat jn der warheyt were, forvaren wolden, vnde [ock v]mme dat wij narghende auerhorich, men to allen scheden auerbodige [to rech]te, als wij alle tyt to forende geweszen hebben, wesen wolden, sende [de ergnante her] Sten Sture etlyke sendebaden myt weddersprekynge vnde appellacien nach [Romisch]er hilgen kercken jegen den ergnanten richtere, welck ene yewelick [wol vormer]cken kan, dat he in der saken vordacht isz vnde in den landen beseten, ... effte sodane vulmechtige procuratores na eskynge der saken nenen recht ...... besoken konen, vmme welker saken wyllen, als wij ock wol marck .... he besunderen myt sodaner sproke vorworuen wasz, als vor [vnszem h]illigen vadere deme pawesze vnrechtlyken vorgebrocht wort in sodaner wysze, dat nen s[endebade] myt der eskynge hir jnt ryke fredelich kome[n kon]de, sick ane vare, welck wij vns behopen noch nicht geschen isz, als wol bewislich isz myt jw suluest. Konen wij ock wol marcken, nach deme dat sodane richter so lange dar na gegeuen wasz, dat de vorberorde eskynge myt eneme vordechten vpsate jn den steden vpgeslagen wort vp sodane tyt, dat dat mynste ruchte hir int lant qweme vnde wij sunder grote lyues vare nenen sendebaden vppe stede vnde tyt to antwardende na lude der citacien vthsenden konden, desgelyken dat se to Mersborg na lude der cytacien beyegeden, vnde do de tyt der eskynge vorleden wasz, wort de vorbenomede her Sten swerlyken gebannen, als dat ruchte geyt, van eneme anderen bisschoppe, de bisschop isz to Raszeborg, vnrechtuardigen jegen alle rechte, langk na heren Stens appellacien vnde wedderropynge, de rechtlyken vorkundiget vnde vpgeslagen wort to Mersborg, dar hen he citeret effte geeschet was. Worvmme hebbe jck Sten Sture vor dat ryke Sweden vnde vore my protesteret vnde vorwordet den groten hoen vnde hommot, in deme vnrechuerdigen banne deme ryke vnde my bewiszet isz, dat to rechten steden vnde beqwemelyker tyt myt rechte toforuolgende, den ewigen frede vnde bebyndynge in allermathe vp vnser wegen vnuorbraken. Wat furdermehre mercklicke vnde schelyke wedderseggynge jeghen de vorbenomede vorwarninge vnses hilgen vaders des pawes breffe des richters vnde syns processz, desgelyken jegen de hochgebornne furstynne, de sodane breue vnde richtere vorworuen hefft, gevunden warden, kummet wol vortan myt der hulpe Gades, wen des behoff don mach, to bewisinge. Leuen heren vnde guden frunde, nach deme sodane vorlop, so vorscreuen steyt, duncket vns den ewygen frede vnde lefflyke bebyndynge, sunder alle [1] vnde beropynge gedan, bebreuet vnde besegelt isz, vele vorkrenckt mochte wesen yegen sodane leffllicheit, als [van vnsen weghen] bewiset

[1] Her er ladet aaben Plads til et Ord.

isz, besunderen vmme de vanghen; welck wij d[arumme nit glouen, idt] sy myt juweme wetende vnde vulborde [geschen]. Dar vmme b[egeren wij, offte] sodane saken effte vorlop myt juweme rade vnde vulbo[rde nit geschen sy?], dat gij vns myt desseme vnseme baden schriuen en h . . . ., dar wij na mogen richten konen. Gade beualen. Van Vp[sale den xx^ten] des mantes May anno domini etc. lxxx, vnder des erwe[rdigsten vnde der erwerdigen] jn Gade vederen heren Jacobi van Gades [gnaden ertzbisschops] to [Vpsale, Hi]nrici to Lyncopyng, Conradi to Strengenis, Ludikini to Westras der sulfften gnaden bisschoppen, vnde der eddelen vnde gestrengen ridderen heren Sten Sture des Rykes Sweden vorstender, Nyels Sture, Goetstaff Karlsson, Eskel Ysaacsson, Gregers Matson, Ako Jonsson, Karl Knwtsson, Nyels Forsson[1], Arwyd Trolle vnde Magns Karlsson, knapen, secreten vnde jngesegelen, de se alle ytzunden hir to bruken.

Consiliarii regni Swecie pronunc Vpsalie congregati.
Redere des rykes Sweden nw to Vpsale vorgaddert.

Skrevet paa Papir med en samtidig Haand, formodentlig en til Enkedronningens Brug gjort Oversættelse. Vedlagt findes fölgende forkortede Latinske Gjengivelse af samme Brev, skreven paa Papir med en samtidig Haand:

Reuerendissimis reuerendisque in . . . . militibus militaribus regnj Dacie consili[arijs].

Reuerendissimi reuerendi etc. In autumpno recepimus ex s . . . ., quod domina regina optinuisset ex commissione apostolica judicem dominum Merseburgensem contra regnum Swecie et capitaneum nostrum dominum Stenonem Stuwr, et quod citaciones episcopi fuissent in valuis ecclesie Lubicensis et in alijs locis etc., verum non adhibuimus fidem, ex quo tractatus inter regna sint, pacta federis sunt sigillata etc. Misimus nuncios ad judicem, qui, vt multis constat, est voluntarius. Jsta causa hoc modo est iniuste coram papa presentata, quod citaciones non possent exequj hic in regno propter metum etc. Consideramus eciam, quod citacio a tanto tempore decreta per judicem et postea in ciuitatibus exequta ex proposito factum sit, ne fama hic ad nos perueniret et ne in termino possemus habere nuncios pro nobis in judicio comparentes etc. Sicque post appellacionem ex parte domini Stenonis interpositam Merseburgi, fuit ipse excommunicatus per episcopum Raczeburgensem. Qua propter ego Steen Stuwr in presencia maiorum regnj Swecie protestatus sum de jniuria et grauamine nobis illata, et pacta federis inter nos sigillata pro parte vestra non sunt seruata. Dubij tamen sumus, si hec sint facta de consilio et assensu vestris; petimus certificari per scripta vestra cum presente nuncio. Ex Vpsalie xx May anno lxxx.

Xj consiliarij Swecie sunt scripti in litera
et xj sigilla impressa.

---

[1] ɔ: Erikson?

4.

Stephani Mediolanensis cardinalis litteræ ad archiepiscopum Lundensem et episcopum Lincopensem datæ, vt dominum Stenonem Sture ab excommunicationis sententia in eum lata absoluant.

1480, 26 Septembris.

Stephanus miseracione diuina [titulo sancte Mar]ie in Transtiberim sacrosancte Romane ecclesie presbiter cardinalis, Mediolanensis wlgariter nuncupatus, causeqve et causz partibus . . . . [san]ctissimo [domino nostro] papa judex et commissarius specialiter deputatus, reuerendissimo ac reuerendo jn Cristo patribus et dominis do[minis Johanni et Henrico eadem] gracia archiepiscopo Lundensi et episcopo Lincopensi judicibus et commissariis ad infrascripta cum illa clausula, quod ambo s[imul, seu si vnus] vestrum nollet ac non posset uel non valeret interesse, alter vestrum qui vellet, posset et valeret, altero nichilominus prius requisito etc. [ad hoc per nos] specialiter deputatis, salutem in domino et in commissis debitam diligenciam adhibere nostrisque huiusmodi ymmouerius apostolicis firmiter obedire mandatis. Noueritis quod nuper sanctissimus in Cristo pater et dominus noster dominus Sixtus diuina prouidencia papa quartus quandam commissionem seu supplicacionem[1] cedulam nobis per duos suos cursores presentari fecit, quam nos cum ea, qua decuit, reuerencia recepimus, huiusmodi sub tenore:

Beatissime pater. Sanctitas vestra ad supplicacionem domine Dorothee regni Dacie regine jllustris, asserentis, quod deuotus eiusdem sanctitatis vestre orator Steno Sture miles, dominus loci Gripzholm, Strengenensis dyocesis, regni Suecie gubernator, quem ipsa regina in sua jmpetracione militem ac dominum loci Ressznes, Obsalensis dyocesis, nominauit, et quidam alii clerici et laici regni Suecie non nulla immobilia jn eodem regno consistencia mobiliaque bona parafrenalia eiusdem regine et ad ipsam racione donacionis propter nupcias legittime spectancia detinebant jndebite occupata, jn animarum suarum periculum et ipsius regine preiudicium, reuerendis patribus dominis Halberstadensi et Merszeburgensi episcopis, eorum propriis nominibus non expressis, per suas literas in forma Humilibus expeditas mandauit, quatenus ipsi uel alter eorum, vocatis milite ac clericis et laicis predictis et aliis qui fuerint euocandi, auditis hincinde propositis, quod iustum fuerit, appellacione remota, decernerent et, quod decreuerunt, facerent per censuram ecclesiasticam firmiter obseruari, primo; et deinde post predicta ac per alias in forma breuis expeditas eiusdem sanctitatis vestre literas ad ipsius regine instanciam, asserentis, quod pro citacione et monicione de milite, clericis et laicis predictis faciendis ad ipsos tutus non patebat accessus et propterea in huiusmodi causa procedi non poterat, eisdem dominis episcopis, eorum propriis

[1] ɔ: supplicacionum?

nominibus non expressis, mandauit quatenus, constito saltem per proprium juramentum dicte regine, quod ad militem, clericos et laicos predictos, qui eciam, ut asserebatur, de nobili genere procreati existebant, tutus non pateret accessus, ipsis militi, clericis et laicis et aliis, qui essent vocandi, per edictum publicum vocatis, monitis et citatis in locis vicinioribus[1], ac clericis et laicis predictis, vbi ipsi regine tutus patebat accessus, et vbi sic facta vocacio, monicio et citacio ad eos verisimiliter peruenire posset, de contentis in dictis literis summarie, simpliciter et de plano, sine strepitu et figura judicii, sola factj veritate inspecta, se diligenter informarent, et si per diligentem informacionem predicta vera esse comperirent seu alter eorum comperiret, militem ac clericos et laicos predictos ad bona huiusmodi, ad predictam reginam spectancia, per censuram ecclesiasticam et alia oportuna remedia ad restituendum compellerent seu alter eorum compelleret, prout deinde esset faciendum, cum non obstantibus in dictis prioribus literis expressis, quodque reuerendus pater dominus Tilo episcopus Merszeburgensis, alter ex dictis pretensis judicibus et commissariis deputatis, in[2] pretense litere huiusmodi pro parte dicte domine Dorothee regine presentate fuerunt, asserens, quod eius collega se exonerauerat, et quod sibi legittime constiterat, quod ad ipsorum monendorum et in euentum citandorum tutus non patebat accessus, per suas pretensas literas in locis tunc expressis legendas et affigendas per edictum publicum militem clericos et laicos predictos, eorum tamen nominibus et cognominibus minime expressis, jn virtute sancte obediencie et sub excommunicacione, quo ad predictos et alios, eciam aliis penis, quas dicta auctoritate se in scriptis tulisse asseruit, peremptorie requisiuit, monuit et precipiendo mandauit, quatenus non nulla immobilia in dicto regno consistencia mobiliaque bona parafrenalia, ad dictam reginam, ut asseruit, spectancia, absque aliqua contradiccione seu rebellione interueniente eidem regine traderent realiter et cum effectu persoluerent et restituerent ac quilibet eorum persolueret et restitueret infra sexaginta dierum spacium post pretensarum literarum exsequcionem, et infra alios sexaginta dies deberent ipsum episcopum uel alium loco sui surrogandum de paricione huiusmodi certificasse; alias citabat et citari mandabat predictos, quatenus prima die juridica post predictas immediate sequencia[3] ad videndum se predictam excommunicacionis sentenciam et penas huiusmodi incidisse et incurrisse declarari et alia tunc expressa, jn pretensis literis monitorialibus et citatoriis contenta, videndum et audiendum fieri, prout in illis dicitur plenius contineri. Et licet, pater sancte, credatur, quod pretense litere apostolice et citatorie huiusmodi fuerint et sint ipso iure nulle et per dolum et fraudem extorte, cum in illis dolo et fraude fuit expressum, quod tam miles quam nonnulli clerici et laici detinebant bona, nam nulli

---

[1] adde: ipsis militi? [2] leg. fortasse: cui.
[3] ∝: sequenti.

dubium est, quod si non fuisset in illis expressum dictum verbum clerici, sed solum miles et laici, ac eciam expressum fuisset, quod ciuitates, in quibus dati fuerant[1] dicti asserti commissarii dati et deputati fuerunt, non solum per vnam et duas dietas, sed per quadraginta et quinquaginta ac plures dietas a fine diocesis Strengenensis, vnde ipse orator oriundus existit, distabant, ac quod ipse miles fuit et est, ut prefertur, gubernator regni Suecie, et quod ipse[2] ad comparendum coram dictis assertis delegatis ac altero eorum tutus non patebat accessus, quodque dicte pretense litere nullatenus concesse fuissent, ac eciam dicte pretense litere monitoriales et citatorie fuerunt et sunt ipso jure nulle, ex causis eciam supradictis, ac quia predictarum pretensarum literarum forma minime seruata decreti[3] fuerunt, quodque per dictum gubernatorem, habita noticia post plures menses, postquam pretensarum literarum dicebantur facte pretense exsequciones, dictus assertus delegatus ex causis tunc expressis suspectus et recusatus, et ab eodem et postea per eum ad sanctitatem vestram et sedem apostolicam appellatum, dictaque appellacio in ecclesia Merszeburgensi in dicti episcopi tunc absencia et coram illius vicario et locum tenente intimata et insinuata extitit, et per quem non debuisset neque potuisset de iure contra ipsum oratorem ad vlteriora procedi; nichillominus asseritur, quod reuerendus pater dominus episcopus Raszburgensis, coram quo pretense litere monitoriales et citatorie cum illarum pretensis execucionibus reproducte fuerunt, et coram quo tanquam asserto subdelegato dicti episcopi Merszburgensis ad dacionem pretensi libelli pro parte predicte regine processum fuerat, dictum oratorem propter non responsionem dicti pretensi libelli, cuius noticiam miles et orator ipse nunquam habuit, ut pretenditur in scriptis, excommunicauit et ut talem publicari fecit, licet nulliter et de facto ac pocius causa iniuriandi et iniurias atroces ipsi oratori inferendi ac jurisdiccionem et potestatem suas et illarum exercitionem impediendi quam iusticiam ministrandi, cum, si judex competens fuisset, prout non creditur, lite non contestata in dicta causa procedere potuisset, cum per dictum assertum breue possit summarie ac simpliciter et de plano, sine strepitu et figura iudicii procedi. Cum autem, pater sancte, predicta non solum in militis et oratoris prefati, sed tocius regni Swecie contumeliam, dampnum et preiudicium cesserunt et cedunt, possentque exinde maxima scandala et forte guerre inter dictorum regnorum inhabitatores oriri ac pacta et federa de pace seruanda inter dicta regna per eorum consiliarios jnita violari, in quibus inter cetera cauetur, quod omnes cause inter habitatores ipsorum regnorum mouende debent per viginti quatuor arbitros, per dictos consiliarios acta concorditer electos, cognosci, diffiniri et appellacione remota terminari; jdeo ad obuiandum predictis, et ut iusticia locum habeat, et cognosci possit, an pretense litere impetrate et illarum vigore sequta de iure viribus subsistant uel non, dignetur sancti-

---

[1] »dati fuerant» forsan delendum. [2] ɔ: ipsi. [3] ɔ: predicte pretense litere — decrete?

tas vestra alicui ex reuerendis patribus causarum sacri palacii apostolici auditoribus causam et causas appellacionis et appellacionum huiusmodi vna cum causa et causis nullitatis et surrepcionis pretensarum literarum huiusmodi et eciam nullitatis et ininstitutionis omnium et singulorum post et contra dictam appellacionem attemptatorum et innouatorum committere audiendas cognoscendas decidendas et fine debito terminandas, cum potestate citanti[1] dictam reginam eciam per edictum publicum, conscito summarie etc., quod ad eam citandam tutus non patet accessus, jn Romana curia et extra eam, ac inhibendi omnibus, quibus erit inhibendum, tociens quociens opus fuerit, ac oratorem predictum a pretensis excommunicacionis sentencia huiusmodi et aliis censuris ecclesiasticis, quibus propterea fore irretitus pretenditur, simpliciter uel ad cautelam per se uel alium absoluendi et alia faciendi, que in premissis et circa ea necessaria erunt et oportuna; eciam si causa et cause huiusmodi [non fuerin]t ad dictam curiam legittime deuolute neque in ea de juris necessitate tractande et fiunde, constitucionibus et ordin . . . . .o palacij ac feriis alias per sanctitatem vestram jndictis et alijs in contrarium facientibus non obstantibus quibuscunque.

In [qua . . . . . . commi]ssione seu supplicacione scripta erant de alterius manus litera, superiori litere ipsius cedule penitus et omnino dissimile et diuersa hec [verba], videlicet [sanctissimi] domini nostri pape: audiat reuerendissimus pater dominus cardinalis Mediolanensis et conscito summarie de non tut[o ad dictam reginam aditu], edictum, ut petitur, absoluat per se uel alium eciam ad cautelam, si et prout de iure feriis non obsta . . . . eiusdem commissione siue supplicacione cedule scripta erant de aliena manu litera hec verba videlicet: Placet domino [nostro pape, vt commi]ttatur cardinali Mediolanensi. P. Saler . .

Cuius quidem commissionis vigore, citacione legittima vna cum inhibicione inserta ex[tra Rom]anam curiam et ad partes decreta, sumus pro parte strennui viri domini Stenonis Sture militis principalis, in preinserta commissione principaliter nominati, debita cum instancia requisiti, quatenus, cum onorosum et graue eidem domino Stenoni militi principali predicto in censuris huiusmodi, nulliter in eum, ut asserebatur, prolatis, remanere, deberet nec commode pro absolucione ad cautelam obtinendam ad Romanam curiam accedere, aut in presensiarum, que fortassis ad illam impendendam necessaria pretenderentur, deducere, seu quousque causa deuolueretur, exspectare, committere alicui seu aliquibus prelatis in partibus illis absolucionem ab excommunicacione et aliis censuris ecclesiasticis, ob non responsionem libelli alias in eum per reuerendum patrem dominum episcopum Rasburgensem, assertum judicem et commissarium subdelegatum, premissorum occasione, ut prefertur, latis atque promulgatis, et quibus forsan irretitus pretenderetur, eidem domino Stenoni militi principali impendendam

[1] ɔ: citandi.

iuxta ipsius commissionis continenciam et tenorem dignaremur. Nos igitur Stephanus cardinalis, judex et commissarius prefatus, attendentes requisicionem huiusmodi fore iustam et consonam racioni, quodque iusta petentj non est denegandus assensus, et quod sancta mater ecclesia nemini veniam petenti gremium claudit, jdcirco auctoritate apostolica, nobis commissa et qua fungimur in hac parte, vobis reuerendissimo ac reuerendo patribus dominis archiepiscopo Lundensi et episcopo Lincopensi predictis, de quorum integritate et circumspeccione in hiis plenam in domino gerimus fiduciam, vices nostras committimus in hac parte, mandantes jnsuper vobis, quatenus vos ambo simul uel alter vestrum, altero requisito et non volente uel non valente presentibus interesse, receptis presentibus et vocatis partibus hincinde et seruatis, que ad hoc de iure seruanda fuerint, postquam pro parte dicti domini Stenonis militis principalis super hoc fueritis uel, altero se excusante, alter vestrum fuerit requisiti seu requisitus, eundem dominum Stenonem militem principalem, postquam de stando iuri et parendo sancte matris ecclesie ac nostris et vestris mandatis ad sancta Dei ewangelia, tactis per eum ad mandatum vestrum uel alterius vestrum, ut prefertur, et in vestris manibus corporaliter scripturis sacrosanctis, prestiterit iuramentum in forma ecclesie consueta, nisi aliud canonicum obstiterit, ab huiusmodi excommunicacionis aliisque sentenciis et censuris ecclesiasticis auctoritate nostra ymmoverius apostolica, eciam ad cautelam, si et prout de iure absolucio huiusmodi sibi fieret impendenda et non alias, absoluatis uel alter vestrum, ut prefertur, absoluat ipsumque communioni fidelium et ecclesiasticorum sacramentorum participacioni sancteque matris ecclesie gremio et vnitati restituatis seu alter vestrum restituat, iniuncta ei pro modo culpe penitencia salutari, quemadmodum nos ipsi facere possemus et deberemus de iure, si presentibus personaliter interessemus, literas vestras desuper concedendo oportunas.

In quorum omnium et singulorum fidem et testimonium premissorum presentes literas siue presens publicum jnstrvmentum, nostram commissionis absolucionem in se continentes siue continens, exinde fierj et per notarium publicum nostrumque et huiusmodi cause coram nobis scribam infrascriptum subscribi et publicari mandauimus nostrique sigilli iussimus et fecimus appensione communiri. Datum et actum Rome in domibus nostre solite residencie sub anno a natiuitate domini millesimoquadringentesimooctuagesimo, jndiccione terciadecima, die vero Martis vicesima sexta mensis Septembris, pontificatus prefati sanctissimi domini nostri domini Sixti pape quarti anno decimo, presentibus ibidem venerabilibus viris dominis Johanne Stephanj Cotta scriptore apostolico et Johanne de Ferentino secretario, testibus ad premissa vocatis specialiter atque rogatis.

Et ego Johannes Huseman, presbiter Coloniensis diocecis, publicus sacris apostolica et imperiali auctoritatibus notarius prefatique reuerendissimj domini mei dominj Stephanj cardinalis Mediolanensis, judicis et commissarij, ac

huiusmodi cause coram eo scriba, quia predictis commissionis presentacionj et recepcionj ac ad absoluendum subdelegacionj, peticionj, concessionj et decreto omnibusque aliis et singulis premissis, dum sic vt premittitur agerentur et fierent, vna cum prenominatis testibus presens interfui eaque omnia et singula sic fieri vidi et audiuj, jdeoque hoc publicum instrumentum manu alterius fideliter conscriptum exinde confeci, subscripsi et publicaui, signoque ac nomine meis solitis et consuetis vna cum prefati reuerendissimi domini mei cardinalis sigilli appensione signauj atque communiui in fidem et testimonium omnium et singulorum premissorum rogatus specialiter et requisitus[1].

Ascultata, examinata et collacionata est presens copia per me Ottonem Foget, publicum imperiali auctoritate notarium, et concordat cum suo originali de verbo ad verbum, quod manu propria verum protestor.

E charta, vt videtur, archetypa.

5.

Interdictio, ne dominum Stenonem absoluat archiepiscopus Lundensis.

1481, 15 Septembris.

In nomine domini amen. Per hoc presens publicum jnstrumentum cunctis pateat euidenter et . . . . . um, quod anno a natiuitate eiusdem millesimoquadringentesimooctuagesimoprimo jndictione [quar]tadecima, die vero quintadecima mensis Septembris, pontificatus sanctissimj jn Cristo patris et dominj nostrj [dominj Sixt]j diuina prouidencia pape quartj anno decimo, ego Petrus Vngar, opidanus Haffnensis, Roskildensis [diocesis, publi]cus apostolica auctoritate notarius, nonnullas literas citatorias et jnhibitorias per reuerendum jn Cristo [patrem et do]minum dominum Johannem, Dej et apostolice sedis gracia episcopum Ratzeburgensem, judicem delegatum apostolicum in causa [quadam ver]tente inter jllustrissimam et serenissimam principissam dominam dominam Dorotheam Dacie Swecie [Norwegie] etc. reginam principalem actricem ex vna, et nobilem virum dominum Stenonem Sture militem . . . . . . uentum de et super nonnullis jnmobilibus jn regno Swecie consistentibus mobilibusque bonis eiusdem [parafernalibus?] et ad ipsam reginam ratione donationis propter nuptias spectantibus rebusque alijs tunc expressis et illarum [oc]casionibus, partibus ex altera, jn vim specialis breuis apostolicj huiusmodj cause et causarum aduocationis a reuerendissimo domino cardinalj Mediolanensi et alijs quibuscunque judicibus commissarijs ordinarijs uel delegatis sub [d]ata Rome apud Sanctumpetrum sub annulo piscatoris die octaua Martij millesimoquadringentesimooctuagesimoprimo, pontificatus prelibatj

[1] Quæ sequuntur, alia manu scripta sunt.

domini nostrj domini Sixtj pape quartj anno decimo, decretas et sub [da]ta jn sala estiualj castrj suj Schoneberge Ratzeburgensis diocesis anno a natiuitate domini millesimoquadringentesimooctuagesimoprimo jndictione quartadecima, die vero Mercurij vicesima mensis Junij, pontificatu quo supra, emanatas et suo sigillo sigillatas, necnon per discretum virum Hardwicum van deme Harte, clericum Ratzeburgensis diocesis, publicum apostolica et jmperialj auctoritatibus notarium prefatique reuerendj patris domini Johannis episcopi judicis delegatj prefatj ac coram eo scribam, subscriptas et signatas, pro parte memorate serenissime domine Dorothee regine, principalis, in pretactis literis citatorijs et inhibitorijs principaliter nominate, sub penis, sententijs et censuris in eisdem literis contentis debite requisitus, tamquam obediencie filius, in testium infrascriptorum ad hoc vocatorum specialiter et rogatorum presencia, reuerendissimum jn Cristo patrem et dominum dominum Johannem eadem gracia archiepiscopum Lundensem, in propria sua persona jn curia sua archiepiscopalj Lundensi repertum et inuentum, personaliter accessi et huiusmodj literas, precipue quoad eius jnibj contentam jnhibicionem, eidem domino archiepiscopo omnibus melioribus modo via jure causa et forma, quibus melius [et efficaci]us potuj et debuj, jntimauj significauj et notificauj, sueque reuerendissime paternitatj, ne quouismodo . . . . et attemptandum duceret jnnouaret seu attemptaret contra huiusmodj litispendenciam . . . . . . processum coram ipso domino episcopo Ratzeburgensi judice delegato inter huiusmodj partes habitum et habendum jn sue verius apostolice jurisdictionis vilipendium et apostolice sedis contemptum, sub pena reuocationis eorundem via innouatorum et attemptatorum jnhibendum duxj et jnhibuj. Copiam earundem literarum per me fideliter auschultatam collacionatam et subscriptam jn signum vere et legitime execucionis et jnhibitionis huiusmodj ad manus sue paternitatis, quam ad se decenter recepit, tradidj et assignauj. Acta fuerunt hec jn curia archiepiscopalj Lundensj supradicta jn camera dictj reuerendissimj patris domini archiepiscopi Lundensis, sub anno, jndictione, die, mense et pontificatu quibus supra, presentibus ibidem venerabilibus viris dominis magistro Johanne Akonis, predictj dominj archiepiscopi cancellario, et Sighwardo Grubbe, eiusdem ecclesie Lundensis canonicis, testibus ad premissa vocatis pariter atque rogatis[1].

(Signum notarii). Et ego Petrus Vngar clericus Roskildensis dyocesis publicus apostolica auctoritate notarius, quia predesignatas literas citatorias et inhibitorias, ut prefertur, reuerendissimo patri ac domino domino Johanni archiepiscopo Lundensi jntimauj et jnsinuaui sueque reuerendissime paternitati palam inhibuj, nulla de contingentibus omittendo, jdeo huiusmodi per me facte inhibitionis jnstrumentum, manu aliena fideliter scriptum, exinde con-

[1] Qua sequuntur, alia manu scripta sunt.

feci, subscripsi, publicauj et in hanc publicam formam redegi signoque et nomine meis solitis et consuetis signauj rogatus et requisitus jn fidem et testimonium omnium et singulorum premissorum.

E membrana archetypa. Ex bulla apostolica, 1488 16 Septembris in forma Humilibus data, patet, archiepiscopum Lundensem exinde hanc caussam tractare noluisse, Henricum vero Lincopensem eam sibi soli assumpsisse Stenonemque et litis consortes absoluisse.

6.

Domini Stenonis Sture appellatio caussæ ab episcopo Ratzeburgensi ad curiam Romanam.

1481, 25 Septembris.

In nomine domini amen. Anno a natiuitate eiusdem millesimoquadringentesimo octuagesimoprimo, jndictione quartadecima, die vero Martis vicesimaquinta mensis Septembris, pontificatus sanctissimj in Cristo patris et domini nostri domini Sixtj diuina prouidencia pape quartj anno vndecimo, jn mej notarij publicj testiumque infrascriptorum ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum presencia personaliter constitutus venerabilis vir dominus Ragualdus Ingemundj archidiaconus Vpsalensis, decretorum doctor, magnificj et strennuj militis domini Stenonis Sture, domini locj in Gripholm Strengnensis diocesis, regnj Swecie gubernatoris, procurator, animo et intencione, vt asseruit, in quadam causa infradesignata prouocandj et appellandj, prout eciam prouocauit et appellauit, ac habens et tenens in suis manibus quandam appellacionis seu prouocationis et apostolorum peticionis papiri cedulam, causas in se continentem racionabiles, michi notario publico infrascripto tandem recipientj tradidit atque porrexit, meque debita cum jnstancia requisiuit, quatenus huiusmodi cedulam prouocationis et appellationis ibidem legerem et publicarem. Extunc ego notarius publicus infrascriptus eius peticioni satisfaciendo eandem prouocationis et appellationis cedulam publice alta et intelligibilj voce legj in hunc quj sequitur modum: Quoniam a citacionibus et monitionibus et sententijs, preceptis, mandatis grauaminibusque ac alijs gestis et actis per non habentem potestatem, jmperium neque iurisdictionem factis, ymmouerius attemptatis, tanquam nullis et inualidis iuxta vtriusque juris doctrinam, appellare seu prouocare non est necesse; quia tamen ea, que per tales perpetram[1] sunt acta, per sedis superioris circumspectionem solent prouocationis, appellationis et recursus beneficio reparari potissime per sanctam sedem apostolicam, omnium male gestorum reformatricem, cuius proprium est frena judicium excedencium moderare et eorum male gesta in melius reformare; liceatque grauatis et oppressis ac grauarj et opprimj [ver]isimiliter timentibus superiorum auxilium et defensionem inplorare et ad appellationis, prouocationis et [recu]rsus beneficium conuolare; qua propter dudum magnificus ac strenuus miles Steno Sture, [dominus] locj in Gripsholm, regnj Swecie

[1] ɔ: perperam.

gubernator, sentiens se per inordinata monitoria et [edic]ta reuerendi patris domini Thilonis episcopi Merszeburgensis in quadam causa, que inter ipsum [dominum] Stenonem ex vna et illustrem dominam Dorotheam Dacie reginam de et super quibusdam [bonis mobili]bus et in mobilibus in regno Swecie consistentibus vertj pretendebatur, multipliciter grauarj et [vehemente]r ledj, timensque prout eciam accidit, in futurum per eum uel subdelegandos ab eo amplius [grauarj et] ledj, nolens que sic sine consideracione in facie et contra apostolica mandata constitutiones[que et de]creta ac canonicam disciplinam facta forent et attemptata, rata habere, a prefato domino [Thilo]ne episcopo Merszeburgensi eiusque processu et censuris fulminatis et fulminandis, mandatis, [mo]nicionibus et comminationibus et sententijs ad sanctissimum dominum nostrum dominum Sixtum diuina prouidencia papam quartum coram reuerendo in Cristo patre et domino domino Henrico episcopo Lincopensi in scriptis prouoçauit et appellauit, appellationemque huiusmodi in ciuitate Merszeburgensi et alijs locis pluribus jnsinuauit et publicauit ac jnsinuarj et publicarj fecit et procurauit, causamque appellationis et appellationem huiusmodi ac nullitatis processus, cum potestate absoluendj a censuris huiusmodi, quatenus opus esset, in et contra eum latis, de mandatis prefatj sanctissimj domini nostri reuerendissimo in Cristo patri et domino domino Steffhano[1] miseratione titulo sancte Marie Transtiberim sancte Romane ecclesie presbitero cardinalj committj et absolutionum literas decernj obtinuit, prout jnstrumentis desuper confectis et actis cause huiusmodi plenius continetur. Quibus non obstantibus prefata domina Dorothea regina de sua justicia non confidens, sed in ea vehementer vacillans, quandam pretensam commissionem jn forma breuis apostolicj clam atque latenter et per jnportunitatem, vt michi nondum decem diebus elapsis jnnotuit, ad reuerendum patrem dominum episcopum Merszeburgensem[2], cuj alias causa huiusmodi per prefatum dominum Thilonem episcopum Merszeburgensem subdelegata fuisse pretendebatur, et quj extitit in Romana curia ob causas legitimas et probabiles recusatus, dicitur extorsisse; quod non alia de causa factum esse credendum est, nisi ut occasionem habeat prefatum dominum Stenonem gubernatorem jn suo regimine regnumque Swecie in sua tranquillitate turbandj et eidem grauiter jniuriandj, cum ipse episcopus Ratzeburgensis a loco domicilij ipsius ipsius domini Stenonis vltra quadraginta dietas distare noscatur et extra omnes confines Dacie, Swecie et Norwegie regnorum resideat, ac ecclesia Ratzeburgensis nullam obtineat ciuitatem muro uel menibus aut portis clausam, nec potest dicj vnquam fuisse uel esse copiam iurisperitorum, cum apud ipsam ecclesiam non resideant neque residere consueuerint nisi tres uel quatuor religiosj siue canonicj regulares ordinis Premonstratensium, est et alias locus priuatus, in solitudine positus, propter multa latrocinia, que in circuitu committuntur, inaccessibilis, et in dominio ipsius re-

[1] adde: diuina. [2] o: Ratzeburgensem.

gine seu eius affinium et amicorum situatus, et alias ipse episcopus Ratzeburgensis ex causis in prioribus appellationibus expressis vehementer suspectus, quas hic in presentj appellatione habere volo pro repetitis; ex quibus constat seu constare potest, quod dicto domino Stenonj ad prefatum locum seu episcopum aut alterj eius nomine nec per terram neque per mare tutus patet accessus. Quare propter causas huiusmodi et ex multis alijs probabilibus, vbi necesse fuerit, allegandis, dictum dominum episcopum Ratzeburgensem tamquam michi ac partj mee vehementer suspectum recuso et ab eo et eius processu habito et habendo, si quem jnchoauerat aut jnchoare intendit, ac sentencijs latis seu ferendis tamquam nullis et nulliter gestis, sua pontificalj dignitate ac nullitatibus huiusmodi semper saluis, in hijs scriptis prouoco et appello, apostolosque tales, quales michi de jure debentur, saltem per vos dominum notarium darj peto, cum protestatione, cum velim hanc meam appellationem jnsinuare in locis et termino, vbi ad omnium, quorum interest, possit noticiam peruenire, cum michi tutus non pateat accessus ad personas et loca, vbi et quibus alias foret de jure jnsinuanda, quod paratus sum meo corporalj juramento firmare, submittens me dictumque principalem meum michique adherentes et adherere volentes ac singula ipsius et mea bona tuitionj et protectionj sancte sedis apostolice. Protestor eciam de prosequendo hanc meam appellationem necnon causam et causas suis loco et tempore congruis et oportunis, saluo jure addendj, minuendj, mutandj, corrigendi etc.

Et protestatur alias, prout fuit et est juris, moris atque stilj. Quaquidem appellationis cedula, sic ut premittitur, producta et coram me notario publico subscripto interposita, dicto domino Ragualdo procuratorj appellantj et apostolos petentj ego notarius publicus infrascriptus apostolos tales, quales illj de jure potuj et debuj, presertim testimoniales, dedj tradidj et assignauj. De et super quibus omnibus et singulis premissis dictus dominus Ragualdus procurator me notarium publicum infrascriptum requisiuit, vt sibi vnum uel plura publicum seu publica conficerem jnstrumentum et jnstrumenta. Lecta et interposita fuit hec presens appellationis papirj cedula Lubece in ecclesia sancte Katherine virginis Lubicensi sub anno, jndictione, die, mense, pontificatu et alijs, quibus supra, [presenti]bus [ibidem] honorabilibus viris dominis Tymmone Stoffregen lectorj in maiorj ec[clesia necnon?] Petro Johannis presbitero dicte Lincopensis diocesis testibus ad premis[sa vocatis s]pecia[liter] et rogatis.

Et ego Hinricus Schele clericus Verdensis diocesis [publicus im]perialj a[uctoritate] notarius, quia huiusmodi appellationum interpositioni, [apostolorum petiti]oni da[tioni] et receptioni omnibusque alijs et singulis, dum sic ut [premittitur fierent] et ag[erentur], vna cum prenominatis testibus presens interfuj eaque sic fi[eri vidi] et audi[ui], jdeoque hoc presens publicum jnstrumentum manu alterius fidel[iter] jngrossatum examinaui confeci subscripsj et in hanc formam publicam redegj, quam signo et nomine

meis solitis et consuetis signauj jn fidem et testimonium omnium et singulorum premissorum vocatus pariter et rogatus[1].

Anno etc. lxxxij die xxiiij Februarij presens retroscripta appellacio fuit presentata domino episcopo Raczeburgensi in Herenborg, presenti ibidem.

E charta cosua.

7.

Altera domini Stenonis appellatio ab episcopo Ratzeburgensi ad curiam Romanam.

1482, 22 Februarii.

Jn nomine domini amen. Anno a natiuitate eiusdem millesimo quadringentesimo octuagesimo secundo, jndictione quintadecima, die vero Veneris vicesimasecunda mensis Februarij, pontificatus sanctissimj in Cristo patris et domini nostri domini Sixtj diuina prouidentia pape quartj anno vndecimo, jn mej notarij publicj testiumque infrascriptorum ad hoc vocatorum specialiter et rogatorum presencia personaliter[2] prouidus vir dominus Johannes Nagell, magnificj et strennuj militis domini Stenonis Sture, domini locj in Gripesholm, Strenginensis diocesis, procurator, animo et jntencione, vt asseruit, in quadam causa infradesignata prouocandj et appellandj, prout eciam prouocauit et appellauit, ac habens et tenens suis in manibus quandam appellationis siue prouocationis et apostolorum peticionis papirj cedulam, causas in se continentem racionabiles, michi notario publico infrascripto tandem recipientj tradidit atque porrexit, meque debita cum jnstancia requisiuit, quatenus huiusmodi prouocationis et appellationis cedulam ibidem legerem et publicarem. Ex tunc vero ego notarius infrascriptus eius peticioni satisfaciendo eandem prouocationum et appellationum papirj cedulam alta et jntelligibilj voce legj in hunc, qui modus licet:

Reuerendus in Cristo pater et dominus dominus Johannes episcopus Ratzeburgensis, assertus judex jn quadam causa, que coram eo inter magnificum et strennuum militem dominum Stenonem Sture, dominum locj in Gripesholm, Strenginensis diocesis, regnj Swecie gubernatorem, ex vna, et jllustrem dominam Dorotheam Dacie reginam de et super quibusdam pretensis bonis mobilibus et jnmobilibus in dicto regno Swecie consistentibus et situatis rebusque alijs [in] actis cause huiusmodi latius designandis et eorum occasionibus, partibus ex altera, in forma prima vertj pretendebatur . . . . pro parte dictj domini Stenonis militis a nonnullis notabilibus et enormibus grauaminibus . . . . de jure communi fundatis, eidem domino Stenonj principalj per dictum dominum Johannem [episcopum] jrrogatis, jnflictis et illatis, ac eciam

---

[1] Quæ sequuntur, alia manu, alio atramento adscripta sunt.
[2] adde: constitutus?

in prioribus appellationibus pro parte eiusdem dominj [Stenoni]s principalis nuper jnteriectis et jpsi domino Paulo Santbeken, dicte domine Dorothee [regine] Dacie legitimo procuratorj, circa finem mensis Semptembris annj videlicet octuage[simj pri]mj et in alijs locis, eciam valuis ecclesie Lubicensis, jnualuatis et publicatis et [eidem] jnsinuatis ac ad suj noticiam deductis, latius expressum et contentum fuerat, erat et est [ad san]ctam sedem apostolicam rite prouocatum et appellatum, debuissetque merito et de jure dictus dominus episcopus Ratzeburgensis huiusmodi appellationibus tamquam ex rationabilibus, juridicis, justis et legitimis de causis, vt premittitur, jnterpositis et jnsinuatis, detulisse et a se omnem jurisdictionem juris strepitum in dicta causa ob reuerenciam sedis apostolice abdicasse et de hijs se exonerasse et de cetero non intromisisse. Nichilominus prefatus dominus Johannes episcopus Ratzeburgensis, sua reuerencia et honestate semper saluis, huiusmodi appellationes legitimas et in jure fundatas reiciendo, refutando et paruipendendo, in fauorem dicte domine regine, partis in hac parte aduerse, pretextu quarundam pretensarum commissionum, pro parte dicte domine Dorothee regine surreptitie et obreptitie tanta veritate et expressa sanctitate[1] a dicta sede apostolica extortarum et obtentarum, nouum judicium contra predictum dominum Stenonem appellationesque suas, rite jnterpositas et jnsinuatas, manifeste et notorie attemptando et jnnouando in hac causa inchoasse et aliqualem processum in eadem continuasse asseritur; et quod peius est, prout ad mej procuratoris dictj domini Stenonis principalis nondum decem diebus effluxis primitus noticiam deductum est, quod, quatenus opus fuerit, ad sancta Dej ewangelia jurare paratus sum, dicto domino Stenone principalj seu eius legitimo procurator(e) non citato non iusso nec vocato jurisque ordine pretermisso et porstergato[2], ob non responsionem cuiusdam libellj pretensi, pro parte dicte domine Dorothee regine oblatj, vt pretenditur, in dictum dominum Stenonem Sture dicitur sententiam excommunicationis de facto, cum de jure non potuit, tulisse et promulgasse jpsumque excommunicatum publice denunciasse et denunciarj mandasse perperam, nulliter et jnique, jn anime sue graue periculum dictjque domini Stenonis Sture principalis non modicum dampnum et grauamen; vnde ego procurator et eo nomine dictj dominj Stenonis Sture principalis, ante omnia jnherendo omnibus et singulis appellationibus in antea pro parte dictj domini Stenonis principalis in hac causa quomodolibet jnteriectis, jnterpositis et jnsinuatis, jpsasque per presentes approbando, confirmando et ratificando hicque repetendo et pro repetitis habendo, sentiens me et dictam partem meam per dictum dominum episcopum Ratzeburgensem eiusque pretensum processum sententiasque et censuras suas predictas nulliter et de facto latas, denuo et de nouo in et contra dictum dominum Stenonem Sture principalem

---

[1] »tanta — sanctitate« corrige: contra veritatem et expressam scientiam.
[2] ɔ: postergato.

latas et fulminatas, attemptataque et jnnouata ac in omnibus et singulis alijs grauaminibus tam presentibus quam in futurum inferendis et in exactis cause huiusmodi quomodolibet colligibilibus multipliciter lesos et grauatos, timentesque in futurum artius et enormius ledj posse, a dictis domino episcopo Ratzeburgensi omnibusque grauaminibus prefatis et domina Dorothea regina Datie, parte in hac causa aduersa, ad sanctissimum in Cristo patrem et dominum nostrum dominum Sixtum diuina prouidencia papam quartum eiusque sanctam sedem apostolicam in hijs scriptis prouoco et appello apostolosque primo secundo tertio jnstanter, jnstantius et jnstantissime, si quis sit quj eos michi dare velit et possit, et a te notario publico hic astantj saltem testimoniales darj peto, subiciens me et dictum dominum Stenonem Sture principalem meum omnesque et singulos michi et partj mee predicte, et singula nostra bona, adherentes et adherere volentes protectionj et tuitionj ac defensionj dicte sancte sedis apostolice; et protestor etiam de prosequendo hanc meam appellationem causamque et causas huiusmodi infra terminum a jure statutum suis locis et temporibus congruis et oportunis, saluo jure addendj minuendj mutandj corrigendj aliamque et alias appellationem uel appellationes jnterponendj etc.; et protestor prout fuit erat et est juris atque stilj etc.

Quaquidem appellationum cedula sic ut premittitur producta [et coram m]e notario publico subscripto jnterposita dicto domino Johannj procurat[orj appellantj e]t apostolos petentj ego notarius publicus infrascriptus apostolos tales, qu[ales illi de i]ure potuj et debuj, pressertim testimoniales, dedj tradidj et as[signauj. De et] sup[er quibus] omnibus et singulis premissis dictus dominus Johannes procurato[r me notari]um [publicum] infrascriptum requisiuit, quatenus sibi vnum uel plura publ[icum seu publica conficerem] instrumentum et jnstrumenta. Lecta et jnterposita fuit hec presens app[ellationis . . . . . cedula] Lubece in cimiterio sanctj Petrj sub anno, jndictione, die me[nsi, pontificatu et] alijs, quibus supra, presentibus ibidem honorabilibus viris dominis Hemmyngo . . . . . . Johanne Yszenack presbiteris Lubicensis diocesis testibus ad premissa vocatis specialiter atque rogatis.

Et ego Benedictus Vigenbuck clericus Lubicensis, publicus jmperialj auctoritate notarius, quia prefate appellationi, jnterpositioni, apostolorum petitionj, dationj et receptionj omnibusque alijs et singulis, dum sic vt premittitur fierent et agerentur, vnacum prenominatis testibus presens jnterfuj eaque sic fierj vidj et audiuj, jdeoque hoc presens publicum jnstrumentum manu mea propria fideliter conscriptum subscripsi scripsj et in hanc publicam formam redegj signoque et nomine meis solitis et consuetis signauj jn fidem et testimonium omnium et singulorum premissorum rogatus et requisitus[1].

---

[1] Quæ sequuntur, alia manu, alio atramento adscripta sunt.

Anno domini etc. lxxxij die lvne xxiiij[1] mensis Februarij discretus vir Benedictus Vigenbuk notarius publicus reuerendo patri et domino domino Johanni episcopo Raczeburgensi intimauit et insinuauit presentem retroscriptam appellacionem et pecijt sibi dari desuper apostolos tales, quales de jure habere debeat. Cui dominus episcopus respondit, eos sibi dare velle in termino juris vel rituum quandocunque. Actum in Herenborg, presentibus ibidem dominis Johanne Loquisk canonico et Johanne Buwman (?) vicario ecclesie Raczeburgensis.

Anno lxxxij Veneris viij mensis Marcij coram reuerendo patre ac domino domino Johanne ecclesie Raczeburgensis episcopo jn mei notarij publici et testium infrascriptorum presencia discretus vir Benedictus Vigenbuck notarius publicus sibi partique sue apostolos tales, quales super appellacione sua retroscripta, dicto reuerendo patri et domino episcopo et judici alias insinuata, de jure habere debeat, dari et concedi per eundem dominum episcopum debita cum jnstancia postulauit. Dictus tunc dominus episcopus prefato Benedicto apostolos petenti omnia et singula presentis cause acta pro apostolis assignandum duxit et assignauit. Super quibus etc. Actum in castro episcopali Schonenberg etc. presentibus ibidem Paulo Bruge (?) et Paulo Oldorp clerico et layco Lubicensis et Raczeburgensis diocesium testibus.

Radolphus Schoppe notarius ad hoc requisitus subscripsit.

Eidem, cui prior appellatio, schedæ eisdem, quibus illa, manibus inscripta.

8.

1482, 15 November?

Domina respondit filio domino regi super vna copia litere, quam consiliarij Dacie receperunt a consiliariis Swecie.

Leue sone etc. Wii hebben entfangen juwe breue vnd dar jnne ene vorslaten copien eynes breues, den des rijcks Sweden redere hebben gesand vnsen leuen getruwen reden in Deñmarcken. Alsze denne ere breff bestemmet, dat wij durch hetischeyt vnde nicht mit rechte, sunder tegen recht vnde deme rijke to Sweden to vorderue, scholen heren Steen Sturen in deme banne holden, dar vmme sze sick nicht gedencken offte willen geuen in vorhandel mit vnszen leuen getruwen rederen in Deñmarcken vmme to kesende endrachtigen enen heren etc.; hebben wii sulche copien eres breues leszende wol vorstanden vnde dohn iuwer leue dar gudliken vp weten, szo iuw sulues wol vordacht is, dat bii des durchluchtigesten hochgeboren fursten etc. iuwes zeligen vaders vnszes leuen gemahels tiiden sodane szake van vnses liffgedinges wegen vaken warth vorhandelt, vnde wij doch vnses liffgedinges in Sweden so lange[2] jarlangk syn berouet gewest vnde |noch vns

[1] ɔ: xxv.
[2] Istedetfor »so lange« har der först staaet: »achteyn«, hvilket ogsaa staar i Concepten.

vorentholden werdt; szo engede vns de noth, dat wii vns des beclaget hebben, do wii to Rome weren[1], vor vnsem hilgen vader deme pawesze, de vns denne dar vp heft borlike richter gegeuen, dar vor wij de szake jm̄ gerichte durch vnsze procuratores hebben voruolget lathen, nicht mit hetischeyt, szo sze scriuen, vnde to vorderue [deme r]yke to Sweden, men allene tegen heren Steen Sturen vnde szyne medehulpere, [de vns] vnsze liffgedinge vorentholden hebben; vnde dat he mit rechte vnde nicht [mit] vnrechte is in den ban gekomen, bowijszen de breue, de vnse leuen getruwen [rede in] Denmarken hebben gesand van Kallieborg bij vnses zeligen heren tiiden [den r]eden in Sweden. So sze denne furder schriuen, dat wij vppet nige breue gevor[dert] hebben tegen heren Sten etc., dar syn wij durch ene ock to ghe-enget worden, [went]e he durch sine procuratores to Rome leth beforderen, dat vnse hilge vader de [pawes de sake] . . . . . . beuoel deme erwerdigesten in God vader heren cardinale van Meylan, in krafft welker commissien here Sten vns citeren leth to Lubeck vnde in anderen steden vp den kerckdoren, gelyck oft wij eme plichtich vnde schuldich weren; szo hebben wii vnsze procuratores dar na ock to Rome gehath vnde vnsze hilge vader de pawes heft de szake van deme vorbenomeden cardinale vnde van allen anderen richteren to sick sulues do wedder geeschet, so dat dar nene richtere ichteswes furder ane dohn mochten, vnde heft de suluen szake vppet nyge bevalen deme erwerdigen heren bischoppe to Ratzeburgh, dar de szake idzund vor henget im̄ gerichte. Wij bogeren anders nicht men recht vnde nemande vnrecht ofte gewalt to dohnde, wo wol de Sweden mit vngelinphe vns dat ouerschriuen, nach deme sze sulues wol weten, dat vns vnsze liffgeding in Sweden mit des rijcks seghele vnde aller vppersten redere, de do tor tiidt in Sweden leueden, ingesegelen is vorszegelt; oft wii sulker vorszegelinge mogen geneten, willen wij gerne im̄ rechte, dar de szake henget, irkennen lathen. Wii syn ock bericht, dat her Sten echt sine bodeschopp to Rome heft tegen vns vnde vns szo noch furder gedencket vp meher kost vnde theringe to bringende, wo wol he in nenermathe kan vth deme banne komen sunder vnse wetent vnde consent. Szo is vns in desser szake nicht billick anders bij to varende, sunder dat wij vnse liffgedinge vnde geleden schaden mit rechte bemanen; willen ouerst de rede in Sweden her Steen dar to hebben, dat vnsze schade vns wedderlecht werde vnde wij dat vnsze mogen krigen, willen wij gerne gudliken van en vpnehmen; mach deme ouerst szo nicht scheen, kan iuwe leue sulues wol mercken, dat ere schriuent men eyn vorlengent ofte vorleggent is, szo sze lange her gedan hebben; wente vmme vnszes liffgedinges willen, dat vns vorentholden

---

[1] I Concepten findes istedet for »do wii to Rome weren« blot et Mærke, som betegner at Noget er tilföjet, men den Del af Marginen, hvor Tilföjelsen har staaet, er borte. — Skulde maaskee Concipisten ved Fejltagelse her have brugt förste Person, hvor han taler om sig selv? Eller skulde Dr. Dorothea virkelig 1477 have gjort en Rejse til Rom?

werdt, konen sze mit neneme rechte edder ghelimpe sick entschuldigen, dat sze nicht plichtich syn to holdende, wes sze iuwer leue edder vnsen leuen getruwen reden in Denmarken vnde Norwegen togesecht vnde vorszeghelt hebben; ock vinde wij in nemandes rade, dat wii dar vmme vnses liffgedinges scholen missen. Desse vnsze meninge, leue soen, vp de Swedeschen szake wille iuwe leue vorwitliken vnszen leuen getruwen reden in Denmarken, wente wij nicht sunder eren rath vnde wetent desse szake im ghestlikem rechte tegen heren Stene hebben gefordert[1]; szo vns ock keyn redelick man vorkeren kan, dat wij vmme vnsze liffgedinge mit rechte spreken. Datum Gottorpp ipso die Felicis anno etc. lxxxij[2].

Beskadiget Renskrift paa Papir. Vedlagt findes den endnu mere beskadigede Concept til denne Skrivelse, efter hvilken dog Lacunerne for största Delen have kunnet suppleres, og i Slutningen af hvilken der findes tilföjet fölgende

Cedula jnclusa.

Leue sone. Wij vorseen vns gans, desse ban schal juw de [Sweden in de hant?] bringen. Darvmme schriue wy dessen breeff, [vmme dat] de rede in Dennemarken mit allem gelimpe den Sweden aue . . . . de copien senden. Vorneme gij grunt, dat sik de Sweden v[nder juw geuen?] willen, so muge gij de sake des bannes so vp nemen in der wy[se, alse wy juw to] vormechtigen willen in redeleker mathe, dar kone gy nu v . . . . mit groteme gelimpe by komen. Vorneme gy averst de grunt . . . . juw vorlengen vnde vorleggen willen, da . . . . wy hebben van der gnade Gades eñ scharper sweert des bannes, dar willen wij se juw mede in de hant bringen, mit der hulpe Gades, gij scholen id volen.

9.

Litteræ executoriales, quas Albertus Make Dorotheæ reginæ contra Stenonem Sture dedit.

1486, 8 Maji.

Gloriosissimo et jnuictissimo principi et domino domino Friderico, diuina fauente clementia Romanorum imperatorj semper augusto, Hungario, Dalmatie, Croatie regj ac Austrie, Stirie, Carinthie et Carnioli ducj, Marchie Sclauonice et Portusnaonis domino, jn Hasprugh, Tirolis, Pharietis et in Koburgh comitj, Burgundie marchionj et Alsacie lantgrauio, atque jllustrissimjs et serenissimjs principibus et dominjs dominjs Johannj Datie Swecie Norwegie et Gothorum, Karolo Francie, Mathie Hungarie, Stenslao Bohemie et Casimiro Polonie regnorum dicta fauente clementia regibus, ac Saxonie, Brunswickcensi, Burgundie, Bauarie, Stormarie, Magnipolensi, Stettinensi et Pameranie ducibus,

---

[1] Istedetfor «gefordert» har der först staaet «angehouen to voruorderende», hvilket ogsaa staar i Concepten.

[2] Saaledes er Aarstallet ganske tydelig skrevet i begge Exemplarer.

vorentholden werdt; szo engede vns de noth, dat wii vns des becla
wii to Rome weren[1], vor vnsem hilgen vader deme pawesze, de
heft borlike richter gegeuen, dar vor wij de szake jm̄ gericht
curatores hebben voruolget lathen, nicht mit hetischeyt, szo sz
derue [deme r]yke to Sweden, men allene tegen heren Steen
hulpere, [de vns] vnsze liffgedinge vorentholden hebben
vnde nicht [mit] vnrechte is in den ban gekomen, bowi
getruwen [rede in] Denmarken hebben gesand van K
tiiden [den r]eden in Sweden. So sze denne fu
breue gevor[dert] hebben tegen heren Sten etc.,
enget worden, [went]e he durch sine procurato
hilge vader de [pawes de sake] . . . . . . b
heren cardinale van Meylan, in krafft we
to Lubeck vnde in anderen steden vp d
vnde schuldich weren; szo hebben w
hath vnde vnsze hilge vader de pav
nale vnde van allen anderen rich
nene richtere ichteswes furder
nyge bevalen deme erwerdi
vor henget im̄ gerichte.
recht ofte gewalt to doh
nach deme sze sulues
seghele vnde aller v
is vorszegelt; oft
rechte, dar de s
sine bodescho
meher kost
banne ko
billick
mit r
vn

...um et immobilium,
...ous, omnibusque alijs et singulis,
...e poterit quomodolibet infuturum, quibuscumque
...ut quacumque prefulgeant dignitate, communiter uel diuisim,
...ake, de[cretorum] doctor, canonicus [Razebur]gensis, a reuerendo in Christo
... et domino domino Johanne Dei et apostolice sedis gratia episcopo Razeburgensi,
judice et commissario apostolico vnico ad infrascripta a sede apostolica specialiter deputato, judex et commissarius apostolicus subdelegatus, salutem in domino ac presen-

fidem indubiam adhibere nostrisque huiusmodi, ymmouerius apostolicis, firmiter mandatis. Noueritis nuper reuerendum in Christo patrem et dominum dominum eadem gratia episcopum Merszeburgensem, judicem et commissarium vnacum 'n Christo patre et domino domino Geuehardo, eadem gratia episcopo Hal- suo in hac parte collega, tunc a sede apostolica specialiter deputatum, as et quoddam breue apostolica felicis recordationis Sixtj pape quartj, issime et serenissime principisse et domine domine Dorothee Datie 'e regnorum regine, principalis in eisdem litteris et breui apostolicis 'e, presentatas, recepisse, huiusmodi sub tenoribus: Sixtus etc. am vero memoratus dominus Tilo episcopus Merszeburgensis, iudex tus, dicto domino Geuehardo episcopo Halberstadensi collega itorium in euentum citatorium pro parte supradicte domine contra prefatum dominum Stenonem Sture militem ac alios tores et detentores exaduerso principales decreuerat, certis mouentibus, prelibatum dominum Johannem episcopum ısmodi audiendum in eaque vlterius procedendum loco er eius patentes litteras plenarie ipsi committendo. m dominum Johannem episcopum Razeburgensem, einsertarum litterarum et breuis apostolicarum ac debito resumptis ac seruatis seruandis ac cog- itis, ipse dominus Steno Sture miles ob non ine Dorothee regine super restitutione cuius- ipsam reginam ratione sue dotis spectantis, rauatus reaggrauatus, vnacum jnuocatione essione, fuerat; quoddam aliud aduoca- imo in Christo patre et domino domino cibus commissarijs ordinarijs vel de- tj, sub annulo piscatoris a tergo parte prelibate domine domine Dorothee publico et testibus ad hoc vocatis pariter et rogatis, atum neque in aliqua suj parte suspectum sed omni prorsus one carens, prelibatum dominum Johannem episcopum Razeburgensem, em et commissarium delegatum, sibi presentatum, noueritis cum ea, qua decebat, reuerentia recepisse, talismodj sub tenore: Sixtus etc. Cuiusquidem breuis apostolicj vigore, citatione legitima vnacum inhibitione inserta per dominum Johannem episcopum Razeburgensem iudicem et commissarium prefatum in forma solita et consueta decreta et concessa ac legitime executa . . . . cor[am] eo iudicialiter reproducta ac aliquali vlteriorj inchoato et continuato [processu], memoratus dominus Johannes

episcopus Razeburgensis judex et [commissarius], certis vrgentibus causis, ipsum et suam ecclesiam Razeburgensem tangentibus, alijsque rationabilibus causis animum suum ad id mouentibus, se a sua diocesi elongare proponens, nobis causam et causas huiusmodi ac omnes et singulas causas, in vim preinserti breuis apostolicj aut alias qualitercunque auctoritate apostolica sibi commissas, in illis terminis, in quibus coram eo remanserant indecise, vlterius resumendas audiendas et fine debito terminandas commisit, nosque subdelegauit et subdeputauit, vices suas nobis plenarie committendo, prout in subdelegationis littera hic inserta plenius continetur et habetur: Johannes etc. Huiusmodi namque subdelegationis ac litterarum et breuium apostolicarum preinsertarum pretextu primitus causa et causis antedictis in statu debito per nos resumptis ac inter partes in eisdem litteris et breuibus apostolicis contentas seu uerius earum procuratores rite et legitime continuato processu, seruatis seruandis, ac cognito ad plenum de huiusmodi cause meritis, ad nostram in scriptis ferendam et promulgandam diffinitiuam adiudicatoriam et restitutoriam sententiam duximus procedendum et processimus, eamque per ea, que vidimus et cognouimus, in scriptis tulimus et promulgauimus in hunc, qui sequitur, modum: In nomine dominj amen. Huiusmodi namque nostra diffinitiua sententia manu nostra propria sic extitit subscripta: Jta pronunciauj etc. Quequidem nostra diffinitiua adiudicatoria et restitutoria sententia postquam nulla prouocatione suspensa in rem transiuit judicatam, nos ad prouidj virj magistrj Pauli de Santbeke, sepedicte serenissime domine domine Dorothee regine principalis procuratoris, prout de sue procurationis mandato in et ex actis prioribus cause huiusmodi legitimjs dinoscitur constare, prout constat documentis, instantiam prefatum dominum Stenonem Sture militem exaduerso principalem suosque complices, bonorum in preinsertis breuibus apostolicis et nostra sententia diffinitiua expressorum occupatores et detentores omnesque alios et singulos, sua communiter uel diuisim interesse putantes, eorumque procuratores, si qui erant in curia Razeburgensi, pro eisdem ad videndum et audiendum sententiam diffinitiuam preinsertam exequj et executionj debite demandarj litterasque siue processus executoriales desuper necessarias et oportunas usque ad jnuocationem auxilij brachij secularis inclusiue in forma solita et consueta per edictum publicum iuxta ipsius vltimj breuis preinsertj vim formam et tenorem decernj et concedj, vel dicendum et causam, siquam habebant rationabilem, quare premissa fierj non debebant, allegandum, in valuis siue portis ecclesie parrochialis sancti Laurentij in Schonenberge Razeburgensis diocesis, vbi huiusmodi citationes affigj et publicarj solent, citarj fecimus et mandauimus ad certum peremptorium terminum competentem, videlicet ad diem et horam infra scriptas. Quibus aduenientibus comparuit in iudicio legitime coram nobis magister Paulus de Santbeke procurator predictus, nomine quo supra procuratorio, et citatorum predictorum in quadam citationis in valuis cedula, a nobis emanata de nostrisque voluntate et mandato in valuis siue portis parrochialis

ecclesie sancti Laurentij in Schonenberghe predictis posita et affixa aliasque inibi debite executioni demandata, ac per eum coram nobis facto . . . . et in scriptis representata contentorum[1] non comparentium contumatia accusata ipsosque contumaces reputarj, et in eorum contumatiam productis primitus coram nobis per eundem magistrum Paulum de Santbek[e testibus ydoneis et] fidedignis ad informandum animum nostrum de et super non tuto accessu ipsius dicte [domine] regine principalis aut alicuius alterius eius nomine ad memoratum dominum Ste[nonem] Sture militem exaduerso principalem ac alios complices occupatores et deten[tores] pro presentibus nostris litteris siue processibus executorialibus in eorum proprijs personis s[iue] domicilijs exequendis et publicandis, ipsisque testibus per nos deinde rite et legitime receptis admissis ac in forma iuris iuratis ac postea per nos interrogatis et examinatis, ipsorumque testium dictis et depositionibus in scriptis de mandato nostro fideliter redactis, sententiam diffinitiuam preinsertam huiusmodi exequj et executionj debite demandarj litterasque siue processus executoriales desuper oportunos et necessarios iuxta et secundum dictj vltimj ipsi domino Johannj episcopo Razeburgensi iudicj et commissario delegato apostolico presentatj breuis apostolicj vim formam et tenorem in forma solita et consueta decernj et concedj per nos debita cum instantia postulauit. Nos tunc dictos citatos non comparentes reputauimus, prout erant, non immerito id suadente iustitia, contumaces, et in eorum contumatiam attendentes, requisitionem huiusmodi fore iustam et consonam rationj, quodque parum prodesset sententias ferre, nisi debite executionj demandarentur, ac volentes dictum vltimum breue apostolicum, ipsi domino Johanni episcopo Razeburgensi judicj et commissario apostolico delegato presentatum, in omnibus et per omnia ad effectum debitum deduci, ut tenemur, et quia per examinationem dictorum testium et ex ipsorum dictis et attestatis siue depositionibus reperimus, prefate serenissime domine Dorothee regine principali aut alicuj alteri eius nomine et pro ea ad dictum dominum Stenonem Sture militem exaduerso principalem suosque complices occupatores et detentores predictos personaliter pro presentibus nostris litteris siue processibus executorialibus in eorum presentijs seu proprijs personjs exequendis et executionj debite demandandis tutum non patere accessum, pro auctoritate apostolica nobis commissa et qua fungimur in hac parte, nostram sententiam diffinitiuam preinsertam huiusmodi per edictum publicum exequendum et executioni debite demandandum, litterasque siue processus executoriales desuper necessarios . . . . et secundum ipsius vltimj breuis apostolicj vim formam continentiam et tenorem usque ad inuocationem auxilij brachij secularis inclusiue in forma solita et consueta decernendum et concedendum duximus atque mandauimus ac decreuimus, prout concedimus mandamus et decernimus per presentes sub modificatione infrascripta. Que om[nia]

---

[1] ɔ: contemptorum?

et singula premissa et hunc nostrum processum executorialem et in eis contenta vobis omnibus et singulis supradictis, quibus noster processus dirigitur, per hoc presens publicum edictum siue instrumentum, huiusmodi nostras litteras siue processus executoriales in se continens, in dicta curia Razeburgensi in eisdem valuis siue portis parrochialis ecclesie sancti Laurentij in Schonenberge, necnon extra dictam curiam Razeburgensem in locis circumvicinjs videlicet metropolitane Lundensis, cathedrali Lubicensis, collegiate Haffniensis, Roskildensis diocesis, ac beate Marie Rostockcensis, Swerinensis diocesis, parrochialium ecclesiarum valuis seu portis tanquam in locis circumvicinjs affigendum, apponendum, exequendum et publicandum intimamus insinuamus et notificamus ac ad vestram et cuiuslibet vestrum noticiam deducimus et deducj volumus per presentes; et nichilominus per huiusmodi edictum publicum modo et forma premissis exequendum vos omnes et singulos supradictos et vestrum quemlibet, quibus presens noster processus dirigitur, tenore presentium requirimus et monemus primo secundo tertio et peremptorie ac vobis et vestrum cuilibet in virtute sancte obedientie et sub infrascriptis sententiarum penis districte precipiendo mandamus, quatenus infra triginta dierum spacium, post huiusmodi nostri processus executorialis in valuis siue portis antedictis affixionem siue appensionem et requisitionem, pro parte dicte serenissime domine domine Dorothee regine principalis vobis seu alterj vestrum factam, immediate sequentium, quorum triginta dierum decem pro primo, decem pro secundo et reliquos decem dies pro tercio et peremptorio termino ac monitione canonica assignamus, eandem serenissimam principissam et dominam dominam Dorotheam reginam principalem, uel procuratorem seu procuratores suos eius nomine et pro ea, in pristinam possessionem tam castrj quam opidj Örebro eorumque dominiorum necnon terrarum Nerke, Wermeland et Narreskouw cum Monte et iuribus regalibus eiusdem Montis minere ferree Norenbergheslach predictorum in regno Swetie consistentium, tam cum juribus suis vniuersis quam exinde annuatim exigendj petendj recuperandj releuandj vniuersos et singulos fructus redditus prouentus iura obuentiones introitus et emolumenta, quibuscunque nominibus nuncupentur, ex prefatis bonis eorumque dominijs prouenientes et prouenientia, restituatis reintegretis reponatis readmittatis et reducatis[1] ac restituj reintegrarj reponj readmittj et reinducj faciatis, restitutamque reintegratam repositam readmissam et reinductam defendatis, jpsumque dominum Stenonem Sture militem suosque complices dictorum bonorum occupatores et detentores aduersarios ad dimittendum et relaxandum libere et expedite ipsi domine Dorothee regine castrum opidum et terras prescriptas cum eorum dominijs et pertinentijs vniuersis, ac ut de quolibet prefatorum vigintivnius annorum, quibus per se aut suos dicta bona occupauerant aut occuparj procurauerant, sex milia marcarum monete regnj Swetie,

---

[1] ɔ: reinducatis.

citra uel ultra, et que inde percipi poterant, et seu omnia et singula fructus redditus prouentus iura introitus obuentiones pecuniarumque summas et quecunque emolumenta, quocunque vocabulo vocitentur, per eundem dominum Stenonem eiusque complices occupatores et detentores seu eorum mandato procuratione et nominibus inde leuata et habita, seu que inde leuarj et haberj poterant, realiter et cum effectu eidem domine Dorothee regine principali soluant tradant et assignent, cogatis compellatis et constringatis ac faciatis ab alijs, quantum in vobis fuerit, cogj compelli atque constringj. Monemus nichilominus vos domine Steno Sture exaduerso principalis, complices occupatores et detentores supradicti, possessionem tam castrj quam opidj dominiorum terrarum et montis predictorum cum omnibus iuribus et pertinentijs suis eidem domine Dorothee regine principali uel procuratoribus suis vacuam liberam et expeditam restituatis dimittatis et relaxetis ac quilibet vestrum restituat dimittat et relaxet . . . . Jnhibemus insuper modo et forma premissis per simile edictum publicum vobis omnibus et singulis supradictis et generaliter quibuscunque alijs, cuiuscunque status gradus ordinis uel conditionis existant, sub eisdem infrascriptis sententiarum penis, ne prefate domine Dorothee regine principalj uel procuratoribus suis, quominus ad possessionem pristinam tam castrj quam opidj Orebro eorumque dominiorum necnon terrarum Nerke, Wermeland et Narreskouw cum Monte et iuribus regalibus eiusdem Montis, minere ferree Norberghelach, predictorum tam cum iuribus et pertinentijs suis vniuersis quam exinde annuatim exigendj petendj recuperandj percipiendj et leuandj vniuersos et singulos fructus redditus prouentus jura obuentiones introitus et emolumenta, quibuscunque nominibus nuncupentur, ex prefatis bonis eorumque domiacis[1] prouenientes et quomodolibet prouenientia, restituatur reintegratur reponatur readmittatur et reinducatur, sibique de dictis fructibus redditibus prouentibus juribus obuentionibus introitibus et emolumentis vniuersis plenarie et integre respondeatur, ac de quolibet viginti vnius annorum prefatorum sex milibus marcarum monete regnj Swetie et seu omnibus et singulis fructibus prouentibus redditibus iuribus introitibus obuentionibus pecuniarumque summis et quibuscunque emolumentis, per supradictum dominum Stenonem Sture eiusque complices detentores et occupatores ex predictis bonis et eorum domineis habitis et leua[tis seu] que haberj et leuarj poterant, condigna satisfactio et solutio jmpen[dantur], omniaque alia et singula supra et infrascripta suum debitum consequantur effectum, impedimentum aliquod prestetis ac impedientibus ipsam dominam Dorotheam reginam principalem uel procuratores suos super premissis in aliquo detis uel dent auxilium consilium uel fauorem, publice uel occulte, directe uel indirecte, quouisquesito colore uel ingenio. Alioquin si premissa omnia et singula non adimpleueritis mandatisque moni-

---

[1] ɔ: dominiis.

tionibus et jnhibitionibus nostris huiusmodi, ymmouerius apostolicis, non parueritis seu paruerint cum effectu, nos in vos et ipsos omnes et singulos supradictos, qui culpabiles fueritis seu fuerint in premissis, ac in contradictores quoslibet et rebelles ac impedientes ipsam dominam Dorotheam reginam principalem uel procuratores suos super premissis in aliquo, ipsamque impedientibus dantes auxilium consilium uel fauorem, publice uel occulte, per se uel alium seu alios, exnunc prout extunc et extunc prout exnunc, singulariter in singulos, dictis canonicis monitionibus premissis, excommunicacionis, in capitula vero quarumcunque ecclesiarum ac monasteriorum conuentus et collegia quecunque in hijs delinquentia suspensionis a diuinis ac in ipsorum delinquentium et rebellium ecclesias monasteria et capellas jnterdictj ecclesiasticj sententias ferimus in hijs scriptis et etiam promulgamus. Vobis vero reuerendissimis ac reuerendis in Christo patribus et dominis archiepiscopis et episcopis prefatis duntaxat exeptis, quibus ob reuerentiam vestrarum pontificalium dignitatum deferimus in hac parte, si contra premissa uel aliquid premissorum per vos uel submissas personas feceritis, predicta decem dierum canonica monitione premissa, ingressum ecclesie interdicimus in hijs scriptis; si vero huiusmodi interdictum per alios decem dies jnmediate sequentes sustinueritis, vos in hijs scriptis, eadem canonica monitione premissa, suspendimus a diuinjs; verum si prefatas jnterdictj et suspensionis sententias per alios decem dies, prefatos vigintj dies inmediate sequentes, animjs, quod absit, sustinueritis induratis, vos in hijs scriptis, simili canonica monitione premissa, extunc prout exnunc et exnunc prout extunc excommunicationis sententia innodamus. Ceterum cum ad executionem premissorum ulterius faciendam nequeamus quoad presens, alijs arduis in curia Razeburgensi prepeditj negotijs, personaliter interesse, vniuersis et singulis dominis abbatibus prioribus prepositis decanis archidiaconis scolasticis cantoribus custodibus thesaurarijs sacristis tam cathedralium quam collegiatarum canonicis parrochialiumque ecclesiarum rectoribus seu locatenentibus eorundem plebanis viceplebanis capellanis curatis et non curatis ceterisque presbiteris clericis notarijs et tabellionibus publicis quibuscunque per prouintias ciuitates et dioceses predictas ac alias vbilibet constitutis et eorum cuilibet insolidum supra vlteriorj executione dictj vltimj breuis apostolicj fatienda auctoritate predicta tenore presentium committimus plenarie vices nostras, donec eas ad nos duxerimus reuocandas, quos et eorum quemlibet insolidum eisdem auctoritate et tenore requirimus et monemus primo secundo tercio et peremptorie, ipsis et cuilibet eorum in virtute sancte obedientie et sub excommunicationis pena, quam in eos et eorum quemlibet, canonica monitione premissa, ferimus in hijs scriptis, nisi fecerint, que mandamus, districte precipiendo mandantes, quatenus infra tres dies post requisitionem ipsis seu alteri ipsorum pro parte dicte domine Dorothee regine principalis vigore presentium desuper factam jnmediate sequentes, quos tres dies ipsis et eorum cuilibet pro omni dilatione terminoque peremptorio ac monitione canonica assignamus, jta tamen quod in hijs exequendis vnus eorum alterum non ex-

pectet nec alter pro alio se excuset, ad vos omnes et singulos supradictos, quibus presens noster processus dirigitur, necnon loca pro executione premissorum per nos deputata ac alias quascunque personas et loca alia, de quibus ac ubi quando quotiens expediens fuerit, personaliter accedant seu accedat et huiusmodi nostros processus ac quecunque in eis contenta in valuis siue portis dictarum et aliarum quarumcunque ecclesiarum et vicinorum locorum, vbi tutius fierj poterit, vobis communiter uel diuisim legant intiment insinuent et fideliter publicarj procurent, necnon prefatam dominam Dorotheam reginam principalem uel procuratorem seu procuratores suos eius nomine et pro ea ad pristinam possessionem tam castrj quam opidj Orebro eorumque dominiorum necnon terrarum et bonorum predictorum tam cum suis iuribus et pertinentijs vniuersis quam exinde annuatim exigendj petendj recuperandj et releuandj vniuersos et singulos fructus redditus prouentus iura obuentiones introitus et emolumenta predicta ex prefatis bonis eorumque dominijs prouenientes et prouenientia restituant reintegrant reponant readmittant et reinducant auctoritate nostra, ymmouerius apostolica, et defendant restitutam reintegratam repositam readmissam et reinductam, jpsumque dominum Stenonem Sture militem suosque complices occupatores et detentores ad huiusmodi opidum castrum terras dominia prescripta cum eorum juribus et pertinentijs vniuersis libere et expedite dimittendum ac fructus redditus prouentus iura introitus obuentiones p[ecuniarum] summas et quecunque emolumenta supradicta eidem domine Dorothee regine principali aut procuratoribus suis supradictis soluendum tradendum restituendum et assignandum cogant compellant et constringant infra terminos superius annotatos. Quod si forte, quod non credimus, dominus Steno Sture miles ac complices occupatores et detentores ceterique contradictores et rebelles predictj monitionibus et requisitionibus mandatis jnhibitionibus et processibus nostris huiusmodi, ymmouerius [apostolicis] . . . . superius expressatos parere et obedire neglexerint aut recusauerint . . . . et censuras predictas in eos, ut premittitur, latas dampnabiliter incurrendo, extunc predictis subdelegatis nostris sub dicta excommunicacionis pena committimus et mandamus, quatenus singulis diebus dominicis et festiuijs in suis ecclesijs monasterijs et capellis infra missarum et aliarum horarum diuinarum solempnia ac alias, vbi quando et quotiens pro parte dicte domine Dorothee regine principalis desuper requisitj fuerint seu alter eorum fuerit requisitus, prefatum dominum Stenonem Sture militem suosque complices occupatores et detentores ceterosque contradictores et rebelles excommunicatos, capitula vero ecclesiarum quarumcunque ac monasteriorum ordinum quorumcunque conuentus et collegia in hijs forsan delinquentia suspensionem a diuinis, ac in ipsorum delinquentium et rebellium huiusmodi ecclesias monasteria et capellas interdictum tamdiu publice denuncient et ab alijs, quantum in eis fuerit, denuntiarj faciant, donec et quousque aliud a nobis uel superiorj nostro receperint in mandatis. Si vero dominus Steno Sture suique complices occupatores et detentores contradictoresque et rebelles predictj dictam excommunicationis senten-

tiam per decem dies illius denuntiationis inmediate sequentes pertinaciter sustinuerint, nos extunc, quia crescente contumatia et inobedientia crescere debet et pena, ne facilitas pene audatiam tribuat delinquendj, processus nostros huiusmodi aggrauamus, dictis subdelegatis nostris modo et forma premissis precipiendo, quatenus singulis diebus dominicis et festiujs in suis ecclesijs monasterijs et capellis infra missarum et aliarum prescriptarum horarum solemnia dictam excommunicationis denuntiationem reiterando et innouando eosdem Stenonem Sture suosque complices occupatores et detentores contradictoresque et rebelles, sic ut premittitur, ex[communica]tos nominatim, campanis pulsatis, candelis accensis et demum extinctis et in terram proiectis, cruce erecta et religione induta, aquam benedictam aspergendo ad fugandum demones, qui eos detinent sic ligatos et laqueis suis cathenatos, [orand]o quod dominus noster Ihesus Christus ipsos ad catholicam fidem et sancte matris ecclesie [gremium] reducere dignetur, ne eos in talibus peruersitate et duritia dies eorum finire permittat, cum decantatione responsorij Reuelabunt celi iniquitatem Iude etc., cum antiphona Media vita in morte sumus totaliter, et hijs finitis ad januas ecclesiarum suarum vnacum clericis et parrochianis accedant, ad terrorem, ut eo citius ad obedientiam redeant, tres lapides versus domos habitationum suarum proiciant in signum maledictionis eterne, quam Deus dedit Dathan et Abiran, quos terra sustinere non potuit, sed iusto Dei iudicio viuos absorbuit, ut descenderent in infernum viuentes, etiam post missam et in vesperis alijsque horis canonicis, sermonibus et predicationibus publicis solempniter publicent et denuncient ac ab alijs, quantum in eis fuerit, publicarj et denuntiarj ac ab omnibus Christifidelibus artius euitarj faciant, donec aliud a nobis uel superiorj nostro desuper receperint in mandatis. Verum si prefatj denuntiatj et aggrauatj aggrauationem huiusmodi per alios decem dies illius publicationis et dictos decem dies immediate sequentes animis, quod absit, sustinuerint induratis, nos extunc, quia peruersorum audatia presumptiua id exigit, vt vnica pena non contentj fortioribus artiantur penis, ne fides illorum ledatur, quj suis superioribus obedientiam semper impenderunt, processus nostros huiusmodi reaggrauamus, supradictis subdelegatis nostris vt supra [iniungentes], quatenus dicta auctoritate apostolica omnes et singulos Christifideles vtriusque sexus insimul(?), et presertim familiares et seruitores denuntiatorum et aggrauatorum huiusmodi, modo et forma premissis moneant et requirant primo secundo tertio et peremptorie, prout etiam nos requirimus et monemus, eisdem ipsis et eorum cuilibet in virtute sancte obedientie et sub excommunicationis pena districtius iniungendo, quatenus infra sex dies monitionem et requisitionem huiusmodi ipsis factas immediate sequentes, quos sex dies ipsis et eorum cuilibet pro omnj dilatione terminoque peremptorio ac monitione canonica assignent prout nos assignamus eisdem, a participatione communione familiaritate et seruitio ipsorum denunciatorum et aggrauatorum penitus et omnino desistant nec cum eis uel eorum aliquo seruiendo

loquendo coquendo cibum potum aquam uel ignem ministrando aut aliquo humanitatis solatio preterquam in casibus et personis a iure permissis participare presumant aut aliquis eorum presumat; et si contrarium fecerint, nos in eos et eorum quemlibet cum dictis denunciatis et aggrauatis rebelliter participantem et contrafacientem exnunc prout extunc et extunc prout exnunc, dicta sex dierum canonica monitione premissa, excommunicationis sententiam ferimus in hijs scriptis et etiam promulgamus; dictis subdelegatis nostris modo et forma premissis districte precipiendo mandamus, quatenus singulis diebus dominicis et festiuis in suis ecclesijs monasterijs et capellis infra missarum et aliarum prescriptarum horarum solempnia, ac vbi quando et quotiens expediens fuerit, prefatos Christifideles familiares et seruitores, quj cum dictis denunciatis et aggrauatis rebelliter participauerint, excommunicatos tam diu publice denuncient et ab alijs, quantum in eis fuerit, publice denunciarj ac ab omnibus Christifidelibus artius euitarj faciant, donec aliud a nobis uel superiorj nostro super hoc receperint in mandatis. Preterea si prefatj denunciatj aggrauatj et reaggrauatj reaggrauationem nostram huiusmodi per alios decem dies illius denunciationis et dictos vigintj dies immediate sequentes sustinuerint, Pharaonis induritiam imitando, ad modum aspidum surdarum aures suas obturantium, ne vocem audiant incantantium, nos etiam tunc omnes et singulas ciuitates terras opida castra villas suburbia et quarumcunque ecclesiarum collegia parrochias et alia quecunque loca, in et sub quibus et ad que denuntiatos aggrauatos et reaggrauatos predictos aut eorum aliquem morarj declinare seu deuenire contigerit, quamdiu ibidem fuerint seu aliquis eorum fuerit, ecclesiastico supponimus interdicto, supradictis subdelegatis nostris sub dicta excommunicationis pena mandando, quatenus extunc, quamdiu ijdem denunciatj aggrauatj et reaggrauatj in locis predictis fuerint aut aliquis eorum fuerit, cessent et ab alijs cessarj faciant apertis ianujs a diuinis, quamquidem cessionem etiam per tres dies continuos post denunciatorum aggrauatorum et reaggrauatorum uel alicuius eorundem abinde recessum obseruent et continuent ac ab alijs, quantum in eis fuerit, obseruarj et continuarj faciant et permittant, ita et taliter, quod huiusmodi stanti interdicto nulla ecclesiastica sacramenta in et sub eisdem locis, in quibus dicti denunciatj aggrauatj et reaggrauatj fuerint seu aliquis eorum fuerit, ministrent[ur] nisi prima, et baptissmus omnibus indifferenter, eukaristia infirmis tantum, et matrimonium sine ecclesiastica solempnitate contrahatur, inibique et sub eisdem locis decedentibus ecclesiastica denegetur sepultura. Demum vero si prefa[tj denun]ciatj aggrauatj reaggrauatj et jnterdictj interdictum huiusmodi per alios decem dies ipsius publicationis et dictos triginta dies immediate sequentes sustinuerint ac processibus mandatis monitionibus et jnbibitionibus nostris huiusmodi, ymmouerius apostolicis, non paruerint cum effectu, quod Deus auertat, nos extunc, quia, mucrone non proficiente ecclesiastico, temporalis [s]altim gladius non immerito suffragatur, auxilium brachij secularis d[uximus] inuocandum, ut quos Dei timor a malo non reuo-

cat, temporalis saltim cohertiat seueritas discipline. Hinc est quod vos gloriosiss[imum et inui[c]tissimum principem et dominum dominum Fridericum jmperatorem antedictum necnon jllustrissimos et serenissimos principes et dominos reges supradictos dictj gladij princip[ales] vibratores et iusticie zelatores in domino exhortamur, vosque dn̄os duces marchiones lantgrauij comites barones milites militares proconsules [con]sules magistrosciuium scabinos judices officiales et alios supradictos iurisdictionem temporalem et ordinariam per vos uel alium seu alios exercentes, quibus presens noster processus dirigitur, dicta auctoritate tenore presentium requirimus et monemus primo secundo tercio et peremptorie, vobis et vestrum cuilibet in virtute sancte obedientie et sub excommunicationis pena, quam in vos et vestrum quemlibet, canonica monitione premissa, ferimus in hijs scriptis, nisi feceritis que mandamus, districte precipiendo mandantes, quatenus infra sex dierum spacium post supradictos terminos successiue preexpressatos necnon notificationem et publicationem presentium, vobis seu alterj vestrum in vestris territorijs iurisdictione et requisitione pro parte dicte domine Dorothee regine principalis desuper factam, immediate sequentium, quorum sex dierum duos pro primo duos pro secundo et reliquos duos dies vobis et vestrum cuilibet pro tercio et peremptorio termino ac monicione canonica assignamus, vos omnes et singuli dominj temporales antedictj, quorum omnium super hoc auxilium brachij secularis jnuocamus, quotiens et quando pro parte dicte domine Dorothee regine principalis vigore presentium super hoc fueritis requisitj in iuris subsidium contra prefatos denunciatos aggrauatos reaggrauatos et jnterdictos, dicta auctoritate apostolica per captionem jnuasionem incarcerationem et detensionem personarum . . . . et bonorum eorundem insurgatis et alios insurgere faciatis necnon eo[rum personas et] bona eorundem et cuiuslibet ipsorum jnuadatis incarceretis ac in firma . . . . . [custo]dia teneatis arrestetis et occupetis per vos uel alium seu alios ac quilibet vestrum super hoc requisitus capiat jnuadat jncarceret et detineat . . . . et arrestet ac occupet libere et licite. Super quibus omnibus et singulis vobis et vestrum cuilibet licentiam et plenariam potestatem concedimus et indulgemus per presentes dictosque denunciatos aggrauatos reaggrauatos et interdictos ita et taliter asstringatis et compellatis potenter etiam manu fortj absque tamen grauj lesione corporum eorundem usque ad integram satisfactionem et paritionem omnium et singulorum premissorum, ac donec et quousque dominus Steno Sture ac complices occupatores et detentores possessionem castrj et opidj Örebro necnon terrarum rerum et bonorum ac dominiorum supradictorum cum omnibus iuribus et pertinentijs suis supradictis eidem domine Dorothee regine principali aut suis procuratoribus liberam et expeditam dimiserint et relaxauerint, necnon de fructibus redditibus prouentibus iuribus introitibus obuentionibus et emolumentis pecuniarumque summis ex dictis bonis et eorum dominio perceptis habitis ac leuatis, et quj percipi poterant haberi et leuarj, eidem domine Dorothee regine principali

realiter et cum effectu satisfecerint, necnon ipse dominus Steno Sture miles complices occupatores et detentores ceterique contradictores et rebelles predicti ab occupatione detentione et vsurpatione rebellione contradictione et jmpedimentis ac consilio auxilio et fauore predictis penitus et . . . . erint et ad sancte matris ecclesie gremium red[ieri]nt et beneficium absolutionis a predictis sententijs ecclesiasticis et penis a nobis uel s[uperiori latis nostr]o(?) meruerint . . . . [Et si] vos gloriosissime et inuictissime princeps et domine domine Friderice jmperator ac jllustrissimj et serenissimj dominj reges prefatj, executores justitie, presentis nostri processus et mandatorum nostrorum, ymmouerius apostolicorum, transgressores contradictores uel neglectores fueritis, quod tamen vestris jmperialis ac regijs maiestatibus prefulgidis iam dudum per totum orbem promulgata obedientia suspicarj non sinit, procul dubio iusti iudicis judicium offenderetis et premium alias pro executione iustitie vobis a Deo paratum nichilominus amitteretis, licet vos huiusmodi nostris sententijs sic ligarj nolumus, vobis ob reuerentiam vestrarum jmperialis ac regalium maiestatum non immerito deferentes; jntuitu tamen justitie et ob sancte sedis apostolice ac sanctissimj dominj nostri pape reuerentiam easdem vestras imperiales ac regias maiestates ad prefatam executionem efficaciter adimplendam in domino exhortamur. Et generaliter dictj subdelegatj nostri omnia et singula nobis in hac parte commissa plenarie exequantur juxta traditam seu directam a sede apostolica prelibato domino Johanni episcopo iudicj delegato formam et dictj vltimj preinsertj breuis apostolicj tenorem, jta quod ipsi subdelegatj nostri uel quicunque alij nichil in preiudicium dicte serenissime domine Dorothee regine principalis valeant attenptare neque in processibus per nos habitis et sententijs per nos latis absoluendo uel suspendendo aliquid immutare; jn ceteris autem que eidem domine Dorothee regine principali nocere possent super premissis in aliquo seu obesse, ipsis et quibuscunque alijs potestatem omnimodam denegamus; et si contingat nos super premissis in aliquo procedere, de quo nobis potestatem omnimodam reseruamus, non jntendimus propterea commissionem nostram huiusmodi in aliquo reuocare, nisi de reuocatione ipsa in nostris litteris specialem et expressam fecerimus mentionem; presentes quoque litteras siue hunc nostrum processum executorialem volumus [pe]nes d[omina]m dominam Dorotheam reginam principalem uel procuratorem [seu pro]curator[es] suos remanere et non per vos aut aliquem vestrum contra[dictione uel] . . . one q[uomodo]libet detinerj. Contrarium vero facientes prefatis nostris sententijs, [que in contrauenientes per?] nos late sunt, predicta canonica monitione premissa, ipso facto [se nouerint subiac]ere. Mandamus tamen copiam fierj de premissis eam petentibus et h[abere volentibus], petentium quidem sumptibus et expensis. Absolutionem vero omnium et singulorum, [qui in prefatas] nostras sententias aut earum aliquam incurrerint siue incurrerit quoq[uomodo], nobis uel superiorj nostro tantummodo reseruamus. Loca vero valuarum siue portarum

predictarum tanquam publica et ydonea ad huiusmodi nostros processus executoriales, ad instar edictorum publicorum, que olim in albo pretorio scribebantur, suo quasi sonoro preconio et patulo iudicio publicabantur, in quibus eosdem processus nostros modo et forma premissis decr[euimus] affigendos et exequendos, ne prenominatus dominus Steno Sture eiusque [com]plices occupatores et detentores alijque omnes et singuli supradictj culpabiles ne[cnon] contradictores et rebelles de premissis aliquam ignorantiam pretendere valeant seu [etiam] quomodolibet allegare . . . . . verisimile ap[u]d ipsos sic . . . . . os excommunicatos aggrauatos reaggrauatos et interdictos remanere incognitum, quod jam patenter et notorie omnibus extitit p[u]bli[catum]. Volumus autem et nichilominus dicta auctoritate decernimus qua[tenus prese]ntes nostri processus [modo] et forma premissis executj affixi et publicatj predictos [denunciatos] excommunicatos aggrauatos reaggrauatos et jnterdictos taliter arceant et . . . . proprijs personis . . . . . . fuissent et publicatj. Jn quorum omnium et singulorum [fidem] et testimonium premissorum . . . . presens publicum instrumentum huiusmodi nostrum processum executorialem in [se] continentia seu continens exinde fierj et per notarium publicum nostrumque . . . . . huiusmodi . . . . se coram nobis scribam infrascriptum subscribi et publicarj mandauimus nostrique sigilli iussimus et fecimus appensione communirj. Datum et actum in castro episcopali Schonenberge Razeburgensis diocesis nobis inibi hora vesperarum et audientie causarum more iudicum et commissariorum consueta ad sententiam reddendam et causas audiendas pro tribunali sedentibus, sub anno a natiuitate dominj millesimo quadringentesimo octuagesimo sexto, jndictione quarta, die vero lune octaua mensis Maij, pontificatus sanctissimj in Christo patris et dominj nostri dominj Jnnocentij diuina prouidentia pape octauj anno s[e]cu[ndo], presentibus ibidem honorabilibus viris dominjs

E charta primæ scriptionis mutila.

10.

1487 vel 1488?

a.

In causa serenissime domine regine Dacie contra dominum Stenonem Sture militem et alios eius complices, suorum bonorum in Swecia detentores et occupatores, exponenda sanctissimo domino nostro.

Quia dominus episcopus Ratzeburgensis auctoritate apostolica ob non responsionem libelli pro parte serenissime domine regine Dacie judicialiter oblati excommunicauit, aggrauauit et reaggrauauit dominum Stenonem Sture militem cum posicione interdictj, a quibus sentencijs et censuris, ipse Steno dudum postquam eis esset innodatus, pro parte ipsius taliter qualiter fuit appellatum ad sedem apostolicam, et causa

pretense appellacionis commissa reuerendissimo domino Steffano cardinali Mediolanensi, quj articulum absolucionis vlterius commisit reuerendissimo domino archiepsicopo Lundensi et episcopo Lincopensi simul aut illorum alterj, altero se excusante et non volente seu valente, vt tunc alter eorum, si et prout de jure absolucio huiusmodj ipsi Stenoni foret jmpendenda et non alias, ipsum absoluerent aut absolueret, tactis corporaliter primitus per ipsum Stenonem scripturis sacrosanctis, ad sancta Dei ewangelia iuramentum eciam prestaret in eorum manibus in forma consueta de stando jurj et parendo etc.; et cum, pater sancte, dictus dominus archiepiscopus Lundensis cum literis et processibus huiusmodj, pro parte dictj Stenonis a dicto domino cardinali Mediolanensi emanatis, per familiarem et nuntium ipsius episcopi Lincopensis requisitus fuerat, vt ad executionem eorundem vnacum dicto domino episcopo Lincopensi procedere dignaretur, dictus dominus archiepiscopus, prout constat publicis documentis, se non exonerauit, sed huiusmodi onus acceptauit, remandans dicto episcopo Lincopensi suo college, vt inter se per sua scripta de loco et tempore conueniendi concordarent, tunc simul juxta tenorem et formam literarum eis directarum vellent procedere ad articulum absolucionis, prout de jure esset procedendum. Sentiens autem dicta serenissima domina regina per dictam commissionem se grauatam, et ne contingeret ipsum Stenonem cum huiusmodj friuolis appellacionibus et commissionibus diucius ipsius regine castrum et opidum cum eius territorio et districtu et alijs bonis in actis cause expressis occupata tenere, et vt eo cicius et commodosius de juribus ipsius domine regine cognoscj posset, obtinuit a sanctitatis vestre jmmediate predecessore singulas huiusmodj causas a prefato cardinali Mediolanensi et quibuscunque alijs judicibus et commissarijs quomodolibet jndecise pendentes aduocarj, prout aduocauit, et jllas cum earum jncidencijs dependencijs et connexis dicto episcopo Ratzeburgensi vlterius jn vim breuis apostolicj et juxta formam et tenorem aliarum suarum literarum, Mertzeburgensi et Halberstadensi episcopis prius directarum, reiectis quibuscunque nullitatibus, si que in dictis prioribus processibus forsan reperirentur, ac subterfugijs ipsius Stenonis, audiendas cognoscendas et fine debito terminandas, cum potestate eciam per edictum citandi et jnhibendi ac sentenciam per eum latam sine . . . . sub censuris et penis contra prefatum Stenonem et alios dictorum castri et opidi et aliorum [bonorum] predictorum occupatores et detentores exequendj predictarum literarum serie commisit. Qui dominus episcopus [Ratzeb]urgensis huiusmodj omnium literarum vigore, citacione legittima vnacum jnhibicione inserta per eum in forma solita et consueta decreta atque concessa, per huiusmodi citatorias et jnhibitorias literas, in locis deputatis per edictum publicum executas, reuerendissimo domino Steffano cardinali Mediolanensi omnibusque alijs et singulis judicibus et commissarijs necnon Stenoni alijsque dictorum bonorum occupatoribus exaduerso principalibus predictis omnia et singula in preinsertis literis contenta et narrata ac litispendentiam cause huiusmodj

coram eo jnsinuauit notificauit et jnhibuit, ac eosdem exaduerso principales citauit, aliasque et alia fecit, prout in eisdem literis citatorijs et jnhibitorijs plenius continetur.

Eciam dicte litere jnhibitorie per notárium publicum fuerunt specialiter presentate et jnsinuate dicto domino archiepiscopo Lundensi, ne ipse aut suus collega dictus dominus episcopus Lincopensis, ad quem tutus non patebat accessus, quia in Swecia, quare per edictum illi fuit jnhibitum, de premissis aut aliquo premissorum ignorantiam pretendere valerent seu quomodolibet allegare, prout constat jn actis consequenter memoratis. Tunc dominus episcopus Ratzeburgensis, in vim dictarum literarum aliquali continuato processu, ad longinquas partes, quia Romanam curiam, proponens se transferre, causam et causas huiusmodi resumendas et vlterius cognoscendas ac terminandas jn vim specialis commissionis, cuius tenorem etc. pro expressis habeñ, egregio decretorum doctori domino Alberto Maken ecclesie Ratzeburgensis canonico et cantorj duxit committendas. Qui illis in statu debito resumptis, seruatis seruandis, ad suam diffinitiuam et adiudicatoriam cum fructuum et expensarum condempnacione sentenciam, dicta castrum, opidum ac bona alia jn actis designata jpsi domine regine adiudicando procedendum duxit, jn scriptisque tulit et promulgauit. Que nulla prouocatione suspensa jn rem transiuit judicatam, literis executorialibus desuper decretis subsecutis, ac illis consequenter per edictum publicum in locis deputatis contra ipsum Stenonem et alios dictorum bonorum detentores et occupatores diligenter executis. Jnterim prefato domino episcopo Ratzeburgensi ad partes et dictam suam ecclesiam redeunte, huiusmodi causas reassumpsit, ac pretactis executionibus dictarum literarum executorialium coram eo judicialiter exhibitis, seruatis seruandis, ad suam declaratoriam sentenciam ob non paritionem ipsarum literarum executorialium processit, ipsum Stenonem et alios occupatores aduersarios antedictos excommunicacionem aliasque sentencias et censuras in dictis literis executorialibus contentas dampnabiliter jncidisse et jncurrisse in multiplicem eorum contumatiam, declarando et tales denunctiarj mandando literasque desuper necessarias decernendo et concedendo, prout consequenter ad omnium et singularum penarum et censurarum vsque ad jnuocationem auxilij brachij secularis jnclusiue per eundem procedetur.

E' charta primæ scriptionis, cui inscriptum est: »Informacio in causa regine exponenda sanctissimo domino nostro.» Anno 1488, mense Majo, Dorothea regina, tunc Romæ degens, binas litteras apostolicas impetrauit, alteras ad dominum Stenonem directas, vt ipsis litteris visis lectisque castrum Örebro etc. eidem reginæ continuo sub excommunicationis poena redderet (Svaningii Refutatio calumniarum cuiusdam Ioannis Magni etc., 1560, 4to, fol. Q 3v, cfr. Q 4v), alteras executoriales, ad archiepiscopum episcoposque Suecos scriptas, vt dominum Stenonem ob detentionem dicti castri (ɔ: si dictum castrum pertinax detineret) excommunicarent (Olaus Petri in Script. rer. Svec. I. 2. 327). Vtrasque litteras pridem periisse verisimile est, quum jam Hvitfeldius ipsas tractans (pag. 993) modo scriptis jam allatis Svaningii et Olai Petri vsus esse videatur, non ipsis litteris. Cæterum, Olao Petri autore, excommunicatio ista promulgata non est, sed dominus Steno ab executoribus dilationem nactus intermedio tempore caussam suam Romæ egit; ibique etiam die 16 Septembris 1488 reuera diuersam a prioribus litteris apostolicis bullam impetrauit (cfr. infra nr. 16).

b.

[Primum fu]it causa ad jnstanciam serenissime domine regine contra Stenonem Sthure [militem Vp]salensis diocesis de et super spoliacione nonnullorum jmmobilium in [regno Suecie necnon] mobilium bonorum parafrenalium eiusdem regni ad eandem dñam reginam [racione dotis et] donacionis pertinentium reuerendis patribus dominis Halberstadensi et Mersze[burgensi commissa].

[Dominus Merszeburgensis] episcopus, exonerante se collega suo, monitorium in euentum citatorium [contra dictum Stenone]m et complices suos decreuit, et deinde reuerendum patrem dominum Johannem [episcopum Ratzeburgensem sub]delegauit vices suas eidem committendo.

[Prefatus dñs episcopus] Ratzeburgensis resumpta causa in eo statu etc. ad vlteriora procedens [dictum Stenonem Sthu]re ob non responsionem libelli proparte domine regine oblatj excommunicauit [aggrauauit, reaggraua]uit et interdictum posuit eciam cum inuocacione brachij etc.

[Prefatus dñs Steno] quibusdam confictis grauaminibus in absentia dictj dñi Merszburgensis . . . . [su]bdelegacionem a se factam pretenditur appellasse, et causam appellacionis in [curia Romana dño] cardinali Mediolanensi committj obtinuisse, qui tandem cardinalis, [sentencia contra prefat]am dominam reginam decreta, eundem Stenonem absolui quibusdam [subdelegatis suis co]mmisit, videlicet archiepiscopo Lundensi et episcopo Lincopensi.

[Deinde proparte] domine regine sanctissimo domino nostro exposito, quod difficile esset ex tam lon[ginquis partibus t]estes probacionesque adducere, causa huiusmodi prefato dño Johanni Ratzeburgensi [episcopo vigore] breuis apostolici cum aduocacione a prefato cardinali et quibuscunque iudi[cibus vel arbitris iiij et] xx primo commissa fuit, qui citacionem cum inhibicione [inserta] decreuit, et [eadem citacio cum] inhibicione archiepiscopo Lundensi fuit insinuata, quare dictus Steno [absolui non debere]t vigore commissionis per reuerendissimum dominum cardinalem Mediolanensem facte.

[Deinde domino] Iohanne episcopo Ratzeburgensi extra diocesim suam abeunte, prefatus episcopus [dominum Albertum Maken] decretorum doctorem priorem Ratzeburgensem subdelegauit eique [hanc causam modo e]t fine debitis terminandam commisit.

[Dictus dñus] Albertus Make rite procedens quandam restitucionis castrj Örebro aliorumque [bonorum ad] ipsam dominam reginam racione dotis et donacionis propter nuptias etc. [pertinentium pro] prefata domina regina et contra dictum Stenonem tulit et promulgauit [sentenciam], que nulla prouocacione suspensa in rem transsiuit iudicatam, literis [executorialibus desuper] per eundem dominum Albertum decretis et in locis publicis per edictum [publicum ex]ecutis.

[Jnterim prefatus] episcopus Ratzeburgensis ex longinquis partibus in patriam reuersus [huiusmodi causam reassumpsit et] eundem Stenonem Sthure ob non pari-

cionem literarum executorialium . . . . tarum sentencias et censuras in dictis literis executorialibus contentas [incurrisse decernens (?) cens]uras huiusmodi aggrauauit reaggrauauit interdictum posuit et [brachium seculare inuocauit].

. . . . fulminacione et alijs pretensis grauaminibus proparte dictj [Stenonis Sthure] . . . [ca]usaque appellacionis pretense ac attemptatorum et innouatorum etc. et . . . . [vi]gore rescripti Vpsalensi et Lundensi archiepiscopis ac Strengnensi [et Roskildensi episcopis vnacum xx]iiij arbitris cum clausula, quatenus vos vel tres seu duo [aut vnus vestrum, commi]ssa fuit, et ab Vpsalensi archiepiscopo citatorie contra prefatam dñam [reginam processum] fuit, proparte dicte domine regine ab eisdem dñis archiepiscopis . . . . oñ apostolorum reuerencialium et causa appellacionis ac surrepcionis dictarum vltimo loco presentatarum ar . . . . Egardo episcopo Sleszuicensi commissa et . . . .

Petitur autem inpresentiarum, quatenus processus coram prefa[to Johanne episcopo actus?] debeat proparte prefate domine regine [confirmari, quoniam lata?] est pro domina regina sentencia diffinitiua resti[tutoria, que iam in rem transiuit] iudicatam, et ob eiusdem non paricionem declaratus . . . . quod quantum ad eam rem pertinet, illa sentencia . . . . aliam sentenciam meretur. Nec quantum ad principale . . . . quaquam poterimus Sed appellatum proparte dicti . . . . appellacionis huiusmodi vigore censurarum huiusmodi . . . . literarum huiusmodi Stenonis ac desertionis pretense . . . suspensus eciam per eum . . . . regine et obtineatur sentencia super surreption . . . . ipsius Stenonis ita quod pronunctietur h . . . . subiacere et male fuisse per eum appellatum [beneque fuisse cum fulminacione interdicti aliarumque] censurarum contra dictum Stenonem processum.

Pro quorum verificacione primum super . . . . trium sigillorum dominorum consiliariorum duorum reg[norum] . . . . exeo quod a suspectis et fauentibus partibus regn . . . . vim habere debeat.

Appellacio autem ex suis causis per testes v . . . .

Vt autem pronunctietur bene processum, necesse est vt de . . . . esse puto toto processu coram domino Ratzebur . . . . producj debere jnstrumenta s . . . . nullitatem processus aduersarijs relinq . . . .

E charta coæua mutila.

11.

1488, 11 Decembris.

Copia cuiusdam copie vnius missiue de manibus consiliariorum regnj Suecie ad jllustrissimum principem dominum Johannem regem Dacie etc. misse, jncluse eorum litere ad consiliarios Dacie etc.

Serenissimo principi ac potenti domino domino Johannj Dei gracia regnorum Dacie et Noruegie regi etc. reuerentia. Cum nostra recommendatione reuerenciam et honorem. Jllustrissime princeps, dilecte gratiose domine. Nos desideramus vestre gracie voluntatem scire, quod nunc ante certos dies venit ad Vpsaliam vnus Teutunicus clericus et tradidit ibi de se vnum apostolicum breue et vnam illustrissime principisse regine Dorothee vestre gracie matris clausam literam et recessit statim in eadem hora secrete ad vestram serenitatem sine responso. Litere sonuerunt super quibusdam sentenciis, vt dicitur, datis ab aliquibus Teutunicis suspectis et abrenunciatis judicibus contra honorabilem et nobilem dominum virum Stenonem Stwre Suecie regni gubernatorem in illa iur[a, que quidem] prescripta princeps putat habere ad Örebro [eiusque districtum]. Graciose domine. Nos possumus notare, quod illi, qui d[ederunt dicte domi]ne principisse consilium ad inferendum Suecie regno [istas m]ultas et iniustas sentencias absque legittima citatione et debita requisitione, proponunt violare illam perpetuam pacem et confederationem, que inter ista tria regna cum magnis expensis et sumptibus facte sunt, et si, quod Deus auertat, quod guerra fieret inter regna, tunc starent tales consiliarij longe remote ad vnam partem, et vestra gracia cum Dacie et nos cum Suecie inhabitatoribus ex vtraque parte deberemus tunc exponere periculo vitam bona et sanitatem. Jdcirco supplicamus caritatiue vestre gracie, quatenus recipiatis jsta negocia ad sensum, jd est ad mentem, et informetis predictam vestre gracie matrem, quod ipsa talia negocia velit dimittere et non sequi tales consiliarios, quia vos potestis bene considerare, quid rationis vel persistentie ex hoc venire posset. Nos eciam asscripseramus vestre gracie consiliariis ex parte istorum prescriptorum negociorum, vti gracie vestre bene lacius notificatum erit. Dilecte graciose domine. Contrachtus Calmarnensis[1] continet, quod vnusquisque de regnis potest pergere libere ad alium; quare caritatiue supplicamus gracie vestre, quatenus placet vestre gracie aut aliquibus aliis Dacie inhabitatoribus aut judicibus habere aliquos nuncios, literas vel citationes contra aliquos Suecie inhabitatores, quod hoc fieret manifeste, sic quod hoc posset illis notum fieri, quos illud tangeret, et non admittere figi literas ad valuas ecclesiarum in Almania vel Dacia, sic quod ille non possent

[1] In margine: »Nota hic jnfra«, et ad calcem litterarum: »Super contractu Calmarnensi, prout hic supra continetur narratum per consiliarios, notandum: Nil ad papam et suam curiam, vbi est fons justitie, cuius potestas et auctoritas nullatenus per pacta et contractus jnferiorum personarum excluditur, nisi sedes suam auctoritatem jnterposuisset et se ipsam exclusisset per expressum«.

illis, quos litere tangerent, fieri notificate. Super hiis, graciose domine, desideramus vestre gracie [fauora]bile responsum, post quod sciremus nos regere. Quid [possum]us facere, quod pax et confederatio maneat in vigore, ad hoc [inueniet]is nos semper benignos. Graciam vestram cum hiis omnipotenti [Deo com]mendantes in perpetuum. Ex opido Enecopensi [an]no domini millesimoquadringentesimo octuagesimo octauo vndecima mensis Decembris, sub secretis et sigillis Jacobi archiepiscopi Vpsalensis, Conradi Strengenensis et Olaui Arosiensis episcoporum, necnon Nicolai Stwre et Nicolai Fadhersson militum et Erici Trolle armigeri.

Consiliarij regnj Suecie pronunc Enecopie congregati.

E charta cosena.

12.

1489 (post diem 11 Decembris 1488).

Copia missiue serenissime domine regine ad suum cancellarium Birgerum etc.

Dorothea Dei gracia Dacie Suecie Noruegie etc. regina, ducissa Slesuiccensis ac Holsacie Stormarie et Ditmarcie etc. Premisso nostro sincero fauore. Dilecte domine cancellarie. Nos asscripsimus domino Paulo ex parte cause nostre contra dominum Stenonem et misimus ei vnam copiam, que inclusa fuit in vna litera, quam consiliarij regni Suecie asscripserant regni Dacie consiliariis. Rogamus vos caritatiue, quatenus vos illam copiam vnacum domino Paulo Santbeck perlegatis et cooperamini vna secum, quod ipse nullo modo negligat jus nostrum, et mittatis statim nuncium ad Romam et ordinetis, vt nostrum jus et processus maneat in vigore, et quod causa non fiat de nouo commissa in Roma. Consideramus quod archiepiscopus in Suecia regit se secundum illud breue apostolicum, quod nos misimus sibi, et non secundum nostrum processum, quem [non potuer]amus prosequj in causa nostra. Jdcirco potestis dicere [domino Paulo], quod ipse super hoc sit memor et faciat desuper taliter . . . . , [quo]d nos per hoc secure simus. Faciatis in hiis melius, s[icut vob]is fidem adhibemus et scimus, quod libenter facitis. Jtem dimittatis apud dominum Paulum illam copiam, quam nos vobis mittimus, aut dettis ei illam translatam in Latinum, et retineatis vos illam, quam nos vobis mittimus. Nichil nunciauit nobis concilium Suecorum, quare eciam non scimus vobis aliquid desuper annunciare. In Christo valete.

Eidem cui litteræ consiliariorum regni Sueciæ (Nr. 11), schedæ manu eadem coæua inscripta.

13.

Litteræ citatoriæ Ragualdo archidiacono Upsalensi procuratori domini Stenonis datæ, vt vltima die mensis Julii Vastenis compareant Dorothea regina litisque consortes, caussasque ostendant, cur dictus Steno ab excommunicatione absolui non debeat.

1489 (anno ineunte?).

[Jacobus Dei et ap]ostolice sedis gracia archiepiscopus Vpsalensis etc., Conradus [eadem gracia episcopus Strenge]nensis, judices delegatj vnacum quibusdam nostris alijs [in hac causa] collegis, cum illa clausula, quatenus vos uel tres aut [duo seu vnus vestrum], a sede apostolica specialiter deputatj, vniuersis et [singulis abbatibus, prioribus, pre]positis, decanis, arcidyaconis, scolasticis, cantoribus, [custodibus, thesa]urarijs, sacristis, tam cathedralium quam collegia[tarum ecclesiarum] canonicis parrochialiumque ecclesiarum rectoribus [seu locatenentibus eo]rundem, plebanis, viceplebanis, cappellanis, cura[tis et non cura]tis, vicarijs perpetuis, altaristis ceterisque presbiteris [et clericis, notarijs] et tabellionibus publicis quibuscumque per ciui[tates et dyoceses Lu]ndensem, Roschildensem, Sleszewicensem, Merseburgensem, [Halberstade]nsem, Ratzeburgensem ac alias vbilibet constitutis [et eorum cuilibet] in solidum illique uel illis, ad quem uel [ad quos he prese]ntes nostre littere peruenerint, salutem in domino et nostris [huiusmodi] ymmouerius apostolicis firmiter obedire mandatis. Litteras [sanctissi]mj in Christo patris et domini nostri domini Innocencij [diuina] prouidentia pape octauj cum cordula ca[nabac]ea, bulla plumbea ipsius domini nostri pape more [Romane] curie jmpendente bullatas, sanas et jntegras [non vici]atas [non] cancellatas neque in aliqua sui parte [suspectas sed om]ni prorsus vicio et suspicione carentes, vt in [eis] prim[a fa]cie apparebat, nobis per prouidum uirum [dominum] ... Ragualdum Ingemundj arcidyaconum ecclesie [V]psalensis ... et strennuj militis domini Stenonis Stur gu[bernatoris] regni Swecie principalis in ipsis litteris apostolicis [prin]cipaliter nominatj procuratorem, prout de sue procura[cionis] mandato nobis legittime extitit facta fides, presentatas, nos [cum ea] qua decuit reuerencia noueritis recepisse [quarum] quidem litterarum apostolicarum tenor de verbo ad [verbum] sequitur et est talis:

Inseruntur litteræ apostolicæ, die 16 Septembris 1488 datæ, vide infra Nr. 16.

Post quarum quidem litterarum ap[ostolicarum presentationem et recep]tionem, nobis et per nos vt premittitur factas, f[uimus per predictum dominum] Ragualdum procuratorem debita cum jnstancia requi[sitj, quatenus citationem legi]timam cum jnhibitione inserta contra et aduers[us predictam dominam Dorotheam] Dacie reginam exaduerso principalem in [prefatis litteris apostolicis] principaliter nominatam omnesque alios et singu[los quorum interest aut] interesse putantes et in executione presentium no . . . . [secundum] litterarum apostolicarum formam et tenorem . . . . [de]cernere et concedere dignaremur. Nos ig[itur Jacobus archiepiscopus et] Con-

radus episcopus judices subdelegat[i prefati, attendentes requisicionem] huiusmodi fore iustam et consonam racionj v[olentesque . . . . nec] non nostris in hac parte collegis rite et l[egitime] . . . . partibus ipsis iusticiam ministrare, jdcirco [auctoritate apostolica, nobis commissa et] qua fungimur in hac parte, vos omnes [et singulos supradictos et vestrum] quemlibet in solidum requirimus et m[onemus primo secundo tercio et peremptorie], coniunctim et diuisim, vobis nichilom[inus in virtute sancte] obedientie et sub excommunicacionis pena, quam in [vos et vestrum quemlibet, canonica mo]nitione premissa, si ea, que vobis [in mandatis dedimus, exequi] necclexeritis seu distuleritis, contin[uo ferimus per presentes] . . . . . . districte precipiendo mandantes, quate[nus infra sex dierum spatium post] presentationem et notificationem presentium . . . . . . [quando] proparte dicti domini Stenonis Stu[r principalis fueritis super hoc requisiti uel aliquis vestrum fuerit req]uisitus, immediate sequentium, quarum sex dierum [duos pro primo duos pro secundo et reliquos] duos dies vobis vniuersis et singulis [supradictis pro tertio et peremptorio termino et] monicione canonica assignamus, jta [tamen quod in hijs exequendis alter] alterum non exspectet nec vnus pro [alio seu per alium se excuset, Dorotheam regin]am exaduerso principalem omnesque alios et [singulos quorum interest vel interesse] putantes et in executione presentium nominan . . . . . . personas commode habere poteritis alioquin . . . . . . ad ea vobis tutus pateat accessus et in . . . . . . qua vel sub quibus degunt et morantur . . . . [Lu]ndensi ac cathedrali Roschildensi parrochialique ac . . . . et locis publicis quibuscumque vbi quando et [quotiens plebs ad mis]sarum et aliarum diuinarum horarum solempnia . . . . [di]uina audiendum conuenerit seu alias legitime . . . . ymouerius apostolica publice alta et intelligibili voce . . . . verisimiliter sit citationem vestram huiusmodi ad ipsorum . . . . [no]ticiam deuenire quos nos etiam et eorum quemlibet . . . . quatenus vltima dierum mensis Julij proxime futuri [coram nobis et] alijs nostris in hac parte collegis uel eorum, si personaliter [adesse nequeunt, dele]gatis jn opido Wastenensi Lyncompensis dyocesis, que dyocesis [et Dacos et Noruegos c]onfines habet, vbi tunc propter arduas et raciona[biles] . . . . data sanctissimj domini nostri pape constitui intendi . . . . [au]diendum per nos et collegas nostros de loco et . . . . [una]cum viginta(!) quatuor arbitris predictis . . . . trium regnorum eligendis conuenire . . . . Stenonem principalem a quibuscumque [sentencijs et censuris ecclesiast]icis in eum occasione predicte litis quomodolibet latis et pro[mulgatis] . . . . . [v]igeat absolui. Et postquam de loco et tempore concordatum . . . . tempore per se uel per eorum legitimos procuratores . . . . [su]fficienter instructos cum omnibus et singulis actis . . . . concerneñ predicto domino Stenonj principali uel procu[ratori eius] de [et su]per omnibus et singulis in supradictis nobis factis et [exe]cutis de iusticia responsuri ac in causa et causis huiusmodi ad omnes et [sin-

gulos] terminos gradatum et successiue et vsque ad diffinitiuam sentenciam [legitim]is et consuetis terminis et dilationibus procedentes, vt moris est . . . ri et visurj aliasque dicturi facturj et allegaturj quod justicia suade . . . . erit racionis, certificantes eosdem citatos, quod siue in predicto citationis [termino, vt dict]um est, comparere curauerint siue non, nos nichilominus cum [dictis coll]egis et arbitris uel subdelegatis a nobis ad partes compareñ . . . . . curantis instanciam ad prèmissa omnia et singula et . . . . uerit procedemus seu procedent, dictorum citatorum [contradictionibus] in aliquo non obstantibus. Et insuper attendentes quod . . . . [coram n]obis indecis. pendeñ nichil sit per quemcumque jnno . . . . tandis vobis vniuersis et singulis supradictis, quibus [omnibus in solidum] et cuilibet vestrum auctoritate apostolica supradicta tenore [presentium committimus et?] mandamus, quatenus post legitimam dicte citationis exe[cutionem reuerendo in] Christo patri et domino domino Iohannj Dei gracia episcopo Raczebur . . . . libus vicario seu officiali generali ceterisque judicibus . . . . ordinarijs subdelegatis et commissarijs, quibus per [ciuitates ac dyoceses predi]ctas ac alias vbilibet constitutis et presertim dicte domine [Dorothee regine ex]aduerso principali omnibusque alijs et singulis, quorum [interest, intererit uel] interesse poterit quomodolibet in futurum, quibuscumque [nominibus censeantur uel q]uacumque prefulgeant dignitate, de quibus proparte . . . . s fueritis vigore presentium requisitj seu alter [vestrum fuerit requisitus] . . . eatis, quibus et nos etiam et eorum cuilibet

Ex apographo chartaceo coæuo. Ultima huius instrumenti pagina adeo est mutila vel potius majori ex parte deperdita, ut typis eandem mandare vel sensum ejus extricare non ausi simus. Illud tamen ex ea, quæ reliqua est, parte apparet: »dominum Benedictum Cristernsson m[ilitem]« inter testes vocatos fuisse, atque instrumentum datum esse »sub anno a natiuitate domin[i millesimoquadringentesimooctua]gesimonono indictione sep[ti]ma« et esse signatum subscriptione Benedicti Pauli clerici notariique et appensione sigilli archiepiscopi Vpsalensis.

14.

(M. Birgeri cancellarii?) idea libelli, a Johanne rege et Friderico duce in gratiam matris ipsorum ad curiam Romanam scribendi.

1489, mense Augusto.

Dominus rex et dominus Fridericus d . . . .

Beatissime pater et clementissime domine. P[ost deuota pedum oscula beatorum reuerenciam] debitam pariter et deuotam. Cum pridem de mense M[ajo anni prioris sere^ma^ dña Dorothea Dacie] Swecie Norwegie Slauorum Gottorumque regina Slisz[uicensis etc. ducissa genitrix] nostra apud sanctitatem vestram Rome esset constituta . . . . quidam Steno Sture miles et sui complices castri et op[idi Örebro aliorumque bonorum in regno] Swecie consistencium occupatores et detentores propter no[n responsionem libelli et?] propter non paricionem litterarum executoria-

lium, super vna diffinitiua [sentencia vna cum] expensarum condempnacione pro sua serenitate lata, [que nulla prouocatione suspensa jam] jn rem transiuerat judicatam, decretarum et per jud. . . . . ecclesiastic. essent laqueati; Considerans tunc s. v. hanc cau . . . . ne iusticia genitricis nostre sentencialiter cum re judicata sic . . . . promisit e. s. v. dicte ge[nitrici nostre, ne] . . . . . . quemquam in hac causa pro parte aduersa aliquam po . . . . nisi cum clausula preuia parito judicato, mandauit jllico . . . . ex aduerso quicquam contingeret sollicitarj, quod ex tunc hanc pro . . . . jnnouarent et ad mentem reducerent, ne justicia . . . . . . reuerendissimus dominus archiepiscopus Vpsalensis cum suis suffraganeis . . . ., quos sciuerant censuratos in diuinis, non vitabant . . . . . . breue apostolicum dicte genitrici nostre dedit, quo dicto arch[iepiscopó suisque suffraganeis sub excommunicacionis] pena mandauit, vt ipsos censuratos et excommunicatos [et ipsi euitarent et] ab alijs Christifidelibus euitari facerent. Quo breui . . . . in se contineñ per notarium publicum dicto domino . . . . ab archiepiscopo et suis suffraganeis prefatis . . . . pre alijs extolluntur et intra cancellos . . . . fieri poterit, relinquimus judicio b. v.; sed et si ill . . . . licere posse. Preterea pater beatissime, post discessum [genitricis nostre prefate a presentia] vestra et vrbe Romana contra singula premissa quasdam p . . . . tunc sequeñ datas pro parte ipsius Stenonis et suorum . . . . quas expeditas tamen non dubitamus citra mentem et jntencio . . . . in eis contra s. v. promissa non solum non add . . . . ipsius bulle articulis publice leditur dicte domine reg . . . . [exa]minata et declarata, si enim vna surrepcio uel obrep[cio] . . . . . . vbi fere omnia in bulla narrata obrepticie et sur[repticie] . . . . conflata; nam postquam vigore dicte bulle reuerendissimus dominus [archiepiscopus Vpsalensis et reuerendus dominus] Strengnensis episcopus per suas literas citatorias prefatam s[erenissimam dominam Dorotheam genitricem nostram] citari fecissent et reuerendissimum dominum Johannem archiepiscopum Lundensem [et dominum episcopum Roschildensem] collegas vocassent, vt vnacum ipsis processum jnstituere . . . . assertis vigintiquatuor pretensis arbitris juxta dicte pretense bulle comm . . . . matris nostre coram dictis archiepiscopo Lundensi et Roschild . . . . Dacie et Norwegie consiliarijs presentibus dictas . . . . publice legi fecit, contra quam excipiendo forum et . . . . omnes articulos eam jmpugnauit et ipsius sue . . . . archiepiscopo et episcopo ac omnibus predictis duorum reg . . . . bulla nominat. realiter et cum effectu Verificauit sic quod appellacioni . . . . tanquam ex racionabilibus causis et legitime jnterposite ac ipsis jnsinuate . . . . . . s quoque reuerenciales sibi dederunt et assignarunt. Et consequenter cum post . . . . illacioñ reu^mo^ domino Iacobo archiepiscopo Vpsalensi prefato cum certis juribus et jnstrumentis . . . . [exhi]bita et jnsinuata jpse dominus archiepi-

scopus apostolorum dacionem et eciam processum . . . . ac causa ad plures menses suspendit, prout constat in publicis documentis . . . . . . legitime potest, dictus Steno et sui complices censur. ecclesiastic. tanto tempore . . . . jnsordescent de presenti, nec vigore dicte pretense bulle absolucionis beneficium sibi [comme]-ruerunt . . . . . . Ne diucius ipsi aduersarij dictam serenissimam [dominam] reginam matrem nostram molestent, eius bona eciam diucius occupata tenendo, que [iam per] vigintiquatuor annos occupabant, fructus et prouentus inde prouenientes leuando . . . . elucescat. Ne lites ipse, vt aduersarij pretendunt, fiant jnmortales . . . . Romana curia, vbi fons est justicie, finis jnponi possit, justicia mediante . . . . [eni]xe oramus et exoramus, vt supplicaciones et commissiones ac alias racionabiles . . . . per procuratorem dicte serenissime domine regine matris nostre s. v. offerendas . . . . audire admittere et signare dignetur e. s. v. Quam vniuersorum rector ad . . . . et felix regimen vniuersalis ecclesie jn prosperitate longeua dignetur conseruare.

Dominus regius cancellarius quasi ad mensem tenuit me in suspenso, quod hanc literam vellet sigillasse, sed in fine nichil. Tandem per Hinricum Baden scripsi serenissime domine post Mauricij, vt sua serenitas per se scriberet huiusmodi literam.

Notetur quomodo regius cancellarius tunc mecum practicauit.

E charta coæua.

15.

(M. Birgeri cancellarii?) annotationes, quomodo in caussa contra dominum Stenonem agenda procedendum sit, eiusdemque litteræ nominibus archiepiscopi Lundensis episcopique Roskildensis ad archiepiscopum Upsalensem dandæ.

1489, efter August.

. . . . nostra(?) jmpetrata per dominum doctorem adducta committitur commissarijs, vt vocato . . . . commissarijs de re judicata constiterit, jllam execucioni debite demandent ac eosdem [Stenonem et litisconsortes, si vigo]re literarum priorum absoluti fuerint, jn pristinas censuras reintrudant. Hec commissio . . . . tes absolutos, et consequenter debent per commissarios citarj ad videndum . . . . sunt, quo pacto citari possunt ad videndum se reintrudi. Qua propter oro . . . . . . doctorem Johannem videre legere et discutere copias omnes et singulas literarum et . . . . ntium hic jnclusas: Primo memoriale meum siue cedulam negociorum familiarj meo [ad serenissimam] dominam nostram misso commissorum. Jtem copiam jnstrumenti appellacionis. Jtem copiam jnstrumenti . . . . [Jtem] copiam jnstrumenti jnpugnacionis et excepcionis contra bullam. Jtem copiam litere per consi[liarios regni insi]nuate. Jtem copias literarum nunc per serenissimam dominam nostram sanctissimo domino nostro . . . . asscriptarum. Premissis copijs per dominum doc-

torem diligenter jnspectis et masticatis . . . . serenissime domine nostre, prout eius justiciam emulatur, an expediat per vsum huiusmodi bulle . . . . interposita et tam jnsigniter judicibus deputatis jnsinuata cum reportacione apostolorum . . . . diat appellacioni jnherere, eam prosequendo cum negocio principali in curia Romana . . . . [i]nherendum sit appellacioni, eam prosequendo, et quod melius in Romana curia cognosceretur [de et super illis] partibus quam per reuerendissimum dominum archiepiscopum Lundensem et Roschildensem episcopum, tunc [dñus doctor ad dictos] dominos accedat, eos jnstruendo, vt ipsi scribant reuerendissimo dño archiepiscopo Vpsalensi:

[Recepimus adie]ctam bullam apostolicam, pro parte serenissime domine nostre regine nobis presentatam, de dato [Rome apud Sanctumpetrum] annj presentis currentis pridie nonas Julij, et est bulla reuocatoria alterius [bulle apostolice, propter quam] serenissimam dominam nostram reginam citarj fecit paternitas vestra. Et committitur nobis, [vt vocatis dic]tis Stenone Sture et litisconsortibus et alijs quj fuerint euocandi, si nobis . . . . jllam execucionj debite demandemus, et dictos Stenonem et litisconsortes, si pretextu [dicte bulle absoluti f]uerint, ante omnia in pristinas censuras reintrudamus et ad vlteriorem literarum dictarum [execucionem et cen]surarum in illis contentarum declaracionem contra dictum dominum Stenonem et litisconsortes [procedamus, prout] in dictis literis apostolicis plenius continetur. Sed quia ex literis reu^me^ p. vestre [cum cedula in]clusa, quas per discretum Johannem Lupi notarium publicum et familiarem dicte . . . . . . misit r. p. v. de mense Augusti proxime lapso, jntelleximus pat. vestram . . . . domine regine vobis jnsinuatam ac alia jnstrumenta acceptasse et dictum dominum [Stenonem] . . . . non absoluisse, ymmo apostolorum dacionem et vlteriorem processum vos suspendisse, donec . . . . cum mandato ex parte sere^me^ domine regine, cui tunc apostolos tales quales de . . . . pollicitus estis. Cum ergo paternitas vestra re^ma^ tanquam prudenciorj vsa consilio dictum [Stenonem Sture] non absoluerit, sed et nos suis scriptis hortata sit, quod partes nostras eciam jnterponere et [quantum ad nos] foret, operam nostram addere vellemus, quod per metas concordie res jsta dulciorj . . . . micos tractari posset, hanc piam vestre re^me^ paternitatis jntencionem se^me^ domine nostre signifi[cauimus, qu]e nobis responsum dedit, quod quanquam appellacionem suam prosequj jntenderet, nichilominus . . . . llet et consensit quod mittatis, prout scribitis, duos aut plures . . . . ptandum huiusmodi concordiam, cetera suppleat prudencia dominj . . . . vt eciam statum cause. Detur saluus conductus.

. . . . de actis habitis coram apostolicis judicibus cognosci debet, quod id fiat in Romañ . . . . eciam affectastis, quod vos et nos ab hac causa possemus releuari . . . . ad quid se exstendit mandatum dominj Stenonis in curia Romana . . . . r voluit.

E charta coæua.

16.

Litteræ apostolicæ domino Stenoni ad Lundensem Upsalemsemque archiepiscopos et episcopos Roskildensem ac Strengenensem datæ[1].

Post diem 6 Julii 1489, ante diem 25 Julii 1492.

Innocentius episcopus etc.[2] Humilibus supplicum votis libenter annuimus eaque favoribus proseqvimur oportunis. Dudum siqvidem[3] pro parte dilecti filii nobilis viri Stenonis Sture regni Svetiæ gubernatoris nobis exposito, quod cum alias carissima in Christo filia nostra Dorothea Datiæ regina illustris vidua, claræ memoriæ Christierni Datiæ regis relicta, federum et conventionum, inter dictum Christiernum regem pro se suisque hæredibus et successoribus ex una, ac uniuersos incolas et habitatores Datiæ Norwegiæ et Svetiæ regnorum nec non prefatum Stenonem ex alia partibus, pro perpetua pace et qviete regnorum et incolarum ac habitatorum eorundem initorum factorum et stabilitorum, verisimiliter non ignara (qvibus inter cetera cavebatur, qvod castrum Örebro alicui ex dicto regno Sveciæ oriundo assignari deberet nomine reginæ Datiæ et regni Svetiæ sub hac conditione, quod si eidem reginæ per viam justitiæ adjudicatum foret, tunc ille, cui castrum ipsum commissum esset, illud libere reginæ resignare deberet, secundum quod xxiiii arbitri et iudices in confederatione pace et liga predictis, qvorum ex Datia et Norvegia xii et ex Svetia xii alii fuerant deputati, judicarent, prout in confederationis pacis et ligæ perpetuæ litteris plenius cavebatur), nulla de illis facta mentione contra illa veniendo assereret, dictum Stenonem et nonnullos alios clericos et laycos dicti regni Svetiæ nonnulla in eodem regno Svetiæ consistentia immobilia mobiliaque bona parafrenalia, ad ipsam pretextu cujusdam donationis propter nuptias, ut asserebat, spectantia, detinere indebite occupata, felicis recordationis Sixti papæ iiii predecessoris nostri ad Halberstadensem et Mersburgensem episcopos super predictis contra dictum Stenonem et litis consortes literas impetravit primo; Et deinde, cum assereret, sibi ad Stenonem et alios clericos et laycos predictos tutum non patere accessum, alias in forma Brevis litteras

---

[1] Jam prius, videlicet 16 Septembris 1488, contra litteras excommunicatorias, Dorotheæ reginæ mense Majo eiusdem anni datas, dominus Steno Sture in curia Romana bullam impetrauerat, archiepiscopis Lundensi et Vpsalensi episcopisque Roskildensi et Strengenensi iniungentem, vt assumptis viginti-quatuor arbitris de melioribus trium regnorum examinataque caussa dictum Stenonem absoluerent; quam bullam dominus Ragualdus Ingemundi, archidiaconus Vpsalensis, procurator domini Stenonis, instrumento citatorio (supra nr. 13) inseruit, anno 1489 dato, quo Dorotheam reginam litisque consortes citauit, vt exeunte mense Julio proxime secuturo Vastenis coram dictis iudicibus comparerent, caussas afferentes, cur dominus Steno non esset absoluendus. Istius instrumenti exemplar in archiuis regiis secrr. adest perquam mutilum, ex quo, quum ipsam bullam hic typis exprimere non opera pretium esse videretur, variantes modo lectiones, B signatas, in notis infra attulimus.

[2] B: Innocentius etc. Venerabilibus fratribus [archiepiscopis Lundensi et Vpsalensi, necnon Roskildensi et Strengenensi] episcopis salutem. [3] B: Exhibita siquidem nobis nuper.

ad eosdem extorsit, per qvas eisdem, ut ipsi vel alter eorum, si constaret saltem proprio eiusdem reginæ iuramento, qvod tutus ad eos non patebat accessus, Stenone et[1] aliis clericis et laycis[2] litis consortibus etiam per edictum publicum, in vicinioribus locis affigendum, vocatis monitis et citatis, de contentis in prioribus litteris antedictis summarie simpliciter et de plano, sine strepitu et figura iudicii, sola facti veritate inspecta[3], procedendo, se diligenter informarent, et si per informationem eandem predicta vera fore ipsi vel alter eorum compererent, Stenonem ac clericos et laicos ac litis consortes predictos ad bona hujusmodi ipsi Dorotheæ reginæ restituendum per censuram ecclesiasticam et alia iuris remedia compellerent, prout de jure, ut in desuper confectis litteris plenius continetur; Qvarum qvidem litterarum pretextu, in quibus nulla similiter pactorum federum et conventionum hujusmodi mentio habebatur, prefata Dorothea regina a venerabili fratre nostro Tilo episcopo Mersburgensi (suo in ea parte collega, ut asserebatur[4], se exonerante) qvoddam monitorium sub censuris, aliter quam ex forma dictarum litterarum posset, et in eventum citationem[5] contra Stenonem ac clericos et laicos predictos decerni, et illius pretextu Stenonem et[6] litis consortes predictos, eis in locis, per xl vel l dietas a locis domiciliorum suorum distantibus, pro vicinioribus locis, etiam dictis Stenoni, clericis, laicis et litis consortibus hujusmodi manifeste non tutis, ut dicitur, per edictum publicum vocatis, nulla in hujusmodi monitorio et in euentum citatorio immobilium mobiliumqve bonorum hujusmodi specifica et expressa habita mentione, coram dicto episcopo Mersburgensi in remotis per lx dietas agente fecit ad judicium evocari; Et licet dicti Sten et litis consortes, ut primum vaga relatione monitorii et citatorii eorundem notitiam habuerunt, dictum episcopum Mersburgensem, eo quod ipsius terre Merseburgensis, in qva sedem et domicilium habebat,[7] dictæ reginæ magna erant affinitate conjuncti, et nonnullis aliis justis de causis tunc expressis, suspectum allegassent et recusassent, et qvia ad quem vocabantur et intermedia loca, per qvæ necessario transire habebant, qvibus ipsorum inimici preerant, dictæ reginæ affines et confederati erant[8], tutus eis non patebat accessus, et ad locum, ad qvem vocati dicebantur, nunc per mare nunc per terras vix duobus mensibus, etiam per diversas suorum hostium et inimicorum terras, potuissent accedere, ab eodem episcopo Mersburgensi et suis monitorio penali et in eventum citatorio ac fulminatione censurarum hujusmodi coram notariis publicis[9] et testibus fidedignis ad sedem apostolicam appellassent appellationisqve hujusmodi instrumenta[10] ipsius episcopi Mersburgensis vicario generali seu vicegerenti, eo tunc in remotis agente, ac certis dictæ ecclesiæ canonicis capitulariter congregatis et ipsius episcopi notario intimari et ad valvas ejusdem ecclesiæ Mersburgensis tempore divinorum offi-

---

[1] Pro «et» B: ac. [2] B addit: et. [3] B: conspecta. [4] B: collega predicto, vt asseritur. [5] B: citatorium. [6] B addit: alios. [7] adde: principes. [8] deleatur: erant? [9] B: notario publico. [10] B: instrumentum.

ciorum affigi et inibi per longum temporis spatium et illarum copiam auscultatam dimitti fecissent; Nichilominus prefata Dorothea Stenonem et litis consortes prefatos per tunc episcopum Ratzeburgensem, cui prefatus episcopus Mersburgensis vices suas, ut asserebatur, commiserat, recusationis et appellationis hujusmodi forsan non ignarus, sub pretextu, quod cuidam pro parte dictæ reginæ coram eo oblato libello non responderant et lis super eo in causa ipsa, in qva secundum dictæ commissionis formam absqve libello et litis contestatione procedi poterat, et a qvo, si ordinem judiciarium servari voluisset, merito potuisset appellari, non fuerat contestata, cujus et predictæ subdelegationis notitiam non habebat, excommunicari et ut tales publicari, ut dicitur, fecit et procuravit, qvamvis perperam et iniqve; A qvo cum pro parte dictorum Stenonis et litis consortum ad eandem sedem appellatum extitisset, prefatus predecessor, animadvertens forsan premissa in regnis predictis scandala plurima productura, ut illis occurreretur, causam et causas appellationis et appellationum hujusmodi ac nullitatis et nullitatum, iniqvitatis et injustitiæ hujusmodi processus et sententiæ ac etiam surreptionis et obreptionis dictarum litterarum, attemptatorum et innovatorum totiusqve[1] negotii principalis bonæ memoriæ Stephano, titulo sanctæ Mariæ in Transtiberim presbytero cardinali, audiendas cognoscendas, cum potestate Stenonem et litis consortes predictos per se vel alium absolvendi, in Romana curia vel extra eam commisit; et dicta Dorothea regina coram eodem cardinali vocata, ac Stenone et litis consortibus hujusmodi a prefatis censuris per deputatum ab eodem cardinali[2] in partibus illis subdelegatum absolutis, prefata regina postmodum a prefato predecessore certas alias litteras per falsi expressionem et veri suppressionem surrepticias et obrepticias cum advocatione causarum hujusmodi a prefato cardinali et qvibusvis aliis iudicibus, coram qvibus qvomodolibet penderent, ad prefatum episcopum Ratzeburgensem, per qvas sibi, ut causam hujusmodi resumeret[3], et tunc[4] archiepiscopo Upsalensi ac aliis regni Svetiæ episcopis sub suspensionis a divinis et aliis censuris tunc expressis, ut prefatum Stenonem, uti dicti castri Orebro in regno Svetiæ situati detentorem, expellerent et a participatione et communione eorundem et aliorum facerent evitari, mandari obtinuerat, similiter extorserat[5]; Qvarum litterarum pretextu Stenonem et litis consortes predictos fecerat[6] coram eodem episcopo Ratzeburgensi ad iudicium evocari; Et postqvam coram eo ad aliqvos actus, etiam post et contra propositam ex causis legitimis contra personam ipsius recusationem et appellationem, in causa ipsa taliter qvaliter processum fuerat, ac dilectus filius Albertus Marckin[7] canonicus Ratzeburgensis, cui idem episcopus Ratzeburgensis vices suas, donec eas duceret revocandas, commiserat, in eadem causa ad ulteriora etiam taliter qvaliter et de facto potius quam

---

[1] B: »qve« deest. [2] B: per ipsum cardinalem. [3] B: reassumeret. [4] B: »tunc« deest.
[5] B: obtinuit, similiter extorsit. [6] B: fecit. [7] B: Marchan ɔ: Make.

de jure procedens, qvandam diffinitivam sententiam contra dictos Stenonem et litis consortes et pro dicta Dorothea regina promulgaverat iniqvam, a qva etiam licet pro parte dictorum[1] Stenonis et litis consortum ad sedem predictam denuo appellatum fuisset, et[2] infra tempus legitimum Steno et litis consortes predicti appellationem hujusmodi, cujus Albertus canonicus et episcopus Ratzeburgensis prefati ignari non erant, persecuti[3] extitissent, processus executoriales decreverat[4] temere attemptando; Et deinde[5] episcopus Ratzeburgensis prefatus, resumpta causa hujusmodi, ad ulteriora etiam de facto procedens, Stenonem et litis consortes predictos, ob non paritionem litterarum executorialium hujusmodi, excommunicationis et alias sententias censuras et penas[6] incurrisse, per suam etiam sententiam declaraverat[7] iniqvam etiam temere attemptando; a qvibus qvidem literis et processibus executorialibus ac censurarum fulminatione et sententia declaratoria hujusmodi pro parte eorundem Stenonis et litis consortum fuerat[8] ad sedem appellatum eandem: Nos ad[9] Stenonis et litis consortum predictorum ac[10] dilectorum filiorum consiliariorum dicti regni Swetiæ, asserentium qvod xxiiii arbitri, dudum de consensu regis et trium regnorum predictorum recepti, qvibus certissime constabat[11], an hujusmodi bona essent[12] reginæ aut coronæ regni Swetiæ, et infra x vel xii aut ad plus xiiii dies possunt commode in simul convenire, et fere omni anno pro pace et concordia perpetua vel ad minus aliqvi eorum cum aliis dictorum regnorum consiliariis conveniebant, prout pluribus annis immediate superioribus de pace hujusmodi et aliis dictorum regnorum rebus tractandis[13] convenerant, ac dictorum regnorum pacem et animarum salutem affectuose desiderabant[14] et a partibus suspecti recusari rationabiliter non poterant[15], instantiam per qvasdam primo, status[16] omnium et singularum causarum predictarum pro expressis habentes, illasqve, ubicunqve et coram quibuscunqve judicibus penderent[17] indecise, ad nos advocantes,

---

[1] B: prefatorum. [2] B: •et• deest. [3] B: prosecuti. [4] B: decreuit. [5] Pro •et deinde• B: postmodum vero idem. [6] B addit: [in iisdem litteris] contentas. [7] B: declarauit. [8] B: fuit. [9] Pro •nos ad• B: quare pro [parte tam prefati]. [10] Pro •ac• B: quam. [11] B: constat. [12] B: sint. [13] B addit: ac eciam presenti anno, ut dicitur, in festo beate Marie [Magdalene]. [14] B: desiderant. [15] B: possunt.

[16] Pro •instantiam per qvasdam primo, status• B: nobis fuit humiliter supplicatum, vt Stenonem [et litisconsortes predictos a prefata excommunica]cionis sentencia absoluere et omnes et singulas causas predictas ad nos [aduocare illasque vobis et eisdem vigin]tiquatuor arbitris committere, necnon alias in premissis oportune [prouidere de benignitate aposto]lica dignaremur; Nos igitur, ne dissensiones et discordie per[petuo vigeant, et vt?] . . . . nationes inter regem et regna predicta stabilitas huiusmodi . . . . [et vt?] ordinationes et stabilimenta huiusmodi pro perpetua pace [obseruanda inter regem et regna predicta inuiolabiliter] reserventur, prouidere volentes, ipsosque Stenonem et litisconsortes ac eorum singulos a quibusc[unque excommunicacionis, suspensionis et interdicti aliisque ecclesiasticis sentenciis, censuris et] penis a jure uel ab homi[ne quauis occasione uel causa latis, si quibus quomodolibet innodati] existunt, ad effectum presentium du[ntaxat consequendum harum serie absoluentes et absolutos fore] censentes necnon status.

[17] B: [pendeant?].

vobis mandavimus[1], qvatenus vos vel tres seu duo aut unus vestrum, vocatis dicta regina et aliis, qvi forent[2] evocandi, eisdem Stenoni et litis consortibus et eorum cuilibet (prestita prius per eos cautione ydonea super eo, qvo excommunicati habebantur, qvod si vobis constaret[3], eandem excommunicationis sententiam in eos fore iuste latam, vestris et ecclesiæ mandatis parerent[4]) absolutionis beneficium ab eadem excommunicationis sententia auctoritate nostra impenderetis[5]; et nichilominus appellationum predictarum et tam ante qvam post illas attemptatorum et innovatorum qvorumcunqve nec non nullitatis iniqvitatis et iniustitiæ singulorum processuum et sententiarum predictorum ac totius negotii principalis causas una cum xxiiii arbitris prefatis seu illorum maiori parte etiam summarie simpliciter et de plano audiretis[6], ac iuxta vim seriem et continentiam pactorum factorum[7] federum et stabilimentorum hujusmodi, in qvantum illa res et bona, de qvibus in eisdem causis agebatur[8], concernebant[9], alias vero, pro ut de jure, debito fine decideretis[10], facientes, qvod decreveritis, per censuram ecclesiasticam et alia iuris remedia, qvavis appellatione remota, firmiter observari, invocato ad hoc, totiens qvotiens opus foret[11], auxilio brachii secularis[12]. Et deinde pro parte ejusdem Dorotheæ nobis suggesto, qvod sententia pro ea lata in rem transiverat judicatam, ac causa hujusmodi iam per xii annos et ultra coram diversis judicibus et commissariis tam in Romana curia quam extra eam fuerat agitata, dictusqve Steno per xx annos vel circa per vim et violentiam castra et alia bona predicta ad prefatam reginam ratione dotium suarum et donationum propter nuptias spectantia detinuerat et occupaverat ac fructus ex illis provenientes perceperat et levaverat ac in suos damnabiles usus converterat, iurisdictioqve sive potestas dictorum arbitrorum non ad hujusmodi causam sed ad conservationem pacis inter dicta regna componendæ

---

[1] Pro »vobis mandavimus« B: [ad preces ipsorum] jnclinatj fraternitati vestre per [apostolica scripta mandamus]. [2] B: [fuerint?]. [3] B: constiterit. [4] B: [pareant?]. [5] B: [impendatis?]. [6] B: [audiatis?]. [7] B: »factorum« deest. [8] B: in huiusmodi causis agitur. [9] B: concernunt. [10] B: [decidatis?]. [11] B: fu[erit?].

[12] Hic est finis illius partis litterarum B, quam cum litteris hic typis expressis B communem habet. B vero eas, quæ sequuntur, clausulas addit: [Illorum vero], qui fuerint nominati, si se gracia, odio uel timore subtra[xerit quisquam, eum appellacione postposita per censuras ecclesiasticas] compellatis veritati testimonium perhibere, non obstante felicis [recordacionis Bonifacij pape viij predecessoris] nostri, qua inter alia cauetur, quod nullus [extra suam ciuitatem et diocesim nisi in certis exceptis] casibus, et in illis vltra vnam di[etam a fine sue diocesis ad iudicium euocarj, nec] judices a sede predicta deputatj [extra ciuitatem et diocesim, in quibus deputatj fuerint, contra] quoscunque procedere seu alij uel alijs [committere presumant, et de duabus dietis] in consilio generali edita, et aliis constitutionibus [apostolicis . . . . aut si prefate Dorothee] regine uel quibusuis alijs communiter [uel diuisim ab eadem sit sede indultum, quod interdicj] suspendj uel excommunicarj aut extra uel vltra c[erta loca ad iudicium euocari non possint] per litteras apostolicas non facientes plenam et expressam [ac de uerbo ad uerbum de indulto huiusmodi] mentionem. Datum Rome apud Sanctumpetr[um an]no jncar[nacionis dominice millesimoqua]dringentesimooctuagesimooctauo sextadecima kalendas Octobres, [pontificatus nostri anno] quinto.

se extendebat: nos de premissis certam notitiam non habentes, ad ipsius reginæ instantiam per alias nostras litteras vobis mandavimus, qvatinus vos vel tres seu duo aut unus vestrum, si et postqvam vocatis Stenone et aliis litis consortibus prefatis ac aliis qvi forent evocandi, vobis de re judicata hujusmodi legitime constaret, illam executioni debitæ demandaretis ac eosdem Stenonem et litis consortes, si pretextu literarum predictarum absoluti fuissent, ante omnia in pristinas censuras reintruderetis et ad ulteriorem dictarum literarum executorialium executionem et censurarum in illis contentarum declarationem contra Stenonem et litis consortes predictos procederetis, contradictores per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendo, prout in singulis litteris predictis[1] plenius continetur. Cum autem, sicut exhibita nobis nuper pro parte dicti Stenonis ac dilectorum filiorum consiliariorum spiritualium et temporalium dicti regni Svetiæ petitio continebat, premissa in prioribus literis prefatis nobis exposita fuerint et sint vera, prout tam ex facto permanente qvam publicis instrumentis et documentis legitime constare potest, et tam monitorium sub censuris qvam illius executio et subdelegatio et ob pretensi libelli non responsionem declaratio episcopi Ratzeburgensis hujusmodi et ejusdem etiam subdelegatio ac sententia dicti Alberti canonici, qvæ falso pretenditur in rem transivisse judicatam, et executoriales per eum decretæ et censurarum declaratio nulla existant et post recusationes et appellationes legitimas attemptata et innovata, et ea ante omnia sint et veniant tanqvam preiudicialia revocanda et in irritum reducenda; et licet per priores vobis, ut una cum xxiiii arbitris prefatis, pro pace et qviete predicta deputatis, causas in eisdem prioribus expressas audiretis, et iuxta vim seriem et continentiam pactorum conventionum federum et stabilimentorum pro pace et qviete, in qvantum vero res et bona, de qvibus in hujusmodi causa agebatur, concernebant, alias vero, prout de iure, debito fine decideretur[2] faceretisqve, qvod decreveritis, per censuras ecclesiasticas observari, rationabiliter commiserimus, verumqve existat, qvod res et bona predicta sub pactis conventionibus et federibus hujusmodi comprehendantur et illa concernant: illa tamen per posteriores litteras per falsi suggestionem et expressionem ac veri suppressionem extortas, ut asseritur, appellationum attemptatorum et negotii principalis secundum pacta conventiones et federa hujusmodi, in qvantum illa concernerent res et bona, de qvibus agitur, cognitio, per easdem priores litteras vobis data, sublata seu interdicta pretendatur, qvod profecto recidivum producere posset dissensionum controversiarum et bellorum, qvæ retroactis temporibus, non sine maxima hominum et populorum eorundem regnorum strage depopulationibus et depredationibus, ante hujusmodi pacta conventio-

[1] Istarum litterarum apostolicarum, Romæ apud sanctum Petrum anno 1489 pridie nonas Julias datarum, fragmenta quædam, cum præscriptis, mutatis mutandis, de verbo fere ad verbum consonantia, afferunt Odorici Raynaldi Annales ecclesiastici, tomus XI (Lucæ 1754) pagg. 167—168.

[2] ɔ: decideretis?

nes et federa inita processerunt. Ut igitur pacta conventiones et federa, ut in prioribus litteris hujusmodi deducitur, de data anni domini mccccclxxii die festi visitationis beatæ Mariæ virginis in opido Calmarnensi Lincopensis diocesis stabilita et firmata, conserventur illesa; et ne de[1] dictæ Dorotheæ, qvæ bellorum et dissensionum eorundem ante pacta et federa habita potissima causa fuit et est de presenti, qvo fit ut arma reassumantur, indulgeatur, ut ipsa nunc dissensiones et bella hujusmodi renovet, falso pretendens ad dicta bona parafrenalia; qvoniam in ultimo bello ultra numerum trium millium in bello navali et terrestri regis potiores capti et plures interfecti ipseqve rex graviter vulneratus fuerat et vix se cum paucis in fugam recepit; et ne etiam hujusmodi litis pretextu ipse Steno, qvi vicinos habet Christiani nominis et redemptoris nostri inimicos Ruthenos scismaticos et a fide catholica deviantes, contra quos cum nuper et maxime in illius iniqvæ sententiæ prolatione cum maxima hominum armatorum copia non sine gravissimis laboribus et dispendiis ac continuis vigiliis et exercitiis ad subiciendos fidei catholicæ et sanctæ Romanæ ecclesiæ unitati et obedientiæ reducendos continue in armis existit, prout annis superioribus etiam cum lx[ta] millibus hominum in expeditione fuit et in longitudine et latitudine xii dierum in introitu terræ schismaticorum in ore gladii et flammis pro datis damnis et illatis ipsis Christianis terras eorum devastavit et depopulavit, ab hujusmodi pio sancto et laudabili proposito cepto, quod, qvantum in se est, cum suis et sibi commissis hominibus reducere et debellare proposuit, retrahatur, prout nuper in vim perversarum posteriorum literarum vocatus censurarum in illis comminatarum pretextu ab ipsa expeditione se aliqvantulum retraxit, licet tunc ipse Steno magnam haberet oportunitatem dictos schismaticos invadendi, qvando in armis, ut prefertur, fuerat constitutus, qvia rex Moscobiæ dominus Ruthenorum schismaticorum tunc temporis magnam habuit guerram contra cesarem Tartarorum ac cum omni sua potentia versus civitatem Kazan occasione belli se receperat, et alio latere alium exercitum idem rex contra ducem Oschfferi vergebat, ita quod major pars dictorum infidelium in duobus exercitibus tunc fuerat constituta; ut etiam hujusmodi indebitis falsis et paliatis vexationibus per Dorotheam sibi et litis consortibus illatis et inferri cominatis salubre remedium adhibeatur, celeriterqve talibus periculis occurratur et obvietur, ne arma denuo assumantur, et ut omni indemnitati consulatur, ne tales processus cogantur ecclesiastici pernitiose conflatos publicare, cum hoc faciliter, si ammodo fieret, posset in prelatorum et ecclesiasticarum personarum damnum atqve periculum non modicum retorqveri, presertim cum populus ipsius regni sententias et censuras ecclesiasticas patienter non tolleret, et maxime qvando manifeste cognoscit, se non dedisse causam vel non habere culpam, qvi omnes magno cum desiderio et devotione singulari contra dictos schismaticos et

[1] deleatur: de?

infideles arma sumere concluserunt, qvoniam hoc anno dicti schismatici maxima damna et scandala inaudita Christianis intulerunt, prout annis superioribus immediate elapsis in incendiis ecclesiarum et blasphemationibus redemptoris nostri, rapinis, cedibus, matronarum et virginum violationibus, stupris et deflorationibus in partibus pluribus ipsi Stenoni subjectis vi et armata manu intulerunt et in Karele Iokas Kim Arepe Iesekis Kis Fvenepe ejusdem Stenonis terris, infidelibus predictis qvasi contiguis, continuos insultus dietim facere non cessarunt crudeliter sevientes, alios eorundem gladiis, alios suspensos ad arbores, alios vero canum morsibus laceratos et alios eorundem incredibilibus tormentorum generibus occiderunt. Et si tunc prefatus Steno cum sibi subjectis hominibus a tam sancto proposito revocati non fuissent, indubie tantam partem dominii dictorum scismaticorum tunc temporis ad obedientiam sanctæ Romanæ ecclesiæ, qvanta pars forte major regni Svetiæ se extenderet, acqvisivissent, qvod prefatus Steno adimplere et totis viribus omni cum diligentia dictos schismaticos et infideles pro illatis damnis et inauditis tormentis castigare et ad unitatem ejusdem sanctæ Romanæ ecclesiæ, qvantum in eo est, reducere, tacto pectore et ad sancta Dei evangelia pro fide catholica promittit, si pacem illam perpetuam inter ipsa regna dudum de unanimi consensu celebratam Datiæ rex atqve regina predicta pro se ac suis heredibus ac habitatoribus, prout in eorum fide catholica ac honore et fama juraverunt, studuerunt observare. Qvare pro parte Stenonis et consiliariorum predictorum nobis fuit humiliter supplicatum, ut omnes et singulas causas coram quibuscunqve iudicibus ubilibet indecisas pendentes ad nos advocare ac alias in premissis oportune providere de benignitate apostolica dignaremur. Nos igitur Stenonem et litis consortes predictos ac eorum singulos a qvibuscunque excommunicationis suspensionis et interdicti aliisqve ecclesiasticis sententiis censuris et penis, a jure vel ab homine qvavis occasione vel causa latis, si qvibus qvomodolibet innodati existunt, ad effectum presentium duntaxat conseqvendum harum serie absolventes et absolutos fore censentes, nec non premissorum omnium tenores ac causarum hujusmodi status presentibus pro sufficienter expressis habentes, causasqve ipsas a qvibuscunqve aliis judicibus, qvibus ad ipsius Dorotheæ instantiam forsan commissæ forent, advocantes etc., mandamus, qvatenus vos vel tres aut duo seu unus vestrum una cum dictis arbitris, si vocatis dicta Dorothea et aliis, qvi fuerint evocandi, de contentis in dictis prioribus litteris vobis legitime constiterit, absqve tamen preiudicio rei iudicatæ, de qva constito, vos et prefati arbitri illam, prout de iure fuerit facienda, ex eqva . . . . posteriores litteras predictas, per dictam Dorotheam reginam false extortas, nullas surrepticias et obreptitias fore et preter mentem nostram processisse et emanasse, auctoritate nostra declaretis, et in causa vobis commissa iuxta earundem priorum litterarum vobis directarum continentiam et tenorem ad ulteriora procedatis et illam fine debito terminetis; et nichilominus Stenonem, litis consortes ac Dorotheam predictos ad observationem pactorum

conventionum et stabilimentorum hujusmodi, etiam per censuras et penas ecclesiasticas, eadem auctoritate cogatis et compellatis; nec non alteri ex Dorothea ac Stenone et litis consortibus prefatis, qui contra illa venire et malam causam fovere comperti fuerint, in qvantum illa res et bona, de qvibus agitur, concernant, perpetuum silentium imponentes, conventiones pacta et federa hujusmodi, ut prefertur, nostra dicta auctoritate approbetis et confirmetis suppleatisqve omnes et singulos defectus tam juris qvam facti, si qvi forsan intervenerint in eisdem, facientesqve, qvod decreveritis, per censuram ecclesiasticam et alia juris remedia, appellatione remota, firmiter observari, non obstantibus constitutionibus etc. Datum etc.

Ex apographo Bartholiniano in diplomatario manuscripto archivi regii seruato, cui in calce adscripsit Bartholinus: »Hæc littera solummodo est copia, alicubi satis vitiose scripta, sed nihil mutavi«, et cui manu Grammii inscriptum est: »AA. R. SL.«

Quæ sequuntur, inscripta sunt exemplari nostro (nr. 13) citatorii, anno 1489 ineunte domino Ragvaldo archidiacono dati, cui insertæ sunt litteræ apostolicæ, die 16 Sept. 1488 datæ, quarum variantes lectiones hic (pagg. 419—423) in notis attulimus. Totum inscriptionis sensum e mancis, quæ supersunt, fragmentis monstrare nos nequiuimus; aliquid tamen ex eis, quæ reliqua sunt, colligi potest, eaque ideo, quum plagula id patiatur, hic typis exprimenda curavimus.

Citatio per dominos Jacobum archiepiscopum et Conr[adum episcopum] . . . .
ad jnstanciam domini Stenonis Stuwr, qu . . . .
manus sue serenitatis, cum consiliarij duorum [regnorum] . . . .
dñe Regine coram archiepiscopo Lundensi episcopo R[oskildensi] . . . .
et dictis duorum regnorum consiliarijs tanquam arbitris . . . .
que videatur cum jnstrumento jnsinuationis eiusdem de . . . .
Et Rome apud heredes domini Ludoici est magnum jns[trumentum] . . . .
admittebant dicti judices et super appellatione apostolos . . . .
deinde videatur citacio per dñm episcopum Slessuicensem decreta.

Ex premissis magister Franciscus colligat jnstru[xionem] . . . .
et Didericus Ostra excopiet eandem.

Procuratorium et citacionem per dñm Sless. decretam cum jnstrumento . . . . .
recipiat magister Franciscus. Omnia alia prescripta sunt . . . .

Et quia dominus Steno Stuwr omnibus censuris est illaqueatus . . . .
archiepiscopus Vpsalensis dixit Johanni Lupi cum sibi a. . . . .
sum ita fatigatus(?), quod eum absoluam; ymmo si mea sponte . . . .
in capitulo meo, qui hoc non admitterent. Cum ergo . . . .
jnsorduerit, verificata appellacione nostra coram dño audito[re generali]. . . . .
bene fuisse appellatum et commissionem ipsius Stenonis f . . . .
et tunc obtineatur commissio, quod idem auditor contra eundem S . . . .

Postquam magister Franciscus conscripsit jnstruxionem, v . . . . excopiet eam et Ostra.

Cambium ordinabo.

17.

Argumenta litterarum, a Dorothea regina Romam mittendarum.

1490.

Ex parte serenissime domine Dorothee regine Dacie etc.

Primo ad dominum Ludouicum de Sanctogeminiano procuratorem serenissime domine Dorothee regine Dacie etc. domine mee graciosissime, quod velit informare dominum sanctissimum, vt sua sanctitas velit fauere sue serenitati bullam super plenariam remissionem in x annis vsqve ad annum jubileum[1] proxime affuturum ad locum fratrum minorum ordinis sancti Francisci in Kökis, Roskildensis diocesis, sine portione tercia annua, vti sua sanctitas sue serenitati oretenus promisit. *Item si hoc non commode potest fieri sine huiusmodi tercia, quod tunc scribatur domino procuratori adhuc vna alia litera aut eciam vna cedula imponenda ad primam literam, quod ipse faciat extrahi et expediri huiusmodi bullam cum promissione dicte tercie, et ad hanc subleuandam deputentur certi procuratores in Kökis, quj in hoc seruabunt fidem sedi apostolice etc.*[2] Sed melius est quod clerici de camera reddantur contenti per vnam certam propinam.

Item quod informet sanctissimum, vt non admittatur per aliquem subtrahi jus serenissime domine mee quesitum contra dominum Stenonem Stwre neque sue serenitati in aliquo per aliquem emulum, vbi sanctitas sua juste ire (?) obuiam poterit, iniuriari.

[Item quod] eciam sanctitas sua velit transmittere domine mee serenissime [vnum] breue apostolicum ad dominum ministrum fratrum minorum in Swecia etc., [vt ide]m minister ad mandatum apostolicum reformet locum [Ros]kildensem[3] et eciam locum Kalundeborgensem infra annum, [et] si et inquantum hoc non fecerit infra annum, ut premittitur, quod tunc sanctitas sua daret serenissime domine regine auctoritatem reformandi eadem loca et quod super hoc mitteret sibi bullam sue sanctitatis et nulli alteri, vti sanctitas sua sue serenitati promisit[4].

---

[1] ɔ: 1500.

[2] Quæ litteris cursiuis, vt aiunt, hic exprimuntur, ea in archetypo expuncta sunt.

[3] Cfr. Scr. rer. Dan. V. 522.

[4] In margine: Com . . . . . . bre . . . . fratrum mi . . . . obseruan . . . reformet . . . duo loca sita in Dacia.

Item quod eciam dominus procurator reducat sanctissimo domino nostro ad memoriam, vt sanctitas sua velit preficere reuerendum dominum Ludouicum episcopum Mantuanum nepotem serenissime domine regine in cardinalem, vti sanctitas sua sue serenitati promisit.

Item quod dominus procurator eciam dicat sanctissimo, quod sanctitas sua velit reducere ad memoriam, quod dedit serenissime domine regine Laurentium de Medicis in fidem, quod ipse continue sollicitaret apud sanctitatem suam, vt promoueat ipsum Mantuanum in cardinalem, vti prefertur et sanctitas sua sue serenitati promisit.

Item ad dominum Laurencium de Medicis, vt ipse velit fideliter et sepius sollicitare apud ipsum dominum sanctissimum, quod ipse dignaretur creare et promouere dictum dominum Mantuanum in cardinalem etc.

Item ffauet michi[1] serenissima domina regina sue serenitatis scripta pro me ad prefatum dominum Ludouicum ex parte prebende Lundensis, super quam habeo signaturam in registro apostolico, vt faciat michi desuper bullam extrahi et expediri, vti domine regine promisit. Et dicit serenitas sua, quod ad hanc bullam obtinendam fecit pecuniam pro me exponi per dominum Johannem Oxe militem etc. Et ea expedita, velit eam transmittere ad dominum Paulum de Santbecke.

E charta coseua aliquantulum corrosa.

18.

Breue apostolicum ad Dorotheam reginam scriptum ad concordiam exhortans.

1490, 14 Julii.

Innocentius papa octauus.

Carissima in Christo filia nostra. Salutem et apostolicam benedictionem. Pastoralis cura nos admonet, ut pro pace inter Christifideles principes et populos ser-

---

[1] ɔ: Birgero?

uanda studium et operam nostram interponamus. Quare cum nuper acceperimus, inter maiestatem tuam et nobilem virum Stenonem militem Swecie discordias quasdam vigere nec procul abesse a turbationibus et schandalis, duximus scribendum ad tuam serenitatem, illam hortantes et stricte requirentes ex dominico testamento, per quod nobis hereditaria pax relinquitur, velit animum ad pacem conuertere et illam amplecti et cessare ab omni impetu armorum; nam et hoc idem Stenoni ipsi scribimus. Quod si maiestas tua faciet, ut speramus, rem nobis gratissimam et Deo acceptam sibique et populis istis salutarem faciet. Datum Rome apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris, die decima Iulij m cccc xc, pontificatus nostri anni sexto.

Hie. Galb . . . .

Carissime in Christo filie nostre
Dorothee Dacie regine illustri.

Ex apographo fere coæuo, cui a tergo inscriptum est: »Copia Breuis apostolici ad dominam reginam«. Binas alias litteras eandem conciliationem tractantes, alteras apostolicas ad archiepiscopum Upsalensem eadem qua superiores die datas, alteras domini Stenonis Sture ad archiepiscopum Lundensem die 23 Februarii 1491 datas, afferunt Handlingar rörande Skandinaviens Historia XXII 1—5.

TILLÆG.

BLANDEDE SMAASTYKKER.

I.

SAMLING AF AKTSTYKKER TIL BYEN HELSINGÖRS HISTORIE.

Andet Tillæg. See III B. Tillæg S. 138.

1.

Henricus Margretor villanus Helsingörensis monasterio Esromensi curiam in Tisvilde sitam scotat.

1389, 22 Junii.

Omnibus presens scriptum visuris seu audituris Henricus dictus Margretor villanus in Hælsyngör salutem in domino sempiternam. Ne gestarum rerum memoria processu temporis penitus euanescat et pereat, litterarum testimonio solet perhennari, vt igitur desinit litis occasio successori. Sciant vniuersi tam posteri quam moderni, me non persuasum nec sinistre introductum, sed mera deliberacione prehabita et diuine remuneracionis ob respectum, cum voluntate et consensv dilecte vxoris mee Cristine Frendesdotter religiosis et Deo deuotis dominis abbati et conuentui in Esrom omne ius, quod michi ex parte predicte vxoris mee in quadam curia in Tiswillæ sita, dictis dominis per patrem predicte vxoris mee impignerata pro octo marchis puri argenti, competebat, in placito prouintiali Holmbohæret, dicta coniuge mea presente et donacionem viua voce affirmante, in remedium animarum nostrarum ac progenitorum nostrorum contulisse, scotasse et apropriasse jure perpetuo possidendum, renuntians tenore presencium pro me et vxore mea sepedicta necnon heredibus nostris quibuscumque presentibus et futuris omni accioni doli mali, fraudis ac omni auxilio iuris tam canonici quam ciuilis, quod nobis uel heredibus nostris antedictis prodesse et dictis dominis nocere poterit in premissis uel aliquo premissorum. Si quis autem hominum, cuiuscumque condicionis existat, hanc nostram donacionem immutauerit aut

dictos dominos hiis de causis inquietauerit, nisi digne penituerit et satisfecerit, Deus omnipotens auferat partem eius de regno suo et tradat eum penis iehennalibus perpetuo cruciandum. Ne igitur per exortam obliuionis caliginem dictis dominis super huius donacionis beneficia molestia aliqua uel calumpnia poterit in posterum suborriri, eis presentes litteras, sigilli mei appensione vna cum sigillis discretorum virorum Nicolai Iohannis sacerdotis in Hælsyngöör et Iohannis rectoris ecclesie Tydeköph, curatorum animarum, roboratas, contuli in premissorum testimonium et tutelam. Datum ibidem sub anno domini m° ccc° lxxx° nono, tercia feria ante festum beati Iohannis baptiste.

Codex Esromensis foll. 138—139.

2.

Kongebrev om en Indsamling til Karmeliterklosteret i Helsingör.

1450, 24 Maj.

Wy Cristiern meth Gudz nathe Danmarks, Norghes, Wendes och Godes koning, greffue j Oldenborgh ok Delmenhorst, helsæ hetherlige fæthre ærchebis(c)op, biscoppe, abbethe, prelate, ridderschap, foghede, æmbitzmæn ok alle andre wore ælskelige vnderdane, som bygge ok boo j wore righe Danmark ok Norghe, kerlighe meth Guth och wor nathe. Kære fæthre ok wæne, æffter thet ath till Gudz ok jomffrv Marie loff, ære ok thiæniste ær begynt eth closter j Hælsingör aff the Carmeliter orden, som kallis Marie bröthre de monte Carmeli, och nw vp ær brænd j grunden for them then söndagh nest for palmesöndagh, ok the ey swa dan bygning kunne fuldkomme vthen gothe mæniskes hiælp, tröst ok almösse, thy bethe wy for^de^ ærchebischoppe, biscoppe ok prelate, j hwæs biscopis biscops döme, læen, foghetij eller nerwærilse for^de^ closters ræffærdighe ok wisse brödre ok buth hænde till at komme om for^ne^ closters almösse ok biærning at söghe, at the them till stædhe ok vnde at thygge ok bethes Gudz ok gothe folkes almösse ok hiælp till for^de^ closters nytte ok bestandelse, ok ath man for^de^ closters buth ok brödre ther vti kerlighe forder(e) ok fremme, swa som the thette ærende till closters nytte gudhelige ok schælige fore staa ok fuldfölghe. Och forbiuthe wy alle, e hwo the helst ære, them at hindre eller i noghre mathe her imoth vforrætte vnder wort hyldestæ. Datum castro nostro Kroghen die pentecostes, nostro sub secreto presentibus appensso, anno domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo.

Original paa Pergament med et Brudstykke af Seglet (Diplomatarium Christierni primi, Tab. II Nr. 1) i rödt Vox.

3.

Hans Pedersens Gavebrev paa en Bod i Helsingör til Vejerbod, med kgl. Stadfæstelse.

a.

1495, 31 October.

Alle men, thette breff see æller höræ lesee, helser iech Hans Perssen radman i Helsingör ewyndelig meth Gudh. Oc gör iech widerligt meth thette mit opne breff, ath iech kennes megh athawe giffed meth fry welie oc berad hwg tiil ewig tiid en myn boed, som iech hawer bigd och ær tw wæggerwm storth, ligendes twærth ywer gaden for then gard, som iech nw selff ibor, tiil en byes wowe meth all sin redskap, som en byes wowe bör ath wære, meth sodant wilkor oc forord, som her effter fölger, saa ath hwad for^ne^ wowe kan rænthe om aared, thet skall burgemestere oc rad i for^ne^ Helsingör, som nw ære oc her effter kommendes worde, skulle haffwe och nydhe til theres eyet nötte oc behoff, dogh meth saa skell, athee skulle arlige arss lönæ en thieneste ther aff, hwelken som skall holdes dawlige dagss i sancti Olaui kirke i for^ne^ Helsingör, saa ath ther skall klæmptess meth then störste klocke i for^ne^ kirke, nar som klocken slar tolff, Ihesu Cristi pyne oc död i hw kommelse tiil loff, heder oc ære. Oc skall for^ne^ wowe holdes færig wed sin macht, saa at for^ne^ thieneste æy faller, oc som for^ne^ burgemestere och radh selffe wille haffwe nötte oc gaffn aff. Oc kendes iech megh æller mynne arwinge effter thenne dagh ingen ydermere eyendom at haffwe poo for^ne^ boed i nogræ hande made, men skall ware qwyt oc fri til burgemestere oc rad oc til then thieneste, som forscreffet star, paa thet athee skulle tiiss ydermere see tiil ath for^ne^ thieneste blywer holden wed lighe och macht. Tiil ydermere forwaring oc witnends byrd thaa henger iech mit indceyle næden for thette mit opne breff meth flere gode mendz indceyle, som iech ther tilbether, som ær strenge riddere her Powel Laxman, wor kære nadige herris hoffmester, oc welbirdeg man Lauris Knogh poo Löckoo, athee wel göre oc henge theris indceyle neden for thette mit opne breff meth mit, som ær giffed oc screffed i Nestwed alle helierne afften anno domini mcdxcquinto.

Original paa Pergament med det sidste Segl (Knobernes eller Poviskernes Vaaben) i ufarvet Vox, sigillatorisk fastheftet til den kgl. Stadfæstelse af samme Dag.

b.

1495, 31 October.

Wii Hanss met Gudz nade Danmarckis, Norgis, Vendes oc Gotes konning, vduald konning till Suerige, hertug i Sleswiig oc i Holtzsten, Stormarn oc Ditmersken, greffue i Oldenborg och Delmenhorst, göre alle vitherligt, at wii aff wor szonderlige gunst oc nade haffue vnt oc tilladet oc met thette wort obnne breff vnne oc tillade, at oss elskelige Hanss Pederszen wor toldere vdi Helssingöör maa vnne oc giffue een szin egen baad ther i byen till byens wage ther samme stedz met swa skell, at

hwess som forskreffnne wage kan rentte, thet allsammen skulle borgemestere oc raad, som nw i forskreffnne Helssingör ere eller her effther kommende worde, vpbære oc ther aff vpholde oc löne then thieneste oc tynge met, som forskreffnne Hanss Perszen ther i byen sticthet oc funderet haffuer, effther som thet breff, han ther om giort oc giffuet haffuer, jnneholder oc vdwiser, oc hwess som siden igen er aff forskreffnne rentte, nar som thienesten oc tyngen lönt oc betalet er, thet skulle forskreffnne borgemestere oc raadh haffue oc nyde aarlige till theres eget nytte oc behoff, hwilket breff wii aff wor sonderlige gunst oc nade stadfeste oc fuldburdde oc mæle thet ved szin fulde mact till ewig thiidh till forskreffnne borgemestere oc raad at bliffue vdi alle szine ordh oc artickle, effther som thet ythermere inneholder oc vdwiser. Thii fforbywde wii alle wore fogede oc embitzmen oc serdeles the, som nw ere eller her effther kommende worde paa wort oc kronene slot Örekrogh, her emod noget hinder at göre eller göre lade, möde, platzse, dele, ommage eller i nogre made vforrette vnder wor konninglige heffnnd oc vrede. Giffuet i Nestwedh alle Gudz helgen affthen aar effther Gudz bwrd mcdxcquinto vnder wort signeto regali.

Dominus rex per se, presente domino Laxmanno.

Original paa Pergament med en Stump af Seglet i rödt Vox. Seglremmen er tillige trukken igjennem Hans Pederssöns Brev af samme Datum.

4.

Kongebrev om Helsingörs Befæstning.

1508, 29 December.

Wii Hanss met Gudz nade Danmarckis, Suerigis, Norgis, Vendis oc Gotis koningh, hertugh vdi Sleszuig, i Holsten, Stormarn oc Ditmersken, greffue vdi Olldenborg oc Dellmenhorst, helsæ ether alle wore kiære vndersatthe burgemesthere, radmen oc menighedt, som bygge oc boo vdi wor kiöpstadt Hellsingöör, kiærligen met Gudh oc wor nade. Kiære wenner. Ffore then leyglighedz skyld, som nw paa ferde er emellom oss, riiget oc wore oc riigens fiender, tha bethe wii oc bywde ether alle oc hwer serdelis, ati alltinges rætte ether efftir atbestercke oc befæste ethers by met gryffte oc anden befæstninge, som ther till hör, swa i then hollde kwnne oc beskerme fore wore oc riigens fiender, om noget paa kame, och velæ wii sameledes, at ther till hielpe skulle clostere oc alle andre, som godz oc eygedom haffue ther i byen, hwær efftir som skælligt er oc han haffuer eygedom till. Thii lader ether alle oc hwær serdelis ther vdynnen velluilligen findis, som ether alle selffuer macht paa ligger, swa frampt atwii ey skulle lade rætte oc straffe ther vdoffuer them, seg ther vdynnen fortrycke, som thet seg bör. Och lader thet ingenlunde. Giffuit paa wort slott Kiöpnehaffn femtæ dagh jwlæ aar etc. mdix, vnder wort signete.

Dominus rex per se.

Original paa Papir med Levninger af Seglet trykt bagpaa i rödt Vox.

5.

Skjöde paa en Gaard i Helsingborg til Andreæ og Niniani Alter i Olai Kirke.

1511, 24 November.

Alle mendtth thette breff se, höre lesse, hellsse wij effterskreffne Hans Ffriis byffogitt wthi Hellssinborgh, Jep Niellzin, Oluff Hanssin, Lauris Perssin, raadmendtt wthi samme stedtt, euindelig mett Gudtt och giör vittherligtt mett thette vortt obne breff, att aar effter Gudz byrdtt tussinde ffemhundride och paa thett xj° mondagin nesth effter sancte Clementis martiris dag war skickitt ffor oss och ffor monge dannemendtth fflere, ssom then dag ting ssögte paa Hellsinborgs raadhuss, beskedin mandtth Oluff Andirssin borgere i samme stedtt metth itt offuitt breff, beseglitt var mett beskedin mandz jngzegle Regnolltt Hanssin, borgere vthi Kiöffuenhaffn, paa sin egne vegne och mett fforsynlige mendz jngsegle, som ere Jens Niellssin, Jep Tofftesszin, borgemester vthi Hellsingiör, Hans Persszin, Oluff Saxin, Christiern Perssin och Mogins Skriffuere, raadmendtth vthi samme stedtt, till bedne aff for^ne^ Regnolltt Hanssin att besegle samme breff, saa lydindis, att ffor^ne^ Regnoltt Hanssin hagde weritt paa Hellsingiörs raadhuss oc giffuitt borgemester oc raadtt j samme stedtt till kiende, att hand haffuer giffuitt och mett samme breff gaff sin gaardtth och grund, som hand op bygde j Hellsinborg, till sanctorum Andree oc Ninianj altere vthi sancte Olaj kirke j Helsingiör till euindelig eye ffor sig oc sine fforeldre till messe oc Gudz tieniste, oc i ffor^ne^ breff stod, att ffor^ne^ Regnoltt Hanssin gaff fforneffndde Oluff Andirsszin sin fulde magtt paa sine vegne att skiöde ffor^ne^ gaardtt ffraa ffor^ne^ Regnoltt och hans arffuinge oc till fforsynlig mandh Dauid Thommissin borgere vthi for^ne^ Hellsingiör paa ffor^ne^ alters vegne. Oc effter saadanne ffor^ne^ Regnoltt Hanssin magtis breff lyellsse opstodtt samme tiid ffor^ne^ Oluff Anderssin paa ffor^ne^ Regnoltt Hanssins vegne oc skiötte ffor^ne^ gaardtt paa Helsinborgs raadhuss, huilken gaard som liggindis er nest sinden op till then gaardtt, som Niels Jepssin borgemester j samme stadtt gaff till sancte Anne altere j wor ffrue kirke j samme stadtt, oc nordin nesth op till then gaardtt, som Jörgin Remesnidere erffuede effter sin brodir her Jep capelann i samme stad, nesth till aellgadin, huilkin ffor^ne^ gaardtt hand skiötte mett all sin lengdtt, bred, huss oc jordtt, som ffor^ne^ Regnoltt Hanssins kiöffue breff ingeholdir och wduiis, och mett all ffor^ne^ gaardtt tilliggillze, j huad thett helsth er eller neffnis kandtt, jntett wndir tagindis, ffraa for^ne^ Regnoltt Hanssin och hans arffuinge oc till for^ne^ Dauidt Thommissin paa ffor^ne^ sanctorum Andree oc Ninianj alters vegne till euindelig eye, samme alter eye skullendis fforuden huers mandtth till tall eller gensigellze j nogre maadhe. Till ydermere widnisbyrdtt, stadfestillze oc bedre fforuarningh, att saa vthi sandhedtt er och holdis skall j alle maadhe, som fforskreffuitt staar, henge vy worre bys jngzle nedin ffor thette

wortth obnebreff, giffuitt och skreffuitt aar och dag och stædtt, som fforskreffuit staar.

Indfört i en Dom af 1560.

6.

Skjöde paa en Gaard i Helsingör til Andreæ og Niniani Alter i Olai Kirke.

1513, 7 Februar.

Alle men, thette breff seer eller höre læsses, helsse vy efftherscreffne Jörgen Hoffman, byfogid j Helsingör, Jep Torstenssön, borgemestere, Jörgen Saxen, Oluff Saxen, Knwd Henckelssön, raadmend j sammestædh, ewynneligbe meth Gudh och göre vitterlicht meth thette vorth obne breff, ath aar effther Gudz byrdh tusinde femhwndrid paa thet xiij then mondagh nesth effther fleske söndagh vor skicketh for oss och mange danne men flere, som then dagh tingh söcthe paa Helsingörs raadhuss, beskeden man Per Staffenssön, borgere j for^ne Helsingör, och skötthe fran sigh och alle syne arffwynge och til forsynligh mañ Dauid Thomesön, borgere i sammestædh, paa sanctorum Andree Ninianj alteris vegne syn gaardh, ligindes j for^ne Helsingör vesten nesth optil Saxe Skræderis gaardh och östhen nesth optil then gaardh, som Jep Perssön j leye haffuer aff sancti Oluffz kyrcke verghe, sönden nesth Stengaden och norden nesth strannen, meth lengdh och bredh, som thet köffue breff jnde holler och vdwysser, som for^ne Per Staffenssön haffuer giffued for^ne Dauid Thomessön paa for^ne gaardh. Och scall for^ne Dauid Thomessön och hans efftherkommere verge til for^ne altere nyde, bruge och forsee for^ne gaard meth hwss, jordh, lengdh och bredh j alle maade, inthet vnder taghet, til ewerdeligh eyæ, for^ne altere eye skullindis, effther for^ne jorde breffz lydelsse. Och sade for^ne Per Staffenssön sigh inghen del eller rettighedh haffue j for^ne gaard effther thenne dagh j nogher maade. Och vor samme gaard lydelige opbuden fyre samfelthe tingh, och ther effther vor thette sköde stadfesth melth samme tid paa Helsingörs raadhus, som thet sigh bwrde effther logen, och ther vor ingen gensielsse emodh j noger maade. Til vydnigz byrdh och bægre forwaryngh, ath saa j sandhedh er, som forscreffuid staar, henge vy vore indzegle næden for thette vorth obne breff. Giffuid och screffuidh aar, dagh och stædh som forscreffuid staar.

Original paa Pergament med förste og femte Segl i ufarvet Vox.

7.

Kjöbebrev fra Olai Kirke til Rochi Alter paa en Jord i Helsingör.

1515, 8 Juni.

Alle the, som thette breff seer eller höre læssis, helsse vy mester Knwdh Walkendorff dægen vtii Köpnehaffn, Moghens Scriffuere oc Dauid Thomessön kyrcke-

werge till sancti Olaui kyrcke vtij Helssingör evynnelige meth Gudh och göre vitterlicth meth thette vorth obne breff, ath vy samdrectelige meth verduge faders her Laffwe Urnis meth Gudz naade biscops vtii Roskilde samtöcke och tilladelsse haffue solth, sköth och affhenth och nw meth thette vorth obne breff selisæ, sköde och affhende fran fornenffde sancti Olaui kyrcke och indtil sancti Rochi altere vti samme kyrcke en jord, ligendis norden nesth optill then hawwe, som hörer jomffrw Mariiss rosencrantze altere till, och sönden nesth optill sancti Niniani jordh, hwilken forde jordh som er i syn lengdh fran Mattis Nielssöns haffusæ och vd till strædid, som löber bagh scolen, aff öster och i vester lxij Siælinske alne och ith quarther, vti syn bredh i hwer ende bode oppæ och nedre aff sönder och y nör femten Siælinske alne och eth quarther, hwilken forne jordh och grwnd som scall være och bliffue till forde altere till ewerdeligh eyedom, och kendis vy oss ath haffue annamidh, fongidh och oppeborid paa forne sancti Olaui kyrckis wegne godh betalningh och fultwerd effther vwillege danne mentz vrningh for forde jordh, och kendis vy oss och alle vore efftherkommere paa forne kyrkis vegne aldelis ingen parth, dell eller rettighed ath haffue vti fornenffde jordh effther thenne dagh. Thy beplicte och tilbinde vy oss och vore efftherkommere kircke werge till forde kyrcke at fry, hemle och tilstaa forne altere forne jord och grwnd for hwer mantz tiltall, som ther paa kan tale meth retthe. Till ydhermere vidnigsbyrdh och beyre forwaringh och saa sanyngen er och i alle maade saa holle scall som forscreffuid staar, lade vy henge vore jndzegle næden for thette vortt obne breff, som screffuid er i Helssingör aar effther Gudz byrd tusindefemhwndrid paa thet femthennæ fredhagen infra octauas corporis Christi.

Samtidig Paaskrift: Sancte Rokus breff.

Original paa Pergament. Af de tre Segl er kun Nr. 1 i ufarvet Vox tilbage.

8.

Kongelig Dom om Kjöbmandskab, som drives fra Gilleleje og Villingsbek.

1536, 5 April.

Wii Christiann mett Gudts naade wduäldtt konning tiill Danmarck och Norge, hertug vdj Slesuig, Holstenn, Stormaren och Ditmersken, greffue vdj Oldenborg och Delmenhorst, giöre alle witherligtt, att aar effther Gudts byrdtt mdxxxvj then ottensdag nest epther söndagen Judica her vdj wor kiöpstedt Helszingöör tha wore skicketde for oss och nogle wore elske Danmarckis riigis raadt, som her hoss oss tilstede wore, oss elske borgemesthere raadmendt vdj wore kiöpsteder Helsingöör och Siöborg paa then ene, och haffde vdj rette steffnedt menige böndere och almoe, som bygge och boe paa Gyldeleye och Weillings becks fiskeleye, paa then anden siide, och til-

tallede thennom fore nogen handell och kiöpmandskab, tesligeste for nogen vskelige fiskerie, som the brugede, for[ne] wore vndersotte kiöpstedmend tiill hinder och forprang emodt theres byers preuileger och friiheigder. Ther tiill suarede for[ne] almoe paa for[ne] fiskeleye, att the sögtte theres nering och biering, huor the best kunde, och dog ligewell ingen friiheider ther paa haffde. Thaa epther tiltall, giensuar och sagens leilighedt bleff ther saa paa sagdt for rette, att for[ne] fiskeleye Gildeleye och Weillings beck fiskeleye skulle bliffue wedt magtt, dog saa att bönderne och almoen, som ther paa boendes ere, skulle ingen handell eller kiöpmandskab engthen mett öxen, kornn, smör eller anden deell bruge eller giöre for[ne] wore borgere vdj Helsingöör och Siöborg tiill hinder eller forprang epther thenne dag, vden hues the kiöbe tiill theres eigett huszes vpholdelsze, och hues fisk, som the her epther fangendes worde, skulle the sielge her vdj riigett och ingen anderstedtzs. Ther som ther nogen findes aff thennom her emodt att giöre, tha skall then haffue forbrodt ther mett samme godtzs och ther vdoffuer böde emodt oss firetiuge marck oc xl marck emodt byernne. Giiffuitt aar, dag och stedt som forscreffuitt staar. Wnder wortt signnett.

Relator her Tygge Krabbe
ridder och Danmarcks riigis marsk.

Original paa Papir med bagpaa paatrykt Signet i rödt Vox.

9.

Lejebrev paa en vor Frue Kloster i Helsingör tilhörende Grund.

1537, 20 September.

Wy broder Anders Christiernssön, prier i vor frowe closter vtii Helssingör, oc menige conuentz brödre ther sammestædz giöre vitterlicth for alle och kendis meth thette vort obne breff, ath [wy] alle endrecteligen meth fuldbordt viliæ, raadt, ia och samtöcke haffue vnth oc i leye ladit och meth thet[te] v[ort] obne breff vnne oc i leye lade fornumstigh mandt Erick Mwnck, borgere i Helssingör, hans kære hösfrue, beggis theris börn oc arffuinge aff arff oc i arff en vor frowe closters iordt och grundt, ligendis vesten i och optil for[ne] vort closters kyrcke gaardz mur, sönden for Lass Dwn och norden for thet stræde och röst, som löber emellom for[ne] iordt och Asguth, meth alt syn retthe tilligelsse vtii lengdt oc bredt, som hwn nw begreben och indhegnidt er, inthet vndertagit, at haffue, nyde, bruge oc beholle vtii alles theris lyfftztidt, then ene effter then anden, meth sodant skiæl oc vilkor, ath the sculle samme iordt oc huss bigge oc forbædre meth godt nitteligh köpstædz bignigh, egetömmer oc sten tagh, oc samme iordt och bigningh vtii gode mode wedt macht holle oc giffue oss oc vore effterkommere priere oc brödre i for[ne] vort closter ther aff tho

marck Danske penninge, som her i landit geffue och gengeære, altidt betimeligen oc till gode rede om sancti Michils dagh ydde schillindis. Item skat oc alt kongeligh oc byes tönge, som nw seduonligh er eller her effter paa leggis kandt, schulle the selffue vdgiffue oc inthet ther fore aff korte i samme leye. Item skeer thet sigh oc saa, att for[ne] Erick Mwnck, hans hösfrue, börn eller arffuinge, effter the paa samme iordt saa merckeligen bigdt haffue, trengis meth armodt, fattigdom, soth, sywgdom eller for nogen anden rædeligh eller nöttörffteligh sagh ath selitæ och pantzette eller affhende samme theris egen bigningh, tha mwe och schulle the ther till fuldmacth haffue ath selitæ, pantzette oc affhende samme huss, iordt och bigningh en besyden borgere vtii Helssingör, som skatter oc skylder kongen aff Danmarck, oc ingen anden, doch ath thet skeer meth wore oc vore efftherkommeris viliæ och samtöcke. Item huor oc saa skier, at for[ne] Erick Mwnck, hans hösfrue, börn eller arffuinge, eller huem for[ne] hus, iordt och bigningh af thennom fangendis vorder, hanum icke bigger, forbiædrer oc i gode mode wedt macht holler och for[ne] landgille och leye ther aff ey till gode rede vdgiffue och betale ville, tha schulle the vduissis och en anden godt, tro, lidigh borgere ther igen indzettis, som ther aff skiæll oc fuldest giöre vill, saa lenge ath then, som schildich er, sigh selff rette och bædre will effter dannemendz syelsse. Till iddermere vitnesbyrdt oc fastere foruaringh, ath saa stadicth, fast oc vbrödeligen holdis schall, som fore er rört, lade vy henge vort embitz meth vorth conue(n)tz indzegle her næden fore. Screffuidt i Helssingör sancti Mathei apostoli afften aar mdxxxvii.

Original paa Pergament med Huller til to Seglremme.

10.

Jacobi regis Scotorum litteræ commendatoriæ pro Alexandro Leyel ad Christianum III datæ.

1538 vel 1540, 7 Martii.

Jacobus, rex Scotorum, illustrissimo Christiano, Danorum Noruegiorumque regi, Sleuisci, Holsacie, Stormarie duci, fratri, consanguineo ac confederato, salutem. In omnibus, potentissime rex, negociis, que istic in tua aula perque tuas diciones a nostris hucusque tractata sunt, quam gratum beneuolumque semper ostenderis animum, partim reipsa compertum habemus, partim quidam Alexander Lyel litteris istinc missis nobis accurate significauit. Quo quidem nomine plurimum tibi debere non negamus; ea de causa, quo ad par pari rependendi occasio obtigerit, memorem erga te animum gerere non desinemus. Huic vero Alexandro, quod et tuum beneficium latere et me illius immemorem esse noluerit, vtrumque nostrum nonnichil eciam debere existimo, quare pro mea virili ipsum, cuius probitatem, prudentiam dexteritatemque in rebus gerendis perspecta tibi esse non dubito, non vulgariter tibi commendarem,

nisi ipsum per se satis tibi probatum commendatumque putarem; tamen si que ad veterem tuam erga illum beneuolenciam accessio fieri poterit, si id ille nostra commendacione sibi accessisse intellexerit, nobis cumulate satisfecisse censeberis. Ceterum, illustrissime, potentissime rex, frater, confederate charissime, ad auspicata rerum incrementa feliciter vale. Ex Edinburgo ad nonas Marcias 1538[1]).

Vester bonus frater
James Rex.

Ex archetypo chartaceo, cui adsunt sigillum cera rubra impressum, præscriptio ad Christianum regem ex versibus 1—2 repetita, et inscriptio Petri Suauenii: Intercessoriæ pro Alexandro Lyell.

11.

Circa annum 1540[2]).

Pro Sandro Leyel ad oppidum Angliæ Höll.

Queritur Sander Leyel consul in oppido nostro Heschenor, quod octo annis iam elapsis nauis sua omnis generis mercibus onusta in portum ciuitatis uestræ deuenerit et a ciuibus uestris detenta sit. Hac de re foelicis recordationis pater noster rex Fridericus ad serenissimum principem Henricum Angliæ et Frantiæ regem scripsit et pro Sandro Leyel obtinuit, quod solutio nauis et bonorum oppido uestro imperata est. Cæterum nec legitimum regis uestri imperium nec facta subdito nostro aperta iniuria tantum apud uos ualuit, ut Sandro Leyel satisfieri curaretis. Eamobrem permisit pater noster, ut nauis quædam oppidi uestri, Kudbart nominata, uicissim hic detineretur. Qui uero nauis rector fuit, Albertus Kar, et mercatores Rotgerus Pemmen, Wylhelmus Mammen, Thomas Elwart, Iacob Ionsoñe, Thomas Welemsonen, Ioannes Brownen, Gerardus Matesonen fidem dederunt, quod curare uellent ad pentecosten tum proxime uenturam, ut Sandro Leyell satisfieret, et ad confirmationem suorum promissorum pignori exposuerunt duos iuuenes, quorum alter appellatur Ewert, alter uocatur Wylhelmus. Hos duos iuuenes Sander Leyel misericordia motus ad se recepit, nauem et mercatores abire permisit. Cum dies solutionis aduenisset, Sandro Leyel non solum nihil solutum est, sed etiam iuuenes illi, quos pignori expositos per integrum annum aluit, sese subduxerunt. Nunc ex offitio nobis incumbit, ut uos etiam hijs literis admoneamus, ne Sandrum Leyell diutius suspendatis, sed ut solutionem pro naui et bonis quamprimum euenire procuretis. Si diuersum fatietis, nos per arrestationem nauium uestrarum subdito nostro succurremus; idque uolumus, ut sciretis. Valete.

---

[1]) Vel 153x. [2]) Cfr. Danske Magazin, tredie Række, VI. 310.

E charta primæ scriptionis Petri Suauenii. Apposita est schedula altera, cui inscripta est notitia sequens Sandri Leyel:

Item tysse efterskryffne mend er skypper och köbmendz deris naffñe, somme vare pa den skyffe af Höll, somme hiider Kudbart, och den samme skypper och köbmendh antuorde meg ij drenghe y gessel for ith skyff och godz, somme de Englyske toge fraa megh, somme boendes vaare y denne samme bye af Höll, och tysse onederskryfffñe menndt loffuidhe megh paa deris Krysteligh loffue och tro, at de skulle betalle megh inghen pynsdagh nest der epter. Men naar jegh hagde holdit de ij drenghe ith aare toe gessel, saa strax der epter de stolde deñ borte fraa megh y greyffuis tydt, och den samme skypper aff Höll hagde beffalnynge aff wor naadigste herre konge Frederick och aaf alle Denmarks riigis rodh at betalle megh.

Item förste skiipper han hiider Albreth Kar och skyffe hiider Kudbart.

Köbmendz naufffñe: Rödker Pemmen. Willum Mammen. Tomas Elwart. Jacop Jensoñe. Tomas Velemsoñ. Hansz Brouñe. Geert Matesoñe.

De tho drenghe hiidhe somme her staaer: den ene hiider Ewart, den anden Willem.

12.

Mester Kort Bartskjærs Bekjendelse om st. Jacobs Hus i Helsingör.

1541, 3 Februar.

Vii effthersereffne Peder Samsing sogne prest vdj Helsingör, Oluff Jepsenn cappellaen ther samestedttz, Hans Dauitsen radmand, Henric Möllenbeck burger, Valter Hansen jndwaner ibidem, giöre vy alle vitterligt oc kiennis met thette vortt opne breff, att aar effther Gudtz byrd mdxlj thend torsdag nest effther kyndermesse dag ware vy vdskickede aff wore burgemestre oc radt tiill mester Koertt Bartskier, wor metburger her sammestedtz, at vdgranske oc forfare aff hannem hans rette aluarlig villie oc miening, om hand end nu, som hand tiilforne giortt haffuer, vilde bekienne oc tiilstaa vdj sit leffuinde liff, karsk oc sund, at all thend rettighed, som hannem kunde tiilfalde vdj thet boelege, som kallis s. Jacops hus, jord oc bygning her vdj Helsingör, liggendis östen for S. Olaj kircke vd tiill Saenden, motte oc skulde her effther bliffue oc wære tiill thet hospitaell, som nu nylligen begyntt oc oprett er vdj S. Nicolaj closter (fordum kalledtt) her i Helsingör, oc var nerwærindis tiil stede hoes mester Koertt samme tiid hans datter Giertrud Korttzdatter. Her tiill swarede mester Kortt, endrecteligen met hans datters forbeneffnd Giertruds villie, raad, ja oc samtycke, berette oc gaff tilkienne, at all thend omkost oc arbeyd, som enten hand eller the andre dannemend hans metbrödre haffue nogen tiid vplagd eller bekosted tiill forne S. Jacops huses bygning oc forbedring, wære seg enten thet jorden eller bygningen bekostede, thett er altsamell bekosted aff Gudtz oc gode menniskers almesser, som hand oc hans metbrödre ther tiill giffuit oc procureridt haffue, vdj sodan actt oc miening vdgiffuit, at thet skulde være oc komme Gud tiill loff oc fatige, siuge, saare, elendige menniske till hielp oc tröst, oc ey hand bekiende seg at haffue ther nogen

sönderlig anpartt eller eyendom i blantt, men at hand var en forstander oc procurator ther tiill betroffuidt. Oc effther thii at samme S. Jacops hospitaell haffuer jcke taget nogen framgang for merckelige aarsager oc leylighed skyld, seg vdj atskillige made begiffuit haffuer vdj tesse framfarne tiider her vdj riiget, formeddelst kriig, orlag, dyr tiid oc andenn suager besuæring, som riigett haffuer anhengit, oc her er dog nu aff Gudttz forsiun oc kon^{e} maiestatzs tiilladelse vpreett jett nöytt hospitaell vdj S. Nicolaj closter, som forberörd er, fatige, siuge, saare, elendige menniske tiill hielp oc tröst, thet hand forhobes oc troer, therfor haffuer hand nu veluilligen met sin frie villie oc vilkor oc met for^{ne} sin kiere datters rad oc samtycke aldelis vnt oc giffuit fra seg oc alle sine arffuinge oc jntill for^{ne} hospitaell tiill euig tid all thend anpartt oc deell, som hannem mett nogen rettergang tiilfalde kunde vdj for^{ne} S. Jacops hus, jord oc bygning, mett all thend omkost oc arbeydt, hand nogen tiid ther paa lagd eller giortt haffuer, dog met sodanne vilkor oc forordt, at thet bliffuer tiill for^{ne} hospitaell her vdj Helsingöer, forneffnde fattige, siuge, saare, elendige menniske tiill hielp oc tröest oc tiill jngen anden vessen eller brug etc. Yttermere gaff mester Kortt tilkienne, at hans jndsegl er vdj Kiöpenhaffnn liggendis vdj for^{ne} hans datters kiiste oc haffuer ther ligget vdj viij aar, huilcket hun oc bestod at saa var, oc thet förste mueligt er vill handt lade tiill seg hente samme hans jndzegill oc tha giöre for^{ne} hospitaell oc tes forstander yttermere foruaring met sit breff oc segill om thesse for^{ne} articler, om Gud vill hannem liffuid spare, huilcket forbeneffnd hans datter oc loffuide oc tiilsagde, at thet saa ske skulde vden all forhindring eller giensielse vdj nogen made. Thette vitnesbyrd haffuer the erliige mend Sander Leill burgemester, Poll Telmester oc Seurin Murer, tro betroffuede forstandere tiill for^{ne} hospitaell, aff oss beskreuit begieridt onder wore jndzegler, huilcket vy thennem ey necthe kunde, men obenbare bekiende oc bestaa met vore jndzegler oc singneter her neden onder tryckt, at saa i alle made er gangen oc faren, som for^{nlt} staar. Datum vt supra.

Original paa Papir med Seglene 1, 2 (et adeligt Skjold med en Lilje, derover O. I.), 3 og 5 paatrykte i grönt Vox.

13.

Gjenbrev til Helliggesthus i Helsingör paa en Grund i Stengaden.

1551, 23 Maj.

Jeg Symen Prydz, borgere y Helsingöer, kiendnis oc wiittherligtt giör mett thette mitt obne breff, att erlige, welfforstandige mendh Szander Leyell, burgemesther, Asgudt Mickelssön, Henrich Moenssön, raadtmendh, Pouell Teglmesther oc Seweryn Mwerer, ther samme stæds borghere, nw wærge oc forstandere till Helligesthus hospi-

taell y forne Helszingöer, mett erlige, wiisze oc welfforstandige mendz burgemesthers oc raadz wilge, ja oc samtöcke haffue wnth oc til leye laditt mig, myn hustrw Alheedh oc wore arffwinge een forde hospitaells jord oc grwndh her y forne Helszingöer, liggendes westhen nest optill burgemesthers Szander Leyells gaardh, som han nu wdii boer, oc östhen nest optil Ferge stræditt, som salige Jens Gregoriussön tilfforn y leye hagde aff prioer oc forstandere till wor froe klosther her samme steds, mett syn lengdt oc bredd, oppe oc neder, som forde jordh oc grwndh nu forffundhen oc begreben er, effther som mith hoffuit breff, forde Jens Gregoriussön hagde forwerffuit, ydermeere formellder, som er y syn lengdtt fra Steengadhen oc needh jntill strandhen etc., huilcken forne jord oc grundh jeg, myn hustrv Alheedh oc wore arffuinge schulle nyde, brughe oc beholle then eene effther then andhen till euerdelig eyedom wnder sodanne wilkaar oc forordh, att wy schulle bygge, forbedre oc well ferdig holle samme jordh oc grundh mett goodh köbstedz bygning, eeghe tömer oc steentagh, hollen qwiitt oc frii for konge oc byes tynge, oc schulle wy giiffue thenum oc theres efftherkommere forstandere til forne hospitaell till landgilde tolff march Danske till twendne tiidher, som er till paaske helffthen oc then andhen helffthen till sancti Mickels dagh aarligen aars, saadan mynth, som her y riigett Danmarck gengsze er, altiidh whindrede redeligen till forne tiidher wdtgiiffue schullindes, som for er rördtt. Jtem skede thett saa, att jeg, myn hustrv eller arffuinge bleffue till sinde samme wor bygninng oc friihedtt att wille selge, pantsætte, oplade eller affhende willde, tha schulle wy ther till fuldmacht haffue, dogh mett forne forstanderes oc theres efftherkommeres wilge oc widskaff, först tilbiudindes thenum for nogen andhen. Worde the icke till sindz att wille köbe, tha schulle wij lowbiwde till tinghe try samffelde ting, om nogen besidden borgere will kiöbe. Ther som tha ingen er till sinde att wille köbe, som nu sagd er, tha maae wy selge till huem som köbe will, dogh att thett skeer mett burgemesthers, raadz oc forne hospitaels forstanderes wilge, widtschaff oc samtöcke, oc huilken samme bygninng panther, köber eller fongendes wordher, schulle wære forplichthet att tage ny breff aff forne forstandere oc theres efftherkommere, oc forne jordskylldh wfforszömit y alle maadhe. Jtem er thett oc saa saghe, att jeg, myn hustrv oc arffuinge, eller huo som helst samme gaardh oc bygningh selges, pantsettes eller oplades, ey wille bygge oc forbedre samme gaardh oc jordh eller forde landgilde ey wille wdtgiiffue, oc wy trendne reyszer skelligen paamindes aff forde forstandere oc ey wille raade boodh paa, tha schulle burgemestere, raadt oc forne Helligesthus forstandere haffue fuld macht ossz eller thenum wdt att wiisze oc tilskicke een andhen her samme stæds, som samme jord bygge oc forbedre will, landgilde ther aff att giiffue, till saa lenge then, som brödigh er, segh selff rette will. Till ydhermeere widtnesbyrdh oc tryggere forwarning kierligen tilbedher jeg erliige welffornumstige mendh Christiern Pedherssön, burgemesther, Hans Dawitzssön,

raadmand, Per Willumssön, byffogett, oc Niels Schreddere, borgere her samme stæds, om theres jndzele hoosz mitt, som först er hengdtt. Datum Helsingöer vigilia S. trinitatis anno a Christo nato m. d. li.

Original paa Pergament med Seglene 1, 2 og 4 i ufarvet Vox.

Tingsvidne fra Helsingörs Byting, dat. mdlxiij Mandagen efter Quasimodogeniti Söndag, som var 19 Dag Aprilis, at den Mandag, som Kyndermisseaften paafaldt, havde Rasmus Jensen af Söborg været paa Raadhuset med sin Broder Povl Jensen og kjendt sig Part i den Jord, som Anders By og hans Hustru Sidse gave Helliggesthus, den Tid de kom derind, men han havde ikke kunnet fremlægge noget Beviis derpaa, uagtet det var hans „rette wiidtecthe dagh", som han havde forpligtet sig at möde; og at denne Dag da blev ham forelagt, men at han ikke kom tilstede. — Original paa Papir med Byens Signet i grönt Vox.

Aar mdlxx, Mandagen som sancti Jacobi Aften paafaldt og var den xxiiij Dag Juli, paa Helsingörs Byting, skjöder Oluf Helliesen, Borger i Helsingör, med Hospitalsforstandernes Samtykke sin Medborger Oluf Ibsen Skræder, hans Hustru Anne og deres Arvinger nogen Bygning, Hus og Hævd, staaende paa Hospitalets Grund ud med dets Kirkegaardsmur östen for Kirkestrædet, hvilken han havde faaet med sin Hustru Birgitte og hun havde arvet efter sin forrige Hosbonde sl. Erik Munk, og havde samme Bygning været lovböden til fire Ting. Af Grunden gaaer der aarlig fem Mark Danske Jordskyld til Hospitalet. — Original paa Pergament. Af de to Segl (Byens og Oluf Helliesens) er det sidste i ufarvet Vox tilbage.

Gjenbrev fra Peter Jacobsen, kaldes Peter van Femmern, Borger i Helsingör, for sig, Hustru og Arvinger, til Henrik Monsen og Jacob Hansen, Borgemestre, og Frands Lavridsen, Rasmus Hansen og Mads Lavrsen, Forstandere for Hospitalet sammesteds, paa fire Mark Danske Penge, gilde og gangbare i Sjæland, som Kongen lader annamme i sin aarlige Skat, til aarlig Landgilde af en Hospitalets Grund, han selv har bygt og paaboer, liggende i Helsingör ned imod Slusen, norden for Algaden kaldet Stengaden, næst inden op til Graven („grefftenn") og vesten op til en Hospitalets Grund, som Peter Skomager har i Leje; og er samme Grunds Længde af sönder i nör 69 Alen og Breden i sönder ud mod Gaden og i nör 20½ Alen Sjælandsk Maal. I Tilfælde af Salg har Hospitalet Forkjöbsret til den Bygning og Hævd, som nu er eller siden vorder bygt derpaa; og dersom Kongen eller hvo der vorder raadende for Helsingörs By, vil have „wdstræde wd mett grefftenn" eller i andre Maade bruge Jordsmonnet til Byens Nytte, skal Bygningen „oc ald annden heffdtt", som findes derpaa, uden Erstatning bortflyttes med Aars Varsel. Beseglet af Udstederen og hans Medborgere Hans Therning, Hans Middentur og Jörgen Skomager. Datum Helsingör 12 October mdlxxj. — Original paa Papir med alle fire Segl i grönt Vox.

Gjenbrev fra Didrik Reignnertz, kaldes Didrik van Bremen, Borger i Helsingör, for sig, Hustru og Arvinger, til Borgemester Jörgen Mahr og Raadmand Morten Skriver, Hospitalsforstandere, og Frands Lavrsen, Hospitalsmester sammesteds, paa to gamle Daler, som nu regnes for fire Mark Danske, gilde og gangbare i Sjæland, som Kongen lader annamme i sin aarlige Skat, til aarlig Landgilde af en Hospitalets Grund, han selv har bygt, liggende norden for det Stræde, som löber ud med Borgemester Frands Lavrsens Gaard ned mod Sanden, mellem de to Hospitalets Grunde, som Svend og Hospitalsmester Frands Lavrsen have i Leje. Den Mur og gammel Hævd, som fandtes derpaa, har Hospitalet efter kongelig Bevilling solgt ham. I Tilfælde af Salg har Hospitalet Forkjöbsret. Beseglet af Udstederen, hans Svoger Mester Thylls Bartskjær og hans Medborger Lavrs Luckisen. Datum Helsingör St. Mikkels Dag (29 Septbr.) mdlxxix. — Original paa Papir med alle tre Segl i grönt Vox.

Gjenbrev fra Rasmus Sönnesen, Borger i Helsingör, for sig, Hustru og Arvinger, til Borgemester Jörgen Mahr og Raadmand Morten Skriver, Hospitalsforstandere sammesteds, paa tre Mark Penge, regnede for halvanden gammel Daler, eftersom Mönten nu er anslagen, gilde og gangbare i alle Maade, som Kongen lader annamme i sin aarlige Skat, til aarlig Landgilde af en Hospitalets Grund, han selv har bygt paa, „westen nedre i sancti Nicolai closter emod grefftenn". I Tilfælde af Salg har Hospitalet Forkjöbsret. Beseglet af Udstederen og hans Medborgere Henrik Rottmannd og Mikkel Snöckell. Datum Helsingör st. Hans Dag Midsommer (24 Juni) mdlxxxj. — Original paa Papir med alle tre Segl i grönt Vox.

Gjenbrev fra Niels Olsen Bödker, Borger i Helsingör, for sig, Hustru og Arvinger, til Samme paa to Mark Penge, regnede for en gammel Daler, eftersom Mönten nu er anslagen, gilde og gangbare i alle Maade, som Kongen lader annamme i sin aarlige Skat, til aarlig Landgilde af en Hospitalets Grund, han selv paaboer, östen op til St. Nicolai Kloster sammesteds mellem Peder Smed og den Jord, Broder Jensen har i Leje af

Hospitalet. I Tilfælde af Salg har Hospitalet Forkjöbsret. Beseglet af Udstederen og hans Medborgere Rasmus Sönnesen og Hans Stollt. Datum Helsingör „mandagen Bertholomei anno mdlxxxj" (1581 faldt Bartholomæi Dag eller 24 August ikke paa en Mandag, men paa en Torsdag). — Original paa Papir med alle tre Segl i grönt Vox.

Gjenbrev fra Niels Pedersen, Borger i Helsingör, for sig, Hustru og Arvinger, til Borgemester Jörgen Mhar og Raadmand Morten Skriver, Hospitalsforstandere, og Hans Lavrsen, Hospitalsmester sammesteds, paa halvellevte Skilling to Penge, eftersom Mönten nu er anslagen, gilde og gangbare i Sjæland, som Kongen lader annamme i sin aarlige Skat, til aarlig Landgilde af en Hospitalets Grund, han selv paaboer, sönden for Sudergaden, östen op til Clavs Nielsens og vesten til Niels Skræders Jord. I Tilfælde af Salg har Hospitalet Forkjöbsret. Beseglet af Udstederen og hans Medborgere Rasmus Olsen Bager og Niels Jensen Skræder. Datum Helsingör st. Mikkels Dag (29 September) mdlxxxj. — Original paa Papir med alle tre Segl i grönt Vox.

Gjenbrev fra Povel Povelsen, bosiddende Mand i Helsingör, for sig, Hustru og Arvinger, til Samme paa halvanden gammel Daler, regnet for tre Mark Danske eftersom Mönten nu er anslagen, gild og gangbar i Sjæland, som Kongen lader annamme i sin aarlige Skat, til aarlig Landgilde af en Hospitalets Grund norden for det Stræde, som löber fra Hospitalets Kirke ned ved Borgemester Frands Skrivers Gaard mod Sanden, östen til Peder Mortensen og paa Hjörnet til Byens Udstræde, sönden til den Jord, Volter Skinder har bygt paa. Den Mur og gammel Hævd, som fandtes derpaa, har Hospitalet efter kgl. Bevilling solgt ham. I Tilfælde af Salg har Hospitalet Forkjöbsret. Beseglet af Udstederen og hans Medborgere Andres Saxesen Raadmand og Rasmus Bager. Datum Helsingör anden Helligtrekongers Dag (7 Januar) 1582. — Original paa Papir med alle tre Segl i grönt Vox.

Gjenbrev fra „Lourenntz Bartholomeus kaldis Klocke", Borger i Helsingör, for sig, Hustru og Arvinger, til Borgemester Jörgen Mhar og Raadmand Morten Skriver, Hospitalsforstandere sammesteds, paa halvanden gammel Daler, regnet to Mark en Daler, som Mönten nu gaaer, gild og gangbar i Sjæland, som Kongen lader annamme i sin aarlige Skat, til aarlig Landgilde af en Hospitalets Grund, som sl. Hans Middentur för paaboede, norden for Stengaden paa st. Nicolai Klosters Kirkegaard, vesten op til Villum Tingskrivers Jord og östen op til Pejter Skomagers Jord, som de have i Leje af Hospitalet. I Tilfælde af Salg har Hospitalet Forkjöbsret. Beseglet af Udstederen og hans Medborgere Oluf Thydsk og Anders Therning Skomager. Datum Helsingör Midfaste Mandag (26 Marts) mdlxxxij. — Original paa Papir med alle tre Segl i grönt Vox.

Gjenbrev fra Thomis Truilsen, Borger i Helsingör, for sig, Hustru og Arvinger, til Borgemester Jörgen Mhar og Raadmand Morten Skriver, Hospitalsforstandere, og Hans Lavrsen Skriver, Hospitalsmester sammesteds, paa en halv gammel Daler, regnet for en Mark Danske eftersom Mönten nu er anslagen, gild og gangbar i Sjæland, som Kongen lader annamme i sin aarlige Skat, til aarlig Landgilde af en Hospitalets Grund norden for Sudergaden, östen op til hans egen Ejendomsjord, han selv paaboer, og östen for den Hospitalets Jord, Hemming Hansen af Lönnilt har i Leje. Samme Grund har i nogle Aar været „besiddet" af en gammel Enkekvinde Kirstine Oluf Skræders, som ikke kunde formaae selv at bygge og forbedre den eller at udgive Jordskyld, og som derfor efter ret Lovbydelse havde solgt ham hvis Hævd og Bygning som fandtes derpaa. I Tilfælde af Salg har Hospitalet Forkjöbsret. Beseglet af Udstederen og hans Medborgere David Hansen Slagter og Jens Henriksen. Datum Helsingör 7 Maj mdlxxxij. — Original paa Papir med alle tre Segl i grönt Vox.

Gjenbrev fra Jörgen Povelsen, kgl. Maj[ts] Hjulmager, for sig, Hustru og Arvinger, til Frands Lavrsen, Borgemester, David Hansen, kgl. Tolder, og Morten Nielsen Skriver, svorne Hospitalsforstandere og Hospitalsmester sammesteds, paa en gammel Daler, regnet for to Mark Danske eftersom Mönten nu er anslagen, gild og gangbar i Sjæland, som Kongen lader annamme i sin aarlige Skat, til aarlig Landgilde af en Hospitalets Grund norden for dets Kaalhave og sönden til Teglovnsstræde, vesten og östen til de Jorder, Simon Kock og Jens Tömmermand have i Leje af Hospitalet og som de nu have bygt. I Tilfælde af Salg har Hospitalet Forkjöbsret. Tillige beseglet af Frederik Lejel, Tolder, og Frands Persen, Borger i Helsingör. Datum Helsingör 12 Juli mdlxxxiiij. — Original paa Papir med alle tre Segl i grönt Vox.

Gjenbrev fra Svend Povelsen, Borger i Helsingör, for sig, Hustru og Arvinger, til Samme paa to gamle Daler, regnede for fire Mark Danske eftersom Mönten nu er anslagen, gilde og gangbare i Sjæland, som Kongen lader annamme i sin aarlige Skat, til aarlig Landgilde af en Hospitalets Grund sönden for

Hospitalet, norden for det Stræde, som löber ned ved Frands Skrivers Gaard mod Slottet, vesten til Engilbrit Lavrsen og östen til Dirik van Bremen, som de nu have bygt. I Tilfælde af Salg har Hospitalet Forkjöbsret. Beseglet af Udstederen og hans Medborgere Mikkel Jensen og Peder Mortensen. Datum Helsingör 12 August mdlxxxiiij. — Original paa Papir med alle tre Segl i grönt Vox.

Gjenbrev fra Peder Mauritzen, Borger i Helsingör, for sig, Hustru og Arvinger, til Samme paa en halv gammel Daler, regnet for en Mark Danske eftersom Mönten nu er anslagen, gild og gangbar i Sjæland, som Kongen lader annamme i sin aarlige Skat, til aarlig Landgilde af en Hospitalets Grund norden for Mellemgaden, vesten for Niels Krogemagers Gaard, östen for Clavs Nielsens Jord som han kjöbte af Marine Mikkel Bosens, og sönden for Hospitalets Jord som gamle Oluf Bödker för paaboede. I Tilfælde af Salg har Hospitalet Forkjöbsret. Beseglet af Udstederen og hans Medborgere David Slagter og Thomis Truilsen. Datum Helsingör 18 Novembris mdlxxxiiij. — Original paa Papir med alle tre Segl i grönt Vox.

Gjenbrev fra Anders Pedersen Snedker, for sig, Hustru og Arvinger, til Borgemester Frands Lavridsen, Tolder David Hansen og Albrit Persen, svorne Hospitalsforstandere og Hospitalsmester sammesteds, paa 28 Skilling Lybsk, eftersom Mönten nu er anslagen, til aarlig Landgilde af en Hospitalets Grund liggende i Nörrestræde, vesten tvert over fra Peder Nielsen Færgemand, norden op til Lavrids Færgemands Hus og sönden op til Hospitalets Jord, Peder Svendsen Spillemand har i Leje og nu har bygt. I Tilfælde af Salg har Hospitalet Forkjöbsret. Beseglet af Udstederen og af Sören Christensen og Hans Kock, Borgere sammesteds. Datum Helsingör 27 August 1587. — Original paa Papir med alle tre Segl i grönt Vox.

Gjenbrev fra Christoffer Jörgensen Faxsse, Borger i Helsingör, for sig, Hustru og Arvinger, til Samme paa en halv gammel Daler, regnet for en Mark Danske eftersom Mönten nu er anslagen, gild og gangbar i Sjæland, som Kongen lader annamme i sin aarlige Skat, til aarlig Landgilde af en Hospitalets Grund norden næst op til den Bolig, som Bonde Karlsen solgte til Gertrud Clavs Pomererings, som hun nu har ladet paa bygge. I Tilfælde af Salg har Hospitalet Forkjöbsret. Beseglet af Udstederen og hans Medborgere Rasmus Olsen Bager og Thamis Truilsen. Datum Helsingör 27 August mdlxxxvij. — Original paa Papir med alle tre Segl i grönt Vox.

Gjenbrev fra Recardus Wederburenn, Borger i Helsingör, for sig, Hustru og Arvinger, til Borgemester Hans Nielsen, Raadmand Gudmand Nielsen og Albrit Pedersen, tilforordnede Hospitalsforstandere og Hospitalsmester sammesteds, paa tolv Skilling, gode, eftersom Mönten nu er anslagen, gilde og gangbare i Sjæland, som Kongen lader annamme i sin aarlige Skat, til aarlig Landgilde af en Hospitalets Grund, som han har lejet og bruger til en Have og selv har „heffdit" og bygt paa, liggende norden næst Borgemester Hans Nielsens Havejord udenfor Gröften, og som denne nogen Tid forleden har havt i Leje. I Tilfælde af Salg har Hospitalet Forkjöbsret. Beseglet af Udstederen og hans Medborgere Peder Holst og David Wederborg. Datum Helsingör 5 December 1589. — Original paa Papir med alle tre Segl i grönt Vox.

Gjenbrev fra Donat Fribirck, Indbygger i Helsingör, for sig, Hustru og Arvinger, til Samme paa en halv gammel Daler og en Ort, regnede for halvanden Mark Danske eftersom Mönten nu er anslagen, gilde og gangbare i Sjæland, som Kongen lader annamme i sin aarlige Skat, til aarlig Landgilde af en Hospitalets Grund, liggende norden for dets Kaalhave, norden for Kongens Gade som löber mod Slottet, vesten for Harbert Vognmesters Boder og östen ved Fallentin Tömmermands Have, som han kjöbte af Jehan Kupert. I Tilfælde af Salg har Hospitalet Forkjöbsret. Tillige beseglet af Rasmus Sönnesen og Henrik Rodzmand, Indbyggere sammesteds. Datum Helsingör 3 Juni 1590. — Original paa Papir med alle tre Segl i grönt Vox.

Gjenbrev fra Peder Skomager, bosiddende Mand i Helsingör, for sig, Hustru og Arvinger, til Samme paa to Mark, gode, aarlig Landgilde af en Hospitalets Grund, han paaboer, östen op til Hans van Rönssborg og vesten op til Henrik Christoffersen. I Tilfælde af Salg har Hospitalet Forkjöbsret. Tillige beseglet af ..ske Rud og Lavrids Frandsen, Borgere sammesteds. Datum Helsingör 5 December 1590. — Original paa Papir med alle tre Segl i grönt Vox.

Gjenbrev fra Henrik Christoffersen, bosiddende Mand i Helsingör, for sig, Hustru og Arvinger, til Samme paa halvanden Mark aarlig Landgilde af en Hospitalets Grund, han paaboer, östen op til Peder Skomager og vesten op til Lavrids Klug. I Tilfælde af Salg har Hospitalet Forkjöbsret. Beseglet af Udstederen og af Albrit Jörgensen og Peder Frandsen, Borgere sammesteds. Datum Helsingör 5 December 1590. — Original paa Papir med alle tre Segl i grönt Vox.

Gjenbrev fra Jens Andersen Tömmermand, Borger i Helsingör, for sig, Hustru og Arvinger, til Borgemester Gudmand Nielsen, Raadmand Jens Holm og Morten Skriver, Hospitalsforstandere og Hospitalsmester sammesteds, paa en halv gammel Daler, regnet for en Mark eftersom Mönten nu er anslagen, gild og gangbar i Sjæland, som Kongen lader annamme i sin aarlige Skat, til aarlig Landgilde af en Hospitalets Grund östen for Bjerget sammesteds, som han selv paaboer (og som, efter Paaskriften bagpaa, „fordum Staffen Themmermand bygde"), mellem fordum Anders Kornis Gaard og sl. Jon Tömmermands Gaard. Datum Helsingör 18 Novembris mdlxxxxvj. — Original paa Papir med Udstederens Segl i grönt Vox.

14.

Bytingsdom om en Helsingörs Hospital tilhörende Gaard i Helsingborg.

1560, 15 eller 22 Juli.

Wy eptther skreffne Hans Thommisszin, Peder Pedersszin, borgemesther wthi Hellsinborgh, Mattis Pedersszin, Willum Forbusszin, Libritt Laurettzin, Gundir Nielzin, Jörgin Jacopssin, Hans Skriffuere, raadmendtth, Anthönis Thommissin, byffogitt wthi samme stedtt, kiendis och giör wittherligtt ffor alle mett thette wortth obne breff, atth aar effter Christi byrdtt mdlx mondagin nesth effther sancte Margrette dagh jnckom ffor oss her paa Helsinborgs raadhuss erlig oc well fforstandig mandtth Hendrick Moginssin, borgemesther vthi Hellsingiör, then ene, och till thalede erlig mandtth Thommiss Ratther, borgere her wthi samme stedtt, then andhin, huad retth eller tillstandillsse atth hand en tiid forledin hagde laditt giortt forbud oppaa then gaardtt och landgille, som ligger till Helligestis wthi Hellsynngiör, som nu Albritt Albrittzin i bor, som salig Regnolltt Hanssin hagde giffuitt for^ne^ gaardtt och grundtt till sancte Ninianj altere wthi sancte Olaj kirke i Hellsingiör. Ther till suarede for^ne^ Thommis Ratther och menthe sig paa sin hustruis Jehanne atth haffue ther nogin rettighedtt, till huilkitt hand frem lagde itt obitt besegldtt kongelige salig konning Christiern then andhin beskermellze breff, wth giffuitt wthi thett aar anno mdxix, som lydde paa nogin arff, som salig Sandir Philippissin hagde ffor huerffuitt, lydindis att salig Regnollt Hanssin hagde bekiend sig, att for^ne^ Sandir Phillipssin war hans neste arffuinghe. Ther till suarede ffor^ne^ Hendrick Moginsszin, att hand icke skulle haffue ther nogin rett wthi for^ne^ gaardtt och grundtt, huilkitt hand fremlagde itt offuitt beseglt breff, som salig Regnolt Hanssin hagde wthi sin liffs tiidtth mett sin ffri wiillgie wtt giffuitt, saa lydindis [1]):

Thisligeste och fremlagde oc for^ne^ Hendrick Moginsszin salig konningh Christiani then tredie itt offuitt besegtt breff och stadfestellze, att hues altere gottz, baade i by och wthin bys, som liggir till sancte Olaj kirke wthi ffor^ne^ Hellsingiör, hues jord skyld oc land gille ther aff gaar, samme altere gottz skall ligge till for^ne^ Helligestis

---

[1]) Her indföres Skjödet af 24 November 1511, se ovenfor Nr. 5.

wthi Hellsingiör, the fattige siuge och saare menniske till hielp och trösth. Tha att spurde wy forne Thommis Ratter att, om hand hagde her nogre widere enthen met breff eller segill eller leffuindis rösth her i mod att sige. Tha sagde hand ney, att hand icke viste widere breff eller widnisbyrd, end som hand dha til stede hagde. Tha epter tiltalle oc gensuar oc som forne obne beseglde breff vduise, sagde vy ther aff for retthe, att forne gaard och grund skal vere till forne hospitall, att hues landgille ther aff gaardt, oc forstandirne till forne hospitall skal haffue magtt att leye oc till landgille at lade, huem te ville, oc ter i sette, oc forne Thommis Ratter eller hans hustrv oc arffuinge ingen deell eller rettighedtt att hafuindis i forne gaard oc grund epter tenne dag. Att saa vthi sandhedtt er, lade vij met vor vilgie oc viskaff hengendis vore signeter nedin for thette wortt obne breff, skreffuit i Helsinborg aar oc dag som forskreffuit staar.

Original paa Pergament med Seglene 1 og 3—9 i ufarvet Vox.

1563, 8 Marts, bevidne Borgemestre, Raad og Byfoged i Helsingborg, at tolv, Aar 1560 af Raadhuset udmeldte, Mænd da vurderede Bygningerne paa samme Grund til syvhundrede Mark Danske. — Original paa Papir med Byens Signet i grönt Vox.

1564, 20 Januar (sanctorum Fabiani og Sebastiani Dag), i Helsingborg, udsteder Albrit Albritsen, Raadmand sammesteds, et Gjenbrev til Helsingörs Hospital (Henrik Mogensen, Borgemester i Helsingör, Anders Saxenn, Rasmus Hansen, Jörgen Vig, Casper Hansen, Raadmænd, Matthis Lavridsen og Fredrik Lejel, Hospitalsforstandere) paa halvtredje Mark Danske Penge, som gilde og gangbare ere i Sjæland, aarlig Jordskyld af samme Grund (liggende mod Adelgaden sönden op til Hans Albritsens Gaard og norden op til Valter Skottes Gaard). Bygningerne derpaa har Hospitalet solgt ham og hans Arvinge. Tillige beseglet af Peder Jude, Borgemester, Marcus Hansen Bartskjær og Hans Valtersen, Borgere i Helsingborg. — Original paa Pergament med alle fire Segl i ufarvet Vox.

15.

1562, 27 Juni og 11 Juli.

To Tingsvidner fra Krogens Birketing af tolv Mænd, udstedte af Anders Sörensen i Tiicköff, Birkefoged, Oluf Saxesen af Bestrup, Tinghörer, og Mavrids Hansen, Skriver: 1) at Rasmus Hansen, Raadmand i Helsingör og Forstander for de Fattige i Hospitalet sammesteds, den Dag og tre samfulde Tingdage tilforn havde opsagt Lavrids Nielsen af Flönderup den Gaard, han iboer, hvilken Kongen havde undt Hospitalet; datum mdlxij Löverdagen efter sanct Hans Dag, som er den xxvij Dag Juni; og 2) at Samme havde ladet tage et Aasyn paa de tre Gaarde i Flönderup, hvilken der var værst forsiddet og medfaren, og da havde de syv udmeldte Synsmænd saa afsagt for Rette, at Lavrids Nielsens Gaard „wor lawliigsth paa hues och paa hanns toffthee gærdee, doch paa hanns wongee gærde hagde hanns naboer saa onde gærder som hannd ther hoes." Datum mdlxij Löverdagen för sancte Margrete Dag, som er den xj Julius.

Originaler paa Papir, hver med alle tre Segl i grönt Vox.

16.

Fuldmagt for Henrik Mogensen at forhandle med Kongen om Vands Indledning i Helsingör.

1570, 10 Juli.

Wÿ effter^ne Jacob Hannszen borgemester y Hellszingör, Anndris Saxszen, Hanns Niellszen, Madtz Laurszenn, Jörgen Maer, Fredrick Leiell, Dauitt Hannszenn, raadttmend, Rassmus Hanszen byfogid, Richardus Weddenborn, Claus Niellszen, Franndtz Pederszenn, Pether Mackum, Lourenttz Lukeszenn, Hanns van Wallszum, Johann van Gellernn, Hanns Terningh, Albritt Jörgennszen, Hemming Joennszen, Albrit Schreder, Hanns Bardsker, Jost Johannszen, Jsack Kurffmager, Anndbiörn Suenszenn och Cornelius Cornelisszen borgere samme stedtz, wy giöre witterligtt mett thette wortt obnne breff for oss och wore effterkommere, att aaer Christj mdlxx thennd x dag Julij wore wy nerwerinndis paa Hellsingörs raadhus forsamlede. Tha samme tiid gaff erlig mannd Hennrick Moennszen, wor kiere borgemestere, oss att forstaa paa woris eghnne och menige Helszingörs borgeris wegnne, att nogenn tiid nu forledenn, hannd wor huos konng^e matt. wor allder kieriste naadigste herre konningh Fredrick, gaff hanns matt. naadigst for att were Hellszingör enn stoer ære, att wy schulle lade oss bekoste thennd kielIde, wden for byenn staaer, att indlede paa torgidt, thennd menige mand till beste, formiddelst att the brynnde, som borgernne haffue y theris gaarde, ere megitt syllte. Huor till Hennrick Moennsen haffuer wnderdanigst giiffuitt for szuar, att borgernne icke wore formuenndis paa thenne tiid att komme saadann bekostning aff stedt. Ther emod kong. matt. naadigst att haffue suarid att wille giiffue till hiellp eth hundritt böger, och ennd wdermere, att hans matt. wille selff giöre thend bekostningh mett tömmer, rennder, iernnfang och alltt andett, hues der till behoff giordis att lade jnndlede samme kiellde ind for Hennrick Monnszens hus, och att giiffue hans matt. en skelligh genantth, effter szom konng^e matt. hannom paa thennd tiid naadigst hagde foreholldett. Och bleff paa thend tiidt saa bestaaenndis effter konng. matts. naadigste beuillging, att for^ne Hennrick Moennszen schulle mett osz ther om raadslae och effter allis woris sambtöcke paa beleilig tiidtt giiffue hanns matt. wnnderdanigst suar etc. Wdermere gaff och Hennrick Moennszen tillkiennde, konng^e matt. att were synnderlig tillneygidt Hellszingörs bye, naadigst att wille allis woris beste for nogen anden hans matt^ls wnndersaatte, huor till wy alle paa Hellsingörs menighedtz wegnne wille ganndske vdmygligen haffue betackid kong^e matt. for alld gunst och naade, wille thett wdj alle mode mett wor plictige tro tienniste mett wortt liiff och guodtz redebonn och wspardtt bekende, som wy wor kiere herre och konnge plictige ære. Saa er nu allis waaris kierlige bönn och begiering, att Hennrick Moennszenn will nu fremdelis paa beleylig tiidt hosz konng^e matt. om forscr^ne hans matts. naadigste tilbudt forhanndle, giörinndis hannom ther wdj

paa allis woris wegnne fuldmechtig att giöre och lade, liige szom wy alle och wor menighedt perszonnligen nerwerinndis waare, sammeledis, hues hannd for szamme bekostningh och wed huad maade till konng^{e} matt. wor naadigste herre loffuindis och tillsziiginndis worder, att wille thett fuldkommeligen wdstaa, forplichtenndis oss och alle wore arffuinge mett thette wortt obnne breffuis krafftt och macht paa Hellszingörs menighedtz wegnne att fuldgiöre alltt, hues hannd till höigmelte konng^{e} matt. for for^{ae} bekostningh tillsiigenndis worder, och wy ther fore samptt alle wore arffuinge att hollde hannom oc alle hanns arffuinge ther wtj schadelöst y alle mode. Att saa er och holldis schall wbrödeligenn, haffue wy forbemelte borgemester raadt och byfogidtt ladit tröcke Hellszingörs byes secrett her wnnder, och wy alle samptt for^{ae} borgere haffue till stadfestninngh huer mett eigenn haannd wort naffnn her wnnderschreffuitt. Giiffuitt wdj Hellsingör som for^{t} staaer.

Jacob Hanssen met egen handt. Andrys Saxssen met egen handt. Hanns Niellszenn mett eghenn handh. Matss Laurssen met egen handth. Jorygen Mar met eghenn hand. Fredrich Leyell mett egenn hand. Dauid Hannssen. Rassmus Hanssen met egen handt. Rykardus Wedderborn meth egen haindt. Claus Niielssönn med egen hannd. Jeg Frans icke kande sellffue skryffue, haffuer beideth fornemdeth Rykardus for mieg ath vnder skryffue. Petther Mackum. Lauerenst Luckessen. Hans v. Wallssom. Johann van Gelder. Hans Tterning. Albreitt Jurigennszonn. Jeig Hemmyng Jounssen kann icke selff scriffue, haffuer bedeitth for^{ne} Petther Mackum for myg adtt vnnderscriffue. Albert Sreder myt myn egen hant. Hans Barscher. Jost Ianson. Jsaack Petersen mett myn handt. Anbiörn Ssuenson. Cornelis Coernelisen.

Original paa Papir med Levninger af Seglet i grönt Vox.

17.

Contract om Vands Indledning i Helsingör, stadfæstet af Kongen.

1576, 3 October.

Item haffuer kong^{e} m. fortingett mett hans matt^{s} wandmester m. Hans, att schulle oprense trende kielde spreng, som ligger paa hin siide kong^{e} matt^{s} kielde spreng, oc hand siiden schall lede then ind wttj Helsingiör, saa langtt som kong^{e} m. haffuer hannom affwiisd, oc legge rören neder og wpsette paa torgiett en cum mett en post oc ther till mett sette fem poster oc giöre aldtingis ferdiigtt, huess ther till behoff giöres, mett hans eygett folck, aldelis inthett wndertagett. Her for haffuer kong^{e} (matt.) tilsagd hannom til lön sex hondertt daller them att betalle hannom effther haanden, som arbeidett (gaar) for seg. Fremdelis ær kong^{e} matt. naadigst kommen offuer ens mett Henrick Moensszen, Jacob Hansszen, Frederich Leyell oc Dauid

Hansszen paa menige Helsingörs borgieres wegne effther thenne besked som efftherfölgier, att hans m. wil naadigst lade bekoste att indlede for[ne] trende kielde spreng ind i Helsingiör mett alle röer oc iernfang, ther till behoff giöres, oc betalle for[ne] m. Hans syn fortingede lön oc att lade sette thesse effther[ne] poster for thesse strede, then förste hooss byfogeden Claus Nielsszens strede, then anden hooss Christiern Persszens strede, then tredie hooss Hans Fynboes ellir Jacob Bardskers strede, huor best bequemtt ær, then fierde hooss Henrick Moensszens strede, then fempte emellom m. Hans byggemester oc Jehan Duues huss, ther till mett en cum oc en post wttj paa torgiett eller huor best bequemtt ær etc.; her for haffuer Henrick Moensszen mett thee andre tillsagd att giiffue kong[e] m. nij hondertt gamle daller, att betalle, naar for[ne] arbeide ær ferdigtt. Actum then iij dag Octobris lxxvj.

Friderich.

Paategning: Om ferack wand, kong[e] m. will naadigst lade indlede i Helsingiör, oc att haffue fortingett mett mester Hans wandmester att schulle haffue vj[e] daller, huilche hannem ær betald, oc her wttj findis hans quittantz.

Original paa Papir med Kongens Underskrift.

18.

1577, 24 Januar.

Kong. matt[s] obnebreff wdgangen at Krogen her effther skall kaldis Kroneborg, vt seqvitvr.

Wij Frederich thend anden etc. giöre alle witerligt, effther som wij nu wdj the hellige threfoldighedtz naffn osz, wore riiger och lande till gaffn, gode och jhukomelsze haffue ladit forthage en ny befestning wid Helsingöer paa thett steed, som thet gamle slott Krogen tilforn haffuer standet, tha wille wij her med wore vndersotte borger och bönder aluorligen och strengeligen befallit och paalegt haffue, att the same nye befestning her effther schulle kallis Kroneborg och jcke med thet gamle naffn Krogen. Findis nogen ther emod at giöre, tha skall wor lensmand haffue fuldmacht att delle thend siit faldtzmaall aff, huilcket skall were en guod oxe till hans herschab, huor effther sig huer kand wiide at retthe. Actum Kroneborg 24 Januarij aar etc. 1577.

Sjælandske Registre Nr. 11 fol. 267b.

19.

Kaldsbrev for M. Sören Christensen som Sognepræst i Helsingör.

1590, 24 Juni.

Wij borgemester och raad wdj Helszinngör kenndis och giöre witterligtt for alle med thette wörtt obne breff, att wij met nogenn aff the fornembste borgere och

jnnduaanere her samme stedtz haffue baade paa woris eigne, saa och paa thenne ganndsche menighedtz wegne beuilgett och kaldett hederlig och wellerd mannd mester Söffrenn Christennsenn thill woris pastoor och sogneherre thill s. Olaj kircke her wdj Helsinngör wid sadann middell och leylighed som her effther fölger: Först efftherdj stormechtigste höiborne förste och herre her Christian thennd fierde, mett Gudtz naade vdualt konninng thill Danmarck och Norge etc., wor allernaadigste herre, aff synnderlig gunst och naade mett hanns ma[s] regierings raad haffuer naadigst beuilgett och kommid Helsingörs byes menighed thilhielp mett thu hundritt gode daler aarligenn att lönne thennd dannemand mett, som bliiffuer kaldett i her Rasmus Lauritzenns sted igenn effter h. m. breffs lydelse, tha haffue wij samptlig paa woris och wor menighedtz wegne beuilget och sambtöchtt, att mester Söffrenn skall haffue och bekomme for[ne] ij[c] daler och hannom aarligh bethalis formidelst Helsinngörs byes kiemmener, som nu ere eller her effther kommenndis worder, thill thuennde therminer, som er halffpartt thill paasche och halffpartt thill s. Michils dag, for hanns thienniste och wmage, thesligiste hanns frij hus och preste bolig, sammeledis och hanns offer paa the thrennde fester och höytider om aaritt effther ordinanntzenns lydelse, menn hues thett anndett wuisze offer belannger ennthenn mett brude offer eller erlige dannequinnder theris kirckeganngs offer, thett haffue wij beuilgett och sambthöcht att schall holdis och bliiffue her med holdett wdj woris kircke, lige som thett holdis paa thenne tid wdj wor frue kircke wdj Kiöbennhaffnn. Sammeledis er ochsaa forhanndlitt och paa baade sider aff osz sambthöchtt och besluttett, att ald thennd stund wij nyde och beholde thennd hielp, thisze for[ne] thu hundritt daler, som höybe[te] konng. matt. woris allernaadigste herre osz naadigst wnndt och beuilgett haffuer att belönne woris pastoor medt, tha schall mester Söffrenn thennom och haffue och nyde aarligenn, som for[t] staar, menn ther som hanns matt. bleffue ther om annderledis thilsinndtz attlade forkorte eller forholde osz thennom her fra igenn, huilchitt wij dog vnnderdannigst icke forhaabis, tha schall wij aarligenn ther effther giiffue och fornöige for[ne] mester Söffrenn thennd lönn och pennsionnn, som wij haffue fornöigett och giiffuit for[ne] her Rasmus Lauritzenn aarligenn thilfornn, som wor firdtszinntztyue gamle daler och the tyue dalers affgiifft, som Bennte Franndtz Schriffuers aarlig giiffuer aff Tikiöff sognne tiennde, som hun haffuer konng. matz. breff paa henndis liiffs tid, er thilsamen ett hundritt daler, som schall tha were hanns wisze lönn aarligenn. Enndt ther forudenn haffue wij loffuit och beuilgett hannom att skall nyde the thj daler aarlig affgiifft aff the thu hundritt daler, som salige Franndtz Schriffuer och Fredrich Leyell haffuer giffuitt thill Helsinngörs menighed effther theris fundatzis lydelsze. Thesligiste haffue wij wiidere loffuit och thilsagtt att wille baade selff saa och hoes thennd höye öffrighedt giöre for[ne] mester Söffrenn biistanndt, saa megitt osz mueligtt er, att the borgere, som haffue begynnt att söge wor frue kircke, som nu holdis Tydsch predickenn wdj,

huor offuer for[ne] woris pastoor och hanns medthiener thennom theris rettighedh kunde forkortis, att the her effther schulle söge theris rette sogne kircke, som er s. Olaj kircke, med daabenn, med echteschaffs hanndell, thesligiste med sacrament och jordefer, lige effther thennd ordninng och schich, ther holdis mellum the sogne kircker wdj Kiöbennhaffnn och thennd Tydsche kircke ther samme stedtz, effther som salige och höylofflige jhukommelse konng. may. konninng Frederich for nogle aar forledenn gaff befaling paa, ther for[ne] vor frue kircke her samme stedtz bleff renouerit och hiulpitt paa fode igenn, att her effther aldelis schulle holdis slig ordninng och schich mett predicken och Gudtz thienniste ther wdj att schulle giöris, ligeruis som her thill dags och ennd nu forholdis ther mett i thennd Tydsche kircke wdj for[ne] Kiöbennhaffnn. Sammeledis er och wiidere bleffuit forhanndlett och besluttett om thennd sedt, som nogle aff borgerne med stor möde och besuerinng lade saa her paa backerne och i theris hauffuer vdenn for byenn, att the icke schall besuergis met nogenn tiennde eller affgiifftt ther aff att yde eller giiffue thil sognne herrenn, som thett icke heller thilfornn her wdj byenn nogenn thid schich eller brug weritt haffuer. Her emodt haffuer forbemelte mester Söffrenn loffuid och thilsagtt, att hannd will och schall baade wdj leffnid och lerdom, saa och med ald Christelig och wenlig omgengilsze jnndenn kirckenn och vden fore, skicke och forholde sig först emod Gud aldmechtiste, ther nest mod borgemester, raadt och thenne ganntzke menighed, saa wel thend fattige som thend riige, med ald flittig och thilbörlig thienstachtighed vdenn ald forsömmilse eller modsigelse i nogen maade, som hanns kald och embede wdj sig selff thett vd kreffuer. Thisze for[ne] punchter och artickler haffue wij for osz och woris menighedt beuilgett och samtöchtt och forplichte osz och wore efftherkommere borgemester och raadtt paa menighedenns wegne att holde wbrödeligenn. Och thill ydermere stadfestelsze och widnisbyrd ere thisze thuennde breffue eenns lydenndis, thett ene hoes mester Söffrenn vnnder byes jnndseigill och thett anndett vnnder mester Söffrenns haannd och seigill, som finndis wdj Helsinngörs byes giemme och foruaring inndlagtt. Actum Helsingör thendt 24 Junij, som s. Hans dag midsommer paafald, anno mdlxxxx.

Seffrenn Chrestenszen egen haandt.

Original paa Papir med Spor af Segl i grönt Vox.

Kongebrev ad gratiam, at Sognepræsten i Helsingör Hr. Rasmus Reinertsen maa oppebære den aarlige Afgift, som Frands Lavridsen giver af Kronens Tiende af Tikjöb Sogn. Frederiksborg Slot viij Juli mdlxiiij. — Original paa Papir med Underskrift og Signet i rödt Vox.

Skjöde fra Helsingörs Byting til St. Olai Kirke sammesteds paa en Andres Olsen Hattemager og hans Sön Hr. Lavrids Andersen, Sognepræst i „Glumsöö mod Soer Kloster", tilhörende Gaard, liggende sönden for det Stræde, som Frederik Lejels Hestemölle staaer i, vesten næst op til sl. Hr. Johan Oxes Arvingers Grund, og som skyder ind mod den Kirkens Gaard, som Kapellanen Hr. Hans Christensen nu boer i. Datum 26 Juni 1570. — Original paa Pergament med tre Seglremme og en Stump af Byens Signet i ufarvet Vox hængende nedenunder.

1591, 12 April, leje Raadmand Niels Barfod og Borger Mikkel Snöckell i Helsingör, St. Olai Kirkes

Forstandere, med Borgemesters og Raads Samtykke, for en halv gammel Daler (regnet for en Mark Danske eftersom Mönten nu er anslagen) aarlig deres Medborger Peder Tönnesen Tömmermand, hans Hustru Else Jensdatter og deres Arvinger en Kirkens Grund, han selv „besidder", liggende östen neden for Bjerget, norden op til den Kirkejord, Bente Povlsdatter sl. Frands Skrivers har i Leje, sönden for Pejter Holsts Hus; og er samme Grunds Længde fra Gaden af vester i öster til Henrik Kleinsmeds Have 26 Alen og ligesaa paa nörre Ende ud med Peder Holsts Jord, Breden ud til Gaden fra Bente Frands Skrivers Bolig af sönder i nör til Peder Holsts Bygning 13 Alen og nede i Gaarden paa östre Ende 14 Alen. I Tilfælde af Salg har Kirken Forkjöbsret. — Original paa Pergament med tre Seglremme (den förste til Byens Segl) uden Segl.

19 Juli 1591, paa Helsingörs Byting, skjöder kgl. Toldskriver Niels Hendriksen (Rosenvinge) Sanct Olai Kirke en sin Gaard, liggende paa den nörre Side ud til Algaden, tvert over fra Morten Jensens Gaard, östen op til Jesper Snedkers Gaard og sl. Peder Movridsens og Niels Færgemands Arvingers Boliger, vesten op til Gert Skræders Gaard, og sönden for Niels Hendriksens egen Staldgaard; og er samme Gaard paa Kirkens Vegne afkjöbt ham til en Præstebolig for Sogneherren. — Original paa Pergament med Byens Secret og Niels Hendriksens Signet i grönt Vox. — 8 April 92 kvitterer han Kirkens Værger Niels Barfod og Mikkel Sneckell for den Rest, firehundrede gode Dalere, som Byen endnu var ham skyldig paa samme Kjöb. — Egenhændig Original paa Papir med Segl i grönt Vox.

Elisabeth Pedersdatters, sl. Niels Pedersens Efterleverskes, Sælgebrev (af 1 October 1591) og Skjöde paa Bytinget (8 November 1592) til Sanct Olai Kirke paa en Gaard paa den östre Side i store Færgestræde, sönden op til kgl. Toldskriver Niels Henriksens Renteboder og Staldgaard og norden op til Per Movridsens Arvingers Gaard, til Hjælp til den Bolig, Sogneherren herefter skal boe i. — Originaler paa Pergament med hængende Segl i grönt Vox.

Gjenbrev fra Thörre Swendssen, Borger i Helsingör, for ham selv og Arvinger paa halvellevte Skilling en halv Hvid, gode, som Mönten nu er anslagen, aarlig Jordskyld til St. Olai Kirke af en dens Grund der i Byen tvert over fra Marine Hans Nielsens Hestemölle, östen til Peder Skaanings og vesten for Peder Otzings Arvingers Jord. Datum Helsingör 24 Marts 1599. Original paa Papir med tre Segl i grönt Vox.

6 Marts 1609, paa Helsingörs Byting, skjöder Liutke Diriksen paa sin Moders Anne Tidkesdatters, Dirik von Bremens Efterleverskes, Vegne St. Olai Kirke en Gaard paa Hospitalets Grund, östen op til Borgemester Gudmand Nielsens og vesten op til afgangne Peder Kortsens Hus, af hvilken Grund der aarlig gaaer to Rigsdaler Jordskyld til Hospitalet. — Original paa Pergament med Underskrift og et Brudstykke af Byens Secret i grönt Vox.

7 Marts 1615, paa Helsingörs Byting, giver Ellene sl. Niels Tygesens i Hellebek St. Olai Kirke to Boliger i Lundegaden mellem Niels Feddersens Arvingers Boliger og Christen Sörensen Bugges Have. — Original paa Pergament med to hængende Segl i grönt Vox.

20.

To Breve fra Erik Dahlberg om Anlæggelsen af nye Fæstningsværker ved Helsingör.

a.

1659, 14 Marts.

Demnach auf allergnedigsten befehl jhr konigl. maytt. zue Schweden etc. etc. etc. meines allergnedigsten herren mit fürterlichstem, vnnd zwarn so baldt das gewitter zur linderung vnd aufdäwung schlagen möge vnnd man in der erde zuarbeiten kommen kan, vor hiesiger vestungh Cronenburch mit dem newangeordneten fortifications werck, geliebt es Gott, soll verfahren werden; weiln dan, so forth dabey anfangh gemachet, einige heüser, so vorgesetztem wercke dürch ihre nähe höchst verhinderlich sein, müszen nothwendig herunter genommen werden, vnnd dan am besten sein wirt, dasz solches denen leuten, so es treffen kan, in der zeith angedeütet werde, damit

sie zuvorn ihre guter vnnd mobilien anderwerts mögen führen vnnd sich solche zue nutze machen können; alsz habe vorhöchstgemelt jhr königl. m[t] allergnädigsten befehl vnnd wille einem ehrenfesten rath hiesiger stadt Helsingöör solches anzufügen nötig erachtet, auf das sie besagte bürger dahin erinnern, damit solche herunternehmung ihrer heuser vnd auszschaffung der güter vnnd mobilien fürterlichst von jhnen möge vorgenommen werden; wiedrigens vnnd in verbleibung deszen, wan bey offtgemelter arbeith wirt anfangh gemachet werden, jch gezwungen die herunter reiszung vorgesetzter heuser durch der soldatesque werckstellig zumachen, wodürch ihre mobilien sie als dan sich nicht zu nutze machen können. Wornach sich die jehnige, denen daran gelegen, zuachten haben. Datum Helsingöör den 14 Martij anno 1659.

Dero konigl. maytt zue Schweden bestalter general quartiermeister leutenandt bey dero heubt armee etc.

E. I. Dahlbergh manu propria.

Original med Underskrift og Segl.

b.

1659, 17 Marts.

Worüber burgermeister vnnd rath der stadt Helsingöör auf dem von mir jhnen insinuirten königl. befehligh wegen herunternehmung einiger heüszer annoch weitere information begehren, deszen habe ausz ihrem schrifftlichen mir vberreichten auffsatz ablehsendt ersehen. Angehende wie weit die newe fortification sich erstrecken soll, erachte jch vnnötig zusein jhnen davon part zugeben, jn betracht selbes eine sache, welches jhnen nicht angehet. Wie weit aber die herunternehmung der heüser sich erstrecken soll, haben sie zuvernehmen, das jhre königl. maytt. allergnedigster wille, das selbe bisz an die beeden kirchen sich erstrecken soll. Wornach nun sie, burgermeister vnnd rath, sich zuachten vnd ihre anstaldt zumachen haben. Actum Helsingör den 17 Martij anno 1659.

Dero konigl. maytt zue Schweden bestalter general quartiermester leutenandt bey dero heubt armee etc.

E. I. Dahlbergh manu propria.

Original med Underskrift.

21.

Stadfæstelse for Henrik Henriksen Goiske som Sognepræst i Helsingör, udstedt af den Svenske Hærs Generalsuperintendent.

1659, 14 December.

Bekenner iagh undertecknadt och gör här medh witterligit, at efftersåsom Gudh then alrahögste för någon tiidh sedan hafwer ifrå denne jammerdalen nådeligen

kallatt kyrckioheorden och probsten j Helsingöör den fordom wyrdige och wollarde man hr. Peder Nilson, och församlingennes nödtorfft fordrat en well qualificerat man j stellet igen, ty hafwer hans kongl. may[tt] wår allernådigste konnung och herre migh nådigst befalt och anfortrodt at förordna till be[me] vacerande församling en kyrckioheorde, som af lärdom, gåfwor och leffwerne-der til tienlig och betst capabal funnes. Hwilket iagh fördenskuld medh the ährlige och welachtadt mäner borgemestare och rådh her j staden communicerat hafwer, och på theras sampt hela menighetenes utj s. Olofs församling wegnar fornummit them medh enhellige votis och medh stoor åstundan till sin pastorem och sjalesörjare begära wyrdige gudfruchtige och wållärde man hr. Henrick Henrickson, såsom then medh hela församlingennes goda contentament och nöye sigh der till fram för någon annan i monga åhr meriterat giordt hafwer, emadan han comminister och lärare j samma församling warit hafwer, hwarföre han och medh syn berömliga lärdom, goda gåfwor, gudfructiga lefwerne, stilla och sedsamma omgenge hela församlingen behagelig worden ähr. Uthj anseende till alt thetta will iagh ben[te] hr. Henrick Henrickson härmedh förordna och confirmera till kyrckiohoorde uthj s. Olofs kyrckia och Danska församling j Helsingöör, theslickes och till probst öfwer Croeneborgs lähn och probsterij, medh flijttigh och alwarsam förmaning, at han detta sit anförtroodda embete medh lycka, heder och berom sigh ombeflijta skall at bepryda och utföra, såsom han för detta berömligen och fruchtsamligen giordt hafwer. Deremoot är iagh utj den wissza förhopning, at the ehrlige och welachtade männ borgemestare och rådh, sampt hela den lofliga menigheten meerb[te] hr. Henrick Henricksön icke allenast för sin lagliga sogneprest erkenna, hedra och respectera, uthan och hanom alla the beneficia behålla och niuta låta, som hans sahl. antecessor hafft hafwer, at han sit beswärliga embete icke medh suckan utan medh frögd och glädie förretta mhå. Till hwilcket iagh önskar af Gudh then alrahögste myken lycka, nådh och welsignelse! Actum Helsingöör den 14 Decembris anno 1659.

Zacharias Klingius, doctor, sacræ regiæ majestati a concionibus et confessionibus sacris, regii exercitus superintendens generalis et Selandiæ pro tempore episcopus.

Efter Originalen paa Papir med Underskrift og Segl, udlaant fra Sanct Olufs Kirkes Archiv.

II.

TO BREVE FRA KEJSER MAXIMILIAN TIL KONG HANS OM TYDSKLANDS OG FRANKRIGS FORHOLD TIL ITALIEN OG PAVEN.

1.

1511, 14 Juni.

Maximilianvs Diuina fauente clementia electus Romanorum imperator semper augustus ac Germanie Hungarie Dalmatie Croacie etc. rex, archidux Austrie, dux Burgundie Brabantie etc., comespalatinus etc. Serenissime princeps, consanguinee et frater charissime. Salutem et . . . . [spera]ueramus, sicuti erat . . .,| serenitati vestre alia et iucundiora nunciare quam ea, que iam sibi scripturi sumus, videlicet quod reassumptis viribus cogimur instaurare bellum in Jtalia contra Venetos hostes nostros, vnde cedes, jncendia et alia incommoda belli cum maxima sanguinis Christiani effusione sunt secutura, ad quod nos, qui magis desiderabamus vires [nostras aduersus hostes Christiani nominis ex]hibere, sicuti tenemur, nolentes ta[men] | trahimur per ipsos hostes nostros et beatitudinem pontificis pro recuperatione et defensione rerum et jurium nostrorum, et ut tandem hoc necessario bello alia bella, que erant perpetuo in Christianitate futura, resecentur et penitus tollantur. Et quo clarius et apertius causam et originem omnium istorum malorum serenitas vestra intelligat, aliquanto alti[us res repetenda est]. Non [igno]rat serenitas vestra, quanta insolentia Veneti [per] | vniuersum orbem grassabantur, opprimendo indebite, quoscumque dummodo possent, absque aliqua causa, fouendo discordias et bellum inter principes et potentatus Christianos, ex quibus ipsi augebantur et crescebant, non parcentes, nedum finitimis eorum, quorum status et dominia per jniuriam occupabant, sed nec principibus et regibus et [sancte Romane] . . . . . ali ecclesie; et ea, que sibi per p[risti]|nos jmperatores predecessores nostros et alios reges et principes Christianos pie donata fuerant, ab ipsis tyrannice occupabantur; et preter ea, quę antiquitus occupauerant, iam temporibus istius pontificis Ariminum et Fauentiam cum quibusdam alijs oppidis et locis tam turpiter et tam inhoneste occuparunt, quod etiam ipsis id pu[dorem iniecerit, et partem prede], licet minorem et magis debilem, sponte | restituerint, retentis tunc melioribus. Continuis igitur literis [apostolic]is ac legatis ipsius pontificis hortabamur, immo requirebamur et impellebamur tanquam sancte matris ecclesie protector et aduocatus, ut ea reddi patrimonio diui Petri curaremus. Quod nos nec literis nec

oratoribus, etiam principibus et consanguineis ac sancte [matris ecclesie cardinalibus, q]uos pro hac re ad ipsos Venetos destin[aue]|ramus, obtinere potuimus nec unquam eis persuadere, ut conte[nti essent f]inibus suis; excecati nimia libidine dominandi, quod efficere poterant, iustum et equum arbitrabantur. Denique malum malo addentes, nobis, qui ad suscipiendam coronam nostram jmperialem proficiscebamur ex antiquo instituto, nedum uoluerunt permittere transitu[m liberum et qu]ietum [rogantibus] per terras, que tunc ab eis teneb[antur], | cum alias nobis non esset transitus ad Jtaliam et vrbem nisi [per eas partes], sed se transitui huiusmodi nostro cum armis impudenter opposuerunt, et trucidatis multis ex nostris, qui tamen eis nihil mali intulerant, terras et dominia nostra antiqua patrimonialia, quibus nihil hostilitatis omnino ab eis timebamus jdeoque ut improuisa ac presidijs et omni [bellico] apparatu [nuda]ta dimiseramus, preter alia, quę iam | longo tempore occupauerant, inuaserunt et vi ac fraude mult[a ceper]unt et nobis ademerunt. Non obstantibus autem tot ac tantis grauissimis jniurijs, quas nobis indigne intulerant, sperantes aliquando eos resipiscere debere, fuimus contenti condescendere cum eis ad triennales jnducias, quas tamen ipsi et conuenta in eis nedum non seruarunt, [verum tu]rpiter ruperunt, a pactis et promissis in eis non in | uno solo sed in pluribus discedentes, ut manifestis et notorijs probationibus varijs adhuc ostendi potest. Sollicitabamur autem nos interea ab eodem pontifice vnacum serenissimis regibus Francie et Arragonum et, ut arbitramur, ipsa serenitas vestra ac alij principes, ut indemnitati ecclesie et futuro eius periculo prospiceremus et consuleremus. Moti igitur assid[uis pon]tificis requisitionibus, opem et auxilium a nobis, ut | Romane ecclesie aduocatis, ad recuperanda loca ipsius ecclesie exposcentis ac, ut nos pariter nostra per eam occasionem recuperare uellemus, suadentis et mandantis, et lacessiti tot Venetorum jniurijs ac moti induciarum violatione, approbantibus reliquis regibus et principibus Christianis, in ciuitate nostra jmperiali Cameracensi, volente et iubente nobis eodem pontifice, iniuimus confederationem vnacum ipso pontifice | ac serenissimis regibus Francie et Arragonum, data omnibus alijs presertim serenitati vestre potestatem ingrediendi dictum fedus ad recuperandum occupata a Venetis et deinde sumendum expeditionem contra jnfideles, adiecta conditione, quod nemini liceret ab armis discedere, nisi prius quilibet ex confederatis sua integre recuperauerit, et alter alterum adiuuaret; etiamsi vnus rumperet alter[ue], non ideo tamen contractus sic | dissolueretur, sed in suo robore persisteret usque ad integram omnium consecutionem; quod de consensu omnium fuit sancitum et literis hincinde promissum ac iuratum et in meliori forma stabilitum. Sumptis igitur armis ab eisdem confederatis multo ante nos, sicuti Deo placuit, qui nunquam iustam causam deserit, jdem Veneti a serenissimo rege Francie fratre et confederato nostro fuerunt profligati et, que male acquisiuerant, cum cede | eorum [amiser]unt. Demum suasu requisitione et impulsu eiusdem pontificis et nos sumpsimus ea tam pro recuperatione

rerum ecclesie quam n[ostrarum. Quo temp]ore pontifex a Venetis sua libere et integre consecutus est, nos autem postea, cum impulsu presertim pontificis sumpsimus arma, etiam partem aliquam eorum, sed vix tertiam, que ad nos spectabant, ipsis Venetis dimittentibus et expresse iubentibus, ut illi se nobis redderent, | [consecuti sumus. Ar]bitrabamur autem iam omnia plana et descendebamus ad Jtaliam eius statum compposituri et reliqua, [que ad nos] . . . . is spectabant, recuperaturi, ut postea possemus sumere expeditionem contra jnfideles, sicuti conuentum erat et quam nos semper ab ineunte etate desiderauimus. Et ne essemus graue[s prou]intie, cum minori, quo potuimus, comitatu iuimus ad Jtaliam. Pontifex qui | . . . . nostre sua consecutus fuerat, oblitus e[orum, que erat an]tea pollicitus etiam cum juramento . . . . et male anteacte vite[1], cepit cogitare de extrusione nostra et reliquorum confederatorum, quos omnes vno uerbo Barbaros appellat, ex Jtalia. Compositis igitur rebus illis . . . . quas recuperauerat, exercitum suum retraxit, oratores Venetorum, quos paulo ante | [sicuti sacrilegos anathematisau]erat ac ut infames in predam [nobis dederat] . . . . us nunquam se absolutur[um, nisi confederatis iniuste vsurpata reddidissent] . . . . . . [Constantin]um Cominatum ducem Achaie pollicitus fuerat, ad se admisit, et ipsos hostes commeatu, gentibus et omni auxilio fouere cępit et cum eis de extrusione Barbarorum, nostra videlicet et reliquorum confederatorum, ita enim ipse appellabat, consilia inijt. Sumpta | . . . . Patauium dereliquerant et . . . . . . a juramento, si quod eis . . . . fraude denuo occuparunt[2] et primarios ciues viros nobiles et integros Venetias in carceres traxerunt et quatuor ex potioribus, senes innocentes et probatissimos viros, tanquam eorum rebelles, quos tamen a juramento absoluerant, publice furca suspende|[runt, emulati Judeos, qui sanc]tum saluatorem innocentem per jnuidiam [cruci] fixerant, alios autem teterrimo c[arcere adhuc detinent, eti]am mulieres et pueros, nec sexui nec etati parcentes. Pontifex autem ut exequeretur malum conceptum suum, ratus non posse nos extrudere, nisi prius separaret et fedus [dissoluere]t, quod est inter nos, primo aggressus est nos multis pollicitationibus, | [ut relicto] rege Francie fratre nostro charissimo sibi adhere[re]mus a[d] extrusionem ipsius regis ex Jtalia. Quod ei non p[otuimus prestare, nihil enim] unquam antiquius duximus quam fidem omnibus seruare, presertim consanguineis et confederatis nostris. Aliam uiam aggressus est. Absolutis Venetis hostibus a censuris, coniuncta [eorum classe] cum sua, rebellione Janue, feudum jmperij, que est subiecta me[morato] | serenissimo regi et de qua per nos

---

[1] Ther pawen thet hörde, befrycthet hann seg, at keyseren oc the andre förstther, som waare vdi forbundh till sammenn, stodhe epther at ville reformere hannum oc acthede at ville forwelde thennum ind i Wallandh. [2] Fforne Venecianer finge her styrckelse aff oc strax droge till them en stadh ighen, som kaldes Patauium, huilcket the Venecianer tillforen hadde samtyckt at waare vnder keyseren.

inuestitus extitit, temptare cepit; missa magna pecunia Heluetijs eorum irruptionem in sta[tum] Mediolani sollicitauit, nobiscum de pace Veneta medio jllustrissimi Constantini Cominati, quem dicebat se ad nos mittere cum certa pace, agitare cepit, quod tamen nihil nisi mere nuge et deceptio[nes fuerun]t. Jnterim autem ipse duci Ferrarie principi suo et nostro ac communj confę|derato bellum intulit, ex eo occasione accepta, quod idem dux sal conficiebat in Comaclio oppido, quod prefatus dux pretendit, se illud a nobis et sacro Romano jmperio in feudum obtinere. Nihilominus stante adhuc confederatione Cameracensi et nondum executa, enixe ipsum pontificem per literas et oratores nostros roga[uimus, ut] ab hoc nouo bello in Jtalia abstineret, quin potius illud, quod erat, stu|deret componere, et si quam differentiam cum duce Ferrarie haberet, amicabiliter medio confederatorum et aliorum principum Christianorum componi permitteret et inclinaret ad rationabilia, quia idem essent facturi rex Francie et dux Ferrarie. Omnia tamen idem pontifex abnuens, cum tota mens et conatus sui te[nderen]t ad extrusionem confederatorum ex Jtalia, bellum acrius, euocatis auxilijs | Venetorum, quos in societatem ad occupandam Jtaliam et monarchiam asciuit, instaurauit terra et aqua. Coacti igitur fuimus nos et inprimis ipse serenissimus rex Francie, frater noster charissimus, ire obuiam his conatibus pontificis et Venetorum et tueri nostra et ea quam diutius seruare. Reddebantur igitur et efficiebantur inanes co[nat]us eorum nec poterant ex aliqua parte voti compotes eorum fieri, licet nihil intemp- | tatum relinquerent. Presertim pontifex in hac sua ingrauescente eta[te] . . . mi, nullo respectu tante dignitatis et conditionis, in qua est, habita, in habitu corporis et oris, non vicario Christi et successori Petri, sed nec extreme conditioni sacerdoti conuenienti, castris, obsidionibus, expugnationibus et cedibus ac alijs truculentijs belli letus gaudensque interfuit, et quo per portas non poterat per murum transgrediebatur, gladium | spirituale non minus quam temporale in hunc et illum di[stringendo et ut] effusionem sanguinis Christiani ita internitionem animarum siciendo; et hec non pro fide ac religione Christi nec pro eius defensione aut contra hostes fidei uel hereticos uel contra peccantes, sed contra Christianos et contra principem feudatarium suum, et quem paulo ante dignitate Confaloneriatus ecclesię exornauerat et auxerat et | contra feudatarios nostros et sacri Romani jmperij, a quo sedes [apostolica et eius predeçessor]es ornamentum maximum et bona temporalia susceperunt. Videns autem pontifex conatus suos uti impios et iniquos, ita Deo uolente, undique concidi, denuo cepit nobiscum agere de pace, fraudulenter tamen, et summo studio cepit efflagitare, ut destinaremus ad eum venerabilem Matheum, episcopum Gurcensem, principem et primarium consili- | arium nostrum deuotum dilectum, pollicendo nobis honorifi[cam, firmam et] securam pacem cum satisfactione omnium. Quod etsi nos pro comperto haberemus, omnia confingi et fraudulenter agi, nec ipsum habere animum ad pacem, sicuti totiens experti fueramus, nihilominus ut iustificaremus nos coram Deo et [hominibus et ut] plus

faceremus quam deberemus, quo vniuerso orbi constaret, per nos | non stare, quin bella inter Christianos [se]darentur et parcere[tur effusioni] sanguinis Christiani, qua nihil est nobis molestius, et vastitati Italie, et compositis rebus inter Christianos, vnanimi voto et consensu summeretur expeditio contra infideles. Communicato igitur consilio cum serenissimis regibus Fran[cie et Arrago]num, fratribus et confederatis nostris, fuimus contenti destinare ad Ital[iam] | eundem Gurcensem et ad ipsum pontificem ipsi dedimus plenam et o[mnimo]dam potestatem, primo rogandi eundem pontificem, ut reuerteretur ad fedus nostrum Cameracense, cui ipse nondum satisfecerat nec ab eo exemptus est, deinde componendi et concordandi omnes et singulas differentias, quę sunt int[er confed]eratos ex vna et Venetos ex alia et cum multum equis conditionibus et.... | non paruo grauamine et damno nostro, jtem componendi differentias, quę sunt ipsi pontifici cum duce Ferrarie et per consequens cum serenissimo rege Francie, et demum faciendi de nouo ligam et confederationem cum sanctitate sua et omnibus alijs principibus et statibus conseruatiuam adinuicem et summendi expeditionem contra . . . . [infideli]um. Leti eramus de hac euocatione Gurcensis, arbitrantes euenisse tam nobilem occasionem, | ut omnes Christiani principes concordarent contra fidei hostes; [de]mum si per hostes Venetos staret, quin pax sequeretur, quod relictis hostibus nos contra eosdem hostes [pater sanctissimus] vigore predicti federis Cameracensis adiuuaret, quo melius et facilius eos ad iusta et rationabilia reducere possemus, q[uoniam instituti semper nost]ri precipue fuerit parcere effusioni sanguinis Christiani; et cum hijs mandatis, [acce]|dente consilio et consensu confederatorum, [tunc ablega]uimus eundem Gurcensem, et quo vniuersis clarius constaret sinceritas animi nostri, qua in hac re progr[ederemur, ro]gau[imus] reliquos confederatos, ut etiam ipsi suos oratores eidem Gurcensi adiungerent et omnia simul communi consilio agerent [et tractarent, s]icuti et fere omnes fecerunt, et destinarunt oratores suos, qui omnes in primis Man|tuę conuenere, jbidem de statu omnium rerum [tracta]turi. Pontifex autem, qui hanc concordiam maximopere desiderare simulabat, scripsit, cum Gurcensis [adhuc in] Jtaliam [non venisset, at in itine]re tamen esset, eidem Gurcensi, et postea misit vnum ex suis ad eundem Gurcensem, rogando quod quanto celerius ad eum properaret po[stea] ipsum confecturum bonam firmam stabilem et honorificam ac satisfactoriam nobis pacem, | et multa alia addens, quod hoc non Mantue sed in curia sua tractandum erat, et ad quedam particularia condescendendo, prout constat ex [breui aposto]lico. Jd[em igitur Gurcensis, habito] Mantue consilio cum oratoribus confederatorum ac nuntio pontificis suasu eorum et inprimis magnifici Hieronymi Wick, oratoris katholici regis Arragonum fratris nostri charissimi, qui a pontifice aduenerat, quibus omni[bus] | uisum fuit, quod deberet progredi ad pontificem, et ita cum omnibus profectus est, excepto venerabili episcopo Parisino, oratore serenissimi regis Francie, quem id [persuadere non potuit, quia pontifex

insidias molit]us erat contra ipsum serenissimum regem Francie, sicuti fecit. Veniens igitur idem Gurcensis ad ipsum pontificem, medio oratorum ceptum est tractari de omnibus; quam autem iniqua, quam turpia et nec secura et multum diuersa [ab illis], | que per breue suum et alias prius pollicitus fuerat, proposuerit, ex literis diuersorum satis edocta esse debet serenitas vestra, et que iam oratores confederatorum [et nostri] improbarunt tanquam turpia et nobis omnino pernitiosa, sperans forte tunc Janua potiri, quam etiam per tractatum fraudulenter occupare nitebatur, et nouo turbine exorto serenissimum regem Francie Italia extruderet. Et tan[dem ut] | sui voti compos fieret, negauit etiam tunc pontifex aperte et constanter obseruaturum tractatum Cameracensem, a cuius tamen obseruatione nunquam fuit absolutus, et [cepit iam ap]erte tendere solum ad disiunctionem principum Christianorum, et presertim confederatorum, atque ad saluandum Venetos contra tractatum Cameracensem et juramentum suum et vnacum ipsis Venetis potiundi Italia. Compulsus [igitur fuit] | idem Gurcensis, ita etiam nobis ei expresse iubentibus mandantibus et ordinantibus, re infecta ab eodem pontifice discedere et ad nos redire, compulsi et nos fuimus [vnacum serenissi]mo rege Francie fratre nostro charissimo reassumptis viribus fortius in hostes insur[gere, ut n]ostra tueamur et nobis spectantia recuperare vi et armis possemus, que pace non po[tuimu]s. Que omnia [prolixe et veraciter], | prout res est gesta, enarrauimus, ut clare de omnibus sit instructa serenitas vestra nec, si idem pontifex et Veneti hostes nostri aliter serenitati vestre suggerent, credat, cum [omnia ita gesta sint, quemadmodum scripsimus, sicut omnibus patet]; rogantes eandem serenitatem vestram, ut sicut [iustam causam] nostram cognoscit, ita et nos adiuuare contra eosdem hostes nostros dignetur, cum in hac re nedum causa [nostra, verum omnium principum] | Christianorum, in quos hostes nostri sua immortalitate (!) conspirarunt, agatur, et compescatur rabies eorum et cupido dominandi cum exterminio eorum. Q[1] . . . .

---

[1] Reliquam partem litterarum versio Danica ita reddit: Oc skall all verden viderligt waare, at han inghen ting nödere vilde en Kristen menniskes blodz vdgydelse. Och paa thet at thette for^{ne} oc andet mere forderff i Kristendomenn [maa affstilles], oc samledes at ther motthe fore tages krii oc orloff mod the vkristne, och then hellige kirckes stadt motte till thet beste reformeres, tyckes hannum oc koningen aff Ffranckeriige oc cardinaler, som retteligħen i thesse stycker thennum betencke ville, at for^{ne} stycker kunde best rettes oc bedres vdi generali concilio. Och epther at wor helligeste fader pawen förat burde at forsamle generale consilium, som han loffuit haffuer, ther han först pawe worth, at hann inghen tw aar ther nest epther skulle forsamle generale consilium, oc hann thet icke giort haffuer, men thet forsömmet, tha er thet hanss oc andre konnynghers embethe thet at forsamle. Ther fore, epther hanss oc konynghen aff Franckeriiges raad oc Romere kirckers cardinaler oc andre prelathers raad haffuer han i the hellige trefoldighedz naffnn forrammet eth generale consilium, som ether nade ther om ydermere kandt forfare vdi the copier, hann ether nade nw tilsender; och nödes ther till ath hasthe her met, swaa at hann ey kunde haffue ether nades fuldmacth oc andre konnynghers her till, paa thett at pawenn ey skulde preuenere hannum. Oc lader pawenn seg dog swaa tycke, at hann ville halde generale consilium, dog war thet icke hanss acth, oc haffuer forbödet alle vnder bandh, at inghen seg ther met befatte skall, oc ladet ther paa hanss buller scriffue. Oc paa thet at thet gode, som skee matte i

. . . . Christiani effusionem abhorr . . . . belli inter . . . . . . suscipienda expeditione contra jnfideles ac reformando vene . . . . | melius. cum omnes alias vias multotiens experti sumus nec aliquomodo succedentibus. Visum igitur est nobis et serenissimo regi Francie ac reuerendissimis d[ominis cardinalibus] . . . . edere . . . . [Et quoniam pater sanctissimus], ad quem primo pertineret conuocatio concilii et qui [idem in aggressu pontifi]|catus sui promisit et iurauit ac vouit infra biennium a die creationis sue conuocare, sicuti tenetur iuxta decreta concilij Constantiensis, id neglige . . . . [vnacum] illis reuerendissimis dominis sancte Romane ecclesie c[ardinalibus alijsque prelatis in nomine sanc]|te et indiuidue trinitatis medio procuratorum nostrorum indiximus concilium, sicuti ex copijs autenticis jnstrumentorum huiusmodi jndictionis videb[it serenitas vestra] . . . . expectari eorum mandatum . . . . | hanc conuocationem simulabat se velle eam facere, sed non eo modo, vt sortiretur effectum, jnhibendo ceteris omnibus etiam sub pena anathematis, ne de. . . . . t, coacti fuimus festinare et ipsum preuenire nec [potuimus expectare assen]|sum serenitatis vestre nec cuiuspiam alterius, que non moleste ferat, rogantes eandem enixe, ut et ipsa ad hoc tam sanctum pium et necessarium opus acc . . . . os viros dignos v . . . . unquam . . . . Vlterius cum locus Pisarum concilio destinatus ob diutu[rna bella, que urbs] | illa perpessa est, non sit aptus, et alius magis opportunus omnibus ordinabitur locus et Constantia celebris alio concilio uidetur nobis ualde opportuna, [roga]mus igi[tur serenitatem vestram] . . . . locum magis aptum aut idoneum . . . . . . bene considerare et nobis [in hijs] omnibus, sicuti exigit mutuus amor et beneuolentia nostra et necess[itudo totius ecclesie] | Christiane, adesse uelit, sicuti nos libere confidimus et speramus in ea.

---

generali consilio, ey forhindres skall, haffuer han ther met swaa hastedh oc ey forbiide kunde ether nades samtycke, at ether nade thet ey tager till mystycke. Bedendes ether nade, ath ether nade will giffue siit samtycke till samme generale consilium oc tiid forskicke prelather oc andre merckelig menn, som gammell siidh wareth haffuer, nar saadhant consilium haldes skulde. Ffremdeles giffuer hanss nade till kende, at Piisa wor thet sted, som samme consilium wor forrammet at stande vdi, oc epther at samme stad er swaare beswaaret aff krii och orlogh, som han leedet haffuer, oc ther fore ey er nw ther beqwem till, oc ther fore tyckes hannum, at Constancia skall waare thet sted, som ther till mest er beleyligt. At ether nade will allt forscreffne well offuerweye oc lade seg velvillighen findes etc. Datum then xiiij dag in Iunio anno xi°.

Datum in oppido nostro Jnsprugk die quartadecima mensis Junij anno domini m. d. xi regnorum nostrorum Romani vicesimo sexto, Hungariȩ vero vicesimose[cundo].

Per regem . . . .

A[d man]datum ces.
[maiestatis] proprium.
Ja. de Banniszis.

Præscriptio: Serenissimo principi domino Joanni regi Datie Suetie et Norwegie etc. fratri et consanguineo nostro charissimo.

2.

1512, mense Majo.

Maximilianvs Diuina fauente clementia Romanorum imp[erator semper augustus ac Germanie Hungarie Dalmatie Croacie etc. rex, archidux] Austrie, dux Burgundie | Brabantie etc., comespalatinus etc. Serenissime princeps consanguinee et frater noster c[harissime. Salutem et] . . . . is com . . . . [Etsi] non dubitamus et ex relatu et ex litte|ris quam plurimorum serenitatem vestram edoctam fuisse de funesta et lacrymabili clade quam vniuersa [Christianitas] ex [pugna] poten[tissimorum exercituum] summi pontificis, serenissimi regis Arra|gonum ex vna ac serenissimi Francorum regis ex altera parte proxime habita suscepit; cogimur tamen [pro ace]rbo dolore, [quem ex] hac re susce[pimus][1], et nos ipsi eam serenitati vestre nuntiare et condolere de | communi totius Christianitatis clade et tanto vulnere ac tanta sanguinis Christiani effusione susceptam[2]; et quod grauius est, non ab hostibus sancte fidei nostre, non pro exterminanda secta Machmetana, sed ut fun-| datur Christi fidelium cruor et perdantur tot clarissimi milites, quorum virtute, si coniunctis animis et armis progressum fuiss[et contr]a hostes fidei, sicuti est debiti omnium nostrum, et Europa facile | Turcis fuisset erepta et magnus progressus in Asia factus. Significamus itaque serenitati vestre, quod nunciatum nobis est et nostrorum et aliorum [litteris], predictos exercitus inter se cruentissimo prelio decertasse, | in quo ad multa milia, et dignissim[i quoque] inter eos, occubuerunt, quam immensam stragem quicunque animo recte metiri voluerit, nobiscum deflebit Christiane reipublice aduersam sortem, que discordijs | et odijs potentatuum suorum . . . . . . quottidie nouas clades suscipit et tantam occasionem benegerendarum rerum aduersus [Turcas] . . . . anta hoc tempore aff[li . . . . ing]entibus et cruentis inter eos | cedibus et domesticis eorum sed[itionibus] ac bellis et dissensionibus ammittit, etiam [frat]rum adinuicem et filiorum aduersus patrem . . . . . . aduersus . . . . Turcarum[3], que quales

[1] fore then beskæ sorgh och ynck hand ther aff haffuer. [2] sic. [3] twedracht er nw swo stoor eblant thee Turcker, at then eensæ brodher er emodt then anden, sönnen emodt fadheren och menige vndersatte emodt theris höffdingh.

et | quante sint et quam facilis v[icto]ria de [illis] Christianis principibus ostendatur, si depositis odijs vnanimes arma in eos summere non d[edignentur, ex] litteris ad nos per . . . . . magnum magistrum Rhodi nuper | scriptis, quarum exemplar [hijs inclusu]m mittimus, serenitas vestra cognoscet. Nos expeditionem hanc, ad quam inuit[auim]us semper, omn[ibus votis o]ptauimus et ad eam [omnes vire]s direximus nostras, conti|nue pacem et vnitatem [totius Christianitat]is ac regum et principum Christianorum ac ecclesie, sine qua omnem operam incassum na[uauerimus], procurando; sed nihil hactenus, preualentibus inter | eos odijs, profecimus et, quod dol[entes] dicimus, parum etiam profuturos speramus, nisi omnipotens Deus benigniori oculo eccles[iam respitiat et rempub]licam Christianam, et serenitas vestra ac alij reges et principes | Christianos (!) nobiscum ad eos componendos manum et auctoritatem suam apponant et nobis omni studio suo adsistant, quod vtinam ia[mdudum f]actum fuisset, nam ab anno citra tot fortissimorum ducum | et militum in Italia strages subsecute sunt, quorum virtute, si ita in Turcos et alios Mahumetanos concurrissent sicuti [in se inuicem fe]cerunt, paruo negocio et Grecia et ciuitas sancta Hieru|salem ex eorum manibus eripi potuissent; sed de transactis uana est nostra lamentatio. Ad ea potius, que deteriora impend[ent, a]mo[uenda capienda iam consili]a sunt. Verendum enim est, serenissime princeps, con|sanguinee et frater noster charissime, [tam] sepe inter se cruentate dextere finem cedium ne possint inuenire, et ita, dum inter se potentissimi Christian[itatis princ]ipes [uiribu]s et armis contendunt, omnis bene gerende rei in jnfideles occasio | ommittatur et ipsis [detur] occasio adinuicem concordandi ac Christianam rempublicam inuadendi et mutua pernicie tam lacera[m, nisi Deus concordiam dederit, euert]endi quod [ne f]iat, non tam a nobis quam a serenitate vestra et ceteris | Christianis Regibus et [principi]bus danda [vel]ocissima opera est. Et propterea prefatam serenitatem vestram tanquam Christianum principem et fidei obse[ruatorem] . . . . intimo cordis affectu . . . . ntque rogamus, ut ad hec, que in | [Christ]iana republica impend[ere uidentur, per]icula precauenda, animum vna nobiscum omni studio et industria sua uelit intendere et, [quibus omnibus mel]ioribus modis fieri poterit, de pace et concordia inter predictos dissidentes | agere ut conficiatur. [Id serenitatem vestram] et ceteros reges, ut itentidem experiantur, rogamus, et nobis in hoc tam sancto opere adsistant. [Nos uero no]n minore cura, quam prius fecimus, tam salubri effectui incumbemus, vt | tandem, pace vniuersali inter [Chris]tianos composita, arma in fidei [host]es verti possint et tam vtilis quam necessaria [nec] preterm[ittenda nisi ape]rto discrimine n[ostro et totius] Christiane reipublice expeditio, que tam facilis | hoc tempore ostenditur, [perfic]i possit ad conseruationem et incrementum fidei et religionis nostre et ad laudem omnipotentis [Dei], qui serenitati vestre prosperos ad vota successus concedat. Datum in ciuitate | nostra

imperiali Treuire[nsi] . . . . ta mensis Maij anno domini m. d. xij regnorum nostrorum [Roman]i vicesimo septimo, Hungarie uero vicesimo tertio.

Maximilianus Rex.

Ad mandatum cesaree maiestatis proprium.

Ja. de Banniszis.

Præscriptio: Serenissimo principi domino Ioanni regi Datie Suetie Norwegie etc. fratri et consanguineo nostro charissimo.

E membranis archetypis, laceris mutilisque. Quæ uncis inclusa sunt, ea nosmet ipsi suppleuimus, non e mera coniectura tamen, sed secuti vtrarumque litterarum versiones Danicas, in archiuo regio seruatas, litteris archetypis appositas, et quanquam paulo concinniores, sensum tamen litterarum satis fideliter exprimentes; quarum etiam versionum frustula quædam in notis attulimus. Cfr. Allen: De tre nordiske Rigers Historie 1497—1536 tom. I pagg. 611—619; Magnum Bullarium Romanum tomi I (Julii Secundi papæ bullæ XXVII et XXXI) et X (eiusdem bullæ VI—IX).

III.

SMAASTYKKER.

1.

Fortegnelse over endel Böger og andet Inventarium paa en Biskopsgaard i Fyns Stift.

Mellem 1530 og 1532 [1].

Jn cista isto signo (+) consignata continentur subsequentia: Jtem j lectus cum omnibus suis requisitis preter ceruical, qui erat in camera occidentalj. Jtem pannus albus, griseus, blauius, cinericius, cum vno lecto leuiusculo. Jtem j glarwindue, karmen oc buen. Jtem ij krusser met laageth. Jtem iiij bonede.

Jn cista isto signo (X) notata continentur sequentia: Jtem j lectus cum omnibus suis requisitis preter ceruical, qui erat in mansione orientalj. Jtem ij puluinaria. Jtem j Joannes Maioris super tertium et quartum sententiarum in filo. Jtem j Florida Corona ligata in asseribus. Jtem j Saxo Grammaticus ligatus in asseribus. Jtem j Policraticj contenta ligata in asseribus. Jtem j Quadragesimale et Aduentale de arte moriendj. Jtem j Hore in Danica lingua de maiori forma, ligata in asseribus. Jtem j Petrus de Montagnana. Jtem j Breviarium Ripense ligatum et vnum non ligatum. Jtem j Institutio principis Christianj in pergameno ligata. Jtem j Eneas

---

[1] Jvfr. Geheimearchivets Aarsberetninger I. Tillæg, Side 31—32.

Siluius in asseribus ligatus. Jtem j Vocabularius medicinę ligatus in asseribus. Jtem j Dansk kronick. Jtem j paa Tyske. Jtem j Hore in Latino de maiori forma, ligatę. Jtem j Vita Christi secundum Bouauenturam, non ligata. Jtem j Vita Christi in maiori forma, ligata. Jtem j gammel kronick, skreffuit aff bisperen i Lund domkirke. Jtem j riss papir oc iiij manus. Jtem xx Oraria in Danica lingua, non ligata. Jtem claustra omnia ad minimas horas in Danica lingua et in Latina. Jtem 3 Statuta sinodalia, ligata in pergameno. Jtem j Flores poetarum de virtutibus et vicijs. Jtem j Michael Ricius de gestis Francorum, Hispanorum et Vngarorum. Jtem j Ogerus Danus in Gallicana lingua. Jtem varie orationes de sanctis cum alijs ..per... tionibus breuiarij Lundensis, Roschildensis, euangeliariorum etc.

E charta coæua.

2.

Brev fra Frederik II til Daniel Ranzov.

1565, 9 Marts.

Friderich der ander von Gots gnaden zu Dennemarckenn, Norwegen, der Wenden vnnd Gotten konnig, herzog zu Schleswig, Holstein etc. Vnsern gnedigsten willen zuuorn. Ehrentuester lieber raht vnd getrewer. Vnns jst dein schreiben sambt den 20 rosenobeln vnnd braunen pferdt von zeygern zugebracht worden, dabey wir dein meinung des weins halber, damit du dem Bacho zu ehrn, dem alten langher gebrachten gebrauch zuuolge, sein festum celebriren vnd der fastnacht volliglich jr recht mit freuden, weil die jm bier nit zusuchen, thun möchst, gnedigst verstandenn. Dancken dir anfenglich fur gutte bezalung des spilsgeldes, darzu du noch zeit gnug gehabt hetst, vielmehr aber fur den verehrtenn klepper, vngeachtet das vns der nit anstehet noch zu gefallen, derwegen wir dir denselben lieber als einem andern gonnen vnd hirmit wider zu schicken, das du dan nicht weniger als wir mit gnaden deinen gutten geneigtenn willen vnderthenigst zuuermerken. Damit dem Bacho von dir auch das hohe fest nicht hinderstellig bleibe vnnd sein gewonliche ehr vnd opffer nit entzogen werde, thun wir dir deinem begern nach das schreiben an vnnsern kellerknecht Jonas beyuerwardt vbersenden, des versehens, der wolgeehrte Bachus werde mit dir, als seinem willigen diener, disponiren vnd wol zufrieden sein, ob es schon zu gewonlicher zeit von wegenn eiszes nit geschehen. Welchs wir dir gnedigster meynung hinwider nit verhalten wollen, vnnd seint dir mit gnadenn gewogen. Datum Büringen denn 9 Martij anno etc. 65.

An Daniel Ranzawen, obersten etc.

Registratum.

Concept paa Papir.

3.

To Breve fra Hertug Hans den Ældre til hans Brodersön den udvalgte Prinds Frederik.

a.

Meyn hercz leue nasse. Ych do mich denes erbetens vnd czostandes gancz herczlichen bedancken vndt hor es, wes es Godt, gerne, das es dych wol get; es eist mydt meyr auch noch got, dem herren sey danck. Lewe nasse. Du salt mych ein der warheit weider eumme als deynen armen vetteren vndt brodern feynden; weiste eych dych nach meynem armen vormogen czo denen, det es eych, weis Godt, weidereum gerne. Seyuert vndt Anfelt lasse dych eyren armen deinst sagen, vndt dreinken dych heyr vnser hamestrinnen sampt eyrren yunffern gesuntheit wydereum czo, dre grosse becher meit Hamborger beyr. Seiuert bit, du woltest yo meit Hamborger leych doen. Eych befele dych dem leben Godt vndt bitte, du willest meyn herczleue vetter vndt broder bleiben; du salt meich als deynen armen H. feyden. Datum Haderschleuen denn digestach vorm Kreist dage.

E. l. armer vetter vnd broder Hans herczog.

Egenhændig Original paa Papir med ligeledes egenhændig Udskrift »an meynem lebnn wettern vndt herczlebn brodern czo egenen handen vnd sunst nemandes [czo erbre]chen» og med Segl i rödt Vox.

b.

1558, 18 Maj.

Meyn hercz lebe vetter vnt broder. Eych kan nycht lassen dych bey deynem dener czo schreyben, vndt wen es dych wol ergynge, das horte eych herczlich gerne, vndt neumer so wol kan es dych gan, als eich es dych gunne. Hercz lebe broder. Eych syckke dych deyne bucksen, ven se dych gefeillen, sege eych es gerne. Den kackger wil eych meittem alder ersten vartygen lassen. Es eyst meych alheyr eyn grosser schaden weyder varren, das mych der weyn vndt beyr eym keller vorsauret, vndt kan nemandes kreygen, der da drynken wyl. Wen du kommen woltest vndt mych aus disser not errette, hette eych tych eyn der varheyt herczlich gerne, vndt bleybe deyn armer deyner. Neym meyn schleymmes schreyben vor godt, den der schreyber hat es nycht besser gelernet. Du macht eyn bockstauen euber den andern varffen bes du es feynst. Eych befelle dych dem leben Godt. Datum Haderschlewen den meydwochen vor hemmelfart 1558.

Eych brynge dych eynen becher myt weyn meyt Seyuert, dych vndt Pachsen, du wolt es geleych doeyn.

Deyn armer Hans.

Egenhændig Original paa Papir med Huller til Seglremmen. Uden Udskrift.

REGISTER

OVER ARCHIV-EFTERRETNINGERNE I TREDIE OG FJERDE BIND.

REGISTER

OVER BIDRAG TIL DANSK HISTORIE OG TILLÆG I FJERDE BIND.
